

আনন্দবাম ডেকিয়ার্স চেংকিয়ার্স ফুকন মহাবিদ্যালয় আলোচনী

ଆନନ୍ଦଲେଖା ANANDALEKHA

୧୫ତମ ସଂଖ୍ୟା, ୨୦୧୧-୧୨ ବର୍ଷ

ସମ୍ପାଦକ

କୁଳଦୀପ ବରଦଲେ

আনন্দলেখা
আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়
বছৰেকীয়া আলোচনী

২০১১-২০১২ খ্রীষ্টাব্দ

সম্পাদক
কুলদীপ বৰদলৈ

ANANDALEKHA : An annual publication of the students' union of Anandaram Dhekial Phukan college. Edited by Sri Kuldeep Bordoloi and published by principal, Anandaram Dhekial Phukan College, Haibargaon, Nagaon : Assam Pin-782001, Session 2011-2012

আনন্দলেখা সম্পাদনা সমিতি

সভাপতি

ড° ছবিফ উদ্দিন আহমেদ
অধ্যক্ষ, আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়

কাৰ্যকৰী সভাপতি

উপাধ্যক্ষ মঃ হবিবুৰ বহমান

তত্ত্বাবধায়ক

অধ্যাপক হবিব উল্লাহ
অধ্যাপিকা নীতা শৰ্মা
অধ্যাপক অজিত ভবালী

সম্পাদক

কুলদীপ বৰদলৈ

সদস্য

গীতार्थ প্রতিম শইকীয়া
ইফটিকাৰ হুছেইন

বেটুপাতৰ শিল্পকৰ্ম

প্ৰণৱ বৰুৱা

স্কেচ

শান্তনু, চন্দন

অংগসজ্জা

হেমন্ত কুমাৰ বৰা

প্ৰকাশক

অধ্যক্ষ ড° ছবিফ উদ্দিন আহমেদ
আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়

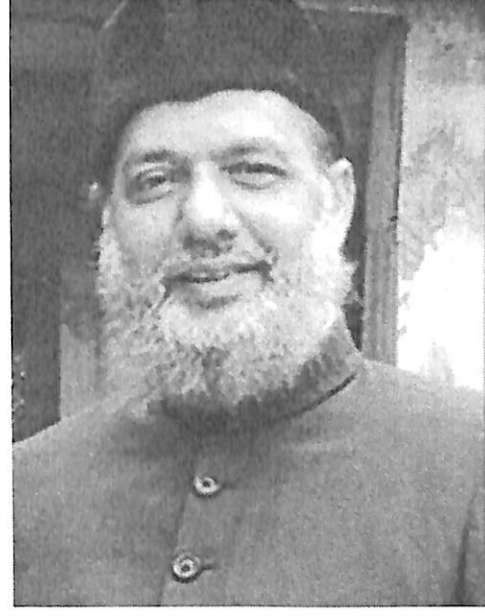
অক্ষৰ বিন্যাস : ক্ৰান্তিকাল প্ৰকাশন, নিউ অজন্তা প্ৰেছ

এম. জি. ৰোড, নগাঁও

মুদ্ৰক : অজন্তা প্ৰেছ, হযবৰগাঁও, নগাঁও-২

ধীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ বৰদলৈ

আব্দুল হান্নান চৌধুৰী

২০১১ চনৰ ২২ নবেম্বৰত স্বৰ্গগামী হোৱা
মহাবিদ্যালয়ৰ ইংৰাজী বিভাগৰ
অৱসৰপ্ৰাপ্ত অধ্যাপক ধীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ বৰদলৈদেৱ
আৰু

কৰ্মৰত অৱস্থাত

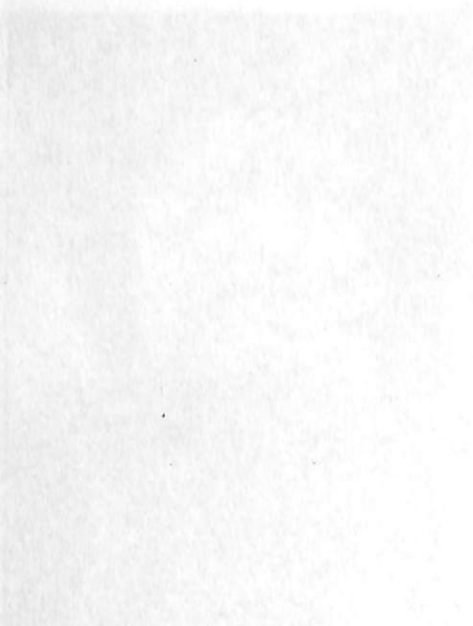
২০১১ চনৰ ৯ ডিচেম্বৰত স্বাস্থ্যজনিত কাৰণত
স্বৰ্গগামী হোৱা

মহাবিদ্যালয়ৰ ৰসায়ন বিজ্ঞান বিভাগৰ
প্ৰতিষ্ঠাপক মুৰব্বী অধ্যাপক আব্দুল হান্নান
চৌধুৰীদেৱৰ

পৱিত্ৰ সৌৱৰণত ২০১১-১২ চনৰ

আনন্দলেখা উচৰ্গা কৰা হ'ল

AMERICAN ASSOCIATION
OF COLLEGE AND UNIVERSITY LIBRARIES
WASHINGTON, D. C.

1954

শ্ৰীগাৰ্হুশ্ৰী

গল্পকাৰ সৌৰভ কুমাৰ চলিহা,
বিশ্ববৰেণ্য গণশিল্পী ড° ভূপেন হাজৰিকা,
জ্ঞানপীঠ বঁটা বিজয়ী ড° মামণি ৰয়ছম গোস্বামী আৰু
সুগন্ধি পখিলাৰ কবি হীৰেন ভট্টাচাৰ্যৰ প্ৰতি

তৰুণ গগৈ

মুখ্যমন্ত্ৰী, অসম
গুৱাহাটী, দিছপুৰ

দিনাংক - ১০-০৯-২০১২

শুভেচ্ছাবাণী

নগাঁৱৰ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ত অহা ২২ ছেপ্টেম্বৰ তাৰিখে ঢেকিয়াল ফুকন স্মাৰক বক্তৃতা অনুষ্ঠানৰ আয়োজন কৰা হৈছে বুলি জানিবলৈ পাই মই সুখী হৈছোঁ।

আধুনিক অসমৰ নিৰ্মাতাসকলৰ অন্যতম আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে ৰাজ্যখনৰ সাহিত্য আৰু সমাজ জীৱনলৈ অনবদ্য অৱদান আগবঢ়াই গৈছে। এইগৰাকী মহান ব্যক্তিৰ পৱিত্ৰ স্মৃতিত ১৯৫৯ চনৰ ৭ ছেপ্টেম্বৰত স্থাপিত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ে প্ৰতিষ্ঠা কালৰে পৰাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মাজত গুণগত শিক্ষাৰ বিকাশ, উপযুক্ত মানৱ-সম্পদ গঢ় দিয়া আৰু সুস্থ শৈক্ষিক পৰিৱেশ সৃষ্টিৰ অৱদান আগবঢ়াই আহিছে। আশা কৰোঁ, আগন্তুক দিনবোৰতো শিক্ষানুষ্ঠানখনে সংশ্লিষ্ট সকলোৰে সহযোগত শিক্ষা তথা বিদ্যায়তনিক দিশত নিষ্ঠাপূৰ্ণ সেৱা অব্যাহত ৰাখিব।

ঢেকিয়াল ফুকন স্মাৰক বক্তৃতা অনুষ্ঠানৰ সফলতা আৰু শিক্ষানুষ্ঠানখনৰ উত্তৰোত্তৰ উন্নতি আন্তৰিকতাৰে কামনা কৰাৰ লগতে এই উপলক্ষে প্ৰকাশ পাবলগীয়া মহাবিদ্যালয়খনৰ বাৰ্ষিক মুখপত্ৰখনে সকলোৰে পৰা সমাদৰ লাভ কৰিব বুলি আশা কৰিলোঁ।

(তৰুণ গগৈ)

Words from the Principal...

It is a proud privilege on my part to declare that the College enters 54th year of its existence. We fondly remember the labour and great sacrifice of those who made it possible for this institution of higher learning to come up. The college which came into existence on 7th September, 1959 would not have what it is today without the sacrifice of late Sukdev Goswami, the founder principal, founder teachers, office staff and first batch of students. I also acknowledge the hardship and stewardship of Late Kandarpa Deva Goswami, Late Abdul Hye, Dr. N.C. Barman, N.N. Saikia, Jitendra Nath Bora, R.C. Bora, R.C. Deka, S. Ojah and N. C. Nath who have done much for the growth of this institution.

The College during its 53 years of existence has progressed step by step in its academic side, co-curricular activities and infrastructure development. The College has at present full-fledged Arts and Science streams with a student strength of 1599 and a staff, both teaching and non-teaching, of about 108. The College offers Major Course in 16 subjects and General course in 20 subjects. The College has a centre for Institute of Distance Open Learning (IDOL)

under Gauhati University that offers M.A. courses in 10 subjects and Post Graduate Diploma Courses in 10 subjects. It also runs B.A., B.C.A. & B.Sc. (IT) courses under this scheme. It also runs UGC financed vocational courses in subjects like Fashion Designing, Computer Application etc. It also runs self-financing PGDCA and BCA course under Gauhati University. It has also some career oriented programmes like Electronic Instrument Maintenance and Diploma in Computer Application etc. The College has also received nod from UGC to open certificate course in Bio-informatics and Web Designing. UGC is also generous enough to release financial grant to open M.Sc course in Herbal Science and Technology in the college.

The College campus though small having only 8 bigha land is dotted with varieties of flower and decorative trees that lend it beauty and serenity, conducive to teaching and learning process. It has 17 buildings, 2 cycle stands, one canteen, one computer center, a playground having Basketball Court. The College has two girls hostels where more than 70 borders are staying at present. The College completed the second floor of the Administrative Building of its own source. Another extension of the Library building has been taken into hand to house growing number of books which is about 45 thousand now. The College also

completed its extension work of Chemistry building with financial grant from the State Government and UGC. Moreover five digital class rooms are arranged in Botany, Zoology, Chemistry, Physics and Geography Dept. with LCD and Interactive Board facilities. Tiles and modern sitting facilities are affixed in the digital class rooms. The college opened its language laboratory in the last session where ten students can take language training. The college has constructed an Indoor sports complex of more than 6000 square feet area with grant from UGC. The college proposes to construct one soft floor-cum-gymnasium in the next session for which the work has already started. The College has excelled during last some years in its academic side. During this time result of the College is also encouraging. 14 students got first class in final year degree examinations in 2012 and pass percentage is above university average. But the college is not complacent with its academic result.

To improve its academic result, the College begins remedial coaching in certain subjects for the students belonging to marginalized section of the society. Entry in service classes are also held for this category students. And both these are run with the financial assistance from UGC.

The College runs a Gandhian Study Centre. This center propagates Gandhi's message of Peace and Non-Violence by holding seminars, public meetings etc. It organized a national level seminar in the month of June, 2012.

The College also runs a Vivekananda Study Centre which aims at familiarizing the students the Great Indian Tradition and Culture.

There is a center for Ambedkar Study that dwells on the philosophy and vision of Ambedkar. A Human Rights centre is also working at our college. I am proud of the activities of UGC Women Study Centre. This centre has also adopted a suburban village and undertaken socio-economic survey to find out the status of its inhabitants and suggest ways and means to improve their condition. The publication cell of the college published eight books of varied interests last year. It also proposes to publish 4 books this year including one on Lakhminath Bezbarua to commemorate his 150th birth anniversary.

The College proposes to start some innovative student-oriented programmes in this session and further its student friendly activities like giving more facilities in Boy's and Girls' Common Room, encouraging them to participate in co-curricular and social activities, interacting with them frequently to elicit their suggestion for the improvement of the College. It is heartening to note that many of our students brought laurels to College in taking part in sports and NCC activities. The College too desires to encourage its former students to widen the membership of the Alumni Association and form a Parents Organization to give suggestion for improvement of academic and corporate life of the College.

At present our College is one of the leading Colleges in Assam. I hope under the dedication of our teaching staff, sincerity of Office Staff, Library Staff, hard-work of our students, good will of Alumni, Parents, Guardians and public the College will rise to a new height both in infrastructure and academic. I solicit the co-operation of all to join us on our march to achieve excellence.

(Dr. S. U. Ahmed)
Principal

A.D.P. College, Nagaon

অল্পাধিকশু

প্ৰস্তাৱনা :

সৃষ্টিৰ এক আনন্দ আছে। সৃষ্টিয়ে যদি সমাজক আকৰ্ষণ কৰিব পাৰে সেই সৃষ্টিয়ে অনুপ্ৰাণিত কৰে সৃষ্টিকৰ্তাক। মানুহৰ মাজতেই নিহিত হৈ আছে এই সকলো সুন্দৰ সৃষ্টিৰ। সাহিত্য কৰ্ম তেনে এক সৃষ্টি যি পঢ়ুৱৈক অনাবিল আনন্দ দিয়াৰ লগতে সমাজক দিব পাৰে এক আদৰ্শবাণী। এনে সাহিত্য কৰ্মৰ আঁৰত অন্তৰ্নিহিত হৈ থাকে একোজন কলা সাধকৰ আজীৱন লব্ধ অভিজ্ঞতা।

অনুভৱৰ এটি টুকুৰা :

‘অনুভৱৰ এটি টুকুৰা’ৰ আৰম্ভণিতে মোৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা আৰু সেৱা যাচিছোঁ মোৰ শিক্ষাগুৰুসকললৈ আৰু মৰম নিৱেদিছোঁ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকললৈ। সমাজৰ প্ৰতিজন ব্যক্তিকে এটা সময়ত অনুভৱৰ সৃষ্টি হয় আৰু সেই অনুভৱেই সৃষ্টি কৰে সাহিত্যৰ। সেই অনুভৱে কঢ়িয়াই আনে হৃদয়ত হৃদয়ৰ বতৰা আৰু বাস্তৱ প্ৰতিফলন হয় হৃদয়ৰ দাপোণত।

‘আনন্দলেখা’ৰ সম্পাদক হোৱাৰ দিনৰে পৰা পাইছোঁ ছাৰ-বাইদেউৰ উৎসাহ, উদ্দীপনা আশীৰ্বাদ আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰপৰা মৰম স্নেহ। সেই অতীতৰ স্মৃতিৰ মুহূৰ্তবোৰে মোৰ হৃদয়ত জাগৃত কৰে এক পুলক, এক অনুভৱ আৰু দিয়ে এক অভিনৱ শিহৰণ। ‘আনন্দলেখা’ৰ দায়িত্ব পালন কৰাৰ আগমুহূৰ্তত মোৰ বুকুখন কঁপি উঠিছিল— এক অজান আশংকাত। পাৰিম জানো ইয়াৰ দায়িত্ব পালন কৰিব নিষ্ঠা, সততা আৰু সাহসেৰে? অথচ নাই কোনো অৱদান মোৰ সাহিত্য জগতত, নাই কোনো অৰিহণা। তেনে এজন ছাত্ৰই কেনেদৰে আগবঢ়াব এখন সুন্দৰ আৰু উচ্চমানৰ আলোচনী? এই প্ৰশ্নই মোক বহুদিন আমনি কৰি আহিছে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে আশা কৰা ধৰণে আলোচনীখন দিব পৰা নাই যদিও মই কোনো ভ্ৰুটি কৰা নাই এখন সুন্দৰ আলোচনী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ হাতত তুলি দিবলৈ। এই ক্ষেত্ৰত মই কিমান দূৰ সফল হৈছোঁ সেয়া আপোনালোকৰ বিচাৰ্য বিষয়।

বৰ্তমান সমাজ ব্যৱস্থা :

আজিৰ সমাজত আমি কি দেখিবলৈ পাইছোঁ? আজিৰ সমাজখন সমাজ নামৰ যোগ্যনে? ভালদৰে পৰ্যবেক্ষণ কৰি চালে আমি পাম এইখন সমাজতে অন্যায় অনাচাৰ, হিংসা, হত্যা, লুণ্ঠন, দুৰ্নীতি, ভ্ৰষ্টাচাৰ, সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষই গা কৰি উঠিছে।

দেশ-বিদেশৰ সামাজিক জীৱন পৰ্যালোচনা কৰি তত্ত্বদৰ্শী আৰু প্ৰত্যক্ষদৰ্শীসকলে সমাজৰ যি চিত্ৰ প্ৰদৰ্শন কৰিছে সেয়া অলপো আশাশ্ৰয় নহয়। তেওঁলোকৰ দৃষ্টিত দিনে দিনে বিভিন্ন দিশত অধঃপতন আৰু অৱনতিৰ পথলৈ অগ্ৰসৰ হৈছে। এই সমস্যাৰ মূল কাৰণ আমাৰ দেশৰ অৰ্থনৈতিক ব্যৱস্থা। ভাৰতে স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ পাছতো বৰ্তমানেও দুখীয়া জনসাধাৰণৰ আৰ্থিক ব্যৱস্থাৰ কোনো পৰিৱৰ্তন নহ’ল। বৰং পুঁজিপতিসকল অধিক ক্ষমতাসালী হোৱা দেখা গৈছে। সেই পুঁজিপতিসকলৰ বিৰুদ্ধে আজি এচাম যুৱ সমাজে

হাতত অস্ত্ৰ তুলি লৈছে। ফলত সৃষ্টি হৈছে সমাজত এক অশান্তিৰকৰ বাতাৱৰণ।

আমাৰ বৰ্তমান শিক্ষা ব্যৱস্থাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক স্বাৱলম্বী কৰি গঢ় দিব পৰা নাই। শিক্ষা পদ্ধতি সম্পূৰ্ণ ৰূপে চাকৰিমুখী, বহু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিও বিফলতাৰ মুখ দেখিব লগা হৈছে। গতিকে আজিৰ সমাজ চৰম হতাশাত ভুগিছে। সেই সকলোবোৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী প্ৰতিভাৱান তাত কোনো সন্দেহ নাই। দুই এজন প্ৰতিভাশালী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাহিৰে অধিকাংশক ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে আগবাঢ়ি গৈছে এক অন্ধকাৰ আৰু অনিশ্চিত ভৱিষ্যতৰ ফালে। বৰ্তমান পৰিস্থিতিত মহাবিদ্যালয় বা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা ওলাই গৈ পোনে পোনে কৰ্ম সংস্থাপনৰ ব্যৱস্থা পোৱাটো বৰ কঠিন। আমাৰ ৰাজ্যখন ইমান ঔদ্যোগিক ক্ষেত্ৰত আগবঢ়া নহয় যে চৰকাৰী কৰ্ম সংস্থাপনৰ ব্যৱস্থা নহ'লেও ব্যক্তিগত খণ্ডত নিযুক্তিৰ আশা কৰিব পাৰি। আজি কালি বাতৰি কাকতত প্ৰায়েই দেখা পাওঁ চৰকাৰী চাকৰিৰ বাবে প্ৰতিভা আৰু শিক্ষাৰ কোনো মূল্য নাই। সকলো কিনিব পাৰি নগদ ধনেৰে। যি কেইজন প্ৰাৰ্থীৰ ওপৰৰ মন্ত্ৰীৰ লগত হাত থাকে তেওঁলোকহে সেই পদৰ বাবে যোগ্যৰূপে পৰিগণিত হয়। বাকী থকা প্ৰতিভাৱান ছাত্ৰ-ছাত্ৰী এই সমাজত দিশহাৰা। ফলত তেওঁলোকৰ মনত চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে এক বিদ্ৰোহৰ ভাব গঢ় লৈ উঠে। তাৰ পৰিণতি স্বৰূপে জন্ম লয় বিভিন্ন সশস্ত্ৰ সংগ্ৰামী দলৰ।

সাহিত্য সংস্কৃতিৰ সম্পৰ্কত :

ৰাজনৈতিক সংগ্ৰামে যিদৰে সমাজক গতি দিব পাৰে সেইদৰে সাহিত্য-সংস্কৃতিয়ে ৰাজনৈতিক সংগ্ৰামক সহায় কৰাৰ উপৰিও এখন সমাজ কৰি তুলিব পাৰে। চীনা কমিউনিষ্ট বিপ্লৱী মাওচে তুঙৰ মতে— 'সাহিত্য সংস্কৃতি এখন দেশৰ সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক জীৱনৰ প্ৰতিফলক। আনহাতে ই কেৱল সমাজ জীৱনৰ দাপোণেই নহয় ই জাতি এটাক অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক মুক্তিৰ পথেৰে আগবঢ়াই নিয়াতো ডাঙৰ সহায় কৰে।'

সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ অবিহনে এটা জাতিৰ অস্তিত্ব যে বিপন্ন সেই কথাষাৰ সকলোৱে জানে। প্ৰতিটো জীৱন জীয়াই থাকিবৰ যিদৰে আহাৰৰ প্ৰয়োজন, সেইদৰে একোটা জাতি জীয়াই থাকিবলৈ সাহিত্যৰ প্ৰয়োজন। গতিকে প্ৰতিজন সচেতন ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আমাৰ সাহিত্য-সংস্কৃতি জীয়াই ৰাখিবলৈ, সন্মান আৰু শ্ৰদ্ধা প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ দৃঢ় প্ৰতিশ্ৰুতিবদ্ধ হোৱা উচিত। বৰ্তমানে অসমৰ সাহিত্যিকসকলে সমাজৰ সমস্যা সামধানতো অতি যত্নপৰ হোৱা দেখা গৈছে। ই আমাৰ বাবে সুখবৰ। এই সাহিত্যিকসকল ঐকান্তিক প্ৰচেষ্টা, অশেষ পৰিশ্ৰম আৰু একনিষ্ঠ সাধনাত ব্ৰতী হৈ বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে আমাৰ সমাজৰ আচল ৰূপটো সাহিত্যত চিত্ৰিত কৰিছে। ইয়াত অশুভ শক্তিয়ে কেতিয়াবা বাধা প্ৰদান কৰিছে যদিও কলমৰ গতি স্তব্ধ কৰিব পৰা নাই। গতিকে আশা কৰিছোঁ— অসমৰ বৃহত্তৰ স্বাৰ্থত সকলোৱে একেলগে দেশ মাতৃৰ প্ৰতিভাত বৰঙণি যোগাব। যিদেশত লিখকে সৃষ্টি কৰে, নাট্যকাৰে নাটক লিখে, ঢুলীয়াৰ ঢোলৰ ছেৱত নাচনীৰ কঁকাল কঁপে, সাংবাদিকে সত্য বতৰা দিয়ে, শিল্পীৰ গীত আৰু সুৰত আনন্দ দিয়ে, সেই দেশ সদায় পৃথিৱীৰ হাঁহি হৈ ৰ'ব আৰু সেই দেশৰ মানুহ সদায় সুখত থাকিব। সেয়েহে প্ৰতিজন অসমীয়াই আনতকৈ দুখোজ আগবঢ়াই বুকুত হাত থৈ দৃঢ়তাৰে ক'ব পাৰে অসমীয়া সাহিত্য বিশ্বৰ বিৰল সাহিত্য। সাহিত্যৰথীৰ ভাষাৰে কওঁ—

‘বাজক ডবা, বাজক শঙ্খ, বাজক মৃদং-খোল
অসম আকৌ উন্নতি পথত জয় আই অসম বোল।’

বিষয় ছাত্ৰ সমাজ :

ছাত্ৰ সমাজৰ যথেষ্ট দায়িত্ব আছে। 'ছাত্ৰানাং অধ্যয়নং তপ' আৰু 'পঢ়ে পঢ়ায় ৰোৱে পাণ এই তিনিয়ে নিচিন্তে আন'— এই বাক্য দুবাৰি সাৰোগত কৰি একনিষ্ঠভাৱে অধ্যয়নত ব্ৰতী হৈ নিজকে এজন সঁচা অৰ্থত গুণী, মানৱ প্ৰেমিক তথা সূনাগৰিক হিচাপে নিজকে সমাজত পৰিচয় দিয়া উচিত। কিয়নো ছাত্ৰ সমাজেই হৈছে দেশৰ মেৰুদণ্ড। পৰিশ্ৰমেৰে অনন্ত জ্ঞানৰ পৰশমণি লাভ কৰাৰ চেষ্টা কৰা উচিত। তেনে কৰিলে জীৱনত জয় অনিবাৰ্য।

সময় প্ৰাণৰ দৰে সত্য। ই নিৰাকাৰ। ইয়াক বুজি লোৱা উচিত। তেনে নকৰিলে বিফলতাৰ মুখ দেখা পোৱা যাব, সেয়া নিশ্চিত। গতিকে আজিৰ ছাত্ৰ সমাজে সময়ৰ লগত খোজ মিলাই মহৎ আদৰ্শৰে আগবাঢ়ি যোৱা উচিত।

সম্পাদক হোৱাৰ বাসনা :

মোৰ দেউতা এজন শিক্ষক আছিল। মই সৰুৰে পৰা জ্ঞান হ'বৰ দিন ধৰি ঘৰত বাতৰি কাকত আৰু বিভিন্ন আলোচনী দেখি

আহিছে। আমাৰ সৰু পুঁথিভঁৰালটোত তেওঁ বিভিন্ন ধৰণৰ গ্ৰন্থ সংৰক্ষণ কৰিছিল। আৰু হয়তো মই নজনাকৈয়ে গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ বিশাল জগতখনৰ ফালে গতি কৰিছিলোঁ।

কোনোৱাই যদি মোক সোধে, তোমাৰ প্ৰিয় লিখক কোন? মই একে উশাহে কম— বিশিষ্ট সাংবাদিক লেখক, সম্পাদক শ্ৰদ্ধাৰ হোমেন বৰগোহাঞি ছাৰ। তেওঁক ভাল পোৱাৰ কাৰণে আছে। স্কুলীয়া জীৱনতে তেওঁৰ কিতাপৰ সৈতে সাক্ষাৎ হৈছিল। তেওঁৰ প্ৰতিখন গ্ৰন্থই মোক বাৰুকৈ প্ৰভাৱ পেলাইছে। তেওঁৰ দৰে মোৰো জীৱনৰ এটা ডাঙৰ বাসনা আছিল বাতৰি কাকত বা আলোচনীৰ সম্পাদক হোৱাৰ। আলোচনী এখনৰ ওপৰত নিজৰ নামটো ডাঙৰ ডাঙৰ আখৰে চোৱাৰ মোৰ এটা সপোন আছিল। আজি সেই সপোন মোৰ অলপ হ'লেও বাস্তৱত পৰিণত হৈছে— আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ আলোচনী 'আনন্দলেখা'ৰ সম্পাদক হিচাপে কাম কৰি। এয়া মোৰ বাবে গৌৰৱৰ বিষয়।

আনন্দলেখা সম্পৰ্কত :

'আনন্দলেখা'ৰ যোগেদি জাতি-ধৰ্ম-বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে সকলো কোমলমতীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মনত ওপজা ভাব-অনুভূতিসমূহক সাহিত্য আকাৰে প্ৰকাশ কৰিবলৈ দি সেই দিশত উৎসাহ প্ৰেৰণা যোগোৱা আৰু সাহিত্যৰ প্ৰতি কোমল বয়সতে সুকীয়া প্ৰাণ এটি গঢ় দিয়াই হ'ল ইয়াৰ মূল উদ্দেশ্য। সাহিত্যৰ সাজটোৰ লগত আগতে পৰিচয় নোহোৱাকৈ বয়সত উন্নত সাহিত্য সৃষ্টি কৰাটো জটিল। এই জটিলতা দূৰীকৰণার্থে এটা মহান উদ্দেশ্য আগত ৰাখি 'আনন্দলেখা' প্ৰকাশ হৈ আহিছে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ প্ৰতি মোৰ অনুৰোধ যাতে সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ মহান ভূমিকাক উপলব্ধি কৰি, লেখা-মেলা সময়ত জমা দি, পৰৱৰ্তী সংখ্যাবিলাক যথা সময়ত উলিয়াই 'আনন্দলেখা'ৰ মৰ্যাদা ৰক্ষা কৰে।

'আনন্দলেখা'ৰ প্ৰকাশৰ বিভিন্ন স্তৰত দিহা-পৰামৰ্শ দি সহায় কৰা মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ ড° ছৰিফ উদ্দিন আহমেদ ছাৰ, তত্ত্বাৱধায়কত্ৰয় এম. হবিব উল্লাহ ছাৰ, ড° অজিত ভৰালী ছাৰ আৰু নীতা শৰ্মা বাইদেউৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

ধন্যবাদেৰে—

কুলদীপ বৰদলৈ

আনন্দলেখা

সূচী

সূচীপত্ৰ

অসমীয়া

শৰীৰৰ গান : গানৰ শৰীৰ

ড° ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতত নৰ-নাৰীৰ সম্পৰ্ক মিলন নেওগ ১

They Too Climbed the Hill Sourav Kumar Chaliha

–Translated by Neeta Sharma ৬

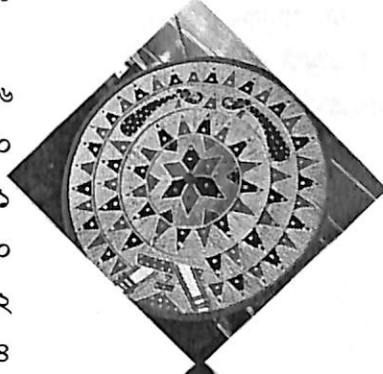
হীৰুদাৰ কবিতা : এটি অৱলোকন কুলদীপ বৰদলৈ ১০

দুৰ্ভিক্ষৰ এখিলা পাত : নীলকণ্ঠী ব্ৰজ অজিত ভৰালী ১১

অসমৰ লোক সাহিত্য : এক চমু বিশ্লেষণ প্ৰাচুৰ্য প্ৰাণ নাথ ২০

অংকীয়া নাটৰ উৎপত্তি স্ত্ৰ এটি আলোকপাত পিংকীমণি দাস ২২

বৰগীত : এক সংক্ষিপ্ত টোকা জ্যোতিৰেখা শইকীয়া ২৪

শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ সাহিত্য কৃতি ড° মিনামুদ্দিন আহমেদ ২৭

গুৰু-শিষ্য সম্পৰ্ক : ভাৰতীয় পৰম্পৰা কৈলাস দাস ৩২

সমাজত নাৰীৰ সমমৰ্যাদা আৰু সম অধিকাৰ ড° মেনকা শইকীয়া ৩৪

পুথিভঁৰাল উন্মৈ হাবিবা ৩৭

যেন খহি পৰিল নুৰ জুপী ৩৮

অসমৰ বনজ সম্পদ আৰু ইয়াৰ সংৰক্ষণ মোজাহিদ আলী শ্বেখ ৪০

সৌন্দৰ্য চৰ্চাত প্ৰাকৃতিক সমল সুমন বেগম ৪১

অলিম্পিক আৰু ভাৰত ৪২

কেইবিধমান বনৌষধি আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয়তা ভবানী বৰা ৪৪

অসমৰ অৰ্থনীতিত বিশ্বায়নৰ প্ৰভাৱ ৫২

ড° সঞ্জীৱ কুমাৰ বৰকাকতী

গল্প

পতন ■ যতীন্দ্ৰ কুমাৰ বৰগোহাঞি ■ ৬৩

এজোপা গছ আৰু ৰঘুমলা ■ মানস ছাণ্ডা ■ ৬৯

যন্ত্ৰণা ■ কুলদীপ বৰদলৈ ■ ৭৫

আত্মজাহ ■ উদয়কমল শইকীয়া ■ ৭৭

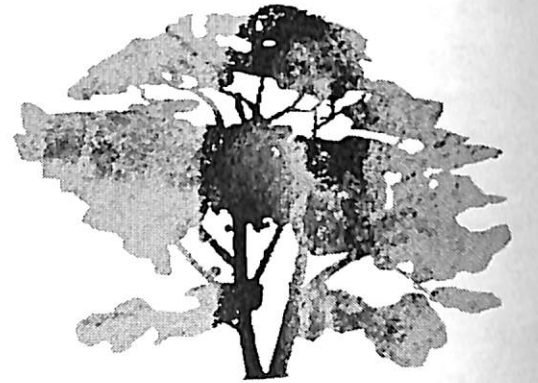
সংঘৰ্ষ ■ মানসজ্যোতি নাথ ■ ৭৯

পথাৰ ■ বেদান্ত বৰা ■ ৮১

সাম্প্ৰদায়িকতা, জাতীয় সংহতি, যুৱ সমাজ ইত্যাদি চৌধুৰী মোচাঃ পাৰবিজ বাকানী	৫৪
আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ ষোড়শ প্ৰতিষ্ঠা দিৱস আৰু নবাগত আদৰ্শ সন্মিলনৰ মুকলি অধিবেশনত বুৰঞ্জীবিদ পণ্ডিত বেণুধৰ শৰ্ম্মা ডাঙৰীয়াই দিয়া ভাষণ	৫৭
এখন ব্যতিক্ৰমী ধৰ্মী বিবাহৰ নিমন্ত্ৰণী পত্ৰ এম. মজিবুৰ ৰহমান	৮৩
ৰন্ধন প্ৰকৰণ	৮৫-৮৯
অনুকৰণীয়	৯০
নগাঁও কেন্দ্ৰীয় কাৰাগাৰত এভূমুকি ড° গায়ত্ৰী দাস	১০৭
মহাবিদ্যালয়ৰ পৰিয়ালয়ৰ সদস্যৰ দ্বাৰা প্ৰণীত শেহতীয়া গ্ৰন্থ	১০৯

কবিতা

শিয়াল আৰু বান্দৰ :		
এটা সম্ভাৱ্য ৰাজনৈতিক সাধুকথাৰ খচৰা	জীৱন নৰহ	৯৩
বাপন (পাপু) ক্ৰ'ৰ এমুঠি কবিতা		৯৫
ৰবিশংকৰ বৰদলৈৰ এমুঠি কবিতা		৯৬
তোমাৰ	প্ৰাঞ্জল হাজৰিকা	৯৮
তোমাৰ প্ৰেমত নপৰা হ'লে	মহঃ ৰাজিবুল হুছেইন	৯৮
অপেক্ষা	মানসজ্যোতি নাথ	৯৯
মাথোঁ তোমাৰ বাবেই	প্ৰণৱ কুমাৰ নাথ	৯৯
এটা সুৰুঙা বিচাৰি	ওৱাহিদুজ জামান	১০০
ধুমুহা	মামন শইকীয়া	১০০
বেদনা	নাজবীনা আহমেদ	১০০
বিষাদ	মুনমী বনিয়া	১০১
ফুলনি	দুগ্গলৰ্ভী বৰা	১০১
ৰঙা বেলি	হিমা দেৱী	১০২
কলংপাৰৰ হাঁহি	খনজনজ্যোতি নাথ	১০২
চিনাকি আইৰ হাঁহি	জগত পাটৰ	১০২
কেইটিমান ঐনিতম	অনুবাদ : ড° সদানন্দ পায়েং	১০৫

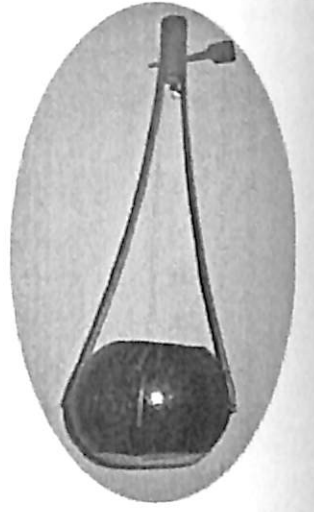
English

Section

Development of Human Rights In India	Pranjal Hazarika	117
Sri Sri Aniruddhadev and Bhima Bhoi		
Men Behind Divinity	Nityananda Pattanayak	119
Anti-British Struggle in 19 th Century Assam	Md. Aminul Islam	124
Gandhiji's Views On Truth	Mrs. Arpana Tamuly	127
Democracy in Satra Institute	Dr. Sunaram Nath	129
Phulaguri uprising the first peasant movement in the Indian freedom movement	Dr Sanjib Kumar Borkakoti	133
Status of Women in The Dharmasastra	Rangmala Roy	138
Domestic Violence and Sexual Harassment	Farhana Yasmin	141
Child Labour	Sailen Dutta	149
Chronological Understanding of Earthquake is Intensity of N.E India with special reference to Assam Earthquake in 1950	Prasanta Kr Gogoi	154
The Importance of College Library with A Special Reference to ADP College	Sukriti Hazarika	159
Cottage Industries of Nagaon District and their Role in the Economy	Parag Dutta	161
A Brief Report On Dowson Fishery On Nagaon District	Abhishek Bhuyan	168
Renewable Energy	Biplab Das	169
A reflection or moments of friendship	Darathi Laska	171
Women Education and Its Problems	Raihana Parbeen Barbhuyan	173
The Story of MAMONI RAISOM GOSWAMI :		
A Note	Arindom Borkotoky	175
ENFRANCHISEMENT OF WOMEN :		
Role of Women's India Association	Alpana Baruah	178
Alphabet	Debabrata Das	
	<i>Translated by Neeta Sharma</i>	183
Journey to the Last Station	Manoj Kumar Goswami	
	<i>Translated by Neeta Sharma</i>	186
Carvak	Prof. Kailash Das	190
Humanity, thou art dead	Prof. Rabindra Ch.Bora (Retd.)	192

বাংলা

আশাপূর্ণা দেবীর		
প্রথম প্রতিশ্রুতি : নারীবাদী বিশ্লেষণ	ড° অজিত কুমার সিংহ	১৯৫
এক মোহময়ী সান্নিধ্যের কিছু স্মৃতি কথা	নয়নমণি মিশ্র	১৯৮
আদিবাসী বনৌষধ	বাঙ্কল চক্রবর্তী	২০০
আমার ক্লাস	সাথী দে	২০৩
বাংলা বিভাগের সদ্য অবসরপ্রাপ্ত বিভাগীয় প্রধান ড° অনিমা		
ভট্টাচার্যের সঙ্গে সাক্ষাৎকার প্রতিবেদন সাক্ষাৎকার		
পর্বের সঞ্চালকস্বয়ং অধ্যাপক ওয়াদুজ্জামান আরু ড° অজিতকুমার সিংহ		২০৪
আশা	ড° অজিতকুমার সিংহ	২০৬
পরিতাপ	পঙ্কজ দেবনাথ	২০৭
অহংকার	কার্তিক বিশ্বাস	২০৭
কবিগুরু তুমি যে এক সাহসী বীর	নয়নমণি মিশ্র	২০৬
নেতাজীর প্রতি	সরোজ বণিক	২০৮

हिन्दी

अंतर्राष्ट्रीय स्तर पर हिन्दी	ड°आबुल मान्नान	२११
आधुनिक हिन्दी काव्य में प्रकृति का मानवीकरण	गीतामाला बरा	२१७
कृष्णकाव्य परंपरा और सूरदास	सिराज अली	२२१
दलितों के सुधारकर्ता (मसीहा)		
बाबा साहेब भीमराव अम्बेडकर	गंगा कुमारी छंदेलिया	२२६
पिताजी	संदीप कुमार सिंह	२२८
वृक्ष बचाओ	स्मीता शाह	२२९

বিবিধ ২৩০-২৪২

শৰীৰৰ গান : গানৰ শৰীৰ

ড° ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতত নৰ-নাৰীৰ সম্পৰ্ক

মিলন নেওগ
সহকাৰী অধ্যাপক

ভূপেন
হাজৰিকাৰ গীতত
নৰ-নাৰীৰ প্ৰেমৰ
অন্য এখন জগতো
পোৱা যায়। এই
জগতখনত
প্ৰাত্যহিক জীৱনৰ
জটিলতাৰ মাজত
এক নিবিড়
সান্নিধ্যৰ সন্ধান
আছে, কিন্তু দেহজ
সম্পৰ্কৰ প্ৰকাশ
নাই।

আধুনিক অসমীয়া সংগীত জগতলৈ ড° ভূপেন হাজৰিকাৰ অৱদান যিদৰে
বহুমাত্ৰিক, সেইদৰেই মৌলিক আৰু গভীৰ। যিবোৰ ভাব-চিন্তা, কাহিনী-ঘটনা,
কল্পনা আৰু অভিজ্ঞতা গীতৰ মাজত কলাসন্মতভাৱে প্ৰকাশ কৰা অসম্ভৱ
বুলি ভবা হৈছিল, তেনে বৈচিত্ৰ্যময় বিষয়কেই লৈ ভূপেন হাজৰিকাই ৰচনা কৰিছিল মানুহৰ
মন আৰু মগজু সমানে আলোড়িত কৰিব পৰা গীত।

ড° ভূপেন হাজৰিকাৰ সংগীত কেৱল Melody বা Rhythm নহয়, বাণীও। মাটি,
মানুহ আৰু সমাজ বিষয়ক তেখেতৰ গীতবোৰ যিদৰে ঐতিহ্যৰ কোলাতে প্ৰাণ পাই উঠা
বিশ্বমুখী মানৱিক চেতনা আৰু গণতান্ত্ৰিক মূল্যবোধৰ শৈল্পিক ৰূপায়ণ, একেদৰে
আধুনিকতামুখী পৰিৱৰ্তনৰো আহ্বান। সমান্তৰালভাৱে এই গীতবোৰ জনজীৱনৰ জাতীয়
প্ৰাণৰো সাংগীতিক প্ৰকাশ। David Eaton-এ কৈছিল— All arts may be self
expression, but not all self expression is art. ([www.tparents.org/
Library/Unification...](http://www.tparents.org/Library/Unification...)) ড° হাজৰিকাৰ এনে কিছু গীত আছে, য'ত ব্যক্তিসত্তাৰ স্বাভাৱ
আৰু জাগতিক মানৱ চৈতন্যৰ একান্ত উপলব্ধিৰ বিস্ময়কৰ প্ৰকাশ ঘটিছে। একান্ত ব্যক্তিগত
অভিজ্ঞতাৰ প্ৰকাশেও আৰ্টৰ কোলাত সাৰ্বজনীনতা লাভ কৰে। ভূপেন হাজৰিকাৰ নৰ-
নাৰীৰ সম্পৰ্ক বিষয়ক গীতবোৰত মানৱিক সত্যক প্ৰখৰ শিল্পচেতনাৰে নিষিক্ত কৰি বিমূৰ্ত
নান্দনিক অভিজ্ঞতালৈ ৰূপান্তৰ কৰিছে।

নৰ-নাৰীৰ সম্পৰ্ক বুলি মূলতঃ প্ৰেম, যৌনতা আৰু পাৰিবাৰিক সহবাসৰ সম্পৰ্কৰ
কথাই ক'ব খোজা হৈছে। দেহনিৰপেক্ষ প্ৰেম থাকিব নোৱাৰে, গতিকে কাম (sex)
নিৰপেক্ষ প্ৰেমো থাকিব নোৱাৰে। কাৰণ কাম দেহৰে ধৰ্ম। তথাপি যৌন-কামনা আৰু
প্ৰেমৰ মাজত পাৰ্থক্য আছে। বিখ্যাত লেখক নীৰদ চন্দ্ৰ চৌধুৰীয়ে কাম আৰু প্ৰেমৰ

সম্পর্ক বুজাবলৈ দুবিধ উৎকৃষ্ট wine ৰ সহায় লৈছে—
 উহাদের মধ্যে স্বাদ ও ধর্মের প্রভেদ আছে, অথচ দুই এর মধ্যেই
 আলকহল আছে। একটাতে কম, একটাতে বেছি। দুই-এর
 পার্থক্য যেমন স্পষ্ট যোগ ও তেমনেই নিবিড়' (বাঙালী জীবনে
 রমণী/৪২)। কেবল যৌনতার প্রকাশ সকলো ক্ষেত্রে
 সুন্দর নহয়, সেয়ে এই অসুন্দর জৈবিক ধর্মক সুন্দর কৰিবলৈ
 পশু-পক্ষীয়ে secondary sexual character ৰ
 aesthetic আৱৰণৰ সহায় লয়, উদ্ভিদে ফুলৰ অনিৰ্বচনীয়
 সুন্দৰতাৰ মাজেৰে বংশ বন্ধা কৰে। প্ৰেম, মানৱ চৈতন্যৰ এনে
 এক নান্দনিক আৱৰণ। কিন্তু প্ৰচলিত পৰম্পৰা আৰু প্ৰমূল্যই
 প্ৰেম, যৌনতা আদি কিছুমান বিষয় এনেদৰে সুসংৰক্ষিত কৰি
 ৰাখে যে সাধাৰণজনৰ বাবে এইবোৰৰ মুকলি প্ৰকাশৰ পথ
 বন্ধ। আৰ্টৰ উদ্দেশ্য হ'ল— জীৱনৰ খণ্ড খণ্ড বিচ্ছিন্ন
 অৱস্থাবোৰক পূৰ্ণ অখণ্ড একীভূত কৰি আদৰ্শগত অৰ্থপূৰ্ণতা
 (Significance) দান কৰা। এই অৰ্থপূৰ্ণতা তথ্য নহয়,
 বসব। ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতত নৰ-নাৰীৰ যৌন সম্পর্কৰ চিত্ৰ
 কিদৰে অপূৰ্ব শিল্পবস্তুৰূপে ৰূপান্তৰ হৈছে— 'বিমূৰ্ত মোৰ নিশাটি
 যেন' গীতটোৱেই সৰ্বোত্তম উদাহৰণ। সমসত্তাসম্পন্ন দুটি মনৰ
 মিলনৰ অন্তিম পৰিণতি দৈহিক মিলনৰ এই চিত্ৰ এক
 নৈৰ্য্যজিক বসব উপলব্ধিলৈ ৰূপান্তৰ হৈছে।

নৰ-নাৰী সম্পর্ক বিষয়ৰ গীতবোৰৰ সকলোবোৰেই
 প্ৰেমৰ গীত নহয়। তাত সংকীৰ্ণ সমাজৰ মনস্তত্ত্বৰ পটভূমিত
 নৰ-নাৰীৰ সম্পর্কৰ আধুনিকতামুখী উত্তৰণৰ লগতে স্থলনৰো
 বাস্তৱতা চিত্ৰিত হৈছে।

প্ৰেম হেনো স্বৰ্গীয় মৰততে নাই

বোকাকে ভাল পালে হেনো সন্তম হেৰাই।

(তেনে) সৰগৰে পাৰিজাত সৰগতে থাওক

ধন্য হ'ম মই বোকাৰ এপাহ পদুমকে পাই।

(জীৱনজোৰা খ্যাতিৰ যদি, ৰচনা - ১৯৭৭)

একেটা গীততে তেখেতে কৈছে—

ধনৰ বাবে মনৰ যদি বেহা-বেপাৰ হয়

যৌতুককে সঙ্গী বুলি আঁকোৱালি লয়

(তেনে) দুটি শৰীৰ একে হ'লেও প্ৰাণটো নভৰে।

সমকালীন সমাজ জীৱনৰ প্ৰেম সম্পর্কীয় ভাববাদী
 দৃষ্টিভঙ্গী, নৰ-নাৰীৰ সহজ মানৱীয় সম্পর্কত দুৰ্লভ্য প্ৰাচীৰ,
 জাত-পাত বিচাৰৰ সংস্কাৰ আদিৰ মাজত প্ৰেমৰ দৈহিক ভিত্তিক
 বলিষ্ঠতাৰে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল ড° হাজৰিকাৰ গীতে। দেহাতীত

প্ৰেম যে এটা ভিত্তিহীন Myth। এই সত্য তেখেতৰ কেইবাটাও
 গীতত অত্যন্ত সাহসিকতাৰে উপস্থাপন কৰিছে, নতুন নিমাতী
 নিয়ৰবে নিশা গীতত ৰূপ-বৈভৱ, গুণাৱলী বিহীন কাৰোবাক
 'মৰমসিক্ত অঞ্জলি সপি' জোনাকী নিয়ৰবে নিশা পক্ষজ কামনাৰে
 'জীৱন পূৰ্ণ' কৰা ভাবনা জীৱনৰ গভীৰ সংজ্ঞাৰ চেতনাই
 সংকীৰ্ণতাৰ পৰা উত্তৰণ ঘটোৱা শিল্পীসত্তাৰ ব্যক্তিস্বাতন্ত্র্যমুখী
 বমন্যাসিক মনোজগতৰে প্ৰকাশ বুলিব পাৰি। যৌনজ
 প্ৰতিক্ৰিয়াৰো যে এটা আধ্যাত্মিক বিশুদ্ধতা থাকে, সেই সত্য
 উপলব্ধিৰ বাবেও দেহ আৰু ইন্দ্ৰিয়ৰ সবলতা আৰু উন্মুক্ততা
 লাগে, লাগে জীৱন বিষয়ক মুক্ত চিন্তাৰ সক্ষমতা।

ভূপেন হাজৰিকাৰ নৰ-নাৰী সম্পর্ক বিষয়ক গীতবোৰত
 যৌৱন জীৱনৰ আটাইতকৈ মহিমামণ্ডিত সময়। ইয়াতে প্ৰেমে
 ঘৰ সাজে, সৃষ্টিশীলতাই কুঁহি মেলে। তাক অন্যায়ভাৱে স্তব্ধ
 কৰিব খুজিলে বিপদ। যথার্থতে যৌৱনৰ পাপ নাই— পাপ
 ব্যক্তিসত্তাৰ ৰুচিহীনতা আৰু অৱদমনৰ পৰা উদ্ভৱ হয়।
 উল্লেখযোগ্য ভূপেন হাজৰিকাৰ দুটামান গীতত সামাজিক নিয়ম
 ভঙাৰ আহ্বান সাধাৰণভাৱে চালে বুৰ্জোৱা স্বাধীনতাৰ ব্যক্তিগত
 স্বাতন্ত্র্যবাদৰ প্ৰচাৰ যেন লাগে। * কিন্তু সূক্ষ্মভাৱে চালে ই
 মানৱিক সম্পর্কৰ সৃজনীশীল উত্তৰণৰ পথত থকা সামাজিক
 সংকীৰ্ণতাৰ বাধাৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ। উদাহৰণ স্বৰূপে গুপ্তে
 গুপ্তে কিমান খেলিম গীতটো ল'ব পাৰি। সমাজৰ ভয়ত গুপ্ত
 হৈ যোৱা বিষয়ে 'প্ৰেম'ৰ বিষয়ীয়ে সমাজ আৰু সংস্কাৰক
 দেখুৱাব খুজিছে— 'সাগৰৰ দৰে হিয়া'। মানৱিক প্ৰেমৰ
 সম্পর্কত স্পৰ্শানুভূতি পাপ জানো— 'দেহই প্ৰেমৰ অবলম্বন,
 সেজন্য প্ৰেম জ্ঞানেন্দ্ৰিয়ৰ অনুভূতি সাপেক্ষ। না দেখিয়া, না
 শুনিয়া, না স্পৰ্শ কৰিয়া ভালবাসা যায় না' (নীৰদ চৌধুৰী,
 বাঙালী জীবনে রমণী/১৪০)। সৌন্দৰ্যবোধ প্ৰেমৰ
 ক্ষেত্ৰত অপৰিহাৰ্য, সৌন্দৰ্যবোধৰ আধাৰো আকৌ ইন্দ্ৰিয়—

তোমাৰ নয়ন জুৰি তোমাৰ বুকৰ পাপৰি

প্ৰতি চাৱনি শুৱনি প্ৰতি পৰশ লাৱনী

শালীনতাবোধ বহুক্ষেত্ৰত সামাজিক প্ৰমূল্যই গঢ় দিয়ে।
 প্ৰেম সম্পর্কে ভাববাদী চেতনাই অধিক সক্রিয় সামাজিক
 ব্যৱস্থাত প্ৰেমৰ ইন্দ্ৰিয়জ ভিত্তি অশালীন ৰূপেই বিবেচিত হয়।
 নীৰদ চন্দ্ৰ চৌধুৰীয়ে কৈছে— 'এককালে কামকে হয় বলিয়া
 শুধু প্ৰেমকেই গ্ৰহণীয় বলিয়া প্ৰচাৰ কৰা হইত। উহাৰ ফলে মানব
 জীবনে ভগ্নামি ভিন্ন আৰ কিছু দেখা দেয় নাই, দেয় না। আবাৰ
 আজ প্ৰেমকে বৰ্জন কৰিয়া শুধু কামই গ্ৰাহ্য এই কথা বলিবাৰ

যে ফেশন হইয়াছে উহাও মুঢ়তা, উহাৰ ফলে নৱ-নাৰীৰ সম্পৰ্ক দৈন্যগ্ৰস্ত ও নীচ হওয়া অবশ্যজ্ঞাবী। সুতৰাং দুইটা অত্যাৰ্থিত চাড়িয়া দিয়া কাম ও প্ৰেমকে অবিচ্ছেদ্য বলিয়া মানা উচিত' (নীৰদ চৌধুৰী, বাঙালী জীৱনে ৪৪/৪৪) ড° ভূপেন হাজৰিকাই সেয়ে আক্ষেপ কৰিছিল— 'মানুহৰ মনো দৈহিক Expression বোৰ সহজে ল'ব পৰাকৈ অসমীয়া সমাজ এতিয়াও সাজু নহয়' (অনুবাধা শৰ্মা পূজাৰী, 'গীতৰ ঘৰ সাজি নিজেই যি অঘৰী', সাতসৰী, ১-১৫ জানু, ০৬/০৬)। সেইবাবে ভূপেন হাজৰিকাই দেহজ প্ৰেমক গীতৰ মাজত দাঙি ধৰি সামাজিক মনস্তত্ত্ব আলোড়িত কৰিছিল। ভূপেন হাজৰিকাৰ তাৰ বাবে যোগ্যতা আছিল, যৌনতাক সাহিত্যত উপস্থাপনৰ বাবে যি ধৰণৰ গভীৰ শিল্পবোধ আৰু ভাষাবোধ লাগে, সেয়া ড° হাজৰিকাৰ গীতৰ এক অবিচ্ছিন্ন স্পন্দ ৰূপেই দেখা দিছে। দেহৰ ৰঞ্জে ৰঞ্জে গীতত অবৈধ মিলন চিৰ বিৰহৰ প্ৰতীক হৈ পৰিছে, যাৰ থাকে অনন্ত মিলনৰ বাসনা।

পৰিৱৰ্তনৰ বাবে পুৰণি নিয়ম ভাঙিবই লাগিব। জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ কবিতাতো নতুন সৃষ্টিৰ বাবে ধ্বংস আৰু ৰূপান্তৰৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ কথা কোৱা হৈছে। ড° ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতত কেইবাবাৰো ঘোষিত হোৱা নৰ-নাৰী সম্পৰ্কৰ নিয়ম ভঙা প্ৰসংগত অন্য এটা গীত দাঙি ধৰিব পাৰি—

কিছু নতুনেও নিজৰ বাটত
হয়তোবা, উজুটিহে খালে
উজুটিৰ আঘাতৰ তেজ মটি লৈ
হাঁহি হাঁহি পুনু আঙুৱালে।
ভুলকে হওক ভালেই হওক
নতুন নতুন পুৰুষে
নিজেই ঠেকি শিকিলে
হাত সাৱটি থকা কাপুৰুষে
তাকে দেখি প্ৰমাদ গণিলে।

সহস্ৰজনে যোৱা বাটৰ নিৰাপত্তা আৰু সৰলতাৰ মোহ এৰি নতুন পথৰ সন্ধান কৰিব পৰা জনেহে সমাজ পৰিৱৰ্তনৰ মন্ত্ৰ জানে। বাট এৰি অবাটে যোৱাৰ সাহসে আনে কঠিন বাস্তৱৰ অভিজ্ঞতা। তাত থাকে সৃষ্টিৰ, মুক্তিৰ গভীৰ তাড়না। নতুন সমাজৰ পৰিকল্পনাৰ পথত পুৰণি নিয়ম ভাঙিবই লাগিব। য'ত ব্যক্তিৰ মুক্ত চিন্তাৰ বাবে মুক্ত বায়ু নাই, তাত নতুন সৃষ্টিৰ স্থান নাই।

নৰ-নাৰীৰ সম্পৰ্কৰ ভাববাদী নিয়মৰ পৰম্পৰাত নাৰী ফুলশয্যাৰ ৰজনীগন্ধাৰ দৰে— পুৰুষৰ কামনাৰ পূৰ্ণতাৰ পিছত 'মূল্যবিহীন ভাৰ'। শীতৰে সেমেকা ৰাতিৰ দৰে গীত লিখা ভূপেন হাজৰিকাৰ মনোজগতত নৰ-নাৰীৰ সম্পৰ্ক আৰু নাৰী সম্পৰ্কীয় চিন্তাৰ পৰিধি বুজিবলৈ এক উচ্চস্তৰীয় মানসিক প্ৰস্তুতিৰ প্ৰয়োজন। নাৰীক দুৰ্বল বুলি ভ্ৰাজনে সহজে যৌনতাক স্থূল ভোগ আৰু অশ্লীলতাৰ ফালে লৈ যায়। পিকাছো, এম ফিদা হুছেইন, ছালভাদৰ দালি আদি বিশ্ববিশ্ৰুত চিত্ৰশিল্পীয়ে যৌনতাক জীৱনৰ সৃজনীশীলতা আৰু পৰিপূৰ্ণতাৰ দ্যোতক ৰূপে উপস্থাপন কৰি নাৰীৰ গুপ্তাংগৰ ছবি আঁকিছে। নৰ-নাৰীৰ সম্পৰ্কৰ সামাজিক নীতি-নিয়মৰ দ্বাৰা পুৰুষ ক্ষতিগ্ৰস্ত নহয়, ক্ষতিগ্ৰস্ত হয় নাৰী। যৌন নৈতিকতা সমাজ বাস্তৱতাৰ পৰা পৃথক কৰিব নোৱাৰি আৰু ইতিহাসৰ সুদীৰ্ঘকালীন বিকাশৰ পিছতো প্ৰাচ্য চিন্তাত সমাজ মনস্তত্ত্বৰ গভীৰত নাৰীৰ সতীত্বৰ চেতনা এতিয়াও সৰল হৈয়ে আছে বুলিব পাৰি। অৰ্থাৎ যৌন নৈতিকতা বহুক্ষেত্ৰত পুৰুষ প্ৰাধান্য ৰক্ষা কৰিবলৈ নাৰীৰ ব্যক্তি স্বাতন্ত্র্যৰ অৱদমনৰ অস্ত্ৰ যেন হৈ থাকিল। অৰ্থনৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক সমতা অবিহনে নাৰীসত্তাৰ দাসত্বৰ অন্ত নপৰে (নিষিদ্ধ প্ৰসঙ্গ, প্ৰসেনজিৎ চৌধুৰী)।

এংগেলচে যৌন সম্পৰ্কৰ বিকাশৰ (The Origin of Family, Private Property and the State) আলোচনাত দেখুৱাইছে যে প্ৰকৃততে মধ্যযুগৰ আগতে ব্যক্তিগত যৌন-প্ৰণয় নামৰ কোনো বস্তু নাছিল। যৌন-প্ৰণয় পাৰম্পৰিক ভালপোৱাৰ পূৰ্ণ সন্তানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে, এই বিষয়ত নাৰী পুৰুষৰ সমান মৰ্যাদাৰ অধিকাৰী। এই মৰ্যাদাক স্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰিলে আধুনিকতামুখী উত্তৰণো সম্ভৱ নহয়। সেইবাবে ভূপেন হাজৰিকাৰ গীত যৌন-প্ৰণয়ৰ ক্ষেত্ৰত ইমান সোচ্চাৰ। জাত-পাতৰ সামাজিক ব্যৱধান ঠেলি, অনামিকা গোস্বামী আৰু প্ৰশান্ত দাসৰ স্ব-বিবেচনাৰ মূল্য ১৯৭৬ চনৰ অসমীয়া সমাজ বাদেই আজিৰ সমাজৰো একাংশইহে বুজিব পাৰে। বিমূৰ্ত মোৰ নিশাটি যেন গীতটোত অসাধাৰণ প্ৰকাশ ভংগীৰ নান্দনিকতাৰ মাজত যৌন-প্ৰণয় অপূৰ্ব শিল্পকৰ্মলৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে। এই গীতটোৰ দৰেই নৰ-নাৰীৰ সম্পৰ্ক বিষয়ক ভূপেন হাজৰিকাৰ প্ৰত্যেকটো গীততেই দেখা যায় দৈহিক সম্পৰ্কৰ পৰিপূৰ্ণতাৰ মাজত এক মানৱীয় ভাৰসাম্য। নাৰী পুৰুষৰ ভোগৰ সামগ্ৰী হৈ উঠা নাই। একে জৈৱিক তাড়নাত নৰ-নাৰী পৰস্পৰৰ সংস্পৰ্শলৈ আহিছে।

দেবীপ্ৰসাদ চট্টোপাধ্যায়ে নন্দনতত্ত্বৰ আলোচনাত কৈছে— ‘দেহ ও ইন্দ্ৰিয়াদিৰ ভূমিকা যদি শৰীৰ বিজ্ঞান ও মনোবিজ্ঞানৰ উদ্ভাবনী ও নতুন দৃষ্টিতে দেখা যায় তাহলে পৰিষ্কাৰ বুজা যায় যে বিদেহ নান্দনিক রসাস্বাদ অলীক কল্পনা মাত্ৰ’ (রূপ রস ও সুন্দর/২.৩৮)। নৰ-নাৰীৰ আচৰণৰ ক্ষেত্ৰত দেহ যি দৰে জৈৱিক কামনাৰ অৱলম্বন হ’ব পাৰে, একেদৰে লোকান্তৰ মানসিক অনুভূতিৰ অভিজ্ঞতাও হ’ব পাৰে—

মিঠা মিঠা ব’হাগৰ

গীত এটিকে/ বচোঁ বুলি ভাবিলো

এনেতে চুচুক-চামাককৈ কাষ
চাপিলা

মই যেন ভাষা পালোঁ।

এই গীতটোত প্ৰেম এক উচ্ছ্বাস ভৰা
জীৱনৰ সৃষ্টিশীলতাৰ দ্যোতক হৈ
উঠিছে।

মোৰ ব’হাগ যে এটি সৰু বিহুগীত

ক’বাত হেৰাই যোৱা

আজি যেন হঠাতে পোৱা

এজাক গাভৰুৱে হাঁহা—

— এনে অপূৰ্ব চিত্ৰকল্পৰ

মাজত হেৰুওৱা প্ৰাণ প্ৰাচুৰ্যৰ

আকস্মিক পুনৰুদ্ধাৰৰ অনাবিল

আনন্দ আৰু যৌৱন-প্ৰেম-বিহু

একাৰ হৈ পৰা আৱেগৰ অনিৰুদ্ধ প্ৰবাহ মূৰ্ত হৈ উঠিছে।

অন্য এটা গীত তোমাৰ উশাহ কঁহুৱা কোমল-ত কোমল
শব্দৰে নিৰ্মাণ কৰা আঙ্গিকত শেৱালি ফুল আৰু কঁহুৱাৰ
কোমলতাৰে নৰ-নাৰীৰ দৈহিক সান্নিধ্যৰ সুৰীয়া আৱেগক
ব্যঞ্জিত কৰা হৈছে, য’ত প্ৰেমৰ অনুৰাগৰ ব্যাখ্যাহীন মাদকতা
‘কিবা মিঠা বাঁহী’ হৈ বাজিছে।

১৯৯২ চনত ৰচিত এটি গীততো ড° ভূপেন
হাজৰিকাই দৈহিক সান্নিধ্য আৰু স্পৰ্শানুভূতিৰে ভৰা মুহূৰ্তকেই
অতি পবিত্ৰ জ্যোতিপ্ৰপাত বুলি কৈছে—

দুয়ো মুখামুখি অতি সুখে সুখী

বাহিৰ বিশ্ব নিমাত

তুমি আহা, ওচৰলৈ আহা

মৰণ পিছলে ঠেলি

প্ৰকৃতি পুৰুষ একাকাৰ হৈ

আনা নতুনৰ বেলি

আমাক নালাগে সংঘাত

এই মুহূৰ্ত অতি পবিত্ৰ

প্ৰেমৰ জ্যোতিপ্ৰপাত।

ড° ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতসমূহৰ বিষয়-ভাব ইমান
নিটোল আৰু ব্যঞ্জনাময় যে এম. এফ. ছেইনে কৈছিল ভূপেন
হাজৰিকাই গীতেৰে ছবি আঁকে আৰু মই ছবিৰে গীত গাওঁ।

ভূপেন হাজৰিকা নিজেও এজন
চিত্ৰশিল্পী, বিশ্বৰ চিত্ৰকৰ্মৰ লগত
নিবিড়ভাৱে পৰিচিত ৰসগ্ৰাহী
দৰ্শক। আনহাতে অসমৰ
লোকসংগীতৰ প্ৰকাশভংগীৰ
লগতো তেওঁৰ আছিল আন্তৰিক
সম্পৰ্ক। অসমীয়া লোক কবিতাৰ
আলোচনা প্ৰসংগত নৰকান্ত
বৰুৱাই কৈছে যে মানুহৰ
কলাকৃতিত অৱদমিত অভীজাই
নান্দনিক বিমুক্তি লাভ কৰে
(অসমীয়া লোক কবিতাৰ সৌন্দৰ্য
বিচাৰ/৬৪) অসমীয়া
লোকগীতৰ বিশেষকৈ বিহুগীতৰ
প্ৰকাশভংগীৰ মনোজ্ঞ
ইংগিতধৰ্মিতাৰ মাজত যৌৱনৰ

প্ৰেমৰ যি গভীৰ ব্যঞ্জনা, সি বহুলাংশেই দৈহিক মিলনৰ তাড়না।
নৰকান্ত বৰুৱাই এই দিশটো সুন্দৰভাৱে দেখুৱাইছে। ড° ভূপেন
হাজৰিকাৰ গীতত বিহুগীতৰ প্ৰভাৱ এটাও স্পষ্ট।

গতিকে বিহুগীতৰ চহা কবিয়েও ভূপেন হাজৰিকাক নৰ-
নাৰীৰ সম্পৰ্ক যুগ চেতনাৰ প্ৰতিমুখ অংকন কৰাত সাহস আৰু
অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল বুলি ভাবিব পাৰি। (ছবিৰ বিষয়ে মোৰ
জ্ঞানৰ সীমাবদ্ধতাৰ বাবে মন্তব্য দিয়াৰ পৰা বিৰত থাকিলোঁ।)

ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতত নৰ-নাৰীৰ প্ৰেমৰ অন্য এখন
জগতো পোৱা যায়। এই জগতখনত প্ৰাত্যহিক জীৱনৰ
জটিলতাৰ মাজত এক নিবিড় সান্নিধ্যৰ সন্ধান আছে, কিন্তু দেহ
সম্পৰ্কৰ প্ৰকাশ নাই। নিষ্ঠুৰ জীৱনৰ সংগ্ৰামত এয়াৰ মৰম
মাতৰ তেওঁ সন্ধান কৰিছে যি যাৰ মাতত অনুৰাগ, দৈহিক
সম্পৰ্কৰ সুখৰ অতিৰিক্ত দায়িত্ববোধ আৰু একধৰণৰ আধ্যাত্মিক

প্রশান্তি থাকে। আকাশী গংগা বিচৰা নাই গীতটো এনে এক সম্পৰ্কৰ বিষাদঘন অন্বেষণ বুলিব পাৰি।

মই যেতিয়া এই জীৱনৰ মায়া এৰি গুচি যাম শীৰ্ষক

গীতটোত মৃত্যুৰ অভিঘাতে উজ্জ্বল কৰা জীৱন বিষয়ক গভীৰ উপলব্ধিৰ বুকুত প্ৰেমৰ অৰ্থ ব্যঞ্জিত হৈছে। দেহৰ পৰিসৰ অতিক্ৰমি প্ৰেমে ব্যাখ্যাহীন সম্পৰ্কৰ বহস্যকে যে নিনাদিত কৰিছে— আশা কৰো মোৰ চিতাৰ কাষত-তোমাৰ সঁহাৰি পাম। নৰ-নাৰীৰ প্ৰেমৰ সম্পৰ্ক, পাৰস্পৰিক বুজাবুজি আৰু দায়বদ্ধতাৰ উপৰি দুটি সত্তাৰ একমুখী চেতনাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। 'সমূহৰ বাবে গীত গাই গাই' প্ৰিয়জনক হেৰুওৱা এটা জীয়া বাস্তৱ। নাৰীসত্তাৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাহীনতাৰ পৰা ওপজা অমনোযোগিতাই প্ৰেমৰ সম্পৰ্কত আউল লগায়। প্ৰেমত দুটি সত্তাৰ মিল এটা প্ৰয়োজনীয় উপাদান—

প্ৰেমৰ অৰ্থ দুটি মানুহ
একেটি মনৰ দুটি মানুহ
দুটি মনৰ একেটি সুৰ

অভিজ্ঞতা, বিশ্বখন ঘূৰি গোটেৱা অভিজ্ঞতা, বোধ, মেধা আৰু উচ্চস্তৰীয় শিল্পচেতনাৰ সমন্বয়ত নৰ-নাৰীৰ সম্পৰ্কৰ গভীৰ সত্যতা প্ৰকাশ হৈছে। তেওঁৰ গীতত পোৱা দেহজ সম্পৰ্ক যিদৰে সত্য, সেই দেহৰ আধাৰতেই অতিক্ৰমীয় সম্পৰ্কও সত্য। কাৰণ এইবোৰেই পাৰ্থিৱ জীৱনৰ জৈৱিক উপাদান। আৰ্টৰ বুকুত জীৱন বিষয়ক সকলো কথাই যে ৰূপান্তৰিত হয় এক সূক্ষ্ম বিমূৰ্ত চেতনালৈ।

* নিজৰ শৰীৰৰ ওপৰত নিজৰ অধিকাৰ— এই চিন্তা বুৰ্জোৱা স্বাধীনতাৰ ব্যক্তিগত স্বতন্ত্ৰ্যবাদৰ এটা প্ৰধান আৰু প্ৰাথমিক চৰ্ত (C.B. Macpherson: the Political Theory of Possesive Individualism— Hobbes to Locke, (Oxford, 1985), 137-42 pp.)

গ্ৰন্থপঞ্জী

- ১) দিলীপ কুমাৰ দত্ত : ভূপেন হাজৰিকাৰ গীত আৰু জীৱন বথ, বনলতা, গুৱাহাটী, ২০১১
- ২) দেবীপ্ৰসাদ চট্টোপাধ্যায় : ৰূপ, রস ও সুন্দর, নন্দনতন্ত্ৰেৰ ভূমিকা, নয়া উদ্যোগ, কলকাতা, ২০০৭
- ৩) নৱকান্ত বৰুৱা : অসমীয়া লোক কবিতাৰ সৌন্দৰ্য বিচাৰ, অসমীয়া বিভাগ, ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৯৬
- ৪) নীৰদ চন্দ্ৰ চৌধুৰী : বাঙালী জীৱনে ৰমণী, শব্দ গ্ৰন্থন, কলকাতা, ১৪১২ বঙ্গাব্দ
- ৫) প্ৰসেনজিৎ চৌধুৰী : নিষিদ্ধ প্ৰসঙ্গ, ষ্টুডেণ্টচ ষ্টৰচ, গুৱাহাটী, ২০১১
- ৬) ভূপেন হাজৰিকা : মই এটি যাযাবৰ, (সম্পা.- সূৰ্য হাজৰিকা), বাণী মন্দিৰ, গুৱাহাটী, ১৯৯৬
- ৭) সুবোধ ঘোষ : শিল্পভাবনা, পশ্চিমবঙ্গ বাংলা অকাডেমী, কলকাতা, ১৯৯৯

আলোচনী

সাতসৰী, ১-১৫ জানুৱাৰী, ২০০৬, সম্পা.- অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰী, গুৱাহাটী

এটিৰ শূন্যতাত আনটোৰে পূৰ।

আত্ম অভিমান জেদ আৰু খেদ

প্ৰেমৰ ৰাজ্যত শোভা নাপায়

(অ' তই অবুজ মন, ৰচনা

১৯৯০)

তাৎপৰ্যপূৰ্ণ যে, গীতটোত অবুজ মন, চেনেহৰ বাট নিচিনিলি, ফঁহিয়াই নেচালি আদি বাক্যাংশই দুটি সত্তাৰ স্বতন্ত্ৰ্য গলি এক নোহোৱাৰ আক্ষেপহে বহন কৰিছে। বাস্তৱ জীৱনত দুৰ্লভ হৈ পৰা নিৰ্মল প্ৰেমৰ সম্পৰ্কৰ উপলব্ধি এই গীতটোত যিদৰে প্ৰকাশ পাইছে, এনে অপূৰ্ব অৰ্থপূৰ্ণ প্ৰকাশ অসমীয়া সাহিত্যত দ্বিতীয় এটা পাবলৈ নাই।

ড° ভূপেন হাজৰিকাৰ জীৱনৰ সংঘাত, বৰ্ণিত প্ৰেমৰ

They Too Climbed the Hill

Sourav Kumar Chaliha
Translated by Neeta Sharma
Assistant professor

"What's that light far away ?"

"That's the bonfire, and that's a Khasi village, 'Smit' or something like that, is its name. May be 'Litekar' or Lum Siam.

"Don't you know for sure ?"

"It was quite long back. Forgotten a few things, so...."

"What's going on there ?"

"It's festive night today."

"Nongkrem dance ?"

"No, this is not perhaps the time of Nongkrem dance. May be it's Shad Shuk Mynsieul. Or maybe some other festival."

"And what sound is that ?"

"That's the Dhol the drum - and flute, accompanying the song, can your hear ? That is the beat of the guitar."

"Is that the guitar beat ?"

"It may be Dotara. A Khasi instrument. Just like the Spanish guitar."

"It's so pleasant to listen to it from a distance."

"And the light of the little bonfires too look very beautiful from far away. As you climb a

little more, down below in the valley, you can see innumerable dots of tiny lights, millions and millions of dotted lights."

"What is that ?"

"That is Shillong."

"Do you know every nook and corner of this hill ? Do you know how to reach that village ?"

"I don't know everything, just know a little."

"This is the hill you wrote to me about ? And you used to come all alone to climb it ?"

"This is the hill I wrote to you about. Sometimes when I missed you intensely, I used to come and climb this hill. Initially I didn't come alone. I came with Biva, Niva and others for morning walks. Quite early in the morning. Later on I could know the hill all alone by myself."

"Then Biva, Niva were quite young, weren't they ?"

"Six years and eight years. Now they are grown ups. That was five years back."

"Are you tired ?"

"No, not at all."

"Can you climb a little more ?"

"I can, I can. I also want to see the lights of

your Shillong."

"Whenever I come to this hill, I am reminded of a story which I read long back. I don't remember the story but only its name, "They Climbed the Hill."

"They Climbed the Hill', What a beautiful name !"

"I thought about you, I thought, you and me too would climb a hill. We'll climb the highest and the most friendly hill. Never thought, it would be possible sometime."

"But today I am climbing the hill along with you."

"Yes, but I still can't believe it, still can't believe that we can thus keep climbing a hill. I don't want to climb the hill alone, I don't want the hill alone, I want you too with me in the hill, just as I want its rocks, pebbles, streams, grass and its pine trees."

"The hill belongs to you, its streams and its pine trees are yours too."

"One of my wishes has been fulfilled today."

"And the other wish ?"

"I don't dare to make the other wish. It's a five year old wish. Still I want to have that wish, but now-a-days I cannot dare to, I've no right. Can you see something ?"

"No, I can't. What is it ?"

"Yes, it's gradually getting dark. Can't see anything clearly. It will be foggy after sometime. Can you hear the sound of pebbles under your feet ?"

"I can."

"And the sound of the wind blowing through the pine trees?"

"Yes,"

"And the sound of the cicada somewhere ?"

"Is that the sound of cicada ?"

"I'm not sure, but it seems to be cicada's"

"I can hear that too."

"I remember the name of a book of Japanese poems "Full Moon and Cicada's Voice;" Today there is no moon in the sky. But there are stars."

"Full Moon and Cicada's Voice. Beautiful name. You have read a lot."

"And have written too. Do you remember my letters five years ago ? How sometimes I used to come to Shillong making the excuse of going to aunt's place, and think about you here."

"I remember. You had written, that you sat on a rock on the hill just before it was getting dark. Down below in the valley ran a stream like a thick rope, the stilly silence of the hilly evening was filled with the murmuring sound of the flowing stream; for hours and hours there was not a human being to be seen, only now and then a woodcutter with a bundle of wood on his shoulder would emerge from a corner of the hill and walk down the zig-zag lane by your side to disappear below in the valley and this hill, stream and pine trees - the noisy wind blew all over your thoughts and desires, your hair and the scarf of your neck were constantly entangled and disordered by the blowing wind."

"You remember very well. Those thoughts and desires have not died away, but now I don't have the courage for them as I had before, I have no right... Feeling cold ?"

"No, the wind is not chilly, it is pleasant rather. Have you brought your scarf ?"

"Yes, will you take my overcoat ?"

"No need."

"I can hear the sound of pebbles and grass under your shoes."

"Will there be this sound of the grass, when it is foggy at night ?"

"No, there won't be such sound at night. Have you heard the name of U SoSo Tham ?"

"U SoSo Tham ? Haven't heard. Is it a

Khasi name ?

"A Khasi poet. He is dead. You reminded me of one of his poems :

"Dew-drops shine in the morning
I too will go far away from home
in search of pearls
Away from home my heart will be in pain
Then my accumulated tears
Will be my pearls"

Even I, during the last five years, have wandered so much away from home... You tripped again. Hold my hands. Just two more hillocks, then you can see a beautiful thing."

"Lights of Shillong ?"

"No. A different light. It is quite an old light. May be it is still there."

"What ? What is it ?"

"You'll know soon. Come on, hold my hand. We have to climb a little more."

"Come."

"I want to know so much, what's that light. I am very curious."

"Just a little far away."

"Why don't you fulfill your wish ?

During the last few years I've refused you at least four to five times. I was compelled to ; but now I'm with you, today I'm climbing your hill along with you....?"

"True, and after refusing so many times, at last you had said to me, I shouldnot entertain such desires which neither have the assurance nor the promise to be fulfilled ever and I had told you, alright. So shall it be."

"True. I had said so under circumstancial pressure. Under pressure of circumstances."

"Yes, that's true even."

"Would you stick to those words of mine ?"

"Would you like if I did not stick to it ? I had given you my word."

"O' you had given me your word. You'll definitely stick to your promise....how far is it ? so much desire to know what light that is."

"Just a little. Till then once again listen to the sounds of the drum and guitar in the distant Khasi village. Our stories and their songs and the sound of cicada, the twinkling light of the Moon and millions and millions of still and silent stars...here we've arrived, just climb up this hillock, see through in between these two pine trees - can you see ?"

"Yes, I can see. A star. A beautiful star."

"See how it waits in between the pine trees. Sometimes the star moves away from there, then I've to move to some other rock or somewhere else, then the star emerges like this in between two pines. Sometimes the star rises very high or goes down below; that day I can by no means bring it back to its original position."

"Then you must be feeling very bad ?"

"Then I feel very bad."

"It's such a beautiful star!"

"My star, my light, my entity. Your star."

"My star ?"

"Its you star. I give the star to you."

"Thank you. So from now on it is my property? I can use it as I wish! Will he listen to me ?"

"Why won't he ? He can give up his life for you, if necessary,"

"Yes, it's a star that you've me. It will definitely listen to me and if need be it will sacrifice its life too."

"You gave me my hill, I gave you your star. Tonight is the night of festivities in the Khasi village. Today the voice of cicada, the murmuring sound of the stream and the whistling sound of the wind blowing through the pines, all have been subdued by the echoing sound of the songs sung

by young Khasi boys and girls and by the music of guitar and beatings of the drum. Today, is the day of merriment and joy for the Khasis, tonight, is their night of achievements; today, the light of the sky is full of stars, lights of the city, all have been dimmed by the light of thousands and thousands of bonfire; today and now, the bodies of the Khasi young men and women are swinging in excitements; their hands and legs are moving spontaneously to the beats of music; today and now, the beating of drums are getting faster and faster; today and now, I give you your star which I had long preserved for you, my desire of giving it to you has been fulfilled...."

"And the desire of wanting from me ? Why don't you fulfill your desire of wanting from me ?"

"I've already told you, I can no more have that desire, for it, I need a certainty of promise, I want the assurance that my wish will be fulfilled, a definite assurance—"

"How can you be assured ? What can give

you the promise of what you want ?"

"I can't say. I don't know."

"Am I not that promise ?"

"No, you're not that promise, because it's your promise which I need too. Something else, something else."

"Something else ? Ok, then it's something else. After sometime we will climb the highest peak of the hill, the lights of Shillong will be before our eyes, we will return again, back to our lives. Before that, once again look at the distant lights of festivity, once again listen to those dancing beats, the music of fulfillment of desires - this is the music of the fulfillment of your desires, I am its promise, only I can give you your desired assurance - your desired assurance whether you agree or disagree, I know that if you wish something while looking at, a star falling from the sky, your wish is fulfilled. Look, look! How my star is falling from the sky, in between the two pine trees, how he is giving up his life for me...."■

This story is the translated version of Saurav Kumar Chaliha's "Sihateo Pahar Bogale"

(সিহঁতেও পাহাৰ বগালে), Published as an obituary, in the memory of the great writer.

বাই যা বাই যা নাও
নারীয়া
বাই যা বাই যা নাও
আগলৈ চাবি বাট
ভৰ পকনীয়া
পাছলৈ চাবি বাট
আন্ধাৰ ভৰা

হীৰুদাৰ কবিতা : এটি অৱলোকন

কুলদীপ বৰদলৈ

তৃতীয় বাৰ্ষিক

মৃত্যুকো ৰূপান্তৰৰ এক শিল্প বুলি ঘোষণা কৰা হীৰুদাই পাঠককো তেওঁৰ চিন্তা-চেতনাৰ মাজলৈ যেন টানি লৈ যায়। নিভাঁজ অথচ নিকপকপীয়াকৈ সেই শব্দহে য'ত প্ৰযোজ্য, তাক অন্য শব্দৰে ব্যাখ্যা কৰিবই নোৱাৰি।

কেৱল কবিতাৰে আকাশৰ তৰা, জোন, সূৰ্য যিজন ব্যক্তিয়ে চুই চাব পাৰে, শব্দৰে মানুহৰ মন জয় কৰিব পাৰে, সাগৰৰ গভীৰতা জুখি চাব পাৰে; সেইজনা ব্যক্তিয়ে হ'ল হীৰেন ভট্টাচাৰ্য। হীৰেন ভট্টাচাৰ্য এজন কবি নহয়, জনমে জনমে তেওঁ এক বিশাল অনুষ্ঠান আধুনিক কবিতাৰ। বাহ্যিক ভাবলেখৰ পৰা বহু যোজন দূৰত অৱস্থান কৰা কবি হীৰেনে ভট্টাচাৰ্য 'সহজ-সৰল জীৱন-যাপন আৰু উচ্চ চিন্তা'ৰ বলিষ্ঠ প্ৰতীক।

তেওঁ গ'লগৈ পৃথিৱীৰ অন্তিম ষ্টেচনলৈ। এটা সত্তা হেৰাই গ'ল চিৰকালৰ বাবে। তথাপি হীৰুদাৰ বৰ্ণাঢ্য জীৱনৰ কৰ্মৰাজিৰ বহু স্মৃতি সজীৱ হৈ থাকিব প্ৰতিজন অসমীয়াৰ হৃদয়ত।

মানুহৰ অন্তৰত জোকাৰি যাবলৈ, মানুহৰ প্ৰাণত স্পন্দন তুলিবলৈ, অনুৰাগ জগাবলৈ, স্বদেশক ভাল পাবলৈ, যত্নগা সহ্যৰ শক্তি দিবলৈ, দুখৰ স'তে সহবাস কৰিবলৈ, জীয়াই থকাৰ উদ্যম বঢ়াবলৈ কবি মনৰ স্পৃহাৰে, জীৱনবোধৰ তাড়নাৰেও সেয়া সম্ভৱ হয়। হীৰুদাৰ জীৱন দৰ্শন সেয়াই আছিল। 'দেশ বুলিলে আদেশ নালাগে' বুলি কোৱা কবিজনাই গান-কবিতা আৰু ছবিৰে অসমীয়া সাহিত্য জগত সমৃদ্ধ কৰাৰ লগতে অসমৰ জনগণৰ বিশেষকৈ খাটিখোৱা মানুহৰ জীৱনবোধ সঠিক ৰূপত দাঙি ধৰিব পাৰিছিল।

কবিতাই মানুহৰ প্ৰকৃতিৰ ইমান গুঢ়াৰ্থ ব্যক্ত কৰিব পাৰে, জীৱনৰ কাৰুকাৰ্যসমূহৰ এক শৈল্পিক ৰূপ দিব পাৰে, ৰুঢ়তাক কলাত পৰিণত কৰিব পাৰে; তাৰে অদ্ভুত অভিব্যক্তি হীৰুদাৰ অগণন পংক্তি উদ্ভাসি উঠিছে— 'বন্ধু মেলি দে তোৰ দুখৰ দুখনি হাত/এবাৰ জিৰাওঁ তোৰ বুকুৰ শীতল ছাঁত', 'মোৰ বুকুত এজোপা গোপাল কোনে ৰুলে', 'এতিয়া বসন্তকাল/ফুলতকৈ

কাঁইটেই ভাল', 'তুমিতো জানায়/এই কবিৰ আৰু একো নাই/এটাই মাথোঁ কামিজ/তাৰো ছিগো-ছিগো চিলাই/প্ৰেম নিশ্চয় এনেকুৱাই/আবৰণ খুলি হৃদয় জুৰায়'— 'বহুপৰ হ'ল বেলিয়ে লাহ দিয়া/ ধান কাটি দাৰনীজাক/এতিয়াও/মাজ পথাৰতে বৈ আছে / আজি গধূলি / কমৰেড ৰাভা এই বাটে / আহিব উভতি', 'আইজনীৰ মাকৰ/ ল'ৰা এটা হ'লে ভাল হয় এথোন / খেতিয়কৰ ল'ৰা বোলে / হাত বৰ পোন', 'মোক ৰাতিটোৰ বাবে ওভোতাই দিয়া মোৰ ল'ৰালি / আইৰ কোলাত আকৌ এবেলি শুম / লাই হালেজালে আবেলি বতাহে / মোৰ সোঁৱৰণী গুমৰি উঠে / নিৰপ্ন সময়ৰ মুগ্ধ তেজৰ প্ৰবাহে/ প্ৰবাহে'। — এনেকুৱা অজস্ৰ শব্দচয়নেৰে তেওঁ কবিতানুৰাগীক উদ্বাউল কৰি তোলে।

মৃত্যুকো ৰূপান্তৰৰ এক শিল্প বুলি ঘোষণা কৰা হীৰুদাই পাঠককো তেওঁৰ চিন্তা-চেতনাৰ মাজলৈ যেন টানি লৈ যায়। নিভাঁজ অথচ নিকপকপীয়াকৈ সেই শব্দহে য'ত প্ৰযোজ্য, তাক অন্য শব্দৰে ব্যাখ্যা কৰিবই নোৱাৰি। তেওঁ নিজেই কৈছে— 'ব্যাখ্যা কৰিলে কবিতা নষ্ট হয়।' যেনে— মেটমৰা ধানৰ ডাঙৰি, অন্তৰ নীৰৱতা, দুবৰি দলিচা, শইচ সোণোৱালী, নিজানে-নিতালে, তেজৰ ধোৱা মাটি, ব'দ কামনা, অৰঙে-দৰঙে, শইচৰ পথাৰৰ মানুহ, ঠুনুকা কলম আদি অগণন সংবেদনশীল তথা মাদকতাৰ শব্দচয়নেৰে ভৰি থাকে তেওঁৰ কবিতা। কি যে গভীৰ আৱেদন। দুখতো সুখ পোৱা যায়।

সমাজৰ চিৰাচৰিত ধাৰণা কিছুমানৰ অন্য ৰূপ দিব পৰা, জনজীৱনৰ অভিধা কিছুমানৰ অৰ্থ সলনি কৰিব পৰা, প্ৰকৃতিৰ সুস্বাদু শব্দৰ যাদুৰে অনন্য কৰিব পৰা হীৰুদাৰ জীৱনৰ মূল্যায়ন কৰাটো বৰ কঠিন।

ব্ৰজধামলৈ যোৱাৰ পাছত ৰায়চৌধুৰী পৰিয়ালৰ বিবিধ ঘটনা-পৰিঘটনা, বিধৱা ৰাধেশ্যামীসকলৰ জীৱনৰ বিচিত্ৰ দিশ, শশী, মৃগালিনী, আলমগড়ী, ৰাকেশকে প্ৰমুখ্য কৰি সমাজৰ বিভিন্ন সত্য, নগ্ন বাস্তৱ; শোষণ আৰু অত্যাচাৰ; ভণ্ডামি আদি বিবিধ দিশ ঔপন্যাসিকাই গাঁথি গৈছে। উপন্যাসখনৰ পটভূমিত ব্ৰজধাম আৰু তাৰ ৰীতি-নীতি আৰু উৎসৱ-পাৰ্বণেও বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে।

দুৰ্ভিক্ষৰ এখিলা পাত নীলকণ্ঠী ব্ৰজ

অজিত ভৰালী

সহকাৰী অধ্যাপক

নীলকণ্ঠী ব্ৰজ মামণি ৰয়ছম গোস্বামীৰ দ্বিতীয় প্ৰকাশিত উপন্যাস। চৰিত্ৰপ্ৰধান এই উপন্যাসখনত অৰ্থনৈতিক শোষণ, বঞ্চনা, ভণ্ডামি, ধৰ্মীয় ধাৰণা, প্ৰবঞ্চনা ইত্যাদি সমাজৰ সকলো স্তৰতে দুৰ্ভিক্ষৰ নগ্নৰূপ ঔপন্যাসিকাই অতি দক্ষতাৰে অংকন কৰিছে। যাৰ ফলত উপন্যাসখন কেৱল সৌদামিনী, শশী বা মৃগালিনীৰ মানসিক জগতৰ পৰিচয় জ্ঞাপক নহৈ সংকীৰ্ণতাৰ পৰিধি ভাঙি সমাজ বাস্তৱতাৰ ছবি দাঙি ধৰা উপন্যাস হিচাপে স্বীকৃত হৈছে।

মথুৰা ছাউনীত সৌদামিনী আৰু মাক-দেউতাক নমাৰপৰা উপন্যাসখনৰ সামৰণিলৈকে তৃতীয় পুৰুষ অনামী বৰ্ণনাকাৰীৰ দ্বাৰা ঘটনা বৰ্ণনা কৰা হৈছে। শেষ বয়সত ব্ৰজবাস কৰি শান্তিত দিনত কটাম বুলি ভাবি থকা ডাক্তৰ ৰায়চৌধুৰী আৰু পত্নী অনুপমাই অকালতে বিধৱা হৈ পিছত খ্ৰীষ্টান যুৱক এজনৰ প্ৰেমত

পৰা একমাত্ৰ জীয়েকৰ ব্ৰজবাস কৰিলে মনৰ পৰিৱৰ্তন হোৱাৰ আশা কৰিছিল আৰু ডাক্তৰ ৰায়চৌধুৰীৰ আজোককাকৰ দিনতে স্থাপন কৰা চিকিৎসায়লখন ভগ্নপ্ৰায় হৈ যোৱাৰ বাবে সেইখন সজীৱ কৰাৰ হাবিয়াস এটাও আছিল।

ব্ৰজধামলৈ যোৱাৰ পাছত ৰায়চৌধুৰী পৰিয়ালৰ বিবিধ ঘটনা-পৰিঘটনা, বিধৱা ৰাধেশ্যামীসকলৰ জীৱনৰ বিচিত্ৰ দিশ; শশী, মৃগালিনী, আলমগড়ী, ৰাকেশকে প্ৰমুখ্য কৰি সমাজৰ বিভিন্ন সত্য; নগ্ন বাস্তৱ; শোষণ আৰু অত্যাচাৰ; ভণ্ডামি আদি বিবিধ দিশ ঔপন্যাসিকাই গাঁথি গৈছে। উপন্যাসখনৰ পটভূমিত ব্ৰজধাম আৰু তাৰ ৰীতি-নীতি আৰু উৎসৱ-পাৰ্বণেও বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। ইয়াত সুপৰিকল্পিত আৰু সুকথিত কাহিনী নাই। প্ৰথমৰপৰা শেষলৈকে অতিবাস্তৱবাদী দৃষ্টিভঙ্গী এটা উপন্যাসখনত প্ৰতিফলিত হৈছে।

জীৱনটো যে সবলৰেখা নহয়, সেই কথা উপন্যাসখন পঢ়ি যাওঁতে বাৰে বাৰে অনুভৱ হয়। যি আশা কৰি ৰায়চৌধুৰী পৰিয়াল ব্ৰজধামলৈ গৈছিল, সেয়া ফলবৰ্তী নহ'ল কিয়? সৌদামিনীয়ে কিয় দেউতাকৰ লগত অলপ দিন ধাত্ৰীৰ কাম কৰি পাছত সেই কামত মন বহুৱাব নোৱাৰিলে? সৌদামিনীয়ে সকলো পোৱাৰ পিছতো আত্মহত্যা কৰিলে কিয়? ৰাকেশে অঁকা সেই ছবিখন— য'ত কেৱল মানুহৰ ভৰিৰ খোজ আছিল, সেইখনে আচলতে কি ইঙ্গিত বহন কৰিছে, কিয় দেওঘৰী বাবাৰ ওচৰলৈ গৈয়ো মানুহবোৰে বিচৰা শাস্তি পোৱা নাছিল? ৰাধেশ্যামীসকলে সকলো ত্যাগ কৰাৰ পিছতো কিয় সুখী হ'ব পৰা নাছিল? কি কাৰণে ব্ৰজত শোষণ, প্ৰবঞ্চনা ইত্যাদিৰ পয়োভৰ হৈছে— এই কথাবোৰে আমাক জীৱনৰ বিবিধ দিশ সম্পৰ্কে সচেতন হ'বলৈ বাধ্য কৰে।

অকাল-বিধৱা এগৰাকী গাভৰুৰ জীৱনক কেন্দ্ৰ কৰি আগবাঢ়ি যোৱা উপন্যাসখনত হিন্দু সমাজত ধৰ্মীয় ৰীতি-নীতিৰ নামত চলা অমানৱীয় ৰূপৰ কথা দাঙি ধৰা হৈছে। সমাজৰ নিষ্ঠুৰতা বিধৱাসকলৰ ওপৰত চলা অত্যাচাৰ, ব্যভিচাৰ আদিৰ বাস্তৱ চিত্ৰ থকা উপন্যাসখনিৰ প্ৰধান চৰিত্ৰ সৌদামিনী প্ৰকৃততে লেখিকা নিজে। তেওঁৰ জীৱনত ঘটনা বৈধৱ্য যন্ত্ৰণাক সৌদামিনীৰ জৰিয়তে অংকিত কৰিছে বুলি 'ঈশ্বৰী, জখমী যাত্ৰী আৰু অন্যান্য' গ্ৰন্থত 'মোৰ লেখাৰ আঁৰৰ কাহিনী'ত উল্লেখ কৰিছে। ড° কমলা বট্ৰমৰ মন্তব্যৰ অনুবাদত (হৃদয়ৰ তপস্বিনী গ্ৰন্থত) উপন্যাসখনিৰ কাহিনী সম্পৰ্কে সঠিক তথ্য দাঙি ধৰিছে এনেদৰে— “নীলকণ্ঠী ব্ৰজ’ নামৰ নাতিদীৰ্ঘ উপন্যাসখন বৃন্দাবন আৰু অন্যান্য পবিত্ৰ ধামত তেওঁৰ পৰ্যবেক্ষণ আৰু আৰ্জিত অভিজ্ঞতাৰ ফল। এই উপন্যাসখনে বিশদভাৱে বৰ্ণনা কৰিছে মৃত্যু আৰু অৱমাননাৰ অপেক্ষাত, গাৰ ফটা কঁথাৰ আঁচলত আপোন শৱৰ সংকাৰৰ বাবে কেইটিমান মাত্ৰ পইচা গাঁথি এই পবিত্ৰ ধামসমূহত পৰি ৰোৱা শ শ যুৱতী বিধৱাৰ দুঃসহ পৰিশ্ৰম আৰু অপমান আৰু হেৰাই যোৱা আত্মাভিমানৰ কাহিনী। এই কাহিনী অবিশ্বাস্য ধৰণে ভয়াবহ। কিন্তু সঁচা। এইফালৰপৰা লেখিকাৰ ৰচনা এক নিষ্ঠুৰ আত্মাহীন সমাজৰ হাতত নাৰীৰ দুখ-যাতনাৰ বিৰুদ্ধে এক অন্তহীন ধৰ্মযুদ্ধৰ সূচনা কৰা মহৰ্ষি বাল্মিকীৰ

ৰচনাৰ সমগোত্ৰীয়।”

সৌদামিনীৰ মনৰ পৰি আশা কৰি মাক অনুপমাই ব্ৰজধামলৈ তাইক লৈ যোৱাৰ পাছত তেওঁৰ পৰিৱৰ্তন আশা কৰিছিল যদিও সফল নোহোৱাৰ মূল সৌদামিনীয়ে ব্ৰজধামলৈ গৈ আখৰাৰ ভগ্ন মন্দিৰৰ তলৰ মহা সৌদামিনীৰ বাবে নিৰ্দিষ্ট কোঠাটো ডাঃ চৌধুৰীয়ে খুলি দিয়া পাছত কোঠাটোৰ ভিতৰত সেই চাৰিওফালে খেপিয়াই যিখন পালে সেইখন খুলি তাই যি দৃশ্য পালে, সেই দৃশ্য। এই দৃশ্যই দুটি আৰু বিধৱাৰ জীৱন, শোষণ আৰু বিবিধ দিশ স্পষ্টকৈ তাইৰ দুখ-

দাঙি ধৰিলে। সেইখন জগত তেওঁ দেখিলে— য'ত জীয়া মানুহ কথাই নাই, মৰাশ এটাৰ ওপৰতো লোলুপ দৃষ্টি ৰাখিব পাৰে। সৌদামিনীয়ে হয়তো কেতিয়াও আশা কৰা নাছিল তেনে দুখ প্ৰথম দিনাৰ বৃন্দাবনৰ অভিজ্ঞতাই তাইৰ মন-মগজু তোলাৰ লগাই যোৱা ঘটনা... “হঠাৎ মানুহৰ গুণ-গুণনি শুনি তাই আঁতৰলৈ চাই পঠিয়ালে— এৰা, সোঁৱা অলপ আঁতৰত এটা বুঢ়ী আঁঠুত মূৰ গুঁজি বহি আছে— সিহঁতৰ সন্মুখত এটা মৰা বহি থকা বুঢ়ীজাকে কন্দা-কটা কৰা নাই। বৰ অসহায় হোৱা দৰেহে সিহঁত বহি আছে। মৃতকে ব্যৱহাৰ কৰা বস্ত্ৰবোৰ চাৰিওফালে সিঁচৰতি হৈ পৰি আছে। বিচিত্ৰ বৰণৰ ফটা কাপোৰৰ দৰম, পখোৱা মাটিৰ কলহ, শীতত ব্যৱহাৰ কৰা গোবৰৰ কাণ্ডা।

হঠাৎ দৈত্যাকৃতিৰ পাণ্ডা এটা যমদূতৰ দৰে সেইখিনিত অত্যাচাৰ উপস্থিত হ'ল— ভয়াতুৰ বুঢ়ীকেইজনীয়ে ইজনীয়ে সিজনীয়ে ওৰচত ঘন হৈ বহিল।

পাণ্ডাই বুঢ়ীৰ বস্ত্ৰবোৰ লগু-ভগু কৰি চাব ধৰিলে। তেওঁৰ পিছত তেওঁ পানী খোৱা মাদকা আৰু গোবৰৰ কাণ্ডাবোৰ ভৰি গুৰিয়াবলৈ ধৰিলে। ... বুঢ়ীকেইগৰাকী ভয়ত পেঁপুৱা লাগি বিচুৰি দূৰ পিছুৱাই গ'ল।

ইয়াৰ পিছত পাণ্ডাই মৃতকৰ অস্থি-চৰ্মসাৰ নিৰ্জীৱ দেহ খেপিয়াবলৈ ধৰিলে। কি ঠিক কিজানি সোণৰ বা ৰূপৰ মানদণ্ড এটা বুঢ়ীৰ কঁকাল নাইবা বাহুৰ কোনোবা এঠাইত বন্ধা আছেই।

আছে— আছে— পাণ্ডাই কিবা এটা টান মাৰি ছিঙিলে। লগে লগে বুঢ়ীৰ কঁকালটি উলঙ্গ হৈ খাটিয়াৰ ওপৰত হামখু-

খাই পৰিল। মানৱতা আৰু জীৱনৰ প্ৰতি ভ্ৰুকুটি দেখুৱাই থকা এই অদ্ভুত অবিশ্বাস্য নগ্ন দেহটো দেখি সৌদামিনীৰ নাকৰ পাহি দুটা কঁপি উঠিল। ...”

কেইবাদিনো ব্ৰজধামত পাব হোৱাৰ পাছত সৌদামিনী আন এক বিচিত্ৰ অভিজ্ঞতাৰ মুখামুখি হ'ল আৰু সেই ঘটনাই সৌদামিনীক আন এক বাস্তৱৰ মুখামুখি কৰিলে। পাৰৰ বাহৰ দৰে খুপুৰিত বসবাস কৰা বিধৱা ৰাধেশ্যামীসকলৰ বহুসময় সংসাৰখন চাবলৈ বিহাৰীমোহন কুঞ্জৰ চাট পাব হৈ যাওঁতে সাধুকেইজনমানে মানা কৰিছিল

যদিও তেওঁলোকৰ কথা নামানি তেওঁ গুচি গৈছিল। অস্থি-চৰ্মসাৰ দেহ আৰু মলিয়ন ধুতি পিন্ধা ৰাধেশ্যামীসকলৰ লগত কৰা বাৰ্তালাপ আৰু তেওঁলোকৰ ব্যৱহাৰে ব্ৰজধামৰ দুৰ্ভিক্ষৰ স্বৰূপ দাঙি ধৰিছে। ভজন আশ্ৰমত ৰাধেশ্যামী হৈ বহিলে দুবেলা দুসাঁজ তেওঁলোকে খাবলৈ পাব বুলি সৌদামিনীয়ে কোৱাত ৰাধেশ্যামীসকলে তেওঁলোকৰ অভিজ্ঞতাৰ কথা এনেদৰে কৈছে— “শেঠৰ বাৰীৰ ভজন আশ্ৰম, গোপীনাথৰ ভজন আশ্ৰম, বৰবাগৰ ভজন আশ্ৰম, যোঁৰাশালৰ ভজন আশ্ৰম!...” “এই ভৱ সাগৰ পাব হ'ব সাজু হোৱা ৰাধেশ্যামীৰ কত টকা-সিকি আছে পেটুৱা বাবুৱে তাকো জনা হ'ল,...” “আমাক খাবৰ বাবে কিছু দান কৰি যোৱা— তোমালোক খাবৰ বাবে জীয়াই আছা, আমাক জীয়াই থাকিবৰ বাবে খাবলৈ দিয়া।” এনে দুৰ্ভিক্ষ, শোষণ আৰু লাঞ্ছনাত লেটি লৈ জীৱনপাত কৰা ৰাধেশ্যামীসকলৰ কপালত দগ্ধগাই থাকে বিভূতি আৰু গোপীচান্দৰ ৰেখা। বিভূতি আৰু গোপী চন্দন ৰেখা পবিত্ৰতাৰ প্ৰতীক। ইয়াৰ মাজেদি ৰাধেশ্যামীসকলে মুক্তি বিচৰা কথাটি স্পষ্ট হৈছে। মুক্তিৰ পথত যাব খোজোতেও ভোকে তেওঁলোকক নজনাকৈয়ে জীৱন যুদ্ধলৈ ঘূৰাই আনিছে। মানুহৰ সীমাবদ্ধতাৰ বাবেই মুক্তি বিচাৰিও মুক্তি নাপায় মায়াৰ বাবে। বৃত্তৰ পৰিধি ভাঙি মানুহ ওলাই যাব নোৱাৰে। ৰাধেশ্যামীসকলকো দুৰ্ভিক্ষই আমনি কৰাত মুক্তিৰ পথো ৰুদ্ধ হৈ পৰিছে। সেইদিনা সৌদামিনীৰ কোমল দেহটো চুই চায়েই ৰাধেশ্যামীসকল ক্ষান্ত নাথাকি তীব্ৰ উত্তেজনাতে তেওঁলোকে তাইৰ দেহ আঁজুৰি

পেলাওঁতে এগৰাকী সাধুৱে সিহঁতৰ মাজৰপৰা তাইক উদ্ধাৰ কৰি কৈছিল— “ইহঁত বৰ দুৰ্ভগীয়া ‘বুভুক্ষিতঃ কিং ন কৰোতি পাপম্’।... সুবিধা পালে ইহঁতৰ মঙ্গল চিন্তা কৰিবা।”

ৰাধেশ্যামীসকলে সৌদামিনীৰ দেহটো টনা-আঁজোৰা কৰাৰ কথাই তেওঁলোকৰ দৈহিক ক্ষুধাৰ দিশটো স্পষ্ট কৰি দিছে। সেয়ে সিহঁতে কোমল বয়সীয়া

বিধৱাৰ শৰীৰটো ‘তীব্ৰ উত্তেজনা’ৰে আঁজুৰি পেলাব পাৰিছে।

ৰাধেশ্যামীসকলৰ সংশয় আৰু ক্ষুধা দুয়োটাই আছে। তেওঁলোকে ভজন কৰি থকাৰ সময়তো তেওঁলোকৰ দৃষ্টি নিবদ্ধ আছিল গোপীনাথ বজাৰৰ শাক-পাচলিৰ দোকানীবোৰে লেৰেলি বা পচি যোৱা পাচলিবোৰ একাষে দ'ম কৰি থোৱাতহে। তেওঁলোকে গীত গোৱাৰ সময়ত প্ৰহাৰীয়ে তদাৰক কৰি থকা কথাটিয়ে তেওঁলোকৰ সংশয় আৰু অনিশ্চয়তাকে প্ৰতিপন্ন কৰিছে। সেই বৰ্ণনা মন কৰক— “... পেটত ভোক থাকিলেও সিহঁতে গীত গাব লাগিব। কঠৰুদ্ধ হোৱাৰ উপক্ৰম হ'লেও সিহঁতে টেটু ফালি চিঞৰিব লাগিব। সিহঁতে ৰাধা-কৃষ্ণৰ প্ৰেম অনুৰাগৰ গীত গাবই লাগিব। জ্ঞান গোদৰীত ‘কৃষ্ণ বিৰহ’ত সিহঁতে চকুৰ লোতক বোৱাই উদ্ধৱৰ ওচৰলৈ গৈ কৃষ্ণ সংবাদ শুনিবই লাগিব। আৰু নিধু বন, নিকুঞ্জ বন, ধীৰ সমীৰৰ ঘাটত সিহঁতে বিচাৰি হাবাখুৰি খাবই লাগিব। সৌদামিনীয়ে লক্ষ্য কৰিলে, যদিও সিহঁতে গীত গাইছিল মাজে মাজে সিহঁতৰ দৃষ্টি বগুৱা বাই আহি শাৰী পাতি থকা পাচলিৰ দোকানবোৰত পৰিছিলহি; দোকানীবোৰে লেৰেলি যোৱা, পচি যোৱা বস্তুবোৰ একাষে দ'ম কৰি থৈছে। এইবোৰৰ গ্ৰাহক একমাত্ৰ এই ৰাধেশ্যামী আইসকল।”

বিধৱা ৰাধেশ্যামীসকলৰ কবলৰপৰা মুক্ত হোৱাৰ পাছত সৌদামিনীয়ে নিজৰ অন্ধকাৰ কোঠালৈ গৈ নিজৰ শৰীৰটো পৰীক্ষা কৰি অনুভৱ কৰিছে— যোৱা সাত বছৰৰ বিভিন্ন মানসিক অত্যাচাৰ সহ্য কৰা সত্ত্বেও তাইৰ শৰীৰত কোনো স্থায়ী চিহ্ন ৰাখিব পৰা নাই। তাইৰ শৰীৰটো নিপোটল হৈয়ে আছে। তাই অনুভৱ

কৰিছে— নিজৰ শৰীৰটোৰ মাজত সৃষ্টি হোৱা দুৰ্ভিক্ষক। শৰীৰৰ ভোকক অস্বীকাৰ কৰাৰ কথা তাই কেতিয়াও ভবা নাই। সেয়ে তাই বাধেশ্যামীহঁতে আঁজুৰি পেলোৱা তাইৰ শৰীৰটো নিজে এবাৰ চাই ল'ব বিচাৰিছে আৰু চাই নিজকে সুধিছে— “... এনে কথাও কাৰোবাৰ জীৱনত সম্ভৱ হয়নে? এনেকুৱা অৱস্থাও কাৰোবাৰ জীৱনত ঘটিছেনে?”

সৌদামিনীৰ মুখত দুখৰ ছাঁয়া দেখি মাক অনুপমাই তাইক ‘দেওঘৰী বাবা’ৰ ওচৰলৈ লৈ যোৱাৰ সিদ্ধান্ত লৈছে। “কি ঠিক দেওঘৰী বাবাৰ ওচৰত থিয় হৈ কিজানি তাই অন্তৰাত্মাৰ কিছুমান ৰুদ্ধ দুৱাৰ মুকলি কৰি পেলাব পাৰেই? বংশৰ পুৰণি ঐতিহ্যই তাইৰ আত্মাৰ ৰুদ্ধ দুৱাৰত প্ৰভাৱ পেলাব নোৱাৰিবনে?” মাকে সৌদামিনীক লৈ বালিৰ ওপৰত খোজ কাঢ়ি গৈ থাকোঁতে সৌদামিনীৰ মনলৈ আহিছে— বঙ্গনাথৰ এক বৃদ্ধা নটীৰ কথা। যাক দেখি সৌদামিনীৰ অৱচেতন মনত থকা কামনা সাৰ পাই উঠিছে। সেই কথাৰ উমান পোৱা যায় এনেদৰে— “অদ্ভুত অনন্য এই প্ৰেম। দুৰ্ভাগ্য আৰু সৌভাগ্যক সমানে তুচ্ছ কৰি পেলোৱা এই প্ৰেম। যিমানবাবেই সৌদামিনী এই বৃদ্ধাৰ সৈতে মুখামুখি হৈছে, সিমানবাবেই সৌদামিনীৰ দুয়ো নয়ন লোতকেৰে ভৰি পৰিছে।...”

দেওঘৰী বাবাৰ তালৈ গৈ অনুপমাই নিজৰ দুখৰ কথা কওঁতে বাবাই কৈছে— “নিজেই নিজৰ সখা, শত্ৰু আৰু স্নেহময়ী জননীও।...” বাবাই অনুপমাক যি উপদেশ দিছে সেই উপদেশ লাভৰ বাবেই ইমান দূৰ বাটকুৰি বাই যোৱাৰ প্ৰয়োজন জানো আছিল? আৰু বাবা? বাবাই ভগ্নামিৰ মুখা এখন পিন্ধি থকা নাছিল জানো? ব্ৰজত কুকুৰনেচীয়া আছে বুলি জানিও তেওঁৰ শক্তিৰে তাক নাশ কৰাৰ প্ৰচেষ্টা লোৱাৰ পৰিৱৰ্তে সৌদামিনীক নিজেই নিজৰ সখা হ'বলৈ উপদেশ দিয়েই দায়িত্ব সাৰিব বিচাৰিছে। বাবাৰ ওচৰলৈ অহাৰ পাছত অনুপমাৰ মনৰপৰা শঙ্কা আঁতৰি যোৱা নাই। সেয়ে তাই অনুভৱ কৰিছে— “দেওঘৰী বাবাই মাথোঁ মেথিলীৰ কাহিনী ক'লে।” এই অকপট স্বীকাৰোক্তিৰে ব্ৰজধামৰ আধ্যাত্মিক বা ধৰ্মীয় দিশৰ ক্ষেত্ৰত হোৱা দুৰ্ভিক্ষৰে ইঙ্গিত দিছে।

‘হাৰেখাওৱালা’ বাবাৰ মৃতদেহ যমুনাৰ বালিত থোৱাৰ পিছত বাবাৰ শিষ্যবোৰে ভিক্ষাৰীসকললৈ তাম আৰু ৰূপৰ মুদ্ৰা দলিয়াই দিয়া সময়ত ভিক্ষাৰীসকলৰ মাজত খোৱা-কামোৰাৰ

দৃশ্য দেখি চন্দ্ৰভানু ৰাকেশে যিখন ছবি আঁকিছে, তাত বৃন্দাবনৰ দুৰ্ভিক্ষৰ নিশি অনন্য ৰূপত জিলিকি উঠিছে।

দেওঘৰী বাবাৰ ওচৰৰপৰা ছবি অহা নাওখন বৰষুণ অহাৰ বাবে বংশীবটত বান্ধিব লগাত অনুপমা অহা সৌদামিনী লৰালৰিকৈ এটা ভাৰ দালানত আশ্ৰয় ল'লৈগৈ। তাৰে আগৰপৰা বহি থকা কেইটিমান ভৰি আৰু বলভদ্ৰ আখৰাৰ ঘাটোৱালজৰ পতা কথা-বতৰাত বৃন্দাবনৰ দুৰ্ভিক্ষ অৱস্থা শোষণৰ ৰূপ উদ্ভাসিত হৈছে। তলত কথাখিনি মন কৰক—

“এইবাৰ তৰমুজ খাই ‘ৰাধেশ্যামী’ কৰা বুঢ়ীবোৰে পেট ভৰাব। এৰা, এৰা

পইচাত যেতিয়া কুৰিটাকৈ তৰমুজ উঠিব, তেতিয়া সিহঁতে অহা বস্ত্ৰ খাবলৈ বাদেই দিব...। ঠিকেই কৈছা, দুই-এজনীয়ে সেইবোৰ খাই ‘শাহজী’ মন্দিৰৰ চিৰিত নাইবা ‘লালাজী’ৰ মন্দিৰৰ সন্মুখত নাইবা সকলোৰে ভালদৰে চাব পৰা কালীয়ামদন ঘাটৰ চিৰিত বতিয়াই বতিয়াই মৃত্যুৰ বাবে বাট চাব।

মৰাশ এপিনে পৰি থাকোঁতেই দুটা দলৰ মাজত আইহঁতৰ জমা টকা লৈ গুৰিয়া-গুৰি, লাঠি-কিল চলি থাকিব। কেতিয়াও দুই-এটা গোৱ আহি মৰাশৰ গাত পৰা মই এই নিজ চকুৰে দেখিছোঁ। এই বুলি কৈ বলভদ্ৰ আখৰাৰ ঘাটোৱালে এটা হুমুনিয়া এৰিলে।

এৰা, কি যে হৈছে ব্ৰজত! এই ধাম যে জগতৰ সাৰ জগতৰ মৰ্মস্থান!!”

বৃন্দাবনৰ সাধাৰণ মানুহেও উপলব্ধি কৰিছে যে ‘জগতৰ মৰ্মস্থান স্বৰূপ এই পবিত্ৰ ধামত কিবা এটা হৈছে। চাৰিওফালে অনিয়ম, অনীতি, দুৰ্ভিক্ষই যেন চানি ধৰিছে। তেনে পৰিৱেশত সৌদামিনীৰ মানসিক পৰিৱৰ্তনৰ আশা কৰাটো সম্ভৱ নহয় ব্ৰজধামৰ এই সংকটময় পৰিৱেশে সৌদামিনীক প্ৰতিবাদী কৰি তোলা আমি দেখিবলৈ পাইছোঁ।

আলমগড়ীয়ে বিহাৰীমোহন কুঞ্জ মন্দিৰৰ পূজাৰ ৰূপ সস্পন্ন কৰিছিল আৰু স্বাধীনতা পাই মূৰ্তিৰ সোণৰ অলংকাৰতে হাত দিছিল। এই কথাই পূজাৰীৰ লোভ আৰু ভগ্নামিৰ স্বৰূপ দাঙি ধৰিছে।

আলমগড়ীয়ে যি মন্দিৰ চোৱা-চিতা কৰিছিল, সেই মন্দিৰ বৰ্তমানৰ অধিকাৰী বৃদ্ধ কৃষ্ণকান্ত ঠাকুৰ। আলমগড়ী আৰু ৰক্ষিত

শশীপ্ৰভা (কম বয়সীয়া বিধৱা) একেটা কোঠাতে আছিল। এদিন ৰাতি কৃষ্ণকান্ত ঠাকুৰ তেওঁৰ মানসিক ৰোগগ্ৰস্তা পত্নী আৰু দুকুৰি বছৰীয়া অবিবাহিতা জীয়েকী মৃগালিনীক লৈ তাত ওলালহি। যোৱা দহ বছৰ ধৰি বিছনাত পৰি থকা, চকুৰেও ভালকৈ নেদেখা কৃষ্ণকান্ত ঠাকুৰ আৰু তেওঁৰ মানসিক ৰোগত ভুগি থকা পত্নীৰ দায়িত্ব জীয়েক মৃগালিনীৰ ওপৰতে।

মৃগালিনীয়ে শশীপ্ৰভাৰ লগত হোৱা প্ৰথম সাক্ষাততে নিজৰ মাক-দেউতাক তাইৰ বাবে 'ভালুকৰ সান্ধী' বুলি কোৱাৰ লগতে শশীপ্ৰভাক কেন্দ্ৰ কৰি তেওঁৰ দেউতাকলৈ লিখা চিঠিৰ কথা কৈছে। সেই চিঠিখনৰ মাজেদি বৃন্দাবনৰ বাস্তৱ চিত্ৰ এটি প্ৰকাশিত হৈছে। মৃগালিনীৰ ককায়েকক মৌলানা পুৰৰ দুৰ্ঘটনাৰ সময়ত আলিত গুলি কৰি পেলাই থৈ যোৱাৰ পাছত তাৰ মৃতদেহটো চিনাক্ত কৰিবলৈয়ো তাইহে যাব লগা কথা আৰু ভায়েকেও সেই একেই পাৰ্টীতে ঘূৰি-ফুৰি কেতিয়াবা ৰাতি আহি ওলালে ভায়েকক তাই ৰান্ধুস বুলি যে অনুভৱ কৰে, সেই বিষয়েও কৈছে। ভায়েকে তাইক হ'ব লগা বিপ্লৱৰ বিষয়ে কয়। ভায়েকৰ বিষয়ে আলমগড়ী আৰু শশীক সৌদামিনীয়ে এনেদৰে কৈছে— "সিও একে পাৰ্টীতে আছে। ৰাতিৰ এন্ধাৰত গা ঢকা দি কেতিয়াবা সি আহে। আহিলেও সি এটা ৰান্ধুস হৈ আহে। পেটে-পিঠিয়ে লাগি কি যে এক অদ্ভুত ৰূপ লৈ আহে! তাৰ খাওঁ খাওঁ মূৰ্তি দেখিলে মোৰ পেটত হাত-ভৰি লুকুৱাৰ উপক্ৰম হয়। আমাৰ তিনিওৰে ভাগৰ সমুদায় ভাত তাৰ কাঁহীত দি মই কুচি-মুচি তাৰ ওচৰত থিয় হৈ থাকোঁ। খাই থকাৰ সময়ত সি কয়— 'আৰু বেছি দিন নাই। এটা প্ৰচণ্ড বিপ্লৱ হ'ব। অলেখ মানুহ মৰিব। বাইদেউ, তই জীৱনত একো নাপালোঁ বুলি আৰু দুখ নকৰিবি। তোৰ সৌভাগ্য এয়ে যে তই কিজানি বিপ্লৱ দেখা পাব। মোৰ বোধেৰে নিশ্চয় তই বিপ্লৱ দেখা পাবি।' ...মোৰ কেতিয়াবা ভাব হয় সি মানুহ মাৰি আহিব।"

মৃগালিনীৰ ভায়েকৰ কথাবোৰে কথাবে ফুলজাৰি মাৰি বিপ্লৱ আনিব বিচৰা লোকসকলক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে। বায়েকে বিপ্লৱ দেখিলেই তেওঁলোকৰ সমস্যাৰ অন্ত নপৰে। বিপ্লৱীৰ পোছাক পিন্ধি বাস্তৱৰপৰা আঁতৰি কল্পৰাজ্যত বাস কৰা বিপ্লৱীয়ে স্থায়ী পৰিৱৰ্তন আনিব নোৱাৰে। বৰঞ্চ তেওঁলোক অবাটে যোৱা বুলিহে ভাবিব পাৰি। সেয়ে মৃগালিনীয়ে সঠিকভাবেই সংশয়ত ভুগিছে— ভায়েকে কেতিয়াবা মানুহ মাৰি আহিব বুলি। মানুহ মৰাৰ কথা মৃগালিনীহঁতৰ দৰে পৰিয়ালৰ মানুহে ভবাটোৱেই যেন পাপ, সেই কথাও তাইৰ বক্তব্যত প্ৰকাশিত হৈছে। যিয়ে ভায়েকে মানুহ মাৰিব বুলি সংশয়ত ভুগিছে, তায়েই ককায়েকক গুলি কৰি মৃতদেহ পেলাই যোৱাৰ পাছত চিনাক্ত কৰিবলগা হৈছে। তাতকৈ

বিড়ম্বনা যেন একো নাই। মৃগালিনীৰ মনত ভয় একোটাই বাহ লৈছে। তাই অসহায় অনুভৱ কৰিছে আৰু 'নিজকে তাইৰ ভাৰ কঢ়িওৱা গাধৰ দৰে লাগিছে।'

শশী আৰু মৃগালিনীয়ে ৰাতি নৌপুৰাওঁতেই যমুনাৰ ঘাটত গা ধুবলৈ যাওঁতে শশীপ্ৰভাই প্ৰায় অৰ্ধনগ্ন দেহেৰে মৃগালিনীক সাৰটি পানীলৈ টানি নিবলৈ লওঁতে মৃগালিনীয়ে তাইৰ স্পৰ্শত ভূত দেখা মানুহৰ দৰে চকু খাই উঠিছে। এন্ধাৰৰ মাজত দেখা শশীৰ দেহৰ যৌৱনে তাইক নিজৰ কুৰি বছৰৰ আগৰ যৌৱনৰ কথা মনত পেলাই দিছে। মৃগালিনীয়ে শশীৰ ওচৰত সেই সময়ত সহজ হ'ব নোৱাৰা কথাটিয়ে তাইৰ মনৰ সংকীৰ্ণতা প্ৰকাশ নকৰি শশীৰ শাৰীৰিক সৌন্দৰ্য আৰু নিজৰ স্নান পৰা শৰীৰৰ তুলনা কৰা ভাবটিহে আনে, শশীৰ শৰীৰত ফুটি উঠা যৌৱনে মৃগালিনীৰ অতীত যৌৱনকহে যেন দাঙি ধৰিছে।

ঘাটৰপৰা উভতি আহোঁতে মৃগালিনীয়ে শশীপ্ৰভাৰ লগত যিখিনি কথা পাতিছে তাৰ মাজেদি কৃষ্ণকান্ত ঠাকুৰৰ চৰিত্ৰৰ দিশ এটিও স্পষ্ট হৈছে—

: 'ভুল শুনিছা, দেউতাই ব্ৰিটিছক প্ৰশংসা কৰিছিল। এতিয়াও কৰে। আন্দোলনত যোগ দিয়া কথাটি একেবাৰে মিছা। ইমান মহান দেউতা নাছিল।'

পৰৱৰ্তী পৰ্যায়তো দেখা যায় যেতিয়াই সুবিধা পাইছে, মৃগালিনীয়ে দেউতাকৰ অতীত কৃতকৰ্মৰ কথা ক'বলৈ সংকোচ কৰা নাই। মৃগালিনীৰ মাকেও পিতাকৰ চৰিত্ৰহীন স্বভাৱ সকলোৱে শুনাকৈ ব্যক্ত কৰিছে।

'বিহাৰীমোহন কুঞ্জ' বিক্ৰী হোৱাৰ পাছত ঠাকুৰ চাহেব, ঠাকুৰৰ পত্নী আৰু জী মৃগালিনী ৰাধেশ্যামী বুঢ়ীহঁতে বাস কৰা খুপৰি এটাত থাকিবলৈ ল'লে। যিটো খুপৰি আজোককাকৰ দিনত টাঙ্গাৰ ঘোঁৰাৰ বাবে দানা ৰাখিছিল। মানসিক বিকাৰগ্ৰস্ত ঠাকুৰৰ পত্নীয়ে স্বামীৰ বিৰুদ্ধে অভিযোগেই নহয়, তেওঁৰ নষ্ট চৰিত্ৰৰ বিষয়েও কৈছিল। যিবোৰ কেৱল পাগলীৰ প্ৰলাপ নহৈ সত্য বুলিও আমি জানিব পাৰিছোঁ। মৃগালিনীয়ে কোঠাটোত গোটাই লোৱা টিংবোৰ ঠাকুৰৰ গালৈ তেওঁ মাৰি পঠিওৱাত ৰাধেশ্যামী বুঢ়ীকেইজনীমান ওলাই আহিছিল তেওঁক ধৰিবলৈ। কিন্তু কোনেও সাহস কৰা নাছিল। আনকি তেওঁ কাপোৰ খুলি শুকান স্তনদ্বয়ক নিজেই চোবাবলৈ ধৰোতেও কোনেও তেওঁক ধৰিবলৈ সাহস নকৰিলে। নিজৰ স্তনক নিজেই চোবোৱা কথাটিত বীভৎস ভাবৰ সংযোগ হৈছে। এয়া ব্ৰজধামৰ কথা, য'ত মানুহে আধ্যাত্মিক শান্তি আৰু শক্তি বিচাৰি যায়। পোৱা যাবনে তাত শান্তি বা শক্তি— এই প্ৰশ্ন অহাৰ লগে লগে ব্ৰজধামৰ দুৰ্ভিক্ষৰ ছবিখনহে মানসপটত ভাহি আহে। বাঁকে বিহাৰীৰ প্ৰাঙ্গণত নন্দ উৎসৱ চাবলৈ অনুপমাই

সৌদামিনীক লৈ যাওঁতে চৰণ বিহাৰীক লগ পাইছে। তেওঁৰ সহযোগত তেওঁলোকে মন্দিৰ দৰ্শন কৰিবলৈ সুযোগ পাইছে। আদিত্য টিলাৰ ফুলি থকা সোণাৰ এজোপাৰ তলত সৌদামিনী অকলে বহি থকাৰ সময়ত মালা আৰু প্ৰসাদ লৈ অহা চৰণ বিহাৰীয়ে কথা প্ৰসংগত এনেদৰে কৈছে— ‘আপোনাৰ দৰে ব্ৰজবাস কৰিম বুলি অহা কম বয়সীয়া মহিলা ইয়াত অসংখ্য আছে। মানুহে কি কয় জানে সিহঁত চব মূৰ্গী ৰোগীৰ দল!’ তাৰ প্ৰত্যুত্তৰ নিদি সৌদামিনীয়ে বেণীত গুঁজি লোৱা চামেলিৰ শুকাই যোৱা মালাডাল বেণীৰ পৰা খুলি দূৰলৈ দলিয়াই দিয়া কথাটোত থকা ইঙ্গিত মন কৰিবলগীয়া। চামেলিৰ মালাই সৌন্দৰ্য আৰু ভক্তিৰ ইঙ্গিত দিয়ে। ব্ৰজধামৰ দৰে পবিত্ৰ ঠাইত নাৰীয়ে খোপাত বা বেণীত গুঁজি লয়। চৰণ বিহাৰীয়ে কোৱা কথাত সৌদামিনীয়ে ব্ৰজধামৰ প্ৰতি বিৰক্তিত বেণীত গুঁজি লোৱা চামেলিৰ মালা দূৰলৈ দলিয়াই দিছে। তাই মনৰ ভিতৰত ব্ৰজধামৰ প্ৰতি তিলমানো ভক্তি ভাব নোহোৱা যে হৈ আহিছে সেই কথাৰ লগতে বিধৱাৰ জীৱনেও তাইক সুখী কৰা নাই সেই কথা ক’ব বিচাৰিছে।

ব্ৰজধামলৈ যোৱাৰ পাছত সৌদামিনীয়ে দেউতাকৰ লগত ধাত্ৰীৰ সকলো কাম কৰি দিছিল। ‘মাজে মাজে তাইৰ এনে ধাৰণা হৈছিল যেন জীৱনৰ এক সন্ধিসূত্ৰ তাই আৱিষ্কাৰ কৰি উলিয়াইছে।’ সম্পূৰ্ণ দুটা মাহ দেউতাকৰ লগত ছাঁটোৰ দৰে লাগি ৰোগীসকলৰ সেৱা কৰিও তাই শান্তি নেপালে। বহুদিনৰ মূৰত তাই যেতিয়া যমুনাৰ গা ধুবলৈ গৈছিল তেতিয়া শশীক লগ পাইছিল, শশীয়ে অকস্মাতে সৌদামিনীক এক অনাৰ্থত প্ৰশ্ন কৰিলে— ‘তুমি সঁচাকৈয়ে কোৱা, কিবা এটা সান্ত্বনা পাইছানে এই ব্ৰজধামলৈ আহি? অৰ্থাৎ জীৱনৰ বাকীছোৱা সময় কটোৱাৰ বিষয়ে এটা সিদ্ধান্তলৈ তুমি আহিব পাৰিছানে? সৌদামিনীয়ে উত্তৰ নিদিয়াকৈ অন্য প্ৰসঙ্গ উলিয়াইছিল যদিও পুনৰ সোধাত তাই যিবাৰ কথা কৈছে তাতে তাইৰ জীৱনৰ বাণী যেন সোমাই আছে ‘... মই অস্তৰ খুলি এই কথা কৈছোঁ... সত্যৰ পিছে পিছে আগবাঢ়া আৰু তাতেই শেষ হৈ যোৱা... এয়ে মোৰ জীৱনৰ পৰম সত্যৰ কাহিনী।’

ব্ৰজধামৰ ৰাধেশ্যামীসকলৰ জীৱনযাত্ৰা যে মৃত্যুৰ সমতুল্য সেই কথা সৌদামিনীয়ে অনুভৱ কৰিছিল। য’ত কোনো জীৱন নাই; আছে হাহাকাৰ, আছে শোষণৰ মুক্ত ৰূপ। ব্ৰজধামৰ শোষণ, প্ৰবঞ্চনা এইবোৰ দেখি দেখি তাইৰ মনত ব্ৰজধামৰ প্ৰতিয়েই বিতৃষ্ণা জাগিছিল। এই ভাবনা অহাত উদ্দীপকৰ দৰে কাম কৰিছিল খৃষ্টান প্ৰেমিকজনৰ প্ৰেমে। সেই প্ৰেম কেৱল দৈহিক বুলিলে ভুল হ’ব; সেই প্ৰেম আত্মিকো। আত্মিক প্ৰেমৰ তাড়নাই যেন তাইক ক’বলৈ হাত বাউল দি মাতিছিল আৰু সেই বাবেই

দেউতাকৰ লগত সহায় কৰি থকা একঘেয়ামি কামে নিৰাশ কৰা তাই দেউতাকক প্ৰতিবাদ কৰিবলৈও কুণ্ঠাবোধ কৰা নাই— ‘মে গোটেই জীৱনটো মই এনেদৰে আনৰ দয়াপৰবশ হৈ কটাব নোৱাৰোঁ— মই মহীয়াসী নহওঁ যে তোমালোকৰ দৰে জনকল্যাণমূলক কাম কৰিব মই মোৰ গোটেই জীৱন অতিবাহি কৰি পাৰিম। মই ‘স্বাধীন’। মই কাকো ভয় নকৰোঁ... তোমালোকে যদি মই সলনি হোৱা বুলি ভাবিছা তেতিয়া হ’লে... তোমালোকে ভণ্ড !! তোমালোকক মই কছাইৰ লগত বিজ্ঞাব পাৰোঁ।’

উপন্যাসখনিত শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত দেখা দিয়া দুৰ্ভিক্ষক সুন্দৰকৈ অঙ্কন কৰিছে। সৌদামিনীয়ে যেতিয়া ৰঙ্গজীৰ মন্দিৰত কাম বিচাৰি গৈছিল তেতিয়া মেনেজাৰে তাইৰ শিক্ষাৰ কথা সোধোতে তাই নিজৰ শিক্ষাৰ কথা নকৈ ভাণ্ডাৰ গোমস্তাৰ অথবা ৰান্ধনিৰ সহায়কৰ কামৰ কথা সুধিলে। কেছিয়াৰজনে তাইৰ কথা শুনি ক’লে— ‘আমি যুৱতী মহিলাক সেইবোৰ কামত নিয়োজ নকৰোঁ। কেতিয়াবা দুই-এগৰাকী শিক্ষিতা ৰাধেশ্যামী বৃদ্ধা আছে আমি পৰাপক্ষত সেইবোৰকো আঁতৰত ৰখাৰ চেষ্টা কৰোঁ। আজিকালি চৰু কথাই জটিল হৈ পৰিছে। আমাৰ ভ্ৰৌমভাড়া আন কৰা ‘কালিগাৰ’ৰ কাম বিচাৰি দুদিন আগেয়ে ব্ৰজৰ দুটা স্নাতক আহিছিল। অথচ সৌ সিদিনালৈকে ব্ৰজৰ স্নাতকৰ সংখ্যা আঙুলিৰ মূলত লেখিব পৰা আছিল।’

সৌদামিনীয়ে চৰণ বিহাৰী গৌতমৰ লগত গোবিন্দজীৰ মন্দিৰৰ সন্মুখেৰে আগবাঢ়ি গৈ জ্ঞান গোদৰীৰ ভগ্ন প্ৰাচীৰ ওচৰত বসুঁতে তাত আঠা লগাই থোৱা কাগজবোৰত চমু ফুৰাওঁতে ব্ৰজধামৰ অলেখ কেলেঙ্কাৰিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিছে এই কেলেঙ্কাৰিৰ কথা ৰাজহুৱা কৰিব বিচৰা পত্ৰসমূহে ব্ৰজধাম সংকটকালীন দিন যে চমু চাপি আহিছে তাকো প্ৰতিপন্ন কৰিছে।

ধীৰ সমীৰ ঘাটত চিৰিত চৰণ বিহাৰীৰ লগত সৌদামিনীয়ে কৰা আলাপৰ পৰা যেতিয়া জানিব পাৰিছে চৰণ বিহাৰীয়ে তাইৰ প্ৰতি দুখ আৰু পুতৌৰ ভাবহে পোষণ কৰিছে তেতিয়া তাই কৈছে— ‘কওক আপোনাৰ মন নেয়ায় মোক...। এই অলপ আগেয়ে আপুনি ক’লে সৌখিনিত যমুনাৰ পানীৰ পৰা এবাৰ আধ্যাত্মিক পোহৰ উঠে, তাক একমাত্ৰ আপুনি দেখা পায়। ঠিক আপোনাৰ দৰে ময়ো... কিছুদিন ধৰি এনে এক অদ্ভুত অন্ধকাৰে মোৰ সমস্ত জীৱন গ্ৰাস কৰিবলৈ আগবাঢ়ি অহা হৈছে দেখো... অথচ কেতিয়াবা ভাব হয় এই অন্ধকাৰ পোহৰৰো অধিক আপুনি বিশ্বাস কৰক...’

সৌদামিনীৰ এই কথাত যৌনচেতনাৰ লগতে বাস্তৱ জীৱনত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিবলৈ বিচৰা এটি স্বাধীনতাকামী দৃঢ় মন প্ৰকাশিত হৈছে। ই জৈৱিক বাসনা থকা জীৱনতহে সঁচা—

আধ্যাত্মিক পলায়নবাদিতাত নহয়। সীমাবদ্ধতাক অতিক্রম কৰিব বিচৰা মনোভাব জাগ্ৰত হোৱাৰ বাবেই সৌদামিনীয়ে অনুভৱ কৰিছে— খুপৰিৰ চাৰিওখন বেৰে তাইক হেঁচি ধৰিবহি। এই বেৰকেইখন সমাজে বান্ধি দিয়া সীমাবদ্ধতাহে। মনত বখা উচিত, সীমাবদ্ধতাক অতিক্রম কৰাৰ ইচ্ছাই বিদ্রোহী প্ৰতিভাৰো জন্ম দিয়ে আৰু সৌদামিনীৰ ক্ষেত্ৰতো ঠিক সেইটোৱেই হৈছে। উপন্যাসখনত বৰ্ণিত সাপটো সৌদামিনীৰ দৈহিক ক্ষুধাৰ প্ৰতীক। সাপৰ এনে উল্লেখৰ এঠাইত ইঙ্গিত আছে কিদৰে তাইৰ প্ৰেম আৰু জৈৱিক লিঙ্গাই সমাজলৈ আক্ষেপ নকৰি অৱধাৰিতভাৱে চলি যাব খোজা সুতীৰ ইচ্ছা। সেই বৰ্ণনা মন কৰক— ‘আজি পুৱাই মাখন বৰণীয়া সাপটোৱে সৌদামিনীৰ কোঠাৰ পৰা ওলাই গৈ আখৰাৰ মানুহক আক্ষেপ নকৰি পানী খোৱা কুৱাৰ ওচৰত গৈ আকৌ উভতি আহিল।’

ৰায়চৌধুৰীয়ে খ্ৰীষ্টান যুৱকজনক চিঠি লিখি ব্ৰজধামলৈ মাতিছোঁ বুলি কোৱাৰ পাছত তাই অনুভৱ কৰিছে ‘কিছুমান অনুভূতি কেতিয়াবাই শুকাই কৰ্কশ হৈ যোৱা বুলি তাইৰ ধাৰণা আছিল। কিন্তু এই ধাৰণা ভুল আছিল। তেতিয়া হ’লে কি কাৰণে আকৌ এই উত্তেজনা?’

খ্ৰীষ্টান যুৱকজন ব্ৰজধামলৈ অহাৰ পাছত দেহ-মন সপি দি সৌদামিনীয়ে যমুনাত আত্মহত্যা কৰা কথাটোৱে সৌদামিনীৰ চৰিত্ৰত ভাৰতীয় নাৰীৰ বৈশিষ্ট্য আৰোপ কৰা হ’ল। মাক-দেউতাকৰ কথা ভাবি সৌদামিনীয়ে খ্ৰীষ্টান যুৱকক দেহ-মন সপি আত্মহত্যা নকৰি যুৱকজনৰ লগত ব্ৰজধাম ত্যাগ কৰি যাব পৰাৰ প্ৰচুৰ সম্ভাৱনা আছিল অথবা পুনৰ ব্ৰজবাসী হৈ থাকিব পাৰিলেহেঁতেনে। কিন্তু তাই স্বাৰ্থপৰৰ দৰে কাম নকৰি নিজেই কেলেংকাৰিৰ কাহিনী খোদিত শিললৈ ৰূপান্তৰিত হৈছিল। বিধৱাৰ পৰিৱৰ্তে সধৱা হৈ তাই আত্মহত্যা কৰিছে। সধৱা ‘স্বৰ্গগামী’ তিৰোতাৰ ৰঙীন উত্তৰীয়খন সৌদামিনীৰ ভৰিত লাগি ধৰা কথাই সৌদামিনীও সধৱা হৈ স্বৰ্গগামী হ’ব তাৰ ইঙ্গিত আছে এনেদৰে— “ভৰিৰ পৰা আঁজুৰি তাই কাপোৰখন দুৰলৈ দলিয়াই দিলে— কোনোবা সধৱা তিৰোতাৰ ৰঙীন উত্তৰীয় আছিল সেইখন। কোনোবা স্বৰ্গগামী সৌভাগ্যৱতী, সধৱা তিৰোতাৰ ‘ঔদ্ধ দেহিক’ৰ উত্তৰীয়।’ বিধৱাই সমাজৰ সংস্কাৰৰ বান্ধোনত বান্ধ খাই জীৱন কটোৱাতকৈ পুনৰ্বিহাৰিত হোৱাটো যে সম্ভৱ তাক ইয়াৰ দ্বাৰা দেখুৱাব বিচৰা হৈছে।

শশী চৰিত্ৰৰ জৰিয়তে ব্ৰজধামত কম বয়সীয়া বিধৱাৰ বিলৈ দাঙি ধৰা হৈছে। তাইৰ নিৰাপত্তাহীন মনোভাব, শৰীৰটোৰ বাবেই ৰাঙ কুকুৰৰ দলে তাইৰ পিছ লোৱা, নপুংসক আলমগড়ীৰ লগত একেলগে জীৱন-যাপন আৰু বালক ব্ৰহ্মাচাৰীৰ প্ৰতি জাগি

উঠা প্ৰেম— এই সকলোবোৰ প্ৰকাশিত হৈছে। সৌদামিনীৰ লগত শশীৰ চিন্তাধাৰাৰ পাৰ্থক্য স্পষ্ট। শশীয়ে বিচাৰে নিজৰ নিৰাপত্তা আনহাতে সৌদামিনীয়ে বিচাৰে আত্মসন্তুষ্টি। প্ৰেমৰ ক্ষেত্ৰতো দেখা যায় শশীয়ে প্ৰতিদানহীন বুলি জানিও বালক ব্ৰহ্মাচাৰীৰ প্ৰেমত পৰিছে। তাইৰ প্ৰিয়জনে মহাদেৱ পণ্ডিতৰ কি বিচাৰ কৰে সেই বিষয়ে উৎকণ্ঠা প্ৰকাশ কৰা কথাই তাইৰ সত্যনিষ্ঠ আৰু সহানুভূতিশীল প্ৰকৃতি প্ৰকাশ পাইছে এনেদৰে— ‘এয়ে তাইৰ প্ৰিয়তম। তাইৰ প্ৰিয়তমক ঠিক এনে হোৱাই তাই বিচাৰিছিল। আপোনা-আপুনি দুয়ো নয়ন ভৰি আহিল তাইৰ। নিজকে কোৱাৰ দৰে তাই গুণ-গুণালে : তুমি যেন সদায়ে এনে হৈ থাক। ভুক্তভোগীৰ মৰ্মস্থললৈ যাব পৰা তোমাৰ এই অস্তুষ্টি সদায়ে যেন একে হৈ থাকে।’

যমুনাত সৌদামিনীয়ে গা ধুবলৈ যাওঁতে ‘পিপাৰ পুল’ৰ ওচৰত শশীক লগ পাইছে। তেওঁলোকৰ কথা-বতৰাত শশীৰ অনাঙ্কত ভৱিষ্যৎ, তাইৰ দৌল্যমান মানসিক অৱস্থা আদি প্ৰকাশিত হৈছে। কথোপকথনখিনি মন কৰক—

‘বালিৰ বুকুত শশীয়ে আঁঠুকাটি বহি ক’লে— কিছুদিন ধৰি কোনোদিনে অনুভৱ নকৰা এক যাতনাই মোৰ বুকুখন ফালি যেন দুফাল কৰি পেলাব খুজিছে। তুমি জানা নহয়, দুই-এদিনতে মন্দিৰ বিক্ৰী হৈ যাব। ইমানদিনে মই মন্দিৰৰ দামোদৰৰ সেৱা-সংকাৰ কৰিছিলোঁ।... এতিয়া আলমগড়ীৰ লগত মই স্বামী-স্ত্ৰী হিচাপে বাস কৰিব লাগিব। বিয়া-বাৰু হোৱা নাই অথচ থাকিব লাগিব স্বামী-স্ত্ৰী হিচাপে। চোৱা কি মাৰাত্মক কথা... ‘ৰাধেশ্যাম’ কৰিব নোৱৰা বুঢ়ীবোৰ এনেকৈ থাকে ‘ঔদ্ধ দেহিক’ৰ লোভ নাইবা ভয়ত— কিন্তু মই...! নাই নাই, তুমি হয়তো বুজি নাপাব।

: এতিয়াও বিয়া-বাৰু হ’ব পাৰে!

সাস্থনাৰ সুৰত ক’লে সৌদামিনীয়ে! শশীয়ে চিঞৰি উঠিল : আলমগড়ী নপুংসক! মোৰ বাবে এয়া ভয়ংকৰ কথা নহয়... কিন্তু আজি কিছুদিন হ’ল— মই প্ৰেমত পৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছোঁ।’

শশীৰ দেউতাক ভাৰত বিভাজনৰ সময়ত ‘ৰাজশাহী’ৰ বলি হৈছিল আৰু মাক ব্ৰজত হোৱা দুৰ্ভিক্ষৰ সময়ত অক্লেশঘাটত তেজ বমি কৰি মৰিছিল। মন্দিৰ বিক্ৰী হৈ গ’লে তাই জীৱিকা হিচাপে কি কৰিব সেয়া লৈয়ো চিন্তিত। এইখিনিতে মৃগালিনীৰ লগত তাইৰ পাৰ্থক্য। নিজাকৈ কিবা এটা কৰাৰ বাবে তাই চেষ্টা কৰিছে। শেৰাফী শেঠনীৰ ওপৰত তাই ভৰসা কৰিছিল যদিও সেয়া সফল নহ’ল। বৃন্দাবনৰ অন্যান্য বিধৱাসকলৰ দৰে জীৱন নিৰ্বাহ কৰিবলৈ আৰু কুৰিটা বছৰ তাই ৰ’ব লাগিব। ‘কুৰি বছৰৰ পিছত যেতিয়া তাইৰ এই দেহস্বৰূপ ঘৰৰ বেৰ-ছাল জহি-খহি গৈ পখৰা

ফাপৰে ধৰা কুকুৰৰ দৰে হৈ পৰিব ঠিক তেতিয়াই তাই ভাঙাৰত নিশ্চিত মনে পাত পাৰি বহিব পাৰিব।' শৰীৰত যৌৱন থকা বাবেই তাই আত্মকালৰ মুখামুখি হৈছে। দুই-এগৰাকী ৰাধেশ্যামীয়ে 'তাই ব্ৰজৰ এপাহ 'চামেলি' ফুললৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে' বোলা কথাৰো প্ৰতীকী ইঙ্গিত আছে।

শশী এগৰাকী শক্তিশালী মনৰ তিৰোতা। তাই পেটৰ ভোকৰ বাবে, নিৰাপত্তাৰ বাবে দৈহিক বাসনাকো ত্যাগ কৰিছে। আনকি মানুহৰ তাত্ৰিছল্যবোধেও তাইৰ অন্তৰত প্ৰাণি সৃষ্টি কৰিব পৰা নাই। তাই অনুভৱ কৰিছে 'তিৰোতাৰ বদনাম বদনামেই! ই এখন শিলালিপি, মাটিৰ তলত পোত গৈ থাকিলেও মানুহে যেন কুকুকি কুকুকি খান্দি উলিয়াই পঢ়িবলৈ যত্ন কৰে।'

'নৰবাণি'ৰ উৎসৱলৈকে শশী আলমগড়ীৰ লগতে আছিল যদিও আলমগড়ীয়ে 'বিহাৰীকুঞ্জ' এৰি যমুনাৰ পাৰৰ পৰিত্যক্ত অট্টালিকা এটিত পণ্ডিত এজনৰ লগত থাকিবলৈ ল'লে আৰু শশীয়ে ৰাধেশ্যামীসকল বসবাস কৰা 'বনখণ্ডী'ৰ খুপৰী এটাত থাকিবলৈ ল'লে। তাত থাকোঁতেই ৰাতি এজন মানুহে আহি তাই থকা খুপৰীত তহিক লগ কৰি আলমগড়ীৰ লগত থকাৰ দৰে তেওঁৰ লগত থাকিবলৈ লগ ধৰিলেহি। অকল ইমানেই নহয় দিনৰ ভাগতো তহিক বিচাৰি মানুহ আহিবলৈ ধৰিলে। এই কথাবোৰে ব্ৰজধামত বসবাস কৰা কম বয়সীয়া বিধৱাসকলৰ নিৰাপত্তাহীনতাৰ দিশ আৰু দৈহিক ক্ষুধাৰ বাবে লালায়িত লোক, ধৰ্মৰ নামত চলা যৌন সম্ভোগ ইত্যাদি দাঙি ধৰিছে।

আলমগড়ীৰ মৃত্যুৰ পাছত আলমগড়ীৰ বায়েকে যি পৰিস্থিতি সৃষ্টি কৰিছে তাক শশীয়ে হেলাৰঙে অতিক্ৰম কৰি তাইৰ উদাৰতাৰ পৰিচয়ো দাঙি ধৰিছে। আলমগড়ীয়ে তাইৰ বাবে দি যোৱা পুৰণি মুদ্ৰাৰ টোপোলাটো তাই গ্ৰহণ কৰা নাই। তাই স্পষ্টকৈ কৈছে— 'শুনা আলমগড়ীৰ টকা মোক নেলাগে। মই তেওঁক শেষবাৰৰ বাবে চাবলৈ আহিছিলোঁ মাথোঁ'।

আলমগড়ীৰ মৃত্যুৰ ৰাতি শশীয়ে ব্ৰজধামত যি পৰিস্থিতিৰ মুখামুখি হৈছে সেই পৰিস্থিতিয়ে ব্ৰজধামত নাৰীৰ নিৰাপত্তাহীন দিশটি স্পষ্ট কৰিছে। ৰাতিৰ ব্ৰজধামত মদাহীৰ টিঘিল-ঘিলনি। শচীয়ে মৃগালিনীহঁত থকা ঠাইত আশ্ৰয় ল'ব লগা হৈছে। সেই ৰাতি মৃগালিনীয়ে শশীক কেৱল সাস্থনা দিয়াই নহয়, ভৱিষ্যৎ হ'ব পৰা বিপদ সম্পৰ্কেও সঁকিয়াই দিছে। শশীয়ে যাতে যুগল উপাসনাৰ নামত কাৰোবাৰ লগত একেলগে নাথাকে— সেই বিষয়েও উপদেশ দিছে। 'আলমগড়ীয়ে তোমাক অনিষ্টই কৰক নহিবা উপকাৰেই কৰক এইটো কথা ঠিক সি তোমাক দুৰৈৰ পৰা পহৰা দি আছিল। এতিয়া ব্ৰজৰ যুৱতী বিধৱা আৰু অসতী তিৰোতাৰ গোন্ধ লৈ ফুৰা কুকুৰনেচীয়া জাকৰ সুবিধা হ'ল।

এতিয়া তোমাৰ মূৰৰ ওপৰত কোনো নাই বুলি সিহঁতে বক্তিত জানিছে আৰু শুনা সেই ঠেকুছিগা বাবাজীজাকে সুবিধা কৰি তোমাক 'যুগল উপাসনা'ৰ প্ৰস্তাৱ কৰিবহি— খবৰদাৰ। তুমি দ্বিতীয় ভুল নকৰিবা। খাবলৈ নেপাই আলিৰ বুকুত মুখ খেৰে খাই পৰি মৰিলেও সৎ হৈ মৰাৰ নিচা আছে। 'মৃগালিনী'ৰ বঙ্গজীৰ বালব্ৰহ্মাচাৰী স্বামীৰ প্ৰতি শশীৰ অন্তৰত উদয় হৈ প্ৰেমৰ বিষয়েও জানে বাবে ক'ব পাৰিছে— 'তোমাৰ এই প্ৰেম যদি ক্ষণস্থায়ী মোহ নহয়, সময়ৰ কষটি শিলত ঘঁহনি খাই সুন্দৰ দৰে সত্য হৈ ৰ'ব। স্বামীজীৰ অন্যমনস্কতাই সেই সুবৰ্ষ স্তম্ভ ধূলি হৈয়ো আঘাত কৰিব নোৱাৰিব? বিশ্বাস কৰা মই মোৰ এ দুকুৰি বছৰীয়া জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ পৰাই এই কথা কৈছোঁ। তুমি চকুলো মচি লোৱা, বছৰবোৰ চকুৰ পচাৰতে বাগৰি যাব। তুমি আকৌ উভতি আহিবা। মোৰ দৃঢ় বিশ্বাস কাঁচৰ বাবে তুমি মৰি কেতিয়াও নেহেৰুৱা।'

উপন্যাসখনৰ শেষৰ ফাললৈ সৌদামিনীৰ কাহিনীক গুৰু দিয়া বাবে শশী আৰু মৃগালিনীৰ কাহিনীৰ প্ৰাধান্য হ্রাস পাইছে। তথাপিও দেখা যায় সৌদামিনী, শশী আৰু মৃগালিনী এ তিনিওগৰাকীয়ে বিচাৰে আপোন ইচ্ছাৰে জীৱনটোক পৰিপূৰ্ণ কৰিব পাৰিবলৈ। কিন্তু আটাইকেইগৰাকীয়েই সামাজিক বা পাৰিবাৰিক মূল্যবোধৰ চেপাত পিষ্ট হ'ব লগা হৈছে। এওঁলোকৰ জীৱনত ভাস্কী নাৰীগৰাকীৰ সম্পূৰ্ণ বিপৰীত, কিয়নো ভাস্কীৰ জীৱন আধ্যাত্মিক জীৱন-যাপনৰ পক্ষপাতী এওঁলোক নহয়। ভাস্কীগৰাকীও এগৰাকী যুৱতী বিধৱা। তীব্ৰ জীৱনবোধ তহি নথকা নহয়। কিন্তু সৌদামিনীয়ে তাইৰ দৰে প্ৰেম মাত্ৰ 'অনুভৱ আৰু ভাবৰ বস্তু' হৈ বুলি বিশ্বাস নকৰে। মহাদেৱ পণ্ডিতৰ চৰিত্ৰ উপন্যাসখনৰ লেখত ল'ব লগীয়া চৰিত্ৰ বুলি নাভাবিলেও তেওঁ মাজেদি প্ৰতিবাদৰ দৃঢ় কণ্ঠস্বৰ শুনিবলৈ পোৱা গৈছে। মহাদেৱ পণ্ডিতক বিচাৰৰ সন্মুখীন কৰোৱা শাস্ত্ৰী মহাশয়ে প্ৰকৃততে ন স্বাৰ্থ সিদ্ধি কৰিব বিচাৰিছে। পণ্ডিতৰ ঠাইত নিজৰ পুতেকক বহু বিচৰাত এই কথা স্পষ্ট হৈছে।

চন্দ্ৰভানু ৰাকেশ উপন্যাসখনৰ এটি আকৰ্ষণীয় চৰিত্ৰ চৰিত্ৰটিৰ জৰিয়তে ব্ৰজধামৰ শিল্প জগতত দেখা দিয়া দুৰ্ভিক্ষ দিশটিও প্ৰকট কৰিছে। সততাৰ মূল্য যে সদায়ে থাকিব জন্ম ৰাকেশৰ জৰিয়তে ক'ব বিচাৰিছে। উপন্যাসখনৰ তিনি নং অধ্যায় চন্দ্ৰভানু ৰাকেশ চৰিত্ৰৰ প্ৰথম উল্লেখ আছে। তেওঁ অষ্টম শিল্পী। প্ৰথম বৰ্ণনাতে তেওঁ অঁকা ছবি এখনৰ কথাও কৈছে— যিখনে ব্ৰজধামৰ দুৰ্ভিক্ষক জলজল-পটপট কৈ দি ধৰিছে। অষ্টমখাত শিল্পৰ বজাৰ কেনেকৈ বেয়াৰ ফালে আহি কিদৰে ৰাকেশ অন্যমনস্ক হৈ পৰিছে তাৰো উল্লেখ আছে।

উপন্যাসখনৰ বাৰ নং অধ্যায়ত শিল্পী বাকেশৰ ওচৰলৈ অহা ফিৰিঙ্গি ছাত্ৰসকলৰ লগত কথোপকথন আৰু সৌদামিনীৰ লগত পতা নানা বিষয়ৰ প্ৰসঙ্গ থকাৰ লগতে শিল্পীসকলৰ অতীত আৰু বৰ্তমান সম্পৰ্কে তেওঁৰ জ্ঞানৰ গভীৰতাৰ দিশো স্পষ্ট হৈছে। শিল্প সাধনা কৰা লোকৰ দুৰ্ভিক্ষৰ বিভিন্ন কথাও তেওঁ অৱতাৰণা কৰিছে— ‘মোগল শৈলীৰ শেষ প্ৰতিনিধিক তোমালোকে যদি চাব খুজিছা কাশীৰ সেই গলিলৈ যাবা... যিজন বৃদ্ধই কাৰো পিনে আক্ৰমণ নকৰি গলিৰে হোঁ-হোঁৱাই আগবাঢ়ে দেহ অস্থি-চৰ্মসাৰ দাড়ি-গোঁফে ভোবোকাৰ মুখ, চকুত ফেচকুৰি, কঁকালত মলিয়ন ধুতি, ভৰিত জোতা থাকক-নেথাকক তেওঁক চিনি পাবৰ আটাইতকৈ বঢ়িয়া উপায় হছে — মূৰত গান্ধী টুপি।’

ফিৰিঙ্গিৰ দলে বাকেশৰ দৰে শিল্পীৰ দুৰৱস্থা দেখি বিপ্লৱ কৰাৰ কথা কয়। কিন্তু বিপ্লৱ কাক লৈ কৰিব? সৌদামিনীক তেওঁ কৈছে— ‘শুনা মই তাঞ্জোৰৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ভুবনেশ্বৰলৈকে পেটৰ বাবে যোৱা বছৰ ঘূৰি-ফুৰোঁতে বহু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ চকুলৈ চাইছিলোঁ ক’ৰবাত কিজানি সেই অনন্য দৃষ্টি দেখা পাওঁ! নাই শূন্য। নপুংসক দৃষ্টি চব। অৱশ্যে সাঁচা কথা ক’বলৈ গ’লে মুহূৰ্তৰ বাবে মই এনেধৰণৰ দৃষ্টি কটকৰ ৰাজআলিত এবাৰ দেখা পাইছিলোঁ... এৰা মোৰ ঠিক মনত আছে কটকৰ ৰাজআলিত মই দুজন যুৱকক লগ পাইছিলোঁ। সিহঁতৰ চকুত মই এনেধৰণৰ অনন্য দৃষ্টি দেখা পাইছিলোঁ... কিন্তু সিহঁত আছিল নিবনুৱা। কাম বিচাৰি হাবাখুৰি খোৱা বেকাৰৰ দল। সিহঁতে ৰাতি ৰাজআলিৰ লাইটৰ পোহৰত বহি কিবাকিবি লিখে, দিনত ঘূৰি ফুৰে ভোকে পেটক আঁজুৰি ফালিব খোজা সেই দলটিৰ চকুত তেনে দৃষ্টি বান্দৰৰ ডিঙিত মুকুতা মালাৰ দৰে নহয় জানো?’

বাকেশ মধ্যবিত্ত বুদ্ধিজীৱীৰ প্ৰতিনিধি। তেওঁৰ সহানুভূতিশীল মনোভাৱ, উদাৰতা আৰু মননশীলতাই পাঠকক মুগ্ধ কৰে। সৌদামিনীয়ে সেয়েহে বাকেশৰ ওচৰত অন্তৰ খুলি ক’ব পাৰিছে— ‘যি সান্ত্বনা পৃথিৱীৰ কোনেও দিব পৰা নাছিল সেই সান্ত্বনা তেওঁ মোক দিব পাৰিছিল। যি সান্ত্বনা বিচাৰি মই মন্দিৰৰ দুৱাৰে দুৱাৰে ঘূৰি ফুৰিছিলোঁ সেই সান্ত্বনা মই তেওঁৰ ওচৰত এবাৰ থিয় হওঁতে... নহয় ঠিক যেন ইমান সহজ নাছিল কথাবোৰ। সেই সান্ত্বনা আছিল বহুসময়।...’

পুণ্ড্ৰমি মথুৰা-বৃন্দাবনৰ সকলো ৰূপ যেনে— পাপ-পুণ্য, সদাচাৰ-কদাচাৰ বাকেশে ওচৰৰ পৰা দেখা পাইছে। এইবোৰ দেখি-শুনি সৌদামিনীৰ মৃত্যুৰ পাছত তেওঁ ব্ৰজধাম এৰি গুচি যোৱাৰ সিদ্ধান্ত লৈছে। তেওঁ অষ্টসখীৰ মন্দিৰৰ চিৰিত বহি এখন ছবি আঁকিছে— য’ত কেৱল ভৰিৰ খোজ আছে। পাণ্ডাৰ জাক এটাই ছবিখনৰ বিষয়ে উপলুঙা কৰাত তেওঁ কৈছে— ‘এইবোৰ

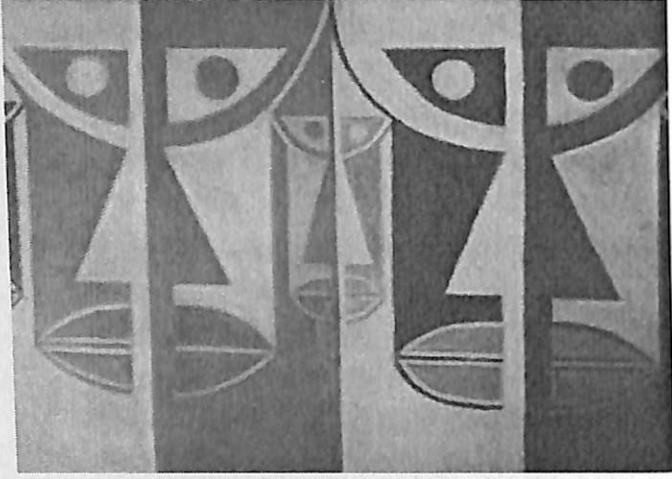
ভৰিৰ খোজ ঠিকেই, আঁহাচোন তোমালোকৰ এটাই আগবাঢ়ি আঁহা, এই খোজবোৰ মই এতিয়াই যমুনাৰ বালিৰ বুকুৰ পৰা বুটলি আনিছোঁ, তোমালোকৰ এটাই মোক দেখুৱাই দিয়া এই খোজবোৰৰ কোনটি খোজ খ্ৰীষ্টানৰ, কোনটি হিন্দুৰ আৰু কোনটি মুছলমানৰ— দিয়া দেখুৱাই দিয়া?’

উপন্যাসখনৰ পৰিসমাপ্তিত বাকেশে গান্ধীটুপিৰ কথা অৱতাৰণা কৰিছে। গান্ধী টুপিটো আচলতে সততা, সাধুতা আৰু সত্যৰ প্ৰতীক। ভৰিত জোতা নাথাকিলেও অৰ্থাৎ আৰ্থিক দুৰৱস্থা থাকিলেও সততাৰ মূল্য সদায়েই ওপৰত। সৌদামিনীয়ে আত্মহত্যা কৰা সত্ত্বেও উপন্যাসখন নিৰাশাবাদী উপন্যাস নহৈ সামাজিক স্থিতৱস্থাৰ বিপক্ষে এক প্ৰতিবাদী উপন্যাস ৰূপেহে পৰিগণিত হৈছে। আনহাতে উপন্যাসখনৰ নামকৰণতো গভীৰ আশাবাদ প্ৰকাশিত হৈছে। ব্ৰজধাম আজি অনেক পাপেৰে কলুষিত হৈছে যদিও পাপৰ হলহল পান কৰি নীলকণ্ঠ হোৱা মহাদেৱৰ দৰে ব্ৰজধামো কেতিয়াও ধ্বংস নহয়।

সামগ্ৰিক বিচাৰত দেখা যায় ‘নীলকণ্ঠী ব্ৰজ’ উপন্যাসখনিত দুৰ্ভিক্ষৰ অলেখ চিত্ৰৰ সমাহাৰ দেখুৱাবলৈ উপন্যাসিকাই চেষ্টা কৰিছে। ৰাধেশ্যামীসকলৰ জীৱনৰ তুচ্ছতা, চন্দ্ৰভানুৰ সম্বলহীনতা, ব্ৰজধামৰ লোকসকলৰ ন্যস্ত স্বাৰ্থ সিদ্ধিৰ তৎপৰতা, শেৰাফী শেঠনীৰ পুত্ৰাকাংক্ষাৰ কাহিনী, ধৰ্মৰ নামত স্ত্ৰীৰ সংশ্ৰৱৰ বীভৎস কাণ্ড, মৰাশৰ সোণৰ দাঁত উলিয়াবলৈ কৰা টনা-আজোঁৰা— এইবোৰে ব্ৰজধামৰ দুৰ্ভিক্ষৰ কথা পোহৰলৈ আনিছে। ব্ৰজধামলৈ অহা পৰিৱৰ্তনৰ নতুন বতৰাই ব্ৰজধামৰ অৰ্থনৈতিক সমস্যাৰ দুগুণে বৃদ্ধি কৰিছে— য’ত মানুহ সৎ হৈ জীয়াই থাকিব খুজিও পৰা নাই। পৰা নাই সামাজিক কু-সংস্কাৰৰ পৰা মুক্ত হ’বলৈ। সৌদামিনীৰ আত্মহত্যা, বাকেশৰ ছবিখন আৰু গান্ধী টুপিৰ প্ৰসঙ্গই এইবোৰকে যেন নস্যাত কৰিছে।

প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ :

- কটকী, প্ৰফুল্ল : স্বৰাজ্যোত্তৰ অসমীয়া উপন্যাস সমীক্ষা, বীণা লাইব্ৰেৰী, ১৯৭৯।
- ঠাকুৰ, নগেন (সম্পা) : এশ বছৰ অসমীয়া উপন্যাস, জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০০০।
- বৰকটকী, অৰিন্দম : অনুশীলন, ক্ৰান্তিকাল প্ৰকাশন, ২০১০।
- শৰ্মা, গোবিন্দ প্ৰসাদ : উপন্যাস আৰু অসমীয়া উপন্যাস, ষ্টুডেন্টছ্ ষ্ট’ৰ্চ, ১৯৯৫।
- : নাৰীবাদ আৰু অসমীয়া উপন্যাস, অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, ২০০৭।

অসমৰ লোক সাহিত্য

এক চমু বিশ্লেষণ

প্ৰাচ্যুৰ্য প্ৰাণ নাথ
তৃতীয় বাৰ্ষিক

সাধুকথাৰপৰা মানুহৰ বীতি-নীতি, সমাজ-ব্যৱস্থা, চিন্তাধাৰা, লোক-বিশ্বাস, প্ৰেম-প্ৰীতি, ঈৰ্ষা-অসূয়া, নৈতিক আদৰ্শ আদি বিষয়ক কথা পোৱা যায়। সাধুকথাত বিশেষকৈ অলৌকিকতাই প্ৰাধান্য পাইছে। তাত মানুহ, বাৰুস, ভূত, পিশাচ, যথিনী, শিয়াল, কাউৰী আদিৰপৰা চৰিত্ৰ বাছি লোৱা হৈছে। মানুহৰ দৰে সেই চৰিত্ৰবোৰৰ মাজতো প্ৰীতি, অসূয়া, ধূতালি আদিৰ ভাব দেখুওৱা হৈছে।

লোক-সাহিত্য

সাহিত্য বুলিলে কবিতা, নাটক, গল্প আদি লিখিত গ্ৰন্থৰ কথা মনলৈ আহে যদিও এনে গ্ৰন্থ সৃষ্টি হোৱাৰ বহু আগৰেপৰা জনসাধাৰণৰ মাজত আৰু এক প্ৰকাৰৰ সাহিত্য চলিছিল সেয়া হ'ল লোক-সাহিত্য। নিৰক্ষৰ লোকসকলৰ দ্বাৰা এই শ্ৰেণীৰ সাহিত্য মুখে মুখে বচিত আৰু প্ৰচাৰিত হৈ আহিছে। লোক-সাহিত্যত মানুহৰ সুখ-দুখ, আশা-নিৰাশা, হৰ্ষ-বিষাদ আদি বিভিন্ন অনুভূতি, সামাজিক চিত্ৰ, প্ৰকৃতিৰ বিচিত্ৰ ৰূপ প্ৰকাশ পাইছে।

অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ ভিতৰত প্ৰধানকৈ এই কেইবিধ পৰে— (১) লোকগীত, (২)

ফকৰা যোজনা আৰু প্ৰবচন (৩) সাধুকথা।

১) লোকগীত

অসমীয়া জাতীয় জীৱনত লোকগীতবোৰে এক সুকীয়া আসন দখল কৰি আছে। সাহিত্যৰ দৃষ্টিভংগীৰে চালে লোকগীতবোৰৰ মূল্য বহুত বেছি। এই গীতবোৰৰ লগত গাঁৱলীয়া মানুহে জন্মৰপৰা মৃত্যুলৈকে পালন কৰা বিভিন্ন ধৰ্ম-কৰ্ম, আচাৰ-অনুষ্ঠান আদিৰ এক সম্পৰ্ক আছে। লোকগীতবোৰক বৰ্ণনাৰ সৰলতা, ভাবৰ অকৃত্ৰিমতা, আবেগ প্ৰৱণতা, ৰচনাৰ গঢ়, উপমা আদিৰ ব্যৱহাৰে এক সুকীয়া সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য প্ৰদান কৰিছে। লোকগীতবোৰত ব্যক্তি বিশেষৰ ভাব-অনুভূতি প্ৰকাশ হোৱাতকৈ সামূহিক জীৱনৰ আশা-আকাংক্ষাহে বেছি পৰিস্ফুট হৈছে। ছন্দ বা সুৰৰ লয় ৰাখিবৰ কাৰণে স্থানবিশেষে মূলভাবৰ লগত সংগতি থকা বা সম্বন্ধ নথকা একোফাকি পদ চৰণ ব্যৱহাৰ কৰা প্ৰায়বোৰ গীততে দেখা যায়। লোকগীতবোৰক প্ৰধানকৈ তিনি শ্ৰেণীত ভাগ কৰিব পাৰি—

ক) অনুষ্ঠানমূলক গীত, খ) কৰ্মবিষয়ক গীত আৰু

বিহুগীত, বিয়ানাম, ভেকুলী বিয়াৰ নাম, আইনাম আদিবোৰ অনুষ্ঠানমূলক গীতৰ ভিতৰত পৰে।

ধাইনাম, নাওখেলৰ গীত, গৰখীয়া গীত আদি কৰ্মবিষয়ক গীতৰ ভিতৰত পৰে। কাম কৰোঁতে আনন্দ লাভৰ উদ্দেশ্যে এইধৰণৰ গীত গোৱা হয়।

এই শ্ৰেণীৰ গীতৰ মাজেদি একোটি আখ্যান বৰ্ণনা কৰা হয়। ইয়াক কাহিনী গীত বা মালিতাও বোলে। যাক ইংৰাজীত Ballad বোলা হয়। এনে গীতত বীৰত্বব্যঞ্জক বা আদি বসাত্মক কাহিনী দুঃসাহসিক বা অতি প্ৰাকৃত ঘটনা আদিও বৰ্ণিত হয় কিন্তু কৰুণ বসেই এনে গীতৰ প্ৰধান সুৰ। মণিকোঁৱৰৰ গীত, বৰফুকনৰ গীত আদিবোৰ আখ্যানমূলক গীতৰ ভিতৰত পৰে।

লোকগীতৰ দৰে ফকৰা-যোজনা, প্ৰবচন আদিও অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ বহুমূলীয়া সম্পদ। যোজনাত এটা কথা বুজোৱাৰ নিমিত্তে আন এটা কথাৰ লগত তুলনা বা বিজনি দিয়া হয়। যেনে—

‘তিনি গধূলি তৰিছে তাঁত।

উজুটিত ছিঙিছে পৈয়েকৰ দাঁত।।’

যিবিলাক যোজনা একোটা পাৰমাৰ্থিক

অৰ্থবাহক তাকেই ফকৰা বোলে। যেনে—

‘কাপোৰত জুই বান্ধি ঘৰে লৈ যায়।

হাত মেলি চন্দ্ৰ ধৰে বাপৰ বেটা সেই।।’

ইয়াৰ অৰ্থ হ’ল যিজনে জ্ঞানেৰে চঞ্চল মনক

দমন কৰি আনন্দ মনে থাকে তেওঁ মৃত্যুৰ পাছত

সেই পুণ্যৰ ফলত মুক্তি লাভ কৰে।

ভকতীয়া ফকৰা হৈছে ফকৰা-যোজনাৰ

বিশেষ এটা শ্ৰেণী। এইবিলাকৰ বাহিৰে দেখা

অৰ্থতকৈ চৰ্যাগীতবোৰৰ দৰে পাৰমাৰ্থিক তাৎপৰ্যহে

আচল, যিটি ভকতীয়া সমাজৰ চৰ্চাৰ (চৰ্চনি) বাহিৰত

সহজে প্ৰকট নহয়। এইবিলাকৰ সেই দেখি এটা

গোপন মূল্য আছে।

প্ৰবচন হৈছে জনসাধাৰণৰ দীৰ্ঘ অভিজ্ঞতাৰ সংক্ষিপ্ততম অভিব্যক্তি। প্ৰবচনৰ বুকুত কত শতিকাৰ জ্ঞান আৰু পৰ্যবেক্ষণ বক্ষিত হৈছে। আন আন লোক-সাহিত্যৰ দৰে প্ৰবচন বা প্ৰবাদ বাক্যও প্ৰজ্ঞাৰ স্বতঃস্ফূৰ্ত প্ৰকাশ, জীৱনৰ টিপ্পনি। কিছুমান প্ৰবাদ একোটি কাহিনী আশ্ৰয় কৰিও সৃষ্টি কৰা হয়। কিছুমানত বসিকতা আৰু উপদেশ বিৰাজমান। এক নিজস্ব ছন্দ বা ৰিদম প্ৰায়বোৰ প্ৰবচনত বিৰাজমান।

শিশুৰ দৰে নিৰক্ষৰ জনসাধাৰণো সৰল বিশ্বাসী, সেয়েহে শিশুৰ নিচিনাকৈ জনসাধাৰণৰ মাজতো সাধুকথাৰ আদৰ দেখা যায়। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন জাতিৰ দৰে অসমৰো বিভিন্ন জাতিৰ মাজত নানান সাধুকথা আছে। সাধুকথাৰ কোনো নিৰ্দিষ্ট ৰূপ নাথাকে যদিহে ই গীতৰ ছন্দত বন্ধ নহয়। ভাষা-সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত সাধুকথাবোৰৰ মূল্য কম। কিন্তু সমাজ বুৰঞ্জীৰ ফালৰপৰা ইয়াৰ মূল্য উলাই কৰিব নোৱাৰি। ভাল একোটা কাহিনীত একোটা সজ নীতিশিক্ষা থাকে আৰু সেই কথাৰপৰা লোককথাক অসমীয়াত সাধুকথা বোলা হয়। সাধুকথাৰপৰা মানুহৰ ৰীতি-নীতি, সমাজ-ব্যৱস্থা, চিন্তাধাৰা, লোক-বিশ্বাস, প্ৰেম-প্ৰীতি, ঈৰ্ষা-অসূয়া, নৈতিক আদৰ্শ আদি বিষয়ক কথা পোৱা যায়। সাধুকথাত বিশেষকৈ অলৌকিকতাই প্ৰাধান্য পাইছে। তাত মানুহ, ৰাক্ষস, ভূত, পিশাচ, যথিনী, শিয়াল, কাউৰী আদিৰপৰা চৰিত্ৰ বাছি লোৱা হৈছে। মানুহৰ দৰে সেই চৰিত্ৰবোৰৰ মাজতো প্ৰীতি, অসূয়া, ধূৰ্তালি আদিৰ ভাব দেখুওৱা হৈছে। ‘তেজীমলা’, ‘তুলা-তেজা’ আদি সাধুকৰুণ বসাত্মক আৰু ‘টেটোন’, ‘কুকুৰীকণা জোঁৱাই’ আদি ধেমেলীয়া সাধু। ‘পঞ্চতন্ত্ৰ’, ‘হিতোপদেশ’, ‘ঈছপৰ সাধু’ আদি গ্ৰন্থ অসংখ্য সাধুকথাৰে ভৰপূৰ।

(১) অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত : ড°

সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা

(২) অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা :

ড° মহেশ্বৰ নেওগ

(৩) অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত :

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা।

শিশুৰ দৰে
নিৰক্ষৰ
জনসাধাৰণো
সৰল বিশ্বাসী,
সেয়েহে শিশুৰ
নিচিনাকৈ
জনসাধাৰণৰ
মাজতো
সাধুকথাৰ আদৰ
দেখা যায়।
পৃথিৱীৰ বিভিন্ন
জাতিৰ দৰে
অসমৰো বিভিন্ন
জাতিৰ মাজত
নানান সাধুকথা
আছে।
সাধুকথাৰ
কোনো নিৰ্দিষ্ট
ৰূপ নাথাকে
যদিহে ই গীতৰ
ছন্দত বন্ধ নহয়।

‘অংকীয়া নাট’ শংকৰদেৱ
মৌলিক সৃষ্টি। এই
‘অংকীয়া নাট’
মহাপুৰুষজনাৰ বে
অনবদ্য অৱদান। এই
নাটকত নানান বিধ উৎস
প্ৰভাৱ পৰা দেখা গৈ
যায়।

অংকীয়া নাটৰ উৎপত্তি : এটি আলোকপাত

পিংকীমণি দাস
তৃতীয় বাণাসিক

পৃথিৱীৰ প্ৰায়বোৰ দেশৰে নাট্য সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ পাত
লুটিয়ালে দেখা পোৱা যায় যে প্ৰত্যেকখন দেশতেই
ধৰ্মীয় উৎসৱ আদিক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই নাটকৰ প্ৰচলন
গঢ়ি উঠিছে। প্ৰাচীন গ্ৰীচ দেশত নাটকৰ প্ৰচলন হৈছিল
ডাইনুছিয়াচ দেৱতাৰ পূজা-অৰ্চনাক কেন্দ্ৰ কৰি। লুইছ বেণেৰ
মতে— ‘বৈদিক বলি-বিধানৰ কাৰ্যকলাপ এক প্ৰকাৰৰ অভিনয়ৰ
মাজেৰেহে সম্পাদন কৰা হৈছিল। অসমৰ মঠ-মন্দিৰসমূহত
দেৱদাসী নৃত্য, বেউলা-লক্ষীন্দৰৰ কাহিনী আদিবোৰক উপজীৱ্য
কৰি ওজাপালি আৰু পুতলা নাচক অসমীয়া নাট্যকলাৰ পিতামহ
আখ্যা দিব পাৰি। এইবোৰ প্ৰকৃততে নাটক নাছিল যদিও নৃত্য,
গীত আৰু অভিনয়ৰ মাজেৰে সংলাপ প্ৰয়োগেৰে নাটকৰ
নিকটতম স্থান লাভ কৰিছিল।

খ্ৰীষ্টপূৰ্ব ষষ্ঠদশ শতিকাৰ পৰা অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ এটি
ধাৰাবাহিক ইতিহাস পোৱা যায়। মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱেই
অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ জনক হিচাপে অসমীয়া ভাষা-ভাষী
লোকৰ মাজত পৰিচিত। গুৰুজনাৰ মূল উদ্দেশ্য হৈছে—
নাটকীয় ঘটনাৰ মাজেৰে কৃষ্ণৰ মহিমা প্ৰকাশ কৰি জনসাধাৰণৰ
মাজত ভক্তিধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা। তেৱেঁই আছিল বৃহৎ অসম,

অসমীয়া জাতি, অসমৰ ধৰ্ম-ভাষা, সমাজ আৰু সাংস্কৃতিক
বৰভেটিৰ প্ৰতিষ্ঠাপক। তেখেতে ‘কঙ্কণী হৰণ’, ‘ভক্তি প্ৰদীপ’
আদি কৰি কেইবাখনো বিষ্ণুৰ মহাত্ম্য প্ৰকাশক গ্ৰন্থ ৰচনা কৰি
তেখেতে সৰ্বসাধাৰণ বাইজে সহজতে বুজিব পৰাকৈ অসম
নাটকৰ প্ৰচলন কৰিছিল। সেই উদ্দেশ্যে প্ৰথম তীৰ্থ ভ্ৰমণ
আহি ‘চিহ্নযাত্ৰা’ নাটকত অভিনয় কৰে। বৰদোৱাত এই নাট
দিন-সাত ৰাতি অনুষ্ঠিত হৈছিল। ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাদেৱে
কৰা মতে— অৱশ্যে কোনো লিখিত আখ্যান বা লিপিবদ্ধ
নথকা কাৰণে অসুবিধা হৈছিল আৰু সেই কাৰণে আখ্যান
সংলাপযুক্ত অংকীয়া নাট কেইখন লিখিব লগা হৈছিল।

‘অংকীয়া’ শব্দটো এক অৰ্বাচীন শব্দ। গুৰুজনাৰ
‘অংকীয়া নাট’সমূহ সাধাৰণতে সংস্কৃত ভাষাতহে ৰচনা কৰি
সংস্কৃত নাট্যশাস্ত্ৰৰ মতে— অংক শব্দটোৰ অৰ্থ হৈছে চিহ্ন।
নাটকীয় কাহিনী এটাৰ যিকোনো এটা স্তৰত চিহ্নিত কৰা
চৰিত পুথিত নাট অৰ্থত অংক শব্দটোৰ ব্যৱহাৰ এনেদৰে
দেখা যায়—

দেৱানৰ বাণী শুনি সীতা সয়ম্বৰ।
ৰামায়ণ অংক কৰি দিলন্ত শঙ্কৰ।।

‘অংকীয়া নাট’ আখ্যা দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত বহুতো মতামত পোৱা যায়। গুৰু দুৰ্জনাৰ নাটকসমূহৰ পৰা পৃথক কৰি দেখুৱাবৰ বাবে ভক্ত সমাজে এই ‘অংকীয়া নাট’ শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰিছিল।

‘অংকীয়া নাট’ শংকৰদেৱৰ মৌলিক সৃষ্টি। এই ‘অংকীয়া নাট’ মহাপুৰুষজনাৰ এক অনবদ্য অৱদান। এই নাটকত নানান বিধ উৎসৰ প্ৰভাৱ পৰা দেখা পোৱা যায়। ‘অংকীয়া নাট’ ৰচনাৰ পথ দেখুৱাইছিল সংস্কৃত নাটে। সংস্কৃত নাটৰ লগত অংকীয়া নাটৰ কিছু মিল আছে যদিও অংকীয়া নাটৰ নাট্যশৈলীয়ে সংস্কৃত নাট্যৰীতিক সম্পূৰ্ণ ৰূপে গ্ৰহণ কৰে। সংস্কৃত নাটৰ নান্দী, প্ৰবোচনা, প্ৰস্তাৱনা মুক্তিমাংগল ভটিমা আদি শ্লোকৰ বাহিৰে কেইটামান দিশত অংকীয়া নাটৰ লগত সংস্কৃত নাটৰ মিল নাই। এই অমিল দিশকেইটা হৈছে— গীতিধৰ্মিতা, নৃত্য আৰু মুদ্ৰাৰ প্ৰাচুৰ্য আৰু সূত্ৰধাৰৰ প্ৰাধান্য। পুতলা নাচ, ওজাপালি, দেওখনী নৃত্য, ঢুলীয়া নৃত্য, কুশান গান, ভাৰীগান আদি অসমীয়া থলুৱা নাট্যধৰ্মী অনুষ্ঠানসমূহত অংকীয়া নাটৰ প্ৰাধান্য পৰিলক্ষিত হয়। অসমত বহু বছৰ আগৰেপৰাই নাট্যস্থানসমূহত নৃত্য-গীতৰ প্ৰচলন হৈ আহিছে। সাধাৰণ অৰ্থত ক’বলৈ গ’লে এই অনুষ্ঠানসমূহৰ প্ৰকাশৰ মূল মাধ্যম হৈছে গীত। গুৰুজনাৰ দ্বাৰা ৰচিত অংকীয়া নাটসমূহতো গীতাত্মৰ জৰিয়তে কাহিনীভাগ পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰি। যিদৰে ওজাপালি, পুতলা নাচ আদিৰ প্ৰতিটো কাৰ্য নৃত্য-গীতৰ মাজেদি সম্পন্ন কৰা হয়, ঠিক তেনেদৰে অংকীয়া নাটতো নৃত্য-গীতৰ মাজেদি অনুষ্ঠান সম্পন্ন কৰা হয়। অংকীয়া নাটৰ তিনিবিধ প্ৰধান নৃত্যৰ ভিতৰত সূত্ৰধাৰ নৃত্যটোৱেই আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ। নৃত্যবিদসকলৰ মতে— সূত্ৰধাৰৰ মুদ্ৰা আৰু ভংগীবোৰৰ লগত বিয়াহৰ মুদ্ৰা আৰু ভংগীৰ মিল আছে। সেয়ে আমি ক’ব পাৰোঁ যে গুৰুজনাই অংকীয়া নাটত প্ৰয়োগ কৰা এই নৃত্য মুদ্ৰাৰ প্ৰাচুৰ্য থলুৱা লোকনাট্যধৰ্মী অনুষ্ঠানসমূহৰ পৰাই আহৰণ কৰিছিল।

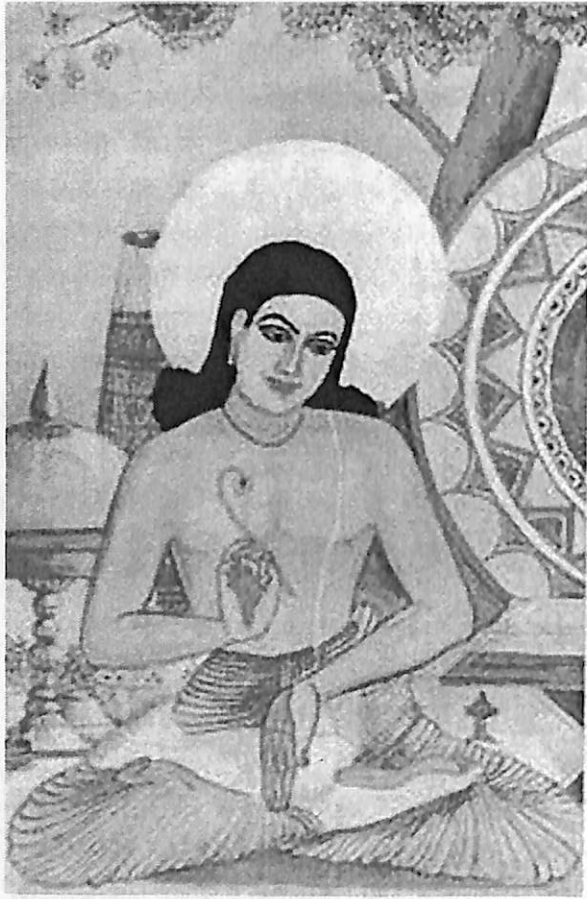
গুৰুজনাই অংকীয়া নাটৰ ‘সূত্ৰধাৰ’ সংস্কৃত নাটকৰ পৰা আহৰণ কৰিছে বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। অংকীয়া নাটৰ সূত্ৰধাৰ একাধাৰে গায়ক, নৰ্তক, পৰিচালক আৰু পৰিস্থিতি ব্যাখ্যাকাৰী। শংকৰদেৱে অংকীয়া নাটত দেখুওৱা জন্ম, মৃত্যু, বিবাহ আদি আদি থলুৱা লোকনাট্যধৰ্মী অনুষ্ঠানৰ প্ৰভাৱ বুলিয়েই ক’ব পাৰি।

মুঠতে
অংকীয়া নাট
একাধিক
নাট্যনুষ্ঠানৰ
সমন্বয়ৰ ফল।
থলুৱাই হওক
কিন্মা
বাহিৰৰে
হওক এই
নাট্যধৰ্মী
অনুষ্ঠানবোৰৰ
পৰা
শংকৰদেৱে
অংকীয়া নাটৰ
জঁকাটোহে
নিৰ্মাণ
কৰিছে। তাত
ৰক্ত আৰু
মাংস সংযোগ
কৰিছে
মৌলিকতাৰে।

মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰোঁতে অসমৰ বাহিৰৰ বিভিন্ন ঠাইৰ নাট্যনুষ্ঠানসমূহৰ সান্নিধ্যলৈ অহাৰ সুযোগ পাইছিল, এইবোৰেই তেওঁৰ অংকীয়া সৃষ্টিত যথেষ্ট অৰিহণা যোগাইছিল। সেয়ে অংকীয়া নাট আৰু অভিনয় আদি মধ্যযুগীয় ভাৰতীয় নাট্যনুষ্ঠানসমূহৰ লগত কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত বিশেষ মিল থকা দেখা পোৱা যায়। শংকৰদেৱৰ অংকীয়া নাটৰ লগত মিল থকা মধ্যযুগীয় নাট্যনুষ্ঠানসমূহৰ ভিতৰত— কৰ্ণাটকৰ ‘যক্ষগান’; তামিলৰ ‘ভাগৱতমেল নাটক’ আৰু ‘তেৰকুট্ট’; অন্ধ প্ৰদেশৰ ‘বিথী’; গুজৰাটৰ ‘ভবাই’; মহাৰাষ্ট্ৰৰ ‘ললিত’; উত্তৰ প্ৰদেশ আৰু ৰাজস্থানৰ ‘ৰাসলীলা’, ‘ৰামলীলা’, ‘নৌতংকী’ আদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য।

মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে অংকীয়া নাট ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত অসমৰ থলুৱা লোকনাট্যনুষ্ঠান আৰু ভাৰতৰ নাট্যনুষ্ঠানসমূহৰ উপাদান গ্ৰহণ কৰিছিল। মুঠতে অংকীয়া নাট একাধিক নাট্যনুষ্ঠানৰ সমন্বয়ৰ ফল। থলুৱাই হওক কিন্মা বাহিৰৰে হওক এই নাট্যধৰ্মী অনুষ্ঠানবোৰৰ পৰা শংকৰদেৱে অংকীয়া নাটৰ জঁকাটোহে নিৰ্মাণ কৰিছে। তাত ৰক্ত আৰু মাংস সংযোগ কৰিছে মৌলিকতাৰে। অংকীয়া নাটৰ সাহিত্যিক দিশটো বাদ দিলে অভিনয়লৈ চকু ৰাখিলে ভাওনাৰ প্ৰসংগ আহি পৰে। অৰ্থাৎ অংকীয়া নাটৰ অভিনীত ৰূপেই ভাওনা। সাহিত্য সৃষ্টি শংকৰদেৱৰ নাট ৰচনাৰ উদ্দেশ্য নাছিল। উদ্দেশ্য আছিল অভিনয়ৰ মাজেৰে সৰ্বসাধাৰণক জটিল তত্ত্ববোৰ আখ্যানৰ সহায়ত নিৰহ-নিপানীকৈ বুজাই দিয়া আৰু সেই উদ্দেশ্যৰেই ভাৰত ভ্ৰমণৰ নানা অভিজ্ঞতাৰে অসমত ভাওনাৰ জন্ম দিলে। ভাওনা বুলিলে আহি পৰে সপ্তৰসৰ অন্যতম গায়ন, বায়ন, ছোঁ, মুখা, নাচ, সাজপাৰ আৰু নাট্যাভিনয়ৰ মুকলি মঞ্চ নামঘৰৰ প্ৰসঙ্গ। মুঠতে বিভিন্ন প্ৰভাৱৰ জেউতিৰে আলোকিত হ’লেও ‘অংকীয়া নাট’ শংকৰদেৱৰ সৃজনী প্ৰতিভাৰ অক্ষয় কীৰ্তি। অংকীয়া নাট শংকৰী সাহিত্যৰ বিশাল সমুদ্ৰৰ এটি উজ্জ্বল দিশ।

উপযুক্ত সংজ্ঞাসমূহ চালি-জাৰি
চাই বৰগীতৰ সংজ্ঞা এইদৰে
দিব পাৰি যে আধ্যাত্মিক ভাবৰ
বাগ-তাল-মান-লয়যুক্ত
মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ
আৰু শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱৰ দ্বাৰা
ব্ৰজাৱলী ভাষাৰে ৰচিত প্ৰাচীন
অসমীয়া শাস্ত্ৰীয় বা ধ্ৰুপদী
সংগীত তথা সত্ৰীয়া
সংগীতসমূহকে বৰগীত বোলা
হয়।

বৰগীত এক সংক্ষিপ্ত টোকা

জ্যোতিৰেখা শইকীয়া
তৃতীয় বাৎসৰিক
অসমীয়া বিভাগ

অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতিত 'বৰগীত' মহাপুৰুষ
দুৰ্জনাৰ এক অন্যতম অভিনৱ অৱদান। পুৰণি
অসমীয়া ভক্তিমূলক সাহিত্য আৰু ধৰ্মীয় জগত
আলোড়িত কৰা 'শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱ'ৰ বৰগীতসমূহ
অসমীয়া গীতি-সাহিত্য ফুলনিৰ নজহা-নপমা এক অনুপম
সৃষ্টি।

পোন্ধৰ শতিকাৰ শেষভাগ আৰু ষোল্ল শতিকাৰ
আৰম্ভণিত মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ আৰু শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱে
বৰগীতসমূহ ৰচনা কৰে। শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ— 'মন মেৰি
বাম চৰণহি লাগু' শীৰ্ষক গীতটি প্ৰথম বৰগীত বুলি পোৱা
যায়। ১৪৭৯ খ্ৰীষ্টাব্দমানত এই গীতটি ৰচিত হৈছিল

বুলি ধাৰণা কৰা হয়। বৰগীতসমূহ এফালে যেনেকৈ শাস্ত্ৰীয়
সংগীত, আনফালে তেনেকৈ ৰুচিসন্মত ব্ৰজাৱলী ভাষাৰে
লিখা আধ্যাত্মিক ভাবৰ উচ্চাঙ্গ সংগীতৰ বৈশিষ্ট্যৰে পৰিপূৰ্ণ
গীতি-কবিতা। উপাসনা তথা প্ৰাৰ্থনা সংগীত স্বৰূপেও
বৰগীতসমূহ গোৱা হয়।

বৰ্তমান আটাইতকৈ জনপ্ৰিয় 'বৰগীত' শব্দটি মহাপুৰুষ
দুৰ্জনাই নিজে দি লোৱা নাছিল। তেওঁলোক দুৰ্জনাই কেৱল
'গীত' বুলিয়ে উল্লেখ কৰিছে। তেওঁলোকৰ সতীৰ্থ
ধৰ্মচাৰ্যসকলেহে বৰগীত বুলি অভিহিত কৰিছে। বৰগীত
নামকৰণ সম্পৰ্কে নানা অভিমত পোৱা যায়। ড° বাণীকান্ত
কাকতিয়ে বৰগীতসমূহক 'Noble Numbers' বুলিছে।

সাহিত্যৰত্ন হৰিনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱাদেৱে তেওঁৰ সম্পাদিত 'বৰগীত'ৰ নিৱেদনত বৰগীতৰ সংজ্ঞা লিখিছে এইদৰে— 'আধ্যাত্মিক ভাব আৰু তাৰ উপযোগী মার্জিত ভাষা আৰু স্বৰ্গীয় ৰাগ থকা প্ৰাচীন অসমীয়া গীতবোৰক আমি বৰগীত বোলো।'

পণ্ডিত কলিৰাম মেধিয়ে আকৌ বৰগীতক বাস্তৱিকতে সোণৰ সংগীত (Golden Numbers) বা বৈকুণ্ঠৰ গীত (Songs Celestial) বুলি অভিহিত কৰিছে। সাহিত্যিক দেবেন্দ্রনাথ বেজবৰুৱাদেৱেও বৰগীতক 'Holy Songs' বুলিহে আখ্যা দিছে। ঠিক তেনেদৰেই বৰগীতৰ সংজ্ঞাও বিভিন্ন পণ্ডিতে বিভিন্ন ধৰণে দাঙি ধৰিছে। ড° বাণীকান্ত কাকতিদেৱৰ মতে— 'বৰগীতবোৰ ওখ নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক ভাবৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। সেই কাৰণে সেইবোৰক বৰগীত বোলা হয়।'

সাহিত্যৰত্ন হৰিনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱাদেৱে তেওঁৰ সম্পাদিত 'বৰগীত'ৰ নিৱেদনত বৰগীতৰ সংজ্ঞা লিখিছে এইদৰে— 'আধ্যাত্মিক ভাব আৰু তাৰ উপযোগী মার্জিত ভাষা আৰু স্বৰ্গীয় ৰাগ থকা প্ৰাচীন অসমীয়া গীতবোৰক আমি বৰগীত বোলো।'

'প্ৰসংগ কোষ'ৰ প্ৰণেতা আব্দুল ছাত্তাৰে বৰগীতৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি কয় যে, ভাব-ভাষা আৰু সুৰত লৌকিক গীতবোৰক তল পেলোৱাৰ কাৰণে এই বৈষ্ণৱী গীতসমূহ বৰগীত নামেৰে জনাজাত। উপযুক্ত সংজ্ঞাসমূহ চালি-জাৰি চাই বৰগীতৰ সংজ্ঞা এইদৰে দিব পাৰি যে, আধ্যাত্মিক ভাবৰ ৰাগ-তাল-মান-লয়যুক্ত মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ আৰু শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱৰ দ্বাৰা ব্ৰজাৱলী ভাষাত ৰচিত প্ৰাচীন অসমীয়া শাস্ত্ৰীয় বা ধ্ৰুপদী সংগীত তথা সত্ৰীয়া সংগীতসমূহকে বৰগীত বোলা হয়। বৰগীত সাংসাৰিক জগতৰ প্ৰেম কাহিনীৰ পৰা সম্পূৰ্ণ মুক্ত, আধ্যাত্মিক ভাবৰ উপাসনা প্ৰসংগ গীত।

বৰগীতত প্ৰকাশ পোৱা ভক্তিধাৰা দুটা—

১। প্ৰেম ৰূপা ভক্তিধাৰা।

২। গৌণ ৰূপা (গোপী-কৃষ্ণ ভক্তি)

গৌণৰূপা ভক্তিধাৰাৰ উপ-বিভাগ তিনিটা—

১। তামসিক ভক্তিধাৰা

২। ৰাজসিক ভক্তিধাৰা

৩। সাত্বিক ভক্তিধাৰা

বৰগীতবোৰক উপদেশমূলক, স্তুতিমূলক আৰু বিবিধ বিষয়ৰ গীত হিচাপেও বিভাজন কৰা দেখা যায়। বৈষ্ণৱ সন্ত-মহন্তসকলৰ মতে বৰগীতত ছটা প্ৰধান ধাৰা আছে— (ক) ভগৱন্তৰ অৱতাৰী লীলা (খ) পৰমার্থ (গ) সংসাৰৰ প্ৰতি বিৰক্তি (ঘ) কৃষ্ণৰ চৌৰ্য ক্ৰীড়া (ঙ) কৃষ্ণৰ চাতুৰি (চ) কৃষ্ণৰ বিৰহ-বেদনাৰ গীত।

বৰগীতবোৰৰ বিষয়বস্তু অতি ওখ খাপৰ। আন আন কোনো লৌকিক গীতৰ বৈশিষ্টৰ লগত নিমিলে। বৰগীতৰ বিষয়বস্তুৱে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিক আধ্যাত্মিকতাৰ ওখ ভেটিত স্থাপন কৰি ঈশ্বৰমুখী কৰি তুলিলে।

বৰগীতৰ সংখ্যা কিমান আছিল— সেই বিষয়ে নানা কথা চৰিত পুথিসমূহত পোৱা যায়। মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে বাৰ কুৰি আৰু মাধৱদেৱে ন কুৰি এঘাৰজন্য বৰগীত ৰচনা কৰিছিল।

শংকৰদেৱে প্ৰথমবাৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণলৈ যাওঁতে বদৰিকাশ্ৰমত খৃষ্টাব্দ ১৪৭৯ চনত 'মন মেৰি ৰাম চৰণহি লাগু' নামৰ বৰগীতটি প্ৰথম ৰচনা কৰিছিল বুলি পণ্ডিতসকলে ঠাৱৰ কৰিছে। কমলা বায়নে আওৰাবলৈ নিয়া গীতবোৰ বনপোৰা জুয়ে পোৰাৰ পাছত শংকৰদেৱে গীত ৰচনা আৰু নকৰিলে বোলা কথাটো বিশ্বাস কৰিব পৰা বিধৰ নহয়। পিছৰ কালত তেওঁ ৰচনা কৰা একুৰি চৈধ্যটা গীত আতৈসকলৰ মুখত গোৱা গীতহে আমি পাওঁহক। মাধৱদেৱৰ বৰ্তমান উদ্ধাৰ হোৱা বৰগীতৰ সংখ্যা ১৫৭ টা। গতিকে বৰ্তমান ছপা পুথিসমূহত ১৯১ বা ১৯২ টা বৰগীত পোৱা যায়। শংকৰদেৱৰ ধৰ্মীয় আদৰ্শ আৰু দাৰ্শনিক চিন্তাৰ লগত নিজকে বিলীন কৰি দিয়া পৰমভক্ত, অমিত প্ৰতিভাশালী মাধৱদেৱে গুৰুজনাৰ আজ্ঞাক্ৰমেই গীত ৰচনাত মনোনিৱেশ কৰিছিল বুলি জনা যায়।

বৰগীতসমূহ আলংকাৰিক গুণ-বিশেষৰে বিভূষিত হৈ থকা দেখা যায়। বৰগীতত বৰ্ণনীয় বিষয়ৰ সৌন্দৰ্য সুস্পষ্ট আৰু হৃদয়গ্ৰাহীকৈ প্ৰকাশ কৰিবলৈ গীতিকাৰ মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱে শব্দ আৰু অৰ্থ অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ

কৰিছে। অনুপ্রাস, পুনৰুক্তবদাভাস, বক্ৰোক্তি, যমক, শ্লেষ
আদি শব্দালংকাৰ বৰগীতসমূহত দেখিবলৈ পোৱা যায়।

বৰগীতসমূহৰ সুৰৰ বৈশিষ্ট্যও মন কৰিবলগীয়া।

আধ্যাত্মিক বিষয়বস্তু হোৱাৰ কাৰণে বৰগীতৰ সুৰ, ৰাগ, তাল
ধৰাবন্ধা।

বৰগীতৰ প্ৰধান ৰস হ'ল ভক্তিৰস। কৰুণ আৰু শান্ত
ৰসৰ মাজেদি বৰগীতত ভক্তিৰস প্ৰবাহিত হৈছে। চৰিত
পুথিত বৰগীতৰ ছয়ৰসৰ কথা স্বীকাৰ কৰিছে— বিৰহ,
বিৰক্ত, চোৰ, চাতুৰী, লীলা আৰু পৰমাৰ্থ।

বৰগীতসমূহত বিভিন্ন ধৰণৰ ৰাগৰ উল্লেখ থাকে।

ৰাম, কৃষ্ণ বা বিষ্ণুৰ গুণৰ কীৰ্তনৰ বাবে আধ্যাত্মিক আগ্ৰহ বা
অনুৰাগ বৃদ্ধি কৰিবলৈ ভক্তসকলে যি কণ্ঠদান বা কণ্ঠোচ্ছাৰণ
কৰে তাকে ৰাগ বোলে। মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে বৰগীতত
তেৰবিধ ৰাগৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে। যেনে— অহৰি, আশোৱাৰী,
কল্যাণ, কেদাৰ, গৌৰী, তুৰবসন্ত আদি।

বৰগীতবোৰ তালৰ সহযোগত পৰিৱেশন কৰা হয়।

সত্ৰসমূহত খোলৰ লগত তালৰ ছন্দ মিলাই বৰগীতবোৰ
সাধাৰণতে গোৱা হয়। এইদৰে গোৱা বৰগীতবোৰক বন্ধগীত
আৰু খোলৰ ব্যৱহাৰ অবিহনে গোৱা গীতক মেলাগীত
বোলা হয়। কোনো কোনো সত্ৰত মেলা সাঁচা আৰু বন্ধা সাঁচা
বুলিও বৰগীতৰ তালক বিভক্ত কৰে। তদুপৰি বৰগীতত
ৰাগৰ লগতে কিছুমান গীতত তালৰ উল্লেখ পোৱা যায়।
একতাল, পৰিতাল, যতিতাল, বিষমতাল আদি।

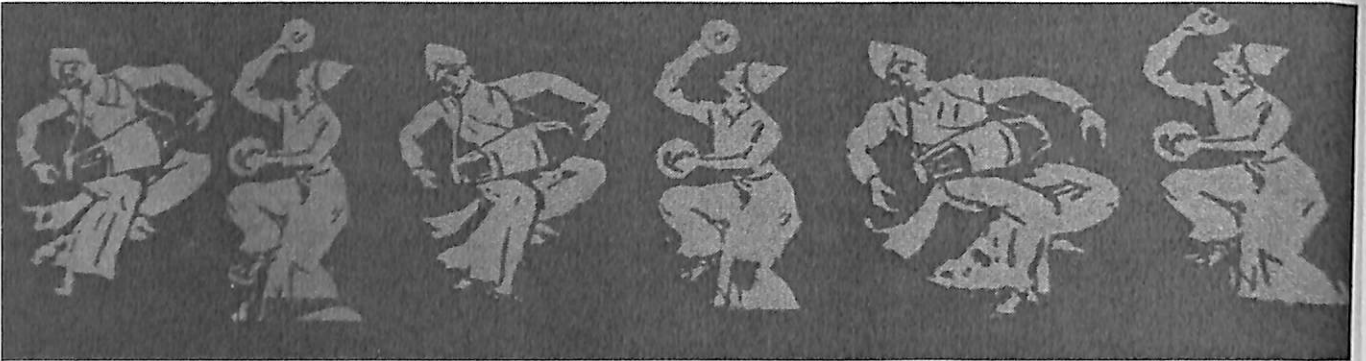
শংকৰদেৱৰ বৰগীতত আছে— যাদৱানন্দ, লক্ষ্মীপতি,
দীন-দয়াল সাগৰ, জীৱ-জগত নিৰ্মাতাৰ প্ৰাণ স্বৰূপ মায়াতীত,
পৰমেশ্বৰজন ভকত বৎসল। তেওঁৰ গুণানুকীৰ্তন কৰাজনেই
সংসাৰৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পায়। আনহাতে মাধৱদেৱৰ বৰগীতৰ
তত্ত্বকথা শংকৰদেৱৰ নিচিনাই যদিও পাৰ্থক্য নথকা নহয়।
তেওঁৰ বৰগীতত অতি সহজ-সৰলভাৱে শিশু কৃষ্ণৰ লীলা
প্ৰকাশৰ ভাব চিত্ৰিত হৈছে। ৰাম-কৃষ্ণ-বিষ্ণুৰ মাজত অভেদত্ব
প্ৰদৰ্শন কৰি মাধৱদেৱে বৰগীত ৰচনা কৰিছে—

‘জয় জয়, ৰঘুকুল পংকজ দিনকৰ ৰাম মুৰাৰি।’

শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ বৰগীতসমূহ তুলনা কৰি
চালে দেখা যায় যে দুয়োজনাৰে বৰগীত ৰচনাৰ উদ্দেশ্য
একেই আছিল। মাত্ৰ ৰচনাৰীতিৰ সামান্য পাৰ্থক্য আছে।

শংকৰদেৱৰ গীততকৈ মাধৱদেৱৰ গীতত অনুভূতিৰ
তীব্ৰতা আৰু ভক্তিৰ গাঢ়তা অধিক পৰিলক্ষিত হয়।
মাধৱদেৱৰ বৰগীতত ভক্ত কবিৰ হৃদয়ৰ আকুলতাও বহু বেছি
প্ৰকাশ পাইছে। এওঁৰ বৰগীতৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্য হ'ল মানুহক
মঙ্গলকামী কৰি আধ্যাত্মিক চিন্তা দান কৰা।

মহান কবি শংকৰদেৱ আৰু সুকবি মাধৱদেৱে বৰগীতৰ
মাজেদি নৱবৈষ্ণৱ আদৰ্শৰ প্ৰচাৰৰ লগতে, জীৱই সংসাৰৰ
জ্বালা-যন্ত্ৰণাৰপৰা পাব পোৱাৰ উপায় দিছে। বৰগীতে ভাবৰ
গভীৰতা আৰু সুৰৰ মাধুৰ্যৰ বাবে সৰ্বকালীন বৈষ্ণৱ সমাজত
স্বীকৃতি লাভ কৰি থাকিব। সনাতন মূল্যৰে বৰগীত অমৰ হৈ
উঠিব।

শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ প্ৰথম ফাকি গীততেই তেখেতৰ পাণ্ডিত্য তথা কবিত্ব ফুটি উঠিছে। তেওঁ প্ৰথম অৱস্থাত ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাৰ সাক্ষাতৰ বাবে বহু অপেক্ষা কৰিব লগা হৈছিল।

কিন্তু ইমানতো গুৰুজনা ওলাই নহাত সাক্ষাতৰ প্ৰাৰ্থনা কৰি এটি সুমধুৰ, তত্ত্বগধুৰ তথা মৰ্মস্পৰ্শী গীত ৰচে। সেয়েহে লগে লগে গোপালদেৱৰ মন আকৰ্ষিত কৰি অতি সোনকালে অতি প্ৰিয় শিষ্য ৰূপে পৰিগণিত হয়।

শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ সাহিত্য কৃতি

ড° মিনামুদ্দিন আহমেদ

সহকাৰী অধ্যাপক

চমু পৰিচয় :

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে আৰম্ভ কৰা অসমৰ নৱবৈষ্ণৱ অথবা ভক্তি আন্দোলন যে কেৱল এক ধৰ্মীয় জাগৰণ আছিল তেনে নহয়, বৰঞ্চ ই আছিল অসমৰ সমাজ, সংস্কৃতি তথা সভ্যতাৰ পৰিৱৰ্তনৰ এক উল্লেখযোগ্য কাৰক। পৰম্পৰাগতভাৱে চলি অহা অন্ধবিশ্বাস, ধৰ্মীয় ব্যভিচাৰ তথা কু-সংস্কাৰসমূহ আঁতৰ কৰি এই আন্দোলনে অসমত এখন বহল সমাজ গঢ়াৰ পথ সুগম কৰে। শঙ্কৰ গুৰুৰ পাছতে মাধৱদেৱে সফলতাৰে সৈতে এই আন্দোলন আগবঢ়াই নিয়ে। কিন্তু মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ বৈকুণ্ঠ পৰায়ণৰ ঠিক পাছতেই এই ভক্তিবাদ চাৰিটা ভাগত বিভক্ত হয়। ইয়াক সংহতি নামেৰে জনা যায়। যেনে দামোদৰদেৱৰ উদ্যোগত ব্ৰহ্মসংহতি, পুৰুষোত্তম ঠাকুৰৰ দ্বাৰা পুৰুষ সংহতি, মথুৰা দাস বুঢ়া আতাৰ দ্বাৰা নিকা সংহতি আৰু ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাৰ উদ্যোগত কাল সংহতিয়ে জন্ম লাভ কৰে।

মাধৱদেৱৰ এজন খ্যাতনামা শিষ্য ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাই কাল সংহতিৰ ৪ বস্তু যেনে নাম, দেৱ, গুৰু আৰু ভকতক প্ৰাধান্য দিছিল যদিও ইয়াত 'গুৰু'ৰ স্থান আছিল সবাতোকৈ ওপৰত। তেওঁৰ ১২ জন প্ৰধান শিষ্য আছিল। ইয়াৰে ৬ জন ব্ৰাহ্মণ আৰু ৬ জন (শূদ্ৰ) অ-ব্ৰাহ্মণ, এই সকলো শিষ্যৰ ভিতৰত মায়ামৰা সত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠাতা অনিৰুদ্ধদেৱ

আছিল সবাতোকৈ প্ৰসিদ্ধ। অনিৰুদ্ধদেৱে বৰ্তমানৰ উত্তৰ লখিমপুৰ জিলাৰ নাৰায়ণপুৰৰ ধলপুৰ মৌজাৰ বিষ্ণু বালিকুষ্টি নামে গাঁৱত ১৫৫৩ খৃঃত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। তেওঁৰ পিতৃৰ নাম আছিল গোন্দাগিৰী, যি নিজকে যদু বংশৰ বুলি পৰিচয় দিয়ে। আনহাতে মাতৃ আজলী দেৱী আছিল শঙ্কৰদেৱৰ খুৰাকৰ জীয়েক। তেওঁৰ বংশাৱলীৰ পৰা জনা যায় যে গোন্দাগিৰীৰ উপৰিপুৰুষসকল পূৰ্বতে নেপালৰ শাসক আছিল। বাল্যকালত অনিৰুদ্ধদেৱক 'হৰকণ্ঠ' নামে জনা গৈছিল। তেওঁৰ উপৰিপুৰুষসকলে লখিমপুৰ, বিহপুৰ, ধলপুৰ, নাৰায়ণপুৰ আৰু কলংপুৰ— এই পঞ্চপুৰৰ বৃহৎ ভূখণ্ডৰ অধিকাৰী হৈ শাসন কাৰ্য চলাইছিল বুলি অনিৰুদ্ধৰ চৰিত পুথিত পোৱা যায়।

বাল্যকালৰে পৰা শঙ্কৰদেৱৰ শিকনিৰাজি আৰু নৱবৈষ্ণৱবাদৰ প্ৰতি হৰকণ্ঠ অতি আগ্ৰহী আছিল। এই দিশত তেওঁৰ মাতৃ শঙ্কৰদেৱৰ পৰিয়ালৰ এগৰাকী সদস্য আছিল দেৱীয়ে হৰকণ্ঠৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। তেওঁ ব্ৰাহ্মণ শিক্ষকৰ অধীনত টোল বা ছাত্ৰাশালাতে অধ্যয়ন কৰি ৪খন বেদ, ১৪ খন শাস্ত্ৰ আৰু ১৮ খন পুৰাণৰ অধ্যয়ন সমাপ্ত কৰি ধৰ্মীয় জগতখনিত প্ৰৱেশ কৰে। ইয়াৰ পাছত তেওঁ ধৰ্মৰ গুঢ়াৰ্থ দিব পৰা তথা মুক্তিৰ পথৰ সন্ধান দিব পৰা এজন গুৰুৰ অন্বেষণ কৰে।

সেয়েহে কামৰূপ জিলাৰ কালজিৰা নদীৰ পাৰত সত্ৰ

চৰিত পুথিৰপৰা জনা যায় যে শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱে মায়ামৰা ভক্তি ধৰ্মৰ বাবে এখন সুকীয়া গ্ৰন্থ 'কথা' আৰু 'শ্লোক' আকাৰে ৰচনা কৰি উলিয়ায়। ইয়াক 'নিজ শাস্ত্ৰ' নামে জনা যায়। এই শাস্ত্ৰভাগক মায়ামৰা সম্প্ৰদায়ৰ বাবে এখন অতি পবিত্ৰ গ্ৰন্থ ৰূপে গণ্য কৰা হয়।

পাতি ভক্তি-ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰি থকা গোপালদেৱৰ ওচৰলৈ ১৫৯৮ চনত হৰকণ্ঠ আগবাঢ়ি যায়। নিজৰ গুণৰ দ্বাৰা গোপালদেৱৰ হৃদয় জয় কৰি হৰকণ্ঠ অতি প্ৰিয় হৈ পৰিল। তেওঁ গোপালদেৱৰ শিষ্যত্ব গ্ৰহণ কৰি প্ৰায় ৩ বছৰ ৬ মাহ কাল ধৰি গুৰুৰ গৃহত শিক্ষা গ্ৰহণ কৰে। শৰণ প্ৰদানৰ সময়ত গোপালদেৱে অনিৰুদ্ধদেৱক 'কঠোৰভাৱে ভক্তিৰ পথ' গ্ৰহণ কৰি নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে' শিষ্যসকলক ধৰ্মৰ বাণী বিলাবৰ বাবে উপদেশ দিয়ে। তেতিয়াৰে পৰাই গোপালদেৱে হৰকণ্ঠক 'অনিৰুদ্ধ' নামে নামকৰণ কৰে। গোপালাদেৱৰ শিষ্যসকলৰ ভিতৰত ভক্তি-ধৰ্ম (উজনিত) প্ৰচাৰৰ বাবে ১২ জন শিষ্য নিৰ্বাচন কৰিছিল। ইয়াৰ ভিতৰত অনিৰুদ্ধই আছিল মুখ্য। চৰিত পুথিৰপৰা জনা যায় যে গোপালদেৱে অনিৰুদ্ধদেৱক ধৰ্ম বিলাবৰ বাবে প্ৰেৰণ কৰাৰ সময়ত এখন ধৰ্ম পুথি প্ৰদান কৰিছিল। সম্ভৱতঃ ই আছিল গোপালদেৱে মাধৱ দেৱৰ পৰা লাভ কৰা 'ভাগৱত শাস্ত্ৰ', যিখন পোনতে শঙ্কৰদেৱে মাধৱদেৱক প্ৰদান কৰিছিল।

ইয়াৰ ঠিক পাছৰে পৰাই অনিৰুদ্ধদেৱে ১৬০১ চনৰ আৰম্ভণিতে নিজ ঠাই বৰ্তমানৰ লখিমপুৰ জিলাৰ ধলপুৰ মৌজাৰ 'বিষ্ণুৱালি কুঞ্চি' গাঁৱত প্ৰথম সত্ৰ পাতি ধৰ্ম প্ৰচাৰ আৰম্ভ কৰে। সেইসময়ত শাস্ত্ৰ তথা শৈৱ ধৰ্মীয় বিশ্বাস আৰু তান্ত্ৰিক ৰীতি-নীতিয়ে নাৰায়ণপুৰৰ বিস্তৰ অঞ্চলৰ জনজাতি তথা অজনজাতি লোকক বাৰুকৈয়ে প্ৰভাৱান্বিত কৰিছিল। (বিভিন্ন ধৰ্মীয় স্থান যেনে পেটুৱা গোসাঁনীৰ থান, কেঁচাইখাটি দৌল, লংপানী দৌল, মাঘনোৱা দৌল আদিৰ অৱস্থিতিয়ে ইয়াৰ সাক্ষ্যৰ বহন কৰে)। অৱশ্যে অনিৰুদ্ধদেৱৰ ব্যক্তিত্ব আৰু সহজ-সৰল একশৰণীয়া ভক্তি ধৰ্মৰ বাণীয়ে জনসাধাৰণৰ মন বাৰুকৈয়ে আকৰ্ষিত কৰে। তেওঁৰ শিকনিৰ মূল বৈশিষ্ট্য আছিল— বিভিন্ন জাতি-জনজাতিৰ মাজত একতা আৰু সমতা স্থাপন কৰা তথা এজন ভগৱানৰ প্ৰতি পৰম ভক্তি প্ৰদৰ্শন কৰা। লগতেই গুৰু আৰু শিষ্যৰ মাজত নিবিড় সম্বন্ধ গঢ়ি তোলে। মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ আদৰ্শ সৰোগত কৰি অনিৰুদ্ধদেৱে— খেলী নামৰ এজন মুছলমান দৰ্জিক শৰণ দি 'ধ্যানপতি' নাম দিয়ে। তেওঁৰ বংশধৰসকলক এতিয়াও ডিব্ৰুগড় জিলাৰ লাহোৱাল মৌজাৰ ইকৰাতলী আৰু বকুল গাঁৱত পোৱা যায়।

ইয়াৰ পাঁচ বছৰ পাছত ১৬০৬ খৃঃত তেওঁ বিহপুৰীয়া মৌজাৰ নাহৰআটিত ২য় খন সত্ৰ পাতি অগণন জনগণক শৰণ-ভজন দিয়ে। ইতিমধ্যে অনিৰুদ্ধদেৱৰ খ্যাতি উজনিৰ চুকে-কোনে বিয়পি পৰিল। এইদৰে নাহৰআটি সত্ৰ বিভিন্ন জাতি-জনজাতিৰ মিলন থলী আৰু এক পুণ্যভূমি হৈ পৰিল। ফলত উজনি অসমত এখন নতুন সমাজ গঢ় লৈ উঠিল। ইয়াক 'মটক' সমাজ নামে জনা যায়। (চুচেনফা ওৰফে প্ৰতাপসিংহই ১৫৯৭-১৬৪১ দিয়ে)।

অনিৰুদ্ধদেৱে ঘাইকৈ জনজাতীয় আৰু পিছপৰা লোকসকলক নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ভিতৰলৈ আনি তেওঁলোকৰ মাজত সমতা আৰু ভাতৃত্ববোধ জাগৰিত কৰে। অতি পিছপৰা আৰু আভ্যন্তৰীণ অঞ্চলত থকা মায়ামৰা সত্ৰসমূহে যেনে যোৰহাট জিলাৰ পুৰণি মাটিসত্ৰ, ডিব্ৰুগড় জিলাৰ দিনজয়, গড়পাৰা, বগৰীতলীয়া, মদাৰ খাটসত্ৰ, তিনিচুকীয়া জিলাৰ টিপুক সত্ৰ আৰু মাজুলীৰ খেৰজান সত্ৰই ইয়াৰ স্বাক্ষৰ বহন কৰে।

মায়ামৰা বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মূল বৈশিষ্ট্যসমূহ :

১। ইয়াৰ শিষ্যসকলে 'গুৰুক মানৱৰূপী ভগৱান' ৰূপে গণ্য কৰে। অনিৰুদ্ধদেৱ ১ম গুৰু আছিল বাবে তেওঁক 'আদ্যেশ্বৰ' বোলা হয়।

২। শিষ্যসকলৰ শৰণ প্ৰথা সুকীয়া।

৩। মানৱ সমাজত সমতা আৰু ভাতৃত্ববোধ ৰক্ষা কৰাত বিশেষ গুৰুত্ব দিয়ে। পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ 'আতা' (আত্মাৰ অংশ) বুলি সম্বোধন কৰে।

৪। শিষ্যসকলে বিভিন্ন জাতি-জনজাতি-সম্প্ৰদায়ৰ মাজত একেলগে ৰক্ষা-বঢ়া-খোৱা-বোৱা কৰে। বৈষম্যবিহীন আছিল।

৫। অনিৰুদ্ধদেৱে ভাওনা, ৰাসলীলা, দৌল যাত্ৰা আদি নিষেধ কৰিছিল। যিহেতু ইয়াত আৱিৰ্ভাৱ ঘটাত অসুৰ তথা দেৱ-দেৱীৰ প্ৰতি সৰলমনা জনজাতীয় লোকসকল আকৰ্ষিত হ'লে ভক্তিধৰ্মত ব্যভিচাৰে ঠাই পাব বুলি দুৰদৰ্শী ব্যক্তিজনে উপলব্ধি কৰিছিল।

৬। ব্ৰাহ্মণ্য ধৰ্মৰ কাৰ্যকলাপ মোৱামৰীয়া শিষ্যসকলে পালন কৰা দেখা নাযায়।

৭। মায়ামৰা সত্ৰৰ মণিকূট নাথাকে, বৰং শাস্ত্ৰঘৰ বা ধৰ্ম

ঘৰ থাকে, য'ত ভক্তি মঙ্গল ঘোষা, মুক্তি মঙ্গল ঘোষা আদি স্থাপন।

৮। সমূহীয়াভাৱে শৰণ প্ৰদান কৰি ঐক্য-সম্প্ৰীতিৰ বাঞ্ছন দৃঢ় কৰিছিল।

শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ সাহিত্য কৃতি :

নৱ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰকসকলে জনগণৰ মাজত আধ্যাত্মিক ভাবধাৰা জাগ্ৰত কৰি হৃদয়ৰ আভ্যন্তৰীণ কোণত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ অমৃত বাণী বিয়পাই দিবৰ বাবে সাহিত্যিক সৃষ্টিৰাজিৰ বিশেষভাৱে সহায় লৈছিল। তেওঁলোকে নাটক, কবিতা, গীত আদি ৰচনাৰ জৰিয়তে জনগণৰ হৃদয় জয় কৰিছিল। পূৰ্বসূৰী ধৰ্মীগুৰুসকলৰ আদৰ্শৰে অনিৰুদ্ধদেৱে ভাগৱতকে আদি কৰি অন্যান্য বহুতো ধৰ্মপুথিৰ মূল তথ্য সংগ্ৰহ কৰি নিজে ভক্তিমূলক গ্ৰন্থ আৰু গীত ৰচনা কৰিছিল। তেওঁৰ লেখনিৰাজিয়ে অনিৰুদ্ধদেৱৰ সংস্কৃত ভাষাৰ ব্যুপত্তি আৰু কাব্য প্ৰতিভাৰ স্পষ্ট স্বাক্ষৰ বহন কৰে। ড° মহেশ্বৰ নেওগৰ দৰে প্ৰথিতযশা পণ্ডিতে অনিৰুদ্ধদেৱক 'বিৰল গুণৰ অধিকাৰী মহাপুৰুষ' ৰূপে আৰু 'শঙ্কৰোত্তৰ যুগৰ' এজনা অন্যতম প্ৰখ্যাত কবি ৰূপে অভিহিত কৰিছে। অনিৰুদ্ধ দেৱৰ সাহিত্য কৰ্মৰ বিষয়ে এক চমু আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে

১। শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱে পঞ্চম স্কন্ধ সংস্কৃত ভাগৱতৰ মূল টীকা অসমীয়া ভাষালৈ অনুবাদ কৰে। অৱশ্যে স্থান, কাল আৰু পৰিস্থিতি অনুসৰি তেওঁ ইয়াত সামান্য পৰিৱৰ্তন ঘটাইছে। কিন্তু মূল গাভীৰ্যৰ পৰা আঁতৰি অহা নাছিল। উদাহৰণ স্বৰূপে তেওঁ মূল ভাগৱত পুথিৰ ২৬ টি অধ্যায় অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰি ইয়াক ২৪ টি অধ্যায়ত বিভক্ত কৰে। কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত কেতবোৰ 'মৌলিক পদ' ৰচনা কৰিছে। কেতিয়াবা কেতিয়াবা ইয়াৰ পদ্যাংশ বিভক্ত কৰিছে আৰু কেতিয়াবা কেইবাটাও পদ্যাংশৰ সমাহাৰ ঘটাইছে। তেওঁৰ সকলো লেখনিতে 'ভক্তিবাদ'ক অধিক গুৰুত্ব সহকাৰে স্থান দিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে 'প্ৰিয়ৱত ৰজাৰ প্ৰতি ব্ৰহ্মাৰ উপদেশ', 'ভাৰতৰ আখ্যান', 'সপ্তদ্বীপৰ কথা', 'নাৰদৰ বৰ্ণনা' আদিত কেতবোৰ সামান্য পৰিৱৰ্তন ঘটাইছে যদিও মূল কাহিনী ভাগৰপৰা আঁতৰি অহা নাই। মূল ভাগৱতৰ ১৯ নং অধ্যায়ৰ 'বিবিধ ভাৰ্ষ', 'অৱতাৰ কথা আৰু দ্বীপ স্থানাদিৰ বৰ্ণনা'ত উল্লেখ থকা পৰ্বত, নদ-নদী, ৰজা-মহাৰজা আদিৰ ক্ষেত্ৰত অনিৰুদ্ধদেৱে কিছু পৰিৱৰ্তন সাধিছে। লগতে 'গঙ্গাৱতৰম' নামৰ অধ্যায়টো পৃথকভাৱে ৰচনা নকৰি ইয়াক 'দ্বীপ'ৰ বৰ্ণনাৰ সৈতে সংলগ্ন কৰিছে। এইদৰে সময় সাপেক্ষ সংশোধন কৰি ইয়াক পাঠকৰ বাবে সৰল আৰু বোধগম্য কৰি অনিৰুদ্ধদেৱে বিচক্ষণতা আৰু

দূৰদৰ্শিতাৰ পৰিচয় দিছে। তদুপৰি কেৱল ৯৫০ টা পদত গোটেই পঞ্চম স্কন্ধ ভাগৱত সীমিত কৰাটো নিঃসন্দেহে শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ পাণ্ডিত্যৰ পৰিচায়ক।

২। অনিৰুদ্ধদেৱে চতুৰ্থ স্কন্ধ ভাগৱতৰ ২৫ৰ পৰা ৩১ অধ্যায়লৈ ভাঙনি কৰি পৃথকভাৱে ৰচনা কৰে। ভাগৱতৰ চতুৰ্থ স্কন্ধৰ অন্তৰ্গত 'পুৰঞ্জান উপাখ্যান' ভক্তি মাৰ্গৰ এখনি আপুৰুগীয়া আৰু উপাদেয় গ্ৰন্থ। অনিৰুদ্ধদেৱে এই শাস্ত্ৰৰ প্ৰতিটো পদ, তথা দুলাডীৰ অন্তত একোটাকৈ যথোপযুক্ত সংস্কৃত শ্লোকৰ উদ্ধৃতি দি বিষয় বস্তুৰ গুৰুত্ব বঢ়াইছে। এই পুৰঞ্জান উপাখ্যান ৫৪৬ টা পদত সমাপ্ত হৈছে। পুৰঞ্জান উপাখ্যান হৈছে এখনি 'ৰূপক কাব্য'। অনিৰুদ্ধদেৱে ইয়াৰ কেইবাটাও সংস্কৃত শ্লোক একেলগ কৰি তাৰ মূল ভাৱাৰ্থ আগবঢ়াইছে আৰু চমু পদেৰে অতি কঠিন শ্লোকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিছে। অনিৰুদ্ধদেৱে কম সংখ্যক পদেৰে (৯৫০ টা) অতি বিচক্ষণতাৰে পুৰঞ্জান উপাখ্যান ভাঙনি কৰি বৰ্ণনা কৰিছে। ড° মহেশ্বৰ নেওগে উল্লেখ কৰিছে যে এই পুৰঞ্জান উপাখ্যান কাব্যৰ আধ্যাত্মিক প্ৰমূল্য আৰু কাব্যিক গুণেৰে তেখেতক বিশেষভাৱে আকৰ্ষণ কৰিছে। এই ৰূপক ধৰ্মী ভাগৱত খনি (পুৰঞ্জান উপাখ্যান) মায়ামৰা ভক্ত সমাজৰ বাবে অতি পবিত্ৰ গ্ৰন্থ। পুৰঞ্জান উপাখ্যানৰ দ্বাৰা অনিৰুদ্ধদেৱে জনগণক 'দেহ সৰ্বস্ব হৈ নাথাকি হৰিভক্তিত নিজকে নিয়োগ কৰিবলৈ শিকনি দি গৈছে। ইয়াৰ সাৰাংশ হৈছে মানৱ জীৱন মূল্যবান কিন্তু ক্ষণস্থায়ী। জীৱই পাৰ্থিৱ জগত তথা মায়ামোহৰ দ্বাৰা আবদ্ধ হৈ থাকে। জীৱই নিজৰ কৰ্মফলৰ দ্বাৰাহে মানৱ জীৱন লাভ কৰে। জীৱই জাগতিক মায়ামোহ পাহৰি কেৱল 'হৰি ভক্তি'ৰ দ্বাৰাহে দুখ-যন্ত্ৰণাৰ পৰা মুক্তি পাব পাৰে। পুৰঞ্জান উপাখ্যানে একমাত্ৰ বিষ্ণু সৰ্ব শক্তিমান সৃষ্টিকৰ্তা, ত্ৰাণ কৰোঁতা আৰু বিশ্ব ব্ৰহ্মাণ্ডৰ ধ্বংস কৰোঁতা ৰূপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে। লগতে অন্য ধৰ্মীয় কাৰ্যকলাপ যেনে বিভিন্ন দেৱ-দেৱীৰ পূজা-অৰ্চনাৰ নিৰর্থকতাৰ কথা ঘোষণা কৰিছে।

৩। শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ আন এক অপূৰ্ব সাহিত্য কৃতি হ'ল— 'ভক্তি-মঙ্গল-ঘোষা'। ইয়াত ৮০৫ টা ঘোষা আছে। ভাগৱত শাস্ত্ৰৰ দৰেই ইয়াৰ আৰম্ভণি কৰা হৈছে "ওঁ নমো ভাগৱত বাসুদেৱায়"ৰ দ্বাৰা। এই ভক্তিমঙ্গল ঘোষা শাস্ত্ৰখনিৰ জৰিয়তে অনিৰুদ্ধদেৱে ঈশ্বৰৰ কৃপা, পাৰ্থিৱ মায়ামৰা মুক্তিৰ পথ, ভক্তিৰ মাহাত্ম্য, ভক্তসকলৰ সমন্বয়, আধ্যাত্মিক জীৱনত গুৰুৰ প্ৰয়োজনীয়তা, গুৰুৰ মৰ্যাদা আৰু পবিত্ৰতা তথা একশৰণীয়া মহাপুৰুষীয়া ভক্তিধৰ্মৰ বৈশিষ্ট্যৰাজিৰ বিস্তৃত বৰ্ণনা দাঙি ধৰিছে। ইয়াত তেওঁ সকলোকে হৰিৰ চৰণত আশ্ৰয়

ল'বলৈ, হৰিৰ নাম-কীৰ্তন কৰিবলৈ আৰু একমাত্ৰ হৰিৰ কৃপা ভিক্ষা কৰিবলৈ উপদেশ দিছে। অনিৰুদ্ধদেৱৰ মতে 'ভক্তিয়েই হ'ল ঈশ্বৰক লাভ কৰাৰ সৰ্বশেষ উপায়। অৱশ্যে, এই ভক্তিমঙ্গল ঘোষাত ভাগৱত, উপনিষদ, গীতা আদি ভালেমান পবিত্ৰ শাস্ত্ৰৰ সমাহাৰ আৰু আক্ষৰিক অনুবাদ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। এই শাস্ত্ৰখনিত ঈশ্বৰৰ সৈতে অনিৰুদ্ধদেৱৰ সংস্পৰ্শ আৰু দাস্য ভক্তিৰ সুন্দৰ বৰ্ণনা পোৱা যায়। ই মায়ামৰা ভক্ত সমাজৰ বাবে অতি পবিত্ৰ ধৰ্মশাস্ত্ৰ। ইয়াক ভাগৱত ৰূপে আখ্যা দিয়া হয়। ই মাধৱদেৱৰ 'নাম-ঘোষা' আৰু গোপাল মিশ্ৰৰ 'ঘোষা-বত্ৰ'ৰ দৰে প্ৰাঞ্জল আৰু সাৱলীল। এই শাস্ত্ৰখনিক 'সদৌ অসম মায়ামৰা সাংস্কৃতিক সমাজে'

১৯৯০ চনত প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়।

৪। চৰিত পুথিৰপৰা জনা যায় যে শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱে মায়ামৰা ভক্তি ধৰ্মৰ বাবে এখন সুকীয়া গ্ৰন্থ 'কথা' আৰু 'শ্লোক' আকাৰে ৰচনা কৰি উলিয়ায়। ইয়াক 'নিজ শাস্ত্ৰ' নামে জনা যায়। এই শাস্ত্ৰভাগক মায়ামৰা সম্প্ৰদায়ৰ বাবে এখন অতি পবিত্ৰ গ্ৰন্থ ৰূপে গণ্য কৰা হয়। এই

নিজ শাস্ত্ৰখনি কেইবাটাও বৰ্ণ (অধ্যায়)ত বিভক্ত। ইয়াক কেৱল 'পৰম ভকত' বা ভজনীয়া জ্যেষ্ঠ ভকতসকলেহে পাঠ কৰিব পাৰে। পৰম ভকতে এই শাস্ত্ৰ পাঠ কৰোঁতে হয় তিনিটা অধ্যায়, নহয় পাঁচটা অথবা সাতটা আদি বিযোৰকৈ অধ্যায় পাঠ কৰি শেষ কৰিব লাগে। এই শাস্ত্ৰক সাধাৰণতে 'নিশাৰ ভাগত গুপ্তভাৱে' পাঠ কৰা হয়। দিনৰ ভাগত ৰাজহুৱাভাৱে 'নিজশাস্ত্ৰ' পাঠ বা চৰ্চা বৰ্তমানলৈকে সম্পূৰ্ণভাৱে নিষিদ্ধ হৈ আছে। উল্লেখযোগ্য যে গদ্য আৰু পদ্য আৰু সংস্কৃত শ্লোকৰ দ্বাৰা সম্পূৰ্ণ কৰা নিজ শাস্ত্ৰভাগ কেৱল পাৰমাৰ্থিক ভকতসকলৰ বাবেহে সাৰবস্তু। নিশাৰ ভাগত পাঠ কৰাৰ সময়তো শৰণ নোলোৱা যুৱক সমাজৰ বাবে এনে সময়ত সত্ৰ বা নামঘৰত প্ৰৱেশ সম্পূৰ্ণ নিষিদ্ধ। গোপনে কোনোবাই ইয়াৰ পাঠ কৰা শুনিলে কলা বা বোবা বা পগলা হয় বুলি অথবা অভকতে পঢ়িলে অন্ধ হয় বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। গতিকে নিজ শাস্ত্ৰৰ মাহাত্ম্য ভক্ত সমাজত অতি বেছি। অৱশ্যে দিনৰ মুকলি ভাগত স্থলস্থলীয়া পৰিৱেশত এই শাস্ত্ৰভাগ পাঠ কৰিলে পবিত্ৰতা নষ্ট হ'ব পাৰে বুলি আৰু সৰ্বসাধাৰণ (পবিত্ৰ-অপবিত্ৰ, ভকত-অভকত)ৰ জনতাৰ মাজলৈ আনি পাঠ কৰিলে এই পবিত্ৰ

আনন্দলেখা >>২০১২

নিজশাস্ত্ৰখনিৰ মাহাত্ম্য তথা পবিত্ৰতা লোপ পাব বুলি বৰ্তমান মায়ামৰা সত্ৰৰ গোসাঁইসকলে মন্তব্য আগবঢ়ায়। নিজ শাস্ত্ৰখনি — প্ৰথম অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ নিদৰ্শন আৰু ভট্টদেৱৰ ৰচনাতকৈ পুৰণি (১৬০৬ চনৰ পাছত ৰচিত)। গতিকে অনিৰুদ্ধদেৱক এই দিশত অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ জনক বুলি অভিহিত কৰিব পাৰি। ১৯৮৭ চনত প্ৰকাশিত অসমীয়া বিশ্বকোষত অনিৰুদ্ধদেৱৰ বিষয়ে এনেদৰে পোৱা যায় — "অনিৰুদ্ধদেৱেই গোপাল আতাৰপৰা ঘোষা শাস্ত্ৰ আৰু সংস্কৃত ভক্তিমঙ্গল গ্ৰন্থ লৈ বিহপুৰীয়াৰ অঞ্চলৰ নাহৰআটিত সত্ৰ স্থাপন কৰে।"

এই উক্তিটো অৱশ্যে সত্য

ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত নহয়। যিহেতু শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱৰ চৰিত পুথিত কেৱল এখন ঘোষা শাস্ত্ৰহে অনিৰুদ্ধদেৱক দিয়া কথা উল্লেখ আছে। সংস্কৃত ভক্তিমঙ্গল ঘোষাখনি দিয়াৰ কথা উল্লেখ পোৱা নাযায়। তদুপৰি সংস্কৃত ভক্তিমঙ্গল ঘোষাখকাৰ কথাটো সম্পূৰ্ণ অসত্য। সেয়েহে অসমীয়া বিশ্বকোষৰ উক্ত উক্তি সংশোধন কৰা অত্যন্ত আৱশ্যক বুলি

অনুভৱ কৰোঁ।

৫। শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ আন এক অন্যতম কৃতি হ'ল ১৮-২ টি ভক্তিমূলক গীত ৰচনা। এই গীতসমূহ ৩৬ টা বিভিন্ন ৰাগৰ ভিত্তিত ৰচনা কৰা হৈছে। এই গীতসমূহৰ ভিতৰত ৮৫ টা গীতত বাধা-কৃষ্ণৰ বিষয়বস্তু আৰু লগতে শ্ৰীকৃষ্ণৰ শৈশৱকালৰ লীলা প্ৰকাশ পাইছে। তেওঁৰ গীতৰাজিৰ বিষয়ে ড° মহেশ্বৰ নেওগে এনেদৰে উল্লেখ কৰিছে — "অনিৰুদ্ধদেৱৰ গীত এটি মহান ঐতিহ্যৰ বাহক। মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ গুৰুজনাই বাৰ কুৰি গীত (যাক পিছলৈ বৰগীত বোলা হয়) ৰচি সেই ঐতিহ্যৰ স্তম্ভ স্থাপন কৰে; অৱশ্যে সেই বাৰ কুৰিৰ ভিতৰত একুৰি চৈধ্যটাহে আমালৈ ৰয়। তাতে দ্বিতীয়জনা মহাপুৰুষ মাধৱদেৱে নিজৰ ৰচনা যোগ দি ন কুৰি এঘাৰটি বৰগীতৰ এটি অজৰ-অমৰ মূল প্ৰতিষ্ঠা কৰে। মাধৱ গুৰুৰ পদানুসৰণ কৰি ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাই বৰগীত পৰ্যায়ৰ গীত ৰচনাৰ লগতে নাট ঘোষাৰ প্ৰণয়ন কৰিছিল। গোপাল গুৰুৰ একান্ত অনুৰক্ত আওতাধাৰীসকল অনিৰুদ্ধদেৱে, বৰ যদুমণিদেৱ, সৰু যদুমণিদেৱ, ৰামানন্দ দ্বিজ আদিয়ে নিজৰ ৰচনাৰে সেই বৰগীত ঐতিহ্যক ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ঢল' কৰি তোলে। বিশেষকৈ কাল সংহতিৰ এই গোসাঁইসকলৰ মাজত এই পৰ্যায়ৰ গীত, ঘোষা আৰু

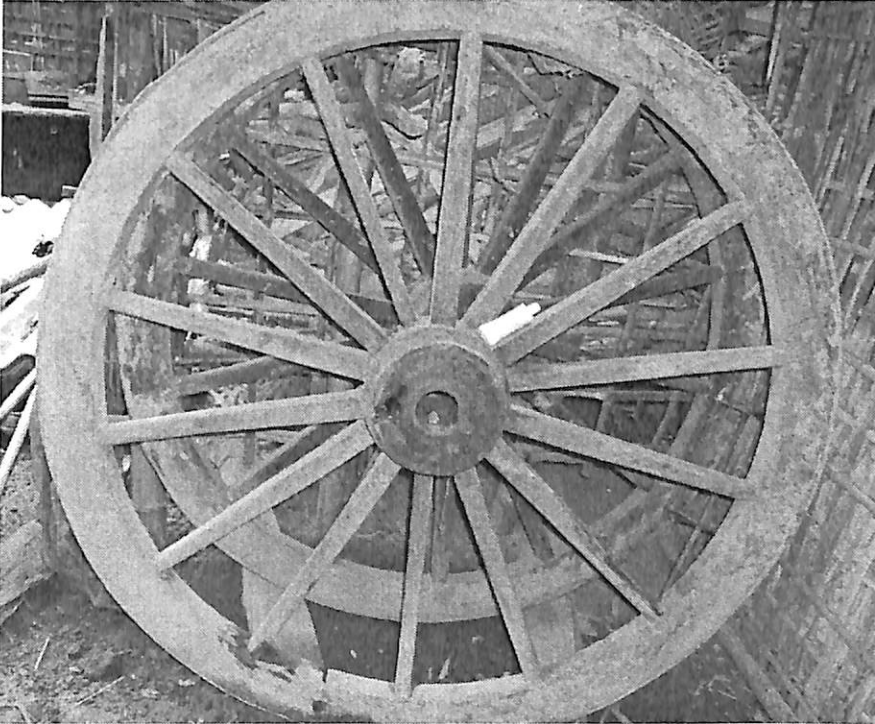
অতি কমেও এখনি হ'লেও নাট বচনা কৰা এক নিয়মত পৰিণত হয়। শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ প্ৰথম ফাকি গীততেই তেখেতৰ পাণ্ডিত্য তথা কবিত্ব ফুটি উঠিছে। তেওঁ প্ৰথম অৱস্থাত ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাৰ সাক্ষাতৰ বাবে বহু অপেক্ষা কৰিবলগা হৈছিল। কিন্তু ইমানতো গুৰুজনা ওলাই নহাত সাক্ষাতৰ প্ৰাৰ্থনা কৰি এটি সুমধুৰ, তত্ত্বগধুৰ তথা মৰ্মস্পৰ্শী গীত ৰচে। সেয়েহে লগে লগে গোপালদেৱৰ মন আকৰ্ষিত কৰি অতি সোনকালে অতি প্ৰিয় শিষ্যৰূপে পৰিগণিত হয়।

এই গীতফাকিৰ বিষয়ে মহেশ্বৰ নেওগে লিখিছে—
“তেৰাই অনিৰুদ্ধ হোৱাৰ আগতে হৰকণ্ঠৰূপে ভৱানীপুৰীয়া আতাক প্ৰথম সাক্ষাৎ প্ৰাৰ্থনা কৰি ৰচা গীতটি ওড়ে যাৰ বামানন্দ ৰায়ে চৈতন্য মহাপ্ৰভুক পুনৰ বাৰলৈ দেখি ৰচা গীতটিৰ দৰেই মধুৰ।”

মৌলিকতাৰ পিনৰপৰা চাবলৈ গ'লে শঙ্কৰদেৱ আৰু তেৰাৰ অনুগামীসকলৰ দ্বাৰা প্ৰণীত সকলো শাস্ত্ৰই অনুবাদ শাস্ত্ৰ আৰু সংগ্ৰহ। তেখেতসকলৰ ৰচনাত দাৰ্শনিক নতুনত্ব প্ৰায় নাই বুলি ক'ব পাৰি। শঙ্কৰদেৱ তথা তেখেতৰ অনুগামীসকলে শঙ্কৰাচাৰ্য, বামানুজ, নিম্বাৰ্ক আদিৰ দৰে দৰ্শনৰ বিশেষ নতুন পদ্ধতি উদ্ভাৱন কৰা নাছিল যদিও অসমত অদ্বৈতবাদ (একশৰণ)ৰ বহুল প্ৰচাৰৰ কৃতিত্ব শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ গুৰু তথা তেৰাৰ অনুগামীসকলৰহে।

ঠিক তেনেদৰে শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱৰ সাহিত্যও ঘাইকৈ অনুবাদ সাহিত্য। কিন্তু সংস্কৃত ভাষাৰ বিদগ্ধ পণ্ডিত হোৱাৰ বাবে (ভক্তিমঙ্গল ঘোষা শাস্ত্ৰৰ মূল সংস্কৃত শ্লোক আৰু তাৰ পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ তথা কাব্যিক অনুবাদেই ইয়াৰ সুন্দৰ প্ৰমাণ) আৰু শাস্ত্ৰসমূহৰ পাৰমাৰ্থিক স্বৰূপ বুজি উঠাৰ বাবে অনিৰুদ্ধদেৱৰ উক্ত অনুবাদ সাহিত্যই মৌলিকতাকো চেৰাই গৈছে। মৌ-মাথিয়ে বিভিন্ন ফুলৰপৰা ৰস আনি মৌচাক বনোৱাৰ দৰে শ্ৰীশ্ৰীঅনিৰুদ্ধদেৱে শ্ৰীমদ্ভাগৱত, পুৰাণ, গীতা আদি প্ৰাচীন গ্ৰন্থসমূহৰপৰা ৰসোত্তীৰ্ণ সাৰবস্তু আনি অদ্বৈতবাদৰ একনিষ্ঠতা প্ৰচাৰ কৰে। ই তেখেতৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ মহান কৃতিত্ব। অনুবাদ সৰহ হ'লেও আক্ষৰিক নোহোৱাৰ বাবে কোনটো মৌলিক, কোনটো অনুবাদ সহজে ধৰিব পৰা নাযায়। (মৌলিক শ্লোকফাকিক সজাই-পৰাই, আ-অলঙ্কাৰেৰে সুশোভিত হৈয়ে অনিৰুদ্ধদেৱৰ কাপৰপৰা নিঃসৃত হৈছে।)

অৱশ্যে, এইটো ঠিক যে শাস্ত্ৰসমূহৰ গোপনীয়তাই শিষ্য তথা অন্যান্য সৰ্বসাধাৰণৰ মাজত কিছু পৰিমাণে হ'লেও ভয় বা অনুসন্ধিৎসা জগাই তুলিছে, সি মায়ামৰা বৈষ্ণৱ ধৰ্মক বহস্যময় কৰাৰ লগতে অসমীয়া জনসমাজৰ মূল সঁতিৰপৰা বহু ক্ষেত্ৰত নিলগত ৰাখিছে। সেয়েহে বৃহত্তৰ অসমৰ জনসমাজৰ মাজত ঐক্য আৰু সম্প্ৰীতি সুদৃঢ় কৰাৰ স্বাৰ্থত এই দিশটোৰ প্ৰতি নতুনকৈ চিন্তা-চৰ্চা কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা নুই কৰিব নোৱাৰি।

ন'বেল বটা বিজয়ী
এগৰাকী প্ৰাচ্যৰ
পদার্থবিজ্ঞানীয়ে এযাৰ বৰ
তাৎপৰ্যপূৰ্ণ মন্তব্য দিছে।
তেওঁ কৈছে, বিদেশত
ভাৰতীয় ছাত্ৰই পৰীক্ষাত
খুব ভাল ফল দেখুৱায়।
কিন্তু নতুন উদ্ভাৱনৰ
ক্ষেত্ৰত, আবিষ্কাৰৰ
ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় ছাত্ৰ
পিছ পৰি ৰয়।

গুৰু-শিষ্য সম্পর্ক : ভাৰতীয় পৰম্পৰা

কৈলাস দাস
সহযোগী অধ্যাপক

কঠোপনিষদ, তৈত্তিৰীয়োপনিষদ আদি প্ৰধান উপনিষদৰ শাস্তিপাঠত
গুৰু-শিষ্যই সমস্বৰে প্ৰাৰ্থনা জনাইছে—

ওঁ সহনাৱৰতু। সহনৌ ভুনক্তু।

সহৰীৰ্যং কৰৱাৱহৈ। তেজস্বিনাৱধীতমস্তু।

মা ৱিদ্দিষাৱহৈ।

ওঁ শাস্তিঃ শাস্তিঃ শাস্তিঃ ॥

ভাৱাৰ্থ : পৰমেশ্বৰে আমাক দুয়োকে — গুৰু আৰু শিষ্যক
সমানভাৱে ৰক্ষা কৰক। আমাক সমানে বিদ্যাৰ ফল ভোগ কৰাওক।
আমি যেন একেলগে বিদ্যা লাভ কৰিবলৈ শক্তি লাভ কৰোঁ। আমাৰ
দুয়োৰে অধীত বিদ্যা তেজস্বী হওক। আমাৰ মাজত যেন কোনো বিদ্বেষ
নাথাকে। আধিভৌতিক, আধিদৈৱিক, আধ্যাত্মিক— তিনিবিধ তাপৰ শক্তি
হওক, শাস্তি হওক, শাস্তি হওক।

জগতৰ কোনো প্ৰাচীন সাহিত্যত গুৰু-শিষ্যৰ এনে দ্বৈত প্ৰাৰ্থনা
আছে নে নাই নেজানো! প্ৰাচীন ভাৰতত গুৰু-শিষ্য পৰম্পৰাত লক্ষ

জ্ঞান-বিদ্যাৰ সূত্ৰ ধৰিয়ে গুৰু আৰু শিষ্যৰ মাজত গঢ় লৈ উঠিছিল
এক নিবিড় সম্পর্ক।

প্ৰাচীন ভাৰতত গুৰুৰ আশ্ৰমত থাকি শিক্ষা সমাপ্ত কৰা
শিষ্যৰ বাবে সমাৱৰ্তন উৎসৱ পতা হৈছিল। বিদ্যায়ী শিষ্যসকলক
গুৰুৱে বিভিন্ন উপদেশ দিছিল। উপদেশবোৰ ব্যক্তিজীৱন,
সমাজজীৱন আৰু আধ্যাত্মিক জীৱনক লক্ষ্য কৰিয়ে দিয়া হৈছিল।
তৈত্তিৰীয় উপনিষদৰ শিক্ষাৱলীয়ে এঘাৰশ অনুবাকত এনে উপদেশ
পোৱা যায়—

ক) সত্যং বদ। ধৰ্মং চৰ। আচাৰ্যায় প্ৰিয়ং ধনমাহুত্যা প্ৰজাতন্তুং
মা ব্যৱচ্ছেৎসীঃ। সত্যান্ন প্ৰমদিতৰ্যম্। ধৰ্মান্ন প্ৰমদিতৰ্যম্।
কুশলান্ন প্ৰমদিতৰ্যম্। ভূতৈ ন প্ৰমদিতৰ্যম্। স্বাধায়-
প্ৰৱচনাভ্যাং ন প্ৰমদিতৰ্যম্। দেৱ-পিতৃ-কাৰ্য্যভ্যাং ন
প্ৰমদিতৰ্যম্।

অৰ্থ : সত্য কথা ক'বা। ধৰ্ম আচৰণ কৰিবা। আচাৰ্যৰ বাবে

অভীষ্ট ধন গোটাই অনাৰ পাছত সন্তান ধাৰাক বিচ্ছিন্ন নকৰিবা। সত্যৰপৰা, ধৰ্মৰপৰা, কুশলজনক বস্ত্ৰৰপৰা আঁতৰি নাথাকিবা। সম্পদলৈ হেলা নকৰিবা। বেদ অধ্যয়ন আৰু অধ্যাপনাৰপৰা আঁতৰি নাথাকিবা। পিতৃ আৰু দেৱৰ প্ৰতি কৰ্তব্য নকৰাকৈ নাথাকিবা।

খ) মাতৃদেৱো ভৱ। পিতৃদেৱো ভৱ। আচাৰ্যদেৱো ভৱ। অতিথিদেৱো ভৱ। যানি অনৱদ্যানি কৰ্মানি, তানি সেৱিতৱ্যানি। নো ইতৰাণি। যানি অস্মাকং সুচৰি তানি, তানি তয়া উপাদ্যানি। নো ইতৰাণি।

অৰ্থঃ মাতৃ-পিতৃক দেৱতা-জ্ঞান কৰিবা। আচাৰ্য আৰু অতিথিক দেৱতা-জ্ঞান কৰিবা। যিবোৰ অনিন্দনীয় কাম, সেইবোৰ কৰিবা। আনবোৰ নকৰিবা। আমাৰ ভাল আচৰণবোৰ গ্ৰহণ কৰিবা, আনবোৰ নকৰিবা।

গ) শ্ৰদ্ধয়া দেয়ম্। অশ্ৰদ্ধয়া অদেয়ম্। শ্ৰিয়া দেয়ম্। হ্ৰিয়া দেয়ম্। ভিয়া দেয়ম্। সংৱিদা দেয়ম্।

অৰ্থঃ শ্ৰদ্ধাৰে দান কৰিব লাগে, অশ্ৰদ্ধাৰে নহয়। নিজৰ সামৰ্থ্য অনুসাৰে দিব লাগে। লাজ লাজকৈ দিব লাগে। ভয়েৰে দিব লাগে। দেশ-কাল-পাত্ৰৰ জ্ঞানেৰে দান দিব লাগে।

উপনিষদসমূহৰ সাৰস্বৰূপ গীতাই জ্ঞান আহৰণ কৰিবপৰা শিষ্যৰ চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য এনেদৰে নিৰ্দেশ কৰিছে :

শ্ৰদ্ধাৱান্ লভতে জ্ঞানং তৎপৰঃ সংযতেন্দ্ৰিয়ঃ।। (৪। ৩৯)

ইয়াৰ অৰ্থ হ'ল— গুৰু আৰু তেওঁৰ উপদেশৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাৱান, গুৰু আৰু তেওঁৰ শিক্ষাৰ প্ৰতি একনিষ্ঠভাৱে ৰত আৰু ইন্দ্ৰিয়ক দমন কৰিবপৰা শিষ্যই জ্ঞান লাভ কৰে।

গীতাতে আকৌ কৃষ্ণদেৱে অৰ্জুনক তত্ত্বজ্ঞান লাভ কৰাৰ সাধন সম্পৰ্কে কৈছে :

তদ্বিদ্ধি প্ৰণিপাতেন পৰিপ্ৰম্ভেন সেৱয়া। (৪। ৩৪)
অৰ্থাৎ তত্ত্বজ্ঞান লাভ কৰাৰ সাধন হ'ল— গুৰুৰ চৰণত প্ৰণিপাত, শঙ্কা দূৰ নোহোৱালৈকে কোনো বিষয়ে গুৰুক বাৰম্বাৰ প্ৰশ্ন সোধা আৰু গুৰুৰ শুশ্ৰূষা।

কৰ্তৃত্ববাদৰ বিৰুদ্ধে ভাৰতবৰ্ষত চৰম বাণী প্ৰচাৰ কৰি গৈছে গৌতম বুদ্ধই :

তাপাচ্ছেদাচ নিকমাৎ সুৱৰ্ণমিৰ পণ্ডিতৈঃ।
পৰীক্ষ্য বিক্ষৰো। গ্ৰাহ্যম্ মদ্রচো ন তু গৌৰবাৎ।।

অৰ্থঃ পণ্ডিতসকলে সোণক তাপ দি, ছেদন কৰি বা নিকম-পাথৰত ঘাঁহিহে গ্ৰহণ কৰে; তেনেকৈ হে ভিক্ষুসকল পৰীক্ষা কৰিহে মোৰ কথা গ্ৰহণ কৰিবা, গুৰুৰ কথা বুলি নহয়।

মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱ গুৰু-শিষ্যৰ আদৰ্শ-বিগ্ৰহ। শঙ্কৰদেৱে 'ভক্তিৰত্নাকৰ' গ্ৰন্থৰ 'ভক্তি জ্ঞানপ্ৰদত্তৰোঃ পূজ্যত্বম্' নামৰ অধ্যায়ত কৈছে :

ক) প্ৰথম গুৰু হ'ল পিতৃ। দ্বিতীয় গুৰু হ'ল নিত্য-নৈমিত্তিক কৰ্ম কৰোঁতাজন। তৃতীয় গুৰু হ'ল সেইজন যাক আশ্ৰয় কৰি মানুহে পৰম তত্ত্ব লাভ কৰে। প্ৰথমজনতকৈ দ্বিতীয় জন, দ্বিতীয় জনতকৈ তৃতীয় জন শ্ৰেষ্ঠ।

খ) গুৰুসেৱাতে ঈশ্বৰৰ পৰম সন্তুষ্টি।
গ) গুৰুজন শাস্ত্ৰত পণ্ডিত আৰু পৰমাৰ্থত নিষ্ণত হ'ব লাগে, যাতে শিষ্যৰ সংশয় দূৰ কৰি বোধ জন্মাব পাৰে।

ঘ) গুৰু (= ঈশ্বৰ)-সেৱা-অস্ত্ৰেৰে চঞ্চল মনক দমন কৰিব লাগে।

ভাৰতীয় পৰম্পৰাত এযাৰ আপ্তবাক্য শুনা যায়— 'গুৰুৰ্ভাষা গুৰুৰ্ৰিষেণ গুৰুৰ্দ্ৰমহেশ্বৰঃ।' ব্ৰহ্মা সৃষ্টিৰ দেৱতা, বিষ্ণু স্থিতিৰ দেৱতা আৰু মহেশ্বৰ হ'ল লয়ৰ দেৱতা। এজন গুৰুৱে এই তিনিওজন দেৱতাৰ ভূমিকা পালন কৰে। গুৰুৱে শিৱৰূপে শিষ্যৰ মনৰ অশুভ চিন্তা-ভাবনা নাশ কৰে। গুৰুৱে ব্ৰহ্মাৰূপে শিষ্যৰ নিকা মনত অনুকূল চিন্তা-ভাবনাৰ জন্ম দিয়ে। গুৰুৱে বিষ্ণুৰূপে সেই অনুকূল চিন্তা-ভাবনাক বৰ্তাই ৰাখে। গতিকে গুৰুজন শিৱ, ব্ৰহ্মা আৰু বিষ্ণু যুগপৎভাৱে।

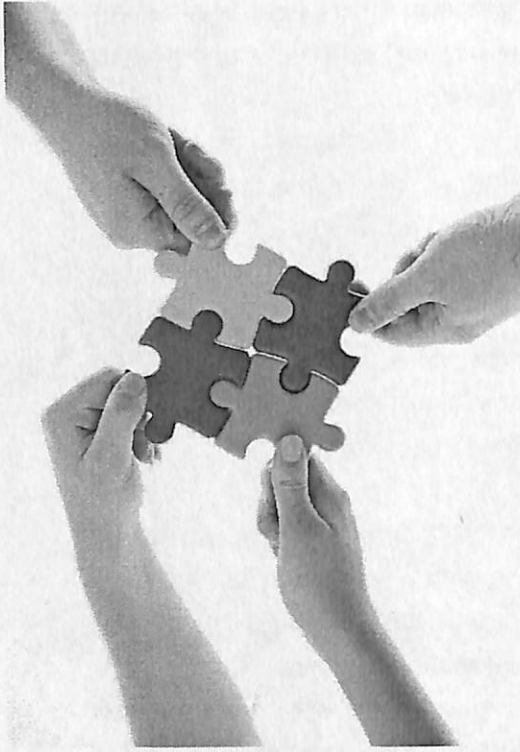
ভাৰতীয় পৰম্পৰাগত গুৰু-শিষ্যৰ সম্পৰ্কত কেইটামান ক্ৰটি দেখা যায় :

ক) কৰ্তৃত্ববাদৰ প্ৰভাৱ বেছি। পৰিপ্ৰশ্নৰ স্থান থাকিলেও, সম্পৰীক্ষাৰ অৱকাশ নাই।

খ) শূদ্ৰৰ শিক্ষালাভৰ অধিকাৰ নাছিল।
গ) নাৰীসকলৰো শিক্ষালাভৰ অধিকাৰ নাছিল।

আধুনিক যুগত ভাৰতীয় গুৰু-শিষ্যৰ সম্পৰ্কত বহু সলনি ঘটিছে। এতিয়া কৰ্তৃত্ববাদ শিথিল হৈছে। স্ত্ৰী-শূদ্ৰই শিক্ষাৰ অধিকাৰ লাভ কৰি অগ্ৰগামী হৈছে। কিন্তু কৰ্তৃত্ববাদৰ বৈ যোৱা অৱশেষে এতিয়াও ভাৰতীয়সকলক পিছলৈ টানি আছে। ন'বেল বঁটা বিজয়ী এগৰাকী প্ৰাচ্যৰ পদাৰ্থবিজ্ঞানীয়ে এযাৰ বৰ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ মন্তব্য দিছে। তেওঁ কৈছে, বিদেশত ভাৰতীয় ছাত্ৰই পৰীক্ষাত খুব ভাল ফল দেখুৱায়। কিন্তু নতুন উদ্ভাৱনৰ ক্ষেত্ৰত, আবিষ্কাৰৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় ছাত্ৰ পিছ পৰি ৰয়। ইয়াৰ মূলতে হয়তো আমাৰ ছাত্ৰৰ নিৰক্ষুশ কৰ্তৃত্ববাদত আস্থা তথা গুৰুৰ প্ৰতি অবিচল বিশ্বাস। গুৰুৰ প্ৰতি ব্যক্তিগত শ্ৰদ্ধা আৰু গুৰুৰ কথাৰ প্ৰতি অন্ধ সমৰ্থন— একে নহয়। নিউটনৰ প্ৰতি অশেষ শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰিয়ো, আইনষ্টাইনে নিউটনীয় বলবিদ্যাৰ সংস্কাৰ সাধন কৰিছিল।

সমাজত নাৰীৰ সমমৰ্যাদা

আৰু

সম অধিকাৰ

ড° মেনকা শইকীয়া

অৱসৰপ্ৰাপ্ত প্ৰবক্তা

এখন দেশ গঢ়িবলৈ হ'লে সেই দেশৰ জনগণৰ উন্নতি সাধন কৰিব লাগিব আৰু এই ক্ষেত্ৰত পুৰুষ আৰু নাৰী উভয়ৰে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা আছে। মহাপুৰুষ শব্দৰদেৱেও কৈ গৈছে— 'পুৰুষ আৰু প্ৰকৃতিয়ে (নাৰীয়ে) হৈবা একমতি। তেবেসে সিজিব হৰিত ভকতি।' জনসংখ্যাৰ প্ৰায় আধাভাগেই মহিলা। এই আধাভাগ মহিলাক বাদ দি এখন সমাজৰ উন্নতি কেতিয়াও সম্ভৱপৰ নহয়। মধ্যযুগৰ দাৰ্শনিক এৰিষ্টটলেও তেওঁৰ দৰ্শন শাস্ত্ৰত এই বুলি যুক্তি দৰ্শাইছিল যে— 'নাৰীসকল সমাজৰ অবিচ্ছেদ্য অঙ্গ, সেয়ে পুৰুষে পোৱা সকলো অধিকাৰ নাৰীয়েও পাব লাগে। নাৰীসকলক বান্ধনিঘৰৰ চাৰিবেৰৰ পৰা উলিয়াই আনি সমাজ মঞ্চত থাপিব লাগিব।' কিন্তু আমাৰ সমাজত দিয়া বিভিন্ন পটভূমিৰ 'লাউ যিমানৈ ডাঙৰ হওক, সি পাতৰ তল' নাৰীৰ দায়িত্ব মাত্ৰ ঘৰ-সংসাৰ চলোৱা, সন্তান পালন কৰা, গিৰীহঁতৰ, শাহু-শহুৰৰ, ডাঙৰসকলৰ আদেশ নিৰ্বিচাৰে আখৰে আখৰে পালন কৰা ইত্যাদি কথাই পুৰুষে গৰকা সমাজ ব্যৱস্থাৰ কথা স্পষ্টভাৱে ফুটাই তুলিছে। মনুৰ মতে সৰুতে দেউতাকৰ, বিয়াৰ পাছত স্বামীৰ আৰু তাৰ পাছত পুতেকৰ অধীনত থকাৰ কথাই নাৰীৰ সামাজিক মৰ্যাদাৰ কথা নিৰ্ণয় কৰে।

প্ৰাক্ স্বাধীনতা কালত ভাৰতৰ নাৰী

সমাজক জীৱনৰ প্ৰতি খোজতে অৱমাননা কৰা হৈছিল আৰু আনকি তেওঁলোকৰ মানৱীয় মৰ্যাদাখিনিও দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত বিধাৰ কৰিছিল। অশিক্ষিত নাৰী সমাজে নাৰীৰ প্ৰকৃত অধিকাৰৰ বিষয়ে সম্যক জ্ঞানকণ পোৱা নাছিল আৰু নিজৰ অধিকাৰ সাব্যস্ত কৰিব নাজানি সমাজৰ যি কোনো কটকটীয়া বান্ধোনৰ ওচৰত মূৰ দৌৱাই আত্মসমৰ্পণ কৰিব লগা হৈছিল। ইয়াত শিক্ষিত বুলি কওঁতে কেৱল আক্ষৰিক শিক্ষাৰ কথা ক'ব খোজা নাই। জ্ঞান আৰু অভিজ্ঞতাৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ উপযুক্ত হোৱাৰ কথা কোৱা হৈছে। আচলতে মূল সমস্যাটো তাতকৈ অধিক দৰৈ সমাজৰ আঁহে আঁহে সোমাই আছে

সেয়া হ'ল—আমি সৰুৰে পৰাই ছোৱালীক ছোৱালীৰ 'টাইপ' (Type) দি গঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰোঁ, যাতে এজনী ছোৱালী আগলৈ সুগৃহীণী হ'বগৈ পাৰে। এই প্ৰচেষ্টা আমাৰ আজো আইতাহঁতৰ দিনৰে পৰা এতিয়ালৈকে অব্যাহত আছে।

কিন্তু অতীতকালত ভাৰতৰ সমাজ ব্যৱস্থালৈ চালে দেখা যায় যে সেই সময়ত নাৰী লাঞ্ছিতা বা অৱহেলিতা নাছিল। ঋগ্বেদৰ সময়ত নাৰী আৰু পুৰুষ সমমৰ্যাদাৰ

অধিকাৰী আছিল। ধৰ্ম, শিক্ষা, সমাজ, ৰাজকাৰ্য সকলোতে নাৰীয়ে পুৰুষৰ দৰে অংশগ্ৰহণ কৰিছিল। বৌদ্ধ যুগতো বৌদ্ধ ভিক্ষুশীসকলক যথেষ্ট মৰ্যাদা দিয়া হৈছিল। কিন্তু ক্ৰমান্বয়ে বৌদ্ধ যুগৰ শেষৰ ফালে সামাজিক আৰু ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানত নাৰীৰ স্থান নিম্ন হৈ আহিল। মুছলিম যুগৰ

পৰ্দা প্ৰথা প্ৰচলনে নাৰীৰ চলা-ফিৰাত বাধা দিলে। শিক্ষা, সামাজিক অনুষ্ঠানৰ লগত চাল-চলনত ই হেঙাৰ হৈ উঠিল। মহম্মদ যোৰী আৰু অন্যান্য আক্ৰমণকাৰীসকলে কৰা আক্ৰমণৰ বাবে নাৰীৰ সামাজিক মৰ্যাদা বহুখিনি হ্ৰাস কৰাত পৰোক্ষভাৱে সহায় কৰিছিল।

ভাৰতত নাৰীৰ সমস্যাবোৰ বহু তৰপীয়া। পুৰুষপ্ৰধান সমাজৰ মানসিকতাই নাৰীক এতিয়াও সংকুচিত কৰি ৰাখিছে। যুগ যুগ ধৰি চলি অহা কিছুমান অপ্ৰয়োজনীয় সংস্কাৰৰ শিকলিত অজ্ঞতাৰে বান্ধ খাই আছে নাৰী। সভ্যতাৰ আৰম্ভণিৰেপৰা পুৰুষে নাৰীক দুৰ্বলা, অক্ষম, প্ৰতিভাহীনা বুলি প্ৰচাৰ কাৰ্য চলাই আহিছে। আজিৰ যুগত নাৰী শিক্ষা-দীক্ষা, বিজ্ঞান-প্ৰযুক্তিবিদ্যা, সামৰিক সেৱা, জল-স্থল-বিমান সেৱা সকলোতে পুৰুষৰ সমানে আগবাঢ়িবলৈ সমৰ্থ হৈছে; তথাপিও নাৰীয়ে পুৰুষৰ সমানে মৰ্যাদা লাভ কৰাত ব্যৰ্থ হৈছে। নাৰী হেনো মহিয়সী, তথাপিও পদে পদে নাৰী লাঞ্ছিতা-নিৰ্যাতিতা-অপমানিত হ'ব লগা হৈছে। নাৰীসকল যৌতুক প্ৰথাৰ বলি হৈছে, অপহৰণ কৰা হৈছে, ধৰ্ষিতা হৈছে, জ্বলাই দিয়া হৈছে। পণ্য সামগ্ৰীৰ দৰে বেচা-কিনা হ'ব লগা হৈছে। মহাত্মা গান্ধীয়ে কৈছিল— 'এখন দেশ কিমান সত্য আৰু উদাৰ তাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায় সেই দেশৰ পুৰুষে তিবোতাক কিদৰে ব্যৱহাৰ কৰে।'

তথাকথিত শিক্ষাৰ কিছু অগ্ৰগতি হ'লেও আমাৰ সমাজ অন্ধবিশ্বাসৰ মোহজালৰ পৰা মুকলি হ'ব পৰা নাই। সমাজ ব্যৱস্থাৰ আমূল পৰিৱৰ্তন নহ'লে সহজে কোনোধৰণৰ নিৰ্যাতনৰ ওৰ নপৰে।

নাৰীৰ আত্মমৰ্যাদাৰ সমস্যা এতিয়া আৰু আঞ্চলিক, ৰাজ্যিক বা দেশীয় সমস্যা হৈ থকা নাই। ই বৰ্তমান এটা আন্তৰ্জাতিক সমস্যা হৈ পৰিছে। আজিকালি নাৰীৰ আইনসম্প্ৰদায়ত অধিকাৰবোৰ স্বীকাৰ কৰিবলৈ সমাজ বাধ্য হৈছে। নাৰী যদি তেওঁলোকৰ অধিকাৰৰ বিষয়ে সচেতন হয়, তেন্তে নাৰীয়ে বহুত সমস্যা নিজেই সমাধান কৰি সুস্থ আৰু সুন্দৰ জীৱন যাপন কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

দুই-এগৰাকী মাদাৰ টেৰেছা, কেইখনমান চৰকাৰী আইন, কেইটামান সমাজ সেৱী নাৰী কল্যাণ সন্থাই মাথোঁ ভাৰতীয় নাৰীৰ চকুলো মোচন কৰিব নোৱাৰে। এনেবোৰ প্ৰচেষ্টা এপাছি শাকত এটা জানুকৰ দৰে। গতিকে নাৰী নিৰ্যাতন ৰোধ কৰিবলৈ হ'লে নাৰীসকল শিক্ষিত আৰু আত্মনিৰ্ভৰশীল

হ'ব লাগিব। নাৰী জাতি নিজে সক্ৰিয় হৈ নুঠিলে তেওঁলোকৰ ওপৰত চলা নিৰ্যাতন, শোষণৰো ওৰ নপৰে। স্বনিয়ন্ত্ৰণেহে নাৰীসকলক এনেকুৱা দুদৰ্শাৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰিব পাৰিব। সামাজিক মৰ্যাদা, শিক্ষা, অৰ্থনৈতিক স্বাৱলম্বিতা তথা ৰাজনৈতিক বিষয় লৈ যিমনেই নাৰীসকল সচেতন হৈছে; নাৰীমুক্তি, সম অধিকাৰ, দাবী কৰি ফটা টোলৰ কোব যিমনেই বেছি হৈছে, সিমনেই নাৰী দমন আৰু নিৰ্যাতনৰ পৰিমাণ বাঢ়িছেহে। নাৰী কল্যাণকামী সন্থা, সংগঠনসমূহে সভা-সমিতি পতাৰ উপৰিও মাজে মাজে মুকলি সভা পাতি দুৰ্বলমনা নাৰীসকলৰ মনোবল অটুট ৰাখি নাৰী সুৰক্ষা আইন সম্পৰ্কে জ্ঞান দিব পাৰে। বিভিন্ন সূত্ৰে নিৰ্যাতিতা নাৰীসকলৰ খবৰ সংগ্ৰহ কৰি সমূহীয়াভাৱে আগবাঢ়ি গৈ তেওঁলোকক অভয় দান কৰিব পাৰে। প্ৰতিষ্ঠিত আলোচনী, বাতৰি কাকত, ৰেডিঅ', টিভি ইত্যাদিৰ মাধ্যমেৰে দিহা-পৰামৰ্শ দি আত্মপ্ৰত্যয়ী কৰি গঢ়ি তুলিব পাৰে। নাৰীসকলৰ সমস্যা অকল নাৰীসকলৰ চিন্তাৰ বিষয় নহয়। পুৰুষ আৰু নাৰী সকলোৰে সন্মিলিত প্ৰচেষ্টাৰেহে মানৱ সৃষ্ট এই অথন্তৰসমূহ আঁতৰাব পৰা যাব। নাৰী হৈছে এটা জাতিৰ মাতৃস্বৰূপ। প্ৰজন্মৰ মাজত সংযোগ ৰক্ষাৰ একমাত্ৰ যোগসূত্ৰকাৰী নাৰী সমাজৰ সামাজিক গুৰুত্বৰ বিষয়ে পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰুৱে মন্তব্য দিছিল এইদৰে— To awaken the people it is the women who must be awakened. Once she is on the move, the family moves, the village moves, the nation moves. এগৰাকী

শিক্ষিতা নাৰী স্বাৱলম্বী হোৱাৰ লগতে পৰিয়ালৰ আৰ্থিক উন্নতিত সহায় কৰিব পাৰে। বিজ্ঞলোকে কয়— 'এগৰাকী সজ আৰু শিক্ষিতা মাতৃ এশজন শিক্ষকৰ সমান।' শিক্ষাৰ দিশত নাৰীসকল পিছপৰি থকাৰ কাৰণেই আজি সমাজত সমগ্ৰ স্থিতি আৰু সম অধিকাৰ সাব্যস্তকৰণত নাৰী বিফল হৈছে। অসমতো ২০০১ চনৰ পিয়লমতে নাৰী শিক্ষাৰ হাৰ মাত্ৰ ২১.৬ হে আছিল। কেৱল শিক্ষাৰ অভাৱৰ বাবেই ৰাষ্ট্ৰই প্ৰদান কৰা বিভিন্ন সুবিধাৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আহিছে নাৰী সমাজ। সমাজ বিৱৰ্তনৰ লগে লগে নাৰীক সুৰক্ষা আৰু সমমৰ্যাদা দিবলৈ আইনে লোৱা বিবিধ ব্যৱস্থাৰাজিৰ বিষয়ে জ্ঞান বহুতো নাৰীৰ এতিয়াও হোৱা নাই।

সুখৰ কথা যে নাৰীৰ এনে দুৰ্যোগৰ মাজতো ইতিমধ্যেই সমাজত গুৰুত্ব লাভ কৰা নাৰীসবলীকৰণ (women empowerment) ধাৰণাটোৱে যেন নাৰীৰ বাবে এক আশাৰ বতৰা কঢ়িয়াই আনিছে। নাৰী সবলীকৰণৰ প্ৰকৃত অৰ্থ হ'ল নাৰীক অৰ্থনৈতিকভাৱে স্বাৱলম্বী কৰি গঢ়ি তুলি সামাজিক ব্যাধিবোৰৰ পৰা মুক্তি দি স্বাধীনতাৰ প্ৰকৃত সোৱাদ উপভোগ কৰিবলৈ দিয়া। ইতিমধ্যে যোৱা দশক কেইটাত চৰকাৰী তথা বেচৰকাৰীভাৱে নাৰী সবলীকৰণৰ বাবে বিভিন্ন আঁচনি হাতত লোৱা হৈছে। ভাৰতবৰ্ষত ২০০১ বৰ্ষটোক নাৰী সবলীকৰণৰ বৰ্ষৰূপে ঘোষণা কৰা হৈছে। নাৰী সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰধান অস্ত্ৰৰূপে দেখা দিয়া নিৰক্ষৰতাক নাৰী সবলীকৰণৰ প্ৰধান পদক্ষেপ হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হৈছে। ২০১০ চনৰ ৮ মাৰ্চত আন্তৰ্জাতিক নাৰী দিৱসৰ প্ৰাকমুহূৰ্তত প্ৰায় এক দশক জুৰি ওলমি থকা বহু প্ৰত্যাশিত আৰু অপেক্ষাৰত লোকসভা আৰু বিধানসভাৰ মহিলাৰ বাবে ৩৩% আসন সংৰক্ষণ বিধেয়কখন কেন্দ্ৰীয় কেবিনেটে অনুমোদন জনায়, ই আমাৰ বাবে অতি সৌভাগ্যজনক কথা।

কিন্তু অতি দুখৰ কথা যে নাৰী সবলীকৰণৰ এই গুৰুত্বপূৰ্ণ আৰু মহৎ ধাৰণাটোৱে সমাজৰ একাংশ নাৰীক এতিয়াও স্পৰ্শ কৰিব পৰা নাই। দেশৰ অন্যান্য ৰাজ্যৰ লগতে অসমতো গ্ৰাম্য অঞ্চলৰ মহিলাসকলক অৰ্থনৈতিকভাৱে সবলীকৰণ কৰিবলৈ প্ৰামোদন বিভাগে মহিলাৰ সবলীকৰণ আৰু আত্মনিৰ্ভৰশীলতাৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। গ্ৰাম্য মহিলাসকলে এতিয়া আত্মসহায়ক গোট গঠনেৰে অৰ্থনৈতিকভাৱে সবল হ'ব পাৰিছে। ৰাজ্যিক মহিলা আয়োগেও কেতবোৰ বিশেষ আঁচনি প্ৰস্তুত কৰিছে। অসম ৰাজ্যিক মহিলা আয়োগৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য হৈছে ৰাজ্যৰ মহিলাৰ মৰ্যাদা, সন্মান আৰু সুৰক্ষাৰ অধিকাৰসমূহৰ প্ৰয়োগ আৰু উন্নতি সাধন কৰা।

নাৰীসকলৰ এক জাগৰণ আনিবৰ হ'ল। বৰ্তমান চৰকাৰী কানুনত নাৰী সম্পৰ্কীয় চক্ৰিষ্টামান অধিকাৰ আইন স্বীকৃত হৈছে।

কিন্তু নাৰীৰ অধিকাৰবোৰ এতিয়াও সুস্থভাৱে প্ৰয়োগ হোৱা নাই। ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণ হ'ল নাৰীৰ আইনী অধিকাৰ সম্পৰ্কে প্ৰচাৰ অভাৱ। সম অধিকাৰ পাবলৈ হ'লে মহিলাসকল সচেতন হৈ আগবাঢ়ি আহিব লাগিব। ইয়াত পুৰুষ আৰু সংগঠনবোৰে সহায় ল'ব লাগিব। শিক্ষাই নাৰীৰ মাজত বিস্তাৰিত কৰিব আত্মসচেতনতা আৰু সচেতনতাই আনিব সবলীকৰণ আৰু একমাত্ৰ সবলীকৰণৰ দ্বাৰাইহে দেশখনক, সমাজখনক আগবঢ়াই নিব পৰা যাব। নাৰীৰ শিক্ষাৰ স্থিৰতা হৈ নাৰীৰ সমস্যাসমূহৰো স্থিৰতা আনি দিছে। সামাজিক ক্ষেত্ৰত, ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰত কোনো সিদ্ধান্তকাৰী ভূমিকাত অংশ গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰিলে নাৰীয়ে সম অধিকাৰ পাব নোৱাৰিব। নাৰীসকলক সমান অধিকাৰ, নাৰীৰ প্ৰাপ্য, সন্মান আৰু মৰ্যাদা লাভৰ মহান আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰিবলৈ পৃথিৱীৰ অন্য দেশ লগতে ১৯৭৫ চনত অসমতো আন্তৰ্জাতিক মহিলা বৰ্ষ পালন কৰা হ'ল। নাৰীৰ আত্মমৰ্যাদাৰ সমস্যা এতিয়া আৰু আঞ্চলিক ৰাজ্যিক বা দেশীয় সমস্যা হৈ থকা নাই। ই বৰ্তমান এটা আন্তৰ্জাতিক সমস্যা হৈ পৰিছে। আজিকালি নাৰীৰ আইনসম্পন্ন অধিকাৰবোৰ স্বীকাৰ কৰিবলৈ সমাজ বাধ্য হৈছে। নাৰী যদি তেওঁলোকৰ অধিকাৰৰ বিষয়ে সচেতন হয়, তেন্তে নাৰীয়ে বহুত সমস্যা নিজেই সমাধান কৰি সুস্থ আৰু সুন্দৰ জীৱন যাপন কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

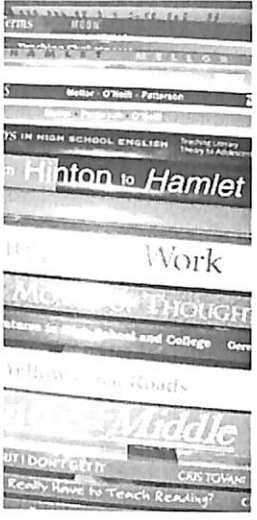
বাস্তৱিক ক্ষেত্ৰত দেখা গৈছে যে আমাৰ নাৰী সমাজত মাজত সাংবিধানিক নীতিৰ কোনো ধৰণৰ প্ৰতিফলন হোৱা নাই। কেইগৰাকী নাৰীয়ে এইবোৰ কথা জানে? বা নিজৰ অধিকাৰৰ প্ৰতি সচেতন? যিখন দেশত নাৰীয়ে নাজানে তেওঁৰ শক্তি কত? কি ভাবে নাৰীয়ে নিজৰ ব্যক্তিত্বৰ দ্বাৰা মূৰ দাঙি পৰিয়াল তথা সমাজৰ লগত সা-সন্মানেৰে জীয়াই থাকিব পাৰে? সেইখন দেশত আইনে কি দিছে, কি দিয়া নাই সেই বিষয়ে একো নাজানে বা চিন্তা কৰা দেখা নাযায়। মহিলাসকলৰ বাবে থকা আঁচনিসমূহৰ বাবে মহিলাসকলে নিজাকৈ বা সামূহিকভাৱে লগ হৈ ৰূপায়ণৰ ক্ষেত্ৰত এক বলিষ্ঠ পদক্ষেপ ল'ব পাৰে। শিক্ষিত মহিলাসকলে অশিক্ষিত মহিলাসকলক এই তথ্যসমূহ যোগান ধৰাৰ লগতে নানা দিহা পৰামৰ্শ দি আঁচনিসমূহৰ সফল ৰূপায়ণত অগ্ৰণী ভূমিকা ল'ব পাৰে।

নাৰীক সমমৰ্যাদা দিয়াৰ লৈ যিদৰে জনমত গঢ়ি উঠিব লাগিছিল আজি সেইদৰে উঠা নাই। প্ৰকৃততে নাৰীয়ে নিজৰ যোগ্যতাক প্ৰতিপন্ন কৰিব পৰাকৈ একত্ৰিত হৈ আগবাঢ়িব লাগিব। গাঁও, চহৰ, নগৰৰ সকলো লগ হৈ একমুখে নাৰী নিৰ্যাতন বন্ধ হ'ব লাগে বুলি দাবী তোলাক। নাৰী নিৰ্যাতনৰ লগত জড়িতসকলৰ চৰম শাস্তি দিয়াৰ কঠোৰ আইন প্ৰৱৰ্তন কৰিব লাগে বুলি সজোৱা দাবী তোলাক। ■■

পুথিভঁৰাল

উন্মেষ হাবিবা

উচ্চতৰ মাধ্যমিক দ্বিতীয় বৰ্ষ

মাৰ্টিন টুৰ্পাৰে কৈছিল
যে— 'কিতাপেই মানুহৰ

সৰ্বোত্তম বন্ধু সেই কথা আজিও সত্য

চিৰকালেও সত্য'। যিসকল মহান ব্যক্তি চিৰদিনৰ বাবে আমাৰ মাজৰ পৰা হেৰাই গ'ল, যি সকলে প্রত্যক্ষ জ্ঞান লাভ কৰি অক্ষয় জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰ কৰি থৈ গৈছে। সেই ভাণ্ডাৰৰ পৰা জ্ঞান আহৰণ কৰিবলৈ কোনোও আজিৱলকে সক্ষম হোৱা নাই। সেই জ্ঞানসমূহৰ সৈতে পৃথিৱীৰ লগত আমি পৰিচিত হ'ব পাৰোঁ মাত্ৰ পুথিভঁৰালৰ যোগেদি। 'পুথিভঁৰাল' হ'ল অক্ষয় জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰ, য'ত পুথিবোৰ সংগ্ৰহ কৰি ৰখা হয়।

পুথিভঁৰাল পৰিচালনা কৰিবৰ বাবে এজন দক্ষ পুথিভঁৰালী বা গ্ৰন্থাগাৰিক থাকে। পুথিভঁৰালৰ হাজাৰ হাজাৰ কিতাপৰ মাজৰ পৰা ৰুচিপূৰ্ণ কিতাপ পঢ়োঁতাক উলিয়াই দিয়াটোৱেই তেওঁৰ দক্ষতাৰ পৰিচয়।

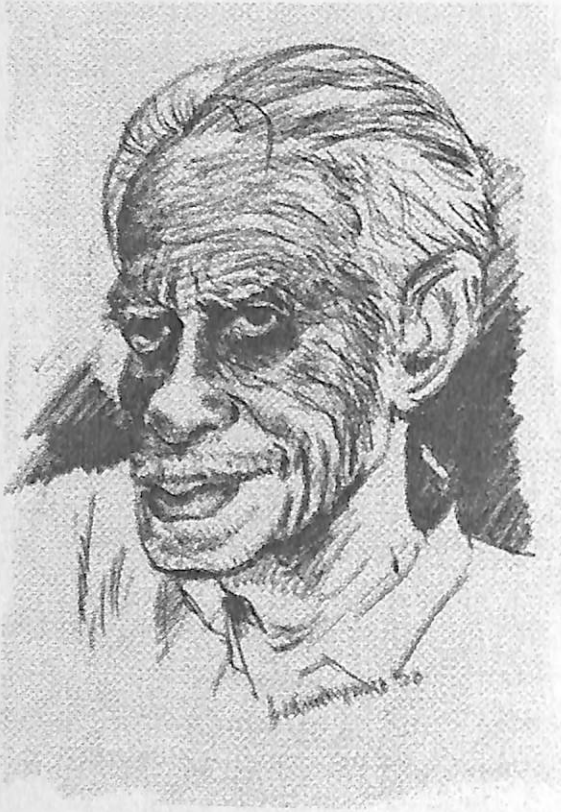
পুথিভঁৰালবোৰ পৰিচালনা কৰাৰ নিৰ্দিষ্ট নীতি-নিয়ম থাকে। পুথিভঁৰালৰ সদস্যসকলকহে পুথি বা গ্ৰন্থ পঢ়িবলৈ দিয়া হয়। সদস্যসকলে কোনো এখন কিতাপ পুথিভঁৰালৰ পৰা পঢ়িবলৈ ১০/১৫ দিনৰ পিছত ঘূৰাই দি পুনৰ বেলেগ এখন কিতাপ নিব পৰা নিয়ম থাকে। কোনো পুথিভঁৰালত এজন সদস্যক দুখন কিতাপ নিবলৈ দিয়া নিয়ম থাকে। এই কিতাপবোৰ হেৰালে বা নষ্ট হ'লে সেই সময়ৰ মূল্যতে আদায় দিয়াৰ উপৰিও কিছুমান দুস্প্ৰাপ্য বা বহুমূলীয়া গ্ৰন্থ পঢ়ুৱৈসকলক ঘৰলৈ নিবলৈ দিয়াৰ নিয়ম নাথাকে। তেনে লোকে পুথিভঁৰালৰ পঢ়া কোঠাত পঢ়ি বিশেষ লাগতিয়াল কথা থাকিলে কাগজত লিখি লৈ ঘূৰাই দিয়াৰ নিয়ম থাকে।

পৃথিৱীৰ সৰ্ববৃহৎ পুথিভঁৰালটো হৈছে 'ৰাশ্বিংটন টি চি লাইব্ৰেৰী অৱ কংগ্ৰেছ' ইয়াত বৃহৎ সংখ্যক গ্ৰন্থ, মেপ আদি সংগ্ৰহ কৰি ৰখা হৈছে। ১৯ শতিকাত বোম্বাই (বৰ্তমান মুম্বাই) কলিকতা, মাদ্ৰাজ (বৰ্তমান চেন্নাই) ইংৰাজসকলৰ উদ্যোগত পুথিভঁৰাল স্থাপন কৰা হয়। ১৯০৩ চনত

তেতিয়াৰ গৰ্ভনৰ জেনেৰেল লৰ্ড কাৰ্জনে কলকাতাৰ পাব্লিক লাইব্ৰেৰী আৰু 'ইন্দোৰিয়েল' লাইব্ৰেৰী নামৰে লগ লগাই নতুনকৈ 'ইম্পেৰিয়েল লাইব্ৰেৰী' নামৰে এটি পুথি ভঁৰাল গঠন কৰে। পুথিভঁৰালৰ ইতিহাস অতি প্ৰাচীন। খৃষ্টীয় প্ৰথম শতিকাত দক্ষিণ ইউৰোপৰ ৰোম নামৰ এখন নগৰত প্ৰথম ৰাজহুৱা পুথি ভঁৰাল প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল। ইয়াৰ পিছৰ পৰা পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাইত বিভিন্ন ধৰণৰ পুথিভঁৰাল গঢ়ি তোলা হৈছে। শিক্ষাৰ উন্নয়নৰ অৰ্থে ১৯৫১-৫৬ চনলৈ হোৱা প্ৰথম পঞ্চ বার্ষিক পৰিকল্পনাত পুথিভঁৰাল সেৱা উন্নয়নত আঁচনি অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছিল। এই আঁচনিৰ অন্তৰ্গত ৰাজ্য কেইখন হ'ল অসম, পশ্চিম বংগ, মধ্যপ্ৰদেশ পাঞ্জাব আৰু ৰাজস্থান। ইয়াত কেন্দ্ৰীয় আৰু জিলা পুথিভঁৰাল প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়।

স্বাধীনতাৰ পিছত পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত ১৯৫১-৫৬ চনলৈ হোৱা প্ৰথম পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত পুথিভঁৰাল সেৱা উন্নয়নত ৰাজ্য কেইখন হ'ল অসম, পশ্চিমবংগ, মধ্যপ্ৰদেশ পাঞ্জাব আৰু ৰাজস্থান। ইয়াত কেন্দ্ৰীয় আৰু জিলা পুথিভঁৰাল প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়।

স্বাধীনতাৰ পিছত পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত ১৯৫১-৫৬ চনত পুথিভঁৰাল সেৱা উন্নয়ন আঁচনিৰে শ্বিলঙক লৈ আৰু এখন জিলাত অসম চৰকাৰে শিক্ষা বিভাগৰ অধীনত চৰকাৰী ৰাজহুৱা পুথিভঁৰাল পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে প্ৰতিষ্ঠিত কৰা হৈছিল। শ্বিলঙৰ পুথিভঁৰালক কেন্দ্ৰীয় আৰু বাকী ৭ খন জিলাৰ পুথিভঁৰালক জিলা পুথিভঁৰাল হিচাপে নাম দিয়া হৈছিল। সেই জিলা ৭ খনৰ নাম হ'ল ধুবুৰী, গুৱাহাটী, নগাঁও, শিলচৰ, যোৰহাট আৰু ডিব্ৰুগড় পিছলৈ ১৯৫৬ চনত কেন্দ্ৰীয় পুথিভঁৰালটো গুৱাহাটীলৈ স্থানান্তৰ কৰা হৈছিল। বৰ্তমান অসমৰ ২২ জিলাৰ পুথিভঁৰাল থকাৰ উপৰিও বহুতো মহকুমা পৰ্যায়ৰ পুথিভঁৰাল, গ্ৰাম্য পুথিভঁৰাল, বিদ্যালয় আৰু মহাবিদ্যালয় পৰ্যায়ৰ পুথিভঁৰাল আছে। ■■

‘তুমিতো জানাই
এই কবিৰ আৰু একো নাই
এটাই মাথোঁ কামিজ
তাৰো ছিগো ছিগো চিলাই

যেন খহি পৰিল

নুৰ জুপী
স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

সমকালীন অসমীয়া সাহিত্য জগতৰ এগৰাকী উল্লেখযোগ্য কবি, গীতিকাৰ, চিত্ৰশিল্পী হ’ল হীৰুদা ভট্টাচাৰ্য। হীৰুদা ৰূপে জনাজাত এই গৰাকী মহান আৰু বিৰল চৰিত্ৰৰ কবিজনাক ‘সুগন্ধি পখিলা’ৰ কবি ৰূপেও সমগ্ৰ অসমবাসীয়ে জানে। শব্দৰ মায়াজালেৰে অসমবাসীক বান্ধি ৰখা ‘সুগন্ধি পখিলা’ৰ কবি হীৰুদা ভট্টাচাৰ্যদেৱে অসমবাসীক শোকৰ সাগৰত পেলাই থৈ যোৱা ৪ জুলাই তাৰিখে দিনৰ প্ৰায় ১০ বাজি ৪০ মিনিটত চিৰদিনৰ বাবে আঁতৰি গ’ল।

‘এটা অভ্যুহাত পালে
মই গুচি যাব পাৰোঁ...
জালিকটা জোনাকৰ মাজেৰে মই গুচি যাম
হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে...

— বুলি কোৱা হীৰুদা সঁচাকৈয়ে গ’লগৈ। হীৰুদা এতিয়া আমাৰ মাজত নাই। নাই বুলি ক’লেও যেন ঠিক অন্যায় হ’ব। কিয়নো তেওঁৰ নিজৰ আদৰ্শ আৰু সৃষ্টিৰে অমৰ।

হীৰুদা এজন সহজ-সৰল আৰু ৰসিক ব্যক্তিত্বৰ মানুহ আছিল। আনে তেওঁৰ প্ৰশংসা কৰিলে তেওঁ মুঠেও ভাল পোৱা নাছিল। তেওঁৰ আকাংক্ষা আছিল আনক প্ৰশংসা কৰি বিশিষ্ট স্ৰষ্টাৰূপে গঢ়ি তুলি সমাজক, দেশক মহিমামণ্ডিত কৰি তোলাত যথাসাধ্য অৰিহণা যোগোৱা। ‘দেশ বুলিলে নালাগে

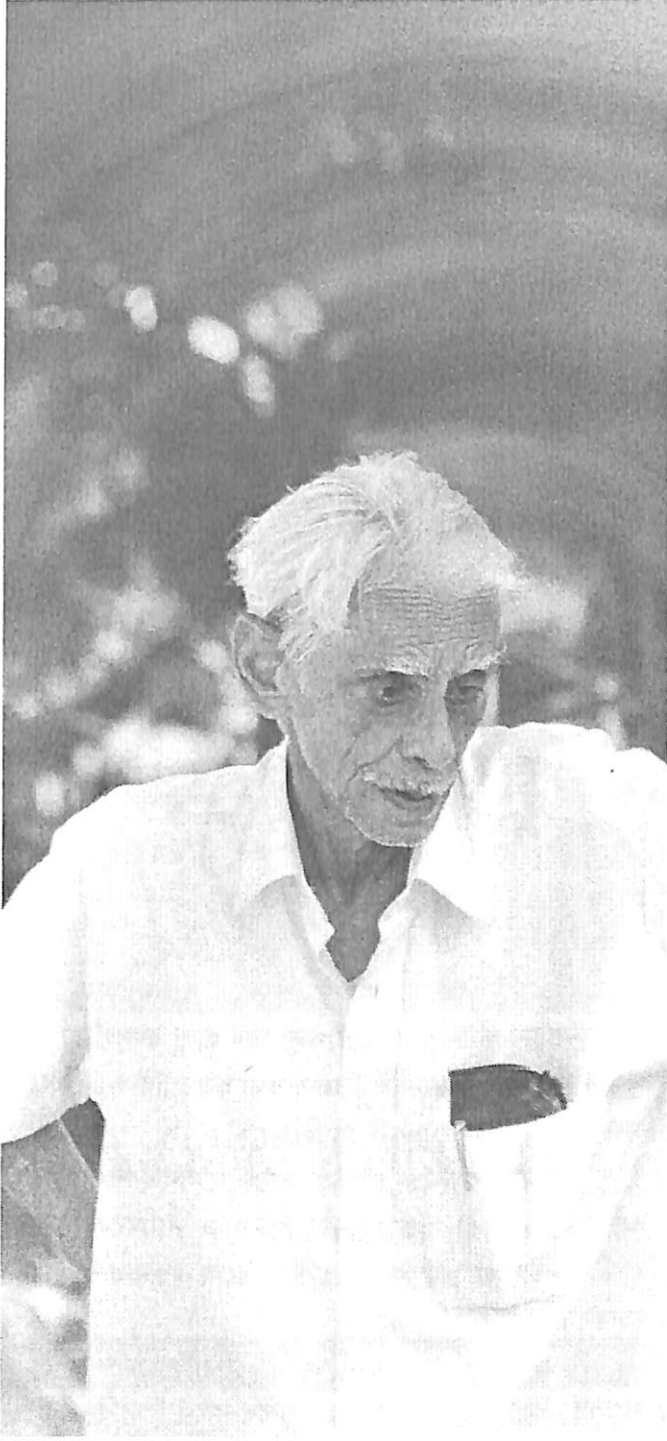
আদেশ’— এই বুলি তেওঁ আমাক সকীয়াই থৈ গৈছে। তেওঁ দেশত থকা সকলো জাতি-ভাষা-সংস্কৃতি লৈ সন্মান জনাবলৈ কবিতাৰ জৰিয়তে কৈ থৈ গৈছে।

শইচৰ পথাৰৰ মানুহজনে ৮০ বছৰ বয়সতো তৰুণ প্ৰজন্মক কবিতাৰে আকৰ্ষণ কৰিব পাৰিছিল। তেওঁৰ ‘সুগন্ধি পখিলা’ এক উৎকৃষ্ট কবিতাৰ পুথি। তেওঁৰ এই কবিতাৰ পুথি সম্বন্ধে সৰ্বজন সমাদৃত প্ৰখ্যাত কবি নীলমণি ফুকনে কৈছে— ‘জনপ্ৰিয়তাৰ ক্ষেত্ৰত মোৰ যিমান দূৰ মনত পৰে মফিজুদ্দিন আহমেদ হাজৰিকাৰ ‘জ্ঞানমালিনী’ৰ পিছত অসমীয়া আধুনিক কবিতা পুথিৰ ভিতৰত ‘সুগন্ধি পখিলা’ৰ সংস্কৰণেই সৰ্বাধিক।’ হীৰুদাই হয়তো একমাত্ৰ কবি, যাৰ কবিতাই অসমীয়া জাতিক সাৰ পোৱাইছে, দিছে জাগৰণৰ ছন্দ। এই ছন্দই জাগ্ৰত কৰিব পাৰিছে প্ৰজন্মৰ পিছত প্ৰজন্ম।

হীৰুদাৰ বহুতো কবিতাৰ স্তৱক শ্লোগানলৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে। তেওঁৰ এক অমৰ সৃষ্টি অসমৰ চুকে-কোণে থকা বহুতো শ্বহীদ বেদীৰ বুকুত পৰিলক্ষিত হয়—

‘মৃত্যুওটো এটা শিল্প
জীৱনৰ কঠিন শিলত কটা
নিৰ্লোভ ভাস্কৰ্য...’

প্ৰতিভাৰে অসাধাৰণ হ’লেও সৰল হৈ সাধাৰণ মানুহৰ বুকুত ঘৰ সাজিছিল কবি হীৰুদা ভট্টাচাৰ্যই। অসম সাহিত্য সভাৰ

প্রাক্তন উপ-সভাপতি ড° দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাই হীৰুদাক সহপাঠী হিচাপে পাইছিল। তেওঁ হীৰুদাৰ ব্যক্তিত্বৰ ওপৰত এক বিশেষ মন্তব্য আগবঢ়াইছে এইদৰে— ‘হীৰেন ভট্ট... ছাত্ৰাৱস্থাৰ পৰাই নিজৰ নিয়ম নিজে তৈয়াৰ কৰা মানুহ, তেতিয়াৰ পৰাই এটা ব্যতিক্ৰম— যি ব্যতিক্ৰম তেওঁৰ আকৰ্ষণ।

হীৰুদাৰ উল্লেখযোগ্য কবিতা পুথি কেইখন হ’ল— ‘বৌদ্ধ কামনা’ (১৯৬৪), ‘মোৰ দেশপ্ৰেমৰ কবিতা’ (১৯৬৯), ‘বিভিন্ন দিনৰ কবিতা’, সুগন্ধি পখিলা’ (১৯৮১)। তেওঁৰ নিজৰ আত্মজীৱনী লিখাত কেতিয়াও গুৰুত্ব আৰোপ কৰা নাছিল। তেওঁৰ ব্যক্তিত্বৰ এনে এটা পোহৰ আছে যে সেই পোহৰৰ আকৰ্ষণতে মানুহে তেওঁক আৰু তেওঁৰ কবিতাক আদৰি লৈছিল। তেওঁ নিৰৱ, কথা কম কোৱা লোক আছিল যদিও তেওঁৰ কবিতাত বক্ৰোক্তিৰে অনৰ্গল কথা কয়। তেওঁ যেন এক উদাসীন প্ৰকৃতিৰ ব্যক্তি আছিল।

হীৰুদাই কবিতাৰ জৰিয়তে সাধাৰণ মানুহৰ কল্যাণ হোৱাটো বিচাৰিছে। তেওঁ যে নিজৰ দেশখনক অত্যন্ত ভাল পায় সেই কথা তেওঁ তেওঁৰ কবিতাৰ জৰিয়তে প্ৰকাশ কৰিছে—

‘মোৰ প্ৰাণৰো প্ৰাণৰ, মোৰ গানৰো গানৰ, মোৰ দেশ...’
লোকৰ মুখত নিজৰ প্ৰশংসা শুনি তেওঁ যেন অপমানবোধ কৰিছিল। এনে এটি মনোভাব তেওঁ কবিতাৰ জৰিয়তে প্ৰকাশ কৰিছে—

‘তুমিতো জানাই
এই কবিৰ আৰু একো নাই।
এটাই মাথোঁ কামিজ
তাৰো ছিগো ছিগো চিলাই।’

হীৰুদাই আমাক বহুত দি গ’ল। সমাজৰ সকলো স্তৰৰ পাঠকৰ হৃদয়ত হীৰুদাৰ এই মহান সৃষ্টিসমূহ যুগ-যুগান্তৰ ধৰি জীয়াই থাকিব। অসমীয়া সাহিত্য থকালৈকে হীৰুদা ‘সুগন্ধিৰ পখিলা’ হৈ প্ৰতিজন অসমীয়াৰ হাড়ে-হিমজুৰে বৰ্তি থাকিব।

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষৰ সমূহ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ হৈ কবিজনলৈ যাচিছোঁ— অশ্ৰু-অঞ্জলি...! ■■

অসমৰ বনজ সম্পদ আৰু ইয়াৰ সংৰক্ষণ

মোজাহিদ আলী শ্বেখ

উচ্চতৰ মাধ্যমিক দ্বিতীয় বৰ্ষ

অসম এখন অৰণ্যৰে আবৃত বিশাল প্ৰদেশ। ইয়াত আছে বহু অৰণ্য-অভয়াৰণ্য তাৰ ভিতৰত আছে মানাহ, সোণাই-ৰূপাই, পাঁভৈ, ওৰাং, লাওখোৱা তথা কাজিৰঙা। ইয়াত থকা বন্য জীৱ-জন্তুবোৰৰ বহুত মনোমোহা। ইয়াত আছে বিভিন্ন ধৰণৰ গছ-গছনি, জীৱ-জন্তু, চৰাই-চিৰিকটি, কীট-পতংগ, মাছ-কাছ আৰু সৰীসৃপ বা উভচৰ প্ৰাণী।

অসমত থকা গছ-গছনি বা বনৰ বৃক্ষ, গুল্ম আদি বহুতো উপকাৰী। ইয়াত আছে বৃহৎ বৃহৎ গছ। যেনে শাল, তিতাচপা, চেগুন, গমাৰি, নিম, আজাৰ, কৃষ্ণচূড়া, সোণাৰু আদি। গুল্ম জাতীয় বহুতো গছ-গছনি, যিবোৰ ঔষধ বনাবলৈ মানুহে ব্যৱহাৰ কৰে। ইয়াত আছে বিভিন্ন ধৰণৰ মচলা জাতীয় গছ, বৰহমথুৰি, মেজাংকৰী আদিৰ দৰে বগুৰ গছ, শিমলু তুলা আৰু লাৰ বাবেও আমাৰ অসম বিখ্যাত।

অসমৰ হাবি-বননিত বসবাস কৰা বিভিন্ন জীৱ-জন্তু, যেনে— বাঘ, ভালুক, হাতী, এশিঙীয়া গড়, হৰিণা পহু, শহা পহু আদি প্ৰধান। চৰাই-চিৰিকটিৰ ভিতৰত আছে ধনেশ পক্ষী, শগুন, চিলনী, দেওৰাজহাঁহ, বগলী, শৰালি আদি।

অসমত থকা জীৱ-জন্তু আৰু গছ-গছনিবোৰৰ সংখ্যা আমি বহু দেখিলেও ইহঁতৰ অস্তিত্ব কিছুমান চোৰাং চিকাৰীৰ বাবে সংকটত পৰি ধৰিছে। চোৰাং চিকাৰীয়ে বাঘ, ভালুক, মৃগ পহুৰ ছাল, গড়ৰ খড়গ, হাতীৰ দাঁত-হাড়, পহুৰ শিং আদি মূল্যবান বস্তুৰ বিনিময়ত এই নিৰ্দোষী জীৱ-জন্তু তথা হাবি-বননিত পোৱা ভাল কাঠৰ বাবে ইহঁতক মাৰি-কাটি হাবি-বননি ধ্বংসৰ পথত পৰিচালিত কৰিবলৈ ধৰিছে। বৰ্তমান অসমত প্ৰায় ৭৫০ বিধ চৰাইৰ প্ৰজাতি পোৱা যায় কিন্তু ইয়াৰ

অস্তিত্বও সংকটাপন্ন। সেইবাবে অসম চৰকাৰে বিভিন্ন পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিছে যদিও সেইবাবে যথেষ্ট ফলপ্ৰসূ হোৱা নাই।

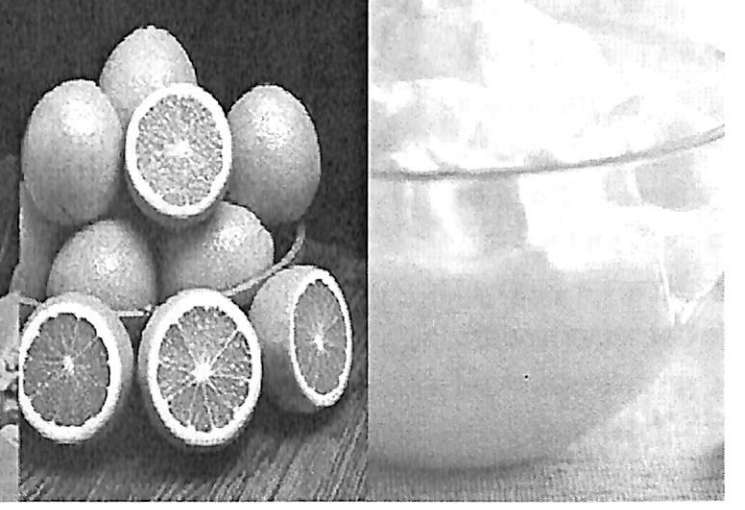
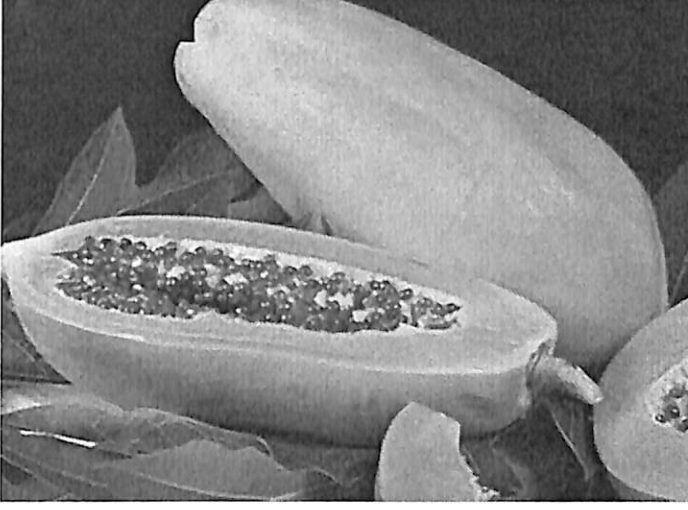
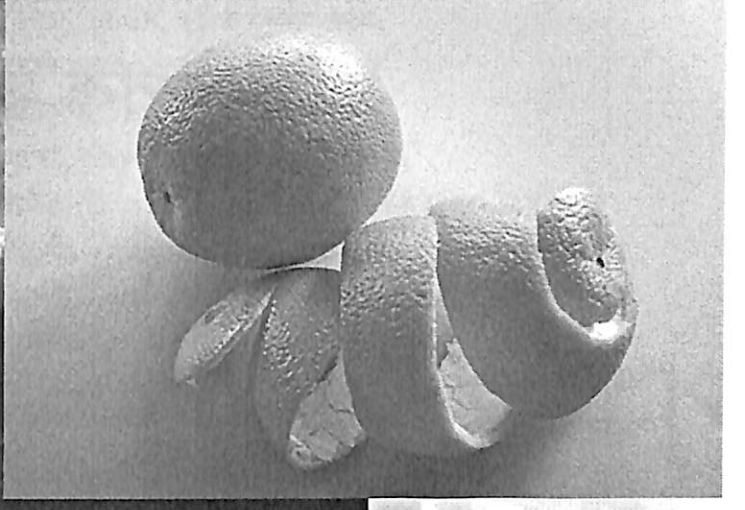
অসমত পোৱা বিভিন্ন ধৰণৰ কীট-পতংগ যেনে— মৌমাখি, পখিলা আৰু এৰীপলু বহু মূল্যবান। মৌমাখিয়ে মৌজোল সংগ্ৰহ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বা পখিলা আৰু মৌ-মাখি

দ্বাৰা হোৱা গছৰ প্ৰজননৰ ফলত আমাৰ বহু উপকাৰ হয়। কিন্তু আজিকালি বহু বিষাক্ত পদাৰ্থৰ সিচৰণৰ ফলত এনে কীট-পতংগৰ সংখ্যা কমি গৈ আছে আৰু তাৰ ফলত বহু গছ-গছনিৰ ফল-ফুল আদি উৎপাদনত ব্যাঘাত জন্মিছে। অসমত পোৱা এনে এটি মূল্যবান কীট-পতঙ্গ এৰীপলু, যাৰ দ্বাৰা বহুমূলীয়া এৰী-মুগা-পাটৰ মেখেলা-চাদৰ তৈয়াৰ কৰা হয় হাবি-বননি ধ্বংসৰ ফলত ইয়াৰ পৰিমাণো কমি আহিছে।

অসমৰ কাজিৰঙা, মানাহ, পাঁভৈ, সোণাই-ৰূপাই, ওৰাং আৰু লাওখোৱা অভয়াৰণ্যত বনৰাজ নামেৰে বিখ্যাত টেকীয়াপতীয়া বাঘৰো বিলুপ্তি ঘটিছে। ইয়াৰ একমাত্ৰ কাৰণ হৈছে চোৰাং চিকাৰী।

অসমৰ গৌৰৱ এশিঙীয়া গড় অসমৰ অৰণ্যৰ প্ৰধান সম্পদ। আজি তাৰ একমাত্ৰ খড়গৰ বাবে বিলুপ্তি ঘটিছে সেইবাবে গুৱাহাটীৰ জাপৰিগোপত চিৰিয়াখানা স্থাপন কৰি ইয়াৰ সংৰক্ষণ কৰা হৈছে।

প্ৰকৃতিৰ শোভাবৰ্ধক, সৃষ্টিৰ ধাৰক, পৰিৱেশৰ পৰিস্থিতিতন্ত্ৰৰ এৰাব নোৱৰা অংগ, মানুহৰ পৰম বন্ধু স্বৰূপ এই বনজ সম্পদবোৰক ৰক্ষণা-বেক্ষণ আৰু সংবৰ্ধনৰ প্ৰতি মানুহ সচেতন হোৱা উচিত। নহ'লে এদিন এই বনজ সম্পদৰ সৈতে মানুহৰ অস্তিত্ব এই পৃথিৱীৰ পৰা নাইকিয়া হৈ যাব। ■■

সৌন্দৰ্য চৰ্চাত প্ৰাকৃতিক সমল

সুমন বেগম

উচ্চতৰ মাধ্যমিক দ্বিতীয় বৰ্ষ

শুকান ছালৰ বাবে উপযোগী পেক

মৌ আৰু বিলাহীৰ পেক

তৈয়াৰ কৰা নিয়ম : ডাঙৰ চামুচেৰে এক চামুচ মৌ আৰু বিলাহী ভালদৰে মিহলাই পেক বনাই ল'ব। এই কথা মনত ৰাখিব লাগে যে এই পেক চকুৰ আশে-পাশে লগাব নালাগে। মুখৰ ছাল এই পেকে ধুনীয়া কৰে। মুখখনত থকা দাগ উঠায়।

পদিনাৰ পেক

তৈয়াৰ কৰা নিয়ম : পদিনা ভালদৰে পিহি লৈ প্ৰথমে পেক বনাই ল'ব। এই পদিনাখিনি মুখত পোন্ধৰ মিনিট সময় লগাই থ'ব। তাৰ পিছত ঠাণ্ডা পানীৰে মুখখন ধুই দিব। এই পেকে মুখমণ্ডলৰ শুকান ভাব শুহি লয়।

কমলা

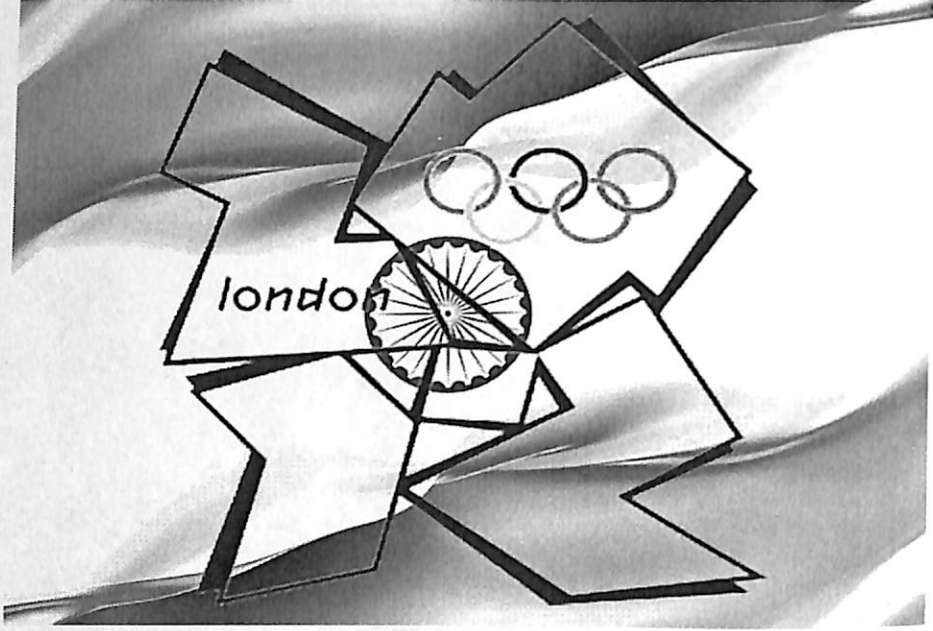
তৈয়াৰ কৰা নিয়ম : অতি বেছি কক্ষ ছাল যদি হয় কমলাৰ বাকলি ব'দত শুকুৱাই গুড়ি কৰি লগতে বাদাম গুড়ি কৰি মিহলাই কিছু সময় তিয়াই থৈ দিব। তাৰ পিছত মুখত লগাই ২০ মিনিট পাছত ধুই চাফা কৰিব। তাৰ পিছত মুখখনত দেখিব যে কমলাত থকা তেলবোৰে ছালত থকা ক'লা দাগবোৰ আঁতৰাই পেলাইছে। ■■

অলিম্পিক আৰু ভাৰত

পৃথিৱীৰ শ্ৰেষ্ঠ ক্ৰীড়া সমাৰোহৰ ভিতৰত অলিম্পিক প্ৰধান। ইয়াৰ ইতিহাস অতি দীঘল। আজিৰ পৰা খ্ৰীষ্টপূৰ্ব প্ৰায় ৭৭৬ ৰ আগতে অলিম্পিকৰ জন্ম হৈছিল। গ্ৰীকদেশৰ অধিবাসীসকলে তেওঁলোকৰ দেৱতা জিউচৰ সন্মানৰ বাবে প্ৰতি ৫ বছৰৰ অন্তৰে অন্তৰে অলিম্পিয়া নামৰ ঠাইত একোটা ক্ৰীড়া প্ৰতিযোগিতাৰ আয়োজন বোলা হয়।

এই উৎসৱ উপলক্ষে কাৰুকাৰ্য খচিত প্ৰাসাদ, মাৰ্বলৰ ষ্টেডিয়াম, সাঁতোৰাৰ সৰোবৰ, বতুলশা আৰু মঠ-মন্দিৰেৰে ভৰপূৰ অতুলনীয় সৌন্দৰ্য নগৰী অলিম্পিয়া ভূমধ্য সাগৰৰ দাঁতি কাষৰীয়া প্ৰত্যেক দেশৰে পৰা অহা হেজাৰ হেজাৰ খেলুৱৈ, ক্ৰীড়ামোদী লোকেৰে ভৰি পৰিছিল। ইতিহাসৰ মতে অলিম্পিক এমাহ ধৰি অনুষ্ঠিত হৈছিল। এই মাহটোক 'হিয়েৰো মেনিয়া' বোলা হৈছিল।

অলিম্পিক গৌৰৱৰ শীৰ্ষ স্থানত উঠিছিলগৈ খ্ৰীষ্টপূৰ্ব প্ৰায় চাৰিশ বছৰত আৰু তাৰ পিছৰ পৰাই ক্ৰমান্বয়ে পৰি আহিব ধৰে। অলিম্পিক সমাৰোহ একেবাৰে দুৰৱস্থাত পৰিছিল ৬৬ খ্ৰীষ্টাব্দত সম্ৰাট নিৰোৰ শাসনকালত। ৩৯৩ খ্ৰীষ্টাব্দত গ'থ জাতিৰ কিছুমান আক্ৰমণকাৰীয়ে অলিম্পিয়াৰ মঠ-মন্দিৰসমূহত লুটপাত কৰাৰ এবছৰ পিছৰে পৰা খ্ৰীষ্টধৰ্মী সম্ৰাট থিয়দছিয়াছে এই খেল-ধেমালিক খ্ৰীষ্টান ধৰ্মৰ বিৰোধী বুলি বন্ধ কৰি দিয়ে আৰু অলিম্পিকৰ মৃত্যু হ'ল।

কৰিছিল। এই প্ৰতিযোগিতাক অলিম্পিক

প্ৰচলন চেষ্টা কৰিছিল।

ইয়াৰ ফলশ্ৰুতি স্বৰূপে ১৮৯৩ চনত তেওঁ হৰ্বনত ইউনিয়ন দা স্পৰ্টছ এথলেটিক্ছৰ এখন বিশেষ সভা অনুষ্ঠিত কৰা তালৈ পৃথিৱীৰ সকলো খেলুৱৈক আমন্ত্ৰণ জনায়। প্ৰথমবাৰৰ বিশেষ একো সাঁহাৰি নোপোৱা হ'ল যদিও ১৮৯৪ চনত সেই সপোন বাস্তৱত পৰিণত হ'ল যাৰ বাবে বিশ্বক্ৰীড়া অলিম্পিক পুনৰ জন্ম হ'ল। ইয়াত জড়িত থকা দেশসমূহ হ'ল— আমেৰিকা, ইংলেণ্ড, ছুইডেন, স্পেইন, ইটালী, বেলজিয়াম, ৰাচিয়া, গ্ৰীচ আৰু ফ্ৰান্স। ১৮৯৬ চনত প্ৰথমবাৰৰ বাবে এথেণ্জত ইয়াক অনুষ্ঠিত কৰা স্থান নিৰ্বাচন কৰা হৈছিল। তেতিয়াৰ পৰা প্ৰায় ১০০ বছৰ ধৰি ২৭ খন খেল উদ্‌যাপন কৰা হ'ল।

অলিম্পিকৰ পতাকা আৰু প্ৰতীকবোৰ হ'ল— আধুনিক অলিম্পিক যদিও ১৮৯৬ চনত আৰম্ভ হৈছিল, তথাপি ১৯১৩ চনতহে আধুনিক অলিম্পিকৰ জন্মদাতা বেষণ পিয়ৰ কুবাৰ্টিনৰ বিশেষ অনুৰোধত এখন পতাকা গ্ৰহণ কৰা হ'ল যাৰ

প্ৰথম বাৰে অলিম্পিকৰ মৃত্যু হ'ল যদিও ১৮৮৬ চনত 'বেণে পিয়েৰ দা কুবাৰ্টিন' নামৰ এজন ফ্ৰান্সীছ উদ্যোগী ডেকাই ইউনিয়ন দা স্পৰ্টছ এথলেটিক্ছ নামেৰে এটা সংগঠন কৰি তেওঁ জৰিয়তে ফ্ৰান্সীছ শিক্ষানুষ্ঠানসমূহ শাৰীৰিক শিক্ষা

প্রতীক পৰস্পৰ সংযুক্ত পাঁচটি বৃত্তৰে গঠিত চিহ্ন। ইয়াত আছে— নীলা, ক'লা, হালধীয়া, বঙা আৰু সেউজীয়া বঙা। এই বঙে পাঁচখন মহাদেশৰ বন্ধুত্বৰ প্ৰতীক।

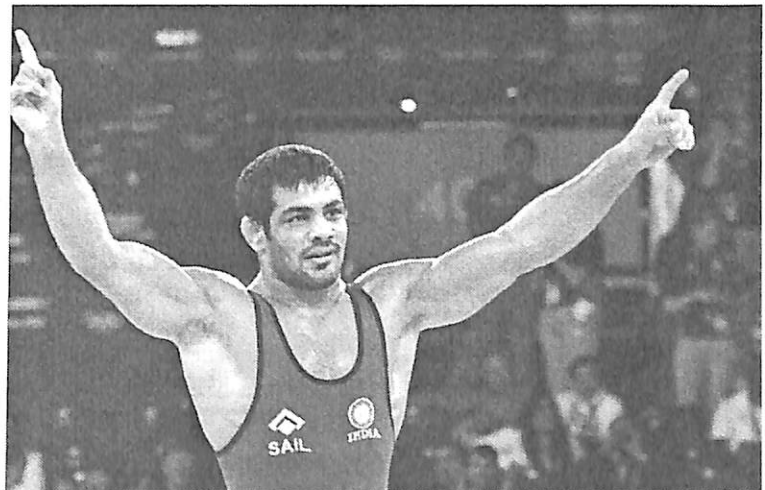
অলিম্পিকত ভাৰতৰ পাৰদৰ্শিতা

পেৰিছ, ১৯০০, ২০০ মিটাৰ দৌৰত ৰূপৰ পদক
আৰু ২০০ মিটাৰ হাৰ্ডলছত ৰূপৰ পদক (নবমান প্ৰিটচাৰ্ড)

আমষ্ট্ৰাৰ ডাম, ১৯২৮, হকীত সোণৰ পদক;
লছ এঞ্জেলছ, ১৯৩২, হকীত সোণৰ পদক;
বাৰ্লিন, ১৯৩৫, হকীত সোণৰ পদক;
লণ্ডন, ১৯৪৮, হকীত সোণৰ পদক;
লেছিংকি, ১৯৫২, হকীত সোণৰ পদক;
মেলবৰ্ণ, ১৯৫২, মল্লযুদ্ধত ব্ৰঞ্জৰ পদক
(K.D.Yadow)

মেলবৰ্ণ, ১৯৫৬, হকীত সোণৰ পদক;
ৰোম, ১৯৬০, হকীত ৰূপৰ পদক;

টকিঅ', ১৯৬৪, হকীত সোণৰ পদক;
মেক্সিকো, ১৯৬৮, হকীত ব্ৰঞ্জৰ পদক;
মিউনিখ, ১৯৭২, হকীত ব্ৰঞ্জৰ পদক;
মস্কো, ১৯৮০, হকীত সোণৰ পদক;
আটলাণ্টা, ১৯৯৬, টেনিছ ব্ৰঞ্জৰ পদক (লিয়েণ্ডাৰ পেজ)
ছিডনী, ২০০০, ভাৰোভোলনত ব্ৰঞ্জৰ পদক (কাৰ্ণামমালেশ্ব)
এথেন্স, ২০০৪, শ্বুটিঙত ৰূপৰ পদক (ৰাজ্যবৰ্ধন সিংবাথেৰি)
বেইজিং, ২০০৮, ১০ মিটাৰ এয়াৰ ৰাইফল শ্বুটিঙত সোণৰ
পদক (অভিনৱ বিদ্ভা)
বেইজিং, ২০০৮, মল্লযুদ্ধ ৬৬ কিলোগ্ৰাম ফ্ৰিষ্টাইলত ব্ৰঞ্জৰ
পদক (সুশীল কুমাৰ)
বেইজিং, ২০০৮, বক্সিঙৰ ৭৫ কিঃগ্ৰাম শাখাত ব্ৰঞ্জৰ পদক
(বীজেন্দৰ কুমাৰ)
লণ্ডন, ২০১২, মহিলাৰ ৫১ কে. জি বক্সিঙত ব্ৰঞ্জৰ পদক
(মেৰী কম)
লণ্ডন, ২০১২, পুৰুষৰ ২৫ মিটাৰ শ্বুটিঙত ৰূপৰ পদক
(বিজয় কুমাৰ)
লণ্ডন, ২০১২, পুৰুষৰ ৬৬ কে জি মল্লযুদ্ধত ৰূপৰ পদক
(সুশীল কুমাৰ)
লণ্ডন, ২০১২, পুৰুষৰ ১০ মিটাৰ এয়াৰ ৰাইফল শ্বুটিঙত
ব্ৰঞ্জৰ পদক (গগন নাৰং)
লণ্ডন, ২০১২, মহিলাৰ একক বেডমিণ্টনত ব্ৰঞ্জৰ পদক
(ছইনা নেহৰাল)

কেইবিধমান বনৌষধি আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয়তা

ভবানী বৰা
সহযোগী অধ্যাপিকা

পৃথিৱীত যেতিয়াৰেপৰা মানৱ জাতিৰ সৃষ্টি হৈছে, সম্ভৱতঃ তেতিয়াৰে পৰাই মানুহে জানি বা অজানিতে উদ্ভিদৰ ওপৰত বহু কাৰণত বহু ধৰণেৰে নিৰ্ভৰ কৰি আহিছে। যদিওবা উদ্ভিদৰপৰা ঔষধ তৈয়াৰ কৰা প্ৰক্ৰিয়া বা সঠিক গুণাগুণৰ বিষয়ে মানুহে জনা নাছিল, তথাপি মানুহে বিভিন্ন ৰোগৰ পথ্য হিচাপে উদ্ভিদৰ বিভিন্ন অংশ ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে।

পুৰণি কালত কেৱল মস্তকইহে ৰোগ নিৰাময় কৰিব পাৰে বুলি মানুহৰ বিশ্বাস আছিল। দিন যোৱাৰ লগে লগে মানুহে যুক্তিৰে কথাবোৰ বিবেচনা কৰিবলৈ ল'লে। যুক্তিৰ ভেটিটোই বিভিন্ন গছ, পাত, ফুল আৰু শিপাৰ গুণাগুণ পৰীক্ষা কৰি তাক ৰোগীৰ পথ্য আৰু ৰোগ নিৰাময়ৰ কাৰক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰি চিকিৎসা শাস্ত্ৰত নতুন অধ্যয়ৰ সূচনা কৰিলে। ভাৰতবৰ্ষত বনৌষধি প্ৰয়োগৰ এক প্ৰাচীন আৰু চহকী পৰম্পৰা আছে। ভাৰতত উদ্ভিদক ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰৰ কথা ঋক্বেদ, চৰক সংহিতা, অথৰ্ববেদ আদিত বৰ্ণনা কৰা আছে, বৰ্তমান বিজ্ঞানৰ উন্নতিৰ লগে লগে উদ্ভিদৰ বিভিন্ন যোগাত্মক দিশ বিশেষকৈ ঔষধি গুণৰ অনেক কথা পোহৰলৈ আহিছে আৰু উদ্ভিদৰ প্ৰভূত উপকাৰিতাৰ কথা প্ৰমাণিত হৈছে।

পৃথিৱীত অনেক ঔষধি গুণযুক্ত উদ্ভিদ আছে। আমি ভুগি থকা নানান ৰোগ অতি সহজতে অৰ্থ ব্যয় নকৰাকৈয়ে নিৰাময় কৰিব পাৰোঁ। তাৰ বাবে আমি ঔষধি উদ্ভিদবোৰ চিনাক্ত কৰিব লাগিব আৰু উচিত সময়ত সঠিক পৰিমাণত তাক প্ৰয়োগ কৰিব পাৰিব লাগিব।

তলত কেইবিধমান অসমৰ বনৌষধিৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰা হ'ল—

তুলসী

তুলসী এবিধ প্ৰচলিত পবিত্ৰ সুগন্ধিযুক্ত উদ্ভিদ। হিন্দু সমাজত পূজা-পাৰ্বণৰ বাবে ই অপৰিহাৰ্য। প্ৰায় সকলোৰে ঘৰত তুলসী থকা

Ocimum suave Willd.

দেখা যায়। ভাৰতবৰ্ষত মাত্ৰ ৯ বিধমান প্ৰজাতিহে পোৱা যায়। স্থানীয় নাম — তুলসী
হিন্দী নাম — তুলচী
সংস্কৃত নাম — কৃষ্ণ তুলসী, মঞ্জৰী, বৃন্দা, সলভা আদি
ইংৰাজী নাম — হলী বেচিল, চেকৰেড বেচিল (Holy basil, Sacred basil)

গোত্ৰ — লেমিয়েছি (Lamiaceae)

উচ্চতা, পাতৰ বৰণ, গুটি আদিলৈ লক্ষ্য ৰাখি আমি সাধাৰণতে তলত উল্লেখ কৰা তুলসীসমূহ দেখিবলৈ পাওঁ।
বৈজ্ঞানিক নাম :

১। কলীয়া তুলসী — অছিমাম এমেৰিকানাম
(*Ocimum americanum*)

২। ৰাম তুলসী — অছিমাম গ্ৰেটিছিমাম
(*Ocimum gratissimum*)

৩। বন তুলসী — অছিমাম বেছিলিকাম (*Ocimum basilicum*)

৪। পবিত্র তুলসী— অছিমাম চেনকটাম (*Ocimum sanctum*)

দৈহিক বর্ণনা :

তুলসী এবিধ একবৰ্ষী বা বহুবৰ্ষী গুঞ্জাজাতীয় বনৌষধি। কাণ্ড পোন, কোমল, বৰ্গাকাৰ আৰু শুং থকা। পুষ্পবিন্যাস সাধাৰণতে ভাৰ্টিছিলেষ্টাৰ, কেতিয়াবাহে বেছিম পুষ্পবিন্যাস দেখা যায়। ফুল সৰু, মঞ্জৰীত হয়, পুষ্পমঞ্জৰীৰ চাৰিওফালে বেঙুনীয়াৰ মাজত হালধীয়া ৰেখাযুক্ত ফুল হয়। বীজ হালধীয়া— ৰঙচুৱা, পকিলে ডাঠ মুগা বা ক'লা বৰণৰ হয়।

কলীয়া তুলসী (*Ocimum americanum*) :

এই তুলসীৰ উচ্চতা প্ৰায় ৬০ ছেঃমিঃ, পাত ডিম্বাকৃতিৰ, পাতৰ কাষসমূহ সামান্য খাজ কটা। সুগন্ধি পাতৰ ওপৰফাল মিহি ছালেৰে আবৃত, গ্ৰন্থিযুক্ত। ফুলৰ বৰণ বগা বা গুলপীয়া, আকৃতিত সৰু। গুটিবিলাক ক'লা, ঘূৰণীয়া আৰু বিক্ষায়ুক্ত হয়।

ৰাম তুলসী (*Ocimum gratissimum*) :

ৰাম তুলসী কলীয়া তুলসীতকৈ ওখ হয়। উচ্চতা প্ৰায় ৩০-৯০ ছেঃমিঃ মান হয়। পাতৰ আকৃতি ডাঙৰ, ফুলৰ বৰণ পাতল সেউজীয়া বা হালধীয়া। পাত মসৃণ আৰু কোমল।

বন তুলসী (*Ocimum basilicum*) :

ই বহুবৰ্ষজীৱী বন। পাত সামান্য ডাঙৰ, নোমাল, খহটা; বৰণ ঘন সেউজীয়া। ইয়াৰ ঔষধি গুণ আনকেইবিধতকৈ কম। পূজা-পাৰ্বণতো ব্যৱহৃত নহয়।

পবিত্ৰ তুলসী (*Ocimum sanctum*) :

পবিত্ৰ তুলসীৰ কাণ্ড কোমল, পোন আৰু শাখাযুক্ত, পাত সৰল, আয়তাকাৰ। ফুল সৰু আৰু বেঙুনীয়া-নীলা বৰণৰ।

ৰাসায়নিক উপাদান :

তুলসীৰ পৰা বিভিন্ন ধৰণৰ ৰাসায়নিক দ্ৰব্য আহৰণ কৰা হৈছে। তাৰ ভিতৰত কেম্ফৰ (*Camphore*), চাইট্ৰল (*Citrol*), লিনালুল (*Linalol*), ইউজিনল (*Eugenol*) আদি অন্যতম।

পূব আফ্ৰিকাত পোৱা এবিধ তুলসী (*Ocimum kilmands Charicum*) বৰ্তমান কফুৰ্ৰৰ উৎস হিচাপে যথেষ্ট গুৰুত্ব দিয়া হৈছে। ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ঠাইত যেনে— কাশ্মীৰ, উত্তৰ-প্ৰদেশ, পশ্চিমবঙ্গ, মহাৰাষ্ট্ৰ, মাদ্ৰাজ আৰু মহীশূৰত এইবিধ তুলসীৰ খেতি কৰা হৈছে।

পূজা-পাৰ্বণত ব্যৱহাৰ কৰাৰ উপৰিও তুলসীক বিভিন্ন ঠাইত বিভিন্ন ধৰণে ঔষধ হিচাপে স্থান দিছে।

■ কাহ, ব্ৰংকাইটিছৰ বাবে তুলসী উত্তম পথ্য। ফিকা চাহৰ লগত তুলসীৰ পাত সিঁজাই খালে কফ নিৰ্মূল হয়।

■ পবিত্ৰ তুলসীৰ ৰস মেলেৰিয়াৰ প্ৰতিষেধক হিচাপে ব্যৱহৃত হয়।

■ ভাৰতীয় জন-জাতিসকলে মূৰৰ বিষ, সিৰামূৰিয়ে ধৰা, কুকুৰে কামোৰা, সাপে খোটা আদিত তুলসীৰ ৰস প্ৰতিষেধক পথ্য হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে।

■ আটাইকেইবিধ তুলসীয়েই ভেঁকুৰনাশক আৰু কীটনাশক গুণেৰে সমৃদ্ধ।

■ তুলসী পাতৰ ৩/৪ টোপাল ৰসে কাণৰ বিষ নোহোৱা কৰে।

■ ৰাম তুলসীৰ ৰসে ধাতু দুৰ্বলতা, শিশুৰ পেট-ফুলা, অজীৰ্ণ আদি উপশমত সহায় কৰে।

■ গ্ৰহণীৰ বাবে কলীয়া তুলসীৰ ৰস উত্তম পথ্য।

■ শালমন, বগাচোমত তুলসী ব্যৱহাৰ কৰিলে ৰোগ ভাল হোৱাৰ উপৰিও ছালৰ মসৃণতা বাঢ়ে।

■ বিভিন্ন ধৰণৰ ছালৰ ৰোগৰ বাবে কলীয়া তুলসীৰ পাতৰ পেষ্ট অতি প্ৰয়োজনীয়।

■ তুলসীয়ে হজম শক্তি বৃদ্ধি কৰে। দৈনিক তুলসী পাতৰ ৰস খালে পেটৰ ৰোগৰ পৰা আঁতৰত থাকিব পাৰি।

■ তুলসীৰ শিপা বীৰ্যবৰ্ধক, বীৰ্যসুপ্তক।

■ কুকুৰীকণা ৰোগত ক'লা তুলসীৰ ৰস সঘনাই ব্যৱহাৰ কৰিলে সোনকালে আৰোগ্য লাভ কৰিব পাৰি।

■ পবিত্ৰ তুলসীৰ পাত শুকুৱাই গুড়ি কৰি পানীৰ লগত মিহলাই নাকৰ অসুখত ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

■ স্বপ্নদোষ নিবাৰণটো তুলসীৰ ৰসে সহায় কৰে।

■ তুলসী কৃমিনাশক।

■ তুলসীৰ পাত চোবালে বমি ভাব আঁতৰ হয়।

■ তুলসী পাতৰ ৰস বাত বিষতো উপকাৰী।

■ তুলসীয়ে বায়ু প্ৰদূষণ বহুখিনি ৰোধ কৰিব পাৰে।

গতিকে ঔষধি গুণেৰে সমৃদ্ধ এই পবিত্ৰ তুলসী উদ্ভিদ কেৱল ঔষধৰ বাবেই নহয় বায়ু প্ৰদূষণ নাশক হিচাপেও আমি প্ৰত্যেকেই ইয়াৰ গছ ঘৰৰ কাষত ৰুব লাগে।

নয়নতৰা

শ্ৰুতিমধুৰ নামেৰে গোটেই বছৰ ফুলনি শুৱাই থকা উদ্ভিদজোপাই হৈছে 'নয়নতৰা', সাঁচাই ই নয়ন সাৰ্থক কৰা ফুল।

নয়নতৰাৰ জন্মস্থান 'মাদাগাস্কাৰ'; সময়ৰ লগে লগে ই সকলো ঠাইতে বিয়পি পৰে। লেটিন নাম 'ভিনকেয়াৰ' (Vincere), অৰ্থ হ'ল জয় কৰা (to overcome)। বাৰ মাহে বাগিচা শুৱনি কৰি ৰাখে বাবে ইয়াক 'সদাবাহাৰ' বুলিও কোৱা হয়।

স্থানীয় নাম — নয়নতৰা

হিন্দী নাম — চদাবাহাৰ (Sadabahar)

ইংৰাজী নাম — পেৰিউক্কল (Periwinkle)

বৈজ্ঞানিক নাম — ভিনকা ৰজিয়া (Vinca rosea),

কেথাৰেছ্‌ছাছ ৰজিয়াছ (Catheranthus roseus)

গোত্ৰ — এপচাইনেচি (Apocynaceae)

দৈহিক গঠন :

নয়নতৰা এবিধ বহুবৰ্ষজীৱী উদ্ভিদ। গ্ৰীষ্ম, বৰ্ষা দুয়োটা ঋতুতে ডাল ভৰি ফুল ফুলি থাকে। উচ্চতা প্ৰায় ১ মিটাৰমান। কাণ্ড দুৰ্বল, হালি পৰা বিধৰ। ফুলৰ বৰণ বগা, গোলাপী নাইবা বেঙুনীয়া; পাহি চক্ৰকাৰে সজ্জিত হৈ থাকে। ফল যঁজীয়াইকে লাগে।

ৰাসায়নিক উপাদান :

সুন্দৰ ফুলেৰে সৈতে নয়নতৰাই যি ৰাসায়নিক যৌগ বহন কৰে তাৰ ঔষধি গুণৰ মূল্য বহুত বেছি। সেয়ে ইয়াক 'যাদুকৰী' উদ্ভিদ বুলিয়েই বেছিকৈ জনা যায়।

নয়নতৰাৰ প্ৰধান দুবিধ সক্ৰিয় যৌগ হৈছে— এলকালয়ড আৰু টেনিন। ইয়াৰ দেহত পোৱা প্ৰধান এলকালয়ডবিধ হৈছে— 'ভিনকামাইন'। ইয়াৰ উপৰিও কেথাৰেন্থাইন (Catharanthine), লিউৰ'চাইন (Leurosine) আদি এলকালয়ডো পোৱা যায়।

আনহাতে নয়নতৰাৰ পাতত 'ভিনক্ৰিপ্টিন' আৰু

'ভিনক্ৰিপ্টিন' ছালফেট সক্ৰিয় যৌগ হিচাপে পোৱা যায়।

নয়নতৰাৰ শিপাত 'ৰেচাৰপাইন' (Reserpine) আৰু 'চাৰপেনটাইন' (Serpentine) নামৰ দুবিধ ক্ষাৰক পোৱা যায় 'অনক'ভিন' (Oncovin) নামৰ আন এবিধ উল্লেখযোগ্য পদাৰ্থও নয়নতৰাত পোৱা যায়।

পুৰণি কালৰে পৰা বিভিন্ন ৰোগৰ প্ৰতিষেধক হিচাপে নয়নতৰাৰ বিভিন্ন অংশ ব্যৱহাৰ কৰি অহা হৈছে। মূৰৰ কামোৰ ডায়েৰিয়া, দাঁতৰ আলুৰ পৰা তেজ ওলোৱা, স্মৃতিশক্তি বৃদ্ধি কৰা, মধুমেহ ৰোগত, বক্তচাপ আদিত নয়নতৰাৰ প্ৰয়োজন অতিকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ। ইয়াৰ উপৰিও নয়নতৰা বৰ্তমান সময়ৰ প্ৰত্যাহ্বান কেঞ্চাৰৰ বিপক্ষে যুঁজিবলৈকো সক্ষম।

■ নয়নতৰাত থকা 'ভিনকামাইনে' তেজ চলাচল উন্নত কৰাৰ লগতে স্মৃতিশক্তি আৰু শ্ৰৱণশক্তি বৃদ্ধিতো সহায় কৰে।

■ কেথাৰেছ্‌ছাইন আৰু লিউৰ'চাইন নামৰ এলকয়ডে মধুমেহ আৰু উচ্চ ৰক্তচাপ নিৰ্মগামী কৰাত সহায় কৰে। ইয়াৰ উপৰিও ইহঁতে কোনো ঠাইত হোৱা ৰক্তক্ষৰণ (bleeding) ৰোধ কৰিব পাৰে।

■ উক্ত যৌগসমূহ কেঞ্চাৰ ৰোগ চিকিৎসাৰ কেম'থেৰাপি (Chemotherapy)ত প্ৰয়োগ কৰা হয়।

■ নয়নতৰাত থকা ক্ষাৰকৰ প্ৰয়োগে মানুহৰ স্নায়ৱিক উত্তেজনা বহুখিনি প্ৰশমিত কৰিব পাৰি।

■ ভিনক্ৰিপ্টিন ছালফেট সৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ লিউকেমিয়া ৰোগৰ ঔষধ হিচাপে ব্যৱহৃত হয়।

■ নয়নতৰাৰ পাতৰ বস ডায়েবেটিছৰ মহৌষধ।

■ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰই নয়নতৰাৰ পৰা নিষ্কাশন কৰা ভিন'ৰেলবাইন (Vinorelbine) নামৰ ক্ষাৰকবিধ হাঁওফাঁও (lung)ৰ কেঞ্চাৰৰ ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰি সুফল পাব পাৰি বুলি প্ৰমাণিত কৰিছে। ৭০খনতকৈও অধিক দেশে এই যৌগটো কেঞ্চাৰ ৰোগৰ প্ৰতিষেধক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছে।

■ বেস্তেৰিয়া নাশ কৰিবলৈও নয়নতৰা ব্যৱহাৰ কৰা হয়। গতিকে গোটেই বছৰজুৰি বাগিচা শুৱনি কৰি থকা এই ফুলজোপাক বিশ্বই মূল্যবান বনৌষধি হিচাপে আদৰি লৈছে।

শেৱালি

কোনে নাজানে শেৱালিৰ কথা? শেৱালি নোহোৱাকৈ জানো শৰৎ আহিব পাৰে। শৰৎ হৈছে, নিয়ৰত তিতা বনৰ ওপৰত শেৱালি সৰাৰ বতৰ। অন্যহাতে, শৰৎ নাথাকিলে শেৱালিও মিছা। শৰৎকাল প্ৰতিবছৰত এবাৰকৈ আহে, প্ৰতি শৰতত শেৱালিও ফুলে। প্ৰকৃততে শেৱালি শৰতৰ সৌন্দৰ্যৰ

Nyctanthes arbortristis Linn.

প্রতীক। আহিনমহীয়া তলসৰা শেরালি ফুলৰ কথা অসমীয়া মানুহৰ পৰিচিত। কবি, সাহিত্যিকসকলে শেরালি ফুলৰ নাম তেওঁলোকৰ কবিতা, গদ্য আৰু নাটকত উল্লেখ আছে। মহাকবি কালিদাসেও 'ঋতুসংহাৰ'ত শৰৎ বৰ্ণনত শেরালিক 'শেফালিকা কুসুমগন্ধি মনোহাৰাণি' বুলি উল্লেখ কৰিছে। মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ সৃষ্টি 'কীৰ্ত্তন' পুথিৰ 'হৰমোহন' অধ্যায়তো শেরালি ফুলৰ অৱতাৰণা কৰা হৈছে। শৰৎ কালৰ আহিন মাহৰজোনাক বাতি শেরালি ফুলৰ গোন্ধে সকলোকে আকৰ্ষণ কৰে। ই প্রকৃততেই প্রকৃতিৰ দান। ভাৰতবৰ্ষ আৰু বাৰ্মা শেরালিৰ জন্মস্থান।

স্থানীয় নাম — শেরালি

ইংৰাজী নাম — নাইট জেছমিন (Night Jasmine)

বৈজ্ঞানিক নাম — নিকটেন্থিচ অৰবৰট্ৰিচিচ

(*Nyctanthes arbortristis*)

গোত্র — অলিয়েছি (Oleaceae)

ইয়াৰোপৰি শেরালি ফুলক শেফালি, শিউলি, শেফালিকা, নিশিপুষ্পিকা, হৰসিংগৰ আদি বিভিন্ন নামেৰে জনা যায়।

দৈহিক গঠন :

শেরালি এবিধ সৰু বৃক্ষজাতীয় দ্বিবীজপত্ৰী উদ্ভিদ। কাণ্ড খহটা। পাতবোৰ খহটা আৰু বিপৰীতমুখে সজ্জিত। ফুল সৰু, উভয়লিংগী আৰু সম্পূৰ্ণ। ৰঙা ঠাৰিৰে সৈতে ইয়াৰ ফুলবোৰ বগা, তীব্ৰ গোলকীয় আৰু তিতা। বেটুপাতৰ সংখ্যা পাঁচ,

পাহিৰ সংখ্যাও পাঁচ, নলাযুক্ত। ইয়াৰ ফলক কেপচুল বুলি কোৱা হয়।

শেরালি ফুলৰ সৌন্দৰ্যই মানুহৰ মন জুৰ পেলোৱাৰ উপৰি ইয়াৰ ঔষধি গুণেও মানুহক আকৰ্ষণ কৰে। এই ফুলৰ বিভিন্ন অংগ, বিভিন্ন ৰোগত বিভিন্ন সময়ত ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

■ শেরালি ফুলৰ পাতৰ ৰস বলকাৰক আৰু তেজ পৰিষ্কাৰক। জ্বৰ আৰু বাতবিষৰ অমোঘ প্ৰতিকাৰক বুলিলেও অত্যাক্তি কৰা নহয়।

■ শেরালি ফুল ভাজি খালে গাৰ বিষ ভাল হয় আৰু শাৰীৰিক দুৰ্বলতাও বহু পৰিমাণে নোহোৱা হয়।

■ শেরালি ফুলৰ গুটি সুন্দৰকৈ গুড়ি কৰি পানীৰ লগত মিহলাই মূৰত সানিলে চুলি সৰা সমস্যাৰ পৰা হাত সাৰিব পাৰি। আনকি এনে কৰিলে তপা মূৰতো চুলি গজে।

■ শেরালিৰ পাতত তিতা আৰু জ্বলা সোৱাদ থাকে। সেয়ে শেরালিৰ পাত পিহি ৰস সৰু ল'ৰা-ছোৱালীক খুৱালে কুমি সহজেই নাশ হয়।

■ শেরালিৰ কেইখিলামান পাত পিহি তাৰ লগত আদা মিহলাই খালে পুৰণি জ্বৰ ভাল হয়। তদুপৰি শেরালিৰ পাতত বীজাণুনাশক শক্তি থকাৰ বাবে ইয়াৰ পাত আৰু আদা একেলগে পিহি খালে মেলেৰিয়া জ্বৰো ভাল হয়।

■ তেজ পনীয়া হ'লে শেরালি পাতৰ ৰস মৌৰ লগত মিহলাই পুৱা আৰু আবেলি খালে অতি সোনকালে সুফল পোৱা যায়।

■ শেরালিৰ পাত ভাজি খালে অৰুচি নাশ হয় আৰু পিত্তৰোগ ভাল হয়।

■ ছায়াটিকা, পালজ্বৰ, গ্ৰহণী, ডিছেণ্ট্ৰি আদি ৰোগৰ বাবে শেরালিৰ পাত আৰু ফুল দুয়োটাই উৎকৃষ্ট প্ৰতিকাৰক।

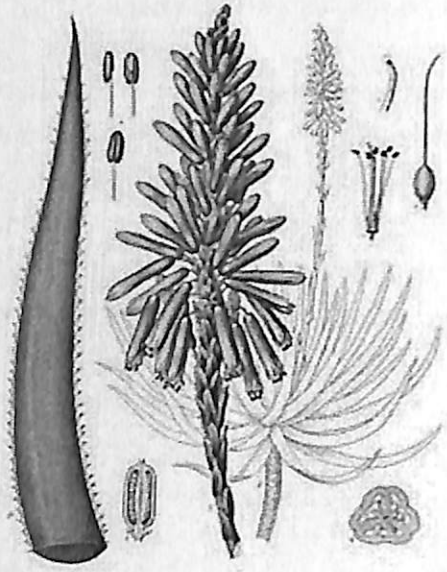
শেরালি ফুলে বহন কৰে অনবদ্য ঔষধি গুণ, ই শৰতৰো সৌন্দৰ্য, ই আমালৈ সুগন্ধ বিলায়। গতিকে আমিও শেরালিক ভাল পাব লাগে, আদৰ কৰিব লাগে।

ছালকুঁৱৰী

ছালকুঁৱৰী সাধাৰণতে এবিধ পৰিচিত উদ্ভিদ। মঙহাল, খাজ কটা, পাতেৰে এইবিধ উদ্ভিদ সাধাৰণতে আমাৰ সকলোৰে ঘৰতে থাকে। ইণ্ডোনেচিয়া, চীন, উত্তৰ-দক্ষিণ আমেৰিকাৰ বিভিন্ন ঠাইত ইয়াৰ বিস্তৃতি আছে।

স্থানীয় নাম — ছালকুঁৱৰী, ঘৃতকুমাৰী

হিন্দী নাম — ঘিকভাৰ (Ghikbhar)

ইংৰাজী নাম— এল' (Aloe)

গোত্র — লিলিয়েছি (Liliaceae)

ছালকুঁৱৰীত কেইবাবিধো অলংকাৰ জাতীয় প্ৰজাতি আছে। তাৰ ভিতৰত কেৱল এটা প্ৰজাতিহে ঔষধি গুণযুক্ত।

অলংকাৰ জাতীয় প্ৰজাতিসমূহ হ'ল—

ক) এল'— এল' কেমাৰ'নি (Aloe cameronii)

খ) এল'— চিলিএৰিছ (Aloe ciliaris)

গ) এল'— এল' ভেৰিগেটা (Aloe variegata)

ঔষধিযুক্ত প্ৰজাতিটো হ'ল—

ঘ) এল' — এল' বাৰবাদেনচিচ (Aloe barbadensis)

দৈহিক বৰ্ণনা :

এইবিধ উদ্ভিদ বহুবৰ্ষজীৱী ঔষধি অলংকাৰ বন। উচ্চতা প্ৰায় ২-৩ ফুটমানহে হয়। পাতবোৰ ঘনকৈ সজ্জিত হৈ থাকে। সমান্তৰাল সিৰাবিন্যাসৰ সৈতে পাতবিলাক মঙহাল, দীঘল, দাঁতি সামান্য খাঁজ কটা। পাতৰ দুয়ো দাঁতিত ওভোটো কাঁইট থাকে। পাতল সেউজীয়া বৰণৰ মাজে মাজে ক'লা বৰণৰ ফুট থাকে। ফুল দ্বিলিংগী।

ৰাসায়নিক উপাদান :

ছালকুঁৱৰীৰ মুখ্য উপাদান হৈছে— বাৰবাল'ইন (Barbaloin), এল'ইন (Aloin) আৰু পেৰাকুমাৰিক এচিড। ইয়াৰ উপৰিও আইছ'বাৰবাইল, বাৰবাল'ৰেজিন'টেনল, চিনামিক এচিড আদি ৰাসায়নিক উপাদান পোৱা যায়।

এই অলংকাৰ জাতীয় ঔষধি বনজোপাৰ বিভিন্ন ৰোগ নিৰাময়ৰ ক্ষেত্ৰত যথেষ্ট অৰিহণা আছে।

■ ছালকুঁৱৰীৰ পাতৰ বসে জণ্ডিছ, যকৃত, প্লীহা আদি ৰোগত যথেষ্ট সুফল দিয়ে।

■ ছালকুঁৱৰীৰ পাতৰ বসে হৃদয়শক্তি বৃদ্ধিতো সহায় কৰে।

■ ড্ৰপচি, অৰ্শৰোগ আদিত ছালকুঁৱৰী পাতৰ বস নিৰ্ভে ব্যৱহাৰ কৰিলে ভাল ফল পোৱা যায়।

■ ই এবিধ কৃমিনাশক। ছালকুঁৱৰীত থকা এল'ইন (Aloin) নামৰ পদাৰ্থবিধেই কৃমি নাশ কৰাৰ প্ৰধান কাৰক।

■ বিভিন্ন ধৰণৰ ছালৰ বেমাৰ নিৰ্মূল কৰিবলৈ ছালকুঁৱৰী ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

■ ছালকুঁৱৰী পাতৰ বসে চুলি বৃদ্ধিতো সহায় কৰে।

■ কাণৰ বিষতো ছালকুঁৱৰীৰ পাতৰ বস ব্যৱহাৰ কৰি বহু পৰিমাণে বিষ লাঘৱ কৰিব পাৰি।

■ কিছুমান স্ত্ৰী ৰোগতো ছালকুঁৱৰীৰ বস ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰি সুফল পাব পাৰি।

■ ইয়াৰ পাতৰ বসে প্ৰস্ৰাৱৰ দোষ নাশ কৰে।

■ বাত বিষত ছালকুঁৱৰী ব্যৱহাৰ কৰিলে যথেষ্ট ভাল ফল পোৱা যায়।

■ সাধাৰণ জ্বৰতো ছালকুঁৱৰীৰ পাতৰ বস ব্যৱহাৰ হয় বিভিন্ন ৰোগৰ ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰাৰ উপৰিও ছালকুঁৱৰী উদ্ভিদজোপা অন্যান্য কামৰ বাবেও উপযোগী। বিশেষকৈ চাবোন আৰু তেল উদ্যোগত ইয়াৰ ব্যৱহাৰ উল্লেখযোগ্য।

সৰ্পগন্ধা

লিউনাৰ্ড ৰাউলফ (Leonard Rauwarlf) নামৰ এজন জাৰ্মান বৈজ্ঞানিকৰ নাম অনুসাৰে এইবিধ উদ্ভিদৰ নাম 'ৰাউলফিয়া' দিয়া হৈছিল। পুৰণি বিশ্বাস এই উদ্ভিদৰ ওচৰলৈ সৰ্প নাহে। পৃথিৱীৰ প্ৰায় সকলোবোৰ ঠাইতে এই উদ্ভিদ পোৱা যায়। বিভিন্ন ঠাইত 'সৰ্পগন্ধা'ৰ খেতিও কৰা হয়। ভাৰত, শ্ৰীলঙ্কা, বাৰ্মা, থাইলেণ্ড, ইণ্ডোনেচিয়াত বিশেষকৈ সৰ্পগন্ধা পোৱা যায়।

স্থানীয় নাম — সৰ্পগন্ধা, আৰাচন তিতা

হিন্দী নাম — চন্দ্ৰিকা, চন্দ্ৰমূল (Chandrika, Chandramul)

শাস্ত্ৰীয় নাম — চন্দ্ৰিকা, সৰ্পগন্ধা (Chandrika, Sarpagandha)

ইংৰাজী নাম— ছাৰপেণ্ট উড, ছাৰপেণ্টাইন (Serpent wood, Serpentine)

বৈজ্ঞানিক নাম— ৰাউলফিয়া ছাৰপেনটিনা

(*Rauwolfia serpentina*)

গোত্র—এপ'চাইনেচি (Apocynaceae)

দৈহিক বৰ্ণনা :

'সৰ্পগন্ধা' এবিধ বহুবৰ্ষজীৱী, জোপোহা, ঔষধি, ডাঙৰ বন। উচ্চতা প্ৰায় ৪০-৭৫ ছে.মি., গোটাসজীয়া কাণ্ডৰ বাকলিৰ বৰণ শেতা আৰু এবিধ পাতল বঙৰ আঠা দেখা যায়। কাণ্ডৰ গাঁঠিৰ পৰা উপবৃত্তাকাৰে বহুলাকাৰৰ সৰল পাতবিলাক চক্ৰাকাৰে সজ্জিত হৈ থাকে। ফুল সৰু, বৰণ পাতল গুলপীয়া-বঙা, থোপা-থোপে থাকে। পুষ্পবিন্যাস — কৰিম্ব (Corimb)। ফলবিলাক খলপীয়া দ্ৰুপ। পকিলে ইয়াৰ বৰণ ক'লা হয়। ইয়াৰ পাত আৰু শিপা তিতা। ঠাই বিশেষে এই উদ্ভিদৰ পাতসমূহ ভিন্ ভিন্ সময়ত সৰে আৰু গজে। শিপা, ডাল কাটি বা বীজ ব্যৱহাৰ কৰি ইয়াক ৰোৱা হয়।

শীতকালত ৩-৪ বছৰ বয়সৰ উদ্ভিদজোপাৰ শিপা দকৈ খান্দি উঠাই অনা হয়। এই উঠাই অনা শিপাসমূহ পৰিষ্কাৰকৈ ধুই, শুকুৱাই বতাহ সোমাব নোৱৰা পাত্ৰত সংগ্ৰহ কৰা হয়। শিপাসমূহ দীঘে দীঘে প্ৰায় ৮-১৫ ছে.মি., ডাঠ ০.৫-১ ছে.মি. মান হয়। শিপা গোটাসজীয়া, মিহি আৱৰণ, ধোঁৱা বৰণীয়া, হালধীয়া বা পাতল মুগা বৰণৰ। শাখা-প্ৰশাখা কেতিয়াবাহে দেখা যায়।

ৰাসায়নিক উপাদান :

অতি আৱশ্যকীয় মূল্যবান এলকলয়ড, ফাইটস্টৰল, ফেটি এচিড, অদ্ৰৱণীয় এলকহল, বিভিন্ন শৰ্কৰা আদিৰে সৰ্পগন্ধাৰ ৰাসায়নিক সংগঠন হয়।

প্ৰায় ৫০ বিধমান ভিন ভিন এলকলয়ডৰ ভিতৰত তলত উল্লেখ কৰা সমূহ উল্লেখযোগ্য।

১) বিছাৰপাইন (Reserpine) : চাৰিবিধ বিভিন্ন প্ৰজাতিৰ সৰ্পগন্ধাৰ পৰা বিছাৰপাইন পোৱা যায়। ই দেখাত বগা আৰু গোন্ধহীন।

২) বিছ'চিনামাইন (Resocinamine) : ৰাসায়নিকভাৱে ই মিথাইল-বিছাৰপেট এষ্টাৰ ৩, ৪, ৫-ট্ৰাই-মিথক্সি চিনানিক এচিড (Methyle-reserpate ester of 3, 4, 5-trimethoxy cinnamic acid)

৩) দিছাৰপিদিন (Deserpidine) : ৰাসায়নিকভাৱে ই ১১-দেছমিথক্সি ৰিচাৰপাইন (11-desmethoxy reserpine)

ইয়াৰ উপৰিও ৰাৱালফিনাইন, ছাৰ্পেনটিনাইন আদি এলকলয়ডো পোৱা যায়। ঔষধি গুণসম্পন্ন হোৱা বাবে এই উদ্ভিদক বিভিন্ন ৰোগ প্ৰতিৰোধ কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। গোটেই উদ্ভিদজোপা ঔষধি যদিও ইয়াৰ শিপাই ৰোগ নিৰাময়ত বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। বহু পুৰণি কালৰ পৰাই সৰ্পগন্ধাৰ শিপা ভাৰতৰ চিকিৎসা প্ৰণালীত ব্যৱহাৰ হৈ আহিছে।

■ সৰ্পগন্ধা সপৰিষনাশক, বিষাক্ত সৰীসৃপ বা যিকোনো পোক-পৰুৱাই কামুৰিলে এই উদ্ভিদক বিষনাশক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

■ সৰ্পগন্ধাত পোৱা বিছাৰপাইনে উচ্চ ৰক্তচাপ নিয়ন্ত্ৰণত সহায় কৰে।

■ মানসিক ভাৰসাম্যহীনতা, নিদ্ৰাহীনতা, হিষ্টৰিয়া, আৰ্টিকেৰিয়া আদিৰ বিপৰীতে সৰ্পগন্ধাৰ ৰস ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

■ স্নায়ু সম্পৰ্কীয় ৰোগ নিৰাময়ৰ বাবে সৰ্পগন্ধাৰ শিপাৰ ৰসে যথেষ্ট সহায় কৰে।

■ কলেৰা, ডিচেণ্ট্ৰি, ডায়েৰিয়া, আন্ত্ৰিক ৰোগতো ইয়াৰ শিপা ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰ হয়।

■ হৃদযন্ত্ৰ সম্পৰ্কীয় ৰোগটো সৰ্পগন্ধাৰ অৱদান উল্লেখযোগ্য।

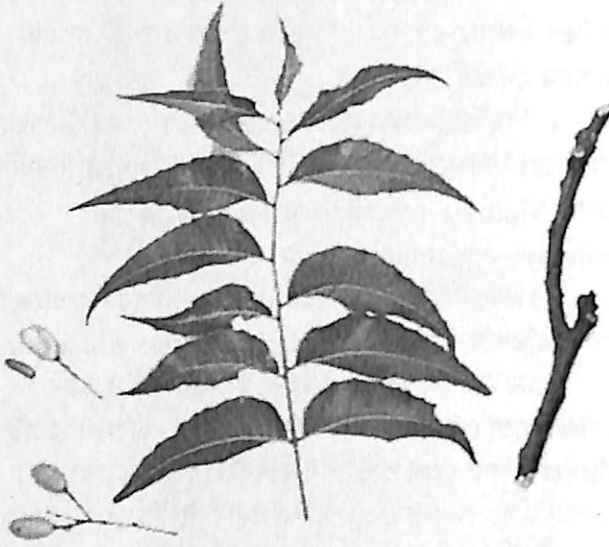
■ সৰ্পগন্ধাৰ শিপাৰ ৰসে পুৰণি মানসিক ৰোগীক কিছু পৰিমাণে সৰল কৰি তোলে।

■ চেতনানাশক হিচাপেও সৰ্পগন্ধা ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

■ সাধাৰণ জ্বৰতো মহৌষধ হিচাপে সৰ্পগন্ধা ব্যৱহাৰ কৰা হয় যদিও ব্ৰংকাইটিছ, এজমা আৰু গেষ্ট্ৰিক আলচাৰত ভুগি থকা ৰোগীয়ে সৰ্পগন্ধাৰ ৰস বা দৰৱ ব্যৱহাৰ কৰিব নালাগে।

নিম

‘নিম’ এবিধ আমাৰ সকলোৰে পৰিচিত উদ্ভিদ। এই চিৰসেউজ ছাঁ দিব পৰা উদ্ভিদজোপা আদিম কালৰেপৰা মানৱ

দুটা প্ৰজাতিত ভাগ কৰা হৈছে—

ক) ঘোৰা নিম (মেলিয়া এষাদেবাক : *Melia azadirachta*)

ই এবিধ বহুবৰ্ষজীৱী মধ্যমীয়া বৃক্ষ। পাত বিযোৰপক্ষ আৰু দাঁতি খাঁজ কটা। মহানিমৰ তুলনাত ইয়াৰ পাত অলপ বহল। ঔষধি গুণাগুণ নথকাৰ বাবে ইয়াৰ বিশেষ ব্যৱহাৰ নাই।

খ) মহানিম (এষাদিবেষ্টা ইণ্ডিকা : *Azadirachta indica*)

ই এবিধ বহুবৰ্ষজীৱী ঔষধি ডাঙৰ বৃক্ষ। পাতৰ আকৃতি ঘোৰা নিমতকৈ সৰু আৰু কাষটো দকৈ খাজ কটা। ঔষধি গুণেৰে সমৃদ্ধ।

ৰাসায়নিক উপাদান :

নিমৰ প্ৰধান যৌগিক উপাদান হৈছে— ‘লিম’নইডছ’ (Limonoids) বৰ্তমানলৈকে প্ৰায় ১০/১২ বিধমান লিম’নইডছ নিষ্কাশন কৰি উলিওৱা হৈছে। ইয়াৰ ভিতৰত ‘এষাদিৰাক্টিন’ (Azadirachtin) উল্লেখযোগ্য। পাতৰ তিতা ‘ৰেজিন’ৰ বাবে হয় আৰু তেলত ‘ছালফাৰ’ থাকে। তিতাৰ পৰা পৃথক কৰা তেলসমূহ হৈছে— নিমবিন (Nimbin), নিমবিনি (Nimbinin), নিমবিদিন (Nimbidin)।

নিম ৰাসায়নিক আৰু ঔষধি গুণেৰে সমৃদ্ধ হোৱাৰ কাৰণে ইয়াৰ ব্যৱহাৰ বহুল। বসন্তৰ প্ৰতিষেধক, ছালৰ বিভিন্ন ৰোগ, কুষ্ঠৰোগ, এইডছ আদিৰ দৰে মাৰাত্মক ৰোগৰ প্ৰতিষেধক হিচাপে বৰ্তমান যুগত নিম ব্যৱহাৰ হ’ব ধৰিছে। আনহাতে ব্যৱসায়িক দিশত বিশেষকৈ চাবোন, টুথপেষ্ট, প্ৰসাধন উদ্যোগটো নিমৰ ব্যৱহাৰ উল্লেখযোগ্য।

■ কেঁচা নিমপাতৰ বস পেলুৰ মহৌষধ।

■ ছালত হোৱা বিভিন্ন ধৰণৰ ৰোগ যেনে— খৰ-খজুলি, খহ আদি নিৰাময়ৰ বাবে নিমজাত মলম ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ইয়াৰ উপৰিও নিম পাত সিজাই সেই পানীৰে গা-ধুলে ছালত হোৱা বিভিন্ন ৰোগৰ পৰা হাত সাৰিব পাৰি।

■ কেঁচা নিমপাতৰ বসৰ সৈতে মৌ মিহলাই কিছুদিন

সমাজত বিভিন্ন কামত ব্যৱহাৰ হৈ আহিছে। ই এবিধ বায়ু-পৰিষ্কাৰক উদ্ভিদ। অসম, মেঘালয়, নেপাল, ভূটান-ছিকিম আদিত নিম গছ পোৱা যায়।

স্থানীয় নাম — নিমতিতা

হিন্দী নাম — নিম (Chandrika, Chandramul)

শাস্ত্ৰীয় নাম — নিম্ব (Chandrika, Sarpagandha)

ইংৰাজী নাম — মাৰগছা ট্ৰি (Serpent wood,

Serpentine)

বৈজ্ঞানিক নাম — এষাদিৰাক্টি ইণ্ডিকা (*Azadirachta*

Indica)

গোত্ৰ — মেলিয়েছি (Meliaceae)

দৈহিক গঠন :

নিম দ্ৰুত গতিত বৃদ্ধি হোৱা সৌন্দৰ্যবৰ্ধক, বহুবৰ্ষী, নোমহীন উদ্ভিদ। উচ্চতা প্ৰায় ২০-২৫ মিটাৰ পৰ্যন্ত, পৰিধি ২.৫ মিটাৰ। পাত দীঘল, অৰ্ধচন্দ্ৰাকৃতিৰ ডাঠ সেউজীয়া আৰু কাষটো খাঁজ কটা। পাত, কাণ্ড তিতা আৰু তেলযুক্ত। ফুলৰ বৰণ বগা-সেউজীয়া, সৰু আৰু সুগন্ধিয়ুক্ত; মাৰ্চ-এপ্ৰিলত ফুল ফুলে। গুটি সৰু, কেঁচাতে সেউজীয়া আৰু পকিলে হালধীয়া বৰণৰ হয়।

পাতৰ আকৃতি আৰু গুণাগুণৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি নিমক

খালে জগ্গিছ ৰোগ নিৰাময় হয়।

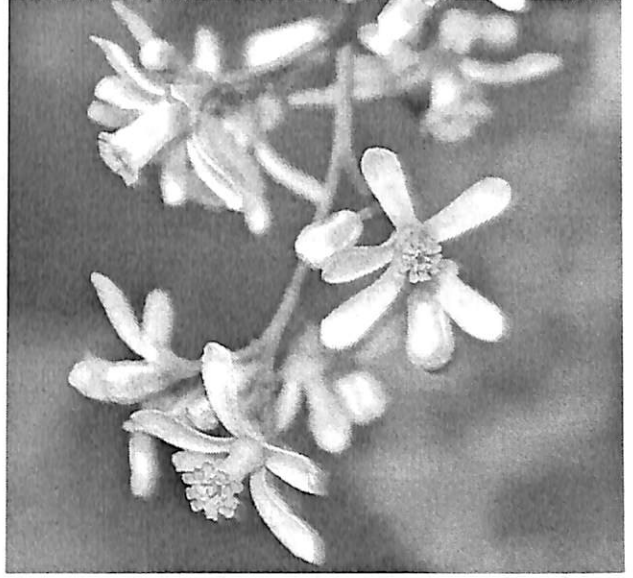
- বসন্ত ৰোগৰ প্ৰতিষেধক হিচাপে নিমৰ ব্যৱহাৰ সৰ্বজনবিদিত।
- কেঁচা নিমপাত ভাজি খালে তেজ পৰিষ্কাৰ হোৱাৰ লগতে কুমিও নাশ হয়।
- নিমপাতৰ ৰসে বৃক্ক ভালে ৰখাত সহায় কৰে।
- নিমৰ বাকলি তিতাজাতীয় টনিক; এই টনিক মেলেৰিয়া ৰোগ নিৰাময়ত ব্যৱহৃত হয়।
- নিমৰ বাকলিৰ পৰা উলিওৱা নিৰ্যাস আৰু ফুল তীব্ৰ জ্বৰৰ টনিক হিচাপেও ব্যৱহাৰ কৰি সুফল পাব পাৰি।
- কুষ্ঠৰোগ নিবাৰণৰ বাবেও নিমৰ ব্যৱহাৰ অপৰিহাৰ্য।
- অদূৰ ভৱিষ্যতে এইড্ছৰ দৰে মাৰাত্মক ৰোগো নিমৰ দ্বাৰা ৰোধ কৰিব পৰা যাব বুলি বৈজ্ঞানিকসকলে মত পোষণ কৰে।
- শস্য-পথাৰত ব্যৱহাৰ কৰা সাৰৰ লগত নিমৰ উপাদান মিহলাই ব্যৱহাৰ কৰিলে শস্য নষ্ট হোৱাৰ আশঙ্কা নাথাকে আৰু নাইট্ৰ'জেনৰ গুণো বৰ্তি থাকে।
- মধুমেহ ৰোগ নিবাৰণতো নিম ব্যৱহাৰ কৰি যথেষ্ট সুফল পোৱা যায়।
- নিমে কিছু পৰিমাণে মানসিক উদ্বেগ দূৰ কৰাতো সহায় কৰে।
- নিম গছৰ বাকলি, শিপা বা পাত পুৰি ছাই কৰি সেই ছাইৰে দাঁত ঘহিলে দাঁত পোকে খোৱা, দাঁতৰ আলুৰ পৰা তেজ-পুঁজ ওলোৱাৰ পৰা উপশম পোৱাৰ উপৰিও মুখৰ দুৰ্গন্ধও নাশ হয়।
- নিম গছৰ সৰু সৰু ডাল দাঁতেন হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি।

■ নিমপাত সিজাই সেই পানী ঠাণ্ডা কৰি গৰমকালি গা-ধুলে ঘামচি নোহোৱা হয়।

■ বৈজ্ঞানিক অনুসন্ধান মতে কীট-পতঙ্গৰ উপৰিও বিভিন্ন ধৰণৰ ভাইৰাছ, বেক্টেৰিয়া, ভেঁকুৰ আদিৰ দ্বাৰা সৃষ্টি হোৱা বিভিন্ন ধৰণৰ বেমাৰত নিম গছৰ পৰা প্ৰস্তুত কৰা ঔষধৰ দ্বাৰা নিৰাময় হোৱা দেখা যায়। ই এবিধ উৎকৃষ্ট বীজাণুনাশক।

■ কেঁচা নিমপাতৰ ৰস দৈনিক সেৱন কৰিলে মাহেকীয়া নিয়মীয়া হয়।

নিম বায়ু পৰিষ্কাৰক হোৱাৰ বাবে ইয়াৰ বতাহ স্বাস্থ্যৰ পক্ষে উপকাৰী। ঔষধি গুণেৰে সমৃদ্ধ নিম ঔষধৰ বাহিৰেও বিভিন্ন কামত ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

■ গা-খোৱা চাবোন, টুথপেষ্ট, প্ৰসাধন সামগ্ৰী আদি প্ৰস্তুতকৰণতো নিমৰ ব্যৱহাৰ পৰিলক্ষিত হয়।

■ কৃষিজাত সা-সঁজুলি, ঘৰ সজোৱা কাঠ আৰু কাঠৰ আন সা-সঁজুলি নিৰ্মাণ কৰোঁতে নিমৰ কাঠ ব্যৱহাৰ কৰা হয়; কিয়নো এই কাঠ বহুদিনলৈ ভালে থাকে।

■ নিমৰ শুকান পাত কিতাপ, কাপোৰ আদিৰ মাজত থ'লে এইবোৰত বহুদিনলৈ পোকে নধৰাকৈ থাকে।

■ ইয়াৰ উপৰিও চাউল-দাইল আৰু শুকান সামগ্ৰী বহুদিনলৈ পোকে নধৰাকৈ ভালে ৰাখিবলৈ হ'লে নিমৰ শুকান পাত সামগ্ৰীসমূহৰ মাজে মাজে ৰাখিব লাগে।

মুঠতে 'নিম'ৰ গুণ বৰ্ণনা কৰি শেষ কৰিব নোৱাৰি। সেয়ে এনে এজোপা দৰকাৰী গছ সকলোৰে ঘৰ-বাৰীত ৰুই ল'লে অন্যান্য বহুতো উপকাৰী দিশৰ লগতে আমাৰ পৰিৱেশো পৰিষ্কাৰ কৰি ৰখাত সহায় কৰিব। ■■

অসমৰ অৰ্থনীতিত বিশ্বায়নৰ প্ৰভাৱ

ড° সঞ্জীৱ কুমাৰ বৰকাকতী

সহযোগী অধ্যাপক

বিশ্বায়নৰ প্ৰক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা ক্ষতিগ্ৰস্ত হ'ব পৰা অসমৰ এক অন্যতম ক্ষেত্ৰ হৈছে ইয়াৰ অৰ্থনীতিৰ প্ৰাথমিক খণ্ড। মীন উৎপাদনৰ ক্ষেত্ৰত উন্মুক্ত বাণিজ্যই ইতিমধ্যে থলুৱা প্ৰজাতিসমূহ ধ্বংস কৰি পেলাইছে। থাইলেণ্ডৰ মাগুৰ মাছৰ দৰে বিদেশী প্ৰজাতিসমূহে অসমৰ থলুৱা মাগুৰ মাছৰ দৰে প্ৰজাতিসমূহ এপিনৰ পৰা নিঃশেষ কৰি গৈছে।

আধুনিক যুগত অৰ্থনীতিৰ বিশ্বায়ন এক অৱশ্যস্তাৱী পৰিঘটনা হৈ পৰিছে। কোনো ৰাষ্ট্ৰ বা অঞ্চলেই তাৰ পৰা হাত সাৰি থাকিব নোৱাৰে। গ্ৰাহকৰ ৰুচি বৃদ্ধি হোৱাৰ লগে লগে একোখন অৰ্থনীতিয়ে নিজস্ব চাহিদাসমূহ পূৰণৰ বাবে আন অৰ্থনীতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব লগীয়া হৈ পৰিছে। টেলি সংযোগ মাধ্যমে যিমানে ভোগ্য সামগ্ৰীৰ বজাৰ বৃদ্ধি কৰি গৈছে, সিমানে গ্ৰাহকসকলৰ ৰুচি বৃদ্ধি হৈ একোখন অৰ্থনীতিৰ আমদানিৰ প্ৰয়োজনো বৃদ্ধি কৰিছে। আনহাতে উপাৰ্জন বৃদ্ধি তথা বৈদেশিক মুদ্ৰা আহৰণৰ স্বাৰ্থত ৰপ্তানি বৃদ্ধি কৰাৰ প্ৰয়োজনকতো কোনেও নুই কৰিবই নোৱাৰে। গতিকে স্বয়ং সম্পূৰ্ণ অৰ্থনীতিৰ ধাৰণাটো অতীত হৈ পৰিছে আৰু প্ৰতিটো অৰ্থনীতি এক গোলকীকৃত বৃহৎ অৰ্থনীতিৰ অঙ্গত পৰিণত হৈছে। সেয়ে বিশ্বায়নে সকলোকে স্পৰ্শ কৰিছে। অসমৰ অৰ্থনীতিও তাৰ পৰা মুক্ত হৈ থাকিব নোৱাৰে।

বিশ্বায়নৰ ফলত সকলো দেশ বিশ্ব বাণিজ্য সংস্থাৰ সদস্য হোৱাটো আৱশ্যকীয় হৈ পৰিছে, কাৰণ তাৰ অন্যথা সংস্থাটোৰ আন সদস্য ৰাষ্ট্ৰই সেই দেশখনৰ সৈতে বাণিজ্যত লিপ্ত নহয়।

আনহাতে বিশ্ব বাণিজ্য সংস্থাৰ সদস্য হ'বলৈ হ'লে এখন দেশে আমদানি শুষ্ক হ্রাস কৰি কৰি এটা সময়ত শুষ্ক সম্পূৰ্ণ ৰূপ আঁতৰাবলৈ বাধ্য। সেই প্ৰক্ৰিয়াটো ভাৰততো চলি আছে, যি ফলত ভাৰতৰ বজাৰখন আজিকালি বিদেশী পণ্যৰে ভৰি পৰিছে। অসমৰ অৰ্থনীতিও তাৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। আমি এতিয়া অসমৰ দোকানসমূহত কোৰিয়া, যুক্তৰাষ্ট্ৰ, জাপান, ইণ্ডোনেচিয়া, চীন, ছিঙ্গাপুৰ আদি ভিন ভিন দেশৰ পৰা অহা পণ্যসমূহ মুকলিভাৱে পাব পাওঁ। এইবোৰে দেশীয় পণ্যসমূহৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বী ৰূপে দেখা দিয়ে। বিশেষকৈ ইলেকট্ৰনিক সামগ্ৰীৰ ক্ষেত্ৰত এই প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা অতীব তীব্ৰ। এসময়ত আমি অসমত এনে পণ্যৰ উদ্যোগ বিকাশ সম্ভাৱনা থকা বুলি বিবেচনা কৰিছিলোঁ। বিশেষকৈ অন্তৰ্জাতী সামগ্ৰী সংযোগ কৰা উদ্যোগৰ ইয়াত সম্ভাৱনা আছিল। কিন্তু বিশ্বায়ন অগ্ৰগতিৰ লগে লগে সেই সম্ভাৱনা অন্তৰ্হিত হৈছে।

দৰাচলতে অসমৰ দৰে দুৰ্বল আন্তঃগাঁথনিৰ অৰ্থনীতিৰ ক্ষেত্ৰৰ বিশ্বায়নে ঔদ্যোগিক খণ্ডলৈ বিশেষ সম্ভাৱনা কটিলে নানে। এনে অৰ্থনীতিত উৎপাদনকাৰী নাথাকে, কেৱল উপভোক্তাহে থাকে। গতিকে বিশ্বায়নৰ অগ্ৰগতিৰ লগে লগে

ৰাজ্যখনৰ আমদানিৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি হৈ গৈ থাকিব, কিয়নো ইলেকট্ৰনিক মাধ্যমে উপভোক্তাসকলক ন ন পণ্য সামগ্ৰীৰ সম্ভেদ সদায় দিবই লাগিছে।

অসমত যিবোৰ পৰম্পৰাগত উদ্যোগৰ সম্ভাৰনা পূৰ্বৰ পৰা আছিল, সেইবোৰক অৱশ্যে বিশ্বায়নে ক্ষতিগ্ৰস্ত নকৰে। তাৰ কাৰণটো হৈছে অসমৰ পৰম্পৰাগত উদ্যোগবোৰ তুলনামূলক সুবিধাৰ ভিত্তিত প্রতিষ্ঠিত। তাৰ অৰ্থ এয়ে যে আন অৰ্থনীতিৰ তুলনাত সেই উদ্যোগসমূহৰ কেতবোৰ স্বাভাৱিক সুবিধা ইয়াত আছে। এই লেখীয়া কিছুমান উদ্যোগ হৈছে চাহ, বাঁহ-বেতৰ সামগ্ৰী, ঔষধি দ্ৰব্য, মুগা কাপোৰ। কিছুদিন আগলৈকে প্লাইউদ উদ্যোগো ইয়াৰ ভিতৰতে আছিল। কিন্তু উচ্চতম ন্যায়ালয়ে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ পাহাৰত গছ কটা নিষিদ্ধ কৰাৰ পিছত সেই উদ্যোগৰ গোটসমূহ বন্ধ হৈ গ'ল। এই ধৰণৰ তুলনামূলক সুবিধাসম্পন্ন উদ্যোগবোৰক বিশ্বায়নে ক্ষতিগ্ৰস্ত নকৰে। বৰঞ্চ বিশ্বায়নে এইবোৰৰ বজাৰৰ সম্প্ৰসাৰণ কৰি সুবিধাহে কৰিব। বাঁহ-বেতৰ সামগ্ৰীৰ বজাৰখনক ইউৰোপৰ দেশসমূহ, মধ্য প্ৰাচ্য, উত্তৰ আমেৰিকা মহাদেশ আদিত ব্যাপকভাৱে সম্প্ৰসাৰিত কৰিব পাৰি। সেইদৰে বনৌষধি উৎপাদনৰ ক্ষেত্ৰতো ৰাজ্যখনে আগভাগ ল'ব পাৰে। উত্তৰ-পূৰ্ব ভাৰতত পোৱা প্ৰায় ২,৫০০ বিধ ঔষধি বন-লতাক কেঁচামাল হিচাপে ৰপ্তানি কৰাটো বন্ধ কৰি ইয়াতে সেইবোৰৰ ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰা বনৌষধি উদ্যোগটো বৃহদাকাৰত গঢ়ি তুলিব পাৰি।

বিশ্বায়নৰ প্ৰক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা ক্ষতিগ্ৰস্ত হ'ব পৰা অসমৰ এক অন্যতম ক্ষেত্ৰ হৈছে— ইয়াৰ অৰ্থনীতিৰ প্ৰাথমিক খণ্ড। মীন উৎপাদনৰ ক্ষেত্ৰত উন্মুক্ত বাণিজ্যই ইতিমধ্যে থলুৱা প্ৰজাতিসমূহ ধ্বংস কৰি পেলাইছে। থাইলেণ্ডৰ মাগুৰ মাছৰ দৰে বিদেশী প্ৰজাতিসমূহে অসমৰ থলুৱা মাগুৰ মাছৰ দৰে প্ৰজাতিসমূহ এপিনৰ পৰা নিঃশেষ কৰি গৈছে। সেইদৰে বিদেশৰ পৰা অহা বীজৰ প্ৰভাৱত অসমত কেতবোৰ শস্যৰ থলুৱা সঁচসমূহ নিৰ্বীজ হৈ পৰিছে, কাৰণ বিদেশী সঁচৰ প্ৰস্তুতিকৰণত তেনে ধ্বংসাত্মক প্ৰক্ৰিয়া সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। গতিকে ধানৰ বীজৰ পৰা মাছৰ পোনালৈ সকলো ধৰণৰ বীজ আমদানিৰ প্ৰসঙ্গত পাৰ্যমানে সতৰ্কতা অৱলম্বন কৰাটো বাঞ্ছনীয়। দুৰ্ভাগ্যৰ কথা যে বিশ্ব বাণিজ্য সংস্থাৰ ব্যৱস্থাপনা যেন তেনে সতৰ্কতা অৱলম্বন কৰাটো সম্ভৱ নহয়। সেয়ে এনে ক্ষেত্ৰত বিশ্বায়নে আমাক সহায় কৰাতকৈ অপকাৰহে কৰিছে।

বিশ্বায়ন প্ৰক্ৰিয়াৰ অঙ্গ স্বৰূপে ভাৰত চৰকাৰে দক্ষিণ-পূৰ্ব এছিয়াৰ দেশসমূহৰ সৈতে মুক্ত বাণিজ্যৰ প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ কৰিব বিচাৰিছে আৰু উত্তৰ-পূৰ্ব ভাৰতৰ মাজেৰে এক বাণিজ্য পথ মুকলি কৰাৰ কথা কৈ আহিছে। আছিয়ান নামৰ দক্ষিণ-পূৰ্ব

এছিয়াৰ দেশসমূহৰ বাণিজ্যিক সংস্থাত অন্তৰ্ভুক্ত হোৱাৰ ইচ্ছায়ো তাত কাৰক ৰূপে কাম কৰিছে। কিন্তু এই প্ৰক্ৰিয়াটোৱে অসমৰ অৰ্থনীতিক কিমান সহায় কৰিব আৰু কিমান ক্ষতি কৰিব তাৰ হিচাপ-নিকাচ ভালদৰে কৰা হোৱা নাই।

ভাৰত চৰকাৰে যদি ষ্টীলৱেল পথ মুকলি কৰি ম্যানমাৰ আদি দেশসমূহৰ সৈতে বাণিজ্যিক সম্পৰ্ক গঢ় কৰি তোলে, তেন্তে ভাৰতীয় উদ্যোগসমূহ তাৰ দ্বাৰা লাভবান হ'ব। কিন্তু যিবোৰ পণ্য ইয়াৰ পৰা ৰপ্তানি হ'ব, তাত অসমৰ অৱদান নাথাকিব, কিয়নো অসমত তেনে উল্লেখনীয় উদ্যোগ স্থাপন হোৱাই নাই, যি ৰপ্তানি বাণিজ্যত লিপ্ত হ'ব পাৰে। তাৰ বিপৰীতে দক্ষিণ-পূৰ্ব এছিয়াৰ দেশবোৰৰ পৰা কম মূল্যৰ চাউল আদিৰ আমদানি এক নিয়মিত পৰিঘটনা হৈ পৰিব পাৰে। তেনেহ'লে অসমৰ খেতিয়কসকল ক্ষতিগ্ৰস্ত হ'ব আৰু তেওঁলোকৰ উপাৰ্জন শোচনীয়ভাৱে হ্রাস হ'ব। এটা সময়ত আমাৰ দেশৰ বামপন্থী দলসমূহে বিশ্বায়ন এনে ঋণাত্মক দিশবোৰৰ প্ৰতি সচেতনতা প্ৰদৰ্শন কৰিছিল। কিন্তু কেন্দ্ৰ চৰকাৰৰ অংশীদাৰ বা সমৰ্থকৰ ভূমিকাত অৱতীৰ্ণ হোৱাৰ পৰা তেওঁলোকৰ সেই সচেতনতা অন্তৰ্হিত হৈছে।

বিশ্বায়নৰ সুবিধা গ্ৰহণ কৰিবলৈ হ'লে সংশ্লিষ্ট এলেকাটো বহিৰ্বিশ্বৰ সৈতে সাগৰীয় পথেৰে সংযুক্ত হ'ব লাগে, কাৰণ তেতিয়াহে কম ব্যয়ৰ জল পৰিবহণেৰে ৰপ্তানি সামগ্ৰীবোৰ প্ৰেৰণ কৰিব পৰা যায়। এই ক্ষেত্ৰত অসমৰ ভাগ্য সুপ্ৰসন্ন নহয়, কাৰণ অসমে কলকাতা বন্দৰহে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে, ইয়াৰ নিজা কোনো বন্দৰ নাই। স্বাভাৱিকতে তাৰ ফলত পৰিবহণ ব্যয় বৃদ্ধি হয় আৰু আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যত হোৱা তীব্ৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বিতাৰ সন্মুখত তিষ্ঠি থকাটো অসমীয়া উদ্যোগীৰ বাবে কঠিন হৈ পৰে। ইতিমধ্যে চাহপাতৰ ক্ষেত্ৰত তেনে সমস্যাৰ উদ্ভৱ হৈছে। কেনিয়া, শ্ৰীলঙ্কা আদিৰ চাহপাতে কম মূল্যতে বিপণন কৰি আন্তৰ্জাতিক বজাৰত অসমৰ চাহৰ বজাৰখন সংকুচিত কৰি আনিছে।

কিন্তু এইটো ঠিক যে বিশ্বায়নে কেতবোৰ নতুন দিগন্তও উন্মোচন কৰিছে। কম্পিউটাৰ ছফটৱেৰৰ দৰে সেৱাসমূহৰ ৰপ্তানিত যিকোনো অৰ্থনীতিয়ে সমানে আগবাঢ়িব পাৰে। সেইদৰে উপদেশ সেৱাৰো এক বিশ্বজোৰা বজাৰ আছে। শৈক্ষিক অৰ্হতা, আত্মবিশ্বাস আৰু উদ্যম থাকিলে অসমৰ যুৱক-যুৱতীসকলেও এনে অপৰম্পৰাগত ক্ষেত্ৰসমূহত প্ৰৱেশ কৰিব পাৰে। গতিকে বিশ্বায়নৰ ফলত আমাৰ ক্ষতি হ'ব বুলি নিৰাশ হোৱাতকৈ আমি নতুন ক্ষেত্ৰসমূহ উদ্ঘাটন কৰাত মনোনিৱেশ কৰিব লাগে। চৰকাৰেও বিদ্যুৎ নাটনিৰ দৰে সমস্যাবোৰ আঁতৰ কৰি উদ্যমীসকলক সহায় কৰিব লাগিব।

সাম্প্রদায়িকতা, জাতীয় সংহতি, যুৱ সমাজ ইত্যাদি

চৌধুৰী মোচাঃ পাববিজ বান্ধনী
তৃতীয় বৰ্ষ

আমাৰ ভাৰতবৰ্ষ এখন ঐতিহ্যময় আৰু বিচিত্ৰ দেশ। ইয়াত বিভিন্ন ভাষা-ভাষী আৰু ভিন ভিন সম্প্ৰদায়, জাতি-ধৰ্মৰ মানুহে বসবাস কৰে। অতীতৰ পৰাই আমাৰ ভাৰতবৰ্ষত বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মানুহে একেলগে সংমিশ্ৰিত হৈ শান্তিৰে বসবাস কৰি আহিছে। কিন্তু সেই আগৰ দিনবোৰ নাই। ই কেতিয়াবাই উকলি গৈছে। আমাৰ দেশত বিভিন্ন আন্দোলনে গা কৰি উঠিছে। যাৰ ফলত হিন্দু-মুছলমান, বড়ো, বাভা, মিচিং, কাৰ্বি, নেপালী আদি জনগোষ্ঠীৰ মাজত ভাতৃত্বৰ ভাব নাইকিয়া হৈছে। প্ৰত্যেকেই প্ৰত্যেকৰ কলা-সংস্কৃতি ৰক্ষা কৰাত ব্যস্ত হৈ পৰিছে। কিন্তু গণতান্ত্ৰিক দেশ এখনত এটা সম্প্ৰদায়ে আন এটা সম্প্ৰদায়ৰ কলা-সংস্কৃতিত হস্তক্ষেপ কৰাৰ অধিকাৰ নাই। কিন্তু আমাৰ এই গণতান্ত্ৰিক দেশ ভাৰতবৰ্ষত কোনো কোনো অঞ্চলত এনেকুৱা পৰিস্থিতি লক্ষ্য কৰিব পাৰি। সেয়ে আমাৰ যুৱ সমাজৰ কৰিবলগীয়া কৰ্তব্য বহুতো আছে। দেশৰ পৰা সাম্প্ৰদায়িকতা দূৰ কৰি জাতীয় সংহতি ৰক্ষা কৰাত

যুৱ সমাজে যথেষ্ট ভূমিক গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। পিতৃ বাক্য ৰক্ষা কৰাৰ কাৰণে শ্ৰীৰামচন্দ্ৰই ৰাজ সিংহাসন ত্যাগ কৰিছিল। সেই এ উদ্দেশ্যই ধৰ্মৰাজ যুধিষ্ঠিৰে ন্যায় প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে জীৱনত বহু বিপৰ্যয়ৰ সন্মুখীন হৈছিল। ঠিক সেইদৰে আমাৰ যুৱ সমাজ সকলোৱে দেশত ন্যায়, শান্তি প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে সেই মহ ব্যক্তিসকলক অনুসৰণ কৰি এই ভাতৃত্বৰ ভাব গ্ৰহণ কৰি জাতীয় সংহতি ৰক্ষা কৰিব লাগিব। আমাৰ ভাৰতবৰ্ষত বিভিন্ন সাম্প্ৰদায়িক সমস্যাই গা কৰি উঠিছে। প্ৰথমেই আমি দেখিবলৈ পাব যে ৰাম জন্মভূমি বাবৰি মছজিদ বিবাদো গোটেই ভাৰতবৰ্ষ জুৰি এ সাম্প্ৰদায়িক সমস্যাত পৰিণত হৈছে। দ্বিতীয়তে, আমি আম অসম দেশৰ বিভিন্ন সাম্প্ৰদায়িক সমস্যা যেনে বড়ো সমস্যা বহিৰাগত সমস্যা আদি বৰ্তমান ৰাজনৈতিক সমস্যা ৰূপে দেখি দিছো।

গতিকে এনেবোৰ বিভিন্ন ৰাজনৈতিক তথা সাম্প্ৰদায়িক সমস্যাসমূহ নিৰ্মূল কৰাত আমাৰ যুৱ সমাজৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ

ভূমিকা আছে। গতিকে তেওঁলোকে দেশৰ উন্নতিৰ হকে বহুতো দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্য পালন কৰিব লাগে।

ক) এক জাতি এক প্ৰাণ :

বিভিন্ন জাতি-উপজাতিৰ ভাষা, সংস্কৃতি, ধৰ্ম, সম্প্ৰদায়ৰ ভিতৰত 'এক জাতি এক প্ৰাণ' এই ভাব দৃঢ়তৰ কৰি তোলাত আজিৰ যুৱ সমাজতেই দায়িত্ব বহন কৰিব লাগিব। তেতিয়াহে আমাৰ দেশত কোনো সাম্প্ৰদায়িক সমস্যা বা আন ৰাজনৈতিক সমস্যা গা কৰি উঠিব নোৱাৰিব।

খ) মানুহৰ ৰক্ষণশীল মনোভাব আৰু অন্ধবিশ্বাস :

আজি আমাৰ ভাৰতবৰ্ষৰ চুকে-কোণে বহুতো মানুহৰ মাজত অন্ধবিশ্বাস আৰু ৰক্ষণশীল মনোভাবৰ কাৰণে কিছুমান সমস্যাই সাম্প্ৰদায়িকতাৰ ৰূপ লোৱা দেখা যায়। জনসাধাৰণৰ মাজত যাতে অন্ধবিশ্বাস আৰু গোড়া মনোভাবৰ বীজ ৰোপণ হ'ব নোৱাৰে, তাৰ বাবে যুৱক শ্ৰেণীয়ে এক ঐক্যবদ্ধ আঁচনি হাতত ল'লে; এনেবোৰ সমস্যাই কেতিয়াও মূৰ দাঙি উঠিব নোৱাৰে। সেয়ে যুৱক-যুৱতীসকল বেছি তৎপৰ হ'ব লাগে।

গ) সামাজিক বৈষম্য আৰু শোষণ

আমাৰ দেশ ভাৰত বৰ্ষ এখন উন্নয়নশীল দেশ। এই

দেশত পুঁজিপতি আৰু শ্ৰমিক শ্ৰেণী দুটা ভাগৰ সৃষ্টি হৈছে। যাৰ ফলত এই শ্ৰেণী দুটাৰ মাজত অধিক ব্যৱধানৰ সৃষ্টি হোৱা দেখা যায়। বিশেষকৈ ভাৰতীয় কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে ধনী-দুখীয়া শ্ৰেণীৰ মানুহৰ মাজত ব্যৱধান কমাব পৰা নাই। গতিকে আমাৰ যুৱক-যুৱতীসকলে ধনী আৰু দুখীয়াৰ মাজত ব্যৱধান কমাবলৈ চৰকাৰৰ লগত সংগ্ৰাম কৰিব লাগিব। এই ব্যৱধান কমিলে নিশ্চয় সাম্প্ৰদায়িকতাৰ অলপ শাম কাটিব আৰু জাতীয় সংহতি ৰক্ষা

কৰাত সুবিধা হ'ব।

ঘ) ভাষাগত বিৰোধ

ভাষাগত বিৰোধে সাম্প্ৰদায়িকতাৰ সৃষ্টি কৰে। আমাৰ অসমৰ আঞ্চলিক ভাষা অসমীয়া যদিও আমাৰ অসমত বিভিন্ন ভাষাগোষ্ঠীৰ মানুহে বাস কৰে তথাপিও সকলো জাতিৰ নিজা মাতৃভাষাক প্ৰাধান্য নিদি এক আঞ্চলিক ভাষাত মনৰ ভাৰ আদান-প্ৰদান কৰা উচিত আৰু বিভিন্ন ভাষা-ভাষীৰ মাজত সাম্প্ৰদায়িকতা ভাব নোহোৱা কৰাৰ চেষ্টা কৰিব লাগে।

ঙ) নেতৃত্ব দান

আমাৰ দেশ ভাৰতবৰ্ষত বিভিন্ন ভাষা-ভাষী আৰু বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মানুহ বাস কৰে সেয়ে তেওঁলোকক উপযুক্তভাৱে পৰিচালনা কৰিবলৈ আমাৰ যুৱ সমাজৰ পৰা নেতৃত্বৰ ভাৰ বহন কৰিব লাগে। নেতৃত্বৰ অভাৱ হ'লেই বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত সাম্প্ৰদায়িক সমস্যাৰ সৃষ্টি হয় আৰু এনে সমস্যাই জাতীয় সংহতি ৰক্ষাকৰণত বাধা আৰোপ কৰে।

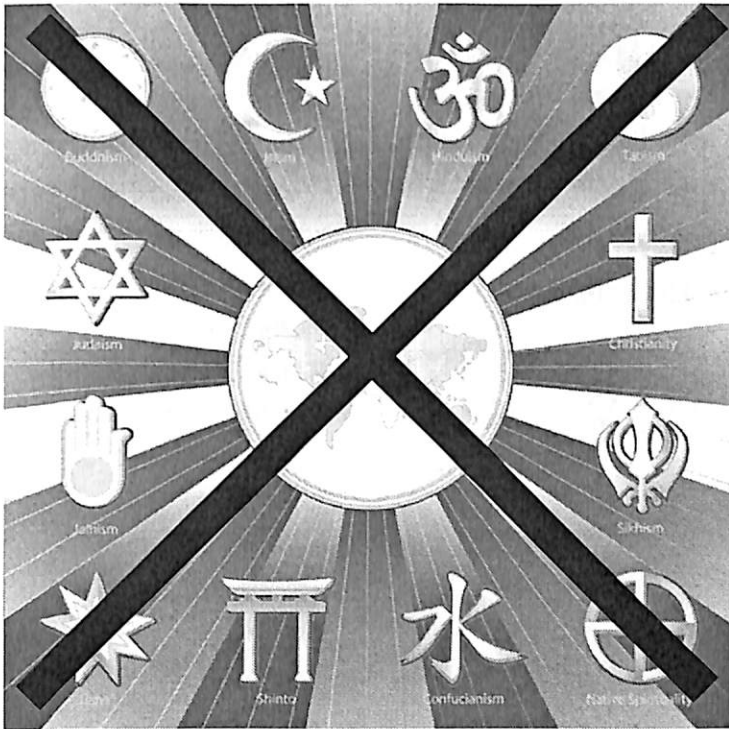
চ) বৰ্ণ বৈষম্য দূৰ কৰা

আমাৰ সমাজ ব্যৱস্থাত প্ৰচলিত থকা বৰ্ণ বৈষম্যসমূহ দূৰ কৰি যুৱ সমাজে এক সাৰ্বজনীন গোট বা ধনী-দুখীয়া, উচ্চ-নীচ সকলো

সমান— এনে ভাতৃত্ব ভাব গঢ়ি তোলাটো সকলো যুৱক-যুৱতীৰ এক প্ৰধান কৰ্তব্য। এনে ব্যৱস্থা সাধন হ'লে কোনো বৈষম্যৰ সমস্যাই মূৰ দাঙি উঠিব নোৱাৰে।

ছ) বিভিন্ন ভাষা-ভাষী, বৰ্ণ, সম্প্ৰদায়ৰ মাজত সমন্বয় সাধন

আমাৰ দেশত বিভিন্ন ভাষা-ভাষী তথা বিভিন্ন বৰ্ণ

সম্প্ৰদায়ৰ মাজত জাতীয় সংহতি ঐক্য আৰু ভাতৃত্বভাব জগাই তুলি সাম্প্ৰদায়িক অথবা ৰাজনৈতিক সংঘৰ্ষৰ বিষয়ে জনসাধাৰণক ভুল বুজিবলৈ দিব নালাগে। গতিকে ভাৰতবৰ্ষৰ দৰে এখন গণতান্ত্ৰিক দেশৰ যুৱ সমাজৰ প্ৰধান কৰ্তব্য হ'ব বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ মাজত সমন্বয় সাধন কৰাটো।

জ) চৰকাৰৰ লগত যুৱ সমাজৰ সহযোগ—

প্ৰত্যেক দেশতেই বিভিন্ন সমস্যা থাকেই গতিকে বিভিন্ন সমস্যাসমূহ চৰকাৰে দেশৰ যুৱ সমাজৰ মতামত তথা আলোচনা কৰি সমাধান কৰা অতি প্ৰয়োজন। ইয়াৰ ফলত কোনো সমস্যাই মূৰ দাঙি উঠিব নোৱাৰে।

ঝ) স্বাধীনতা দিৱস, গণৰাজ্য দিৱস, শ্বহীদ দিৱস

আমাৰ দেশৰ ১৫ আগষ্ট স্বাধীনতা দিৱস আৰু ২৬ জানুৱাৰী গণৰাজ্য দিৱস আৰু শ্বহীদ দিৱসসমূহ পালন কৰোঁতে সদায় যুৱক-যুৱতীসকলেই আগভাগ ল'ব লাগে আৰু তাত বিভিন্নজনে জনসাধাৰণৰ মাজত সজাগতা আনিবলৈ পাই ঐক্য, শান্তি, একতা, জাতীয় সংহতি ৰক্ষাৰ বিষয়ে ভাষণ দিব লাগে তেতিয়াহে বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত একতাৰ ভাব জাগি উঠিব পাৰে।

ঞ) জাতীয় পতাকা আৰু প্ৰতীকৰ সন্মান

আমাৰ সমাজৰ যুৱক-যুৱতীসকলে সদায় নিৰক্ষৰ লোকসকলক জাতীয় পতাকা আৰু জাতীয় প্ৰতীকৰ তাৎপৰ্য

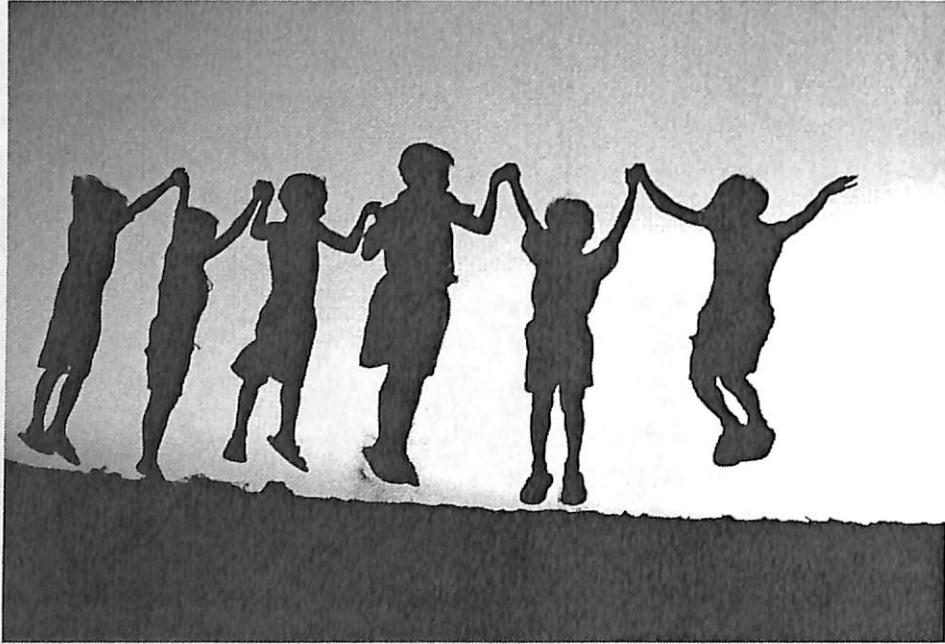
আৰু তাক যাতে সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰে তাৰ শিক্ষা দিয়াটো উচিত।

ট) বিভিন্ন সমাজ সেৱা মূলক কাম

বিভিন্ন সমাজ সেৱামূলক কামৰ মাজেৰে যুৱক-যুৱতীসকলে ঐক্য-শান্তি, জাতীয় সংহতি অক্ষুণ্ণ ৰখাত সদায় তৎপৰ হ'ব লাগে আৰু ৰাইজৰ মাজত বিভিন্ন বক্তৃতানুষ্ঠান, জনশিক্ষা আদি প্ৰসাৰৰ বাবে বিভিন্ন কাৰ্যসূচী হাতত ল'ব লাগে তাৰ বাবে যুৱ সমাজৰ অজস্ৰ ধৈৰ্য-সহিষ্ণুতা আৰু মনোবল প্ৰয়োজন হ'ব।

আমাৰ ভাৰতবৰ্ষ এখন গণতান্ত্ৰিক দেশ। গণতান্ত্ৰিক দেশ এখনত আজিৰ ছাত্ৰই কালিৰ নাগৰিক। সেয়ে এখন সুস্থ-সবল সমাজ গঠনৰ বাবে আজিৰ যুৱক সমাজৰ বহুতো দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্য আছে। ৰাষ্ট্ৰস্বার্থত যদি কোনো ৰাজনৈতিক দল কিম্বা চৰকাৰে আঘাত হানিবলৈ উদ্যত হয় তেতিয়াই যুৱ সমাজে দেশৰ স্বার্থত আন্দোলনত জঁপিয়াই পৰিব লাগে। এসময়ত মহাত্মা গান্ধীয়ে দেশৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত দেশৰ হকে যুদ্ধ কৰিবলৈ যুৱ সমাজক আহ্বান জনাইছিল। অৱশ্যেই গান্ধীৰ সুস্থ নেতৃত্বই আন্দোলনত ছাত্ৰসকলক পৰিচালনা কৰাত সহায় কৰিছিল।

যেতিয়া কোনো ৰাজ্য বা দেশ এখনত অন্যায়, অবিচার, শোষণ উৎপীড়ন তথা গণতন্ত্ৰৰ অস্তিত্ব নোহোৱা হয় আৰু বিভিন্ন সাম্প্ৰদায়িক সমস্যাই গা কৰি উঠে তেতিয়াই যুৱ সমাজে সমস্যাসমূহ সমাধান কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহে। ছাত্ৰৰ ঐক্য মহান ঐক্য। তেওঁলোকৰ ঐক্যই দেশত আনে শান্তি-শৃংখলা আৰু এক উৎপন্ন চৰকাৰ। ■■■

হেৰা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীবিলাক। আপোনালোকৰ কৰ্ম হৈছে অধ্যয়ন : অধ্যয়নং পৰমং তপঃ”। পঢ়া-শুনা কৰা ছাত্ৰৰ কাম। হেৰা, পঢ়া-শুনাকে কৰিবানে, গধূলিকৈ পেট ভৰাই খোৱাৰ চিন্তা কৰিবা? পেটে কলমলাইছে, নাৰমাছৰ দৰে কমনি উঠিছে। ভাত খাবা ক’বপৰা? ভাত খাবলৈ চিন্তা কৰিবানে, এই অধ্যয়নং পৰমং তপঃ কৰিবা? আগেয়ে পেটৰ কথা, তাৰ পিছতহে হৰিকথা।

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ ষোড়শ প্রতিষ্ঠা দিৱস আৰু নৱাগত
আদৰণি সন্মিলনৰ মুকলি অধিৱেশনত

বুৰঞ্জীবিদ পণ্ডিত বেণুধৰ শৰ্ম্মা ডাঙৰীয়াই দিয়া ভাষণ

(১৯৭৪ চনৰ ৭ চেপ্তেম্বৰ তাৰিখে অনুষ্ঠিত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ ষোড়শ প্রতিষ্ঠা দিৱস আৰু নৱাগত আদৰণি সন্মিলনত অসমৰ ভীষ্মপ্ৰতীম সাহিত্যিক, বুৰঞ্জীবিদ পণ্ডিত বেণুধৰ শৰ্ম্মা ডাঙৰীয়াই বিশিষ্ট অতিথিৰ আসন অলঙ্কৃত কৰে। তলত তেখেতৰ ভাষণৰ সম্পূৰ্ণ পাঠ দিয়া হ’ল। পাঠ সংগ্ৰহ কৰি দিছে অধ্যাপক জিতেন বৰাদেৱে।। সম্পাদক।)

আজি আপোনালোকৰ এই আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ নৱাগত আদৰণি সন্মিলনলৈ মোক নিমন্ত্ৰণ কৰাৰ বাবে আৰু নিমন্ত্ৰণ কৰি মোক যিটো সন্মান দেখুৱাইছে, সেই বাবে আপোনালোকৰ ওচৰত মই কৃতজ্ঞ। বিশেষকৈ মই বং পাইছোঁ এটা কথাত যে আজি মোৰ বহুদিনৰ আশা পূৰ হৈছে।

কাৰণ যিদিনাই মোৰ প্ৰিয় বন্ধু শুকদেৱ গোস্বামীয়ে এই কলেজখন প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ লয়, সেইদিনাই আমাৰ ওচৰত বহুত কথা পৰামৰ্শ ল’বলৈ যায়। তেতিয়াই ভাবিছিলোঁ যে এদিন এই কলেজলৈ যাম, কিন্তু সেই আশা পূৰ নহ’ল। আমাৰ বন্ধুয়ে আমাক অকালতে এৰি থৈ গুচি গ’ল, আমি আৰু তেওঁক লগ নাপালোঁ।

তাৰ পিছতো বহুত দিন আশা কৰা হ’ল, কিন্তু আহিব নোৱাৰিলোঁ। শুকদেৱ গোস্বামীয়ে এটা ডাঙৰ কাম কৰি থৈ গ’ল — আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ নামেৰে এই কলেজখন প্রতিষ্ঠা কৰিলে। নহ’লে, তেখেত, সেই ঢেকিয়াল ফুকন, অতীতৰ স্মৃতিত মাৰ গ’লহেঁতেন।

।। নগাঁও তিনিটা কথাৰ নিমিত্তে
বিখ্যাত।।

আপোনালোকে জানে যে এই

নগাঁও তিনিটা কথাৰ নিমিত্তে বিখ্যাত। আমাৰ ৰামায়ণ সাহিত্যৰ স্ৰষ্টা মাধৱ কন্দলিৰ জন্মস্থান এই নগাঁও, মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ জন্মস্থান নগাঁও, তাৰপৰা গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ জন্ম হয় এই নগাঁৱতে। অসমীয়া সাহিত্যৰ যিবিলাক বস্তু, উপকৰণ আছে, সেইবিলাকো সৃষ্টি হৈছে নগাঁৱতে। অসমীয়া ভাষাটোও ক্লেদ-মলি আদি নোসোমোৱাকৈ আজি পৰ্যন্ত যদি অসমৰ কোনোবা সাহিত্যিকে নিৰহ-নিপানীকৈ ৰাখি থৈছে, এই নগৰে সাহিত্যিককিনেই। সেই কাৰণে এই নগাঁওখন মোৰ নিমিত্তে এখন পবিত্ৰ ঠাই।

॥ গোবৰ্দ্ধনধাৰী আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন ॥

এই এনেহে ঠাইখনেই আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰো কৰ্মক্ষেত্ৰ আছিল। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনক মই নাম দিছিলোঁ — গোবৰ্দ্ধনধাৰী। গোবৰ্দ্ধনধাৰী মানে ভাগৱত পঢ়াসকলে বেছিকৈ জানে। মুঠ কথা, যেতিয়া ইদ্রই বতাহ-বৰষুণ দি বৃন্দাবনৰ গৰুবীলাক ধ্বংস কৰিব খোজে, তেতিয়া কৃষ্ণই গোবৰ্দ্ধন পৰ্বত ধাৰণ কৰি সেই গৰু-ম'হবিলাকক ৰক্ষা কৰিছিল। সেইদৰে আমাৰ অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্য যেতিয়া বঙলা সাহিত্যই ঢাকি নাইকিয়া কৰিব খুজিছিল, সেই সময়ত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে সেই গোবৰ্দ্ধনধাৰী শ্ৰীকৃষ্ণৰূপে গোবৰ্দ্ধন ধাৰণ কৰি অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য ৰক্ষা কৰিছিল। সেই দেখি তেওঁৰ নাম দিছিলোঁ — গোবৰ্দ্ধনধাৰী আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন।

॥ ঘৰে ঘৰে যথিনী হৈছে ॥

আমি সকলোৱেই ভাবো যে আমাৰ দেশত যিসকলে মহৎ কাম কৰি গৈছে আৰু আমাক জাতীয়তা বা ভাষা-সাহিত্য বুৰঞ্জী যি বোলে, এটা জাতি ৰক্ষা কৰিবলৈ আমাক যিবিলাক বস্তুৰ আৱশ্যক আৰু বস্তুবিলাক ৰক্ষা কৰিবলৈ যিসকল মহাপুৰুষে আমাক বাট দেখুৱাই থৈ গ'ল, আমাক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ দি থৈ গ'ল, সেই মহাপুৰুষসকলক পূজা কৰা বা চিৰস্মৰণীয় কৰা আমাৰ কৰ্তব্য। কিন্তু কৰ্তব্য বুলি আমি বক্তৃতা দিওঁ, কথা কওঁ, কিন্তু তেওঁবিলাকৰ যি আদৰ্শ সেই আদৰ্শ আমি অনুসৰণ নকৰোঁ। সেইটোৱেই হৈছে আমাৰ ডাঙৰ দোষ। আমাৰ যিটো আন্দোলন হয়, যিবিলাক উচ্ছাহ হয়, সেই উচ্ছাহবিলাক ক্ষণেকীয়া, — জোনাকী পৰুৱাৰ নিচিনা অলপ পোহৰ দি পিছত নাইকিয়া হৈ যায়। আজিকালি যে আৰু ক্ষণেকীয়া হৈছে, লেলেতিয়াভাবে আমি কোনো এটা কামকে চেষ্টা কৰি নাথাকোঁ। যদি ঢেকিয়াল ফুকনকে ধৰি পৰবৰ্তী সাহিত্যিকসকলে, গুণাভিৰাম বৰুৱাকে ধৰি আৰু জোনাকী যুগৰপৰা আৰম্ভ কৰি যদি আমি শেষলৈকে, বাঁহীৰ যুগলৈকে ভাষাৰ বিষয়ে, ভাষা আন্দোলনটোৰ বিষয়ে

লেলেতিয়াকৈ লাগি নাথাকিলোঁহেতেন, তেনেহ'লে আজি আমি জগতত অসমীয়া বুলি পৰিচয় দিব নোৱাৰিলোহেঁতেন। আজিকালি আমাৰ যে আন্দোলন ক্ষণস্থায়ী, সেইটো আমাৰ ভাষা আন্দোলন, বিশ্ববিদ্যালয় আন্দোলন, এইবিলাকেই দেখুৱাই দিছে। সকলোৱে জানে যে এটা উত্তেজনাৰ বশৱৰ্তী হৈ আমি প্ৰত্যেক কাম কৰোঁ। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীবিলাকে যাতে কোনো উত্তেজনাৰ ওপৰত, ছজুগৰ ওপৰত যে কাম নকৰে, এইটো মোৰ বিশেষ অনুৰোধ। আজিকালি ৰাজনীতিক দল ইমান বাঢ়িছে যে ঘৰে ঘৰে যথিনী হৈছে। খালে খালে যথিনী। এনেকুৱা যথিনীয়ে, ইটোৱে ইফালে আহ, সিটোৱে সিফালে যা, কাৰ কথা শুনিবা! ছাত্ৰ-ছাত্ৰী পৰে বিমোৰত। এইবিলাক দহজনৰ বাট বুলিবলৈ যাওঁতে আমাৰ সৰ্বস্ব ধ্বংস হৈছে। গতিকে লাভ কি হৈছে? আমি আনন্দ কৰিলোঁ, মানুহ মাৰিলোঁ, কতবোৰ ডেকা ল'ৰা, উদ্যোগী প্ৰতিভাশালী ল'ৰা নাইকিয়া হৈ গ'ল, কলেজৰ পঢ়া-শুনা অধ্যয়ন নাইকিয়া হৈ গ'ল। তাৰ বাবে আমাৰ লাভ হ'ল কি? ঘোৰ অনিশ্চয় হ'ল। সেইটো কিহৰ কাৰণে হৈছে? আমি যে আমাৰ দেশখনৰ কাৰণে, ভৱিষ্যতৰ কাৰণে নাভাবোঁ আৰু বৰ ছজুগপ্ৰিয়, সেই কথাৰ বাবেই আমাৰ এই দশা হৈছে। পঢ়া-শুনাৰ ফালে আমাৰ টেকেলি কাটি। পঢ়া-শুনালৈ মন নিদি আমি ছজুগলৈ, বাতৰি কাকতত বৰ ডাঙৰ ডাঙৰ আখৰ, হৰফ ('আখৰ'টো নাইকিয়া হৈ 'হৰফ' হ'ল) দি প্ৰকাশ হেৰুৱা বৰ Sensational বতৰা দেখি আমি তাৰ বাবে মুগ্ধ, আমি ল'ৰ মাৰি যাওঁ। এইবিলাক যদি ভবা চিন্তা নকৰোঁ ভৱিষ্যতৰ কথা ভাবি-চিন্তি যদি আমি কাম কৰিবলৈ নিশিকোঁ, আমাৰ দুৰ্দৰ্শা কেনেকৈ গুচিব? এইটো কথা আমাৰ কলেজবিলাকত সকলোৱে ভাবি-চিন্তি চোৱা উচিত। অকল যে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়েই ভাবিব লাগে এনে নহয়, অধ্যাপক-অধ্যাপিকাসকলেও এই কথা বিশেষ মন দি চিন্তা কৰা উচিত।

॥ মামুলি কথা, চাৰিবেৰৰ ভিতৰৰ কথা ॥

আজি এতিয়া নৱাগত সন্মিলন, নতুন পুৰণিৰ সন্মিলন। পুৰণিয়ে এই কলেজত কি পালে, নবীনে ইয়াত কি শিকিবলগীয়া আছে সেইবিলাককে কোৱা হয়। এইবোৰ মামুলি কথা। পুৰণি ল'ৰাই নতুনক ক'লে — কলেজত শৌচ কৰিবলৈ পায়খানা নাই, কমন ৰুম নাই, শিক্ষকে নপঢ়ুৱায়, ঘৰত চুণ নাই, খিৰিকি নাই। নতুনে এইবিলাকলৈ লক্ষ্য ৰাখিব লাগিব। মই বহুত নৱাগত সন্মিলনত যোগদান কৰিছোঁ। প্ৰায়ে এই সন্মিলনবোৰত চাৰিবেৰৰ ভিতৰৰ কথা কেইটাকে আলোচনা কৰে। বাহিৰৰ কথা তাত একো নাই।

॥ চকু নথকা কণা — এটা চকু কণা, এটা চকু দেখা ॥

আমাৰ চকু দুটা — অন্তৰ্চক্ষু আৰু বহিৰ্চক্ষু। তাহানিখন কৈছিল, Eyes and no eyes – এটা চকু দেখা, এটা চকু নথকা, কণা। আমি প্ৰায়বিলাকেই আটাইতকৈ কণা মানুহ। কণা কেলেই, সেই বিষয়ে তাহানিৰ মহাভাৰতৰ সৰু গল্প এটা কওঁ—

শগুন-শগুনী এহাল আছিল। শগুনীৰ গৰ্ভৱতী অৱস্থা আছিল। প্ৰসৱ কৰিবৰ সময় হৈছিল। এদিনাখন শগুনীৰ মানুহৰ মঙহ খাবলৈ মন গ'ল। শগুনক ক'লে — “নাথ, মোৰ মানুহৰ মঙহ খাবলৈ মন গৈছে।”

শগুনে ক'লে— “কেলেই?”

শগুনীয়ে ক'লে — “এবা, মানুহৰ মঙহ খাবলৈ মন গৈছে।”

তেতিয়া শগুনে ক'লে — “কুৰু-পাণ্ডৱৰ যুঁজত লাখ লাখ মানুহ মৰিছে। তাৰে এটা আনি দিলেই হ'ল।”

শগুনীয়ে ক'লে — ‘অ’, নহ'ব, নহ'ব। কুৰু-পাণ্ডৱৰ যুঁজৰ লাখ লাখ শই মোৰ পেট নুপূৰায়।”

শগুনে কত মৰাশ আনি দিলে, কিন্তু শগুনীয়ে গ্ৰহণ নকৰিলে।

এটা মগনীয়া বামুণ আহিল চাউল বিচাৰি। শগুনীয়ে তাক মানুহৰ মঙহ আনি দিবলৈ ক'লে আৰু এটা পাখি দি ক'লে — ‘কুৰু-পাণ্ডৱৰ যুঁজৰ পথাৰলৈ গৈ পাখিটোৰে মৰাশবোৰ চাবা আৰু যিটো আচল মানুহ দেখিবা, সেইটোকে লৈ আহিবা।’ মগনীয়া বামুণটোৱে পাখিটোৰে চাই দেখিলে — এইটো মানুহ নহয়, এইটো এটা শিয়াল, এইটো কাউৰী, সিটো উট, গৰু, ভতৰাগৰু। অৱশেষত মানুহ এটি পালে। লাখৰ ভিতৰত এটি পালে। আজি আমাৰ দেশত পাখিৰে চালে, দুৰ্বীণ দি চালে, আমাৰ মাজত আচল মানুহ এটি পাব। নহ'লে আজি ইমানবোৰ ৰাজনীতিক দল হৈছে, দেশৰ কিবা শান্তি হৈছেনে? একো শান্তি নাই। মহাত্মাই ক'লে—

“ৰঘুপতি ৰাঘৱ সীতাৰাম।

পতিত পাৱন সীতাৰাম।।”

তেওঁ কৈছে দেশত শান্তি হওক। কিন্তু আজি কি হৈছে?

“ৰঘুপতি ৰাঘৱ সীতাৰাম।

পতিত পাৱন সীতাৰাম।।

চাউলৰ কিলোকে' তিনটকা দাম।

গধূলিকৈ ভাত সাজ কিহৰে খাম।।”

আজি কিটো হৈছে? আজি আমি ইয়াত বক্তৃতা দিম, — হেৰা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীবিলাক। আপোনালোকৰ কৰ্ম হৈছে অধ্যয়ন : অধ্যয়ন পৰমং তপঃ”। পঢ়া-শুনা কৰা ছাত্ৰৰ কাম। হেৰা, পঢ়া-

শুনাকে কৰিবানে, গধূলিকৈ পেট ভৰাই খোৱাৰ চিন্তা কৰিবা? পেটে কলমলাইছে, নাৰমাছৰ দৰে কমনি উঠিছে। ভাত খাবা ক'ৰপৰা? ভাত খাবলৈ চিন্তা কৰিবানে, এই অধ্যয়ন পৰমং তপঃ কৰিবা? আগেয়ে পেটৰ কথা, তাৰ পিছতহে হৰিকথা। ইয়াতে এটা যোজনা মনত পৰিছে। ভাল নাপাবও পাৰে, তথাপি কওঁ।

।। পিয়াজ ৰচন কা কুদৰত ।।

আপোনালোকে জানে চুফিজিম বুলি এটা ধৰ্ম আছে। এজন চুপিষ্টে বহুত দিন ঈশ্বৰৰ আৰাধনা কৰিলে, ধৰ্ম কৰিলে। অৱশেষত দেখিলে — ঈশ্বৰ ক'তো নাই। পৃথিৱীত ঈশ্বৰক বিচাৰি পোৱা নাযায়। তেওঁ ক'লে যে, মছজিদলৈ যোৱা বা মন্দিৰলৈ যোৱা, সকলো মিছা। “ইয়া ইলাহি ইয়ে কুদৰৎ”। এই যে দেখিছা চন্দ্ৰ-সূৰ্য, গ্ৰহ-উপগ্ৰহ, বন-উপবন, নদ-নদী, এইবোৰেই ইলাহি কাৰবাৰ। এয়ে আল্লা, ভগবান। ইয়াতে সম্ভৱ থাকিব লাগিব Alexander Selkirk -অৰ দৰে। এনেখিনি সময়তে এজন আহি ক'লেই যে সেইটো নহয়। আচলতে আমাৰ মক্কা মদিনালৈ গৈ জোনবাই হৈ আহিব লাগিব অৰ্থাৎ বদৰৎ। ইছলাম ধৰ্মত দীক্ষিত হৈ আত্মাৰ পাপবিলাক ধুই পেলাই মানুহ বদৰৎ বা জোনবাইৰ দৰে হয়। সেয়ে মক্কা-মদিনালৈ গৈ পবিত্ৰ হৈ আহিব লাগিব, জোনবাই হৈ আহিব লাগিব। এজনে কৈছে — ইয়া ইলাহি ইয়ে কুদৰৎ।

আনজনে কৈছে — কব জাওগে বদৰৎ।

দুয়ো তৰ্ক লাগি আছে। তাতে এজন ওলালহি। তেওঁ ক'লে — সেইবিলাক ঠিক নহয়। আচল হৈছে — ৰাম লক্ষ্মণ দশৰথ। এই ৰাম লক্ষ্মণ দশৰথেই ঠিক। তিনিও তৰ্ক কৰি আছে তিনিআলিৰ মুৰত। তেনেকুৱাতে আহি ওলালহি এটা খানচামা। সি ক'লে — “ভাই, তোমলোগকা বাত বিলকুল বুঠ। বিলকুল বুঠ। বিলকুল বুঠ। সছ ক্যা হ্যায়! সছ হ্যায় — পিয়াজ ৰচন কা কুদৰৎ। পিয়াজ ৰচন আচ্চা সিজ। পিয়াজ ৰচন নহ'লে কিহৰে খানা পকাবা?” পিছে আজি জগতত কি হৈছে? পহিলা খানা, পহিলা পেট। তাৰ পিছতহে বাকীবোৰ। কিন্তু পেটৰ অৱস্থা আমাৰ কি হৈছে জানানে?

।। শ্লেডষ্টোন বেগ ।।

আমি এতিয়া পেটৰ কথা কৈছোঁহে। কিন্তু কাম কাক বোলে আমি নাজানো। ঘৰত আমি শাক-পাচলি এডবা নকৰোঁ আৰু কৰিবলৈও নিশিকিলোঁ। ধান খেতি কাক বোলে ক'ব নোৱাৰোঁ। চব নগৰমুখী হ'ল। মহাত্মাই কৈছিল গাঁৱলৈ যাবলৈ, গাঁওমুখী হ'বলৈ। কিন্তু আমাৰ চব ল'ৰা-ছোৱালী শিক্ষা পালেই গাঁও এৰি নগৰলৈ আহে। গাঁৱৰপৰা আঁতৰি নগৰত সোমোৱা মায়েই

শিক্ষিত হয়। শিক্ষিতৰ definition হৈছে, যি গাঁৱলৈ নাযায়, যি গাঁৱৰ ভাই-ককাইক ঘিণ কৰে, যি খেতি-পথাৰ চিনি নাপায়, যি শাক-পাচলি কি নাজানে, — সেই মানুহেই শিক্ষিত। পিছে, এনেকুৱা হ'লে পেট কেনেকৈ প্ৰবৰ্ত্তন হ'ব? আপোনালোকে ভাবি চাওক। মই গোটেই অসমৰ ইমূৰৰপৰা সিমূৰলৈ গাঁৱে গাঁৱে ঘূৰিছোঁ। ভাষাটোৰ কথা পিছত ক'ম, মানুহৰ গতি-মতি ল'ৰা-ছোৱালীবিলাকৰ গতি-মতি দেখি মোৰ বৰ দুখ লাগে। কাৰণ যেতিয়াই যি হাইস্কুলৰ ক্লাছ VIII পালেগৈ, সি কোৰখন কাক বোলে চিনি নাপায়, দাখন কাক বোলে চিনি নাপায়। তামোল গছজোপা দেখি তামোলকেইটা পাৰি আনিব নোৱাৰে। হেৰ', হ'লেই যেনিবা মোৰ ঘৰত এশজোপা তামোল, ভীমকল দহজোপা, কিন্তু পাৰিব নোৱাৰে। আজিকালি ভীমকল পাৰে কেনেকৈ, মই চব পৰীক্ষা কৰি চাইছোঁ। গছজোপা গুৰিতে কাটি দিয়ে। ফলত কলখোক খেতেলা খাই পৰে। তেনেকুৱা ভীমকল কোনোবাই বেচিব পাৰিবনে? যদি বেচিবই নোৱাৰে, তেনেহলে পইচা ক'ৰপৰা আহিব। আগৰ আছিল, হোলোঙাৰে গছজোপাৰ মাজত খুচি দি কলখোক ওলমি আহিলে লাহেকৈ কাটি আনি থৈ দিয়ে। পকিলে খায়, তাৰ বাকলি খাৰ খায়। আজিকালিতো খাৰেই চিনি নাপায়। চ'ডাখাৰ নহ'লে নচলে। যদি আমাৰ নিজৰ বস্ত্ৰবোৰ, নিজৰ লাগতিয়াল বস্ত্ৰবোৰ পাহৰি পেলোৱা, চিনি নোপোৱা হয়, তেনেহ'লে আমি দুখীয়া নহ'ম কেলেই? বৃটিছৰ যুগতে সেইটো হ'ল। আমি প্ৰত্যেকে বিদেশী বস্ত্ৰ ভাল পোৱা হ'লোঁ। বিদেশী বস্ত্ৰ ৰমক-জমক দেখিলেই ভাল পাওঁ। ইফালে আমাৰ আৰ্জনৰ ফালে খনখন মদন গোপাল। সেইদেখি আয় চাই ব্যয় কৰিবলৈ শিকিব লাগিব। পৰিশ্ৰম কৰিবলৈ লাজ কৰিব নালাগিব। Manual labour – পৰিশ্ৰমৰ সুগুণ শিকিব লাগিব।

তাহানি গ্লেডষ্টোন বিলাতৰ মহামন্ত্ৰী আছিল। তেতিয়াৰ বৃটিছ আজিৰ নিচিনা নহয়, সসাগৰা পৃথিৱীৰ অধিপতি আছিল। গ্লেডষ্টোনে কুলি নধৰিছিল, নিজেই টোপোলা-টাপলি বান্ধি পিঠিত তুলি লৈ যায়। বেগ তৈয়াৰ কৰা মিস্ত্ৰী এজনে মহামন্ত্ৰীক তেনেকৈ নিজেই টোপোলা-টাপলি ভাৰ বৈ নিয়া দেখি আৰু দুখ নোপোৱাকৈ আৰু যাতে সহজতে হাততে ওলোমাই নিব পাৰে, তাকে ভাবি, এটা বেগ তৈয়াৰ কৰি দিলে। বেগটোৰ নাম দিলে গ্লেডষ্টোন বেগ। এতিয়া ডাক্তৰবিলাকে সেই গ্লেডষ্টোন বেগটো লৈ ফুৰে। বেগটো থিয়, সকলো ৰকমৰ দৰৱ-চৰৱ ধৰে।

।। লেডি কেনিং : মৈ হেংদান ডেকাফুকন।।

আমাৰ মৈ হেংদান ডেকাফুকনে সেইটোকে অনুকৰণ কৰি মোকো এটা নাম দিছিল। (এইটো মোৰ নিজৰ কথাহে, কওঁ বেয়া নাপাব।) মোৰ এটা বেগ আছিল এসময়ত মণিৰাম দেৱানৰ কথা বিচাৰি ফুৰিছিলোঁ। তেতিয়াই বেগটো লৈছিলোঁ, — বত্ৰিশটা জেপ আছিল, thirtytwo pockets. বত্ৰিশটা জেপত কনডেঙ্গড্ মিস্কৰ দুঅনীয়া টিনত আটা দুটামান, চুজি দুটামান, কোমল চাউল কেইটামান আৰু ভীমকল লওঁ।

তাকে দেখি মহেশ্বৰ নেওগে কবিতাকে লেখিলে। এদিনা ডেকাফুকনৰ লগত সাক্ষাৎ হ'ল। ডেকাফুকন বৰ ফুচুৰি মানুহ। আগৰ কালৰ বৰ বঢ়িয়া মানুহ আছিল। আপোনালোকে নগাঁৱত বুঢ়াকালতহে পাইছে! সেই ডেকাফুকনে মোক কৈছিল — "Oh Mr. Haver-sack!" মোৰ নাম দিছিল Haver-sack গ্লেডষ্টোন বেগ নামটোকে অনুকৰণ কৰি। পিছে মই তেওঁক নাম দিছিলোঁ — "You are Mr. Lady Kenning!" এসময়ত Lord Kenning ভাৰতৰ Viceroy আছিল। এতিয়াও কেনিং হোটেল কলিকতাত আছে হ'বলা। এবাৰ Lord Kenning আৰু Lady Kenning আহে কলিকতালৈ। কলিকতাত মিঠাই তৈয়াৰ কৰা বঙালী দোকান এখন আছিল। দোকানীটোৱে এমাহতে এক লাখ মান টকা অৰ্জন কৰিব লাগিব বুলি ঠিক কৰি ৰসগোল্লা, পানতোৱা — এইবিলাক গোট খুৱাই এটা নতুন বস্ত্ৰ New thing তৈয়াৰ কৰিলে। তাৰ নাম দিলে "লেডি কেনিং" (Lady Kenning)। পিছে, সি চাহাবক বস্ত্ৰটো উপহাৰ দি বুজাই দিলে, "হুজুৰ, আপুনি এনেহে দেৱতা ঈশ্বৰ কলিকতা চহৰলৈ আহিছে মইনো কি দিম। মই সাধাৰণ মিঠাইৱালা মানুহ এটা। মই মিঠাই এটা তৈয়াৰ কৰিছোঁ। এই মিঠাইটো চিৰকাললৈ থাকি যাব। আমাৰ হুজুৰৰ নামটোও চিৰকাললৈ থাকি যাব, সেইদেখি ইয়াৰ নাম দিছোঁ 'লেডি কেনিং'।" তেতিয়া ভাইচৰয়ে হুকুম দিলে যে সকলো Function- অতে 'লেডি কেনিং' ব্যৱহাৰ হ'ব লাগিব।

ডেকাফুকনক 'লেডি কেনিং' নাম দিলোঁ কেলেই? আমাৰ ডেকাফুকনে সুন্দৰ ভাষা ক'ব জানে। ঘটনাটো এনেকুৱা। "ৰায় মিস্ত্ৰান" বুলি এখন বঙালী দোকান আছিল। দোকানখনত বাৰজনমানতকৈ বেছি মানুহে খাব নোৱাৰে। তাত selected মিঠাই থাকে আৰু 'লেডি কেনিং'ও দিয়ে। এদিন ফুকন চাহ খাবলৈ গ'ল। তাতে মই ফুকনক ক'লোঁ — "ফুকন, আপোনাৰ উৰিষ্যা যাত্ৰাৰ এটা বিৱৰণ দিয়কচোন।" ফুকনে উৰিষ্যা যাত্ৰাৰ বিৱৰণ উলিয়ালে। তেওঁ প্ৰথমতে বঙলাত ক'লে। বঙালী চমজদাৰ নহয়। দোকানীজনে বৰ ভাল পালে আৰু ক'লে "আৰ এক কাপ খান। আৰু একটা লেডি কেনিং।" তাৰ পিছত ফুকনে উৰ্দুত ক'লে, পাঞ্জাবী ক'লে, চব ভাষা ক'লে। সেইদেখি তেওঁৰ নাম দিলোঁ 'লেডি কেনিং'। তেওঁ বহুত ভাষা জানে। মই তেওঁৰ মৃত্যুত ইয়ালৈ আহিব নোৱাৰিলোঁ। মোৰ বেমাৰ হৈছিল। এতিয়া এই সভাত শোক প্ৰকাশ কৰিবলৈ পাই বৰ ভাল পাইছোঁ।

এতিয়া ল'ৰাহঁতক এই দুটা কথা ক'লোঁ — কাম কৰিবলৈ লাজ নকৰিব, পৰিশ্ৰমৰ সুগুণ যেনেকৈ গ্লেডষ্টোনে হাতত বেগ লৈ ফুৰি বুজিছিল, ডেকাফুকন যেনেকৈ কথাই বতৰাই 'লেডি কেনিং' তেওঁ নিজে ৰাস্তা চাফা কৰিছিল, আমাৰ অসমীয়া

ল'ৰাহঁতেও তেনেকৈ পৰিশ্ৰমৰ সুগুণ বুজিব লাগে।

।। খুবৰ ধাৰ পৰিলে ধাৰ তোলা বুধি ওলাইছে।।

ঢেকিয়াল ফুকনৰ উৎসৱ বছৰে বছৰে হৈছে। কাৰণ এটা ঘড়ী ছাবি নিদিলে নচলে, খুব এখন ধাৰ পৰিলে, ধাৰ তোলা বুধি ওলাইছে, তাকো আইনাত ধৰাই ল'ব পাৰি। আমাৰ ঢেকিয়াল ফুকনৰ নিচিনা মানুহক আমি পাহৰি যাব পাৰোঁ। গতিকে বছৰে বছৰে তেখেতৰ স্মৃতিত আমি স্মৃতি সভা পাতিব লাগে। পিছে, তেখেতেনো কি কাম কৰি গ'ল ইয়াত? আমাৰতো অসমীয়া ভাষা আগৰপৰাই ইয়াত আছিল? এটা কাম তেখেতে কৰিলে যে আমাৰ ভাষাটো ইংৰাজীময়, ইংৰাজী ঠাঁচত গঢ়িলে।

।। বহুবচনৰ বিভ্রাট।।

শেষত মই ঢেকিয়াল ফুকনৰ ভাষাৰ বিষয়ে এটা কথা কওঁ। আমি কওঁ — “মইনাইঁত, ল'ৰাইঁত।” “ইঁত” ব্যৱহাৰ কৰোঁ। ঢেকিয়াল ফুকনে “অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ” কিতাপত ব্যৱহাৰ কৰিলে — “ল'ৰাবিলাক”। “বিলাক” ব্যৱহাৰ কৰিলে। মাজতে মই টিপনি দি কৈ থওঁ — “আজি যে ছাত্ৰ-শিক্ষক কলেজ আদিত গণ্ডগোল লাগিছে কিয়? বহুবচনৰ বিভ্রাট। বহুবচনৰ ভয়ানক গণ্ডগোল যে হৈছে — সেই দেখি বিভ্রাট। কাৰণ “সকল” শব্দটোৰ এনেকুৱা আধিপত্য হৈছে যে আমি সকলোতে “সকল” ব্যৱহাৰ কৰোঁ— ছাত্ৰসকল, গুৰুসকল, আনকি মেটৰনীসকল, চব সকল — বাঢ়নিটাৰো সকল, চোতালত গোবৰ পৰি আছে, গোবৰো সকল। “চোতালত গোবৰসকল পৰি আছে, কোৰসকল আনা” — এইবোৰ লেখা পাইছোঁ, সাজি কোৱা নাই। কিন্তু আমাৰ ব্যাকৰণত কি আছে? — মই যদি আমাৰ চাৰক “আপুনি” বুলি মাঠোঁ, তেতিয়া আমি তৃতীয় পুৰুষৰ মানুহজনক ক'ম — “তেখেত” বুলি। “তাৰ” substantiate pronoun টো ব্যৱহাৰ কৰিম। আৰু বহুত থাকিলে, “তেখেতসকল” বুলি ক'ম। সেইদৰে তেওঁ—You — তুমি, তুমিৰ ঠাইত তেওঁ যদি বহুত থাকে, “তেওঁবিলাক” হ'ব। “সি”ৰ ঠাইত “তই”, “তই”ৰ “তহঁত” বা “সিহঁত”। ধৰক, ঘৰত জুই নাই। মহে কুনকুনাইছে, তুহঁতুৰিৰ জুইকুৰা ধৰি দিব লগা হ'ল। (আগৰ দিনৰ কথাকে কৈছোঁ।) তেতিয়া ক'ব — “অমুকীৰ ঘৰলৈ যাচোন, — সেই তেঁহেতৰ ঘৰলৈ, তেঁহেতৰ ঘৰলৈ।” “তাহাঁতৰ” নহয় তেঁহেতৰ। এনে ব্যৱহাৰ নগাঁৱত বিশেষকৈ পাব। এইটো শুদ্ধ ভাষা। সা—তৌ—তে।

কিন্তু আমি এতিয়া কৰিছোঁ কি? “পৃথিৱীত যিসকল মহাপুৰুষ আছে — তেওঁলোকৰ চৰিত্ৰ আমাৰ আৰ্হি।” — যিসকল মহাপুৰুষ “তেওঁলোকৰ” হ'ব নোৱাৰে, “তেখেতসকল”

হ'ব। এতিয়া মই এটা কথা ক'ব খুজিছোঁ। আমি আজি “তেওঁ”ৰ পৰিবৰ্ত্তে বহুবচন কৰোঁতে, আমি কওঁ “তেওঁলোক”। ভালকৈ ভাবি চাবচোন, ব্যাকৰণমতে “তেওঁলোক” ভুল হয়নে নহয়। কিন্তু আমাৰ সত্ৰীয়া গোসাঁইসকলৰো কৃষ্টি এটা আছে। কৃষ্টিয়ে পালত, “তেওঁলোক” হ'ল। কিন্তু সেইটো হ'ব লাগে “তেওঁবিলাক”। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে “তেওঁবিলাক”ৰ পৰিবৰ্ত্তে “তেওঁবিলাক” লিখিছিল। কেলেই লিখিছিল? আমাৰ পুৰণি ভাষাৰ গুৰুচৰিতত আছে — “তোস্ৰাক”, “তোস্ৰাক”। বলয়োৰ্ভেদ। ‘ৰ’টো ‘ল’ হয়। সেই কাৰণে “তেওঁবিলাক”। “তেওঁবিলাক”হে শুদ্ধ হ'ব।

।। কোন মানুহটো কি।।

ঢেকিয়াল ফুকনৰ নামে এই কলেজখনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰি ভাল কাম কৰা হ'ল। কিন্তু যেনেকৈ চেঙ্গপীয়েৰৰ জন্মস্থানত চেঙ্গপীয়েৰে লেখা, ব্যৱহাৰ কৰা সকলো বস্তু জমা কৰি থোৱা হৈছে, সেইদৰে ইয়াতো ঢেকিয়াল ফুকনৰ লেখাবিলাক, “অৰুনোদয়”ত লেখা প্ৰবন্ধবিলাক, “অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ” আৰু আন যি যি কিতাপ তেখেতে লিখিছিল, সেই সকলোখিনি থুপাই ইয়াত থ'ব লাগে। কলিকতা হাইকোৰ্টত ইমানবোৰ বঙালী মানুহ আছিল, কিন্তু ইংৰাজী আইনৰ কিতাপ এখন বঙলা কৰিবলৈ ইমানবোৰ বঙালী মানুহৰ ভিতৰত মানুহ নাপাই ঢেকিয়াল ফুকনকে বিচাৰি পালে বৃটিছে। এইটো বৰ ডাঙৰ কথা। আজি সেইখন কিতাপৰ কথা আমাৰ কোনেও নাজানে। ঢেকিয়াল ফুকনে অনুবাদ কৰা তাৰ পাতনিত লেখা আছে ২৯ বছৰীয়া ডেকা ল'ৰা এটাৰ কিমান প্ৰতিভা তাক ভাবি চাব লাগে। আমাৰ ইয়ালৈ সেই কিতাপখন আনিব লাগে। ফটোষ্টেট কৰি আনিব লাগে। লগতে বিলাতত থকা “অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ” (তিনিওটা খণ্ড) ফটোষ্টেট কৰি আনিব লাগে। অৱশ্যে খৰচ পৰিব। সেইদৰে তেখেতৰ Memorandum খনো ইয়াত ৰাখিব লাগে। ঢেকিয়াল ফুকনৰ বহু বস্তু আছে সাজ-পাৰকে আদি কৰি। তেওঁ কলিকতাৰ Mangolian অত থকা হৰিপ্ৰসাদ নাথৰ লগত থাকি মাটিৰ চাকি লৈ পঢ়িছিল। সেইবোৰো আনিব লাগে। ঢেকিয়াল ফুকনৰ বিষয়ে যদি কিবা সাধুকথা পোৱা যায়, কিম্বদন্তী পোৱা যায়, তেনেহ'লে আটাইবিলাক আনি ইয়াত জমা কৰি থ'ব লাগে। কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যই ঢেকিয়াল ফুকনৰ বিয়াত গোৱা নামবোৰ, “অলনি দলনি পোনা দলনি, ঢেকিয়াল ফুকনৰ বিয়া, ঐ ৰাম” — তাকো গোটাই ৰাখিব লাগে। মুঠ কথা ইমানেই যে ঢেকিয়াল ফুকনৰ যিমানবিলাক বস্তু পোৱা যায়, সেই সকলোবোৰ গোটাই আনি ইয়াত ৰাখিব লাগে। কাৰণ ঢেকিয়াল ফুকন স্ৰষ্টা। তেওঁ নগাঁৱত

থাকি অসমীয়া ভাষা সৃষ্টি কৰি গ'ল। তেওঁৰ আদৰ্শ যাতে জ্বলন্ত আদৰ্শৰূপে ল'ৰাৰ আগত থাকে, সেইটোহে বিশেষ দৰ্কাৰ।

মোৰ মনত এটা কথা সদায় খেলাই থাকে। সেইটো হৈছে — মোক সকলোৰে বুৰঞ্জীবিদ বুলি কৈছে, প্ৰশংসা কৰিছে, বিশেষণ লগাইছে। কিন্তু মই লেখা কিতাপ কেইজনে কেইখন পঢ়িছে, সেইটোহে আমাৰ সন্দেহজনক। মোক চিনাকি দিছে বুৰঞ্জীবিদ বেণুধৰ শৰ্ম্মা বুলি, যেন একেবাৰে বুৰঞ্জীৰ আগত পমি গৈছে। বাপু! মই যদি এতিয়া সোধো — “বোলো কোনখন কিতাপত পালাহে, মোক বুৰঞ্জীবিদ বুলি?” — ক'ব নোৱাৰিব। সেইদেখি আপোনালোকক কওঁ, যাক চিনি পাব খোজে বা পায়, তাৰ নাড়ী-ভুক চৰ জানিব, ভালকৈ। আমাৰ চকুৰ আগতে মহেশ গোস্বামী বহি আছে, কিন্তু তেওঁৰ “বিহলঙনী”ৰ কথা কেইজনে জানে? বৃটিছহঁত আহি আটাইবোৰ যে বেয়া কৰি থৈ গ'ল, সেইটো নহয়, বৃটিছে আমাক মানুহ কৰি থৈ গ'ল। মই ফাটেক খোৱা মানুহ, বৃটিছে মোক ফাটেক দিলেও, গুণ গাব লাগিব। যাৰ যিটো ভাল গুণ তাক স্বীকাৰ কৰিব লাগিব। আমি মানুহৰ মহৎ গুণবোৰ শিকিব লাগে। কোন মানুহটো কি, সেইটো শিকাকে আচল শিক্ষাৰ মূল্য, উদ্দেশ্য বোলে। আচল কথাটো শিকিব পৰা-নোৱাৰাতে এটা চকু কণা, এটা চকু দেখা (Eyes and no eyes) ৰ কথা খাটে।

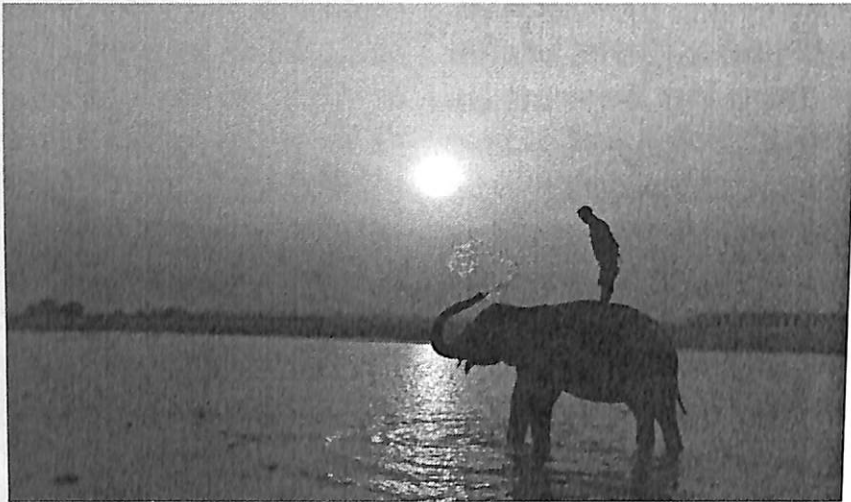
।। আলুগুটিৰ বিৱৰণ : ডেৰগাঁৱৰ যোগেশ মহন্ত ।।

তাহানি ডেৰগাঁৱত যোগেশ মহন্ত নামৰ এটা মানুহ আছিল। তেওঁক সাহিত্য সভালৈ মাতোঁ। তেওঁ সাহিত্যৰ বহু কিতাপ লিখিছিল। কিন্তু তেওঁ সাহিত্যৰ কথা নাজানে, গাঁওখনেই তেওঁৰ সাহিত্য। মহাভাৰত বোলক, ব্যাকৰণ বোলক, আনন্দৰাম

ঢেকিয়াল ফুকন বোলক, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা বোলক, — চৰ তেওঁ গাঁওখনেই। তেওঁ গাঁওখনৰ ইমূৰৰপৰা সিমূৰলৈ ঘূৰে। সতন বৰাৰ কিতাপ এখন আছিল — সাহিত্য বিচাৰ। কিতাপত আৰু সাহিত্য কাক বোলে, সাহিত্যত নানা বকম বস থাকিব লাগে, — প্ৰেম, বীভৎস, বীৰবস, কৰুণবস আদি। যোগেশ মহন্তই ক'লে তেওঁ সাহিত্যিক নহৈ কোন সাহিত্যিক হ'ব পাৰে! ধৰক, এ আলুগুটিৰ বিৱৰণ দিব লাগে, তেওঁ কয়, — “আলুগুটি—ই ই মই তোমাক ব-অ-ৰ ভাল পাওঁ।” এইটো প্ৰেমবস। তাৰ পিছত খঙেৰে ক'লে— “আলুগুটি, তই ক'লে যাৰ?” এইটো কৰুণবস। কান্দোনাৰ সুৰত ক'লে — “কি আলুগুটি” বুলি, তেওঁ কৰুণ বস কথা ক'লে। — এতিয়া সাহিত্য হৈছে ভাবটো।

।। আজিকালি সাহিত্য গোট গোট, গোট ভাত ।।

সাহিত্যৰ বস, ভাব এতিয়া ক'ত পাব। আজিকালি সাহিত্য নাই। সাহিত্যত বস নাই, আজিকালি সাহিত্য নিৰস। সাহিত্যত থাকিব লাগে সমাজ এখনৰ প্ৰতিকৃতি। কিতাপখন পঢ়িলে সমাজখনক জানিব লাগিব, যাতে বুজিব পাৰি — এইটো যুগৰ আছোঁ, এইখন সমাজত আছোঁ, এইখন সমাজৰ সেইজন ডাঙৰীয়াৰ লগত, ফুকন বৰুৱা বিষয়াৰ লগত কথা পাতিছোঁ আজিকালি এইবোৰ নাই। আজিকালি সাহিত্য গোট গোট গোট ভাত। বস নাই, বিশেষণ নাই, ভাব নাই, অলঙ্কাৰ নাই, ছন্দ নাই, স্পন্দন নাই। ভাষাৰ ফালে চাই যদি সোধো, — “বোলো তুমি কাহানি আহিলা?” উত্তৰ দিব, “মই কালিৰ আগদিনা আহিলোঁ।” হেৰৌ, “পৰহি”টো মেৰে খালে নেকি? পৰহিটো ক'লে গ'ল ইংৰাজীৰ অনুবাদ : I came the day before yesterday এনেকুৱা হৈছে আমাৰ গতি।

তাইৰ জীয়াই থকাৰ যি দুৰ্বাৰ বাসনা তাৰ ওপৰত
আঘাত দিয়াৰ মোৰ অকণো ইচ্ছা নাই। তাইৰ
বাহিৰৰ ৰূপটো যদি আপুনি দেখিলেহেঁতেন,
তেন্তে আপুনি ভাবিবও নোৱাৰে যে তাই দুখত
পৰিছে। মই জানো তাই সুখতেই আছে। কিন্তু
আনে জনাতকৈ মই কিছু বেছি জানো।

পতন

যতীন্দ্ৰ কুমাৰ বৰগোহাঞি

প্ৰাক্তন ছাত্ৰ

—‘মধুমিতাৰ’ এই গোপন কক্ষত বহুবাৰ বহুলোকক
মই এই কাহিনী শুনাইছোঁ। কোনোবাই বুজা নুবুজাত বা
কোনোবাই শুনা-নুশুনাত মোৰ একো নাহে নাযায়। কিন্তু
কথাখিনি কোৱাৰ পিছত মোৰ নিজকেই মুকলি হোৱা যেন
লাগে। মোৰ সমুখত শ্ৰোতাৰ অভাৱ কোনো দিনেই হোৱা
নাই। মই কৈছোঁয়েই আনে শুনা-নুশুনাত মোৰ কোনো লাভ-
লোকচান নাই। যোৱা চাৰিমাহ ধৰি এই একেটা কাহিনীকে
বিভিন্ন মানুহক মই শুনাইছোঁ। মেৰা অনুভৱ হৈছে অৱসাদগ্ৰস্ত
মানুহবিলাকে যেন কাহিনীটো শুনি ভাল পায়। প্ৰাত্যহিক
জীৱনৰ যাতনাই দুৰ্বল কৰি দিয়া প্ৰতিজন শ্ৰোতাই মোৰ
কাহিনী নীৰৱেই শুনি গৈছে। কেতিয়াবা ৰাতি এঘাৰটা
কেতিয়াবা বাৰটা আৰু কেতিয়াবা এক বাৰ্জি গৈছে!... প্ৰথম
গিলাচটো শেষ কৰাৰ পিছত দ্বিতীয় এগিলাচ লৈছোঁ। মই
অনুভৱ কৰিলোঁ মোৰ সমুখতে যেন এজন মানুহ বহিছে।
তেওঁৰ ধৰণ-কৰণ দেখি বেচ ভাল মানুহ যেনেই অনুমান
হ’ল। মই আগতেই কৈছোঁ আনে মোৰ কাহিনীটো শুনা-
নুশুনাত মোৰ একো নাহে নাযায়। গতিকে মানুহজন ভাল বা

বেয়া হোৱাৰ লগত মোৰ বিশেষ সম্পৰ্ক নাই। মোৰ দৰে
আত্মদাহত ভোগা যিকোনো মানুহে ওচৰত পোৱা প্ৰতিজন
মানুহকে নিজৰ কাহিনীৰ যোগ্য শ্ৰোতা বুলিয়েই ভাবে।

কথা প্ৰসঙ্গত গম পালোঁ যে মানুহজন ফুৰিবলৈ
আহিছে। তেওঁ মোৰ ওচৰত বহোঁতেই মোৰ কাহিনীৰ শ্ৰোতা
বুলি মই লৈছিলোঁ। কথা-বতৰাত মানুহ জন বেচ ৰসিক
যেনেই লাগিল। মই তেওঁক ক’লোঁ, ‘আপোনাক এজনী চোকা
ছোৱালীৰ কাহিনী শুনাব খোজো।’

—‘চোকা ছোৱালী!’ তেওঁ কথাষাৰ দোহাৰিলে আৰু
হাঁহি হাঁহি ক’লে— ‘বেচ, শুনাব পাৰে।’

— ‘তাইৰ আচল নামটো আপোনাক নকওঁ। মোৰ ইচ্ছা
তাইৰ সকলো কথা মানুহে জানক। কিন্তু তাইৰ জীয়াই থকাৰ
যি দুৰ্বাৰ বাসনা তাৰ ওপৰত আঘাত দিয়াৰ মোৰ অকণো
ইচ্ছা নাই। তাইৰ বাহিৰৰ ৰূপটো যদি আপুনি দেখিলেহেঁতেন,
তেন্তে আপুনি ভাবিবও নোৱাৰে যে তাই দুখত পৰিছে। মই
জানো তাই সুখতেই আছে। কিন্তু আনে জনাতকৈ মই কিছু
বেছি জানো।

.... মই তাইক ভাল পাইছিলোঁ। কিয় পাইছিলোঁ
কেনেকৈ পাইছিলোঁ সেই বিষয়ে নিশ্চয় নবহলোৱাই ভাল।

মোৰ সমুখত বহি থকা মানুহজন, যাৰ লগত মোৰ
চিনাকি হোৱা পাঁচ মিনিটমানহে হৈছে— তেওঁৰ আগত মোৰ
বহুখিত কাহিনী আৰম্ভ কৰিলোঁ। কিন্তু আচলতে মোৰ
মনত কোনো উন্মাদনা নাই। কাহিনীটো শুনাৰ পিছত প্ৰতি
বুধিয়ক শ্ৰোতাই জানে যে মই মাত্ৰ নিজৰ ওপৰত নিৰ্মম
প্ৰতিশোধ লৈছোঁ।

— ‘আপুনি আৰু আগৰ পৰা জানিলে ভাল হয়।’ মই
ক’লোঁ। তেওঁ হাঁহিলে। সেই হাঁহিত কোনো ভাবান্তৰ নাই।
অত্যন্ত গতানুগতিক।

— ‘আমাৰ, মানে মোৰ ঘৰ পাঠশালাত। আপুনি
নিশ্চয় পাঠশালাৰ কথা শুনিছে।... সৰুতে মই বৰ চোকা
আৰু বৰ দুষ্ট আছিলোঁ। আমাৰ ঘৰৰ ওচৰতে মই নাম নকওঁ
বোলা ছোৱালীজনীৰ ঘৰ। মই তাইক কমলা বুলিয়েই
আপোনাৰ আগত পৰিচয় কৰাম।... কমলাহঁত বৰ চহকী
মানুহ আছিল। কিন্তু আমি আছিলোঁ অতি দুখীয়া। মই পঢ়া
খৰচখিনিও মা-দেউতাই আনকি যোগাব পৰা নাছিল। কমলা
আৰু মই একেলগে পঢ়িছিলোঁ। কিন্তু প্ৰথমতে অহি-নকুল
শত্ৰুতা।’ কথাখিনি শুনাৰ পিছত শ্ৰোতাই মোৰ ফালে
গভীৰভাৱে চোৱা যেন লাগিল।

.... ‘আপুনি কথাখিনি বুজিবলৈ নিশ্চয় টান নাপায়। মই
কৈছোঁৱেই মই চোকা হ’লেও ভীষণ দুষ্ট আছিলোঁ। আনহাতে
তাই আছিল খুউব শান্ত ছোৱালী। তাইৰ ওপৰত যে মোৰ
কিবা ক্ৰোধ আছিল তেনে নহয়। তাই মোক চেৰ পেলায়
বুলি মই ভয় কৰিছিলোঁ, কাৰণ ছোৱালী বুলিয়েই ঘৃণা
কৰিছিলোঁ। আপুনি বুজিবলৈ টান পাব কিয় এই ঘৃণা
ছোৱালীৰ প্ৰতি আছিল। কোনো আদৰ্শই আচলতে মোক
তেনে হ’বলৈ শিকোৱা নাছিল। মই ভাবিবলৈ আৰম্ভ
কৰিছিলোঁ যে ছোৱালীবিলাক ল’ৰাতকৈ নীচ। সেই কাৰণেই
ছোৱালীবিলাকৰ এসময়ত বিয়া হৈ যায়। বাৰু এই কথা বেছি
নবহলাওঁ। আপুনি ধৰি ল’ব পাৰে ছোৱালী বুলিয়েই মই
তাইক ঘৃণা কৰিছিলোঁ আৰু নামাতিছিলোঁ।’ মোৰ মগ্ন
শ্ৰোতাৰ কোনো ভাবান্তৰ নাই। মোৰ মুখলৈ কেৱল চাই
ৰ’ল। মই কৈ গ’লোঁ। মোৰ এজন শ্ৰোতা পালে যেন
কোৱাইহে কাম।

.... ‘এদিন আচৰিতভাৱে আমাৰ মাজত থকা বাধাৰ

দেৱাল খোল খাই গ’ল।’

তাইৰ অসুখ হৈছিল। তাই কেইবাদিনো শ্ৰেণী নথকা
আমি আটায়ে ধৰি লৈছিলোঁ— তাইৰ কিবা এটা হৈছে বুলি।
তাইৰ লগতে পঢ়া ছোৱালীয়ে কৈছিল যে তাইৰ টাইফয়েদ
হৈছে। শ্ৰেণীৰ আন আন ল’ৰাই খবৰ কৰিবলৈ গৈছিল। মই
কিন্তু যাবলৈ টান পাইছিলোঁ কাৰণ, মই ছোৱালীক ঘৃণা
কৰিছিলোঁ বুলি আপোনাক কৈছোঁৱেই। কিন্তু মই নোযোৱাটো
অভদ্ৰামি হ’ব বুলি মোৰ দুষ্ট মগজতো খেলাইছিল। মই
যেতিয়া তাইৰ খবৰ কৰিবলৈ গৈছিলোঁ তেতিয়া তাইৰ
টোপনি। মাক ওচৰতে বহি আছে। মই ভয়ে ভয়ে গৈ তাইৰ
বিছনাৰ কাষত থিয় হ’লোঁগৈ। মাকে মোক বহিবলৈ ক’লে।
মই কিন্তু কি কথা সুধিম বিচাৰি নাপালোঁ। অৱশেষত মোৰ
পৰিচয়টো দি মই গুচি আহিছিলোঁ। কিন্তু মই গুচি আহি আকৌ
এবাৰ তাইৰ ওচৰলৈ যাবৰ মন গ’ল। কিন্তু মই ভাবিছিলোঁহে
আৰু যোৱা নহ’ল।... তাইৰ অসুখ ভাল হোৱাৰ পিছত শ্ৰেণীৰ
কোনোবা এটাই ক’লে বোলে মই তাইৰ খবৰ ল’বলৈও
নগ’লোঁ। শ্ৰেণীৰ ভিতৰত ময়েই নিষ্ঠুৰ। মোৰ ওপৰত
সকলোৰে ক্ৰুৰ দৃষ্টি। মোৰ বেয়া লাগিল। সেইবাবেই তাইৰ
খবৰ কৰিবলৈ মই আকৌ গ’লোঁ। মই যোৱা দেখি তাই
নিজেই ওলাই আহিল। মোক ভিতৰলৈকে মাতিলে। অপ্ৰস্তুত
হোৱাৰ সমস্ত লক্ষণেৰে মই ভিতৰলৈ গ’লোঁ আৰু এখন
চকীত বহি পৰিলোঁ।

ঃ মোৰ অসুখ ভাল হৈছে নহয়। কালিৰ পৰা স্কুললৈ
যাম। তুমি এদিন আহিছিল। বুলি মায়ে কৈছে।

— তাই ক’লে।

মই কি উত্তৰ দিম বিচাৰি নাপালোঁ। মাথোঁ বুৰ্ৰকৰ দৰে
বহি ৰ’লোঁ। আচলতে কোনো ছোৱালীৰ লগত মই আগতে
কথা পাতি পোৱা নাছিলোঁ। মই বৈ থকা দেখি তায়েই আকৌ
ক’লে—

ঃ তোমাৰ অসুখ হৈছে নে কি? ক্ষীণাইছা দেখোন।

মোৰ আচলতে অসুখ হৈছিল। তেজৰ দোষ বুলি
ডাক্তৰে কৈছিল। কিন্তু টকাৰ অভাৱত মই চিকিৎসা কৰা
নাছিলোঁ। আনে কৈছিল, মই বেছিকৈ পঢ়া কাৰণেহে ক্ষীণাইছোঁ
বুলি। তাই অসুখ হৈছে বুলি কোৱাত ভাল লাগিল। কিন্তু
তাইক অসুখ নাই হোৱা বুলিয়েই ক’লোঁ।

সেই দিনাৰ পৰা আমাৰ মাজত অন্তৰঙ্গতা গঢ়ি
উঠিছিল। জীৱনৰ প্ৰথম অভিজ্ঞতাসমূহ বৰ্ণনা কৰা যিদৰে

সম্ভৱ নহয়, সেইদৰে ময়ো তাইৰ লগত গঢ়ি উঠা আন্তৰিক প্ৰীতিৰ প্ৰথম দিন কেইটাৰ আভিজাত্য আপোনাক বৰ্ণনা নোৱাৰিম।

এইখিনিতে আপুনি তাইৰ বিষয়ে কিছু জনাটো ভাল হ'ব। তাইৰ ভাই-ককাই, বাই-ভনী কোনো নাছিল। দেউতাক চিভিল ডিফেন্স অফিচাৰ আছিল। মাক আমাৰ দূৰ সম্পৰ্কীয় মাহীৰ ঘৰৰ ওচৰৰ আছিল। মোৰো বাই-ভনী, ভাই-ককাই কোনো নাছিল। ঘৰতো বিশেষ কাম কৰাৰ অভাৱ নাছিল। গতিকে তাইৰ আৰু মোৰ অৱস্থা সম্পূৰ্ণ পৰিপূৰক আছিল। সেই কাৰণেই তাইৰ লগত মোৰ অন্তৰঙ্গতা গঢ়ি উঠাত কোনো বাধা নাছিল। মই আপোনাক আগতেই কৈ আহিছোঁ যে আমাৰ ঘৰুৱা অৱস্থা

বৰ বেয়া আছিল।

গোটেই বছৰ কিনি

খোৱা মায়ে এল. পি.

স্কুলত মাষ্টৰণী কৰে।

কিন্তু সেই টকা

কেইটাৰে খোৱা আৰু

দেউতাৰ বেমাৰৰ

চিকিৎসাৰ খৰচেই

নোজোৰে। দেউতাৰ

কেসাৰ হৈছিল।

ডিব্ৰুগড়ত এবছৰ থকাৰ

পিছত ভাল নোহোৱাত

ঘৰতে আছে। এই অৱস্থাত মই পঢ়া অসম্ভৱ হৈছিল। মই

মাহেকীয়া মাছুল দিব নোৱাৰিছিলোঁ। বছৰটোৰ পৰীক্ষাৰ

পিছত কিতাপ-পত্ৰ কিনিব নোৱাৰিছিলোঁ। ভাল সাজ-

পোছাকৰ অভাৱত স্কুল ক্ষতি কৰিছিলোঁ। কিন্তু তাইৰ লগত

চিনাকি হোৱাৰ পিছত মোৰ জীৱনলৈ এটা Turning

point আহি গ'ল। আপুনি হয়তো অনুমান কৰিব পাৰিছে।

আপুনি মোৰ অৱস্থাটোৰ কথা ভাবি চাব।

এই বিষয়ে তায়েই প্ৰথম আগবাঢ়িছিল। তাই মোৰ

অৱস্থাৰ কথা নজনা নহয়। তাই কৈছিল যে ঘৰৰ পৰা

টিফিনৰ খৰচ বুলি তাই যিমান খৰচ পায় সেইখিনিৰে মই

বেচ চলিব পাৰোঁ। তাই মোক টকা দিছিল। এই কথা মই

কাৰোঁ আগত সহজভাৱে স্বীকাৰ কৰা নাই। কাৰণ কষ্ট কৰি

পঢ়া বুলি মোৰ যশ বহুতে গায়। আচলতে 'ক্লাছ নাইন'ৰ পৰা

দুটা বছৰ মই তাইৰ টকাৰেই চলিছিলোঁ।

মেট্ৰিক পাছ কৰাৰ পিছত মোৰ পঢ়াৰ কোনো সুবিধা নাছিল। কিন্তু তাই মোক জোৰ কৰিছিল। কৈছিল যে ঘৰৰ পৰা পোৱা ডেৰশ টকাৰে তাই মোৰ পঢ়াৰ খৰচ দিব পাৰিব। আপুনি হাঁহিছে কিন্তু মোৰ পঢ়াৰ যি দুৰাশা আছিল— তেতিয়া আন লেতেৰা চৰ্ততো মই কলেজত পঢ়িবলৈ মান্তি হ'লোহেঁতেন। কলেজত তিনিটা বছৰ কেনেকৈ কটাইছিলোঁ তাই জানে আৰু মই জানো। দ্বিতীয় বাৰ্ষিকত পঢ়ি থাকোঁতেই তাইৰ দেউতাকৰ অসুখ হৈছিল। মই আপোনাক কৈছোঁয়েই— মই কলেজত নাম লগোৱাৰ এমাহ পিছতেই মোৰ দেউতা ঢুকাইছিল। তাইৰ দেউতাক যে ইমান হঠাতে ঢুকিব পাৰে মই

কল্পনাও কৰিব পৰা

নাছিলোঁ। কিন্তু সেয়ে

হৈছিল। তাইৰ দেউতাকৰ

ঢুকোৱাৰ পিছত টকাৰ

চিন্তালৈ মই বিপাণ্ডত

পৰিলোঁ। তায়ো ঘৰৰ

পৰা বেছি টকা পোৱাৰ

মুদা মৰিল। বিজ্ঞানৰ ছাত্ৰ

হিচাপে মই 'টিউচন' কৰি

টকা ঘটাবো সুবিধা

নাছিল। তথাপি তাইৰ

যত্নতে এটা টিউচন মই

গোটাই লৈছিলোঁ। কিন্তু

সেই কেইটা টকাৰে মোৰ চলিব পৰা অৱস্থা নাছিল। সেই

কাৰণে তায়ো মাজে-সময়ে মোক টকা দিছিল। ক'ৰ পৰা

দিছিল মই জানিবৰো ইচ্ছা নকৰিছিলোঁ। কিন্তু মই জনাত তাই

ঘৰৰ পৰা সবহ টকা পোৱা নাছিল।

কিন্তু মই এদিন আৱিষ্কাৰ কৰিলোঁ। মই সেইদিনা

সিহঁতৰ হোষ্টেললৈ গৈছিলোঁ। তাইৰ কোঠালিত সোমাই মোৰ

মূৰ-গা ঘামি উঠিছিল। তাই কিন্তু একেদৰেই মোক মাতিছিল।

মই তৎক্ষণাত ওলাই আহিছিলোঁ। ইতিমধ্যে তাইৰ বিষয়ে

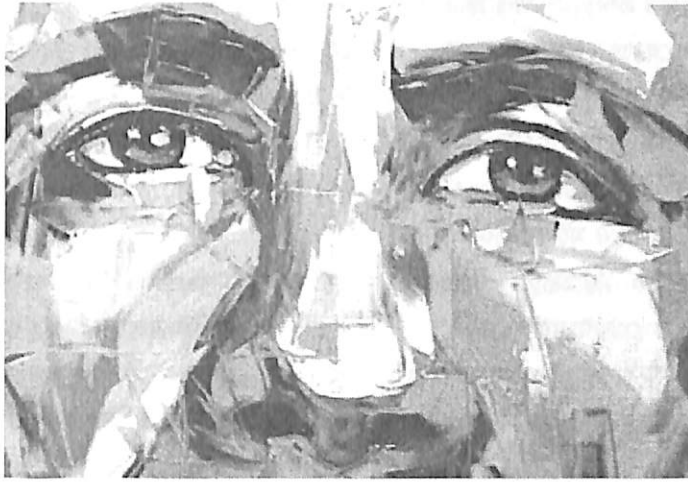
কৌতূহলজনক বহুত কথাই মই শুনিছিলোঁ। নিজৰ চকুৰেই

সেই মানুহজনক দেখি তাইৰ ওপৰত মোৰ আগৰ সেই ঘৃণাই

উক দিলে। সেই মানুহটো বিৰাট ধনী মানুহৰ ধনী মানুহৰ

ল'ৰা। মই তাক মদাহী আৰু লম্পট বুলি জানো। মোৰ বৰ

খং উঠি গ'ল।

সেই দিনাৰ পৰা সি মোৰ বিৰুদ্ধেই সকলো কৰিছিল। তাক সেই মুহূৰ্তত কমলাৰ লগত দেখি মোৰ এজন বিখ্যাত গল্প লিখকৰ 'চিনাকি ভোমোৰা' নামৰ গল্প এটালৈ মনত পৰিছিল। তাত প্ৰেমৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বীক এটা ভোমোৰাই চকুত বিন্ধি কণা কৰাৰ কথা আছে। আনজন প্ৰতিদ্বন্দ্বীয়ে গৌৰৱ কৰিছিল : সেই ভোমোৰাটো তেওঁৰ ঘৰৰ চালৰ কৰাত থাকে বুলি। আপুনি নিশ্চয় অনুভৱ কৰিছে মই সেই মুহূৰ্তত বহুত কিবা কৰিব পাৰিলোহেঁতেন। সেই মৃতদেহটোক অপমান কৰিব পাৰিলোহেঁতেন।... কিন্তু মই একো নকৰিলোঁ। আপুনি হয়তো মোক দুৰ্বল বুলিব পাৰে। তাইৰ লগত কথা পাতিলে আপুনিও অনুভৱ কৰিব আপুনি কেনেকৈ মম গলাদি গলি গৈছে। তাইৰ বিৰুদ্ধে কোনো কথা নক'লেও মই ঠিক কৰি পেলাইছিলোঁ তাইৰ লগত সম্পূৰ্ণ সম্পৰ্ক ছিঙি পেলোৱাৰ। ইতিমধ্যে তাইৰ বিৰুদ্ধে শুনা কথাবোৰ যোগ কৰি মই ধৰি লৈছিলোঁ তাইৰ অধঃপতন ঘটিছে। তাই গভীৰ পঙ্কত সোমাই পৰিছে।

জীৱনত সকলো কামেই মই ভাল-বেয়া নভবাকৈ কৰি আহিছোঁ। তাই মোক বহুৰ মতা সপ্তেও মই সেইদিনা ৰোৱা নাছিলোঁ। এখন মিটিং আছে বুলি কৈ গুচি আহিছিলোঁ। তাইৰ ওচৰৰ পৰা সেইদিনা ঘূৰি আহোঁত মোৰ মনত সহপাঠী দিবাকৰে কোৱা কথা এটা বাৰে বাৰে খেলাইছিল। দিবাকৰে কয়— তাই এটা ধুনীয়া (অপ্লীল)। কিন্তু তাই বৰ চতুৰ। কোনেও তাইক হাত কৰিব নোৱাৰে।... মই সেইদিনা তাৰ লগত তৰ্ক কৰিছিলোঁ। সেই তৰ্কত মই নাই হ'বা। কেতিয়াও তৰ্কত নাই হ'বা। কিন্তু এতিয়া মই নিজে নিজে হাৰি গ'লোঁ।

মই বহুত দিন নোযোৱাৰ পাছত এদিন তাই নিজে আহিছিল। তাই যে আহিব মই জানিছিলোঁ। মই ভাবিছিলোঁ— বুধিয়ক মনৰ অধিকাৰী কোনো মানুহেই এবাৰ ভুল কৰি তাৰ বাবে আনৰ মাৰ্জনা নিবিচাৰে। তাই যিহেতু নিজে বুজি উঠিছে যে— তাইৰ নিলজৰ্ভাৱে পতন ঘটিছে। গতিকে তাই নিশ্চয় মোৰ পৰা আগৰ দৰে ভাল ব্যৱহাৰ পাব বুলি আশা নকৰে। কিন্তু সেয়া মোৰ ধাৰণাহে আছিল। তাই আগৰ দৰে শান্ত, গভীৰ। অভিনয়। মোৰ খং উঠি গৈছিল।

: তোমাৰ অসুখ হৈছে নেকি অমিত? তাইৰ কথাত একেই দৰদ।

: নাই হোৱা।

মোৰ ক'বৰ মন গৈছিল— মই নোযোৱাতনো তোমাৰ

গা ঘামিছে কিয়? মই জানিবা ইচ্ছা কৰিয়েই নগ'লোঁ।

কিন্তু মই নক'লোঁ। মই একো নমতা দেখি তাই নিজেই ক'লে—

: টকা কেইটামান অনিবৰ বাবেইতো যাব লাগিছিল। নে বহুত টকা হৈ গ'ল। তাইৰ কথাত গভীৰ অনুযোগৰ সুৰ। মই একো উত্তৰ নিদিলােঁ। তাই বেগৰ পৰা টকা উলিয়াব খোজাত মই মাথোঁ বাধা দিলোঁ।

: তোমাৰ টকা নালাগে দেই মোক।

: কিয়? কি হ'ল?

: কিয় কি হ'ল নুসুবিধা। ধৰি লোৱা মোৰ চলিব পৰা অৱস্থা হৈছে।

মই ক'ব লাগিছিল— এই টকাত পাপ আছে কিন্তু ইমান নিষ্ঠুৰ হ'ব নোৱাৰিলোঁ। তাইৰ মুখখন ক'লা পৰি উঠিল। মই যেন এখন ছুৰী তাইৰ বুকুত সুমুৱাই দিছোঁ। তাই বুকু পাতি দিছে। তাই কান্দি উঠিল। নহয়— তাই কন্দা নাছিল। সেয়া মোৰ ধাৰণাহে। তাই কন্দা নাছিল। তাই কোনো দিনেই কন্দা নাছিল।

.... 'কান্দিছিলোঁ মই। কোনেও নুশুনিলে সেই কান্দোন। সেই বছৰ মোৰ পৰীক্ষা দিয়া নহ'ল। এবছৰ মাষ্টৰী কৰি পৰীক্ষা দিলোঁ। বহুত কষ্টৰ মূৰত এতিয়া মই এখন কলেজৰ অধ্যাপক। কিন্তু আপুনি নিশ্চয় বুজিব পাৰিছে মোৰ অধঃপতন কেনেকৈ ঘটিছে। পৃথিৱীৰ মাটি কঠিন। তাত দুবাছৰ সবল পৰশে সৃষ্টিৰ কঠিয়া পাৰে পৃথিৱী সেউজ হয়। কিন্তু এই হৃদয় কেতিয়াও উদাৰতাৰ পৰশেৰে সিন্ধু নহ'ল। মই মদ খাওঁ। এয়া আন একো নহয়। মাত্ৰ মোৰ পলায়ন। দেহাটোৰে মই ইয়াৰ পৰা পলাব নোৱাৰোঁ। কিন্তু মনেৰে পলাই যাওঁ। বুজিছেনে? মই পলাই যাব খোজোঁ।'

মোৰ কৈ কৈ ভাগৰ লাগিছিল। কিন্তু মোৰ শ্ৰোতাজন তেতিয়াও মগ্ন। তেওঁ হঠাৎ মোৰ কাহিনীটো জনাৰ দৰে চিঞৰি উঠিল : আৰু?

'.... এৰা আৰু আছে। মই পলাই যাব খোজোঁ। কাৰণ মোৰ নিজলৈকে ভয় লাগে। মোৰ সজ নাম আৰু গৌৰৱলৈকে ভয় লাগে। এক দুৰ্বাৰ পাপবোধে মোক খেদি লৈ ফুৰাইছে। মোৰ বেচ মনত আছে। তাইক শেষবাৰ লগ পাওঁতে তাই কান্দিছিল। হয়তো সেয়াও অভিনয়। (মই ধৰি লৈছিলোঁ) তাইৰ প্ৰতি এজনী ছোৱালীক কৰাৰ দৰেই মোৰ ঘৃণা আছিল। তাই কৈছিল— মোক ক্ষমা কৰিবা অমিত।

তাই যি ঘৰৰ ঠিকনা দি গৈছিল সেইটো সকলোৰে পৰিচিত মদাহী লম্পটৰ ঘৰ। কিন্তু তাই কৈ গৈছে সেইটো তাইৰ মোমায়েকৰ ঘৰ। তেস্তে সেই মদাহীটোৱেই তাইৰ মোমায়েক। বহু দিনৰ আগতে মই যি ভুলি কৰিছিলোঁ তাৰ নিৰ্মম প্ৰতিক্ৰিয়া আজি মোৰ মনত হ'বলৈ ধৰিলে। মোৰ এই আত্মদাহ। তাইৰ প্ৰতি মই কৃতজ্ঞনে? তাইৰ দানৰ প্ৰতি আৰু তাইৰ ভালপোৱা প্ৰতি?

মোৰ পৰা তুমি কোনো সহায় নিবিচাৰা। কিন্তু....।’

তাইৰ কথা শেষ হ'বলৈ দিয়া নাছিলোঁ আৰু তাইৰ মুখতে দুবাৰ মাৰি দিছিলোঁ। তাই গুচি গৈছিল অসমাপ্ত কথাৰেই। সেই অসমাপ্ত ‘কিন্তু’ৰে কিন্তু মোক নেৰিলে। তাই বাক কি ক'লেহেঁতেন? হয়তো ক'লেহেঁতেন— তোমাৰ বাবেইতো সকলো কৰিলোঁ, সোণ! কিন্তু নক'লে। কি ভীষণ এই সমীহ!

আজি মই অনুভৱ কৰোঁ, তাই মোৰ বাবেই সকলো কৰিছিল। তাই নিজে চলিবৰ কাৰণে তেতিয়াও অভাৱ নাছিল। আৰু অভাৱহে যদি অধঃপতনৰ মূল হয়, তেস্তে তাই এই ক্ষেত্ৰত মুক্ত আছিল। কিন্তু টকাৰ প্ৰয়োজন আছিল মোৰ। তাই বহুদিন কৈছিল : তোমাৰ দৰে চোকা ল'ৰাই নপঢ়িলে দেশৰ ক্ষতি হ'ব বুজিছানে। তুমি পঢ়িবই লাগিব। তাই সিমানখিনি সাহস কৰিছিল বাবেই আজি এনে হ'ল।

মই পিছত গম পাইছিলোঁ, মই পৰীক্ষা নিদিয়াকৈ গুচি অহাত তায়ো পৰীক্ষা নিদিলে। মাকক জনাই দিলে : মোৰ Preparation নাই হোৱা। পৰীক্ষা নিদিওঁ।’

ইয়াৰ পিছৰ কাহিনীছোৱা কেনেকৈ ক'ম মই ভাবিছিলোঁ। মোৰ কাহিনীৰ শ্ৰোতা বন্ধুৰে ক'লে : তাই আপোনাৰ অনুসন্ধান কৰা নাছিল ?

....‘আপুনি ঠিকেই ধৰিছে। তাই মোক বিচাৰিছিল। মোক চিঠিৰে অনুৰোধ কৰিছিল পুনৰ পঢ়িবৰ বাবে। তাই কৰা ভুল মার্জনা কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰিছিল।

কিন্তু এই সময়ত মোৰ মনৰো দ্ৰুত পৰিৱৰ্তন ঘটিছিল। তাইৰ লগত ভাল ভাব থাকোঁতে মই ছোৱালীবোৰক সন্মান কৰিছিলোঁ। কিন্তু তাইক বেয়া ছোৱালী বুলি অনুভৱ কৰাৰ লগে লগে মোৰ স্বাভাৱিক ছোৱালীৰ প্ৰতি ঘৃণা আকৌ পালোঁ। আপুনি হয়তো আচৰিত হ'ব। তাইৰ বাহিৰে কোনো নাৰী মোৰ সেই ঘৃণাৰ দেৱাল পৰা হৈ অহা নাই।’ কথাখিনি কৈ মই হাঁহিলোঁ।

....‘তাই পিছলৈ কোনো চেষ্টা কৰা নাছিল। যোৱা পাঁচ বছৰে মোৰ ওপৰেদি বহুত ধুমুহা পাৰ হৈ গৈছে। মই তাইৰ

কোনো খবৰেই ৰাখিব পৰা নাই। কিন্তু সিদিনা— মুঠেই পাঁচমাহমান আগৰ কথা, সিদিনাও মই ইয়াতেই বহি আছিলোঁ। তাইক তেনেকৈ হঠাৎ তাত লগ পাই যাম বুলি মই ভবা নাছিলোঁ। কলেজৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী এমখাৰ আগত ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা লেকচাৰ দিয়াৰ পিছত মোৰ বোধেৰে এয়া মোৰ নিজা সময়। কাৰো লগ সেই বাবে মই এই সময়ত নিবিচাৰোঁ। সেইদিনা মই আহি বহাৰ লগে লগে তাই সোমাই আহিছিল আৰু তায়েই প্ৰথমে মোক মাতিলে। মোৰ ওচৰতে থিয় হৈ অথচ ইমান দূৰৰ পৰা কোৱা কথা কেইবাৰ! মই কোনো দিনেই অনুভৱ কৰা নাছিলোঁ সিমান নিঃসঙ্গতা। তাই যে প্ৰান্তৰৰ সিপাৰৰ ক'ৰবাত থিয় হৈ আছে। উদাস ভঙ্গিমা।

: তোমাৰ ভাল। তাই সম্পূৰ্ণ সৌজন্যৰ খাতিৰতহে যেন সুধিলে।

: ভাল। তোমাৰ— তুমি বাক আছা ক'ত ?

: মোৰ ভাল। ইয়াতে আছোঁ। কলেজত কাম কৰি আছোঁ। মাৰাৰ ভালনে ?

: মা ঢুকাল। চাৰি বছৰ মানেই হ'ল। মই এতিয়া ইয়াৰে—

: অ' মই জানো। তুমি মোৰ খবৰ নাৰাখিলেও মই তোমাৰ খবৰ ৰাখো।

মই তাইৰ মুখলৈ চালোঁ। সম্পূৰ্ণ পাঁচটা বছৰৰ মূৰত। বগা বহল কপালখন। উকা। উদাস বহল নীলা চকু। শুভ্ৰ উজ্জ্বল কান্তি। কোনোবা দেৱীমূৰ্তি যেন। মই বহুত দূৰৰ পৰা যেন সৰস্বতীৰ মূৰ্তি চাইছোঁ। তাই ক'লে— ‘আজিতো মোৰ লগতে তুমি ওলাব পৰা।’ মই হাঁহিলোঁ। মই মন কৰিলোঁ— তাই যেন মোৰ লগত জুখি-মাখিহে কথা পাতিছে। আপুনি আচৰিত হ'ব। তাইৰ অনুপস্থিতিত তাইৰ ওপৰত মোৰ যি ঘৃণা, সেয়া সেই সময়ত তাইৰ সন্মুখত মোৰ মনতেই পৰা নাছিল।— ‘বাক, তুমি বহা চোন। বহুত দিন আছে তোমাৰ লগত যাবলৈ।’

.... সেইদিনা আমি বহুত কথাই পাতিলোঁ। কিন্তু মই মোৰ কথা আৰু তাই তাইৰ কথা একোৱেই নক'লে। যাবৰ

সময়ত মাথোঁ তাই ক'লে— 'তোমাক এটা কথা ক'ম বুলি
বহুত দিনৰ পৰা মই ভাবি আছোঁ অমিত।'

মই তাইৰ মুখলৈ চালোঁ।

তাই ক'লে 'ভয় নাখাবা আকৌ। তোমাক টকা ল'বলৈ
নকওঁ। তোমাৰ ওচৰত মই কৃতজ্ঞ। কাৰণ তুমি মোক মানুহ
হ'বলৈ শিকালে। মই মানুহক টকাৰ বাহিৰে যে কিবা লাগে
কেতিয়াও ভবা নাছিলোঁ। কিন্তু এতিয়া অনুভৱ কৰিছোঁ—
তুমিয়েই মোক সেই কথা শিকাই দিলা। কিন্তু তুমি বাক এই
পাঁচ বছৰে এটা খবৰোতো দিব পাৰা। ঠিক আছে, মই বেয়া
নাপাওঁ। তোমাৰ সাহিত্যিক হিচাপে গৌৰৱত আমিও গৌৰৱ
কৰোঁ।'— তাই গুচি গ'ল। ঘৰৰ ঠিকনা মোক দি গ'ল। সেই
সপ্তাহৰে ববিবাবে মোক মাতি গ'ল। কিন্তু মোৰ যোৱা
নহ'ল।

আজিও মোৰ যোৱা নহ'ল।

সেইদিনা তাই যোৱাৰ পিছত বহু প্ৰশ্নই মোৰ মনত
উদয় হৈছিল। তাই মোৰ প্ৰতি কিয় কৃতজ্ঞ? মানুহক টকাৰে
নুজুখিবলৈ তাই মোৰ পৰাই শিকিলেনে? তাই তেস্তে তাই
কৰা ভুল আজিও নুবুজিলেনে?— মোৰ চব ভুলেই
ভাঙিছিল। তাই যি ঘৰৰ ঠিকনা দি গৈছিল সেইটো সকলোৰে
পৰিচিত মদাহী লম্পটৰ ঘৰ। কিন্তু তাই কৈ গৈছে সেইটো
তাইৰ মোমায়েকৰ ঘৰ। তেস্তে সেই মদাহীটোৱেই তাইৰ
মোমায়েক। বহু দিনৰ আগতে মই যি ভুল কৰিছিলোঁ তাৰ
নিৰ্মম প্ৰতিক্ৰিয়া আজি মোৰ মনত হ'বলৈ ধৰিলে। মোৰ
এই আত্মদাহ। তাইৰ প্ৰতি মই কৃতজ্ঞনে? তাইৰ দানৰ প্ৰতি
আৰু তাইৰ ভালপোৱা প্ৰতি? মোৰ সমস্ত সুনামৰ মহত্ব
মোৰ ওচৰত লীন হৈ গ'ল। মই ভাল মানুহ। তাই ক'লে,
সিহঁতৰো বোলে মই গৌৰৱৰ কাৰণ। মোৰ নিজৰ ওপৰতে
ঘৃণা উপজিছিল। মই ইমান নীচনে? ইমান সন্দেহবাদী?

'মই দুদিনমান পিছতে অধ্যাপকৰ চাকৰি ইস্তফা দিলোঁ।
কি সেই হীনতাবোধৰ আত্মপ্ৰাণি। সেই বাবেই মই মোক হত্যা
কৰিছোঁ তিল তিলকৈ....।'

তেওঁ হাঁহিলে।

'আপুনি হাঁহিলে কিয়?' মই সুধিলোঁ।

— 'মই আপোনাক চিনি পাইছোঁ। আপুনি আৰু
নিজকে লুকুৱাই ৰখাৰ প্ৰয়োজন নাই। আপোনাৰ কাহিনীৰ
নায়িকা মোৰ বন্ধু। আপোনাৰ লগত মোৰ এয়ে প্ৰথম
সাক্ষাৎ নহয়। আপুনি চাকৰি ইস্তফা দিয়াৰ কথাও মই

কাগজত পঢ়িছোঁ। আৰু সেইবাবেই মই আপোনাক বিচাৰি
ফুৰিছোঁ। আপোনাৰ বান্ধৱীৰতো এই কেইমাহ ভাত-পানী নহৈ
তেওঁৰ ধাৰণা আপুনি কাম ইস্তফা দি ক'বালৈ গুচি গৈছে
নহ'লে কিবা কৰি পেলাইছে।' মই তেওঁৰ মুখলৈ চালোঁ।

— 'আপোনাক এনেকুৱা এখন আভিজাত্যপূৰ্ণ ঠাইত
ঠিক এনে পৰিৱেশত পাম বুলি মোৰ অনুমান হৈছিল।'

— 'মোৰ চকুত আপুনি প্ৰথমেই ধৰা পৰিছিল।
আপোনাৰ নাকৰ বাওঁফালৰ চিনটো মই এতিয়াও পাহৰি
নাই। আপোনাক প্ৰথমবাৰ লগ পাইছিল। লখিমীহঁতৰ
এতিয়া তেওঁক আপুনি কমলা বুলি লুকুৱাই ৰখাৰ প্ৰয়োজন
নাই।'

— 'দ্বিতীয়বাৰ মই আপোনাক কটন কলেজত লগ
পাওঁ। মই ডাক্তৰী পঢ়িবলৈ যোৱাৰ পিছত আৰু আপোনাক
লগ পোৱা নাই। এইবাৰ হ'ল আপোনাৰ সৈতে তৃতীয়
সাক্ষাৎ।'

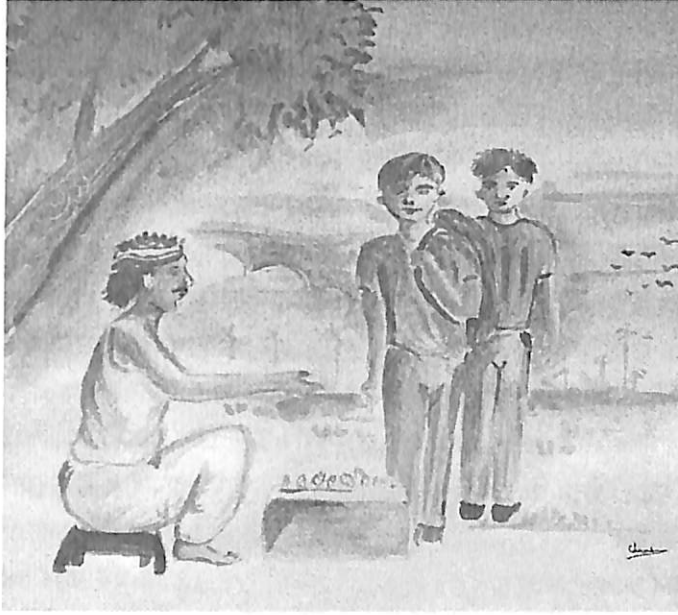
— 'তেস্তে আপুনিয়ৈই দেৱজিৎ দুৱৰা' মই চিঞৰি
উঠিলোঁ।

— 'এৰা ময়েই' তেওঁ হাঁহিলে। 'মই আপোনাৰ বিষয়ে
লখিমীৰ পৰা সকলো শুনিছোঁ।' মই চিঞৰি উঠিলোঁ—

'তেস্তে কওক, আপোনাৰ পৰা মই এটা কথাই জানিব
খোজো। লখিমীৰ মোৰ প্ৰতি ধাৰণা কি?'

— 'আপুনি নিজে ভবাৰ দৰে নিশ্চয় নহয়। তেওঁৰ মতে
আপুনি শিশুৰ দৰেই সৰল আৰু শিশুৰ দৰেই অভং! তেওঁ
কথাষাৰ কৈ হাঁহিলে। ময়ো হাঁহিলোঁ 'আৰু মোৰ মতে', তেওঁ
ক'লে— 'আপুনি নিতান্তই ভোদাৰ দৰে কাম কৰে।' তেওঁ
আকৌ হাঁহিলে। ইতিমধ্যে মোৰ নিচা কাটি গৈছে। মই অনুভৱ
কৰিলোঁ তেওঁৰ চকু দুটা দীপ্ত হৈ পৰিছে। আশাদীপ্ত হৈ পৰা
চকু।

তেওঁ মোৰ ঘৰৰ ঠিকনা পৰ্যন্ত লৈ ওলাই যোৱাৰ
পিছতহে মোৰ মনলৈ খেদ আহিল। মই তেওঁ ক'ত থাকে
তাকো নুসুধিলোঁ। কিবা এক নতুন অনুভূতিৰ তাড়নাত মই
বাহিৰলৈ ওলাই আহিলোঁ। বাহিৰত পাতল বৰষুণ। অলপ
পিছতে হয়তো বৰষুণ এৰিব। বৰষুণ নেৰালৈকে মই ইয়াত
ৰ'বই লাগিব। ইতিমধ্যে মোৰ ধৈৰ্যশীল শ্ৰোতাজন বহুদূৰ
আগবাঢ়িছে। মই আকৌ সোমাই আহিলোঁ— 'আকৌ এক
ৰাউণ্ড চলিব পাৰে'— মই নিজে নিজেই ভাবিলোঁ। তেতিয়া
এক বাজি গ'ল। ■■

এজোপা গছ আৰু বঘুমলা

মানস ছাৰ্ভা
প্ৰাক্তন ছাত্ৰ

গাঁৱৰ প্ৰতি সৰুৰে পৰা মোৰ টান এটা আছে। সৰুতে বন্ধৰ দিনবোৰত মামাহঁতৰ ঘৰলৈ এসপ্তাহ-দুসপ্তাহ থকাৰকৈ গৈছিলোঁ। কি যে দিন আছিল সেইবোৰ!

বহুতো মনপৰশা স্মৃতি বুকুত সামৰি থৈছে সেই দিনবোৰে। গাঁৱলীয়া লিকত দৌৰি দৌৰি চাইকেলৰ টায়াৰ চলোৱা, মামাহঁতৰ ঘৰৰ পাছফালৰ পথাৰখনত চিলা উৰোৱা, বাৰিষাৰ দিনবোৰত সৰু মামাৰ লগত মাছ মাৰিবলৈ যোৱা— এনেকুৱা বহু স্মৃতি আছে যিবোৰে আজিও মোক ৰোমাঞ্চিত কৰি তোলে।

গাঁৱৰ শান্ত-সমাহিত ৰূপটো মোৰ অতি আপোন। তাৰ ধূলি-বালি, তাৰ বায়ু মোৰ দেহৰ ৰন্ধে ৰন্ধে সোমাই আছে। মহানগৰীত মোৰ জন্ম। মহানগৰীৰ আৱহাৰাই মোক কেতিয়াও আকৰ্ষিত কৰিব পৰা নাই। ইয়াৰ যান্ত্ৰিকতাপূৰ্ণ জীৱনযাত্ৰাই মোক

ৰোমাঞ্চিত কৰিব নোৱাৰে। যিমান চেষ্টা কৰিলেও মহানগৰীৰ পুতিগন্ধময় ৰূপটো চকুৰ পৰা মচিব নোৱাৰোঁ। কিন্তু গাঁৱৰ প্ৰদূষণমুক্ত নিকা পৰিৱেশে মোক সদায়ে হাত বাউলি মাতে।

গাঁৱৰ প্ৰতি থকা এই প্ৰীতি হয়তো মামাহঁতৰ ঘৰখনৰ কাৰণেও হ'ব পাৰে। মামাহঁতৰ ঘৰখন পালে মোক একো নালাগিছিল। নগৰীয়া জীৱনৰ বন্দিত্বৰ পৰা মুক্তি পোৱা যেন পাইছিলো। ইয়াত স্কুল-কিতাপ-হোমৱৰ্ক এইকেইটাৰ পৰা উশাহ ল'বলৈও আহৰি নাছিল। কিন্তু যেতিয়াই বন্ধবোৰত মামাহঁতৰ তালৈ গৈছিলোঁ, অবাধ স্বাধীনতা উপভোগ কৰিছিলোঁ। আৰু মামা-মাহীহঁতেও মৰমৰ বানত উপচাই দিছিল। মোৰ নানানটা আবদাৰ-অভিযোগ পূৰাইছিল। হয়তো প্ৰথম ভাগিন হোৱাৰ কাৰণেই এই মৰম আদায় কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিলোঁ।

আইতা আছিল মোৰ আটাইতকৈ মৰমৰ। আইতাৰ বাবে বুকুৰ কোণত এখন আসন সাঁচি ৰাখিছোঁ। হাতত এখন বুটী খন্তি লৈ বাৰীত দিনৰ দিনটো কাম কৰি গৈছিল। আৰু মই সদায় আইতাৰ পাছে পাছে ঘূৰি ফুৰিছিলোঁ। আইতাৰ আছিল কেতিয়াও শেষ নোহোৱা সাধুৰ ভঁৰাল। মোক অজস্ৰ সাধু শুনায়। ময়ো সেই কল্পনাৰ ৰাজ্যত উটি-ভাহি ফুৰিছিলোঁ।

দিনটো দৌৰা-চপৰা কৰি প্ৰায়ে ভাত নোখোৱাকে সন্ধিয়াতে শুই পৰিছিলোঁ। ৰাতি ভাত খোৱাৰ সময়ত সৰু মামাই দাং-কোলাকৈ আনি ভাতৰ পাতত বহুৱাই দিয়েহি। কিন্তু মই ভাত খাবলৈ কেতিয়াও ৰাজি নাছিলোঁ। তেতিয়া আইতাই চুলিত হাত বুলাই বুলাই সাধু শুনাইছিল। গৰম গৰম ভাপ ওলাই থকা ভাতত নিমখ-তেল দি সানিছিল আৰু লাডু বনাইছিল। লগত গোটাই খোৱা তলসৰা আমৰ চকল। আইতাই খুৱাই দিয়া সেই ভাতকেইটা অমৃতৰ দৰে খাইছিলোঁ। সেই সোৱাদ আমৃত্যু মোৰ জিভাত থাকিব।

কিন্তু এতিয়া আৰু সেই দিন নাই। আইতা নোহোৱা হোৱাৰ পাছত ঘৰখন থান-বান হ'ল। মামাহঁতে বিয়া কৰাই গাইশুটীয়াকৈ মাটি-বাৰী ভগাই ল'লে। মাহীহঁতো বিয়াৰ পাছত ঘৰলৈ নোযোৱাই হ'ল।

মোৰ মাও নোযোৱা হ'ল। লগতে ময়ো। কাৰণ মা গ'লেহে মোৰ যোৱা হৈছিল। অকলে যাব পৰা হোৱাৰ পাছত দুবাৰমান গৈছিলোঁ। পিছে আইতাবিহীন ঘৰখনত মই শান্তিৰে উশাহ ল'ব পৰা নাছিলোঁ। আগৰ আহল-বহল চৌহদৰ ঘৰটোৰ বুকুত কুমাৰণীৰ বাহৰ দৰে ইটোৰ পিঠিত সিটো ঘৰে মূৰ তুলিবলৈ চেষ্টা কৰা দেখি অস্তৰখন বৰকৈ দহিছিল। লাহে লাহে কমি আহি এদিন একেবাৰেই নোযোৱা হ'লোঁ। এতিয়া প্ৰায় সাত-আঠবছৰমানেই হ'ল— মই মামাহঁতৰ ঘৰলৈ নোযোৱা। গাঁৱৰ প্ৰতি থকা হাবিয়াসটো অত বছৰে তেনেদৰেই দবাই ৰাখিবলগীয়া হৈছে।

কেইমাহমানৰ আগেয়ে আমাৰ ভাড়াঘৰলৈ কলেজীয়া ল'ৰা এটা থাকিবলৈ আহিছে। মোতকৈ দুবছৰ-তিনিবছৰ মানৰ সৰু হ'ব। ডিগ্ৰীত পঢ়ি আছে। তাৰ ঘৰ আমাৰ ইয়াৰ পৰা অলপ দূৰৈৰ গাঁও এখনত। গাড়ীৰে গ'লে প্ৰায় দুঘণ্টামানৰ বাট। মই তাৰ লগত সৌহাৰ্দ্য বঢ়াইছোঁ। সি কলেজৰ পৰা অহাৰ পাছত প্ৰায়ে তাৰ লগত কথা হওঁ। তাৰ মুখত গাঁৱৰ কথা শুনিব বিচাৰোঁ। সিহঁতে মাছ মাৰিবলৈ যায়নে? পথাৰত সৰু ল'ৰা-ছোৱালীবোৰে চিলা উৰুৱায় নে? হেঁশুদু খেলেনে? ইত্যাদি

বহুত কথাই সোধো। সি হয়তো আমনি পায়। মোৰ প্ৰশ্নৰে এৰাই চলে। তাৰ বিপৰীতে কোনটো ব্ৰেণ্ডৰ জীনছ তৰি কোনটো ম'বাইল হেণ্ডচেট বজাৰত বেছি চলিছে, ফ্ৰেঞ্চ ক্ৰিমাৰটা ফ্ৰেণ্ড হ'ল ইত্যাদি ধৰণৰ কথাবোৰ পাতি ভাল পূৰ্ণ এদিন তাৰ মুখৰ পৰা গম পাইছিলোঁ; তাৰ দেউতাকে পঞ্চম মাছ মাৰিবলৈ যায়, তাৰ এগৰাকী বিয়া দিব লগীয়া বাবে আছে, মাকে বিধে বিধে জুতি লগাকৈ তৰকাৰী ৰান্ধে।

তাৰ ঘৰখনৰ বিষয়ে জনাৰ পিছত তাৰ গাঁৱলৈ ঘৰখনলৈ এপাক যাবলৈ স্বাভাৱিকতেই মোৰ হাবিয়াসটো বৰ গ'ল। তাক কেতিয়াবা ধেমালিৰ ছলতে কওঁ—

‘তোমালোকৰ ঘৰলৈ মোক কিন্তু নিব লাগিব।’ সি হাঁহি এটা মাৰি কয়, ‘কিনো যাব আমাৰ গাঁৱলীয়া ঘৰলৈ।’

যিমানবাৰেই মই তাৰ আগত সিহঁতৰ ঘৰলৈ যোৱা হেঁপাহটো পাকে-প্ৰকাৰন্তেৰে জাহিৰ কৰিছোঁ সি এই ধৰণে নেতিবাচক কথাৰে মোৰ হেঁপাহটো ধূলিসাৎ কৰি পেলায়। সি কৰে বুজি নাপাওঁ। সি এনে কৰাৰ মূলতে সিহঁতৰ ঘৰখন আৰ্থিক দৈন্যতা কেতিয়াও হ'ব নোৱাৰে। কাৰণ তাৰ সাজ-পোছো এখন আঢ়্যৱন্ত ঘৰৰ কথাকে কয়। সি দিনটোৰ সৰহ সময় যেনেদৰে ম'বাইল ফোনত বিশেষ কাৰোবাৰ লগত কথা পঢ়ি কটায়, সেয়া কেৱল আৰ্থিকভাৱে স্বচ্ছল ঘৰৰ ল'ৰাইহে কৰি পাৰে। পিছে ময়ো এৰি দিয়া ভকত নহয়।

সি যিমনেই মোৰ কথাটো এৰাই চলিব ধৰিলে, সিহঁতৰ ঘৰলৈ যোৱা হেঁপাহটোও মোৰ সিমনেই বাঢ়ি যাব ধৰিলে; অৱশেষত এদিন সেই দিনটো আহিল। সি মোক তাৰ ঘৰলৈ নিবলৈ মান্তি হ'ল। মান্তি হ'ল মানে ময়েই মান্তি কৰালোঁ। কিন্তু এটা বন্ধৰ কাৰণে সিহঁতৰ ক্লাছ হোৱা নাছিল। সি ঘৰলৈ যাবলৈ ওলাই আছিল। ছেগ বুজি ময়ো যাওঁ বুলি ক'লোঁ। সি এইবাৰ ন ক'ব নোৱাৰিলে।

যি নহওক, এটা সময়ত আমি দুয়োটা ওলালোঁ। প্ৰায় দুঘণ্টামানৰ বাছ যাত্ৰাৰ পাছত তাৰ নিৰ্দেশত বাছখন দুজোনা প্ৰকাণ্ড আঁহত গছৰ মাজেৰে যোৱা পথৰুৱা ৰাস্তা এটাৰ সন্মুখত ৰখালে। ৰাস্তাটো ঘাইপথটোৰ পৰা পথাৰখনৰ মাজেৰে পোনে পোনে সোমাই গৈছিল।

‘এইটো ৰাস্তাৰেই আমাৰ গাঁৱলৈ যায়। সেইখন গাঁও দেখিছে যে, সেইখন পাৰ হৈয়ে আমাৰ গাঁওখন।’ বাছৰ পৰা নামি মুখত এটা সেমেকা হাঁহি লৈ ৰিগি ৰিগি দেখি থকা এলানি গাঢ় সেউজীয়ালৈ আঙুলিয়াই সি ক'লে। প্ৰত্যুত্তৰত মই মাথোঁ

হাঁহিলোঁ। তেতিয়া মই সিহঁতৰ গাঁওখন, সিহঁতৰ ঘৰখনৰ সম্ভাৱ্য
কপটোৰ কল্পনাত বিভোৰ হৈ আছিলোঁ।

কথাখিনি কৈ সি বাস্তাটোৰে খোজ ল'লে। মই তাক
অনুসৰণ কৰিলোঁ। বাস্তাটো দেখি বুজিছিলোঁ গধুৰ যান-বাহনৰ
আহ-যাহ কম। অৱশ্যে গৰু গাড়ী যাব পৰাকৈ যথেষ্ট বহল
আছিল। বাস্তাটোত শিলগুটি হয়তো বহু বছৰৰ আগেয়ে
পেলোৱা। শিলগুটিবোৰৰ মাজে মাজে ছেগা-চোৰোকাকৈ বন
গজিছিল।

প্ৰায় দহ-পোন্ধৰ মিনিট খোজ কঢ়াৰ পাছত আমি
ঘাইপথটোৰ পৰা দেখা সেউজীয়ালানিত

সোমালোঁ। দূৰৰ পৰা দেখা সেই

সেউজীয়া লানি আছিল এখন

মাছমৰীয়া মানুহৰ গাঁও।

গাঁওখনৰ পৰিৱেশটো বৰ এটা

সুবিধাজনক নাছিল। আলি-

পদূলিবোৰ বৰ অপৰিষ্কাৰকৈ

ৰখা। মাটিবোৰো মলিয়ন দেখা

গৈছিল। গাঁওখনৰ প্ৰায়

প্ৰত্যেকখন ঘৰৰ সন্মুখত নাইবা

পাছফাললৈ একোখনকৈ

তামোল-নাৰিকলৰ বাৰী দেখা

পাইছিলোঁ। পিছে গছবোৰৰ

চেহেৰা দেখিহে বৰ এটা

উৎপাদনক্ষম হ'ব যেন নালাগিল।

হয়তো ৰঙতাই পুলিবোৰ ৰয়েই

দায়িত্ব সামৰিলে। সন্মুখত তামোলৰ

ঢকুৱাৰ উৱলি যোৱা বৰ প্ৰতি ঘৰতে

আছিল। বাকী ঘৰবোৰৰ তুলনাত অৱস্থাসম্পন্ন

মানুহ এঘৰৰ পদূলিত থকা গেলা-মালৰ দোকান এখনৰ

সন্মুখত কেৰমবৰ্ড খেলি থকা ডেকা এজাকৰ জুম এটা

দেখিলোঁ। সিহঁতৰ আগেৰে যাওঁতে দুটামানে আমাক কেৰাহিকৈ

চালে। বিশেষকৈ মোক। অচিনাকি মুখাবয়ৰ দেখিয়েই চাগৈ?

মাছমৰীয়া গাঁৱখনৰ শেষৰটো ঘৰ পাৰ হৈ এটুকুৰা

চাৰিআলি সদৃশ ঠাই পালোঁ। তাত এজোপা প্ৰকাণ্ড পাকৰীয়ে

শোভা বঢ়াইছিল। চাৰিআলিটোৰ পোনে পোনে যোৱা বাস্তটোলৈ

আঙুলিয়াই সি কৈ উঠিল,

“দাদা ইয়াৰ পৰাই আমাৰ গাঁওখন আৰম্ভ হৈছে।”

“অ’ হয়নে কি? মই ঠিকেই অনুমান কৰিছিলোঁ।”

গাঁওখনৰ প্ৰথমঘৰ মানুহৰ পৰিপাটিকৈ ৰখা পদূলি আৰু
ঘৰ-বাৰী দেখিয়েই বুজিছিলোঁ; এই গাঁৱৰ মানুহ পাৰ হৈ অহা
গাঁওখনৰ তুলনাত অৱস্থাসম্পন্ন হ'ব। আমি এখোজ দুখোজকৈ
কেইবাটাও পদূলি পাৰ হ'লোঁ। তেতিয়ালৈ মই দেখা প্ৰতিঘৰ
মানুহৰ বাৰী-পদূলিবোৰ আছিল পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্নকৈ ৰখা।
বাৰীৰ সীমাত আটোমটোকাৰিকৈ জেওৰা দিয়া। পদূলিবোৰ ফু
মাৰি ভাত খাব পৰাকৈ ৰখা।

আমি দুয়োটাই প্ৰায় সমানেই খোজবোৰ দিছিলোঁ। সি

কথা-বতৰা তেনেকৈ কোৱাই নাছিল।

কোনোবা পাকত তালৈ চাওঁতে লক্ষ্য

কৰিছিলোঁ, তাৰ মুখখন বিষণ্ণতাই

আৱৰি ধৰিছিল। কিয় হৈছিল

বুজিব পৰা নাছিলোঁ। সেয়ে

ময়ো কোনো কথাৰ

অৱতাৰণা কৰা নাছিলোঁ।

এটা সময়ত মৌনতা

ভাঙি কিছুদূৰলৈ আঙুলিয়াই

সি ক'লে,

“আৰু তিনিটা পদূলি

পাৰ হ'লেই আমাৰ ঘৰটো

পামগৈ।”

“কোনটো? সেই বেৰ-

বাটামৰ ঘৰটো নেকি?” শাৰী

শাৰী তামোলৰ ফাঁকেৰে দেখি

থকা চূণ-তেল দিয়া বেৰ-বাটামৰ

ঘৰ এটাক উদ্দেশ্য ক'লোঁ।

“নহয়। সেইটো পাৰ হৈ।”

সি যিটো ঘৰৰ কথা ক'লে, মই হতবাক নহৈ নোৱাৰিলোঁ।

মই কল্পনা কৰি অহা ঘৰখনতকৈ সম্পূৰ্ণ ওলোটা এখন ঘৰ। মই

ভাবিছিলোঁ এটা আহল-বহল চৌহদেৰে, এখন তামোল বাৰীৰে

মাঁধে, মালতী, গোলাপে শুৱাই থোৱা ফুলনি এখনেৰে পৰিপূৰ্ণ

ঘৰৰ কথা। য'ত থাকিব দুকাষে তামোলৰ বাৰী আৰু মাজেৰে

সাৰি ফটফটীয়া কৰি ৰখা এছোৱা বাট। পদূলিৰ নঙলা খুলি

সেই বাটোৰে সোমাই পামগৈ সন্মুখত এখন বহল চোতাল লৈ

স্থিতপ্ৰজ্বৰ দৰে বহি থকা এটা বেৰ-বাটামৰ ঘৰ। যাৰ বেৰত

চূণমাটিৰ প্ৰলেপ আৰু বাটামত থাকিব মাটিতেলৰ লেপন। বহল

চোতালখনৰ একাষে থাকিব কেইবা পুৰা মাটিৰ ধান ভৰাব পৰা মস্ত ভঁৰাল এটা, তাৰ লগতে এটা গোসাঁইঘৰ আৰু একেবাৰে শেষলৈ থাকিব এটা মস্ত মেজিৰ সৈতে এপাল গৰু থাকিব পৰা গোহালি এটা। ঠিক মোৰ আইতাহঁতৰ ঘৰটোৰ দৰে।

কিন্তু ই কি! সিতো মোক তেনেকুৱা ঘৰ এখনলৈ অনা নাই। এইখন ঘৰতো কেইখন ঘৰ নহয়, যিখন ঘৰৰ কথা তাক দেখিলে মনলৈ আহে। এইখনচোন একেবাৰে সাধাৰণ ঘৰ। বহল চোতাল এখন থকাত আছে। কিন্তু যিটো ঘৰ তাৰ বুকুত আছে সেইটো এটা জুপুৰিতকৈ অলপহে ডাঙৰ হ'ব। অৱশ্যে চাৰিওকাষ অবিশ্বাস্যভাৱে পৰিষ্কাৰ। চোতালখনত কুটা এডালো পৰি থকা দেখা নাপালোঁ।

'দাদা এইটোৱেই আমাৰ দুখীয়াৰ পঁজা।' তাৰ কথাৰ চিন্তাজগতৰ পৰা ঘূৰি আহিলোঁ।

'দুখীয়াৰ পঁজা! কিয় তেনেকৈ কৈছা?' নিজৰ ঘৰখনৰ দৰে ঠাই পৃথিৱীৰ ক'তোৰেই নোপোৱা। মোৰ অলপ খং উঠিছিল। নিজৰ ঘৰখন, নিজৰ পৰিয়ালটোক আনৰ আগত পৰিচয় কৰাই দিবলৈ দ্বিধাবোধ কৰা মানুহক মই ভাল নাপাওঁ।

'হঁ... আহক।' মোৰ কথাত সি সামান্য দ্ব্যৰ্থক হাঁহি এটা মাৰিলে আৰু মোক ভিতৰলৈ মাতি নিলে। মোক বহিবলৈ সি ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল।

যিটো কোঠাত মোক সি বহিবলৈ দিলে, ভিতৰখন প্ৰথমে মনিবই পৰা নাছিলোঁ। অন্ধকাৰ দেখিছিলোঁ। ব'দৰ পৰা অহাৰ কাৰণে নে কোঠাটো পোহৰাবলৈ মাত্ৰ এখন খিৰিকী থকাৰ কাৰণে বুজিব নোৱাৰিলোঁ। অত সময় ব'দত খোজ কাঢ়ি অহাৰ কাৰণে ফেনৰ বতাহৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰিছিলোঁ। পিচে কোঠাটোত ফেন নাছিল। নাকৰ তলত, থুতৰিত কামলতিত ঘাম বিৰিঙিছিল। বৰ অসহজবোধ কৰিছিলোঁ। মই বহি থকা চকীখনৰ কাষতে থকা টেবুলখনৰ ওপৰত কেইখনমান আলোচনী সুন্দৰকৈ জাপি থোৱা আছিল। তাৰে এখনলৈ বিচি বিচি গাটো শাত পেলোৱাৰ চেষ্টা কৰিলোঁ। আলোচনীখন লওঁতে লক্ষ্য কৰিছিলো টেবুলখনৰ ওপৰত পাৰি থোৱা কাপোৰখন আছিল ঘৰতে বোৱা। চুই চালোঁ। সেউজীয়াৰ মাজে মাজে বৰ ধুনীয়াকৈ ফুলবছা।

লাহে লাহে কোঠাটো মনিব পৰা হৈ আহিছিল। এটা সময়ত মোৰ চকুত কোঠাটোৰ প্ৰতিটো বস্তু স্পষ্টকৈ ধৰা দিছিল। মই বহি থকা চকীখন আছিল খিৰিকীখন থকা বেৰখনৰ ফালে। তাৰ সন্মুখৰ বেৰখনত লগাকৈ আছিল এখন বিছনা।

বিছনাখনতো এখন ঘৰতে বোৱা কাপোৰ ফিটফিটীয়াকৈ পৰি থোৱা আছিল। কোঠাটোৰ পৰিবেশটো মোৰ খুবেই ভাল লাগিছিল। বিছনাখনৰ ওপৰত কাঠৰ ফ্ৰেম এটাত বন্ধা কাপোৰত এম্প্ৰইদাৰী কৰা ফটো এখন আছিল। কটন কাপোৰত উল্লেৰ গুঠা। গছ এজোপাৰ তলত তলসৰা গুটি খাই থকা হৰিণ এহালৰ দৃশ্য অঁকা আছিল তাত।

কোঠাটোৰ প্ৰতিটো চুক, প্ৰতিটো কোণ, প্ৰতিটো বস্তু হৈ তন্নতন্নকৈ চাব ধৰিলোঁ। মূল দুৱাৰখনৰ পৰ্দাখন লিৰিকি লিৰিকি চাই আছিলোঁ।

'দাদা, এয়া মোৰ বাইদেউ।' কোনো পাতনি নোহোৱাকৈ সি পাছফালৰ মোক তাৰ বায়েকৰ লগত চিনাকি কৰাই দিলে অলপ অপ্ৰস্তুত হ'লোঁ। পিছ মুহূৰ্ততে প্ৰকৃতিস্থ হৈ নমস্কাৰ জনালোঁ। প্ৰত্যুত্তৰত অকৃত্ৰিম হাঁহি এটাৰে প্ৰতি নমস্কাৰ জনালে আৰু ভায়েকক ক'লে।

'যাচোন বাবু, বিচনী এখন আনি দেহি।' হয়তো মই লৈ থকা আলোচনীখন দেখি ক'লে।

'নালাগে, হ'ব।' মই এনেয়ে ক'লোঁ। অৱশ্যে মোক বিচনী এখনৰ খুবেই প্ৰয়োজন হৈছিল।

'ভালকৈ বহি লওকচোন।' মুখত সামান্য হাঁহি বিৰিঙাই প্লাষ্টিকৰ চকীখনলৈ আঙুলিয়াই ক'লে।

হাতত থকা আলোচনীখন আকৌ আগৰ ঠাইত থৈ মই চকীখনত বহি ল'লোঁ। চাওঁ নাচাওঁকৈ মানুহজনীলৈ এপাক চালোঁ। চকুৱে চকুৱে পৰিল। সামান্য হাঁহিৰে প্ৰত্যুক্তি দিলে। ময়ো সামান্য হাঁহিলোঁ। মানুহজনীৰ মুখখন সুগঢ়ী। হনু ওলোৱা। গাৰ বৰণটো দেখিলে বুজিব পাৰি যে ব'দ-বৰষুণলৈ কেৰেণ নকৰাকৈ কাম কৰে। পিছনত একেবাৰেই সাধাৰণ চুৰিমাৰ এঘোৰ। বয়স কিমান হ'ব অনুমান কৰিব নোৱাৰিলোঁ। মোতকৈ ডাঙৰেই হ'ব যেন লাগিল।

'আপুনি ভিতৰত ব্যস্ত আছিল?' কিবা ক'ব লাগে কাৰণেই ক'লোঁ।

'মা ঘৰত নাই যে সেই কাৰণে আজি পাকঘৰত ময়েই সোমাইছো।' গাত লৈ থকা কাপোৰখন দুহাতেৰে পকাই পকাই ক'লে।

'খুড়ী ক'ৰবালৈ ওলাই গৈছে হ'বলা?' মই ক'লোঁ।

'মা-দেউতা দুয়ো মাছ মাৰিবলৈ গৈছে। বাবুৱে ফোনত আপুনি অহাৰ কথা কৈছিল যে....'

'কি? মাছ মাৰিবলৈ গৈছে।' মাছ মৰাৰ কথা শুনি

মানুহজনীৰ কথা শেষ হ'বলৈ নিদিলােৱেই।

'অঁ... খাল সিঁচিবলৈ গৈছে।'

'মই চাবলৈ যাব পৰিম নে?' উত্তেজনা সামৰিব নোৱাৰি ক'লোঁ।

'পাৰিব....., কিন্তু ইমান ব'দখনত পথাৰলৈ যাব জানো?' মানুহজনী মোৰ কথাত আচৰিত হোৱা যেন পালোঁ।

'পাৰিম। কিয় নোৱাৰিম। মই মাছ মৰা চাই খুব ভাল পাওঁ।'

'অলপ পৰ ব'ব নহ'লে। মই বাবুক আপোনাক লৈ যাবলৈ কওঁগৈ।' কথাখিনি কৈ মানুহজনী ভিতৰলৈ গ'ল।

বাবু ওলাই অহালৈ মই কিছু সময় অপেক্ষা কৰিব লগা হ'ল। সি মোৰ কাণত বিৰক্তিবোধ কৰিছিল। তাৰ মুখৰ অভিব্যক্তি দেখি কথাটো বুজিছিলোঁ।

সিহঁতৰ ঘৰৰ পাছফালৰ বাৰীখনৰ লুংলুঙীয়া লিকটোৰে গৈ পথাৰত নামিলোঁ। প্ৰায় দহমিনিটমান সময় খোজকঢ়াৰ পাছত খাল সিঁচি থকা ঠাইটুকুৰা পালোঁগৈ। তাৰ মাক-দেউতাকে পথাৰৰ মাজৰ টিলা এটাৰ তলতে থকা খাল এটা সিঁচি আছিল। টিলাটোত মস্ত কৰৈ এজোপা আছিল।

আমি গৈ পোৱালৈ পানী সিঁচি প্ৰায় শেষেই হৈছিল। তাৰ মাকে খালটোৰ কাষে কাষে থকা মেটেকা-ঘাঁহবোৰৰ তলত খেপিয়াই খেপিয়াই মাছ ধৰা আৰম্ভ কৰিছিলেই। দেউতাক একান্ত মনেৰে লাহনী এখনেৰে পানী সিঁচাত ব্যস্ত আছিল। কাষতে লেহেতি এখনো পৰি আছিল। সম্ভৱত পানী বেছি থাকোঁতে দুইজনে মিলি সিঁচিছিল।

'দোত-মা।' সি পাৰৰ পৰা মাতিলে। মাক-দেউতাকে মূৰ তুলি চাইছিল।

'এয়া মোৰ ভাড়াঘৰৰ দাদা।' সি মোক তাৰ মাক-দেউতাকৰ লগত তেনেদৰেই চিনাকি কৰাই দিছিল। মই নমস্কাৰ জনালোঁ। মাকে হাঁহিলে। হাঁহোতে তামোলৰ চেক লগা দাঁত দুপাৰি জিলিকি উঠিছিল।

'বাবা, আমি মাছ ধৰা চাবলৈ আহিলি হ'বলা।' আগতে এনেকৈ খাল সিঁচা দেখিছা জানো?' দেউতাকে সুধিছিল।

মই মাথোঁ হাঁহিলোঁ। নক'লোঁ যে সৰুতে মামাহঁতৰ লগত এনেদৰে খাল সিঁচি পাইছোঁ। কিয় জানো ক'বৰ মন নগ'ল। কৰৈজোপাৰ ছাঁত বৈ মাছ মৰা চাই থাকিলোঁ। পানী কমি অহাৰ কাৰণে কিবা এটাই খলখলাই বোকাত লুকাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। লগে লগে অভিজ্ঞ হাতেৰে বাবুৰ মাকে মাছটো ধৰি পেলালে।

মাছটো এটা পকা শ'ল আছিল। দৃশ্যটো দেখি মামাৰ লগত মাছ মাৰিবলৈ যাওঁতে ঘটা ঘটনা এটালৈ মনত পৰি গ'ল।

এবাৰ মামাৰ লগত খাল সিঁচি থাকোঁতে এনেকৈ মোৰ আগেৰে খলখলাই যোৱা মাগুৰ এটাক খামুচি ধৰিছিলোঁ। পিছে মোৰ সৰু হাত দুখনে তাক বলাব নোৱাৰিলে। মাগুৰ বপুৰাই সুবিধা পাই তাৰ মাৰণাস্ত্ৰ মোৰ হাতৰ তলুৱাত বহুৱাই দিলে। তাৰ পাছত যিটোহে গগণফলা চিঞৰ মাৰিছিলো; মনত পৰিলে এতিয়া হাঁহি উঠে। অৱশ্যে বিন্ধ খোৱা ঠাইডোখৰৰ বিষটো এতিয়াও অনুভৱ কৰোঁ।

চাওঁতে চাওঁতে বাবুৰ মাকে তিনিটা ডাঙৰ ডাঙৰ শ'ল ধৰিলে। তাৰে দুটা আৰু প্ৰায় দহ-বাৰটামান কাৱৈ টিলাটোৰ পৰা উভালি অনা খেৰ এডালত গাঁঠি হাতত লৈ সি মোক ক'লে,

'দাদা ব'লক, যাওঁগৈ। বাইদেউ চাগে আমালৈ বৈ আছে।' মাছমৰা পৰ্ব চোৱা সিমানতে সামৰি বাবুৰ মাক-দেউতাকক মাত লগাই উভতি আহিলোঁ।

ঘৰলৈ আহি কুঁৱাৰ শীতল পানীৰে দেহ জুৰ পৰি যোৱাকৈ মুখ-হাত ধুই তিতি থকা হাত-ভৰি মচি মচি বহোঁগৈ মানে বাবুৰ বায়েকে মালপোৱাৰ সৈতে একাপ ডাঠ গাখীৰৰ চাহ দি গ'ল। চাহ খাই খাই বাবুৰ লগত এনেয়ে ইটো-সিটো কথা পাতিলোঁ। ভিতৰত বহি আমনি লগাত ওলাই গৈ সিহঁতৰ ঘৰৰ চাৰিওকাষ পিটপিটকৈ চাব ধৰিলোঁ। বাৰীখন বৰ পৰিপাটিকৈ ৰাখিছিল। প্ৰতিজোপা তামোলৰ গুৰি পথাৰৰ পৰা অনা নতুন মাটিৰে বন্ধা। বিশেষকৈ পাণ থকা তামোল কেইজোপাত নতুন মাটি দিয়াৰ উপৰিও ছাগলীৰ লাদ দি সুন্দৰকৈ ৰাখিছিল। সেইবোৰ নিৰীক্ষণ কৰি ফুৰোঁতে কিমান সময় পাৰ কৰিলোঁ মোৰ খবৰেই নাছিল। বাবুৱে আহি 'ভাত খাবলৈ হ'ল' বোলাতহে সময়ৰ জ্ঞান আহিল।

আমাৰ খোৱাৰ ব্যৱস্থা মুখৰ কোঠাটোৰ টেবুলখনতে কৰি দিছিল। ভিতৰলৈ সোমাই যাওঁতে জহা জহা গোক একটাই ভোকটো দুগুণে বঢ়াই দিলে। পৰিৱেশিত খাদ্যসম্ভাৰলৈ চালোঁ, কাঁহৰ কাঁহী এখনত থাপি থাপি দিয়া একাঁহী ভকভকীয়া ভাত। তাৰ কাষতে কিবা এখন ভাজি আৰু মচমচীয়াকৈ তেলত ভজা দুটা কাৱৈ। কাঁহীখনৰ একাষে কাঁহৰ বাটি এটাত জহা ভোল আৰু সৰিয়হ পিচি বন্ধা তৰকাৰী এখন। বাটিটোত থকা শ'ল মাছৰ ডাঙৰ টুকুৰা দুটাই লালায়িত কৰি আছিল। মই আৰু বৈ থাকিব নোৱাৰিলোঁ। নিয়মমাফিক 'কিয়নো ইমানবোৰ তৰকাৰী ৰান্ধিব লাগে? নহ'লেও হ'ল হয়' জাতীয় কথা এষাৰ কৈ ভাতৰ

সেইজন আছিল বাবুৰ দেউতাক। তাৰ খোজবোৰ খৰ হৈছিল। মই তাৰ মুখলৈ চাইছিলোঁ। সি যেন পলাব খুজিছিল, মোৰ তেনেকুৱা লাগিছিল। দেউতাকে আমালৈ চাই হাঁহি আছিল। সি বাপেকলৈ নোচোৱাকৈ পাৰ হৈ যাব বিচাৰিছিল। পিছে মই ৰৈ যোৱাত সিয়ো অলপ আঁতৰলৈ গৈ ৰৈ দিলে। তাৰ মুখখনত অস্থিৰতাৰ চিন স্পষ্ট দেখিছিলোঁ। মই মানুহজনৰ কাষলৈ গৈ মাত লগালোঁ— ‘খুড়া মাছ বেচিছে?’

পাতত বহিলোঁ। খাই থাকোঁতে বাবু আৰু বায়েকৰ লগত দুই-এটা কথা পাতিলোঁ। তাৰ মাজতে এবাৰ ভাত আৰু তৰকাৰী ল'লোঁ। কাঁৱে মাছ এটা উপযাচিয়েই দিলে। বৰ তৃপ্তিৰে ভাত সাজ খাই অঁতালোঁ।

ভাত খোৱাৰ পাছত অভ্যাসবশতঃ টোপনি টোপনি ভাব এটাই আগুৰি ধৰিলে। বাবুৰ বায়েকে সম্ভৱতঃ মোক লক্ষ্য কৰি আছিল। সেয়ে এপাক জিৰাই ল'বলৈ ক'লে। ময়ো বিনদ্বিধাই মুখৰ কোঠাটোত ফিটফিটীয়াকৈ পাৰি থোৱা বিছনাখনতে দীঘল দিলোঁ। বিছনাখনৰ তুলীখন বৰ পাতল আছিল। তথাপি কোনপাকত টোপনিৰ আবেশত সোমালোঁ গমকেই নাপালোঁ। বাবুৱে জগোৱাই দিয়াতহে খপ্জপাই সাৰ পাই দেখো, বেলি লহিয়ালৈই। মোলৈ চাই সি ক'লে—

‘দাদা, আমাৰ যাবলৈ হ'ল। নহ'লে ঘৰ গৈ পায়গৈ মানে এন্ধাৰ হ'ব।’

‘অ’ হয়তো। মই ওলাই লওঁ ৰ'বা।’ কথাকেইটা কৈ মই অতি কম সময়ৰ ভিতৰত সাজু হ'লোঁ।

উভতাৰ পৰত বাবুৰ বায়েকে ঘৰতে বোৱা গামোচা এখন আৰু এমব্ৰইদাৰী কৰা ৰুমাল এখন যাচিলে। মাকে পলিথিন এটাত দুটা ডাঙৰ শ'ল দি ক'লে—

‘বাবা, দুখীয়াৰ ঘৰলৈ’ আহিছিলি, বেয়া-চেয়া পাই নাযাবি আক’। তোক দিবলৈ এয়াই আছে আমাৰ। হুঁ... ল।’

মই লওঁ নলওঁ একোকে নক'লোঁ। আচলতে সেই সময়ত মই মোৰ অনুভূতিবোৰ প্ৰকাশ কৰিবলৈ কোনো শব্দই বিচাৰি পোৱা নাছিলোঁ।

আমাক আগুৱাই দিবলৈ বাবুৰ মাক-বায়েক দুয়োজনী পদূলিলৈ ওলাই আহিল। অহাৰ সময়ত মই ‘খুড়া যাওঁ’ বুলি মাতবাৰ লগাবলৈ বাবুৰ দেউতাকক বিচাৰিছিলোঁ। মাকে কিবা এটা ক'ব খুজিছিল। কিন্তু বাবুৱে মাকৰ মুখতে ধৰি ক'বলৈ ওলাই যোৱা বুলি ক'লে।

ৰাশ্বাত মোৰ কোনো কথাই পাতিবৰ মন নগ'ল। সিও

আগৰ দৰেই একো কোৱা নাছিল। মাত্ৰ যজ্ঞচালিতৰ দৰে আগলৈ খোজবোৰ দি গৈছিল। —আৰু মই হাতত তাৰ মাকে দি পঠোৱা শ'ল মাছৰ টোপোলাটো লৈ বিগত সময়ছোৱাৰ কথাবোৰ ভাবি গৈ আছিলোঁ। মাজে মাজে মাছ দুটাই চট্ফটাই উঠিছিল। মই যেন বহুদিনৰ পৰা বিচাৰি থকা কিবা এটা বস্তু বিচাৰি পাইছিলোঁ। মানুহৰ ঘৰৰ পৰিৱেশটো, বাবুৰ মাক-বায়েকৰ অকৃত্ৰিম চেনেহ যেন মোৰ বহুদিনৰ চিনাকি। তেওঁলোকৰ এদিনীয়া চিনাকিতে মানুহক আপোন কৰি ল'ব পৰা গুণে মোক আপোন কৰি লৈছিল চিৰদিনৰ বাবে। এক অনন্য অভিজ্ঞতায় গৰাকী হৈ মই উভতিছিলোঁ।

আহি আহি আমি বাবুহঁতৰ গাঁওখনৰ মূৰ পাইছিলোঁহি। ঘৰ পৰা চাৰিআলিটোত থকা ডাঙৰ পাকৰী গছজোপা সুন্দৰকৈ দেখ পোৱা যায় সেইখিনি। দুৰৈৰ পৰা দেখিছিলোঁ, গছজোপাৰ জন্তু বহি কোনোবা এজনে মাছ বিকি আছে। ক্ৰমাশ্বয়ে ওচৰ চাপি যাওঁতে মানুহজনক চিনিব পাৰিছিলোঁ। সেইজন আছিল বাবুৰ দেউতাক। তাৰ খোজবোৰ খৰ হৈছিল। মই তাৰ মুখলৈ চাইছিলোঁ। সি যেন পলাব খুজিছিল, মোৰ তেনেকুৱা লাগিছিল। দেউতাকে আমালৈ চাই হাঁহি আছিল। সি বাপেকলৈ নোচোৱাকৈ পাৰ হৈ যাব বিচাৰিছিল। পিছে মই ৰৈ যোৱাত সিয়ো অলপ আঁতৰলৈ গৈ ৰৈ দিলে। তাৰ মুখখনত অস্থিৰতাৰ চিন স্পষ্ট দেখিছিলোঁ। মই মানুহজনৰ কাষলৈ গৈ মাত লগালোঁ।

‘খুড়া মাছ বেচিছে?’

‘অঁ...। কি ক'বা আৰু... আজি বাগানলৈ নগ'লোঁ যে মাছ বেচিয়েই হাজিৰাটো উলিয়াব লাগিব। তোমালোক হ'বলৈ যোৱাগৈ?’ মানুহটোৰ কথাখিনিত সৰলতা ফুটি উঠিছিল।

‘দাদা, সোনকাল কৰক। দেৰি হৈছে।’ মই কিবা এটা কোৱাৰ আগেয়েই সি এক অস্বাভাৱিক সুৰত মোক মাতিলে। তাৰ কথাৰ কোনো গুৰুত্ব নিদি মই হাতত লৈ থকা শ'ল কেইটালৈ চালোঁ। তেতিয়ালৈ শ'ল দুটাৰ চট্ফটনি নাইকিয়া হৈছিল।

যন্ত্ৰণা

কুলদীপ বৰদলৈ
তৃতীয় ষাণ্মাসিক

অৱশেষত অনিলে যোৱাটোকে ঠিক কৰিলে। কিমান আৰু সি নিজৰ মানুহজনীৰ যন্ত্ৰণাবোৰ সহ্য কৰিব। কেতিয়াবা গোটেই ৰাতি কাহি কাহি মানুহজনী আধা মৰা যেন হৈ যায়। ঘৈণীয়েক বিমলাই প্ৰায়ে উজাগৰেই ৰাতি কটায়। গাঁৱৰ হাস্পতালৰ যিজন ডাক্তৰ আছিল তেখেতক দেখুৱাইছিল, নাই আগতকৈ বেমাৰবোৰ বেছিহে হৈছে; ভাল হোৱাৰ কোনো নামেই নলয়। কাহো জানো কম? কাহে ধৰিলে সোনকালে এৰিয়েই নিদিয়ে। কাহে-বিষে মানুহজনীক অকালতে বুঢ়ী কৰি পেলাইছে।

অনিল বত্ৰেশ্বৰ মণ্ডলৰ ঘৰলৈ নোযোৱা বহু দিনেই হ'ল। মণ্ডলৰ ল'ৰা তিনিটা। ডাঙৰ ল'ৰা প্ৰভাত চহৰৰ এজন ডাক্তৰ, মাজু ল'ৰা গহীন গাঁৱৰে স্কুল এখনৰ মাস্টৰ আৰু সৰুটো প্ৰবীণ

উকীল। এতিয়া ৰামো নাই অযোধ্যাও নাই। মণ্ডল ম'ৰা বহু বছৰেই হ'ল, জীয়াই থাকোতে বহুত নাম কৰিলে, বত্ৰেশ্বৰ মণ্ডল বুলি ক'লে গোটেই মৌজাৰ মানুহে চিনি পায়, সমীহ কৰে। এতিয়া ঘৰত থাকে মাজু ল'ৰা গহীনৰ পৰিয়ালৰ সৈতে মণ্ডলৰ পত্নী পূৰ্ণিমা। বুঢ়ীৰ অৱস্থা বৰ ভাল নহয়, চাৰি কুৰি পাৰ কৰিলে, বুঢ়ী আৰু বেছি দিন এই সংসাৰত নাথাকে। বুঢ়ীৰ ডাঙৰ পুতেকক আৰু নাতি কমলক চাবলৈ বৰ মন। সেই দেখি গহীনে প্ৰভাত আৰু প্ৰবীণক গাঁৱৰ ঘৰলৈ মাতি পঠিয়ালে। প্ৰভাত যোৱাকালি আহি গাঁও পালেহি।

'হেৰি আপুনি বাহিৰত বহি কি আকাশ-পাতাল ভাবি আছে? ভাত হ'ল, নাখায় নেকি?' বিমলাৰ মাতত অনিল বাস্তৱ জগতলৈ ঘূৰি আহিল।

‘অ তোমাৰ ভাত হ’ল নেকি! গৈছোঁ ৰ’বা’ বুলি অনিল লাহেকৈ ভিতৰলৈ সোমাই গ’ল।

ভাত খাই দুয়ো শুৱলৈ লওঁতেই অনিলে আৰম্ভ কৰিলে— ‘মই কালিলৈ প্ৰভাতৰ ওচৰলৈ যাম বুজিছা, সি হেনো চহৰৰ বৰ ভাল ডাক্তৰ, চহৰত তাৰ নাম আছে, মই গৈ তাক তোমাৰ কথা ক’ম। সি ডাক্তৰ ডাক্তৰ বেমাৰ ভাল কৰা মানুহ। তোমাৰ এই সাধাৰণ বেমাৰ কেইটানো কিয় ভাল কৰিব নোৱাৰিব?’ একে উশাহে অনিলে কথাখিনি কৈ শেষ কৰিলে। অনিল প্ৰভাতৰ বাল্য বন্ধু। অনিলে সগৌৰৱেৰে সিহঁতৰ বাল্যকালৰ কথা ঘৈণীয়েক বিমলাক কেইবাদিনো কৈছে।

অনিলৰ কথা শুনি বিমলাই মাত দিলে— ‘এনেকৈয়ে বুঢ়ী হ’লোঁ, এতিয়া আৰু ডাক্তৰী চিকিৎসা কি কৰিম, কাইলৈ-পৰহিলৈ মৰিম, নালাগে চিকিৎসা কৰাব আৰু কৰাবলৈনো হাতত কিমান টকা আছে? মিছা-মিছিকৈ পইচা খৰচ কৰি লাভ নাই।’ কিছু সময়ৰ পিছত তাই আকৌ মাত লগালে— ‘আঘোণীৰ কি হৈছিল পাহৰিলে হ’বলা, টাউন-চহৰত ইমান পইচা খেদিও মানুহজনীক বহাব নোৱাৰিলে। ধন-জন চব পানীত পৰিলে।’

অনিলে একো মাত নিদিলে। নোহোৱাও নহয়, সিহঁতৰ চিকিৎসা কৰিবলৈ পইচানো ক’ত? যি গাঁৱৰ দুই-চাৰি ঘৰৰ খেতি আধি কৰে, তাৰে বহুৰটো চলাৰে কষ্ট হয়। তেনে অৱস্থাত কোনটো সাহেৰে সি বাকু চহৰৰ ডাক্তৰৰ ওচৰলৈ যায়।

অনিলে বিছনাত শুই শুই অতীতৰ দিনবোৰলৈ মনত পেলালে। সি আৰু প্ৰভাতে কিমান যে ফুৰিছিল, আনন্দ কৰিছিল। ভাবিলেই তাৰ মনটো ভাল লাগি যায়। সিহঁতৰ গাঁৱৰ নৈখনত গা ধুবলৈ যোৱা, কাৰ ঘৰত আম-কাঁঠাল আছে; তাক বিচাৰি যোৱা, নৈত মাছ ম’ৰা, সিহঁতৰ গাঁৱৰ পথাৰখনত গৰু দিবলৈ আৰু আনিবলৈ যোৱা, কিমান যে স্মৃতি তাৰ চকুত এতিয়াও সজীৱ হৈ আছে। তাৰ এবাৰ প্ৰভাতক সুধিবলৈ মন যায়— এইবোৰ কথা জানো মনত আছে তোৰ। এটা ঘটনা অনিলৰ স্থায়ীকৈ মনত আছে, এবাৰ সিহঁতে আম খাবলৈ গৈ গছৰ ওপৰৰ পৰা পৰি প্ৰভাতৰ মুখেৰে মাত নোলোৱা হৈছিল। অনিলে সেইদিনা বৰ ভয় খাইছিল। অনেক সময় ধৰি মালিচ কৰাৰ পিছতহে তাৰ মুখেৰে মাত ওলাইছিল।

ঘৈণীয়েকৰ কাহৰ শব্দত সি অতীতৰ জগতৰ পৰা ওলাই আহিল। সি আকৌ ভাবিবলৈ ধৰিলে কিমান যে যত্নগা সহ্য কৰিছে এই মানুহজনীয়ে। গোটেই ৰাতি এনেকৈ কাহিয়ে কটাই দিয়ে, নাই কাইলৈ সি যাবই প্ৰভাতৰ ওচৰলৈ। তাৰ বাল্যবন্ধুৱে তাক নিশ্চয় সহায় কৰিব। মনতে এক সান্ত্বনা লৈ সি টোপনি যাবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

ৰাতিপুৱা অনিলে চাহ খাইয়ে মণ্ডলৰ ঘৰলৈ বুলি চাইকে মাৰিলে। মণ্ডলৰ চোতালত ভৰি দিয়ে দেখিলে— সিহঁতৰ ঘৰ সন্মুখত দুখনকৈ বিলাসী গাড়ী। অনিলে ভাবিলে সঁচাকৈয়ে ইহঁত— প্ৰভাতহঁত ডাক্তৰ মানুহ হ’ল।

‘ককাইদেউ, আপুনি কেতিয়া আহিলে? ভাল নে আপোনাৰ?’ গহীনৰ ঘৈণীয়েক নিজৰাৰ কথাত সি থতমত হৈ ক’লে— ‘আমাৰ খবৰনো কি! আছোঁ আৰু যেনে-তেনে, এই ফালেৰে আহিছিলোঁ, ভাবিলোঁ তহঁতৰ খবৰ এটাকে লৈ যাওঁ।’

‘ভালেই কৰিলে দিয়ক, আহক ভিতৰলৈকে, মই চাহ কৰোঁ আপুনি কণমান বহক। মই ককাইদেউক মাতি দিছোঁ ৰ’বা’ বুলি নিজৰাই নম্ৰভাৱে কৈ ভিতৰলৈ গুচি গ’ল।

‘ঠিক আছে বাকু’— অনিলৰ এটা চুটি উত্তৰ।

অনিলে মনতে ভাবিলে, বৰ সাদৰী বোৱাৰীজনী। কেনেকৈ প্ৰভাতক তাৰ মূল উদ্দেশ্যৰ বিষয়ে কয়, তাকে চিন্তা কৰিলে। এফালে আছে তাৰ মৰমৰ পত্নী আৰু আনফালে আছে জ্ঞান বন্ধুত্ব।

এনেতে ভিতৰলৈ প্ৰভাত সোমাই আহিল, অনিলক দেখি সি বৰ ভাল পালে আৰু সুধিলে— ‘কি খবৰ অনিল? কেতিয়া আহি পালো?...’ প্ৰভাতৰ একুৰি প্ৰশ্ন। কেনেকৈ আছে এতিয়া কি কৰিছে সকলো সুধিলে, তাৰ উত্তৰ অনিলে শান্তভাৱে আগবঢ়াইছে।

‘ককাইদেউ চাহ খাওক’ বুলি নিজৰাই মাত লগালে।

নিজৰাৰ মাতত সিহঁতৰ কথা বন্ধ হ’ল। চাহ খাই ৰুই আকৌ কথা পাতিবলৈ ধৰিলে।

এনেকৈ সিহঁতে বহু সময় কথা পাতিলে। মাজে মাজে প্ৰভাতে অতীতৰ কথা কৈ নষ্টালজিক হৈ পৰিছিল। অনিলৰ ভাবিলে আচৰিত লাগে, প্ৰভাত সেই প্ৰভাত হৈ আছে— অলপো সলনি হোৱা নাই সি। তাৰ সেই কাৰণেই প্ৰভাতক ভাল লাগে।

এনেতে প্ৰভাতে ক’লে— ‘মোৰ বহুত কাম আছে ঘৰত, মই বেছি সময় আৰু কথা পাতিব নোৱাৰিম। আজি চহৰৰ পৰাও আহিব লাগিব। এতিয়া ক, কিয় আহিছিলিনো তই?’

প্ৰভাতৰ প্ৰশ্নটো শুনি সি ভিজা মেকুৰীৰ দৰে কিছু সময় থৰ লাগি থাকিল।

আকৌ প্ৰভাতৰ মাতত সি সাৰ পাই ক’লে— ‘নাই নাই তহঁতৰ খবৰ ল’বলৈকে আহিছিলোঁ, ভগৱানে তহঁতক আৰু ডাক্তৰ মানুহ কৰক, ইয়াকে মই ভগৱানক সদায় প্ৰাৰ্থনা কৰিম।’

সি সঁচা কথাটো কোৱা হ’লে দেহত যিমান যাত্নগা হ’লহেঁতেন, তাতোতকৈ বেছি যত্নগা হ’ল এই কথাষাৰ কওঁতে।

আত্মজাহ

উদয়কমল শইকীয়া

প্রথম ষাণ্মাষিক (বিজ্ঞান শাখা)

দিনটোৰ ভাগৰবোৰ সামৰি ৰাঙলী বেলিয়ে তেজৰঙা কৃষ্ণচূড়া কেইজোপাক আৰু অধিক তেজাল কৰি দিনটোৰ পৰা বিদায় ল'বলৈ মনে মনে যো-জা আৰম্ভ কৰিছিল। বাস্তৱ দুয়োকাষে প্ৰেমৰ বাণী বিলাই সদস্তে থিয় হৈ থকা কৃষ্ণচূড়া কেইজোপাৰ পৰা বৈ অহা শীতল বতাহে এক মায়াময় পৰিৱেশৰ সৃষ্টি কৰিছিল হোষ্টেল কেম্পাছটোৰ ভিতৰত। চাৰিওফালে আন্ধাৰৰ এটা আৰম্ভণে আৰম্ভি ধৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল কেম্পাছটো। তেনে এক সময়তেই এখন দূৰণিবটীয়া যাত্ৰীবাহী বাছৰপৰা এটা ডাঙৰ বেডিং সহ লগত দুটা গধুৰ বেগেৰে নামি আহিছিল এগৰাকী যুৱতী। লগত এগৰাকী আদহীয়া মহিলা। অনুমান হয়, তেওঁ যুৱতীগৰাকীৰ মাক হ'ব? দুয়ো মিলি গধুৰ বেডিঙটো হাতত লৈ অলপো সময় নষ্ট নকৰি খোজ আগবঢ়াইছিল হোষ্টেল কেম্পাছটোলৈ, সন্ধিয়াৰ আৱেশসনা তেজাল কৃষ্ণচূড়াৰ তলেৰে।

হোষ্টেলখনৰ এটা-দুটাকৈ কামৰ লাইটবোৰ জ্বলিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। প্ৰায়বোৰ হোষ্টেল আৱাসীয়ে হোষ্টেলৰ সন্মুখৰ বননিখনত বহি দিনটোৰ অৱসাদ দূৰ কৰিছিল। কোনোবাজনীয়ে গল্প ক'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে, নাইবা আন এজনীয়ে আৰম্ভ কৰিছে কৌতুক। হাঁহি-কিৰিলিৰে কাঁপি আছিল চৌহদটো। হঠাৎ হাঁহিৰ টোবোৰক বাধা দি পুৰণি লোহাৰ গেটখনে কেঁকনি-গেঁথনি কৰি

উঠিল এটি লয়হীন শব্দ তুলি।

গেটখনে আগজননী দি উঠিল; কোনোবা আহিছে। হাতত বেডিঙটো লৈ মাক যেন লগা আদহীয়া মানুহগৰাকীৰ পিছে পিছে চুচুক-চামাককৈ সোমাই আহিল যুৱতীজনী। খোজত জড়তা। তাতে আকৌ কিছুমান অনুসন্ধিৎসু চকুৰ চোকা দৃষ্টি। যেন খোজৰ ইফাল-সিফাল হ'লেই শালি পেলাব সিহঁতৰ চোকা দৃষ্টিয়ে।

ক্ৰমাৎ আন্ধাৰবোৰ গাঢ় হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। এটা নতুন জীৱনৰ পাতনি মেলিবলৈ সাজু হৈছিল ছোৱালীজনী। মনত ভয়, জানোচা ডাঙৰবোৰে কিবা কৰেই। কিন্তু, নাই এইবোৰ একো নহ'ল। সকলোৱে তাইক সিহঁতৰে এজনী বুলি মানি ল'লে সহজতে, তাইৰ আপোন আপোন লগা মনটোৰ পৰশ পায়। দ্বিধাহীনভাৱে চিনাকি দিলে তাই সকলোৰে আগত—

নমস্কাৰ, মই স্নিগ্ধা বৰুৱা, ঘৰ শিৱসাগৰত। লাহে লাহে দিন, মাহ বাগৰি যাবলৈ ধৰিলে। সকলোকে আপোন কৰিব পৰা মনটোৰে সকলোৰে আপোন হৈ পৰিল তাই। এই নতুন জীৱনতেই তাই লগ পালে তাইৰ মনেৰে মিলা এগৰাকী বান্ধৱীক। দুয়ো সময় পালেই পাতিবলৈ আৰম্ভ কৰে দুয়োৰে সুখ-দুখৰ কথাবোৰ।

আৰু পাতে স্নিগ্ধাই তাইৰ মৰমৰ আন এগৰাকী মানুহৰ লগত। সেই গৰাকী মানুহ, যি গৰাকী মানুহে তাইক এই নতুন জীৱনটোত সোমাবলৈ সাহস যোগাইছিল। প্ৰায়ে বন্ধৰ দিনবোৰত

আহে মানুহগৰাকী তাইৰ খবৰ ল'বলৈ। যেতিয়া তেওঁ স্নিগ্ধাৰ খবৰ ল'বলৈ আহে, তেতিয়া স্নিগ্ধা হৈ পৰে এটি মৰম আকলুৱা শিশুৰ দৰে।

ঠিক, এনেকুৱা মুহূৰ্ততেই, এটা স্নিগ্ধাৰ জোনাকী নিশাত স্নিগ্ধাক সুধিছিল তাইৰ বান্ধৱীজনীয়ে— তাইক প্ৰায়ে লগ কৰিবলৈ অহা মানুহগৰাকীৰ কথা। সুধিছিল, মানুহগৰাকীৰ পৰিচয়! খস্কেক সময় তডক মাৰি, তাই চিনাকি দিছিল মানুহজনীক সকলোৰে আগত—

‘তেওঁ মোৰ জেঠাইদেউ হয়। মোৰ সুখ-দুখৰ লগৰী। যি আনৰ সুখৰ কাৰণে নিজৰ জীৱনটোকো উচৰ্গা কৰিবলৈ কুঠাবোধ নকৰিলে।’

সকলোৱে টানি ধৰাত স্নিগ্ধাই খুলিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল জেঠায়েকৰ আধা লিখা দস্তাবেজ।

— সেইদিনা এটি নতুন প্ৰভাতৰ সৈতে পুৱাৰ ব'দালিয়ে সকলোকে মিচিকিয়াই স্বাগতম জনাইছিল। ৰাতিপুৱাৰে পৰা ঘৰখন উদুলি-মুদুলি হৈ পৰিছিল। সকলোৰে মনত আনন্দৰ জোৱাৰে খলকনি তুলিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। সকলোতকৈ প্ৰথমে আনন্দৰ জোৱাৰে পাৰ ভঙা আনন্দ দিছিল ঘৰখনৰ মূল মানুহজনক, লগতে অকণমান বিষাদে আমনি কৰিছিল তেওঁক। কাৰণ আজি তেওঁৰ অতিকৈ মৰমৰ ডাঙৰ জীক চাবলৈ মানুহ আহিব। তাকে দেখি ঘৰৰ মানুহৰ ব্যস্ততাৰ অন্ত নাই। দেহা সাতখন-আঠখন কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল সকলোৰে। ইপিনে হ'ব লগা কইনাৰ মনতো বহুতো প্ৰশ্নই খুন্দিয়াবলৈ ধৰিছিল। ভনীয়েকে জোকাবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল মনে মনে। লাজতে ঘৰৰ বৰ জীৰ গোলাপী মুখখন ৰঙা হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছিল পুৱাৰ বেলিটোৰ দৰে লাহে লাহে।

সময়মতে উপস্থিত হৈছিল কইনা চাবলৈ অহা মানুহবোৰ। লাহে লাহে সকলোৱে কথাৰ আদান-প্ৰদান কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। চিনাকি হৈছিল ইজনে সিজনৰ লগত। এইবোৰৰ মাজতে হঠাতে ছোৱালী চাবলৈ অহা ল'ৰাজনে মাতি নিছিল ছোৱালীজনীক একাষৰীয়াকৈ—অকলে, বিশেষ কথাৰ অভ্যুহাতত।

সময়বোৰ দুয়োৰে অজানিতে আগবাঢ়িবলৈ ধৰিছিল। প্ৰথমে আৰম্ভ কৰিছিল ল'ৰাজনে থেৰো-গেৰোকৈ, এটি ভয়ানক সত্যৰ দুৱাৰ খুলি দিছিল ছোৱালীজনীৰ আগত—

তেওঁ তাইক বিয়া কৰাব নোৱাৰে। কাৰণ, তেওঁ ছোৱালীজনীৰ ভনীয়েককহে ভালপায়। ল'ৰাজনে জনা নাছিল যে তেওঁ ভালপোৱা ছোৱালীজনীৰ বায়েককহে চাবলৈ ইমান দূৰৰ পৰা বাটকুৰি বাহি আহিছে, যি তেওঁৰ পিতৃ-মাতৃৰ সন্মানৰ খাতিৰত আহিব লগাত পৰিল। কলেজলৈ যোৱা বাটেৰে অহা-

যোৱা কৰোঁতেই প্ৰেমত পৰা ছোৱালীজনীৰ বায়েকক যে বিহীন বাবে চাবলৈ আহিব লগাত পৰিব পাৰে, তেওঁ সপোনতো ভাব নাছিল। তেওঁৰ যে কি কপাল। ‘য'তে বাঘৰ ভয়, ত'তে ৰাতি হয়’। তেওঁৰো ঠিক তেনেকুৱাই হ'ল। তেওঁ নিকপায়। কিন্তু তেওঁ তেওঁৰ প্ৰেমক কেতিয়াও পৰিত্যাগ কৰিব নোৱাৰে। জীৱনত মনৰ শান্তিতকৈ জানো আন কিবা ডাঙৰ হ'ব পাৰে! উপায়বিহীন হৈ শেষত তেওঁ দুচকু সেমেকাই এটাই অনুৰোধ কৰিলে ছোৱালীজনীক, যাতে ছোৱালীজনী তেওঁলৈ বিয়া হ'বলৈ ৰাজি নহয়।

চাৰিওফালে বিয়াৰ প্ৰাকমুহূৰ্তৰ ব্যস্ততাই আৰম্ভি ধৰি আহি ঘৰখনক, মাথোঁ এগৰাকীৰ বাহিৰে। স্থানুৰ দৰে একে ঠাইতে স্থি হৈ আছিল সপোনৰ ন-কইনাজনী। খস্কেক সময়ৰ আগতে বেদি ফুৰা সোণালী বাটটো যেন হঠাতে অহা এজাক বাঢ়নি পানীয়ে উটুৱাই লৈ গ'ল অকালতে। সপোনেৰে ভৰা আকাশখনৰ পৰা যেন ক্ৰমাৎ জহি-খহি পৰিবলৈ ধৰিছিল সপোনবোৰ এটা এটাকৈ মাথোঁ নিৰ্বাক, নিস্তন্ধ ছোৱালীজনী।

হঠাৎ খস্কেক সময়তে নিজকে প্ৰকৃতিস্থ কৰি ছোৱালীজনী ক্ৰমাৎ আগবাঢ়ি গৈছিল দৰাঘৰৰ মানুহৰ মাজত এমোকৈ হাঁহিৰে বহি থকা দেউতাকৰ ওচৰলৈ। দিছিল দুঃসংবাদটো—

তাই বিয়া হ'ব নোখোজে ল'ৰাজনৰ লগত।

উচপ খাই উঠিছিল দেউতাক। মুখৰ হাঁহি যেন কোনোৰ একে আঁজোৰতে কাঢ়ি লৈ গ'ল হঠাতে।

আত্মসন্মানৰ টানতেই হয়তো ঘৰখনে কেইদিনমান ভিতৰতেই ছোৱালীজনীৰ ভনীয়েককে বিয়া দি উলিয়াই দিলে য়ে ল'ৰাজনৰ লগতে। চকুৰ আগেদিয়েই পাৰ হৈ যোৱা ঘটনাৰে চাই মাথোঁ নিৰলে চকুলো মচিলে ছোৱালীজনীয়ে।

এনেকৈয়ে লাহে লাহে বাগৰি যাবলৈ ধৰিছিল সময়ৰে। বাগৰি যাবলৈ ধৰিছিল ছোৱালীজনীৰ যৌৱন কালটোও। যৌৱন পৰা আহি প্ৰাপ্তবয়স্কত ভৰি দিছিল তেওঁৰ জীৱনে। অকলশৰ্থে আশুৱাই যাব লগা হৈছিল সন্মুখৰ ৰাস্তাটোৰে, মাত্ৰ এটা কণ ৰাখিবৰ বাবেই, যিটোৰ বাবে তেওঁ আজিও ভুগিব লগা হৈছে নিজৰ জীৱনটোক লৈ।

ক্ৰমাৎ জোনাকৰ স্নিগ্ধতা কমিবলৈ ধৰিছিল। এজাৰ মায়াসনা বৰষুণে আৰম্ভি ধৰিছিল জোনটোক। সকলো মৌন হৈ পৰিছিল ৰুমটোৰ। দুধাৰি চকুলোৰে গঁথা মালা বৈ আহিছিল স্নিগ্ধাৰ দুগাল তিয়ায়। তাই মাথোঁ চাই বৈছিল বৰষুণে আৰম্ভি ধৰি জোনবাইটোলৈ, যেন জোনবায়োও সকলোকে নিজৰ পোহৰে আলোকিত কৰি লাহে লাহে আত্মজাহ দিবলৈ আৰম্ভ কৰি বৰষুণজাকৰ মাজত....।

সংঘৰ্ষ

‘আৰু, আৰু কি হ’ল?’
টিকেনে থোকাথুকি মাতেৰে
ক’লে— ‘একেবাৰে থেকেচি
থেকেচি মাৰিলে। সম্পূৰ্ণ দুফাল
কৰি পেলালে...।’

মানসজ্যোতি নাথ
স্নাতক প্ৰথম বৰ্ষ
বিজ্ঞান

আজি শনিবাৰ। পাঁচআলিত বজাৰ বহে। এই বজাৰখন হৈছে কাৰ্বি, ডিমাচা, বিহাৰী, নেপালী, মণিপুৰী আৰু মুছলমান সম্প্ৰদায়ৰ সমন্বয়ৰ স্থল। বজাৰখন বৰ বেছি ডাঙৰ নহ’লেও দৈনন্দিন জীৱনত ব্যৱহৃত সকলো সামগ্ৰী পোৱা যায়। চিৰাজ আজি ভৰ দুপৰীয়াতে বজাৰলৈ আহিল। হাৰাইপুৰ অঞ্চলৰ প্ৰায়ভাগ কামতে আগভাগ লয় কাৰণে তাক সকলোৱে চিনি পায়। মূল বজাৰৰ সমীপতে এখন গুড় অৰ্থাৎ মিঠৈ বজাৰ বহে। এই মিঠৈ বজাৰখন চিৰাজৰ অতি চিনাকি। কিয়নো যোৱা তিনি-চাৰি বছৰৰ পৰা সি ইয়াতে মিঠৈ টিন বিক্ৰী কৰি আহিছে। কিন্তু এতিয়া বজাৰখন দেখিলে তাৰ মনটো উকা উকা লাগে, অন্তৰত এক অচিন শোকে খুন্দা মাৰি ধৰে। দুৰৰ পৰা চৌহান উপাধিৰ এজন দালালে মাত লগালে— ‘ব’বাচোন, ব’বা ডেকা ল’বা, প্ৰথমে কোৱা খবৰ কেনেকুৱা?’ মানুহজন আহি ওচৰ চপাত চিৰাজে ধেমেলীয়া সুৰত ক’লে— ‘আপোনালোকে মৰিবলৈ আশীৰ্বাদ নিদিয়ে যে, সেই কাৰণে জীয়াই আছে।’

‘পিছে এইবাৰ তোমাৰ কি হ’ল? যোৱা বছৰ একুৰিতকৈ বেছি টিন দিব পৰা মানুহটোৰ পৰা দেখোন এইবাৰ এটা টিনো নাছিল কিয়?— লোকজনে ঠাট্টাৰ সুৰত ক’লে। চিৰাজৰ মুখৰ হাঁহিটো নিমিষতে নাইকিয়া হ’ল। সি ধীৰে-গস্তীৰে ক’লে— ‘সকলো ভাগ্যৰ দোষ চৌহান দা।

এইবাৰ চব খেতি ‘বাবাই’ শেষ কৰিলে। পিছে টিঙৰ দাম

কিমান উঠিছে?’

‘এইবাৰ গ্ৰাহক বেছি, বেপাৰী কম। বৰ্তমান টিং ৫৩০-৫৫০ টকাৰ ভিতৰত আছে।’ চৌহানে ক’লে।

কথাষাৰ শুনি চিৰাজৰ মনটো সেমেকি গ’ল। তাৰ চকুত চকুলো বিৰিঙি উঠিল। চিৰাজৰ ধৈৰ্য, কষ্টসহিষ্ণু গুণৰ বাবে মাইলু অঞ্চলৰ বেপাৰীবোৰে তাক সন্মান কৰে, কিন্তু আজি সেই চিৰাজক এনেদৰে ভাগি পৰা দেখি মানুহজন আচৰিত হ’ল। সি বিলম্ব নকৰি দুখ মনেৰে বজাৰ কৰি উভতি আহিল। সৰুৰে পৰা নিজৰ দুখ-কষ্ট তথা অভাৱ-অনাটনৰ কথা পেটত ৰাখি সদায় মুখত হাঁহি লৈ ফুৰা চিৰাজ আজি এটা দালালৰ আগত ভাগি পৰাত বাৰুকৈ লজ্জা অনুভৱ কৰিলে। এইটো সত্য যে আজি সি জীৱনৰ যিটো অৱস্থাত আছে, সেই অৱস্থাত হয়তো সকলো মানুহেই ভাগি পৰিব। সি বাস কৰা অঞ্চলটোত ধানতকৈ কুঁহিয়াৰ খেতি বেছি ভাল হয়। চিৰাজৰ কুঁহিয়াৰ খেতিৰ মাটি আঠ বিঘা আৰু ধান খেতিৰ বাবে মাটি আছে তিনি বিঘা। যোৱা তিনি-চাৰি বছৰে তাৰ ধান আৰু কুঁহিয়াৰ চকুত লগাকৈ উৎপাদন হৈছিল। কিন্তু এই বছৰ ধানো নাই, কুঁহিয়াৰো নাই, সকলো ‘বাবাই’ খালে!!

ঘন কুঁৱলী আৰু আন্ধাৰ একত্ৰিত হৈ সূৰ্যৰ পোহৰৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ কৰাৰ বাবে হয়তো আজি সোনকালে সূৰ্য লুকাল। সন্ধ্যা নামি অহাৰ লগে লগে যেন সকলো সতৰ্ক হয়। হয়তো আজি ৰাতিও হ’ব পাৰে— হাতী আৰু মানুহৰ সংঘৰ্ষ। চিৰাজে

বজাৰৰ পৰা নিয়া শাক-পাচলিৰে বিধৱা মাকে কালসন্ধ্যাতে বন্ধা-বঢ়া কাম আৰম্ভ কৰিলে। সন্ধ্যা সাত বজাত চিৰাজ ওলাই যাব লাগিব— গাঁওখনৰ সুৰক্ষাৰ বাবে পহৰা দিবলৈ।

চিৰাজহঁতৰ গাঁওখনৰ নাম গুহাগাঁও। কাৰ্বি আংলং জিলাৰ হাৰাইপুৰ অঞ্চলৰ অন্তৰ্গত এখন গাঁও। হামৰেন মহকুমাৰ ভিতৰতে এইখন একমাত্ৰ সম্পূৰ্ণ অসমীয়া গাঁও। গুহাগাঁৱৰ পূৰ্বমূৰৰ পৰা আৰম্ভ হৈছে অসম চৰকাৰে 'হাতী প্ৰকল্প' হিচাপে ঘোষণা কৰা লামডিং বনাঞ্চল। এই বনাঞ্চলৰ অধিকাংশ মাটি চেগুন গছেৰে আগুৰি থকা বাবে তাত থকা ২৫০-৩০০ টা হাতীয়ে খাদ্যৰ সন্ধানত চুবুৰীয়া গুহাগাঁও, জিৰিবাচ্চা, মচকা, গোসাঁই গাঁও আদি গাঁওবোৰত সন্দ্ৰাস সৃষ্টি কৰিছে। চিৰাজৰ লগৰ দহ-বাৰটা ল'ৰাই দুই-তিনিটা গোট বান্ধি গাঁওখনত পহৰা দিয়ে। সিহঁতৰ এটাই উদ্দেশ্য নিজৰ নিদ্ৰা ত্যাগ কৰি হ'লেও ৰাইজক সুনিদ্ৰা প্ৰদান কৰা। হাতী অহা গম পালেই চিঞৰ-বাখৰ কৰি ৰাইজক সতৰ্ক কৰি দিয়ে।

৭-১৫ বজাত চিৰাজ গাঁওবুঢ়াৰ ঘৰত উপস্থিত হ'ল। তাতে ডেকাল'বাবোৰ একগোট হয়। আজি মাত্ৰ সাতটা ল'ৰা। সেয়ে চিৰাজে এটা গোট হোৱাৰ সিদ্ধান্ত ল'লে। সিহঁতে সন্ধ্যা ৮ বজাৰ পৰা পুৱা ৫ বজালৈ পহৰা দিয়ে। নামঘৰৰ পুলত, স্কুলৰ ফিল্ড আদি য'তে-ত'তে জুই ধৰি, আড্ডা মাৰি সময়বোৰ পাৰ কৰে, মাত্ৰ যেনে-তেনে ৰাতি পুৱাব লাগে। চিৰাজৰ সৰু মোমায়েকৰ ল'ৰা টিকেনে ক'লে— 'চিৰাজ দা, দুটা বাজি গ'ল, হাতী অহাৰ কোনো লক্ষণ দেখা

তেতিয়া সি
গভীৰ
টোপনিত
আছিল যদিও
ভূমিকম্প
অহাৰ দৰে
এটা শব্দ শুনি
সাৰ পাই গ'ল।
কাষৰ
বেৰখনত
কোনোবাই
খুন্দা মৰাৰ শব্দ
শুনিলে আৰু
তাৰ পাছত....
পুৱাৰ কুঁৱলি
ভেদি টিকেনে
দৌৰি আহি
প্ৰাতঃ ভ্ৰমণৰ
বাবে সাজু
হোৱা
গাঁওবুঢ়াক মাত
লগালে
'বৰদেউতা,
চিৰাজহঁতৰ
ঘৰ হাতীয়ে
ভাঙিলে।

নাই।' টোপনিয়ে বাৰে বাৰে টানি লৈ ৰেং স্বদেশলালে হয়ভৰ দি ক'লে— 'যোৱা ৰাতি ৰেং খেৰণি চাৰিআলিৰ ফালে ওলাইছিল। ২০-২৫ টা ঘৰ ভাঙিলে। আজি ইয়াত ওলোৱাৰ কোনো সম্ভাৱনা দেখা নাই। চিৰাজে বুজি পালে সিহঁতৰ পহৰা দিয়ে মন নাই। খন্তেক সময়ৰ বাবে চিৰাজে চিন্তা কৰি সকলোকে ঘৰাঘৰি যাবলৈ অনুমতি দিলে। কিছু কাইলৈ পুনৰ অহাৰ প্ৰতিশ্ৰুতিৰ বিনিময়ত সকলো ঘৰাঘৰি গ'ল। চিৰাজ ঘৰ পাওঁতে প্ৰায় ২-৩ বাজিল। মাক বিমলা শুই থকা বিছনাখনৰ কাষত আন এখন বিছনাত সি শুই পৰিল। দিনটো ভাগৰবোৰ টোপনিলৈ কপান্তৰ হৈ তাক হেঁচা মাৰি ধৰিলে।

তেতিয়া সি গভীৰ টোপনিত আছিল যদিও ভূমিকম্প অহাৰ দৰে এটা শব্দ শুনি সাৰ পাই গ'ল। কাষৰ বেৰখনত কোনোবাই খুন্দা মৰাৰ শব্দ শুনিলে আৰু তাৰ পাছত....

পুৱাৰ কুঁৱলি ভেদি টিকেনে দৌৰি আহি প্ৰাতঃ ভ্ৰমণৰ বাবে সাজু হোৱা গাঁওবুঢ়াক মাত লগালে 'বৰদেউতা, চিৰাজহঁতৰ ঘৰ হাতীয়ে ভাঙিলে বিমলা পেহীৰ হাত এখন ভাগিল আৰু...'

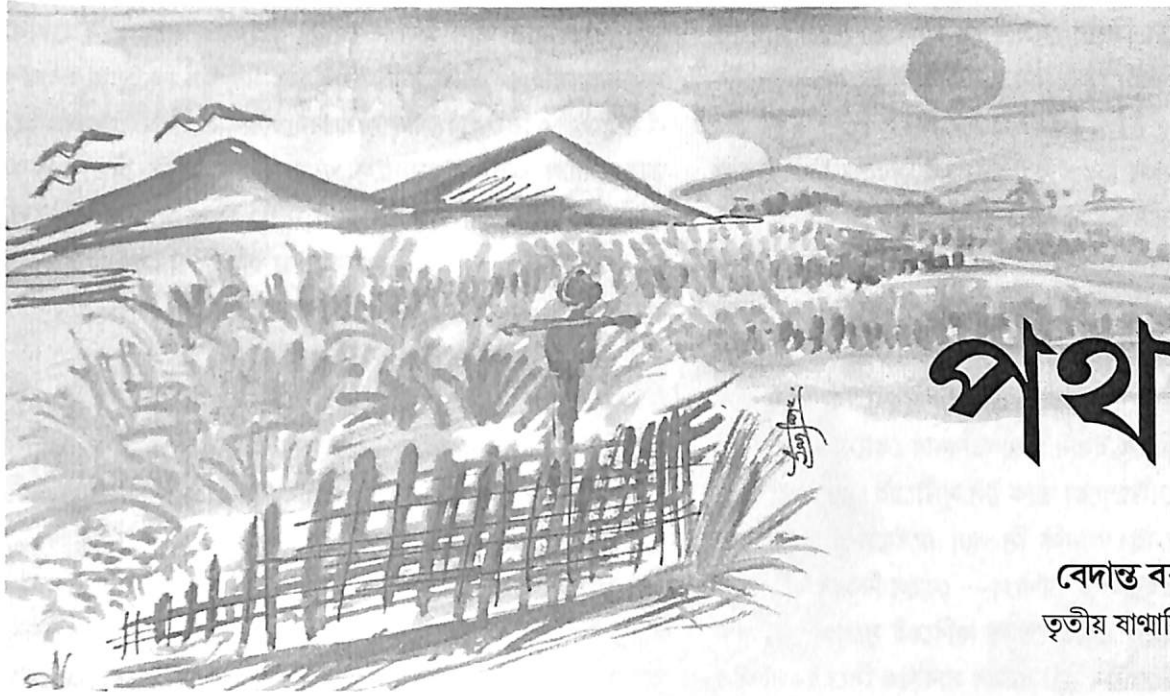
আচৰিত হৈ গাঁওবুঢ়াই সুধিলে— 'আৰু, অহা কি হ'ল?' টিকেনে থোকাথুকি মাতেৰে ক'লে— 'একেবাৰে থেকেচি থেকেচি মাৰিলে। সম্পূৰ্ণ দুক্ষণ কৰি পেলালে...।'

ঃ কাক অ'?

টিকেনেৰ মুখৰপৰা চিৰাজৰ নামটো ওলাই নুখুজিল। তাৰ সৰ্ব শৰীৰৰ কঁপি উঠিল। ■

বিঃ দ্ৰঃ গল্পটোৰ নায়কৰ নাম কাল্পনিক যদিও, ইয়াত উল্লেখ কৰা ঠাইৰ নাম সম্পূৰ্ণ বাস্তৱ আৰু তাত এতিয়াও হাতীৰ আঁহ মানুহৰ সংঘৰ্ষ বিৰাজমান।

পথাৰ

বেদান্ত বৰা
তৃতীয় বাৰ্ষিক

কঠিয়াডৰাৰ ওচৰ পায়েই মুহিকান্তৰ খণ্ডে চুলিৰ আগ পালেগৈ। কণপাইৰ ঘৰৰ গাইজনীয়ে কেনিবা ভগা টাটী ঠেলি কঠিয়ানীত সোমাইছে। সি কিমান দিন আগতেই কণপাইক কৈছিল খেতিৰ দিন নামিছে যেতিয়া গৰু-গাই এবাল লগা। বাইজেও কঠিয়া পৰা অৰন্ত কৰিছেই। কিন্তু নাই, সি কাণসাবেই দিয়া নাই হ'বলা। যোৱা সপ্তাহৰ ষঠাটো যোৱাৰ পিছৰপৰাই পথাৰত পানীও কিছু হৈছে। সকলোৱেই বোকা দিয়াত লাগিছে। যাৰ যাৰ কঠিয়া ৰু পৰা হৈছে, সিহঁতেতো দুই-এডবা ৰলেই। মুহিকান্তৰ কঠিয়াও কিছু ওখ হৈছেই। আৰু দুই-এদিনতে ৰুই পাৰিব চাগে। সিহঁতৰ মাটিৰ কাষৰ মাটি দুডৰাতো ইহঁতে কাইলৈ বোকা দিব বোলে। ইহঁত মানে সৎৰাম আৰু পদ্মেশ্বৰ। পদ্মেশ্বৰৰ নামটো কিন্তু গাঁৱৰ মানুহৰ মুখত পদেচৰ বুলিহে ওলায়। তিনিও আকৌ ধূলি-খেলা দিনৰে লগৰীয়া। সেই পাঠশালা স্কুলৰ দিনৰপৰাই তিনিওৰে মাজত একেবাৰে নলে-গলে লগা বন্ধুত্ব। অৱশ্যে পাঠশালা পাছ কৰাৰ পাছত ঘৰৰ আৰ্থিক অৱস্থাৰ বাবেই হওক, নতুবা উৰণীয়া মনৰ মনোযোগহীনতাৰ কাৰণেই হওক, তিনিওটাৰে পঢ়া-শুনাত যতি পৰিল। অৱশ্যে পঢ়ি-শুনিওনো ক'ৰ উকীল, হাকিম হ'লগৈহেঁতেন? চৈধ্য পুৰুষৰ নাঙলৰ মুঠিয়েই সাৰথি। তেনেস্থলত সিহঁত তিনিটায়ো বাৰু চৈধ্য বছৰ মানৰপৰাই

বাপেকহঁতৰ লগত পথাৰলৈ গৈ সোণগুটি গজোৱাৰ মন্ত্ৰ শিকিলে। এতিয়া তিনিসিদ্ধ বাইশ বছৰীয়া পাহুৱাল ডেকা। নাঙল-যুঁৱলিৰ দায়িত্বও কান্ধ পাতি ল'ব পৰা হৈছে। অৱশ্যে, পঢ়া এৰিলেও সিহঁত একেবাৰে যে উদগু প্ৰকৃতিৰ, তেনে নহয়। গাঁৱত তিনিওটাৰে সুনাম যথেষ্ট। কোনো ধৰণৰ নিচা আদিৰ প্ৰতিও আসক্তি একেবাৰে নাই। স্বভাৱে-চৰিত্ৰই সন্দেহ কৰিবৰ কোনো থলেই নাই। তাতে সিহঁতে বাপেকহঁতৰ কষ্ট বুজা ল'ৰা। কৰিব পৰা হোৱাৰ পৰাই দায়িত্ববোৰ নিজে কান্ধ পাতি লৈছে।

সিহঁতকেইটাৰ নিজৰ মাজতে যে মিল, এনে নহয়। তিনিওটা পৰিয়ালো ইঘৰ-সিঘৰৰ বৰ ওচৰৰ। সিদিনা মুহিকান্তৰ ঘৰত সৎৰামৰ মাক আৰু পদ্মেশ্বৰৰ মাকে তাৰ মাকৰ লগত কিবা কথা নিম্ন স্বৰত পাতি আছিল। মুহি সোমাই যোৱাত কেউজনীৰে কথা-বতৰাৰ ধৰণ বেলেগ হৈ গ'ল। সি অৱশ্যে এইবোৰ কথাত গুৰুত্ব দিয়া ভকত নহয়। কিন্তু উৰহী গছৰ ওৰ ওলাবলৈ বেছি পৰো নালাগিল। পিছদিনাখনেই মাকে কথা নাই-বতৰা নাই, ভটং কৰে মুহিৰ বিয়াৰ কথা উলিয়ালে। তেওঁৰ যুক্তিও পিছে একা-চেকা নহয়। যোৱাবেলি তাৰ একমাত্ৰ বায়েকৰ বিয়া হৈ গৈছে। ঘৰখন একেবাৰে খালী হৈ গ'ল। তাতে তেওঁৰো

মাজে মাজে ইটো-সিটো বেমাৰ হৈ থকা কৰিলে। গতিকে মুহিকান্তৰ কিবা এটা হেস্ত-নেস্ত নকৰিলে চলায়েই টান হৈ পৰিছে।

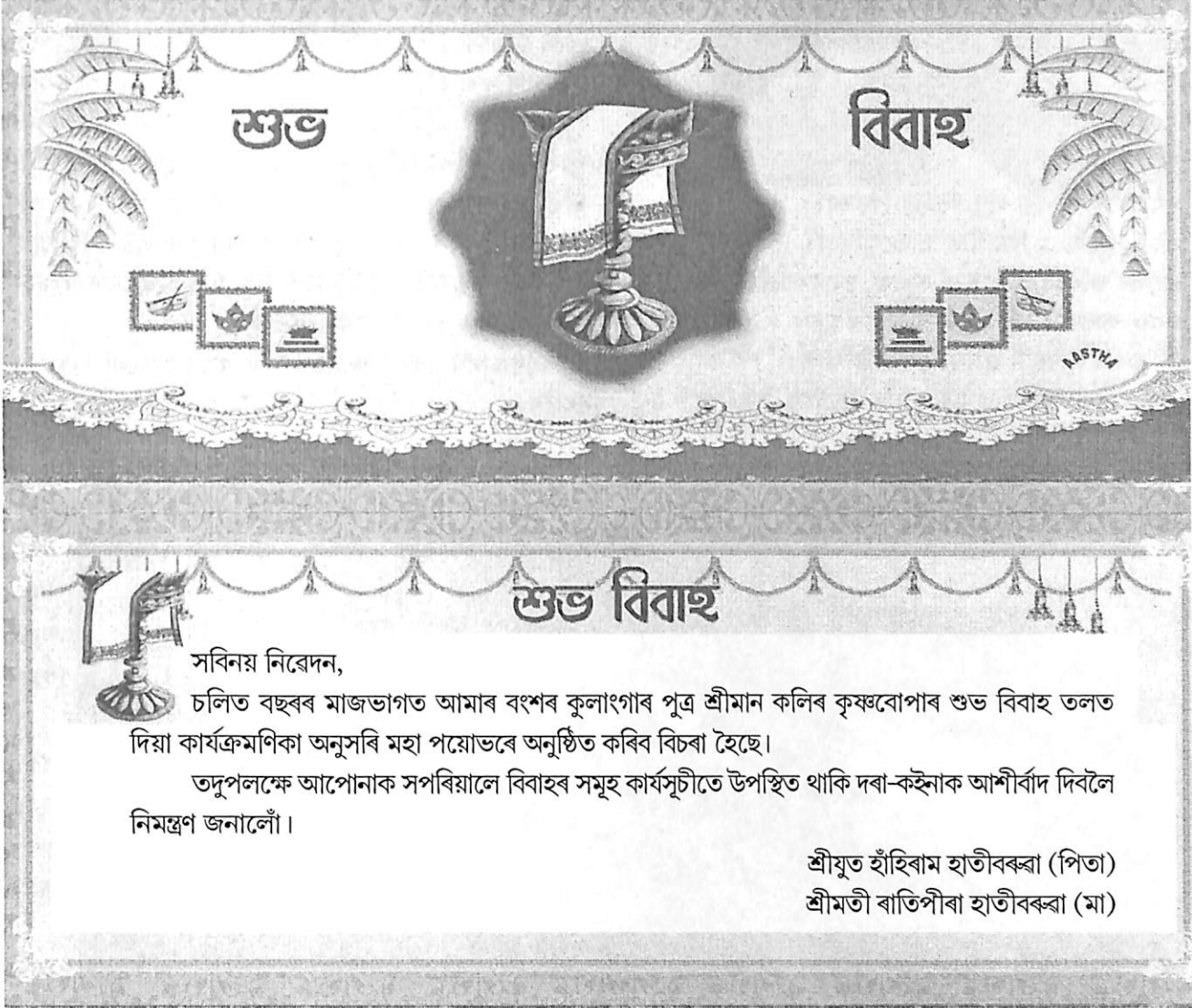
বিয়নিমেলখন নোহোৱালৈকে ঘৰ অৱশ্যে ঠিকেই চলি আছিল। মুহিৰ দেউতাকো কৰ্মঠ হৈয়ে আছে। দুখীয়া হ'লেও সিহঁতৰ অৱস্থা পানীত হাঁহ নচৰা বিধৰ নহয়। গৰুৱে-গায়ে, ধানে-চাউলে, মাছে-পুঠিয়ে সিহঁতৰ সংসাৰ একপ্ৰকাৰৰ স্বাৱলম্বী সংসাৰেই। নিজৰ মাটিৰ ধানে ভালকৈয়ে আঁটে বছৰটোলৈ বুলি। আধি আদি কৰি যি পায়, সেয়া বেচি কৰি দুই-এটকা নগদ ধনো উপাৰ্জন হয়। গতিকে ইমান চিন্তা-ভাবনাৰ কোনো প্ৰয়োজনই নাই। তাৰ মাক দেউতাকো তাক লৈ সুখীয়েই। কামে-বনেতো তাক টলোৱা টানেই। আনকি সি পঢ়া এৰোঁতেও তাৰ হোজা মাক-দেউতাকে এইবুলিহে ভাবিলে— বোলে নিজৰে মাটি-বাৰী আছে যেতিয়া তাতে খেতি-খোলা কৰিয়েই সুখেৰে খাব পৰা যাব। তাতে তেওঁলোকৰ বুঢ়া বয়সৰ সাৰথিও সিয়েই। গতিকে যি হৈছে ভালেই হৈছে। কিন্তু মুহিকান্তৰহে অলপ বেয়া লাগে, তাৰ পঢ়া আধৰুৱাকৈ এৰিব লগা হোৱাৰ বাবে। ইয়াৰ অন্তৰালত অৱশ্যে এটা কথা আছে। মুহিহঁতৰ লগত একেলগে পাঠশালাত পঢ়া মনেশ্বৰ মাষ্টৰৰ পুতেক বদন বৰ্তমান তেল কোম্পানীৰ ডাঙৰ অফিচাৰ। সৰুতে সি মুহিহঁতৰ লগতে আম-জামুক পাৰি খাইছিল। জেঠমহীয়া দুপৰীয়া নাঙঠ-পিঙঠ হৈ নদীত গোটেইকেইটা সাঁতুৰি ফুৰিছিল। কিন্তু অফিচাৰ হোৱাৰ বহুত দিনৰ পাছত এদিন গাঁৱৰ ঘৰলৈ আহোঁতে বাটত বদনৰ মটৰ মুহিকান্তৰ গাৰ কাষেদিয়েই পাৰ হৈ গ'ল। সি মুহিক দেখিও নেদেখাৰ ভাও ধৰি আঁতৰি গ'ল। সেইদিনা গোটেই দিনটো মুহিৰ মনটো কেনেবা কেনেবা লাগি থাকিল। হ'ব পাৰে সি গাঁৱলীয়া খেতিয়ক আৰু বদন ডাঙৰ অফিচাৰ, কিন্তু সেই বুলিনো সৰুকালৰে লগৰীয়াৰ প্ৰতিনো এনে ব্যৱহাৰ কৰিব পায়নে? সৌ বগাই ককাইদেউৰ ল'ৰা পবনটোতো তেনেকুৱা নহয়। সিওতো মহানগৰৰ কোনোবা আগশাৰী কলেজ এখনৰ প্ৰফেচাৰ। কিন্তু গাঁৱলৈ আহিলে আজিও সি ঘনৰ পাণ দোকানৰ আগৰ সেই ডেকাচাংখনত বহি সিহঁতৰ লগত এপৰ বেলি হাঁহি-মাতি ৰং-বহুইচ কৰি যায়। তাৰতো তেনেকুৱা ভেম নাই। আচলতে ভাল সদায় ভালেই। সেই কাৰণেইতো পবনে নামঘৰটোৰ উন্নতিৰ নামত চাৰিশ টকাও দি গ'ল। নহ'লে আজিৰ দিনত কোনেনো নিজ ইচ্ছাৰে ইমান টকা দান কৰে?

তেনেতে তাৰ মনলৈ কালি আবেলি পদ্মেশ্বৰে কো কথাটো আহিল। কালি ঘনৰ দোকানৰ সন্মুখত সি আৰু সৰু বহি থাকোঁতে সিফালৰপৰা পদ্মেশ্বৰো সেইখিনিতে আহি ওলকি তাৰ বোলে অহা মাঘমানলৈ ঘৰত বিয়া পাতি দিয়াৰ কথা ওলাইছে। সি হা-না একো কোৱা নাই। কিন্তু মুহিয়ে বুজি তিনিওকে বান্ধ খুওৱাৰ পৰিকল্পনা মানে ইতিমধ্যে হৈ গৈছে। পিছে বেলেগ কাম অলপ কৰাৰহে ইচ্ছা আছিল। সিহঁতৰ ঘৰ মেৰামতি কৰি অলপ ঠিক-ঠাক কৰাৰ কথা ভাবি আছিল। বেৰকেইখনৰ যিকেইটা খুঁটা অলপ হালিছে, সেইকেইটা পেনাৰ পাজৰাই বেৰকেইখনত নতুনকৈ চূণ দিয়াৰ। চালখনো এৰি চোৱাই পেলোৱা যাব। সিহঁতৰ পাছফালে বাঁহবাৰীত ভাল ভাল ভলুকা বাঁহ বহুত আছে। তাৰ কাৰণে চিন্তাই নাই। ভাল খেৰ ক'ত পায়, সেয়াই সি খবৰ কৰি ৰাখিছে। তাৰ বাহিৰে লাকটু যি লাগে সেয়াও বাক যোগাৰ হ'বই। কিন্তু অলপ দিনৰ তাৰ অন্য ধৰণৰ কিবা এটাহে মনলৈ আহি থকা হৈছে। কি হৈছে সি একো ক'ব নোৱাৰে। এই অসুবিধাটো হ'ল ব'হাগৰ মোমায়েকৰ ঘৰৰপৰা অহাৰ কিছু দিনৰ পাছৰপৰাই। মোমায়েক গাঁৱলৈ সি বিহুৰে-সংক্ৰান্তিয়ে কেতিয়াবাহে যায়। তাকো আৰু অহাহে হয়। গাঁৱৰ মানুহ এঘৰো তাৰ চিনাকি নহয়। এই সি যাওঁতে নৈ পাৰৰ চমু ৰাস্তাটোৰে যোৱাটোকে থিৰাং কৰি সি নৈ ঘাট পাওঁ পাওঁ হওঁতেই ঘাটৰপৰা একেবাৰে জলকুঁহু ছোৱালী এজনী গৰায়েদি ওপৰলৈ উঠি আহিল। প্ৰথমতে তভক খাই ব'ল। তাকে দেখি তাই খৰ খোজেৰে আঁতৰি গ'ল। অলপ সময়ৰ পাছত সিয়ো মোমায়েকৰ ঘৰলৈ বুলি খৰকে খোলে। কিন্তু প্ৰায়ে তাৰ মনলৈ ছোৱালীজনীৰ ছবিখন আহি থাকে হ'ল। সেই গভীৰ চকুসুৰিলৈ তাৰ মাজে মাজে বৰকৈ মনত পৰে হ'ল। তেতিয়া তাৰ এনেকুৱা লাগে যে গোটেই মাটি একেদিন হাল বাই শেষ কৰি দিব। চাপৰিৰ পৰা খেৰ আনি একেদিন ঘৰটোৰ চালখন চাই পেলাব। এইবাৰ গোটেই আটীতেই সৰিয়হ খেতি কৰিব। নাই নাই, তাৰ এই কথাটো কাৰোবাক ক'বই লাগিব। এইবাৰ খেতি চপায়েই সি কথাটো মাক-বাপেকক ক'ব। তাৰ বিশ্বাস এই অসুবিধাটোৰপৰা তাক একমাত্ৰ তাৰ মাক-বাপেকে বচাব পাৰিব। সি গৰুজনী খেদা মাৰি দি ভাবিলে কঠিয়াখিনি টাটীখন ভালকৈ মেৰামতি কৰি দিব, যাতে কঠিয়াখিনি নষ্ট নহয়। সি এইবাৰ আৰু ভালকৈ খেতি কৰিব।

এখন ব্যতিক্রমী ধৰ্মী বিবাহৰ নিমন্ত্ৰণী পত্ৰ

এম. মজিবুৰ বহমান
কৰ্মচাৰী, এ. ডি. পি. কলেজ

কাৰ্যসূচী

২৯-৫-২০১২ মঙ্গলবাৰ

আবেলি ৪-০০ বজাত তেলভাৰ যাত্ৰা।

নেতৃত্ব দিব : আলুচোৰ হালৈ : দৰাৰ মোমায়েক।

৩০-৫-২০১২ বুধবাৰ

ৰাতিপুৰা ৭-০০ বজাত : বিয়াৰ পতাকা উত্তোলন।

উত্তোলক : শ্ৰীহাঁহিৰাম হাতীবৰুৱা, দৰাৰ পিতা।

৭-১০, বজাত : বস্তি প্ৰজ্বলন।

প্ৰজ্বলক : শ্ৰীমতী ৰাতিপীৰা হাতীবৰুৱা, দৰাৰ মাতৃ।

৮-০০ বজাত : শ্ৰাদ্ধ আৰম্ভ।

ব্ৰাহ্মণ : শ্ৰীযুত পঞ্চানন দেৱশৰ্মা।

ANADALEKHA >> 2012 ৮৩

শ্রাদ্ধ কৰিব : শ্ৰীযুত ভীষ্ম হাতীবৰুৱা, দৰাৰ খুৰা।
 ৮-০০ বজাৰ পৰা নিমন্ত্ৰিত অতিথি সকলৰ অভ্যর্থনা আৰম্ভ।
 ৮-১০ বজাত : প্ৰদৰ্শনীৰ দ্বাৰা মুকলি।
 মুকলি কৰিব : মনেশ্বৰ ডেকা, দৰাৰ বিশ্বাসী পিয়ন।
 ৮-৩০ বজাত : স্মৃতিগ্ৰন্থ উন্মোচন।
 উন্মোচক : শ্ৰীমতী নয়নতৰা হাতীবৰুৱা, দৰাৰ প্ৰাক্তন প্ৰেমিকা।
 ১১-০০ বজাত : পানীতোলা কাৰ্য আৰম্ভ।
 পানী তুলিব : শ্ৰীমতী প্ৰেমেশ্বৰী হাতীবৰুৱা, দৰাৰ সৰুমা।
 ১২-০০ বজাত : শ্ৰাদ্ধ বিসৰ্জন।
 ১২-১৫ বজাৰ পৰা আবেলি ৩-০০ বজালৈ মধ্যাহ্ন
 ভোজন।
 ৩-২৫ বজাৰ পৰা লঘু আহাৰ বিতৰণ।
 ৩-৩০ বজাত : বিয়াগীত প্ৰতিযোগিতা।
 উদ্বোধন কৰিব : শ্ৰীপ্ৰতিভা কলিতা, দৰাৰ বান্ধৱী।
 ৬-০০ বজাত : দৰাৰ মাহ-হালধিৰে স্নান।
 স্নান কৰাব : গাঁৱৰে জীয়ৰী-বোৱাৰীসকলে।
 নিশা ৯-০০ বজাত দৰাৰ বৰ্ণাঢ্য আলোক সজ্জাৰে কইনা

ঘৰলৈ যাত্ৰা।

যাত্ৰা শুভাৰম্ভ কৰিব : শ্ৰীৰাতিপীৰা হাতীবৰুৱা, দৰাৰ মাতৃ।
 বিদ্ৰুং — দৰাক উপহাৰ দিয়া সকলক আলহী হিচাপে
 কৰা হ'ব। যিসকলে ৫০০/- টকা বা তাতকৈ ওপৰত
 সমপৰ্যায়ৰ মূল্যৰ সামগ্ৰী উপহাৰ দিয়ে, সেইসকল অতি
 ভি.আই. পি. হিচাপে গণ্য কৰা হ'ব। কোনো সদাশয় ব্যক্তি
 নোখোৱাকৈ উভতি যাব লগা হ'লে দৰাৰ ঘৰৰ মানুহক জগ
 কৰিব নোৱাৰিব। যিকোনো বিষয়তে দৰাৰ সিদ্ধান্তই চূড়ান্ত সি
 বুলি গণ্য কৰা হ'ব। কাৰোবাৰ কিবা অভিযোগ থাকিলে
 বন্ধু বৰীন বেলপুঙক লগ ধৰি আবেদন কৰিব পাৰিব।
 সকলোৰে ড্ৰিংকছ কৰাটো বাধ্যতামূলক। বিয়াগীত প্ৰতিযোগ
 ভৰ্তি মাচুল নালাগে। প্ৰথম পুৰস্কাৰ জিন্ছ পেণ্ট এটা আৰু
 কোকাকোলা কাপ। দ্বিতীয় পুৰস্কাৰ হুইস্কিৰ বটল এটা আৰু
 এক প্লেট। নিচুকনি বঁটা হিচাপে দিয়া হ'ব চাৰমিনাৰ চিগাৰেট
 এপেকেট আৰু এটা লিপষ্টিক।

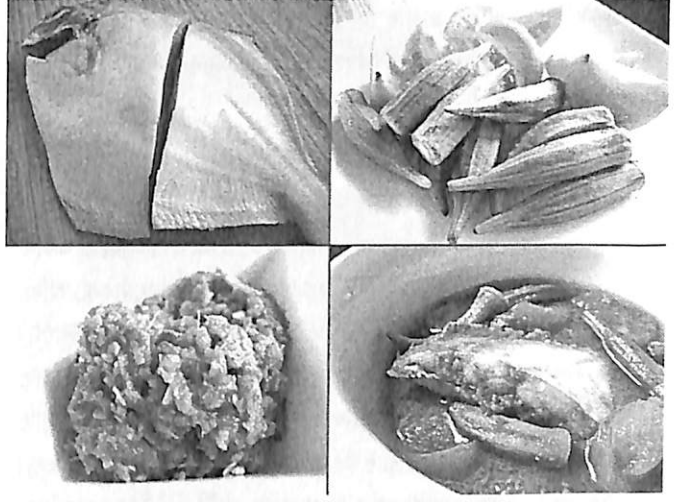
বিজ্ঞাপন যোগে আমন্ত্ৰণ কৰা বাবে কোনো দায়-দে
 নধৰিব।

ইতি।

(আনন্দলেখা)

বন্ধন প্রকৰণ

মুৰ্গীৰ চুপ

উপকৰণ :

মুৰ্গীৰ ষ্টক ৫০০ মিঃ লিঃ হাড় নথকা মুৰ্গীৰ মাংস, সৰু সৰুকৈ নহৰু ২ চামুচ, পিয়াঁজ এটা, জিৰা আধা চাহ চামুচ, ময়দা ১ টেবুল চামুচ, মাখন ২ চামুচ, বিফাইণ্ড তেল ১ চাহ চামুচ, বগা জালুকৰ গুড়ি আৰু নিমখ আন্দাজমতে, ক্ৰীম ১ টেবুল চামুচ।

প্ৰণালী :

মুৰ্গীৰ ষ্টক : প্ৰথমে হাড় থকা মাংস ৫০০ গ্ৰামৰ লগত ১ চামুচ সৰু সৰুকৈ কুটা নহৰু আৰু কুটা পিয়াঁজ লগতে নিমখ আন্দাজ মতে দি এক লিটাৰ পানীত সিজাব লাগে। মাংসখিনি ভালদৰে সিজাই পানীৰ পৰিমাণ ৫০০ মিঃ লিঃ হ'লে ছেক্সীৰে ছেকি ল'লে ষ্টকখিনি তৈয়াৰ হ'ব।

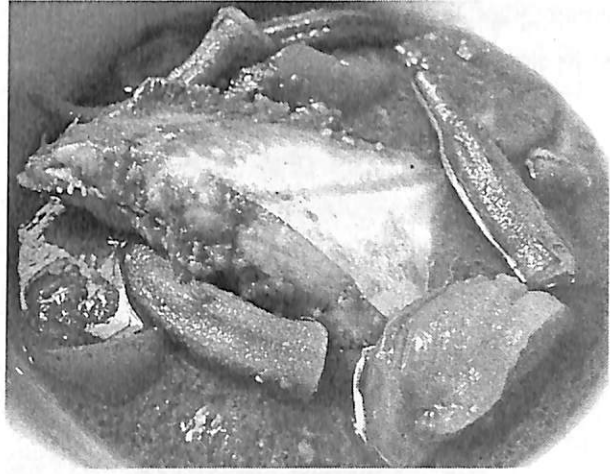
এতিয়া হাড় নথকা মাংসখিনি মাখনত কোমলকৈ ভাজি ল'ব, ইয়াৰ পিছত বিফাইণ্ড তেলত জিৰাখিনি ভাজি ল'ব। তেলতে কুটা নহৰু আৰু ময়দাখিনি ভাজি নমাই থ'ব। পিছত ষ্টকখিনিৰ লগত ভাজি বখা হাড় নথকা মাংস, জিৰা, ময়দা, নহৰু আৰু আন্দাজ মতে বগা জালুকৰ গুড়ি দি পুনৰ ৫ মিনিট উতলাব। গৰমে গৰমে চুপৰ বাটিত ঢালি ওপৰত ক্ৰীম সজাই পৰিৱেশন কৰক। এই চুপ খাবলৈ অতি সুস্বাদু।

নিশা

উচ্চতৰ মাধ্যমিক দ্বিতীয় বৰ্ষ

গাজ টেঙাৰ আঞ্জা

কলামাহ, কচুৰ খোৰ আৰু কঁঠাল গুটিখিনি প্ৰথমতে সিজাই ল'ব লাগিব। তাৰ পাছত কলামাহ, কচু খোৰ আৰু সিজাই খোৰা কঁঠাল গুটিখিনি গাজ টেঙাৰ লগত ভালদৰে সংমিশ্ৰণ কৰি পাঁচপূৰণ দি তেলত ভাজিব লাগিব। অলপ সময় ভাজি লোৱাৰ পাছত জোখমতে পানী দি উতলোৱাৰ পাছত গাজ টেঙাৰ আঞ্জা প্ৰস্তুত হ'ব।

বৰালি মাছৰ জাল

বৰালি মাছখিনি ভালদৰে ভাজি ল'ব লাগিব। কোমোৰা আৰু মচুৰ ডালিখিনি প্ৰথমতে সিজাই ল'ব লাগিব। পিয়াঁজ, নহৰু, আদা আদি মচলাখিনি তেলত দি তাৰ পাছত সিজাই খোৰা কোমোৰা আৰু মচুৰ ডালিখিনি তাত দি ভালদৰে ভাজিব লাগিব। অলপ সময় ভাজি লোৱাৰ পাছত বৰালি মাছখিনি কোমোৰা আৰু

মচুৰ ডালিখিনিৰ লগত দি নিজৰ জোখত পানী দি ভালদৰে উতলোৱাৰ পাছত বৰালি মাছৰ জালৰ আঞ্জা প্ৰস্তুত হ'ব।

পাভ মাছৰ চৰ্চৰি

প্ৰথমতে পাভ মাছখিনি ভালদৰে ভাজি ল'ব লাগে। তাৰ পাছত পূৰৈ শাকখিনি ভালদৰে কাটি লৈ আৰু বগা সবীয়হ অলপ পিহি ল'ব লাগে। সেইখিনি তৈয়াৰ কৰি লৈ পিঁয়াজ, নহৰু, আদা, কেঁচা জলকীয়া আৰু হালধি দি পূৰৈ শাকখিনি ভাজিব লাগে। অলপ সময় শাকখিনি ভজাৰ পিছত বগা সবীয়হখিনি তাৰ লগত দি দিব লাগে। শাকখিনি অলপ জহাৰ পাছতেই ভাজি থোৱা পাভ মাছখিনি শাকখিনিৰ লগত দি তাত জিৰা গুড়া আৰু ধনিয়া গুড়া দি অলপ সময় ভাজি তাত অলপমান পানী দি উতলাব লাগে। যেতিয়া পানীখিনি শুহি যাব তাত গৰম মচলা দি নমাই থ'ব লাগে।

পাৰ মাংসৰ লগত পচলাৰ জাল

প্ৰথমতে পাৰ মাংস আৰু পচলাখিনি ভালদৰে কাটি ল'ব লাগে। তাৰ পাছত তেল, আদা, নহৰু, পিঁয়াজ, হালধি গুড়া, জিৰা গুড়া, ধনিয়া গুড়া আৰু তাৰ লগত জলকীয়া গুড়া দি কাটি থোৱা পাৰ মাংসখিনি আৰু পচলাখিনি হাতেৰে মথি ল'ব লাগিব। তাৰ পাছত তেলত তেজপাত দি আৰু লগত জোখমতে নিমখ দি মাংসখিনি ভাজিব লাগিব। ভাজি হোৱাৰ পাছত গৰম পানী দি অলপ সময় উতলাই গৰম মচলা দি নমাই থ'ব লাগে।

নাৰ মাছৰ টেঙা জোল

প্ৰথমতে নাৰ মাছখিনি ভালদৰে ভাজিব লাগে। তাৰ পাছত বটা টেঙাৰ পাতখিনি মিহিকৈ কাটি লৈ তেলত পিঁয়াজ দি পাতখিনি ভাজি লৈ ভাজি থোৱা নাৰ মাছখিনি তাত দি, পানী দি উতলাব লাগে। ভালদৰে উতলোৱাৰ পাছত নাৰ মাছৰ টেঙা জোল প্ৰস্তুত হ'ব।

গাজৰৰ লাডু

গাজৰখিনি পিহনাত ভালদৰে মিহিকৈ পিহি ল'ব লাগে। তাৰ পাছত পিহি থোৱা গাজৰখিনিৰ লগত জোখমতে চেনি আৰু গৰম মচলা দি মিহলাব লাগিব। মিহলোৱাৰ পাছত গৰম কেৰাহীত দি অলপ সময় ভজাৰ পিছত অলপ আঠা হওঁতেই নমাই লৈ তাৰ পাছত হাতেৰে মথি মথি লাডু বনাব লাগে।

উষা কুমাৰী শইকীয়া

স্নাতক দ্বিতীয় বৰ্ষ

বন্ধনৰ এটা সাধাৰণ আৰু সহজ প্ৰণালী

নাৰিকলৰ সৈতে দহিকচুৰ আঞ্জা

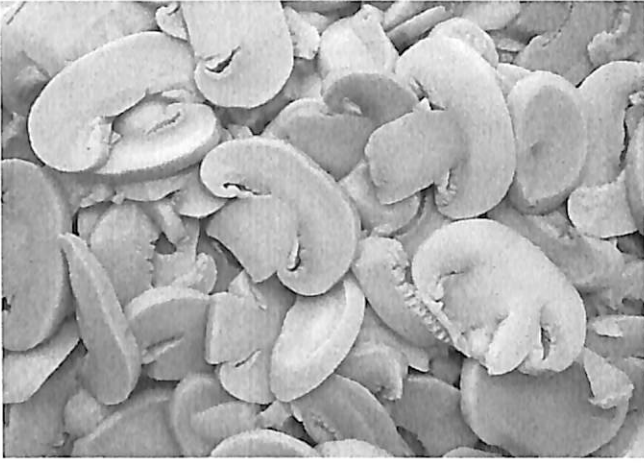
উপকৰণ : নাৰিকল এটা, দহিকচুৰ ঠাৰি দুডাল, পিঁয়াজ, কেঁচা জলকীয়া, ধনিয়া, জিৰা বটা, ইলাচি, কাজু বাদাম, নিমখ, হালধি (আন্দাজমতে)

প্ৰকৰণ : সৰ্বপ্ৰথমে নাৰিকলটোক ভালদৰে মিহিকৈ কৰি ল'ব লাগে। তাৰ পিছত কেৰাহীত অলপ কম পৰিমাণে তেল ব্যৱহাৰ কৰি সেইখিনি গৰম হোৱা পিছত নাৰিকলখিনি তাত দি দহমিনিটমান সময় ভাজি থাকিব লাগে। তাৰ পিছত সেইখিনি নমাই আন এটা পাত্ৰত অলপ তেল বেছি পৰিমাণে গৰম হ'বলৈ দি পিঁয়াজ, মিহিকৈ কুটা কেঁচা জলকীয়া, ধনিয়া, জিৰা বটা, নিমখ আৰু হালধি সোৱাদ অনুসাৰে দি সকলো বস্তুখিনি দুই মিনিটমান ভাজি লোৱাৰ পিছত তাত টুকুৰা টুকুৰকৈ কটা কচুখিনি দি ভাজি থাকিব লাগে আৰু পোন্ধৰ মিনিটমান সেইখিনি ভজাৰ পিছত তাত আগতীয়াকৈ ভাজি থোৱা নাৰিকলখিনি মিহলাই সেইখিনি min কৰি ৫/৬ মিনিটমান ভাজি শেষত মিহিকৈ কটা ইলাচি আৰু কাজু বাদামখিনি কচুখিনিৰ ওপৰত ছটিয়াই নমাই দিয়ক আৰু অলপ ঠাণ্ডা হোৱাৰ পিছত পৰিৱেশন কৰক।

মামন শইকীয়া

স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

কাঠফুলাৰ বিবিধ ব্যঞ্জন

কাঠফুলা পনিৰ

কাঠফুলা	২০০ গ্ৰাম
পনিৰ	১০০ গ্ৰাম
পিঁয়াজ	৩ টা
নহৰু	৮ ফুটা
জিৰা	আধা চামুচ
হালধি	আধা চামুচ
ধনিয়া গুড়ি	২ চামুচ
গৰম মছলা	আধা চামুচ
বিলাহী	৩ টা
ঘিউ	২ চামুচ
নিমখ আৰু জলকীয়া	সোৱাদনুসৰি

প্ৰণালী — প্ৰথমে কাঠফুলাখিনি ধুই সৰু সৰু টুকুৰা কৰি কুটি ল'ব লাগে। তাৰ পাছত কেৰাহীত ঘিউ গৰম কৰি জিৰাখিনি ভাজি লৈ পিহি লোৱা আদা, নহৰু আৰু পিঁয়াজ কেৰাহীত দি বঙচুৱা হোৱালৈকে ভাজিব। এতিয়া কুটি লোৱা বিলাহী কেৰাহীত দি ভালদৰে লৰাই জোখমতে নিমখ দি জুই কমাই অলপ সময় সিজাব। অন্য এখন কেৰাহীত পনিৰ আৰু কাঠফুলা ভাজি লৈ সিজাই লোৱা বিলাহীৰ লগত মিহলাই জোখমতে পানী দি দহ মিনিট সময় ৰান্ধিব। তাৰ পাছত গৰম মছলা দি নমাই থ'ব।

কাঠফুলাৰ তৰকাৰী

কাঠফুলা	২০০ গ্ৰাম
পিঁয়াজ	২ টা
নহৰু	৬ ফুটা
আদা	এটুকুৰা
বিলাহী	২ টা (ডাঙৰ)
হালধি	আধা চামুচ

ধনিয়া গুড়ি	আধা চামুচ
জিৰা	আধা চামুচ
দৈ	১ কাপ
ঘিউ	১ চামুচ
নিমখ আৰু জলকীয়া	সোৱাদনুসৰি

প্ৰণালী — কাঠফুল আৰু বিলাহী ধুই টুকুৰা কৰি ল'ব। জুইৰ ওপৰত কেৰাহী তুলি ঘিউখিনি গৰম হ'বলৈ দিব। গৰম ঘিউত জিৰাখিনি ভাজি ল'ব। পিহি লোৱা আদা-নহৰু আৰু কুটি লোৱা পিঁয়াজ গৰম ঘিউত বঙচুৱা হোৱালৈকে ভাজিব। সোৱাদৰ জোখাৰে নিমখ দি বিলাহীখিনি ভাজিব। ইয়াৰ পিছত দৈখিনি দি অলপ সময় লৰাই থাকি কাঠফুলাখিনি দি লৰাই জুই কমাই দিব। প্ৰয়োজন হ'লে অলপমান পানী দিব পাৰি। দহ মিনিটমান জুইৰ ওপৰত ৰাখি নমাই থৈ গৰমে গৰমে পৰিৱেশন কৰিব।

বিলাহীৰ পূৰ

বিলাহী	৪ টা (ডাঙৰ)
কাঠফুলা	১০০ গ্ৰাম

পিঁয়াজ	৪ টা
কণী	১ টা
ভিনেগাৰ	২ চামুচ
মাখন	১৫ গ্ৰাম
নিমখ	সোৱাদানুসৰি

চাউল	১০০ গ্ৰাম
পিঁয়াজ	২ টা
ইলাচি	২ টা
লং	৪ টা
তেজপাত	২ টা
ডালচেনি	২ টুকুৰা

প্ৰণালী— বিলাহীকেইটা প্ৰথমে ধুই লৈ প্ৰতিটো বিলাহীৰ মাজেদি দুভাগ কৰি কাটিব। ভিতৰৰ শাহখিনি উলিয়াই পেলাব। তাৰ পাছত কাঠফুলা আৰু পিঁয়াজখিনি কুটি লৈ এটা কেৰাহীত তেল গৰম কৰি সামান্য ভাজিব। ইয়াৰ পাছত জোখমতে ভিনেগাৰ, নিমখ আৰু জালুক দি লৈ উলিয়াই থোৱা শাহখিনি যোগ দি অলপ সময় পানী শুকাই যোৱালৈকে ৰান্ধিব। এতিয়া কেৰাহীটো জুইৰ পৰা নমাই মিশ্ৰণখিনিত ফেটি লোৱা কণীটো যোগ কৰি ভালদৰে মিহলাই ল'ব। তাৰ পাছত আধাফালকৈ কাটি থোৱা বিলাহীত মিশ্ৰণটো ভৰাই দি বাহিৰৰ ফালে অলপ মাখন সানি দিব। এতিয়া ইয়াক পাঁচ-দহ মিনিটৰ বাবে অভেনত বেক কৰিলে খোৱাৰ উপযোগীকৈ প্ৰস্তুত হ'ব।

কাঠফুলাৰ পোলাও

কাঠফুলা	১০০ গ্ৰাম
বাচমতি চাউল	২৫০ গ্ৰাম
বাকলি গুচোৱা	
কেঁচা মটৰ	৫০ গ্ৰাম
পিঁয়াজ	২ টা
সেউজীয়া জলকীয়া	১ টা
জিৰা	১ চামুচ
ঘিউ	১ চামুচ
নিমখ	সোৱাদানুসৰি

প্ৰণালী— বাচমতি চাউলখিনি ধুই নিকা কৰি এঘণ্টামান পানীত তিয়াই ৰাখিব। ইয়াৰ পাছত কেৰাহীত ঘিউ উপযুক্ত নিৰিখত দি পিঁয়াজ চকলিয়াই গৰম ঘিউত দি লগত জিৰাগুড়িৰে সৈতে ৰঙচুৱা কৰি ভাজিব। এতিয়া কাঠফুলাৰ লগত মটৰ, জলকীয়া আৰু নিমখ কেৰাহীত দি একেলগে ভাজিব। ইয়াৰ পিছত ধুই থোৱা চাউলখিনিত ভাজি থকা কাঠফুলাৰ লগত দি ভালদৰে লৰাই জুই কমাই দি অলপ সময় ভাজিব। ভজা হ'লে আন্দাজমতে পানী দি পাঁচ-পোন্ধৰ মিনিট পৰ্যন্ত ৰান্ধিব। তাৰ পিছত কেৰাহীটো জুইৰ পৰা নমাই থৈ গৰমে গৰমে পৰিৱেশন কৰক।

কাঠফুলাৰ বিৰিয়ানী

কাঠফুলা	১০০ গ্ৰাম
---------	-----------

প্ৰণালী— ইলাচি, লং, ডালচেনি আৰু তেজপাত একেলগে ধুই গুড়ি কৰি লৈ এখন পাতল কোমল পৰিষ্কাৰ কাপোৰত ক'ল'ব। কাঠফুলাখিনি ধুই টুকুৰা টুকুৰ কৰি কাটি ল'ব। এতিয়া এটা কেৰাহীত পানী দি তাত কাপোৰত বান্ধি থোৱা মছলাখিনি টোপোলা আকাৰেই কেৰাহীৰ পানীত দি কেৰাহীটো জুইৰ ওপৰত উঠাই দিব। একেখিনি পানীতে কুটি লোৱা কাঠফুলাখিনি সিজাব। তিনি মিনিটমান সময় সিজোৱাৰ পাছত কাঠফুলাখিনি আৰু মছলাৰ টোপোলাটো পানীৰ পৰা উঠাই আনিব। এতিয়া সেই একেখিনি পানীতে ধুই থোৱা চাউলখিনি অলপ সময় সিজাব। চাউলখিনি আধা সিজা হ'লেই নমাই থ'ব। এটা কেৰাহীত তেল গৰম কৰি তেজপাত আৰু পিঁয়াজ দি কাঠফুলাখিনি ভাজি শেষত আধা সিজা চাউলখিনি কাঠফুলাৰ লগত দি পাঁচ-দহ মিনিটমানৰ বাবে কম জুইত ৰান্ধি নমাই থ'ব।

কাঠফুলাৰ ফুলৰি

কাঠফুলা	২৫০ গ্ৰাম
পিঁয়াজ	২ টা
কেঁচা জলকীয়া	৪ টা
ব্ৰেড	৬ চকল
কেঁচা মটৰ	৫০ গ্ৰাম
আদা	১ টুকুৰা
বেচন	২ চামুচ
ঘিউ	ভাজিবৰ জোখাৰে

নিমখ

সোৱাদানুসৰি

প্ৰণালী— কাঠফুলাখিনি ধুই পৰিষ্কাৰ কৰি ল'ব। পিঁয়াজ আৰু আদা পিহি ল'ব। ব্ৰেডখিনি পানীত ভালদৰে ভিজাই চেপি ল'ব। এতিয়া কাঠফুলা, আদা, পিঁয়াজ, ব্ৰেড আৰু বেচনখিনি একেলগে সানি ল'ব। নিমখ আৰু কুটি লোৱা জলকীয়াখিনিৰে মিশ্ৰণটো সম্পূৰ্ণ কৰিব। তাৰ পাছত কেৰাহীত ঘিউ গৰম কৰি সানি লোৱা উপকৰণখিনিৰে সৰু সৰু লাৰু কৰি ঘিউত ভাজি গৰমে গৰমে পৰিৱেশন কৰক।

কাঠফুলাৰ আচাৰ

কাঠফুলা	৫০০ গ্ৰাম
বঙা জলকীয়া গুড়ি	২ চামুচ (ডাঙৰ)
হালধি	১ চামুচ (ডাঙৰ)
আদা	২৫ গ্ৰাম
গুৰামুৰি	২ চামুচ (ডাঙৰ)

ইলাচি

৬ টা

লং

৪ টা

বগা সৰিয়হ

১ চামুচ (ডাঙৰ)

এচিটিক এচিড

২ চামুচ

মিঠা তেল

১০০ মিঃ গ্ৰাম

নিমখ

সোৱাদানুসাৰে

প্ৰণালী— প্ৰথমে কাঠফুলাখিনি ধুই চাফা কৰি টুকুৰা কৰি লৈ পাঁচ মিনিটমান সময় সিজাই ল'ব। ইয়াৰ পিছত কাঠফুলাখিনি পানীৰ পৰা টুকি ভালদৰে শুকাবলৈ দিব। এতিয়া যতনাই লোৱা মছলাখিনি (জলকীয়া, আদা, গুৰামুৰি, ইলাচি, লং, বগা সৰিয়হ আদি) গুড়ি কৰি ল'ব। এটা কেৰাহীত তেল গৰম কৰি মছলাখিনি ভাজি কাঠফুলাখিনি তাতে দি ভালদৰে লৰাই নমাই থ'ব। তাৰ পাছত এচিটিক এচিডত মিহলাই কাঠফুলাখিনি এটা পৰিষ্কাৰ পাত্ৰত ভৰাই থৈ মাজে মাজে ব'দত দিব আৰু এনেদৰে তৈয়াৰী সুস্বাদু আচাৰ বহুত দিনলৈ খাব পাৰিব। ■

অসমৰ থলুৱা বাদ্য

অনুকৰণীয়

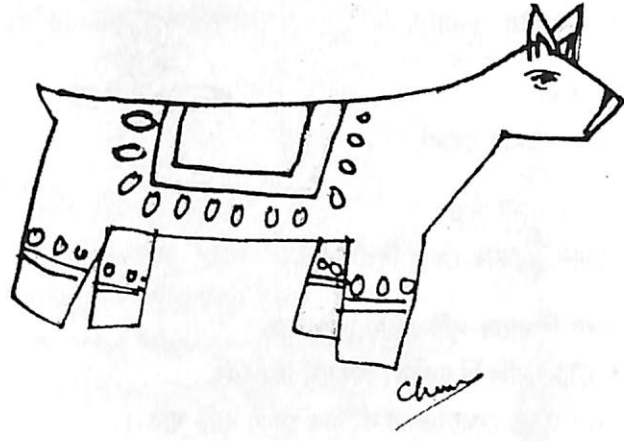
- হৈ-চৈ আৰু লৰা-ঢপৰাৰ মাজতো ধীৰ-স্থিৰভাৱেহে আগবাঢ়ি যাবা। নীৰৱতাত আছে গভীৰ শান্তি, পাহৰি নাযাবা।
- যিমান পাৰি, নিজৰ খুঁটি এৰি নিদিয়াকৈ আটাইৰে লগত মিলেৰে থাকিবা।
- নিজে সঁচা বুলি ভবা কথাটো শান্তভাৱে আৰু স্পষ্টকৈ প্ৰকাশ কৰিবা। আনৰ কথালৈ কাণ দিবা— আনকি মূঢ়মতি আৰু অজ্ঞসকলৰ কথা শুনিবা। তেওঁলোকৰো ক'বলগীয়া থাকে।
- ডাঙৰ ডাঙৰকৈ কথা কোৱা, অমার্জিত আৰু দন্দুৰা প্ৰকৃতিৰ লোকৰ পৰা নিলগত থাকিবা— এনেবোৰ মানুহে মন-মেজাজ বিৰক্ত কৰে।
- আনৰ লগত নিজকে বিজাই চালে তুমি গৰ্বী হ'বা, নহয় তোমাৰ মনটো ঈৰ্ষান্বিত হ'ব, কাৰণ তোমাতকৈ ওপৰৰ আৰু তলৰ মানুহ সদায় থাকিব।
- যিমানখিনি কৰিব পাৰিলা, আৰু অধিক কৰাৰ যি আঁচনি তোমাৰ আছে, সেইখিনিকে লৈয়ে সন্তোষেৰে থাকা।
- যিমনেই সামান্য নহওক কিয়, নিজৰ কৰ্মজীৱনৰ প্ৰতি উদাসীন নহ'বা, কাৰণ পৰিৱৰ্তনশীল কালপ্ৰবাহত ই তোমাৰ বাবে এক পৰম সম্পদ।
- নিজৰ কাম-কাজত সাৱধান হ'বা, কাৰণ সংসাৰখন ঠগ-বাজিৰে ভৰা। পিছে সংসাৰত ভালো আছে; তালৈ আওকাণ নকৰিবা।
- বহুতো মানুহে উচ্চ আদৰ্শ সাৰোগত কৰি সেইমতে জীৱন-যাপন কৰিবলৈ যত্ন কৰে; জীৱন সৰ্বত্ৰ যোগ্যতা প্ৰকাশৰ অৱকাশ থাকে।
- স্বয়ী প্ৰকৃতিত স্থিৰ হৈ ৰ'বা। আবেগ-অনুভূতিবোৰৰ কপটালি নকৰিবা।
- প্ৰেমত আস্থা নেহেৰুৱাবা; কাৰণ অনেক মনোবেদনা স্বপ্নভংগৰ কাৰণ হ'লেও তৃণৰ দৰেই ই চিৰন্তন।
- বয়সৰ শিকনি মানিবা; যৌৱনৰ কামনা-বাসনা বিনা আশ্ৰয় বিসৰ্জন দিবা।
- আকস্মিক দুৰ্ভাগ্যৰ মুখামুখি হ'ব পৰাকৈ মনত সাহস কিন্তু দুৰ্ভাগ্যৰ আশংকা কৰি মনটোক অযথা কষ্ট নিদিবা।
- ক্লান্তি আৰু নিসংগতায়ৈ অনেক দুশ্চিন্তাৰ উদ্ৰেক কৰে।
- সংযম ৰক্ষা কৰি চলিবা, কিন্তু নিজৰ প্ৰতি অযথা কঠোৰ নহ'বা। গছৰ দৰে, তৰাবোৰৰ দৰে তোমাবোৰো এই বিশ্বত স্থান আছে, তোমাবোৰো অধিকাৰ আছে।
- তুমি উপলব্ধি কৰিব পাৰাই বা নোৱাৰাই, এই চৰাচৰ বিশ্ব আশ্ৰয় নিয়মতে চলি আছে।
- ভগৱানক তুমি যি বুলিয়ে নাভাবা, তেওঁৰ ইচ্ছাৰ ওচৰত তুমি সমৰ্পণ কৰিবা।
- তোমাৰ কৰ্ম, তোমাৰ অভিলাষ যিয়েই নহওক কিয়, জীৱন হুলস্থূলীয়া উদ্দাম গতিত তোমাৰ মনঃশান্তি কদাপি বিঘ্নিত হ'ব নিদিবা।
- অনেক কৃত্ৰিমতা, ক্লেশ আৰু স্বপ্নভংগ সত্ত্বেও, এইখন এখন সুপৃথিৱী।
- হুঁচিয়াৰ হ'বা। সুখী হ'বলৈ যত্ন কৰিবা।

কবিতা

শিয়াল আৰু বান্দৰ :
এটা সম্ভাৰ্য্য ৰাজনৈতিক সাধুকথাৰ খচৰা

জীৱন নবহ
মুৰব্বী অধ্যাপক

এজাক শিয়াল আৰু এজাক বান্দৰৰ
লুটি-বাগৰ খেল চাওঁ আহক

ৰাইজ বহক
খেল চাওক

হোৱা- শিয়ালে-বান্দৰে একেলগে চিঞৰে
খোৱা- চিঞৰটোৱে খেল চাওঁতাসকলৰ শিহৰণ তোলে।

বাঃ মজাৰ খেল।

চমৎকাৰ! চমৎকাৰ!!

আৰু লুটি-বাগৰ দিয়ক

গছত উঠাই গুৰি কাটক

ৰাজভঁৰাল সমান সমান কৰক

খোৱা খোৱা পেট ফুলি যোৱাকৈ খোৱা

ৰাইজ হাততালি দিয়ক

আৰু খেল চাওক

হোৱা- দে তেজ পখালোঁ মুখ

খোৱা- ভোজন কৰোঁ দুখীয়াৰ সুখ।।

ৰাইজ হাততালি দিয়ক

খেল চাওক আৰু হাঁহক

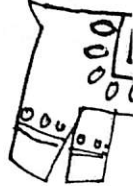
।। এজনে বিং মাষ্টৰৰ দৰে হাতৰ ভংগিমাৰে দেখুৱাই থাকিব।।

হোৱা- দে শিং খান্দো মাটি

খোৱা- চহাওঁ মাটি কোম্পানীক দিওঁ।।

চমৎকাৰ! হাততালি দিয়ক ৰাইজ

হাততালি দিয়ক

।। বান্দৰ-শিয়ালে সুৰ সলনি কৰি গাব।।

তেজো পালোঁ

মাটিও পালোঁ

এতিয়া পানী ক'ত পানী

পানী খাওঁ পানী দিওঁ

পানী দিওঁ পানী খাওঁ

।। খৰতকীয়া সুৰত গাব।।

হোৱা- খেল চাওঁতাসকল

খোৱা- জহন্মামে যোৱা।।

।। বান্দৰ-শিয়ালৰ শাও খাই

খেল চাওঁতা ৰাইজৰ হঠাৎ হুঁচ আহে।।

অঁ খেল চাওঁতাসকল জহন্মামে যাব লাগে—

তেনে এইবাৰ আমাৰ খেল চা

।। বান্দৰ-শিয়ালক ঘেৰি ধৰে

আৰু আৰম্ভ কৰে।।

তেজ খোৱা মাটি খোৱা

পিঠি পাতি থিয় হোৱা

চৌৰ্প চৌৰ্প

হোৱা খোৱা

হালোৱা এছাৰিৰ কোব খোৱা

তেজ খোৱা মাটি খোৱা

কাণত ধৰি থিয় হোৱা

হোৱা খোৱা

কোদোৰ কামোৰ খোৱা

পানী খাওঁ পানী দিওঁ

কোটকোৰা কাঁইটৰ কোব দিওঁ

।। বান্দৰ-শিয়ালে লুটি-বাগৰ দিব আৰু
বিষত টেটু ফালি চিঞৰিব। যিমনে চিঞৰিব
সিমনে পিঠিত কোটকোৰা কাঁইটৰ কোব বাঢ়ি যাব।।

হোৱা-

গোটেই শৰীৰ জ্বলা-পোৰা

খোৱা -

জুৰ লওঁ জুৰ লওঁ

লুইতৰ বুকুলৈ দৌৰ লওঁ

।। কাঁইটীয়া কোব সহিব নোৱাৰি
লুইতৰ শুকান বালিময় পানীত জাঁপ দি
বান্দৰ-শিয়ালৰ হাত-মূৰ ভাগে।।

হোৱা- উস! উস!

খোৱা- পানী নাইকিয়া হ'ল চোৱা

পানী, পানী ক'ত

পানী খাওঁ পানী খাওঁ

দেহ যাওঁ দেহ যাওঁ

।। কপালত হাত দি।।

উস! উস!

চোৱা সখী নদীখন বালিময় হ'ল

সেউজীয়া গাঁওখন শুকাই গ'ল

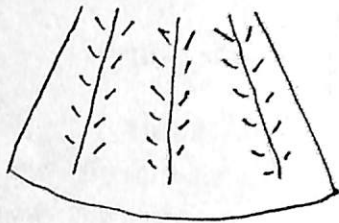
খেতিয়কসকল খীণাই গ'ল

ডিঙি শুকাই গৈছে সখী

পানী খাওঁ পানী খাওঁ

পানী নাই পানী নাই

পানী ক'ত পানী ক'ত

তেজ হ'ল

ব'লা সখী দিন যেন পোহৰ হৈ থকা সৌ
ৰাজকাৰেঙত পানী বিচাৰি যাওঁ

।। ৰাজকাৰেং। লুইতৰ পৰা অলপ দূৰৈত।

চাৰিওফালে বিজুলীবাতিৰে পোহৰাই তোলা।

কাৰেঙৰ ভিতৰত উচ্চগ্রামত চলি থকা নৃত্য-গীতৰ আৰম্ভ
বাহিৰলৈ বিয়পি পৰিছে। ৰজা, ডা-ডাঙৰীয়াসকল
সুন্দৰী যুৱতীৰ নৃত্য চাই মগ্ন হৈ মদিৰা পান কৰি থাকে

হোৱা- আমাকো অলপ পানী দিয়া

খোৱা- পানী খাওঁ পানী নাপালে মৰি যাওঁ।

।। বান্দৰ-শিয়ালৰ চিঞৰ ডা-ডাঙৰীয়াসকলে নৃত্য

হোৱা- পানী ক'ত পানী

খোৱা- পানী খাওঁ পানী নাপালে মৰি যাওঁ।।

।। শিয়াল-বান্দৰে আতুৰত চিঞৰে

এই চিঞৰ উচ্চগ্রামত চলি থকা-নৃত্য-গীতৰ আৰম্ভত
যায়।

চোৰৰ দৰে চোপ লৈ থকা শিয়াল-বান্দৰজাকক দেখি
ৰাজকাৰেঙৰ চমুৰীয়ে বন্দুক দেখুৱাই সিহঁতক খেদি পঠায়
সিহঁতে বন্দুকৰ ভয়ত পলাই আহি
পুনৰ লুইতৰ পাৰত থিয় হৈ চকুলো টুকি
কৰুণভাৱে নৈখনলৈ চাই—।।

পাতল জোনাক।

নৈখন বগা হৈ শুই আছে।

বালিৰ ওপৰত হাজাৰ হাজাৰ ভৰিৰ খোজৰ চিন
লানি নিছিগাকৈ পাৰলৈ উঠি গৈছে।

অ'ত-ত'ত ডোঙা বন্ধা পানীত থকা

মাছ আৰু নাওবোৰ চিৎকাৰ কৰি ৰাউচি জোৰা

কান্দোন এজাক পাতল আন্ধাৰত বিয়পি

খোজৰ লিকবোৰ অনুসৰণ কৰি গৈ থাকে..... আৰু

কান্দোনজাকৰ লগে লগে অনুচ্চ সুৰত ওলাই আহে—

আই মাটি ক'ত

আই পানী ক'ত

পানী মাটি তেজ হ'ল আই

অভিযোগ

নিয়ৰৰ সেমেকা গচকি গুচি গ'ল নিশাটো
এন্ধাৰৰ ছিটিকনিৰে এতিয়াও উচ্ছৃঙ্খল ভাবনাৰ চোতাল
বহুতৰ কাৰণে মই এটা ডাঙৰ অভিযোগ
নিশাৰ নিদ্রাহীনতা মই
অস্থিৰ মনৰ কাৰণ মই
আবেগ-অনুভূতিৰ চৰম পৰ্যায় মই,
সকলোৰে মুখত এটাই কথা
মৰীছিকা নে দিঠক মই...

এনেকুৱা বহু অভিযোগেৰে অভিযুক্ত হৈও
মই কবিতা লিখো ভালপোৱাৰ

কোনে জানো কৈছিল মোক
বাগিচাৰ পৰা ওলাই অহা
মই হেনো এটা বদনামী পখিলা
বাটে বাটে ফুলৰ দুৰ্নাম ৰটো
গুঁঠে গুঁঠে সানি দিওঁ
প্ৰেমহীন শব্দ নিৰস কবিতাৰ
কবিতাৰ সাতোটা ৰঙত মই হেনো এটা কলঙ্কিত দাগ
তথাপিও মই কবিতা লিখো
একান্ত আত্মীয়তাৰে সঙ্গ দিওঁ নিশাৰ নিৰ্জনতাক ॥

সোঁৱৰণী

এটা ৰাতিৰ দৰে অন্ধকাৰ হৈ
কেতিয়াবা আপোনাৰ কাষলৈ যাম
আপুনি উপলব্ধিৰে চিনিব লাগিব মোক,
হাতত মোৰ শুকান পাত
বুকুত মোৰ সৰা ফুল
আপুনি নেদেখা এন্ধাৰতো দেখিব লাগিব সেইবোৰ;

আনৰ কথা কি নাজানো
আপোনাক যদি সোধে কোনোবাই
আপোনাৰ দুখৰ কাৰণ কি?
আপোনাৰ উচ্চাৰিত অনুচ্চাৰিত ভাষাই
ল'ব লাগিব মোৰেই নাম ॥

উজুটি

কোনোটো বাটেই মসৃণ নহয়
এটা নহয় এটা উজুটি থাকেই সকলোতে

উজুটি থাকিলেও
কোনোবাটো বাটত ভাল লাগে সপোন দেখি
আহত হৈও ভাল লাগে

এয়া মই কোন বাটে আহি আছোঁ
য'ত সপোনৰ মধুৰতা নাই
য'ত উজুটিৰো নাই যন্ত্ৰণা ॥

কবিতা

এজাক বৰষুণৰ কাৰণে ৰৈ আছিল তেওঁ
সামান্য নিলগত
ময়ো এচেৰেঙা ৰ'দৰ প্ৰতীক্ষাত
মহাবিপদত পৰিল আকাশ
ইমান সামান্য দূৰত্বত এয়া কেনেকৈ সম্ভৱ
তেওঁক বৰষুণ দিলে ছিটিকনি পৰিব মোৰ গাত
মোক ৰ'দ দিলে সেই তাপে পুৰিব তেওঁকো
সমাধানহীন হৈ এতিয়া আকাশ এন্ধাৰৰ
বুকুত ॥

বাপন ক্ৰ' আ. ডে. মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন ছাত্ৰ

ব'দ

ব'দ
তুমি তাতে থাকা
থাকা তুমি তাতে
ব'দ
কাষলে' নাহিবা মোৰ
তোমাক বিচাৰি ময়ে যাম

ব'দ
মোক যোগান ধৰা
মোক যৌৱন দিয়া
অপৈণত মোৰ শিপা

ব'দ
মোক উত্তাপ দিয়া
মই আত্মহাৰা
বিফলতা মোৰ আত্মা

ব'দ
পৈনত মোক প্ৰয়োজন
আৰু তোমাৰ উষ্ণতা

ব'দ
মই তোমাতে বন্দী
মোক দিয়া তোমাৰ আত্মা

পানীবোৰ বাঢ়ি গৈছে ক্ৰমশঃ

পানীবোৰ বাঢ়ি গৈছে ক্ৰমশঃ
সিঁচৰতি হৈ
মনৰ চোতালৰ পৰা
লাহে লাহে
সোণোৱালী পথাৰেৰে আঙুৱাই
পুনৰ আঙুৱাই
সোঁতত উটি খলকনি লগাই
আৰু তেওঁ
তেৱোঁ বাঢ়ি গৈছে
লাহে লাহে
আগলৈ
আৰু আগলৈ
অহৰহ
কিবা এটা পোৱাৰ তৃষ্ণাত
হয়তোবা সেইবাবেই
কাৰোবাৰ জেতুকাৰ বোলেৰে
নতুবা বহুতৰ চকুৰ গভীৰতাত
থুপিতৰাৰ উজ্জ্বলতা সানিছে
আৰু মই
ব' লাগি চাই
আশাৰ
সোৱাদ লৈছোঁ
সপোন বচিছো
আৰু এনেকৈয়ে
ক্ৰমাৱয়ে
পানীবোৰ বাঢ়ি গৈছে ক্ৰমশঃ....

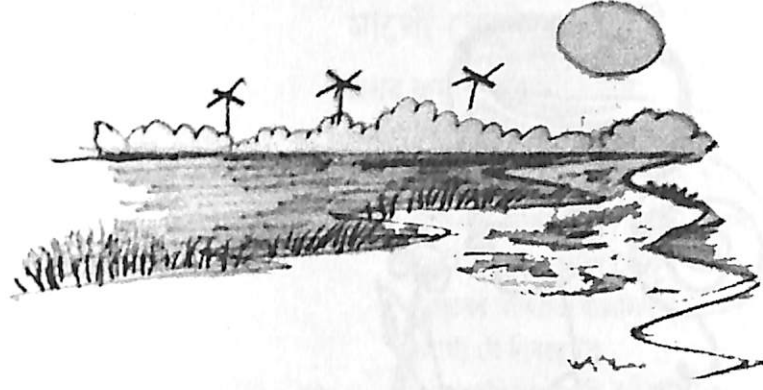
নদীখনে কথা কয়

নদীখনে কথা কয়
মোৰ দুখ-বিষাদৰ কথা
মোৰ অতীত-স্মৃতিৰ কথা

মই শুনি যাওঁ
নদীখনে কান্দে
মোৰ দুখ লাগে

দুখবোৰ যেতিয়া গলে
মোৰ বুকুত অগনি জ্বলে
চকুৰ পতাতে টোবোৰে
নাচি-বাগি ফুৰে
ফ্ৰমে
চকুৰ পচাৰতে সকলো
শাওণ হৈ পৰে
নদীৰ পাৰে পাৰে
কঁহুৱাৰ আঁৰে আঁৰে
ফুৰি-চাকি যেতিয়া মোৰ মন
পাতল হৈ পৰে
লাহে লাহে
নদীখন
মোৰ কাষলে' আহে
পুনৰ মোক ক'বলৈ লয়
মোৰ দুখ-বিষাদৰ কথা
মোৰ অতীত-স্মৃতিৰ কথা

মই শুনি যাওঁ
নদীখনে হাঁহি দিয়ে
মই সুখী হওঁ

আহা, বৰষুণত তিতোঁ

আহা, বৰষুণত তিতোঁ
বৰষুণক মাঠোঁ
বৰষুণক লগ ধৰোঁ
আৰু কথা পাতোঁ বৰষুণৰ
কেৱল বৰষুণৰ....

এবাৰ কিয় দুবাৰ কিয়
আহা, বাৰে বাৰে তিতোঁ
লগ কৰোঁ আৰু মাঠোঁ
আৰু কথা পাতোঁ বৰষুণৰ
কেৱল মাঠোঁ বৰষুণৰ....

আহা, পৰিপূৰ্ণকৈয়ে তিতোঁ
জীপাল হৈয়ে তিতোঁ
বৰষুণক স্পৰ্শ কৰোঁ
পূৰ্ণ কৰো এটা সাধু
যি সাধু ক'লেও শেষ নহয়
যি সাধু বুজিলেও এৰা নহয়
বৰষুণত তিতা আৰু সাধু শুনা
নহয় জানো দুয়ো একে কথা

প্ৰথম সেউজীয়া
পাছলৈ পূৰ্ণ হালধীয়া
আহা আহা, বৰষুণত তিতোঁ
কেৱল মাঠোন বৰষুণত

ৰবিশংকৰ বৰদলৈ

আ. ডে. মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন ছাত্ৰ

তোমাৰ

প্ৰাঞ্জল হাজৰিকা

সহকাৰী অধ্যাপক

তোমাৰ

এটি এটি চাৰনিত

মই ডুবি যাওঁ... মই গলি যাওঁ

শতিকাৰ অন্ধকাৰ সামৰি উমলি ফুৰোঁ

পোৱা নোপোৱাৰ কল্পোল মোহনাত...।

তোমাৰ

প্ৰতি টোপাল চকুলোত

মই জ্বলি যাওঁ... মই মৰি যাওঁ

যন্ত্ৰণাৰ শেৰালি বুটলি সামৰি ফুৰোঁ

নৰকৰ কাঁইটীয়া সেই বোকোচাত....।

অ' মোৰ দুখৰ দিনৰ খৰিকাজাঁই

এবাৰ মাথোঁ মোৰ কলিজা হেঁচুকি

চোৱাহি

হাজাৰ সূৰ্য্যৰ পোহৰেৰে উজলাম

তোমাৰ আকাশ

আমৰণ

অজীৱন

প্ৰতিক্ষণ

তোমাৰ... মাথোঁ তোমাৰ

তোমাৰ প্ৰেমত নপৰা হ'লে

মহঃ বাজিবুল হুছেইন

উচ্চতৰ মাধ্যমিক দ্বিতীয় বৰ্ষ (বিজ্ঞান)

তোমাৰ প্ৰেমত নপৰা হ'লে

লিখিব পাৰিলোঁহেঁতেন এই কবিতা

তোমাৰ প্ৰেমত পৰাৰে পৰা

গাবলৈ শিকিছোঁ এই বিষাদৰ গান

বজাবলৈ শিকিছোঁ

তোমাৰ প্ৰেমত পৰাৰে পৰা

হৃদয় বীণাৰ এটি কৰুণ সুৰ

আৰু শিকিছোঁ—

তোমাৰ প্ৰেমত পৰাৰে পৰা

সাগৰ সাঁতুৰিবলৈ

পাৰিছোঁ আৰু আৰোহণ কৰিব

মাউণ্ট এভাৰেষ্টতকৈ সুউচ্চ

কাঁইটীয়া প্ৰেমৰ পৰ্বত

তোমাৰ প্ৰেমত নপৰা হ'লে

গাঁথিব নাজানিলোঁহেঁতেন কিজানিবা

স্মৃতিৰ পাপৰিৰে চকুলোৰ মালা

আৰু নাজানিলোঁহেঁতেন হয়তো

তোমাৰ প্ৰেমত নপৰা হ'লে

প্ৰেম আৰু জীৱনৰ অৰ্থ।

অপেক্ষা

মানসজ্যোতি নাথ

প্ৰথম বাণ্যাধিক(বিজ্ঞান)

মাদকতাহীন জীৱনৰ
বৌদ্ৰদগ্ধ যৌৱন
ক্ষণস্থায়ী অভিমানৰ
কামনাৰ মোহৰ।

এইবোৰেই মূল্যাংকৃত হৈছে
মোৰ জীৱন-যৌৱন
কতনা মন্ত্ৰৰে সাজিলোঁ জীৱন
তথাপি যৌৱনে দিলে
এপিয়লা বিষাদ আৰু এমুঠি অনুৰাগ
প্ৰশ্ন যদি হয়— তুমি কিহৰ অপেক্ষাত?
কোনোবাই ক'ব, বৰযুগৰ অপেক্ষাত!
কোনোবাই ক'ব, শৰতৰ সন্ধ্যাৰ অপেক্ষাত!
প্ৰাণচঞ্চল কিশোৰে ক'ব, যৌৱনৰ অপেক্ষাত
কিন্তু মোৰ মাথোঁ এটাই উত্তৰ, মৃত্যুৰ অপেক্ষাত
হয়,
এতিয়া যে মই মৃত্যুৰ অপেক্ষাত

প্ৰেম ভাবনা

হিবোমণি লক্ষৰ
স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

প্ৰেম যেন বিষাদ ভাবনা
মনত জাগি উঠে
এক প্ৰেৰণা।
মোৰ মনৰ অনুভূতি হৈ তুমি
গুচি গ'লা।

মাথোঁ তোমাৰ বাবেই

প্ৰণৱ কুমাৰ নাথ

কাৰ্যালয় সহায়ক

আঁউসীৰ আন্ধাৰত বৈ আছোঁ অকলশৰে
এমুঠি হতাশাৰ আশা লৈ
আন্ধাৰৰ মাজতো উল্লাসত
আছোঁ যে নিৰৱে বৈ
দূৰত দেখিলোঁ এগছি উদীপ্ত চাকি
সন্তোষ মনেৰে গ'লোঁ ওচৰ চাপি
বিচাৰি পালোঁ মোৰ আশাৰ কিৰণ
হৃদয় জুবোৱা এক সোণালী বহন
হঠাতে এজাক ধুমুহা আহি
আশাৰ মধুৰ তৃপ্তি দিলেহি ভাঙি
অপ্ৰাণ যত্নেৰে ৰাখিছিলোঁ বস্তিৰ জ্যোতি
নিষ্ঠুৰ নিয়তিয়ে তাকো লৈ গ'ল কাঢ়ি
নিঃশেষ হ'ল মোৰ আশাৰ উদীপ্ত বহন
চকুৱে কৰিলে কেৱল অন্ধকাৰ বহন

তুমি

দীপশিখা কলিতা

স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

সকলোতে এতিয়া মাথোঁ তুমি,
তুমি মোৰ উশাহত, তুমি মোৰ তেজত,
তোমাক ৰাখিছোঁ চকুৰ পতাত।
তোমাক পোৱাৰে পৰা মনৰ মন্দিৰত জ্বলিছে
এগছি আশাৰ চাকি,
মনৰ কাননত ফুলিছে এপাহ তেজ ৰঙা গোলাপ।
তোমাক পোৱাৰে পৰা,
জীৱনটো নানা ৰঙেৰে ভৰিল।
বিষাদৰ ক'লা ডাৱৰ আঁতৰিল।
এতিয়া,
চকুৰ পানীও যেন মুকুতা হৈ সৰে।
তোমাক পোৱাৰে পৰা,
মনৰ আন্ধাৰবোৰ পুৰি ছাই হ'ল

এটা সুৰুঙা বিচাৰি

ওৰাহিদুজ জামান

তৃতীয় বৰ্ষ (কলা)

হয়তো তুমি পাহৰিবা
মোৰ হৃদয়ৰ স্পন্দন
তোমাৰ ব্যস্ততা ভবা জীৱনত
সময়ৰ অভাৱ হ'লে
হয়তো তুমি পাহৰিবা মোৰ নামটি
আৰু তেতিয়াই সময়ৰ গতিত,
কালৰ সোঁতত বিলীন হৈ যাব পাৰে
তুমি সদায় মোক কোৱা কথাফাকি
বিশ্বাস কৰা,
তুমি মোৰ মনৰ মাজত সদায় জিলিকি থাকিবা।'
তোমাৰ চকুৰ আঁৰত থকা সময়ত
যদি গঢ়ি উঠে
তোমাৰ আৰু মোৰ মাজত এটি
ওখ দুৰ্ভেদ্য পাহাৰ
তেতিয়া হয়তো মোহাৰি পেলাবা
মোৰ প্ৰতিচ্ছবি
তোমাৰ মনৰ দাপোণৰ পৰা
আৰু তেতিয়াই
মই একুৰা জুইৰ মাজত জ্বলি থাকিম
আজিৰ বংঘৰৰ পৰা বং হৈ হৈ
আৰু মই চটফটাই ঘূৰি থাকিম
এটা সুৰুঙা বিচাৰি
য'ত খন্তেক হ'লেও তোমাক প্ৰাণ ভৰাই চাবলৈ
তেতিয়া হয়তো তুমি পাহৰিবা
এই দুৰ্ভগীয়াৰ মৰম আৰু বিশ্বাস

ধুমুহা

মামন শইকীয়া

স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

এই ধুমুহা বৰষুণ জাক
আঁতৰাই নিব নোৱাৰেনে কোনেও ?
বঙীন পোছাক পিন্ধা
বিদ্ৰুপৰ হাঁহি মৰা
এই জাক কালিমা লগা ধুমুহা....
ওফৰাই থৈ যাব ই
বহুতো বাস্তৱ হ'বলৈ লোৱা বঙীন সপোনবোৰক....
নিব পাৰা যদি লৈ যোৱাচোন
এই শিহৰণকাৰী ধুমুহাজাকক
ই মোক বৰকৈ আমনি কৰিছে....
বিচাৰিছোঁ আজি সেই সুৰুফক
যিয়ে শান্ত কৰিব এই ধুমুহা
যিয়ে মচি পেলাব এই কালিমা
আৰু সানি দিব এক বঙীন কল্পনা....

বেদনা

নাজবীনা আহমেদ

স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

কোনে জানে কাৰ হৃদয়ত
কি বেদনা জাগে,
দেখিও যেতিয়া
তুমি নেদেখাৰ ভাও জোৰা
বুজিও যেতিয়া তুমি
নুবুজাৰ ভেম ধৰা
তেতিয়া নিৰাশাই
মোৰ হৃদয়ত বিনাই
নিজেই নিজকে বুজাব নোৱাৰোঁ
সেইটি ক্ষণত।

বিষাদ

মুনমী বনিয়া

স্নাতক তৃতীয় বর্ষ

পখিলাবোৰ বৰ মৰম লাগে
 দুপাখি মেলি যেনেদৰে
 বতাহত উৰি উৰি ফুলনিত
 ফুলৰ পাহিত পৰে।
 ফুলবোৰৰ লগত যেন কথা পাতে
 নাই যে কোনো দুখ
 নাই যে কোনো ভাগৰ
 নাই যে কোনো পৰ,
 সিহঁতক দেখিলেই হেঁপাহ
 জাগি উঠে জীয়াই থকাৰ
 মনলৈ ভাহি আছে
 এক সপোন গঢ়াৰ,
 পাৰিম জানো মই
 সিহঁতৰ দৰে মুক্ত
 আকাশৰ তলত আনন্দ
 উলাহৰ মাজত জীয়াই থাকিবলৈ
 হতাশাই যেন সকলো আশা
 কাঢ়ি নিব খোজে।

ফুলনি

দুল্লভী বৰা

উচ্চতৰ মাধ্যমিক দ্বিতীয় বর্ষ

প্রকৃতিৰ মাজৰ ফুলনি ডৰাত
 কি যে বিৰঙৰ ফুল ফুলিছে,
 জুৰ জুৰ কৰি বতাহ ছাটিয়ে
 ফুলৰ মাজে মাজে ফুৰিছে।
 পাতে পাতে কিবা কৈ গৈছে
 ফুলে মিচিকি হাঁহি মাৰিছে,
 আকৌ কোনোবা দুপাহি ফুলে
 সারাটি ধৰি ফুলৰ প্রতি অঙ্গত
 চুমা-চুমি কৰে।

বতাহৰ লগত লৈ অহা

সেই মৌ আৰু পখিলাবোৰে,

প্রতি পাহিয়ে পাহিয়ে পৰি

আনন্দতে নাচি সৌন্দৰ্য বিলাইছে।

প্রকৃতিৰ সেই বঙ-বিৰঙৰ ফুলবোৰে

যেন সকলোকে মোহিত কৰিছে।

পিছে— আমি এই মানৱ সমাজে

কি কৰিছোঁ?

ফুলনিডৰাৰ দৰে মিচিকিয়া হাঁহি

আৰু আনন্দৰ দ্বাৰা বাস্তৱ জগতখনক

শুৱনি কৰিবৰ বাবে প্রতিগৰাকী

জনগণই কৰিছোঁ বা কি?

ৰঙা বেলি

হিমা দেৱী

স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

মোৰ হৃদয়ৰ মৰমৰ টো,
যাক তুমি দিবলৈ বিচৰা
গভীৰ টোপনিত উজাগৰে কটাই
ভাবিছোঁ মই তোমাৰেই কথা।
পুৱাৰ ৰঙা বেলি উদয় হয়
বিয়পি বিয়পি পৰে ঠায়ে ঠায়ে
তোমাৰ সুগভীৰ কঠে ক'বলৈ ধৰে
তুমিতো মোৰ প্ৰাণ, তুমিতো মোৰ উশাহ
দিবলৈ বিচৰা ৰিক্ত হৃদয়ৰ
হিয়াভৰা আন্তৰিক মৰমবোৰ
যাৰ মৰমে তোমাক আজি
আবদ্ধ কৰি ৰাখিছে
কওঁ বুলিও নক'লা বহু কথা
হিয়াত গোপনে সাঁচি ৰখা।
এনেকৈয়ে, মই তোমাৰ কথা ভাবিছোঁ
পুৱাৰ ৰঙা বেলি উদয় হয়।

কলংপাৰৰ হাঁহি

খনজনজ্যোতি নাথ

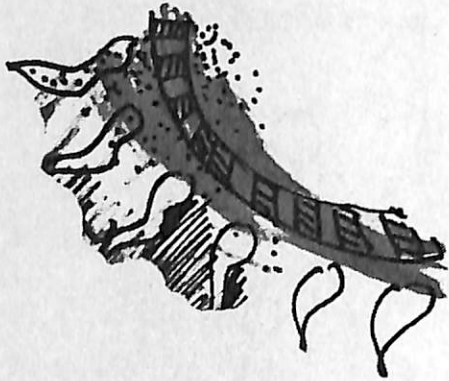
তৃতীয় মাধ্যমিক

কলং নৈৰ কাহিনী
বোৱাই হেঙুল বং পানী
দুয়োপাৰৰ বাহিনী
এজাক ৰাজ হাঁহৰ কিৰিলি
এই পাৰৰ গাভৰু এজাক
তাৰে এজনীৰ প্ৰেম চাঙনী
পাহৰোঁ কিদৰে সেয়ে মই,
সেয়া যে মোৰ প্ৰেম কাহিনী
চাই বওঁ এখোজ দুখোজ,
গুচি যি গ'লা আঁতৰি
অস্ত যাওঁ যাওঁ সুক্ৰম
ছবিত বৈ যায় তোমাৰ হাঁহি।

চিনাকি আইৰ হাঁহি

জগত পাটৰ

স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

পুৱাতে আই চোতাল ঘৰ সাৰি
গোবৰ পানীৰে চিকুণাই পিৰালি মচি।
সোণালী সূৰুয়ে আহি চোতালত মাৰে ভুমুকি,
পক্ষীজাকো তাৰ আগে আহে উৰা মাৰি।
নিয়ৰ নিয়ৰ গোটেই চোতাল ভৰি
দুবৰিবোৰো থাকে কাষৰ আলিতে মূৰ দাঙি।
হেঙুলী হেঙুলী পুৱাৰ ৰ'দালি,
শোৱাপাটী এৰি বিচাৰোঁ গাত এচেৰেঙা পাওঁ বুলি।
পুৱাৰ পক্ষীৰ মিঠা কাকলিত
গছ-বন সকলোৱে থাকে নিয়ৰত হাঁহি।
শান্তিৰ ধৰাখনি এই পুৱাৰে ছবি।
য'ত থাকে সকলোৰে দিনজোৰা আশা ভৰি
চিনাকি চিনাকি এই আইৰে হাঁহি
সুখে-দুখে থাকে মোৰ মনত ভাহি।

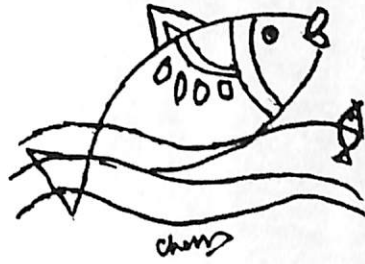

মাটিৰ গোস্ব
এমুঠি লোক-কবিতা

কেইটিমান ঐনিতম

অনুবাদ : ড° সদানন্দ পায়েং
সহকাৰী অধ্যাপক

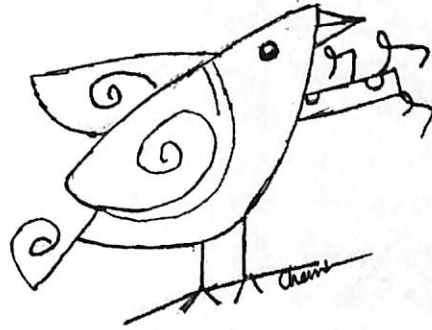
দিচাং নদীৰ পাৰতে তোৰে কথা ভাবোঁতে
ভটিয়নী পানীতো ঐ উজাই যোৱা দেখিছোঁ ঐ

নিসনি খুৰাই আয়ে ডাঙৰ কৰিছে
পিতায়ে— ডাঙৰ কৰিছে চেপাত লগা মাছেৰে

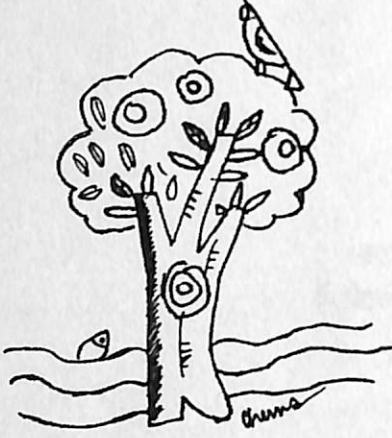
বালিঘৰ নাসাজো বতাহে ভাঙিব
জনাকৈ প্ৰেম নকৰোঁ আনে ঐ ভাঙিব।

কি বন নগজেনো এৰা পথাৰ মাজতে
কি কথা নকয়নো এৰি দিয়া ছোৱালীয়ে।

নেদেখি নোৱাৰোঁ, নাথাকিলে হ'বনে?
আনৰ ঘৰৰ ছোৱালী ভাল পালেই হ'বনে?

সোণ ৰূপৰ গহনা হাজিৰা কৰিলেই পাবা
তোমাৰ মোৰ মৰম পিছে হাজিৰা কৰিলে নাপাবা।

নৈ পাৰৰ শিমলু গৰাই খহাই নিলে
মনৰে ঐ গৰাকীক আনে কাটি নিলে
পূৰ্ণিমাৰ জোনাকত জোনাকী পৰুৱা নেদেখে
তুমি কাষত থাকিলে মন বেয়া নেলাগে

ভাবি ভাবি পোৱা নাই তুমি কোৱা কথাটো
সঁচা যেন নাপালোঁ ভাল পাওঁ বুলি কোৱাটো

মুখত বহি কপৌজনী কয় জানো বিনাইছে
মোৰ দৰেই কাৰোবাক ছাগৈ তাৰো মনত পৰিছে

ইজনমত নেপালেও সি জনমত পামগৈ
চৰাই জনম ধৰি লৈ তোৰে স'তে উৰিমগৈ।

মতা কুকুৰা পুহিবা মন গ'লেই খাবা
গাঁৱতে প্ৰেম কৰিবা মন গ'লেই চাবা

মৰিল বুলি ভাবিবলৈ কবৰটোচোন নেদেখে
জীয়াই আছা বুলি ভাবিবলৈ ছাঁটোকেনো নেদেখে

মৰাণ ঐ দূৰৰি পানীৰ সোঁৰত ওলাই গ'ল
তোৰে মোৰে কথাবোৰ কথাৰ মাজত ওলাই গ'ল

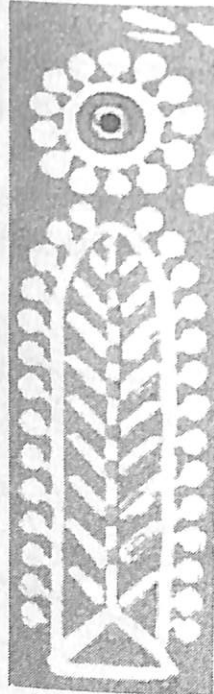
খাগৰি কঁপিছে পানীৰ ধাৰত পৰি
মোৰ মন কঁপিছে কথাৰ লাচত পৰি।

চেনাই অ' পীৰিতি সৰু কালৰ পীৰিতি
সমান বয়স হওঁতে কয় পাহৰিলি

এপৰীয়া নহওঁতেই দুপৰীয়া নহওঁ এটা সুৰুঙা বিচাৰি
চেৰা চুলি নাকাটোতেই তোমাক ভাল পাইছিলোঁ।

ধনশিৰি দলংখন শলামাৰিয়ে ভেটিলে
তোৰে-মোৰে মৰমবোৰ শতৰুৱে ভেটিলে।

হঁয়কলি নোহোৱাত চাপৰিখন উৰুঙা
মনৰ সঙ্গী নোহোৱাত মনটো যে উৰুঙা

নগাঁও কেন্দ্ৰীয় কাৰাগাৰত এভূমুকি

ড° গায়ত্ৰী দাস
সহকাৰী অধ্যাপিকা

ন জনাক জনাৰ, নেদেখাক দেখাৰ হেঁপাহ কাৰনো নেথাকে? এদিন মোৰো নেদেখাক দেখাৰ সুযোগ ঘটিল। হয়, মই ক'ব খুজিছোঁ— নগাঁও কেন্দ্ৰীয় কাৰাগাৰৰ কথা। মাহত প্ৰায় এবাৰ দুবাৰমান কাৰাগাৰৰ ওচৰেৰে অহা-যোৱা হৈ থাকে, সদায় ভাবি থাকোঁ— ভিতৰখন চাব পৰা হ'লে। কাৰাবন্দীবিলাকৰ থকা-খোৱাৰ

ধৰণ-কৰণ চাবলৈ বৰ মন যায়। এদিন মোৰো সৌভাগ্য ঘটিল কাৰাগাৰত সোমাই হেঁপাহ পলুৱাই চোৱাৰ। সেইদিনা আছিল ২০১২ চনৰ ১৫ আগষ্ট, বুধবাৰ। আগদিনা অৰ্থাৎ ১৪ আগষ্ট তাৰিখ, মঙ্গলবাৰে আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ দৰ্শন বিভাগৰ মুৰব্বী, সহযোগী অধ্যাপিকা ৰত্নমালা ৰাজখোৱা বাইদেৱে মোক ফোন যোগে জনাইছিল যে ১৫ আগষ্টৰ লগত সংগতি ৰাখি নগাঁও কেন্দ্ৰীয় কাৰাগাৰত দিনৰ ২-০০ বজাত এটা অনুষ্ঠান পাতিব। মই লগে লগেই তাত অংশগ্ৰহণ কৰিম বুলি সন্মতি জনাইছিলোঁ— একো আঁতি-গুৰি নোলোৱাকৈ। পিছলৈ গম পালোঁ যে আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ ড° ছৰিফ উদ্দিন আহমেদ ছাৰৰ তৎপৰতাত, মহাবিদ্যালয়ত থকা বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ দ্বাৰা পৰিচালিত 'গান্ধী অধ্যয়ন কেন্দ্ৰ'ৰ সহযোগত কাৰাগাৰৰ কাৰাবন্দীসকলৰ মাজত গ্ৰন্থ বিতৰণ আৰু মিঠাই বিতৰণ অনুষ্ঠান হ'ব। এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে আমাৰ মহাবিদ্যালয়ে এতিয়ালৈকে কেইবাখনো গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰি উলিয়াইছে। তাৰ মাজেৰেই এখন হ'ল ড° আবু হানিফাৰ দ্বাৰা

ৰচিত 'মোহনৰ পৰা মহাত্মালৈ'। ড° আবু হানিফা আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ পদাৰ্থ বিজ্ঞান বিভাগত অৱসৰপ্ৰাপ্ত মুৰব্বী অধ্যাপক। এই গ্ৰন্থখনেই আমি তাত বিতৰণ কৰিম বুলি ঠিক কৰি থৈছিল। পিছদিনা অৰ্থাৎ ১৫ আগষ্টৰ দিনা নিৰ্দিষ্ট সময়টো কেতিয়া আহে তাৰেই অপেক্ষাত ৰৈ আছিলোঁ। প্ৰায় ১-৪৫ মান বজাত বাইদেৱে মোক আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ

চৌহদৰ পৰা কাৰাগাৰ অভিমুখে লৈ গ'ল। প্ৰথমতে কাৰাগাৰৰ কাৰ্যালয়ত সোমাই কাৰাগাৰ অধীক্ষক শ্ৰীযুত দিলীপ শইকীয়াদেৱক লগ ধৰিলোঁ আৰু বাইদেৱে আমাক সকলোকে চিনাকি কৰি দিছিল। আমাৰ লগত আছিল আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাণীবিজ্ঞান বিভাগৰ অধ্যাপক শ্ৰীযুত সুৰঞ্জন ভাৱেল, ৰাজনীতি বিজ্ঞান বিভাগৰ অধ্যাপক শ্ৰীযুত পিয়ুষ দেৱনাথ, ইংৰাজী বিভাগৰ অধ্যাপক শ্ৰীযুত পিয়েৰ মহম্মদ ৰাইনা, ৪ গৰাকী ছাত্ৰ আৰু এজন কাৰ্যালয় কৰ্মচাৰী। এইবাৰ আমি আমাৰ অনুষ্ঠান আৰম্ভ কৰিবলৈ আগবাঢ়িলোঁ অধীক্ষক শইকীয়াৰ লগত। কাৰাগাৰৰ ভিতৰত হেনো ম'বাইল ফোন নিষিদ্ধ। সেয়ে আমি আটায়ে কাৰাগাৰৰ ভিতৰলৈ প্ৰৱেশ কৰোঁতে ম'বাইল ফোনসমূহ কাৰ্যালয়ত জমা দিবলগীয়া হৈছিল, কিন্তু ৰত্নমালা বাইদেৱে অনুষ্ঠানটো আঁত ধৰা বাবে তেখেতক ম'বাইল লগত নিবলৈ অনুমতি দিছিল। তেওঁলোকৰ অনুমতি সাপেক্ষে আমি আমাৰ লগত এজন কেমেৰামেন ভিতৰলৈ লৈ গৈছিলোঁ—আমাৰ অনুষ্ঠানৰ দৃশ্যাংশ ধৰি আনিবলৈ। কাৰাগাৰ কৰ্তৃপক্ষই আমাৰ

অনুষ্ঠানটোৰ বাবে সকলো আগতীয়াকৈ ঠিক-ঠাক কৰি ৰাখিছিল। আগতেই উদ্দেশ্য কৰি অহা হৈছে যে— আমাৰ অনুষ্ঠানৰ উদ্দেশ্য-গ্ৰন্থ বিতৰণ। অকল নগাঁও কাৰাগাৰতেই নহয়, অসমৰ বিভিন্ন কাৰাগাৰলৈ এই নগাঁও কেন্দ্ৰীয় কাৰাগাৰৰ জৰিয়তেই গ্ৰন্থ বিতৰণ কৰা হ'ব। আজিৰ এই অনুষ্ঠানতে গুৱাহাটী কাৰাগাৰ, ডিফু কাৰাগাৰ আৰু নগাঁও বিশেষ কাৰাগাৰলৈ এই গ্ৰন্থৰ টোপোলা আগবঢ়োৱা হৈছে। বাকী থকা সকলো গ্ৰন্থৰ টোপোলা বেলেগ বেলেগ কাৰাগাৰৰ পৰা বিষয়া, কৰ্মচাৰী আদিয়ে তেওঁলোকৰ সুবিধা অনুযায়ী গ্ৰন্থ কৰিব বুলি আমাক অধীক্ষকগৰাকীয়ে জানিবলৈ দিছিল। আজি ১৫ আগষ্ট হোৱা বাবে বিভিন্নজনে বিভিন্ন কামত ব্যস্ত আছিল। অধীক্ষক দিলীপ শইকীয়াদেৱে পোন প্ৰথমতে কাৰাগাৰবাসীসকলক আমাৰ অনুষ্ঠানৰ উদ্দেশ্য ব্যাখ্যা কৰে আৰু ৰত্নমালা বাইদেৱে কাৰাগাৰবাসীসকলক উদ্দেশ্য কৰি মহামানৱ মহাত্মা গান্ধীৰ জীৱনাদৰ্শৰ বিষয়ে দুআমাৰ কয়। মহাত্মা গান্ধী কেনেকৈ মোহনদাস কৰমচাঁদ গান্ধীৰ পৰা মহাত্মা হৈছিল সেই বিষয়েও তেওঁ কিছু কথা ব্যক্ত কৰে। এই গ্ৰন্থ পঢ়ি সকলোৱে মহাত্মাৰ আদৰ্শৰে অনুপ্রাণিত হ'বলৈ তেওঁ আহ্বান জনায়। কাৰাবন্দীসকলৰ মাজৰ এজনে তেওঁৰ বক্তব্য ইংৰাজীতে আগবঢ়াই সকলোকে আশ্বস্ত কৰিছিল। শেষত সকলো কাৰাবন্দীলৈ একোটাকৈ মিঠাইৰ টোপোলা আগবঢ়োৱা হয়।

এইবাৰ আমি আগবাঢ়িলোঁ— কাৰাগাৰখন চাৰিওফালে তন্ন তন্নকৈ পৰিদৰ্শন কৰিম বুলি। আমাৰ লগত অধীক্ষক শইকীয়া আছিল। প্ৰথম সোমায়েই দেখিছিলোঁ চাৰিওফালে নানা তৰহৰ ৰং-বিৰঙৰ ফুল, ফুলনিত ফুলি আছে। ইমান পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্নকৈ যে ৰাখিছে— দেখি মই আচৰিত হৈ গৈছিলোঁ। অধীক্ষক শইকীয়াদেৱে আমাক জনাইছিল যে এই সকলোবিলাক বন্দীসকলৰ হতুৱাই কৰা হয়। মোৰ মনটো জুৰ পৰি গৈছিল— কাৰাবন্দীসকলৰ হতুৱাই কৰা খেতিডৰা দেখি। নানা তৰহৰ শাক-পাচলি তাত ভৰপূৰ হৈ আছে। এইবোৰ দেখি আগতে মোৰ কাৰাগাৰৰ প্ৰতি থকা ধাৰণাটো সলনি হৈ গৈছিল। ১৫ আগষ্ট উপলক্ষে নানা তৰহৰ খেল-ধেমালি তেওঁলোকৰ মাজত অনুষ্ঠিত হৈ থকা আমি দেখিছিলোঁ। জীৱনৰ বিষাদগ্ৰস্ত দিনকেইটা এনেকৈ হাঁহি-ধেমালিৰে পাৰ কৰা দেখি অলপ ভালো লাগিছিল। মনতে ভাবিছিলোঁ— কাৰাগাৰৰ পৰা মুক্ত হৈ সৎজীৱন কৰিবলৈ

এগৰাকীৰ ১০ বছৰ পৰ্যন্ত কাৰাবাস আৰু বাকী বিলাক সৰু সুৰা দোষী সাব্যস্তত ২-৩ মাহলৈ থাকিব। মাতৃ এগৰাকীৰ কোলাত শিশু এটি দেখি মনটো সেমেকি গৈছিল। মোৰ মনটো বিবাদেৰে ভৰি পৰিছিল। কিন্তু উপযুক্ত বিচাৰ বিবেচনাত দোষী সাব্যস্ত হ'লে তেওঁলোকেটো কাৰাবাস খাটিবই লাগিব।

ভগৱানে এইসকলক আশীৰ্বাদ দিয়ক। কাৰাগাৰ চৌহদতে পঢ়াশালিৰ লগতে পুথিভঁৰাল এটিও আছে। তেওঁলোকে নিজৰ নিজৰ সুবিধা অনুযায়ী কিতাপ-পত্ৰ পঢ়িব পাৰে। জানিব পৰামতে কাৰাবন্দীসকলে নিজৰ কোঠালৈ নিওঁ কিতাপসমূহ পঢ়িব পাৰে।

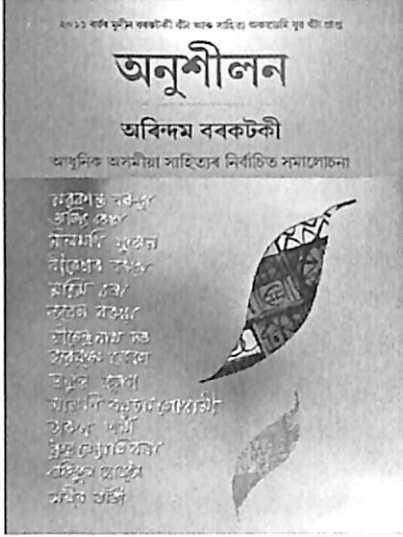
তাৰ পিছত আগবাঢ়িলোঁ তাঁতশালৰ ফেষ্টিভলৈ। তাত আমি ৪-৫ খন মান শালত কাপোৰ বৈ ধৰু দেখিছিলোঁ। অধীক্ষক শইকীয়াৰ পৰা জানিব পাৰিছিলোঁ যে তাত উৎপন্ন কৰা কাপোৰসমূহ তাত্তেই কাৰাবন্দীসকলৰ সাজ-পোছাক তৈয়াৰ কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয় আৰু বোৱনীসকলে উপযুক্ত মজুৰি পায়। অলপ দূৰ আগবাঢ়ি গৈয়েই এটা ধূপকাঁঠি ফেষ্টিভলৈও প্ৰত্যক্ষ কৰিছিলোঁ কিন্তু ফেষ্টিভলৈ বন্ধ ধৰা বাবে ভিতৰত সোমাই চোৱাৰ সৌভাগ্য নহ'ল।

এই কাৰাগাৰ চৌহদতে মহিলা বন্দীৰ বাবে এটা বিশেষ চৌহদ আছে। এইবাৰ আমি তাত প্ৰবেশ কৰিলোঁ। তাত থকা মহিলা নিৰাপত্তাৰক্ষীগৰাকীয়ে আমাক মহিলা বন্দীসকলৰ ওচৰলৈ লৈ গৈছিল। সকলোৱে আমাক হাতযোৰ কৰি নমস্কাৰ জনাইছিল। তেওঁলোকৰ মনৰ কথা ব্যক্ত কৰিবলৈ বহুতো ঝুঞ্জ প্ৰকাশ কৰা যেন অনুমান হৈছিল। মহিলা নিৰাপত্তাৰক্ষীগৰাকীৰ পৰা জানিব পাৰিছিলোঁ যে অগ্ৰ মাত্ৰ ১৯ (উনৈশ) গৰাকী মহিলা আছে। এগৰাকীৰ ১০ বছৰ পৰ্যন্ত কাৰাবাস আৰু বাকীবিলাক সৰু-সুৰা দোষী সাব্যস্তত ২-৩ মাহলৈ থাকিব। মাতৃ এগৰাকীৰ কোলাত শিশু এটি দেখি মনটো সেমেকি গৈছিল। মোৰ মনটো বিবাদেৰে ভৰি পৰিছিল। কিন্তু উপযুক্ত বিচাৰ বিবেচনাত দোষী সাব্যস্ত হ'লে তেওঁলোকেটো কাৰাবাস খাটিবই লাগিব। এইখিনিতে আমি ক'ব লাগিব যে— কাৰাগাৰ কৰ্তৃপক্ষই তেওঁলোকক উপযুক্ত সা-সুবিধা, সুৰক্ষা প্ৰদান কৰি আহিছে যেন অনুমান হয়। এক গভীৰ অভিজ্ঞতা আহৰণ কৰি উভতি আহিলোঁ কাৰাগাৰৰ কাৰ্যালয়লৈ। কাৰ্যালয়ৰ সমূহ কৰ্মচাৰী, কাৰাধ্যক্ষ, সহকাৰী কাৰাধ্যক্ষৰ লগত কিছু বাৰ্তালাপ কৰি অধীক্ষক শইকীয়াৰ কোঠাত বহি চাহ খাই গৃহাভিমুখে উভতি আহিলোঁ নিজৰ সপোন বাস্তৱত ৰূপায়িত কৰি। এই সুযোগতে কাৰাগাৰ কাৰ্যালয়ৰ সমূহ বিষয়ববীয়া, কৰ্মচাৰী আদিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

মহাবিদ্যালয়ৰ পৰিয়ালয়ৰ সদস্যৰ দ্বাৰা প্ৰণীত শেহতীয়া গ্ৰন্থ

অনুশীলন

অবিন্দম বৰকটকী

প্ৰকাশক : ত্ৰাণ্তিকাল

প্ৰথম প্ৰকাশ : ২০১০

পৃষ্ঠা : ১৫৬

মূল্য : ৮০.০০ টকা

‘অনুশীলন’ অবিন্দম বৰকটকীৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ কেইগৰাকীমান সাহিত্যিকৰ নিৰ্বাচিত বচনাকেইটামানৰ এখন সমালোচনামূলক গ্ৰন্থ। গ্ৰন্থখন আধুনিক অসমীয়া কবিতা সমালোচনাৰ প্ৰণালীবদ্ধ অধ্যয়ন। সংকলনখনৰ প্ৰবন্ধবোৰ উচ্চমানৰ আৰু প্ৰতিটো প্ৰবন্ধ এটাৰ লগত আনটোৰ কোনো সঙ্গতি নাই।

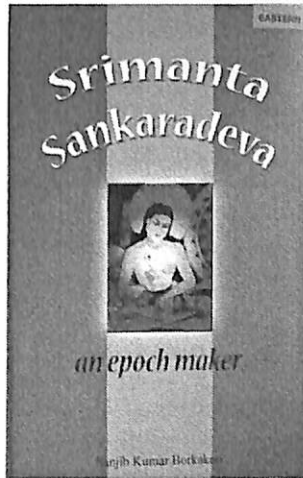
১৯৭৮ চনত প্ৰকাশ পোৱা কবি মহিম বৰাৰ একমাত্ৰ আৰু প্ৰথম কাব্য সংকলন ‘বঙাজিঁয়া’ প্ৰকাশ পায়। সমালোচক অবিন্দম বৰকটকীয়ে প্ৰথমে ‘বঙাজিঁয়া’ কবিতাটিৰ বিষয়ে সমালোচনা আগবঢ়ায়। তেওঁৰ এই সমালোচনাত নৱকান্ত বৰুৱাৰ সশ্ৰুটি কবিতাটো, অজিত বৰুৱাৰ ‘এযোৰ তামৰ অঘা’, নীলমণি ফুকনৰ ‘নীলা নীলা সিৰবোৰ’, ‘এখনি মুখতো’ আদি, বীৰেশ্বৰ বৰুৱাৰ ‘ডায়েৰী’, প্ৰফুল্ল বৰুৱাৰ ‘বিহু’, হীৰেন্দ্ৰনাথ দত্তৰ ‘প্ৰেমধিৰিৰ সোঁৱৰণী’, কবি ভবেন বৰুৱাৰ ‘সোণালী জাহাজ’, হৰেকৃষ্ণ ডেকাৰ ‘ৰাতিৰ শোভাযাত্ৰা’ কবিতা তথা তেওঁলোকৰ আন কেইখনমান কবিতা পুথিৰ কবিতা সমালোচনাই ইয়াত স্থান পাইছে। ৰফিকুল হোছেইনৰ একমাত্ৰ (কবিতা পুথি) কাব্য সংকলন ‘শৰবিদ্ধ আকাশ’ৰ সমালোচনা কৰা হৈছে। গ্ৰন্থখনৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান দখল কৰিছে মামণি ৰয়ছম গোস্বামী আৰু অৰুণ শৰ্মাৰ উপন্যাসৰ লগতে সংযোজন কৰা হৈছে কবিৰঞ্জন শইকীয়া, মেগন কছাৰী আৰু ৰাজেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ বিদ্রোহী কবিতা। কিতাপখনৰ প্ৰথম প্ৰকাশতে দুটাকৈ সন্মানীয় বঁটা লাভ কৰিছে। বঁটা দুটা হ’ল — ২০১১ বৰ্ষৰ মুনীন বৰকটকী বঁটা আৰু ২০১১ বৰ্ষৰ সাহিত্য একাডেমি যুৱ বঁটা। এই গ্ৰন্থখনিৰ প্ৰতিটো বিশ্লেষণমূলক সমালোচনাই এক শক্তিশালী স্থান দখল কৰিছে আৰু পাঠকে কিতাপখন আদৰি লৈছে। ■■

Srimanta Sankaradeva : an epoch maker

ড° সঞ্জীৱ কুমাৰ বৰকাকতী

প্ৰকাশক — ই. বি. এইচ. পাব্লিচাৰ্চ, ইষ্টাৰ্ণ বুক হাউচ, পাণবজাৰ, গুৱাহাটী। মূল্য— ৪৯৫ টকা

Srimanta Sankaradeva : an epoch maker নামৰ সম্পূৰ্ণ আন্তৰ্জাতিক মানৰ ছপা-বন্ধাৰে এই কিতাপখন অসমীয়া জাতিৰ জনক শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱক বিশ্বত প্ৰচাৰৰ বাবে এখন সুবিধাজনক গ্ৰন্থ। লেখক ড° সঞ্জীৱ কুমাৰ বৰকাকতীয়ে ইয়াত দেখুৱাইছে কিদৰে মহাপুৰুষজনাই এক নতুন সংস্কৃতি, এক নতুন সমাজ ব্যৱস্থা, এক নতুন ধৰ্ম, এক নতুন সাহিত্যিক ধাৰা গঢ় দিছিল। অৰ্থাৎ শঙ্কৰদেৱৰ মাধ্যমেৰে অসমত কেনেকৈ এক নতুন যুগৰ সূচনা হৈছিল তাকেই তথ্য আৰু বিশ্লেষণ কৰি কিতাপখনত দেখুওৱা হৈছে। কিতাপখনত

কেইবাখনো ৰঙীন আলোকচিত্ৰও দিয়া হৈছে। শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে পিন্ধা খৰমকে ধৰি কেইবাবিধো মূল্যবান সম্পদৰ আলোকচিত্ৰ গ্ৰন্থখনত আছে। তাৰ উপৰিও লেখকে প্ৰয়োজনীয় তথ্যসমূহৰ উৎসও উল্লেখ কৰি দিছে, যাৰ বাবে গৱেষকসকলৰ বাবে এইখন অতি মূল্যবান গ্ৰন্থ হৈ উঠিছে। শঙ্কৰদেৱ অধ্যয়নৰ প্ৰতি আগ্ৰহী ব্যক্তিৰ বাবে এইখন এখন অৱশ্যপাঠ্য গ্ৰন্থ। এনে এখন গ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰাৰ বাবে লেখক আমাৰ ধন্যবাদৰ পাত্ৰ।

জীৱন নবহ
 প্রকাশক - আঁক-বাক
 প্রথম প্রকাশ - ২০১০
 মূল্য - ১৫০.০০ টকা।

হালধীয়া উপমা

বৰ্তমান পাঠক সমাজত বিশেষভাৱে পৰিচিত কবি জীৱন নবহৰ বহুল সমাদৃত 'তুমি পকা ধনৰ দৰে গোন্ধাইছা', 'টো খেলা ল'বালিৰ ছাঁ', আৰু 'চাৰিবি' গ্ৰন্থ তিনিখন 'হালধীয়া উপমা' নামেৰে প্ৰকাশ পাইছে। সংকলনখনত অধিকাংশ কবিতাৰ মাজত এক ধৰণৰ তলসূতীয়া যোগসূত্ৰ আছে বুলি কবিয়ে স্বীকাৰ কৰিছে। লগতে তেওঁ কৈছে— মোৰ কবিতাৰ বিষয়বস্তু বোলা যদি কিবা আছে তেনেহ'লে সেইটো হৈছে মূলতঃ প্ৰেম। তেওঁৰ কবিতাৰ আঁৰত অসমীয়া লোক-কবিতা আৰু মিচিং জনজাতীয় কবিতাৰ স্পষ্ট প্ৰভাৱ দেখা যায়। তেওঁৰ কবিতাৰ মাজত সহজ-সৰল মিচিংসকলৰ জীৱনৰ ছবি সুন্দৰভাৱে প্ৰতিফলিত হৈছে বিষয়বস্তু তথা উপমা, চিত্ৰকল্প, প্ৰতীক আদি লোকজীৱনৰপৰা অহা হ'লেও ইয়াৰ প্ৰকাশভংগী তথা কাব্যশৈলী সম্পূৰ্ণ আধুনিক। অনুভূতিৰ সূক্ষ্মতা আৰু শব্দৰ মিতব্যয়িতাই কবিতাসমূহক বসোত্তীৰ্ণ আৰু সুখপাঠ্য কৰি তুলিছে। বঙৰ বিচিত্ৰ সমাহাৰ নবহৰ কবিতাসমূহৰ এক অন্যতম বিশেষত্ব। বং কবিতাটোত কবিয়ে গোটেই জীৱনটোক কেতবোৰ বঙৰ ৰূপত অংকন কৰি জীৱনৰ গুঢ়াৰ্থৰ সন্ধান কৰিছে। 'তুমি পকা ধনৰ দৰে গোন্ধাইছা', 'মোৰ গাত জিকাফুলৰ বং' আদি কবিতাত দৈহিক প্ৰেম-প্ৰণয় তথা প্ৰকৃতিৰ সৈতে মানুহৰ একাত্মবোধৰ বস ঘন অথচ সংযত প্ৰকাশ ঘটিছে।

'হালধীয়া উপমা'ত নবহৰ কবিতা সন্দৰ্ভত ড° হীৰেন গোহাঁই, প্ৰভাত বৰা, ড° কবীন ফুকন, গীতশ্ৰী তামুলী, অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰী, অৰিন্দম বৰকটকী, নিপন নাথ, মনোজ বৰপূজাৰী, সুদীপ্তা ভট্টাচাৰ্য, দিলীপ জাভেৰীৰ মননশীল সমালোচনাত্মক প্ৰবন্ধ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। ইয়াৰ উপৰিও ইয়াত অন্তৰ্ভুক্ত অৰুন্ধতী সুব্ৰমণিয়াম আৰু প্ৰদীপ শইকীয়াই গ্ৰহণ কৰা কবিৰ সাক্ষাৎকাৰৰ পৰা তেওঁৰ ব্যক্তিগত জীৱন, কাব্য পৰিক্ৰমা আৰু কবিতাৰ আঁৰৰ বিষয় সন্দৰ্ভত জানিব পৰা যায়। নিঃসন্দেহে জীৱন নবহৰ 'হালধীয়া উপমা' অসমীয়া সাহিত্যৰ জগতত গুৰুত্বপূৰ্ণ সংযোজন। ■■

সदानन्द पायेण
 প্রকাশক -
 জাগৰণ সাহিত্য প্ৰকাশন
 প্রথম প্রকাশ - ২০১১
 মূল্য - ৮০.০০ টকা

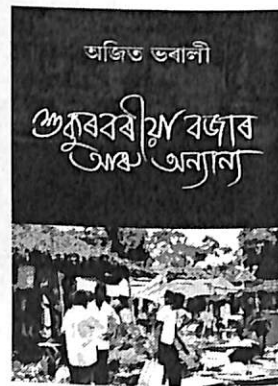
মিচিং জনজাতি সমাজ আৰু সংস্কৃতি

'মিচিং জনজাতি সমাজ আৰু সংস্কৃতি' সদানন্দ পায়েণ্ডৰ মিচিং সমাজ-সংস্কৃতিৰ এখন উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ। গ্ৰন্থখনৰ যোগেদি মিচিংসকলৰ সামাজিক আৰু সংস্কৃতিৰ জীৱনধাৰাৰ এখন ছবি দাঙি ধৰিছে। এই গ্ৰন্থখনত সন্নিৱিষ্ট লেখাসমূহৰ সবহাখিনি লেখকৰ বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন আলোচনী, বাতৰি কাকত আদিত প্ৰকাশিত আৰু কেইটামান আলোচনাচক্ৰত পঠিত গৱেষণা পত্ৰ।

তেওঁৰ এই গৱেষণামূলক প্ৰবন্ধত স্থান পাইছে, 'মিচিং সংস্কৃতিৰ চিকাৰ পৰম্পৰা', 'মিচিং নাৰীৰ সাজোন-কাচোন', 'মিচিং সমাজৰ বিবাহ অনুষ্ঠান', 'মিচিং সমাজত শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ প্ৰভাৱ', 'মিচিং সমাজত বিহু সংস্কৃতি', 'আহু খেতি আৰু মিচিং সমাজ', 'মিচিং গাঁৱৰ পিৰিতি', ৰ দৰে পৰীক্ষামূলক তথা লেখকৰ বিশ্লেষণমূলক প্ৰবন্ধ। এনে এখন গৱেষণামূলক গ্ৰন্থ বৰ্তমান ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সহায়ক হ'ব বুলি লিখক মত প্ৰকাশ কৰিছে। এনে এক গ্ৰন্থ অসমীয়া পাঠকৰ বাবে উপহাৰ বুলিয়ে ক'ব পাৰি। ■■

শুকুৰবৰীয়া বজাৰ আৰু অন্যান্য

অজিত ভৰালীয়ে এজন কবি আৰু প্ৰবন্ধকাৰ হিচাপে বৰ্তমান পাঠকৰ মাজত যথেষ্ট সুখ্যাতি অৰ্জন কৰিছে। তেওঁৰ ৰচনাত গাঁৱৰ এখন নিভাঁজ চিত্ৰ পোৱা যায়। প্ৰতিটো ৰচনাত গাঁৱলীয়া জীৱনধাৰা,

অজিত ভৰালী
 প্রকাশক : ত্ৰাণ্তিকাল
 প্রথম প্রকাশ : ২০১১
 পৃষ্ঠা : ১২৭, মূল্য : ৫০.০০ টকা

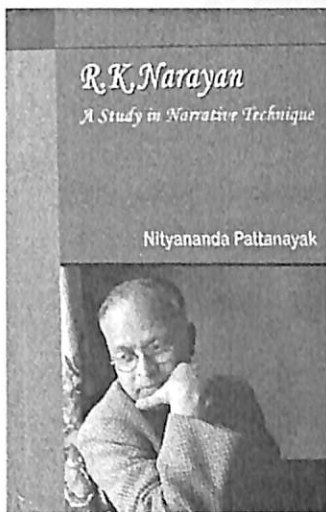
গাঁৱলীয়া প্ৰকৃতি আৰু গাঁৱলীয়া সংস্কৃতিৰ লগত জড়িত।

কবি অজিত ভৰালীৰ 'শুকুৰবৰীয়া বজাৰ আৰু অন্যান্য' নামৰ গ্ৰন্থখন গ্ৰাম্য সমাজৰ পটভূমিত ৰচিত ছবিবিশিষ্ট বচনা সম্ভিষ্ট। কবি অজিত ভৰালীৰ বচনাকেইখনত গ্ৰাম্য জীৱনৰ বিভিন্ন দিশসমূহ সহজ-সৰল ভাষাৰে বৰ্ণনা কৰা দেখা যায়। কবিয়ে তেওঁৰ এৰি অহা দিনবোৰৰ স্মৃতিবোৰ দোহাৰি নষ্টালজিক হৈ যোৱা দেখা যায় তেওঁৰ বচনাবোৰত। তেওঁৰ কেইখনমান বচনাত কবিৰ নিজৰ ছাঁ দেখা যায়।

'মাহী আই মোৰ আই', 'তাত এখন নদী আছিল', 'অস্পষ্ট এখন মুখে এতিয়াও মোক আমনি কৰে' আদি এনে কেইখনমান বচনা মৰ্মস্পৰ্শী, পাঠকৰ হৃদয় চুই যায়। 'শুকুৰবৰীয়া বজাৰ', 'শাওণ কেৱল এটি মাহ নহয়', 'হুঁচৰি গোৱাৰ আনন্দ', 'নেৰ ঘাটৰ চাবোন'ৰ দৰে বচনাসমূহত গ্ৰাম্য জীৱনৰ সুন্দৰ ছবি ফুটি উঠিছে। তেওঁৰ উক্ত কিতাপখনে পাঠকক নতুন সোৱাদ দিয়াৰ লগতে সাহিত্যৰ দিশটোও সমৃদ্ধিশালী কৰি তুলিছে।

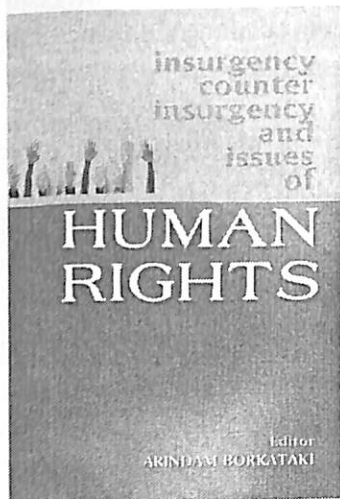
R. K. NARAYAN : A STUDY IN NARRATIVE TECHNIQUE

R. K. Narayan : A Study in Narrative Technique traces the narrative techniques involved in Narayan's fifteen novels and how from a stiff-necked amateur in narrative art he improved to be a master story-teller, successfully transmitting his message through design. This book is not only a study of the author's novelistic art but also a handbook on the art of novel. The art of the novel has been discussed in a simple, lucid and perceptive manner, easily comprehensible to the common reader and different aspects of this have been illustrated with an analysis of Narayan's work.

Dr. Nityananda Pattanayak
Publisher : Addhyan Publishers
& Distributors,
Dariyaganj, New Delhi - 110002
1st Edition - 2012, PP- 290
Price - Rs. 795/-

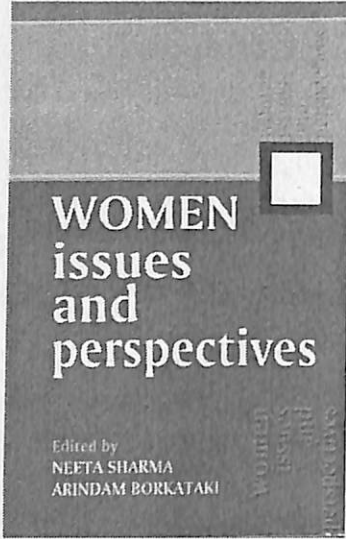
INSURGENCY, COUNTER INSURGENCY AND ISSUES OF HUMAN RIGHTS

This book is a collection and compilation of articles related to the very sensitive issues of insurgency and human rights. The primary issue of discussion in this book is an account of the latest social movements and upheavals of the north-eastern part of India, with special reference to Assam. The book is a sincere attempt to discuss a significant phase of Assam and North-East's social history in the recent past taking the cardinal issue of human rights as the central point.

The collection comprises of essays on 'Terrorism in India and the Gandhian Method' by Adil Ul Yasin from Dibrugarh University; 'Counter Terrorism : Police Response and Human Rights' by Harekrishna Deka, Ex DGP, Assam Police; 'Seperatist Militants and Contentious Politics in Assam, India' by Sanjib Baruah, Prof, of Pol. Science, Bard College New York; 'The Human Rights Movement and North-East India : The Challenges Ahead' by Nandita Haksar well known human rights' lawyer, campaigner and writer; 'Conflict Situation in Manipur and Women' by A.K. Singh from Manipur University; 'Human Rights of Adivasi Women in 21st century' by Gopa Joshi, a social thinker and human rights activist from Ranjas College, University of Delhi etc.

It has been edited by Arindam Borkataki and published by Krantikaal Prakashan on behalf of ADP College Publication Cell, Nagaon. The book has 319 pages and its price is Rs. 399/- only. It can serve as a guide book for research scholars pursuing research on issues related to insurgency and human rights.

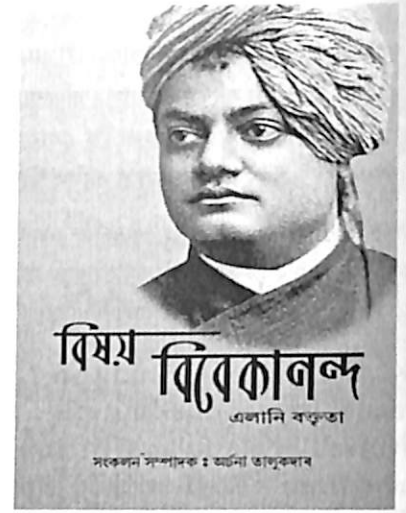
WOMEN ISSUES AND PERSPECTIVES

As the title suggests, this book is a collection of essays and articles on various issues related to women like feminism, exploitation, sexual harrashment, women trafficking, empowerment-political, social and economic, Impact of conflict situations on women, Domestic Violence, Lesbianism, Bisexuality etc.

Some very prominent human rights activists, lawyers, social workers have contributed to this collection like Urvashi Butalia (Women and Conflict In South Asia); Jasodhara Bagchi (Secularism as Identity : The Case of Tagore's Gora); Gopa Joshi (Human Rights of Adivasi Women in 21st century); Vasudha Nagraj (Custody of Children in a Broken Marriage : Issues of Law and Gender); Lianboi Vaiphei (Political Empowerment of Women in India's North-East) etc.

The book has been jointly edited by Neeta Sharma and Arindam Borkataki and has been published by Krantikaal Prakashan on behalf of ADP College Publication Cell. The book can prove to be useful hand and guidebook for research scholars pursuing research on issues related to women more particularly of the North-East.

The book has 332 pages and its cost is Rs. 399/- only.

BISHOY VIVEKANANDA ELANI BAKTITA

It is collection of lectures delivered during a series of UGCsponsored lecture programme organized by Vivekananda Study Centre, ADP College, Nagaon. The book has been compiled and edited by Archana Talukdar and published by Krantikaal Prakashan on behalf of ADP College Publication Cell, Nagaon, Assam.

The book includes lectures and papers related to Swami Vivekananda's views on various subjects like creation of numerology, human rights, universal brotherhood, world religious conference, education and its reforms contribution in moulding a students' personality etc.

Paper for the collection has been contributed by Dr. S.K. Deka, Tezpur University, Dr. R.N. Pal, Vivekananda Kendra, Tezpur, L.C. Devsarma, North Lakhimpur, B.K. Bora, Moriani College etc. The book has 92 pages.

BISHOY : NAARI'

This book is a collection of articles on women and feminism, compiled and edited by Dr. Ajit Bharali and Dr. Rajita Kalita and has been published by Krantikaal Prakashan on behalf of

ADP College Publication Cell, Nagaon, Assam.

The book is an interesting collection of essays on various topics related to the status of women and her existence in present society. It touches on the historical root of feminism and its origin and also the issues of women liberalization, feminism in Assam, women's contribution to the society in 20th century, Women and Law, Women Exploitation and Indian Law, Life of a Village Women, Slutwalk etc.

Many prominent personalities like - Dr. G.P. Sharma, Ex HOD, of English Dept., G.U.; Dr. M. Hazarika, Kanoi College, Dibrugarh; Dr. U.R. Hakasham, G.U.; Dr. Anjali Sharma, Ex HOD, Handique College; Nirupama Borgohain, prominent writer; Dr. A. Guha, prominent writer etc. have contributed to this collection.

The book has 252 pages and its cost is Rs. 150/- only.

SPECTRUM

'Spectrum' has been edited by Dr. Abu Hanifa, ex-HOD Dept. of Physics, ADP College, Nagaon. This book is a collection of articles on topics related to science and higher education. It has been published by the principal, Dr. S.U.

Ahmed on behalf of the Publication Cell. A.D.P. College, Nagaon, Assam

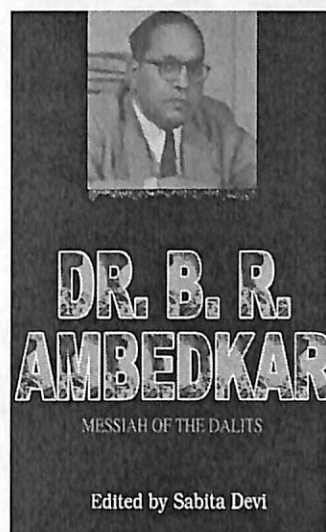
The book is basically a collection of papers presented during seminars and lectures.

The book constitutes of articles on very important topics related to science like Green Chemistry Science Education, Nanoscale Science and Technology for sustainable Developments, New Theory of Gravitation etc. Topics in the higher education sector include, semester system at undergraduate level, crisis in Higher Education etc.

Writers like R.K. Sharma from Delhi University Dr. T.D. Goswami from G.U. K.D. Krori, well known from physicist, Dr. Brajen Rai Choudhury of IIT Guwahati etc. have contributed their valuable articles to this collection.

The book has 88 pages and costs Rs. 100/- only.

Dr. B.R. Ambedkar Messiah of the Dalits

The book has been edited by Sabita Devi and has been printed and published by Nagaon Krantikaal Prakashan on behalf of A.D.P. College Publication Cell, Nagaon. The principal of the college, Dr. S.U. Ahmed is the publisher.

The book throws light not only on the vibrant

personality of Dr. B.R. Ambedkar but also present articles on social and political philosophies and opinions. Many prominent educationalists like Prof. P. Seshadri from Mumbai university, Dr. Ramesh Kamble also from Mumbai University, Dr. V. Bijukumer from NEHU Shillong, Prof. Md. Shabbir, Director. Dr. Ambedkar chair for legal studies and Research. Aligarh Muslim University have contributed to this collection.

The book has 237 pages and is priced at Rs. 200/- only.

MOHANAR PORA MAHATMALOI

This book is a short biography of M.K. Gandhi, written by Dr. Abu Hanifa, Nagaon Assam. It has been published by the Principal, Dr. S.U. Ahmed on behalf of the Publication Cell of A.D.P. College, Nagaon Assam.

The book has been divided into seven

sections. The first six sections throw light on various aspects of Gandhi's life - his childhood and education, his tenure in South Africa as a barrister, his philosophy and ideals, his stint with Assam and its people and his attitude towards women and students.

The final section of the book is a compilation of condolence messages and speeches on the death of Gandhi, by many prominent personalities not only of India but from the world over. They include - J. L. Nehru, Sardar Patel, Rajagopalachari, Sri Arobindo, Sarojini Naidu, King Geogre VI, Pearl S. Buck, Liaquat Ali Khan etc.

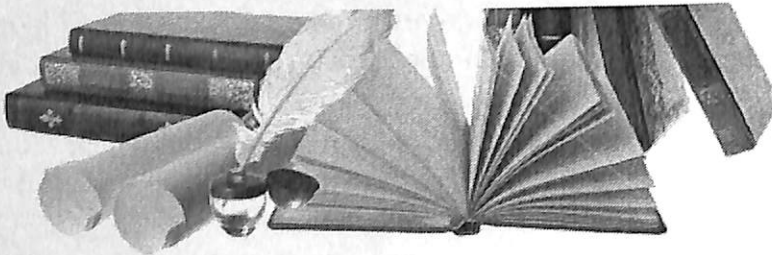
The book comprises of 80 pages and its price is Rs. 100/- only.

AMBEDKARBAD BANAM SAMAJIK PARIBORTTAN

This book is a translated version of Rajmel Singh Raj's original book in Hindi. The book has been edited by Dr. Sohanpal Sumankhyar and translated into Assamese by Binu Laskar Thakuria who is the Secretary of Nagaon District branch of 'India Dalit Literacy Academy. It has been published by Dr. S.U. Ahmed, Principal, ADP College, on behalf of ADP College Ambedkar Study Centre.

The book contains eleven chapters which starts with ancient social system. There are chapters on Caste system, Social Reforms, Ambedkar's philosophy of life, Dalit literature and Constitution, New Educational and Economic Policies etc.

The book has 89 pages and its prices is Rs. 50/- only.

যুগতালে নীতা শর্মা
আৰু
কুলদীপ বৰদলৈয়ে

DEPARTMENT OF
EDUCATION
DISTRICT OF COLUMBIA

English
Section

DEVELOPMENT OF

IN INDIA

Pranjal Hazarika

Human rights has been existed in india since ancient times, though it takes different shapes and forms to transform in the present form of human rights jurisprudence. From ancient times, principles like justice, rights, liberty has been an intregral part of indian traditional culture. More then five thousand years ago, the indian philosophers and thinkers expounded a theory of higher moral law. The concept of Dharma have governed all civil, religious, social and all other actions of man in society, be it king or her subjects. The evolution of human rights jurisprudence in india can be categorized into several periods as mentioned below-

The ancient period---ther Vedic and Epic period

The basis of ancient human rights jurisprudence in india was Dharma. It aimed at

the establishment of a socio-legal order free from traces of conflicts, exploitations, and miseris. The natural law so revealed in the Vedas, Puranas, and the epic like Ramayana and Mahabharata was extolled by the mystics, saints, philosophers and poets of that time. The root of concern for human rights in that

period may be traced to religion. The prime importance of human rights was aptly summed up in the ancient indian legacy of "Vashudhaiva - Kutumbakam" means we are all human family. The Rigveda also offered three civil rights that include

Tana(body), skridhi (dwelling place) and Jibhahi(life).

Development in the first part of the BC---
-beginning of the historical period

Since the beginning of the 1st century BC, human rights as concrete form had begun to develop in India. The Ancient law giver Manu laid down elaborate rules for the guidance of the king. According to Manu king must protect and promote the law. Kautilya, the author of the famous political treatise Arthashastra (4th century BC) not only affirmed and elaborated civil and legal rights of the citizens but also added a number of economic rights. In that period, the people were taught to propagate revolt against an aggressive ruler. The duty of the king according to him is to protect the rights of the people and to secure their dignity and honour of the subjects. Panini the great grammarian of the 5th century BC interpreted Dharma as an act of religious merit, custom and usages. He held that the king should protect the citizens against disorder and anarchy. Thus during that period when the concept of human rights was utterly pathetic and abstract in European States, India set a high standard for human rights jurisprudence.

The rise of Buddhism

The rise of Buddhism and Jainism in the 6th century BC also to a great extent refresh the principles of human rights in India. These religious movements started as a reaction to the downfall of the human rights jurisprudence in that period. These traditions with their emphasis on the value of egalitarianism hit at the very roots of the caste system. Asoka the Great carried forward the legacy of the Buddhist tradition and successfully established a welfare state. The high standard of rights and liberties in that period can be ascertained through the writings of Chinese travelers Fa-hien and Hieuen Tsang, who visited India during that time.

Contribution of Islamic tradition

The Islamic tradition of human rights jurisprudence became evident in the mediaval age. Being inspired by the tenants of the Holy Koran, preached universal brotherhood, justice, compassion and equality. Its finest manifestation was in the era of Akbar the Great (1555-1606). He professed equality, universal brotherhood, reconciliation and liberalism as the policy of statecraft. The Bhakti and Sufi traditions in their own unique ways popularised the idea of universal brotherhood. In other words, it revived and regenerated the cherished Indian value of truth, righteousness, justice and morality.

Development in the British period---
emergence of western concept of human rights

The philosophy of human rights in the modern and western sense developed during the course of British rule. The resistance to foreign rule was manifested in the form of demand of fundamental freedoms and civil and political rights for the people of India. The concrete demand for fundamental rights came in the wake of the National Movement started by Indian National Congress which was established in 1885.

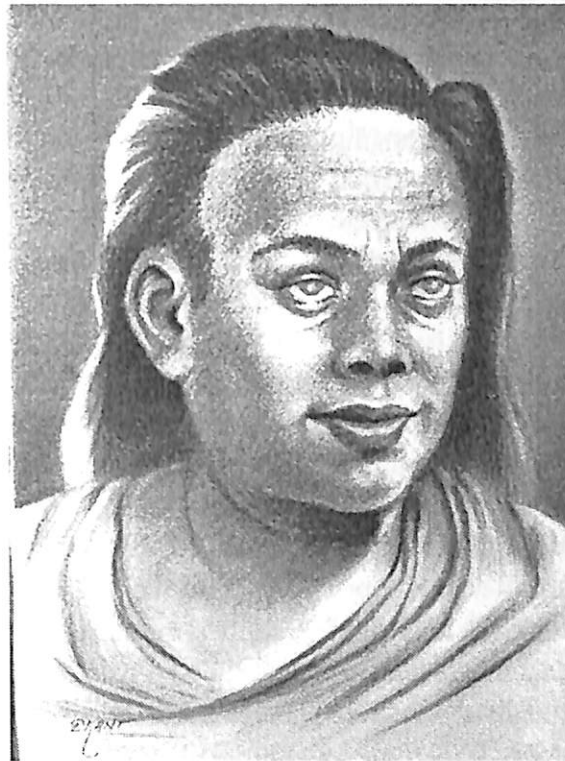
The Karachi Session of the Congress in 1931 adopted a detailed programme on fundamental rights with the demand for it to be included in the Government of India Act 1935. In 1945, Tej Bahadur Sapru Committee stressed the need for a written code of fundamental rights. The result was the forceful demand of the Constituent Assembly to include human rights in the constitution of Independent India.

The promulgation of the new constitution of the Independent India by the people of India in January 1950 is an important milestone in the evolution of human rights perspective in India. The PREAMBLE, THE FUNDAMENTAL RIGHTS and the DIRECTIVE PRINCIPLES OF STATE POLICY together provide the basic human rights for the people of independent India at present.

SRI SRI ANIRUDDHADEV AND BHIMA BHOI MEN BEHIND DIVINITY

Nityananda Pattanayak

R.K.Narayan in his *The Guide* has shown how unflinching faith of simple villagers forced god-head on an earthly man who with all sincerity and humility made efforts from core of his heart to redeem mankind from scourge of Nature. The sincerity was so decisive that the man undertook a twelve days fast and during the period he suffered hallucination and slumped into coma while still believing that God responded to his prayer. During the twelve days period, a carnival atmosphere grew at the spot, the man was associated with miraculous

his selfish ends.

In all ages and all places divinity is attributed to religious preachers to draw simple minds to their faith to swell the sectarian following. In the process

power and divinity was bestowed on him. In the process, people overlooked his good act even at the cost of his life that he did despite his criminal and sensual background. The gullible villagers enveloped in mystery his act of sacrifice taking him as an incarnation of god. People downplayed his conviction, human feelings and commitment rising above

there results an irrational/improper understanding of a man who otherwise would have been studied from historical, cultural and sociological perspectives. Though religion often appears to be clouded in divine mysteries, it is in reality a very earthly phenomenon and its secrets can be explored by the analysis of the society we live in. Religion is the ideological reflex of the real world and its form is determined by the structure of that world.

There are many miracles and mysteries associated with Aniruddhadev(1553-1626), a Vaisnava preacher of medieval Assam and Bhima Bhoi (1850-1895), a tribal saint poet and preacher of Mahima dharma in Odisha. These no doubt give them divine colour but at the same time stand in the way of proper understanding of their work and achievements. Aniruddhadev is an upper caste Hindu but who for his zeal in establishing an egalitarian society worked among the tribals and subaltern groups and cleansed them many of their superstitions, ill practices and bolstered their courage. Bhima Bhoi, a illiterate person belonging to the Kondh tribe of western Odisha codified the teachings of his guru Mahima Swami in poetic language, gave it philosophical leaning and excelled as a saint poet putting stress on gender equality, abolition of caste and class distinction. Aniruddhadev is a crusader against feudalism, fought against exploitation perpetrated by higher caste and higher class and priestly class on marginals and Bhima Bhoi, a true humanitarian, gave a meaning to the life of many encouraging them to over come all the odds in life. This paper aims at situating both these persons in historical perspective, divesting them of their god-head. It also aims at comparing their radical attitudes towards life and society.

Aniruddhadev's achievement and contribution can be compared with Bhima Bhoi, a latter 19th century saint poet of Odisha who preached Mahima Dharma, what the followers call Saatya Svadhin Mahima dharma, in the model of Hindu

Sanatana dharma. Numerous lore and miracles associated with him, that he had divine poetic power, though he was born blind, that he had no genital organs yet he could beget children, that he had healing power, he had the power to bless childless couples with children, that he was an incarnation of Radha etc.

Notwithstanding all these let us look at him as a crusader against ills of the times, a champion of gender equality and an eco concern person and a philosophical poet with full of compassion, piety and human feeling. Before taking up all these, a little discussion on the times will be rewarding to put him in proper perspective.

Of all Vaisnava preachers in Assam, perhaps Aniruddhadev (1553-1626) after Sankaradeva has had far reaching effect on social and political life of the people. The two aspects of Sankaradeva's teaching belief in and submission to one supreme God, and rejection of caste distinctions as an attempt to create a unified society of universal brotherhood was, however, not liked by the Ahom feudal system. This, therefore, brought the movement spearheaded by Sankaradeva into conflict with the Ahom royalty as they demanded undivided submission of the subject population. Thus the state looked at the movement, almost from the beginning with much suspicion and forced Sankaradeva and his disciple Madhavadeva to leave the Ahom kingdom to take shelter in Koch kingdom that had kamrup a part. So Vaisnavism spread in Kamrup by the untiring efforts of Sankaradeva, Madhavadeva, Damodardeva and Gopaldeva, though the latter two had created schisms. These divisions along with the divisions made by Purushottam Thakur and Mathuradas Burha Ata were popularly called sanghati.

Though Kamrup was influenced by Vaisnavism Upper Assam, the heartland of the Ahom kingdom largely inhabited by kaibartas and tribes like Maran, Matak and other societies of similar social positions remained almost out of its hold till last part of 16th century. It was

Aniruddhadeva, a disciple of Gopaldeva who began to preach among the fishermen community living in Majuli, a part of Ahom kingdom which was carried forward by his son Jagatananda. Thus Aniruddhadeva defied restrictions of Ahom rulers and began proselytizing. Marked by absence of idol worship and system of celibacy in the sect, the satras of the kal Sanghati formed by themselves a class different in structural forms and ideological bases from the others of its class as institutions. This Sanghati was despised and looked down upon by others with predominantly brahmanical elements and brahmanised state at the back. Aniruddhadev strictly retained the saint's stand of embracing the downtrodden and eradication of caste prejudices. His teachings were so strong on his followers that these marginalized people of the Ahom Kingdom after about 150 years dared to fight with the Ahom rulers reposing their faith on guru and were able to destroy feudalism. Aniruddhadeva's literary talent is also to be recognized. The talent that he has shown in his translation of 4th and 5th Cantos of Bhagavata is praiseworthy. It is like original writing. (Gohain-111) Gohain too opines that Aniruddhadev may be taken as the father of Assamese prose. Followers have made attempts to sprinkle divinity on Aniruddhadev by associating him with divine markings on his body and miracles like his body bore the marks of lotus, conch etc, he at the age of five could lift heavy weights, was seen by tailor having four arms, could remove clouds by reciting mantras and could transform a headgear inside an urn to a poisonous snake or can create an island in the river. But these pale into insignificance when we dwell on his activities among and for the downtrodden.

Bhima Bhoi was born in 1850 and died in 1895. During this period the British colonial power had become all powerful. The local zamindars under them had turned tyrants. They indulged in various lawless activities. Christian missionaries began converting people, luring them with money

and jobs. Masses forgot high ideals of Bhakti movement where there was rejection of Brahmanical dominance, negation of various cumbersome and complex rituals as mode of worship to personal God, idol worship and no distinction between high and low. Moreover,, long subjugation under Muslim rule had made society more conservative and orthodox. Society curtailed the freedom of their womenfolk resulting in their miserable condition and pathetic status. Orthodox ideas and Brahmanical canons tried to assert itself. Caster system was strengthened. People belonging to lower caste and class were subjected to various humiliation and were denied basic human rights. British colonial system began ruthless economic exploitation. Forest resources, the very livelihood of the tribal people were exploited. Adivasis became marginalized in their own land. People became selfish, conceited and ego-centric. Finer feelings were lost; they succumbed to life of luxury and sensual pleasure. British faulty economic policy, no social welfare measure and failure in administration caused a great famine in 1866 that was termed by British parliamentarians as "catastrophic". It caused large scale exodus of people. All these caused loss of moral values and spiritual degeneration among people.

In this critical juncture Mahima Swami alias Mahima Gosain alias Mukunda Das began to preach Mahima dharma. This cult opposed caste and class distinction, protested against idol worship and dominance of priestly class. After him his disciple Bhima Bhoi vigorously and zealously carried out his ideas and ideals after codifying his teachings and message and also some of his independent ideas. He was unlike his guru. He was a householder ascetic.

The very essence of Mahima dharma is echoed in the writings of Bhima Bhoi. Though he was an illiterate, it is sheer determination and hard work that enabled him to compose highly philosophical poems. He composed works like Stuti Cintamani, Brahma Nirupana Gita, Adi Anta Gita, Astaka

Bihari Gita, Nirbeda Sadhana, Shruti nisedha Gita, Chautisa Madhuchakra, Manusabha Mandala and Bhajanamala. His writings are original, authentic, and real.

Bhima Bhoi's writings reflect the dharma that he believes and preaches. Here also we find his deep humanism, his concern about humanity, his egalitarian philosophy and his rebellious spirit. He spoke in people's voice and could vent the feelings and anguish of the marginalized section of the society. In Stuti Cintamoni he has opposed the prevailing canons of brahmanical course of idol worship. He writes: The gods and goddesses are made of soil and stone./never pray them in mind/ For salvation through proper attention/ I pray and only pray you-the creator! Like Buddha, Mahavir Jain and Aniruddhadev he has raised his voice against idol worship. He has prescribed only one course of worship that is to Alekh, the formless Brahma.

Like Aniruddhadev or Assam Vaisnavas Bhima Bhoi has asked people to "come down to the stem leaving the branches", that is to withdraw from the many to One and only One. This One who is Alekh or formless Brahma can be realized only by chanting His name. In Stuti Cintamoni he affirms "men and women. . .with no discrimination of high and low take refuge in the Name." (92). In his Nirbeda Sadhana he says: one who can chant God's name can attain detachment and enlightenment in this life. In Canto XII of brahma Nirupana Gita he has sung the importance of Nama and says how chanting of it can lead one to merge with Brahma. Thus Bhima Bhoi like Vaisnavas shuns idol worship but unlike them his object of worship is Alekh, Niranjana, not Krsna.

Bhima Bhoi is much concerned about the depletion of natural sources by unscrupulous power. He reacts against exploitation of forest products, the very livelihood of the tribes. Expressing his concern about ecology he says: Yavanas will come invading./They will raze the woods to ground? Trees will be felled/Not a single

branch or leaf/Will escape the felling. Thus his verses perform the historic and literary anchoring of the Adivasi protests against internal and external oppressors.

Like a true patriot Bhima Bhoi gives caution against foreign rule. While warning about the attack he yet exudes confidence that they will in the long run have to leave the country. He says The firing will continue/Their violent charge/But we will not be able /To wind and advance/They will stay Where they are/Gods in heaven/will witness all the high tide of /Injustice and mishaps/ will come to an end/ so says Bhima Bhoi.

Pained to see utter selfishness in the society Bhima Bhoi wishes the universe of a single family. He wishes happiness and well being for all, peace to all is his motto. Like a true humanist he is prepared to lay down his life for the well being of all. This self-effacing nature finds its full expression in the following words: Boundless is the anguish and misery of the living/who can see it and tolerate Let my soul be condemned in hell. But let the universe be redeemed.(Stuti Cintamoni 27/7)

Bhima Bhoi is a rebel, a crusader against artificial division of society. He never supports caste division as enjoined by Brahminical canons. His writings aroused a new sense of dignity among the downtrodden and emboldened them. They began to question hegemony of the priestly class. He asserted that an enlightened person never differentiates among caste, creed and sex or profession. In his Stuti Cintamoni he writes that:Behold!/From immovable to movable/From insect to still smaller creatures/God is present in everybody no more no less." Even a a hunter or a fisherman or a cobbler can pursue his profession but he can absolve himself of his sin if he remembers ceaselessly Param Brahma. Every soul has the capacity to merge with Alekh. Every one is competent to worship God and attain him. No restriction needs to be imposed on any body by virtue of his birth in his path on salvation. He recognizes that souls in all beings are one and same

and it must not be discriminated. People from all walks of life - high castes, farmers, low castes, tribes-got initiated into his cult. His cult conferred on subordinate people a new sense of dignity that enabled them to question the discrimination inherent in Brahminical Hinduism.

Bhima Bhoi tried to revive lost human values in the society. He writes: Struggle and conflict reign supreme in heart/ Society, shorn of all good will/ Ill-knotted are the brethren/ Shrouded are truth with passion and illusion/ Vain will control the heart/ Oh, I feel my life heavy!" Reacting to falsehood, hypocrisy, deception prevalent during the time he exhorts every body to follow the Truth. " Let whatever fame or blame befall on me, enjoin me to die and free myself in Truth,... (SC 22/20)

Bhima Bhoi deeply felt the plight and agony of a woman in Hindu society. In his Brahma Nirupana Gita he writes: "The door of the Guru equally welcomes all: man and woman, high and low, big or small". He warns that he who discriminates between male and female gets damned in hell. He urged women to break out of the limits of domestic life and sensual pleasure and to take up spiritual life and the task of uplifting society. He contested his gurubhai Biswanath Baba saying that there is no division of big and small in man and woman. He treated his consort

Annapura so equally that his disciples often had to say that they were one the same-one is Siva and the other is Sakti, one represents Happiness and the other Energy. The tradition of initiating women to his cult was first adopted by him, even if he was much opposed and even was threatened with life. He made his women followers so emboldened that they dared to attack the temple of Jagannath in 1881 to break the idols.

Bhima Bhoi is a crusader, a rebel, a humanist, a social reformer and a visionary who could rise above the time. And we must see him and Aniruddhadev in this light, not in the light of a god-head, which their followers often try to paint them.

Works Cited

- Amalendu Guha, Vaisnavavadar para Mayamariya Bridrohalay, Guwahati: Students Stores, 1993
B.K.Gohain, Sri Sri Aniruddhadev Dispur: Aparupa Publishing House, 1999.
D.Nath (ed.) Religion and Society in North East India, Guwahati: DVS Publishers, 2011.
Harihar Panda, History of Orissa, Cuttack: Kitab Mahal, 2008.
Hiren Gohain, Asomiya Jatiya Jibanat Mahapurusiya Parampara, Guwahati: Lawyers Book Stall, 1887.
Internet
Mahima dharma and Bhima Bhoi (Orissa Review), May, 2005.

ANTI-BRITISH STRUGGLE IN 19 th CENTURY ASSAM

Md. Aminul Islam

Assam came under the orbit of British rule as per the terms of the Treaty of Yandaboo, signed in February, 1826 between the British and the Burmese Governments. Prior to the occupation of Assam, the British Authority had been consolidated in almost whole of India. Assam was thus the latest victim of British colonial rule and therefore, the test of freedom was very much fresh in the mind of the people of Assam. Although Assam was united with the rest of India at all times

from cultural, geographical and mythological point of view, it was politically an independent state till the British occupation in 1826. Her valiant rulers, Generals as well as common people had glorious traditions of fighting out the foreign invaders. Even during the fateful days of the Burmese occupation of Assam, the Ahom kings-Chandra Kanta Singha and Purandar Singha made repeated attempts to drive out the Burmese by their own efforts. But the sovereignty of the Ahom dynasty came to an

end as a result of the treaty of Yandaboo and Assam passed into the hands of the British.

In the very beginning, the people of Assam believed that the British would not hold Assam permanently and would leave it after making necessary arrangement for the restoration of Ahom monarchy. Lord Amherst, the British Governor General in India also declared before the Anglo-Burmese war that if conquered, Assam would not be annexed to the British Empire and would be placed as a British protected state. But the hopes and aspirations of the people of Assam ended in smoke when the British started the process of annexing Assam with the British Empire. The people of Assam thus became alerted at the imperialistic designs of the British and made up their mind to get rid of the British rule by driving out the British from Assam.

The very existence of the British rule actually helped in the growth of anti-British uprisings in Assam. From the very beginning, there was a clash between the British interests in Assam as well as the interests of the Assamese people. In short, the anti-feudal, anti-social and racial discriminative policy of the British led to the growth of a realization among the Assamese people and this realization brought bitterness against British rule.

As a result, there took place a series of anti-British plots and insurrections both in hills and Plains of Assam in the initial stage of British occupation of Assam. The first anti-British uprising was launched by Gomdhar Konwar in 1826, followed by the insurrections of the

khasis in 1829 and Singhphor in 1830. However, the risings were not well organized and confined only in some locations and failed to achieve goals. But the people did not lose heart. Henceforth, they were considering to be well organized in the task of driving out the British from Assam and were waiting for an opportunity to come.

Their real opportunity came in 1857 when an anti-British upheaval took place in Northern India in the form of the Sepoy Mutiny. The people of Assam, on hearing that the British were hard pressed mainly in Northern India, wished to utilize the chance, considering that the British Authority would fail to send sufficient number of soldiers in case of an anti-British uprising in Assam. Hence, they took an immediate step to cause an open revolt under the guidance of Moni Ram Dewan, but this time also they failed.

Again from 1860 to 1900 there took place various agrarian out breaks against British imposition of high rates of revenue as well as economic exploitation of the British in Assam. They were Phuluguri uprising of 1861, the Jayantia Rebellion of 1860 to 1862, the Manipur Rebellion and the Lushai Rebellion of 1891 as well as the

'Assam Riots' of 1894. All these anti-British up-risings also failed in their objects.

Thus, the earlier anti-British up-risings failed because of superior military and administrative machinery of the British power. Although the Assamese people failed to achieve their goal, they did

not give up their desire of fighting against the British, rather they learnt a lot from their mistakes.

Till 1900 the people of Assam had been fighting against the British by their own efforts. However, from the earlier unsuccessful anti-British up-risings, the people of Assam could realize that without help from outside Assam it was not possible to get rid of British rule. Therefore, they started negotiations with the anti-British activists of the other parts of India.

From the twentieth century onwards, political awakening took place in Assam. In 1903, The Assam Association, the first political Association of Assam was formed. It played a vital role in injecting political consciousness among the people of Assam. It had also been closely pursuing the political developments that took place in other parts of India under the banner of the Indian National Congress. In fact, the Assam Association prepared a political stage in Assam and its leaders began to participate in All India political struggle for the liberation of India under the leadership of Mahatma Gandhi. In the year 1921, the Assam Association merged with the All India National Congress and the provincial Congress committee of Assam was set up in its place. Henceforth, the freedom struggle in Assam became inseparable part of the freedom struggle of India.

The Assamese people contributed a lot in each and every stage of the freedom movement of India from the Swadeshi Movement till the attainment of independence in 1947. In this way, the hopes and aspirations of the people of Assam to regain the lost independence was achieved.

REFERENCES—

- Bhuyan S.K : Anglo-Assamese Relation
Barpujari H.K : Comprehensive History Of Assam
Boruah, Sagar : History of the non co-operation movement in Assam
Chandra, Bipan : India's struggle for independence, 1989.
Dutta, K : Landmarks of the freedom struggle in Assam, Gauhati 1958
Dutta, Anuradha : Assam in the freedom movement, Gauhati 1991
Kanwar, N : Social background of Indian nationalism
Borah, Liladhar : Kaliaboror Buranji.

Gandhiji's VIEWS ON TRUTH

Mrs. Arpana Tamuly

Deal with truth first of all, as the Satyagraha Ashram owes its very existence to the pursuit and the attempted practice of truth.

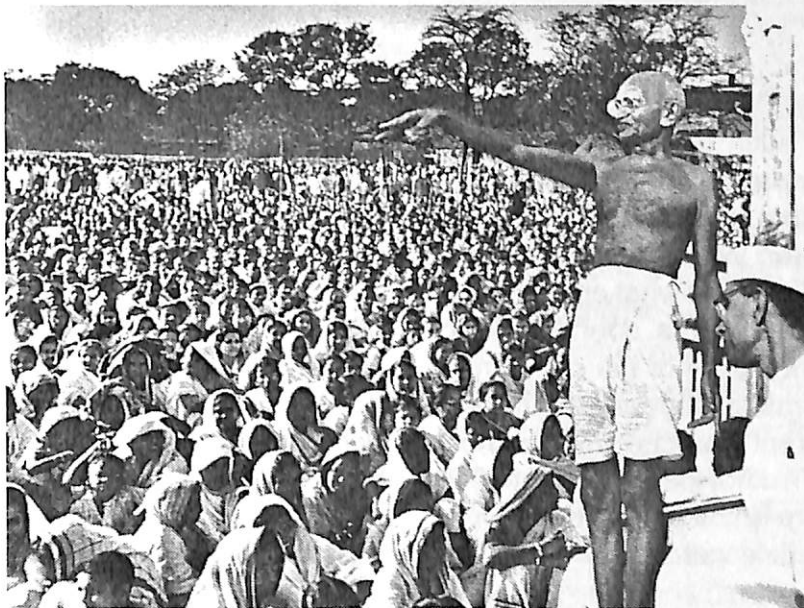
The word satya (Truth) is derived from Sat which means 'being'. Nothing is or exists in reality except Truth. That is why Sat or Truth is perhaps the most important name of God, In fact it is more correct to say that Truth is God than to say God is truth. But as we cannot do without a ruler or a general, such names of God as 'King' or 'Kings' or 'The Almighty' are and will remain generally current. On deeper thinking, however it will be realized that Sat or Satya is the only correct and fully sign fact name for God.

And where there is Truth, there is also is knowledge which is true. Where there is no Truth,

there can be no true knowledge. That is why the word Chit or knowledge is associated with the name of God. And where there is true knowledge, there is always bliss (Ananda). There sorrow has no place. And even as Truth is eternal, so is the bliss derived from it. Hence we know God as Sat-Chit-ananda, one who combines in Himself Truth, knowledge and Bliss.

Devotion to this Truth is the sole justification for our existence. All our activities should be centered in Truth. Truth should be the very breath of our life.

W h e n once this stage in the pilgrim's progress is reached, all other rules of correct living will come without effort, and obedience

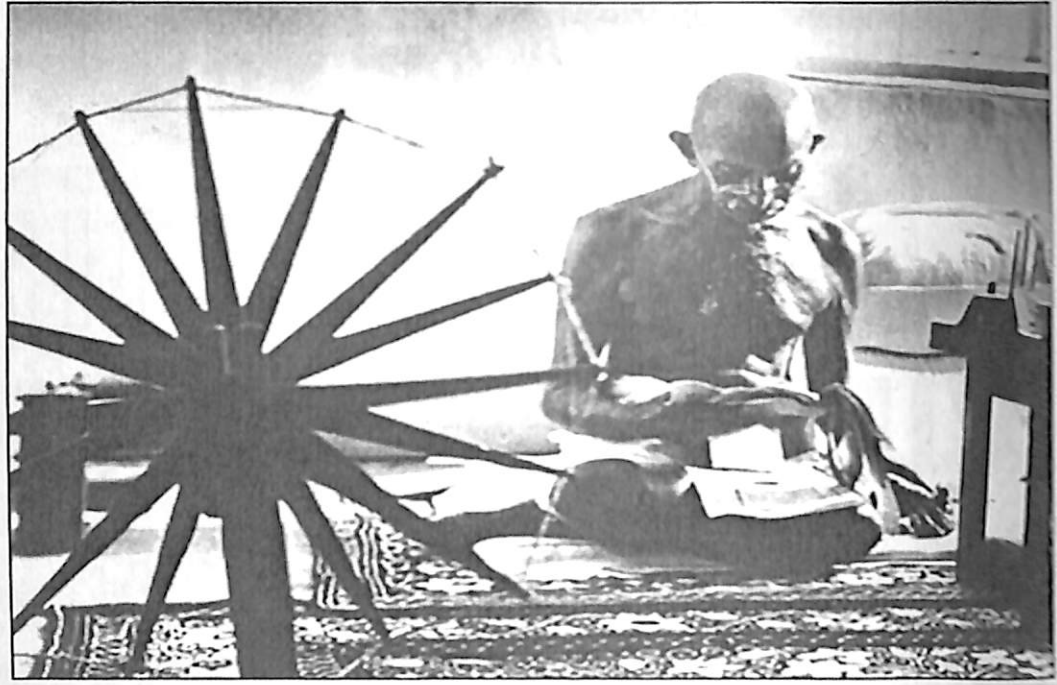

to them will be instinctive. But without Truth it is impossible to observe any principles or rules in life.

Generally speaking observaton of the law of Truth is understood merely to mean that we must speak the Truth. But we in the Ashram should understand the word Satya or Truth in a much wider sense. There should be truth in thought, truth in speech, and truth in action. To the man who has realized this truth in its fullness, nothing else remains to

be known, because all knowledge is necessary included in it. What is not included in it is not truth, and so not true knowledge; and there can be no inward peace without true knowledge. If we once learn how to apply this never failing test of Truth, we will at once be able to find out what is worth doing, what is worth seeing, what is worth reading.

But how is one to realize this Truth, which may be likened to the philosophers stone or the cow of plenty? By single minded devotion (abhyasa) and indifference to all other interests in life (vairagya) replies the Bhagavadgita. In spite, however of such devotion, what may appear as Truth to one person will often appear as untruth to another person. But that need not worry the seeker. Where there is honest effort, it will be realized that what appear to be different truths are like the countless and apparently different leaves of the same tree. Does not God himself appear to different individuals in different aspects? Yet we know that He is one. But Truth is the right designation of God. Hence there is nothing wrong in every man following Truth according to his lights.

Indeed it is his duty to do so. Then if there is a mistake on the part of any one so following Truth it will be automatically set right. For the quest of Truth involves tapas-self suffering, sometimes even unto death. There can be no place in it even a trace of self interest. In such selfness search for Truth nobody can lose his bearings for long. Directly he takes to the wrong path he stumbles, and is thus redirected to the right path. Therefore the pursuit of Truth is true bhakti (devotion). It is the path that leads to God. There is no place in it for cowardice, no place for defeat. It is the talisman by which death itself becomes the portal to life eternal. In this connection it will be well to ponder over the lives and examples of Harishchandra, Prahlad, Ramchandra, Imam Hussain, the Christians saints, etc. How beautiful it would be if all of us, young and old, men and women devote ourselves wholly to Truth in all that we might do in our walking hours, whether working, eating, drinking, or playing till dissolution of the body makes us one with Truth! God as Truth has been for Gandhi a treasure beyond price; may He be so to every one of us.

DEMOCRACY IN SATRA INSTITUTION

Dr. Sunaram Nath

The Satra Institutions are the nerve centres of religious practices but they are not solely confined only to the spiritual world. In addition to the religious functions these institutions perform certain non religious or secular functions which are also essential for smooth practice of a religion. Alongwith the spiritual upliftment these institutions also contributed to the development and prosperity of the material or secular life of its devotees. Because Sankardeva fully realised that spiritual upliftment solely based on material well being of the disciples. Therefore, he brought about

a proper balance of both spiritual and secular activities in his Satra institution.

The Satra institution is based on certain universal principles which constitute the foundation of a democratic country. The mission of the Satra institution is not confined within the boundaries of religious and spiritualism. Its mission is also to reform and reconstruct the society on democratic and humanitarian ideals.

Sankardeva's neo vaisnavism never insisted on anybody to accept the faith nor it was imposed on any body. It teaches its followers to be secular

and to tolerate others' faith. He emphasised on this doctrine and told his disciples to obey it in their private and public life.

Paran dharmaka nihimsiva kadacit
Kriva bhutak daya Sakarunacit
Huiva santa citta sarvadharmata vatsala
Ehi Bhagavata dharma yan a Mahavala. 1

It means never to look with contempt at other religion. This tolerance of other's faith is one of the greatest ideals of Sankardeva's neo vaisnavism. In one of his teachings Sankardeva again advised his devotees to behave both friends and foes as equal and at the same time held it as the supreme devotion to Lord Krishna. He says -

"Satru mitra sava kariya sam
Ahise krishna bhakti uttam."2

To make no distinction between friend and enemy, i.e. to convert an enemy into a friend through noble thoughts and feelings indicate social peace and progress. Many examples of this kind can be quoted from Sankardeva's work. Thus as democratic thinker Sankardeva not only advised his devotees to follow these humanitarian principles but also he himself implemented them in practice also.

Sankardeva's Ek Sarana Nama Dharma knew no caste, creed, colour and a universal spirit is the main principle of this faith.

In Kirtan Ghosa he says -
Nahi bhakatita jati ajati vichara
Krishnata bhakati Samastare Adhikara

In bhakati there is no distinction of caste, everybody has equal right to chant the Harinam. Hence Sankardeva opened the door of the Satra to people from all castes. By remembering the name of God even the lowest of the low may obtain liberation. He boldly proclaimed that in the matter of devotion to the Lord all are equal and there could be no caste and race distinction.

The references here are not only to the so called lower caste within the Hindu fold but also to the tribes of the region as well as to the javanas and Turukas (Muslim) who are out side the pale of Hinduism. Hence along with the lower caste,

tribal people also recognised by him for the first time in social history through the heart searching message of Sankardeva.

Sankardeva also made no distinction between a Brahmin and a Chandala. In his famous book Kirtana Ghosa he says -

Brahmana Candala nivicari kul
Datata Corata yara dristi eka tul
Nicata Sadhuta yara bhaila eka jnana
Tahekesa pandita buliya Sarvaja.3

In devotion of bhakti there is no barrier of caste distinction. In another occasion he also says -

"Stree sudra kare yadi ahmata bhakate
Tahata kahiva ito jana mahamati.4

(Even women and sudra offer devotion to me, oh great minded, impart to turn to this knowledge.) By this statement it is clear that on his eyes both man and woman are equal. He favoured the initiation of woman along with man in his faith. Like a true democrat Sankardeva made no distinction between man and woman (in his faith).

In the earlier Satras founded by Madhabdeva and others, democratic principles were followed in their management unlike the Satras of later period. Madhabdeva, Damodardeva and other vaisnava saints did not considered the Satras as their personal property over which they presided. The title Satradhikar which convey the sense of ownership was not applicable to them. The Satra collectively belonged to the community of the devotees and the vaisnava saints simply acted as their guides and leaders. They did not consider themselves any way superior to the other devotees.

Madhabdeva introduced the idea of spiritual democracy and service of the highest form like taking care of devotees in illness. He taught people to give priority in the service of man (bhakata seva), to the service of God (hari seva). Thus the sense of humanity was at all time taught and sometimes listed in the Satra institution. Madhabdeva always followed the principles of equality. This attitude of Madhabdeva has been

best illustrated in the following incident narrated in Katha Guru Carit.⁵ The mother of the Koch king Lakshminarayana greatly admired Madhabdeva and his followers and occasionally sent presents to them one day. She sent several pairs of dhotis and chadder of unequal size and quality to Madhabdeva and devotees making a certain distinction between Madhavdeva and his disciples. Madhabdeva was given the best pair. He immediately returned the presents to the queen mother for making uncalled for distinction between himself and his followers.

together the different races and tribes and thereby brought about social unity among the people. Like a true democratic person Sankardeva fully realised the principles of equality among the people without any discrimination on the grounds of caste, creed, race and sex.

In simple words Namghars were built without walls so that people of all categories irrespective of their caste, creed and religion could easily enter the Namghar and take parts in all types of religious and non religious or secular discussion. This proved that Sankardeva always followed democratic and

Along with the Satras the Namghars have played a very dominant role in the life of the Assamese people. Because it is the venue of all types of religious and non religious or secular activities. It must be admitted that besides the spiritual upliftment the Namghar serves as the forum of discussion relating to moral and social welfare of the villagers. Therefore Namghar should not be treated as wholly religious institutions, they are secular too.

Through the Namghar Sankardeva brought

liberal principles for his faith neovaisnavism.

As a public institution Namghars are managed and conducted on a purely democratic basis. Every house holder in the village has an equal voice in the management of their affairs. All the affairs such as relating to the building and repairing these Namghars every one must bear the burden equally by contributing their share which brings about the unity and integrity among the villagers. It may be noted that women have also specific duty to perform in the Namghars. They contributed in

keeping the environment clean by their own hands. Women are allowed to receive initiation and they also carried devotional chanting in the Namghars. Hence like a true democrat Sankardeva made no distinction between man and woman in his faith.

Like present day democracy Sankardeva advocated local self government in the fifteenth century. Through the institutions of Satras and Namghars he united the village communities to discuss their common issues and problems and to settle their disputes in accordance with their judicial procedure and methods. In settling up village disputes and in trails of moral turpitude and social indiscipline, democratic methods were used. No decision was imposed arbitrarily. The head of each family is invited to the Namghar to take part in the proceedings. Before the trail is formally opened the complaint as well as the respondent must offer a nominal fee usually not exceeding one rupee, with a tray, full of tamol pan to the assembly of villagers. After the trail is over, these are distributed amongst the assembled members. Hence with a nominal fee major disputes can be solved and provides justice to the village communities through the institution of Namghar. Even today Namghars are served as Panchayat hall, where villagers gathered to discuss and solve many of their day to day problems.

The principle of equality is also followed in case of social functions. In the dramatic performances generally known as bhaona introduced by Sankardeva no discrimination is made between low and high caste, rich or poor in

distributing roles amongst villagers. All the villagers contribute according to their capacity and aptitude to make the performance a success. Those who are not in position to contribute they are required to put additional labour in the arrangement of the Namghar. The prayer hall of the Satras (Kirtanghar) and Namghars were used as the auditorium and stage for the enactment of bhaona performance. Since the time of Sankardeva Satras and Namghars have been serving as the auditorium and stage for the same.

After independence our national government launched a series of integrated village development programme to develop the conditions of the rural people. They include namely Panchayati Raj, community development and adult education schemes. But it is more interesting that in the fifteenth century Sankardeva included these programmes in his socio religious and socio cultural programmes and implemented them with considerable success to his credit.

Thus the village Namghars a wing of the Satra, have been serving as the centre of democratic activities of the villages.

Footnote :

1. Dutta Baruah, H.N. (ed.): Sri Sri Sankardeva Vakyamitra, V 141, 1960, p 67.
2. Srimanta Sankardeva Sangha (ed.): Kirtan Ghosa, 2002, V 392, p 98.
3. Ibid: V 1821, p 462.
4. Ibid: V 1862, p 463.
5. Lekharu, Upen Chandra: Katha Guru Carit, 1952, p 586.

শিল্পকর্ম : যামিনী বয়

PHULAGURI UPRISING

THE FIRST PEASANT MOVEMENT IN

THE INDIAN

FREEDOM MOVEMENT

Dr Sanjib Kumar Borkakoti

Assam has always contributed in different manners to the socio-cultural and political life of the Indian nation, but all these contributions have most often remained unobserved, unnoticed by the national intelligentsia. It is the same with the freedom movement also. Assam had her due share in the freedom movement, where the country fought to a man in order to oust the two-century old British rule from the country. In fact Assam acted as the prime mover in some respect. One such important episode in the annals of freedom movement, where Assam acted as the prime mover, was the uprising in the Phulaguri area of middle Assam in October 1861 AD. It was the first ever peasant movement in the context of Indian freedom movement, which took place much before the Champaran movement took place under the leadership of Mahatma Gandhi. The Bengal farmers had revolted in the previous year, that is 1860 AD. But their ire was against the indigo planters, not against the British administration. So the Phulaguri uprising was a historic event. It was also the first ever non-cooperation movement of Indian freedom movement because the farmers of Phulaguri region had stopped payment of taxes to the British

administration and thus openly defied the rulers. This had not happened anywhere in India before Phulaguri.

The immediate cause of the Phulaguri uprising of 1861 AD was the exorbitant taxes imposed by the British administration on the farmers of Assam. The British administration always acted in the interests of the British tea planters, not the common masses. These tea planters had been suffering from dearth of labourers. They had to bring labourers from other states at high costs. Moreover a large number of such labourers died of unhygienic conditions in the tea estates as malaria was rampant in those areas. So the tea planters thought that it would be better to engage the local people as labourers in their estates. But the indigenous Assamese people were always independent minded. Even the erstwhile Ahom kings could not uproot a farmer from the latter's homestead as the right of the farmer on his land was considered to be supreme. The land in the Brahmaputra valley being very fertile, the farmers did not need to look for extra vocation too. So none of them took employment with the British tea planters. These tea planters therefore decided to pauperise the

local farmers of Assam by increasing the incidence of taxes so that they take up employment in the tea estates. The tea planters placed their design with their brethren in the administration, who readily co-operated in the conspiracy and enhanced the tax rates on the indigenous people.

The enhanced tax rates were like these in 1852-53 AD :

Tax on cultivable land : 1 rupee and 6 annas per Pura

Tax on other land : 1 rupee per Pura

Tax on lakheraj rupeeet land : 10 annas per Pura

Tax on other rupeeet land : 8 annas per Pura

Tax on each spade : 1 rupee and 8 annas

Tax on each fisherman : 5 rupees

Such a tax structure was not in keeping with the income level of the people as well as the economic situation of that time. It can be proved by a simple comparison. The prevailing price of cultivable land was 1 rupee and 6 annas per Pura at that time. Ironically this was also the annual tax rate imposed by the British regime. Thus the taxation rate was equal to the value of the asset itself, whereas the taxation rate should have been only a fraction of the productive capacity of the land. Clearly the idea of the oppressive taxation system was to pauperize the people at large. The government were really fleecing the people. They had even imposed tax on each plough in 1833-34 AD. This tax was at the rate of 3 rupees on the first plough and 2 rupees on the second plough. Every able bodied man had to pay tax in that system. But it was more than impossible and it had to be withdrawn in 1850-51 AD.

The oppressive regime of the British had dissatisfied the common people as well as the erstwhile ethnic rulers of the region. Both came together and started planning to overthrow the British regime. It was surmised that the British could be easily overthrown as their military strength was numerically very limited. There were only 25 sepoys in Nagaon at that time. There were some others at Guwahati, Tezpur, Sibsagar and

Rangpur. But people thought that their numerical strength would give them an edge over the British sepoys. A British loyalist turned revolutionary, Maniram Dewan used to pass through the valleys of Kalang, Kapili, and Kiling rivers. He would entuse the poeple of this region to fight against the British. Regular armed training started in the paddy fields of the interior areas. People started equipping themselves with traditional arms like spears, bows etc. A blacksmith named Bhivi Kumar of Molankata was given the task of manufacturing these traditional weapons. Laxman Singh Deka of Katahguri was made the General of this make-shift indigenous army. Most of the members of this army belonged to the Tiwa and Karbi tribes. These activities started from 1855 AD and would have culminated in an armed uprising. But the capture and execution of Maniram Dewan dampened the spirit of the people and there came a lull in the movement.

The simmering anger of the people was aroused again when the British government increased the taxes again in 1861 AD. The government objective was to double the tax collection. This time they imposed taxes even on the forest products made from bamboo, cane, wood etc. Moreover income tax was introduced for the first time. There were also plans to impose taxes on the cultivation of betel nut trees and betel leaf creepers, it was gathered. The British government had been trying to tap all the possible sources of revenue in order to make up for their deficit in budget since the sepoy mutiny. But all these taxes were unheard of before. It made the living unbearable for the farmers as they had already been suffering from heavy taxation. Simultaneously the poppy cultivation was also banned by the British. While it was a good step in apparent look, it was actually done with an aim to take up the trading in opium themselves. Moreover the British themselves had introduced opium among the indigenous people as they wanted to make the people idle and also earn profits by trading in

opium. The British first developed the addiction for opium among the native people and then they reaped the benefit by trading in this harmful drug. They priced it at four annas per tola or ten grams. It brought them enormous revenue as majority of the population had already become addicted to this drug. Additionally it also helped them in maintaining political stability as people became lethargic by consuming opium.

But that was not to be in the Raha-Phulaguri region belonging to the Nagaon district of Assam. The people of Raha-Phulaguri region had not only not become lethargic, they were even imbued with the indomitable spirit of nationalism with a do or die spirit. Had Maniram Dewan and his accomplices not been captured and executed by the British, there would have been an armed rebellion in this region against the British during the period of Sepoy Mutiny itself. All important personalities of the region including Rahial Barua had aligned themselves with the cause. Several of them like Krishna Kanta Goswami and Safiun Nessa of Nagaon town were banished to the Andaman Island for their involvement in the conspiracy against the British. Naturally the cause took a beating, albeit temporarily.

But the ire of the people were aroused again and that too very strongly with the arrival of a British officer named Lt Herbert Sconce. He joined as Deputy Commissioner of Nagaon district in 1858 AD. He humiliated people at the fall of a hat and often imprisoned people for even small matters. He even desecrated religious places of worship. Once he even sat on the altar of the *Namghar*, the traditional worshipping place of the followers of *Eka Sarana Nama Dharma* propounded by Srimanta Sankaradeva, the fifteenth century Vaishnavite preceptor. This happened when Herbert visited Phulaguri and entered the Garmur Satra. He also had his shoes on when he entered that place of worship. Such actions made the blood of people boil in anger.

Eventually the people decided to register their

protest and dissatisfaction. About one thousand farmers from the Phulaguri region gathered at the court premises of Deputy Commissioner of Nagaon district on September 17, 1861 AD. They intended to protest against the hefty increase in taxes. They wanted to say that there should not be taxes on betel nut trees, betel leaf creepers, bamboo trees etc. But Herbert did not give any importance to the assembly and did not give them audience. According to the official version, some members of the protesting farmers entered Deputy Commissioner's chamber without his permission. Herbert fined these farmers. Not only that, he even got them beaten up and then detained for the rest of the day.

Even then the people decided to petition once more. This time a limited number of persons went to meet Herbert on October 9, 1861 AD. They handed over a petition asking for relief to the people from the exorbitant taxes. There were several distinguished men in the delegation including the headman of the Phulaguri village. But Herbert rejected this polite and humble petition too. This left the people with the Hobson's choice of embarking on non-cooperation with the British administration. They decided not to pay any tax to the British administration any more. Thus the first ever non-cooperation movement in the annals of India's freedom movement was launched in the Phulaguri region of Assam in October, 1861 AD. The entire decision making in this movement was done by the farmers themselves as the erstwhile middle class leaders had already been removed by the British administration by way of execution and banishment. Eventually when the people would come out openly, that too would be an all peasant affair. Thus it was out and out a peasant movement, the first in the annals of India's freedom movement.

The people of Phulaguri region convened a five day convention in order to mobilise all round support for their non-cooperation movement. The convention was scheduled from October 15 at Phulaguri village. It was called *Raij Mel* or

assembly of people. It was planned as a representative type convention where public representatives from different villages would participate. So delegates were selected by the respective villagers. It was thus a democratic venture. Since the village *Namghars* of Assam had always acted as a democratic platform for the villagers as taught by the saint reformer Srimanta Sankaradeva, the organisers did not have to initiate any new concept or make any extra effort. Srimanta Sankaradeva had designed the *Namghar* as an all-round institution covering socio-cultural-spiritual affairs of the people. People now extended it to political affairs too. Even the main convention at Phulaguri took place in a *Namghar* only.

As many as 600 people gathered in the *Namghar* of Phulaguri on October 16. Herbert sent Haladhar Barua, the officer-in-charge of Nagaon Sadar Police Station to take stock of the situation. Haladhar ordered the gathering in the *Namghar* to disperse, but the crowd disobeyed him. Thereupon Haladhar, who had only ten *Barkandaz* with him alongwith one *Jamadar*, made a hasty retreat. Unlike the sepoy, who carried fire-arms, *Barkandaz* carried only spears. Haladhar consulted the matter with Herbert and returned again on the next day, October 17. This time he arrested the leading persons. Even then an assembly of about 350 persons remained there in the *Namghar*. Clearly the people were not ready to bow down before the insensitive British administration. It was conveyed to the people that Herbert himself would visit Phulaguri the next day. According to the official version, the protesters had overpowered Haladhar and got the arrested persons released.

However Herbert changed his mind on the next day, that is October 18. Instead, he sent Lt Singer, a Junior Assistant Commissioner. Singer was deputed by Herbert to control the situation, not to hear the grievances of the people. Singer was accompanied by Haladhar, the officer-in-

charge of the Nagaon jail, a clerk named *Anadar* and six *Barkandaz*. They arrived at Phulaguri in the forenoon to find that there was no assembly in the *Namghar*. Singer decided to wait near the *Namghar*. He called for more force. Five *Barkandaz* and six sepoy arrived before long. Around noon, people started gathering in a nearby spot outside the *Namghar*. All the people carried their traditional sticks. The Assamese people used to carry a bamboo stick in those days in order to ward off any animal or clear any object on the way as the roads were not so well defined and it was also full of jungles.

Singer got very angry by seeing the people equipped with sticks. He did not know about the local custom of carrying the sticks. He asked people to drop their sticks as well as to disperse from there. But no one moved. Then Singer asked Haladhar to take away the sticks. When Haladhar started to take away the sticks, people became very agitated and they got up from squatting position. Then some one from the crowd attacked Haladhar with a spear. He was badly injured. Thereafter Singer started reproaching the agitators and he proceeded towards the crowd in spite of a warning by Haladhar not to do so. Singer was trying to take away the sticks from the people, when one Moira Singh hit him on the head, which was followed by other people. In no time Singer succumbed to the mob assault. His body was dragged by the people and thrown into the nearby Kalang river. In the mean time the crowd had swelled to about 3,000. They killed three sepoy too. The other sepoy and *Barkandaz* fled to the Nagaon town.

The agitationists became very excited over the turn of the events. One group from among them proceeded towards Raha and they attacked the police station there. Golap Singh, the officer-in-charge of the Raha police station met with the same fate as that of Singer. Another group of the agitationists went to Kachalukhowa and they attacked the government magazine house located

there. After that, they proceeded in the direction of the government treasury with an intention to plunder it, but they were obstructed by some sepoys on the way. Suwabar Lalung, hailing from Babara-ati succumbed to the police firing. Thereupon the agitationists retreated.

As there had been only 25 sepoys in Nagaon at that time, 50 more sepoys were brought from Tezpur on October 19. Captain Campbell was in the command of this re-inforcement. He came to Phulaguri with his command. The agitationists also gathered again in order to review the situation. Campbell surrounded those unarmed people and started firing upon them, leading to the instant death of 39 persons and serious injury to hundreds. However according to the official version, nineteen persons died. The injured ones lay lying on the ground in pools of blood without any help, not even a drop of water. Only 66 persons remained capable of standing. All of them were taken on feet to Nagaon and put in a temporary jail. On October 23, General Henry Hopkinson, the Commissioner of Assam arrived at Phulaguri with 100 sepoys and started an all-out torture regime in the Raha-Phulaguri region. Not only the male members, even the female members were not spared. The sepoys violated the modesty of the women and touched their private parts. More than 400 persons were rounded up, although the official figure put it at 41 only. They were kept in an enclosure at Phulaguri along with the dead bodies of the 39 persons killed in the firing of October 19. Those bodies were rotting and emitting foul smell, making it impossible even for the British sepoys to guard the detainees. It was only much later that the relatives of the dead were allowed to take the bodies away and cremate them.

Disturbed over the inhuman atrocities on the fellow people, the leaders of the uprising surrendered before the administration. They were Laxman Singh Deka Senapati, Rangbar Deka and Changbar Lalung. They confessed to killing Lt Singer. All of them were hanged in the Nagaon

jail. Some other leaders were banished to the Andaman island. They were Bahoo Kaibarta, Banamali Kaibarta, Rup Singh Lalung, Sib Singh Lalung, Hebera Lalung, Nar Singh Lalung and Katyia Lalung. Many government functionaries were changed as the erstwhile functionaries were suspected of alligning with the rebel farmers. And thus a peasant movement was suppressed.

The Phulaguri uprising was suppressed ruthlessly. But it left an indelible mark on the history of Assam. The concept of *Raij Mel* became popular all over the Brahmaputra valley in spite of all types of disinformation campaign by the British administration. According to the official version, the uprising was a protest by the opium eaters who were disenchanted by the ban on opium cultivation. The number of deaths also was shown as less than the actual figure. In spite of all these disinformation, peasant movement became the order of the day during the succeeding decades. Eventually the British administration were compelled to review the oppressive tax structure. Certainly it was a victory of the people. The sacrifice of the Phulaguri peasants did not go in vain. The participants of this uprising also succeeded in upholding the dignity of the common masses of Assam.

Another notable feature of the Phulaguri uprising was the absence of any national leader in the scene. Even any state level leader was also not present in that region during the entire course of the uprising. Not only that, the district level prominent persons also were kept away by the British as all of them had been arrested immediately after the Sepoy Mutiny. This vacuum of leadership did not cause any problem in the progress of the uprising. But that was perhaps a cause of the whimsical assault by some of the peasants on Lt Singer. It was certainly uncalled for. It happened as there was no one to control the assembly of people on that fateful day. But such things happen just as it happened at Chauri Chaura during the later period of freedom movement.

STATUS OF WOMEN IN THE DHARMASTRA

Rangmala Roy

Dharma means any system of faith and worship or human recognition of a personal God entitled to obedience. Vedas are the sources of the Dharmasutras so called "वेदोऽखिलो धर्ममूलम" The Dharma Sutras are the 3rd division of Kalpas. This branch of literature is based on the Smritis. It consists of Indian works on Law regarding religious and secular matter.

According to Dharmasastras women are never independent. Gautama the smriti writer says like this "अस्वतन्त्रतधर्मे" In other words to follow the husband is the virtue of the women so says "पतिनारीजां भुषणम्" The 9th chapter of Manu Samhita is eloquent in this respect - the husband and other good people never allow the women to stay freely during day and night. They used to keep

them addicted and indulged in unforbidden love alliances under them.

It is the pivotal theme of Dharmasastras that women are dependent through their span of life on their guardians, husbands and sons.

"पितारक्षति कौमारे भर्ता यौवने ।

रक्षन्ति स्थविरे पुत्रा न स्त्री स्वातन्त्र्यमहति ॥"

The status which the women enjoyed in Vedic and Epic age has undergone a great change in the period of Dharmasastras. The Dharmasastras have bound the women hand and feet with laws and regulations. This condition prevailed throughout the age of the Dharmasastras. Nothing novelty has been noticed in this period. The poets also used to harp on the same theme-

"शशिना सह याति कौमुदी सह मेघेन तडि प्रलायते ।
प्रमदा प्रतिवर्तमाना रति प्रतिपन्नं हि विचतनरपि ।"

The importance of women lies in giving birth to offspring, mainly male issue. They are held in esteem so far domestic and religious affairs are concerned. Moreover, birth of meritorious son has been welcomed with great enthusiasm as such a son is supposed to wash away the sins of the family and make the ancestors reach the heavenly region. The aphorism “पुनान्ति साधवः पूत्राः” Corroborates this idea.

In the eyes of smritis, the greatness of a woman lies in the fact that she is a mother, she is the mother of good son. It is therefore, a mother is held in great respect than the adorable father and teacher. The Dharmasastrakaras are very much enthusiastic in saying that the women are created just for the sake of producing child.

“अपत्यर्थि स्त्रियः सृष्टाः” (ना. स्मृ.)

Sanctity of women is indispensable for giving birth to a sacred son. The influence and co-operation of the mother is greater than any other person in moulding and developing the career of a child. Manu says in this connection that women should be very pure and resplendent. Of

“प्रजनार्थं महाभागाः पूजार्हा गृहदीप्तयः

स्त्रियः क्षिश्च गेहेषु विशेषोऽस्ति कश्चन ॥”

Marriage is one of the most important and most sacred sanskaras that a Hindu life has to undergo. This sanskaras is indispensable for the house-holder for the twin purpose i) for acquiring virtue and maintaining the same and ii) for uplift of the society to which the particular person belongs. Taking into consideration this fact, the Dharmasastras dwells upon types of marriages, eligibility and legality. In the Gautama Dharmasutras, as regards eligibility of the bride, it is stated that the bride must not have any blood relation between the मातृपक्ष and the पितृपक्ष They thrash out four types of marriages Niz. ब्राह्म, प्रजापत्य, आर्ष And दैव as sanctioned by sastras out of eight forms of marriages (ब्राह्म, प्रजापत्य, आर्ष, गान्धर्व्य, आसुर, राक्षस, चैशाच) (मनु. सं)

The best type of marriage is that in which a

girl decorated with ornaments is given in marriage after performing rituals by the priest, to a bridegroom learned in Vedic lores, well-behaved; devoted to a single wife and selected by the guardians. of अन्तर्वद्विजे दानं देव्यालंकृता । Other forms of marriages were also prevalent in those days.

The Smriti writers lay so much stress on compulsion of marriage that they have forgotten all about rigidity in caste system. While declaring Savarna vivah (marriage in same caste) has been sanctioned, the pratiloma vivaha (marriage between a low caste bride-groom and a high caste bride) is also prevalent in society. From this, it is clear that caste system fails to put impact in society so far as matrimonial cases are concerned.

As per the धर्मशास्त्र Marriage is so much obligatory for girls that they should be given in marriage as soon as they begin to blush and start wearing garments. Injunctions are issued by the धर्मशास्त्रऽ To ladies that they must not think of other, other than their husbands. Of नातिचरेद् भर्तारम् (गौतम धर्मसूत्र). The principal aim of the relation between husband and wife should culminate in virtue but not in fulfilment of lustful desires. Under happy shade of this virtue, the धर्मशास्त्र have accorded women a lofty and glorious position in the family and society. The wife of आचार्य is equally honourable and adorable as the Acarya.

So far we have taken note of the honour and position which the women had enjoyed in the days of धर्मशास्त्रऽ: But there is the dark side also. The women had been treated with contempt and reckoned as saleable commodity. Brushing aside the sacred nuptial relation and sanctity, she has been deprived of the least human rights. The women of the lower castes who were engaged to serve others were treated as an asset that could be bought and sold. We get hint of this in the गौतमधर्मसूत्र- पुरुषवशाकुमारीवेहतश्च नित्यम् ।

Dharmasutrarakas neglected such women and put no value at all. Even they go to the length

of saying that if anybody kills such a lady he does not require even expiration for the sin. He can atone for the same by offering a black ox. Manu also support this. Gautama also speaks in the same strain वैशिके न किञ्चित्। Prajapati also gives his nod in this matter.

“अभिगच्छति या नारी पुरुषैर्बहुभिर्मियः ।
व्याभिचारणीति सा ज्ञेया प्रायणं गणिकेति च ॥”

One thing to be noted here is that the prestige and status of women in the days of dharmasastras depended on caste, behavior and conduct. The Dharmasastras insist on women's good conduct and behavior and cry down the women who are devoid of good conduct. Even eating of rice offered by such women has been forbidden.

The Dharmasastras pour-venom against the women as lairs, unfaithful, indiscreet, sly, foolish, greedy, impure and ruthless. They lead people astray. So the aphorism runs— पथि नारी विर्वजिता । But this injustice meted out to women should be compensated by striking a balance between virtue and desires, between good and bad. Then and then only there will be a birth of good society capable of conferring joy and bliss to all.

Barahmihira in his Brihatsamhita says there is no pure human being other than the women. Nothing can taint her. She is always pure- स्त्रियः पवित्रमुत्तुलम् नैता दुषयन्ति कर्हिचित् ।

Most glaring thing is that women had no freedom at all in the development of their personality. Too much restriction on the movement and morality of women, stood in the way of women's freedom, education and academic glory. The position and traditional respect which the women enjoyed uninterruptedly in the days of Veda and Upanisada were snatched away by the Dharmasutradkaras leaving the women in the vortex of ignorance. During the days of Dharmasutras women have to face lot of insults and calumny as because women were considered as a hurdle to observance of celibacy. They were dislodged completely from the high status in which the women were held in the vedic period.

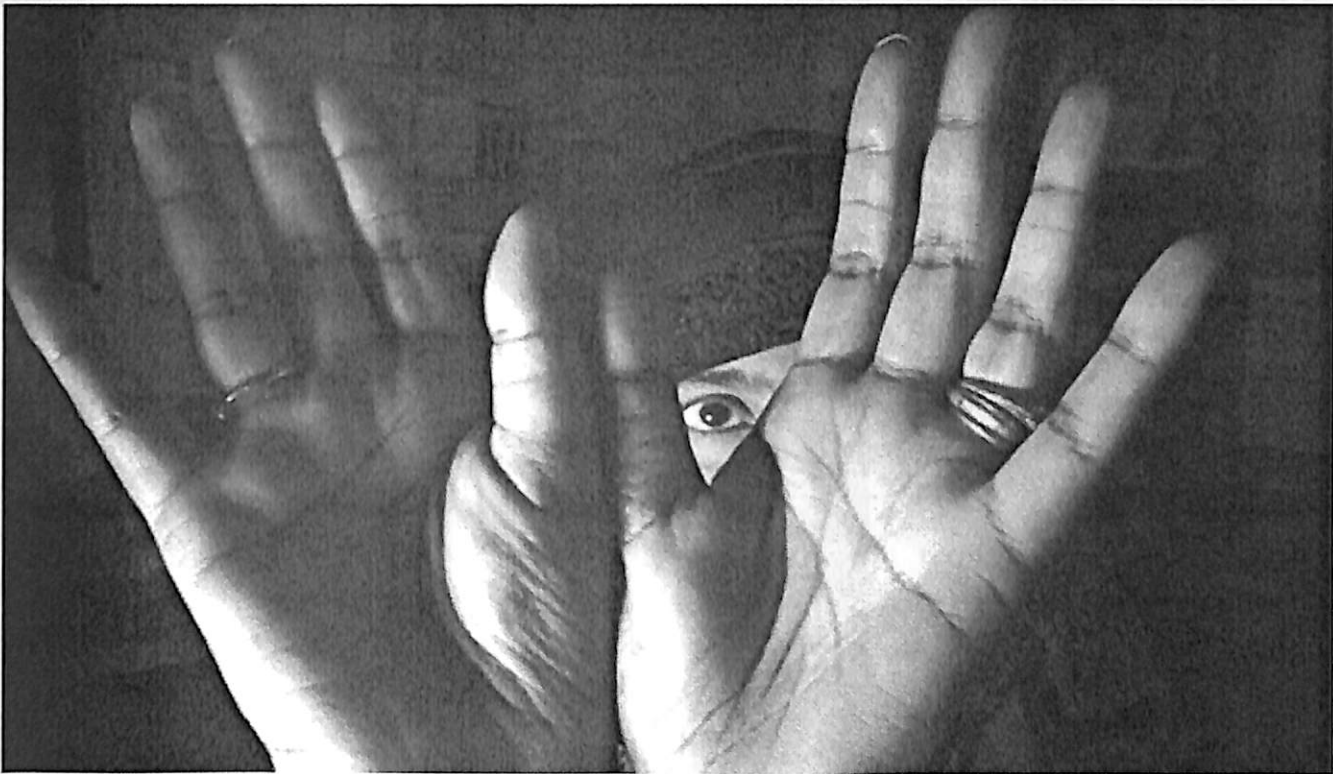
Books consulted :

- 1) Manusmriti
- 2) Naradsmriti
- 3) Gautamadharmasutra
- 4) Brihat Samhita

DOMESTIC VIOLENCE AND SEXUAL HARASSMENT

Farhana Yasmin

Domestic Violence is not a new concept in our society. From time immemorial people have been harassed, tortured and brutally murdered for various reasons. Among these, domestic violence is the most common of all the violences prevailing in our society. Domestic Violence is a human rights issue which is increasing day by day in the entire world. The phenomenon of domestic violence is

widely prevalent in our society but unfortunately it remains invisible in the public domain. In other words domestic violence is the most common but least reported crime in India. It occurs to everyone who lives in a relationship with one another and among all racial, ethnic, religious, socio- economic groups. In our country domestic violence is considered as a family affair. It seldom comes out of the four walls. As a result,

behind closed doors people are being harassed, tortured, beaten and killed. It is happening not only in the rural areas of India but also in towns, cities and metros as well.

Domestic violence is also known as domestic abuse, spousal abuse, family violence, and intimate partner violence (IPV) etc.

Domestic violence has many forms including

- " Physical violence (beating, slapping, hitting, kicking, biting, punching, pushing, shoving, causing bodily pain or injury etc)
- " Sexual violence (forced sexual intercourse, showing pornography or any other obscene pictures, child sexual abuse etc)
- " Verbal and emotional violence (insults, name calling, accusation on your character or conduct, insults for not bringing dowry, insults for not having a male child etc.) and
- " Economic violence (not providing money, food, clothes, medicine etc)

Besides these there are some judicially recognized kinds of domestic violence like dowry death, abetment to commit suicide, cruelty, hurt and grievous hurt wrongful restraint and wrongful confinement, sexual intercourse during judicial separation, bigamy and adultery.

Domestic violence can happen to anyone who is in a relationship with, be it a wife, husband, son, daughter, mother, father, grandparents, mother-in-law, father-in-law or any other family member. It can be a male's or a female's atrocities towards another male or a

female in a relationship. In this case anyone can be a victim or a victimizer. Especially women are the victims of domestic violence in our male dominated society. Therefore in India more or less 95% of the victims of domestic violence are women.

Domestic violence against women

Domestic violence against women means any act or conduct which has potential to injure or hurt the women physically, mentally, verbally,

sexually, emotionally, economically, socially and also spiritually within the four walls of the house. This is very shocking news for us, that in our country itself women are compared and worshipped like Goddesses. Indian culture and custom is famous for respecting the women. But in practical we can see, from time immemorial women are subjected to ill treatment, cruelty, harassment and all sorts of misbehavior from the male members of our society. Despite various

legal provisions in our country to protect women against violence, domestic violence, dowry, bigamy, rape, kidnapping, trafficking and other forms of atrocities go unchecked.

There are about thirty specific forms of violence being committed against women from the pre-natal stage to their death. Such forms include foeticide, infanticide, child marriage, child sexual abuse, forced marriage, rape, prostitution, sexual harassment, pregnancies at short intervals, witch hunting etc.

Among all these atrocities domestic violence ranks as the highest in relation to injuries to women in our country. Therefore each year millions of women seek medical assistance for injuries caused by wife-beating, burning, drowning, attempt to suicide and other related consequences etc.

Domestic violence may be caused by the victim's

- " Husband
- " Father or father-in-law
- " Brother or brother-in-law
- " Member of the shared household or relative of the husband.
- " Male partner (in a living together relationship).

Besides these persons, women can also be a respondent in a domestic violence case.

According to a survey made by Human Rights Law Network, in our country every day at least 18 women are killed for dowry, 87 women are subjected to sexual harassment, 132 women faces various kinds of other harassment and 44 women fall victim to atrocities.

In India, more than 55 percent of the women suffer from domestic violence, especially in the states of Bihar, U.P., M.P. and other north Indian states.

The status in Assam and other North-Eastern states

Traditionally women of Assam and other

North-Eastern states have been enjoying much freedom and respect than any other parts of our country. Earlier the state of Assam was free from dowry, bride burning, wife-beating and child marriage related crimes. But now a days, Assam is also coming under the grey area of crimes. According to one estimate, violence against women in Assam and other North Eastern States has been on a rise over the years. Especially domestic violence cases are increasing at an alarming rate which is a very serious issue. In the last few years, the region has been witnessing growth of violence every where.

According to Assam State Commission for Women (ASCW) from the year 1994 to June 2010, the Commission has entertained and disposed off 100 of cases from its Guwahati office. During this period the Commission's Guwahati office received a total of 1305 cases and it disposed off 585 cases. It needs to be mentioned here that topping the list are the cases related to domestic violence. 60 bigamy related cases and 134 dowry cases have been disposed off. On the other hand, a total of 41 cases in connection to kidnapping and 89 rape cases have been received by the Commission and another 303 miscellaneous cases have been registered.

Above 150 domestic violence cases have been registered from the Guwahati Chapter of Human Rights Law Network, which is a group of lawyers and social activists, working for the vulnerable sections of our society. According to their survey women issues are increasing at an alarming rate in Assam.

The meaning and scope of domestic violence against women can further be illuminated by a glance at the Indian Criminal laws and the Indian Civil laws.

Under Criminal law

- " Under the Indian Penal Code, 1860 which deals with offence in the forms of domestic violence against women are

dowry death, forceful termination of pregnancy, wrongful restraint, wrongful confinement, abetment to commit suicide, causing hurt or grievous hurt, marital rape, misappropriation of the wife's property, matrimonial cruelty etc.

- " The Dowry Prohibition Act, 1961.
- " The Commission of Sati Prevention Act, 1987.
- " The Pre-natal Diagnostic Techniques (Regulation and Prevention of Misuse) Act, 1994.

Under Civil law

- " The Dissolution of Muslim Marriages Act, 1939.
- " The Hindu Marriage Act, 1955.

Remedies for Domestic Violence

The victim of domestic violence may seek remedies under the existing laws like civil and criminal law.

Remedy under Civil law

If a woman is subjected to domestic violence by her husband one solution for her is to end the marriage by way of filing a divorce petition or seek judicial separation or claim maintenance from her husband with the view to live separately from her husband.

Remedy under Criminal law

If a woman is subjected to violence at home, she has an option to initiate criminal action against that person. In India the Criminal Justice system is governed by the substantive law i.e. the Indian Penal Code, 1860, which defines as to what acts are offences and provides punishment for such offenders. Another aspect of the Criminal justice system is the procedural law i.e. the Code of Criminal Procedure, 1973.

The existing civil and criminal laws had their limitations as they recognized violence only in a marital relationship. Furthermore, there were no provisions for damages and other immediate

relief like protection and residence orders, injunctions etc. Another main problem is that all these remedies are very time consuming. Lakhs of cases are pending for justice in our Indian courts. As we all know women issues are very sensitive and their protection is also a necessary one. Thousands of women die, get killed or commit suicide for delay in the slow legal procedure. Therefore depending on the urgency and the upliftment of women, a special Act was enacted which is meant for the protection of women from Domestic Violence.

The Protection of Women from Domestic Violence Act, 2005

The Domestic Violence Act, 2005 was passed by the Indian Parliament and it received the assent of the President on September 13, 2005. This Act came out as a product of the women's movement. The Act is a milestone in recognizing domestic violence within any relationship, thereby challenging the traditional treatment of abuse on women. The special provision of this Act is that the case must be disposed off within 60 days from the first hearing, in other words statutory limit of 60 days has been provided.

The Act, defines 'Domestic Violence' in Section 3 as - "any Act, omission or commission or conduct of the respondent shall constitute domestic violence in case it - (a) harms or injures or endangers the health, safety, life, limb or well being whether mental or physical of the aggrieved person or tends to do so and included causing physical abuse, sexual abuse, verbal and emotional abuse, or (b) harasses, harms, injures or endangers the aggrieved person with a view to coerce her or any other person related to her to meet any unlawful demand for any dowry or other property or valuable security, or (c) has the effect of threatening the aggrieved person or any person related to her by any conduct, -or (d) otherwise injures or causes harm, whether physical or mental to the aggrieved person."

The Protection of Women from Domestic violence Act, 2005 creates three basic rights for the victims of domestic violence: to be protected from violence, to reside in a shared household, and to seek and secure monetary relief. Under this Act the appointment of service provider, counselors, and protection officers including providing various forms of services like shelter homes, medical facilities, legal aid etc. are mandatory.

Provisions for relief

Sections 18 to 22 of the PWDVA, different forms of relief that are available to the victims of domestic violence, such as

- " Protection order
- " Residence order
- " Maintenance order
- " Custody order and
- " Compensation order.

Besides these orders there is a special order in section 23 of this Act, which is given by the Magistrate depending upon the situation and the urgency of the victim. This is called the interim ex-parte order. Therefore a victim can obtain an interim ex-parte order on the first hearing of the case.

Procedures for obtaining the relief

Section 12 of the Act says that an aggrieved person or a Protection Officer or any other person on behalf of the aggrieved person may present an application to the Magistrate seeking one or more reliefs under this Act provided that before passing any order on such application, the Magistrate shall take into consideration any domestic incident report received by him from the Protection Officer or the service provider. But it is ironical, that the Protection Officer's must be appointed in every District and if possible a woman officer should be appointed.

Penalty or punishment

This Act is only meant for the protection of

the women or in other words this is a protective law. So, in this PWDV Act , 2005 the concept of punishing the culprit is not highlighted. But, according to section 31 of the said Act, penalty for breach of protection order or of an interim protection, by the respondent is stated. By that order the respondent shall be punishable with one year imprisonment or with fine of twenty thousand rupees or with both.

Conclusion

One of the reasons for the increase in women victims is the orthodox and chauvinistic mindset of the male members of our society with added element of lack of awareness and illiteracy on the part of women. There is a misconception which is prevailing from the earlier times till today that women are physically and emotionally weaker than male. Though women today have proved themselves in almost every field of life affirming that they are not less than men, the reports of violence against them are much larger in number as well as more humiliating than against men.

Sexual Harassment

Every day we come across at least one headline regarding sexual harassment in the newspaper. It is not anymore a new concept in our society. From time immemorial, the people of India especially the women and girl child have been subjected to sexually harassment. If we turn the pages of History, we find the existence sexual harassment even then. Besides modernization, we are still residing in the grey area of a heinous crime. This issue is regarded as one of the most serious crimes of today's world. But the worst part of it is that it still remains the least reported crime in our Indian society. The very reason behind this is that people till date think that sexual harassment is not really an issue.

Meaning of Sexual Harassment

The word sexual harassment means

intimidation or bullying or coercion of a sexual nature, or the unwelcome or inappropriate promise of rewards in exchange for sexual favors.

Sexual harassment can happen with anyone. In other words, any person can be a victim or victimizer to sexual harassment. Not only a woman but also a girl child may be a victim of this heinous crime. Sometimes a male person is also seen as a victim of this crime. Male sexual harassment is more prominent in the foreign countries.

Sexual harassment may take up various form, it may be verbal, physical, visual etc. Women sexual harassment includes some unwelcome sexually determined behaviour, and it may be directly or by implication, in the form of:

- " Intentional Physical contact.
- " A demand or request for sexual favours.
- " Sexually coloured remarks.
- " Showing pornography.

Besides these forms, sexual harassment may be in the form of some verbal or non-verbal conduct of sexual nature.

Sexual harassment is like an illegal employment. Therefore it is always regarded as a criminal offence, which is punishable under Indian laws. The Constitution of India provides for equal work opportunities to women just like men. Any discriminatory behaviour and abuse is therefore unlawful.

Now a days working women are facing physical, mental emotional and sexual harassment at their work places. Therefore it is affecting the society to a great extent. Sexual harassment of women particularly the working women at work places by their male counterparts is one of the evils of the modern society. In India most of the working women are subjected to this evil. For the very same reason many working women have to quit their jobs. Under such circumstances a working lady is either forced or pressurized by the male

member of her office to leave the job or sometimes it has been seen that many women face this evil under the fear of losing their job. In some cases the women also choose to take drastic steps such as committing suicides also. As a result, women suicidal cases are increasing day by day. Sexual harassment is a serious evil in our society by which women have to face severe psychological mental trauma. Most of the Indian women are unaware of their rights and because of very this reason these crimes against women are ever increasing but least reported to police. Abuses faced by women at their workplace hamper women in various ways. Their efficiency to work decreases and their self-confidence is demoralized. Besides illiteracy and ignorance of our people, the problem of shy nature is another main cause of increasing crime in our male dominated society.

Sexual harassment of women at work places is against the principle of gender equality, it is violation of the Fundamental Rights, under particular articles namely Article 14&15 of the Indian Constitution, which enriches the principles i.e., equality before the law and prohibition of discrimination on the grounds of religion, race, cast, sex and such other grounds. It violates Article 21 of the Constitution which deals with the protection of the life and personal liberty.

In the case of Vishaka vs. State of Rajasthan, the Supreme Court has given the definition of Sexual Harassment in work place.

There are some myths and facts which exist about sexual harassment at workplace. These are as follows.

Sometimes people think that women enjoy eve teasing and sexual harassment and eve teasing is harmless. And women who object to such behaviour have no sense of humour. People also think that women who are provocatively dressed are sexually harassed but in reality, women find eve-teasing or sexual harassment a humiliating, painful and frightening experience. In reality women keep quiet to avoid the stigma attached. Usually women are afraid that they will

be accused of provoking it, of being victimized, of being called liars and objects of gossip. Behaviour that is unwelcome cannot be considered harmless or funny. Sexual harassment is defined by its impact on the woman, rather than the intent of the perpetrator.

There are some examples that amount to sexual harassment at the workplace. Such as-

Conduct of a Sexual Nature

" Leering or staring at another's body or sexually suggestive gestures.

" Excessively lengthy handshakes

" Keeping hands on the shoulders of a woman

" Unnecessary touching the body or hands etc.

" Display of sexually visible material such as cartoons, graffiti or catalogues of a sexual nature.

Verbal Harassment

" Commenting on personal appearance, especially about body parts and figure etc.

" Swearing unnecessarily, getting drunk and talking unnecessary words like some nonsense etc.

It is very unfortunate that though the topic is violative of the dignity and Right to Life of women, still there is still no enactment to deal with this serious issue and everyone still refuses to lodge complaint. Another problem is our police personals also refuse to file such complaints. Therefore it is seen that it is the least reported crime in our society.

The guidelines that has been provided by the Supreme Court in the case of Vishakha vs. State of Rajasthan, is the only law prevailing in India on the very subject.

It shall be the duty of the employer or any other responsible person at work place or other institution to prevent or deter the commission of such acts of sexual harassment and to provide for the procedures for the resolution, settlement or prosecution of acts of sexual harassment by

taking necessary steps

Besides these, there are some other preventive Steps as well, all employers or persons in charge of work place whether in the public or private sector should take appropriate steps to prevent sexual harassment. Without prejudice to the generality of this obligation they should take the following steps:

(a) Expressed prohibition of sexual harassment, as defined above at work place should be notified, published and circulated in appropriate ways.

(b) The Rules/Regulations of Government and Public Sector bodies relating to conduct and discipline should include rules/regulations prohibiting sexual harassment and provide for appropriate penalties in such rules against the offender.

(c) As regards, private employer's steps should be taken to include the aforesaid prohibitions in the Standing orders under the Industrial Employment (Standing Orders) Act, 1946.

(d) Appropriate working conditions should be provided in respect of work, leisure, health and hygiene to further ensure that there is no hostile environment towards women at work places and no woman employee should have reasonable grounds to believe that she is disadvantaged in connection with her employment.

(e) Besides these preventive steps, the woman victim can also go for some criminal proceedings if required.

The employer can seek some appropriate action under Indian Penal Code of 1860 by making a complaint under the appropriate authority.

In particular, it should ensure that victims or witnesses are not victimized or discriminated against while dealing with complaints of sexual harassment. The victims of sexual harassment should have the option to seek transfer of the perpetrator or their own transfer. For this, a

complaint committee should be formed. The Complaints Committee should be headed by a woman and not less than half of its member should be women. Further, to prevent the possibility of any undue pressure or influence from senior levels, such Complaints Committee should involve a third party, either NGO or other body who is familiar with the issue of sexual harassment.

The Complaints Committee must prepare an Annual Report to the concerned Government department and appropriate action be taken by them.

Sometimes workers can take the initiative at their meeting also. Employees should also be allowed to raise issues of sexual harassment at workers' meeting and in other appropriate forum and it should be affirmatively discussed in Employer-Employee meetings.

Third Party Harassment: Where sexual harassment occurs as a result of an act or omission by any third party or outsider, the employer and person in charge will take all necessary and reasonable steps and to assist the affected person in terms of any kind of support and preventive actions be taken.

The Central/State Governments are requested to consider adopting suitable measures including legislation to ensure that the guidelines laid down by this order are also observed by the employers in Private Sector.

These guidelines will not prejudice any rights available under the Protection of Human Rights Act, 1993.

The above mentioned guidelines and norms provided by the Supreme Court are legally binding on all public and private organizations and have to be strictly observed in every work place for the preservation and enforcement of

the right to gender equality of working women.

These directions are legally enforceable in law until suitable legislation is enacted to occupy the field.

Sexual Harassment in Assam

Earlier the state of Assam was free from such kind of serious crime.. The people of Assam and the north east states were enjoying their rights to its fullest extent as far as equality was concerned but now a days we have started facing this type of harassment both at homes as well as at the workplaces. According to a survey, Sexual Harassment is increasing at an alarming rate in the entire country. In our states, there are various cases which have been registered, which are all related to sexual harassment and sexual abuse. Among them some cases are related to women sexual abuse and some are related to child sexual abuse.

Conclusion

The problem is mainly seen in the urban areas and the metropolitan cities. The whole situation is worsening every day. If this problem do not solve as much as possible, than women employer should be diminished which is very harmful towards the development of a society. For fighting against this problem, besides Vishakha Judgment, a new Act and a new law should be enacted by the Government. As we know that, persons subjected to sexual harassment experience a wide range of physical and psychological ailments. Therefore I think the Government should make a new Act for the protection of women at workplaces. And awareness on the part of the working women is very necessary. So, it is the duty of every working woman to fight for their basic rights with the knowledge of the Vishakha guidelines. ■

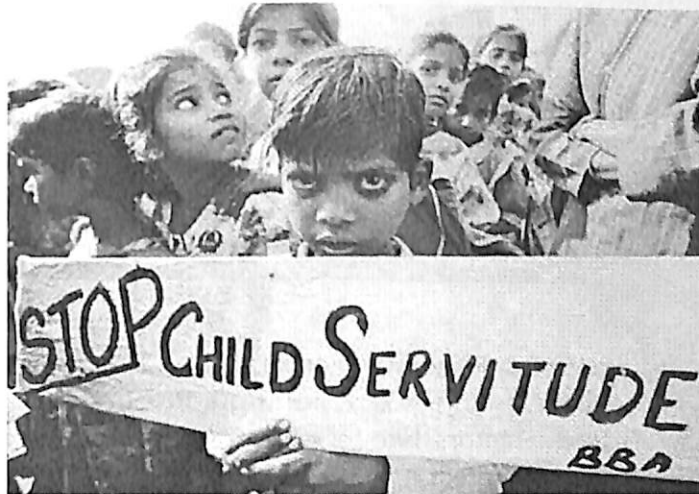
The future of a community is in the well being of its children. The above fact is beautifully expressed by Wordsworth in his famous lines "child is father of the man". So it becomes imperative for the health of a nation to protect its children from premature labour which is hazardous to their mental, physical, educational and spiritual development needs. It is urgently required to save children from the murderous clutches of social injustice and educational deprivation, and ensure that they are given opportunities for healthy, normal and

family is being subjected to 'child labour'.

There are two concepts of child labour - first as a bad economic practice and second as an overt social evil. In the first it is involvement of a child labour in profitable activities to augment the family income. The second context, namely child labour a social evil - is more complex in nature and extent. In order to assess the nature of the evil, and gauge the extent of damage it becomes necessary to understand the character of the job in which the child is engaged, the dangers to

CHILD LABOUR

Sailen Dutta

happy growth. Child labour is done by any working child who is under the age specified by law. The word, "work" means full time commercial work to sustain self or add to the family income. Child labour is a hazard to a Child's mental, physical, social, educational, emotional and spiritual development. Broadly any child who is employed in activities to feed self and

which they are exposed and the development opportunities they are denied. Technically the term 'child labour' is used for children occupied in profitable activities, whether industrial or non industrial. It is especially applicable for activities which are detrimental to their physical, psychological, emotional, social and moral development needs. It has been researched and

proved that the brain of a child develops till the age of ten, muscles till the age of seventeen and his lungs till the age of fourteen. To be more specific, any activity which acts as a hazard for the natural growth and enhancement of these vital organs can be considered harmful for natural human growth and development and termed - 'child labour'. It has been observed in India and other countries, that the practice of 'child labour' is a socio- economic problem. Many appalling realities like poverty, illiteracy, unemployment, low wages, ignorance, social prejudices, regressive traditions, poor standard of living, backwardness, superstition, low status of women have combined to give birth to the terrible practice of child labour. The children are required to seek employment either to augment the income of their families or to have a gainful occupation in the absence of availability of school going facilities at various places. It has been observed and repeatedly stated in recent times that 'child labour' does not remain a mere means of economic exploitation

but has become a necessity due to the economic needs of the parents and the child himself. Child labour is also caused by different factors like social traditions, family attitude, customs, and dearth of schools or parental reluctance to send children to school, industrialization, urbanization, migration etc. To counter the real situation called child labour and save little humans from abuse at a tender age, the government should be compelled to provide compulsory and free education to all children up to the age of fourteen years. The recommendations of the convention No.138 should be kept in mind by those who formulate child labour laws. The working age limit for an individual should also

be raised to allow consistent and full physical and mental growth for every individual.

The Industrial revolution had ushered in the horrendous practice of employing children of 4 and 5 years in factories in environmental conditions, which were risky for their health and well being, often proving fatal. Developed countries have reacted sharply to this historical fact by equating "child labour" with human right violation. However poor countries are more accepting about child labour as a living necessity. The year witnessed all countries of the world except United States and Somalia become a signatory to the Convention on the Rights of the Child (CRC). 1990. The strongest, most consistent language in legal terminology prohibiting illegal child labour is

provided by the CRC. However it does not establish the practice of child labour as legally punishable. Employment with others and self employment both come under the aegis of 'child labour'. It has been seen that children who are street sellers, street

entertainers, rag pickers, child prostitutes or pornography models, beggars etc - are mostly without natural guardians and exploited by underground gangsters and racketeers. These children are mostly children of illegal migrants. They are the victim of abandonment, riots, wars or just sheer poverty and homelessness. In poor countries some children are helping hands for their parents or are employed in factories, commercial organizations or households with the consent of the parents. The most appalling form of child labour is prostitution and modeling for child pornography. Some children are even sold to fiefs by their parents for money.

Child labour in India is a human right issue

for the whole world. It is a serious and extensive problem, with many children under the age of fourteen working in carpet making factories, glass blowing units and making fireworks with bare little hands. According to the statistics given by Indian government there are 20 million child labourers in the country, while other agencies claim that it is 50 million. The situation of child labourers in India is desperate. Children work for eight hours at a stretch with only a small break for meals. The meals are also frugal and the

education to the growing needs of their younger siblings in such families and view them as wage earners for the entire clan.

The Indian government has tried to take some steps to alleviate the problem of child labour in recent years by invoking a law that makes the employment of children below 14 illegal, except in family owned enterprises. However this law is rarely adhered to due to practical difficulties. Factories usually find loopholes and circumvent the law by declaring that the child labourer is a

children are ill nourished. Most of the migrant children, who cannot go home, sleep at their work place, which is very bad for their health and development. Seventy five percent of Indian population still resides in rural areas and are very poor. Children in rural families who are ailing with poverty perceive their children as an income generating resource to supplement the family income. Parents sacrifice their children's

distant family member. Also in villages there is no law implementing mechanism, and any punitive actions for commercial enterprises violating these laws is almost non existent.

Child labour is a conspicuous problem in India. Its prevalence is evident in the child work participation rate, which is more than that of other developing countries. Poverty is the reason for child labour in India. The meager income of child

labourers is also absorbed by their families. The paucity of organized banking in the rural areas creates a void in taking facilities, forcing poor families to push their children in harsh labour, the harshest being bonded labour. Bonded labour traps the growing child in a hostage like condition for years. The importance of formal education is also not realized, as the child can be absorbed in economically beneficial activities at a young age. Moreover there is no access to proper education in the remote areas of rural India for most people, which leaves the children with no choice.

Child labour is a very complicated development issue, effecting human society all over the world. It is a matter of grave concern that children are not receiving the education and leisure which is important for their growing years, because they are sucked into commercial and labourious activities which is meant for people beyond their years. According to the statistics given by ILO and other official agencies 73 million children between 10 to 14 years of age are employed in economic activities all over the world. The figure translates into 13.2 of all children between 10 to 14 being subjected to child labour.

Some common causes of child labour are poverty, parental illiteracy, social apathy, ignorance, lack of education and exposure, exploitation of cheap and unorganized labour. The family practice to inculcate traditional skills in children also pulls little ones inexorably in the trap of child labour, as they never get the opportunity to learn anything else. Absence of compulsory education at the primary level, parental ignorance regarding the bad effects of child labour, the ineffectivity of child labour laws in terms of implementation, non availability and non accessibility of schools, boring and unpractical school curriculum and cheap child labour are some other factors which encourages the phenomenon of child labour. It is also very difficult for immature minds and undeveloped bodies to understand and organize them selves against exploitation in the absence of adult guidance. Poverty and over population have been identified as the two main causes of child labour. Parents

are forced to send little children into hazardous jobs for reasons of survival, even when they know it is wrong. Monetary constraints and the need for food, shelter and clothing drives their children in the trap of premature labour. Over population in some regions creates paucity of resources. When there are limited means and more mouths to feed children are driven to commercial activities and not provided for their development needs. This is the case in most Asian and African countries.

Illiterate and ignorant parents do not understand the need for wholesome proper physical, cognitive and emotional development of their child. They are themselves uneducated and unexposed, so they don't realize the importance of education for their children. Adult unemployment and urbanization also causes child labour. Adults often find it difficult to find jobs because factory owners find it more beneficial to employ children at cheap rates. This exploitation is particularly visible in garment factories of urban areas. Adult exploitation of children is also seen in many places. Elders relax at home and live on the labour of poor helpless children.

The industrial revolution has also had a negative effect by giving rise to circumstances which encourages child labour. Sometimes multinationals prefer to employ child workers in the developing countries. This is so because they can be recruited for less pay, more work can be extracted from them and there is no union problem with them. This attitude also makes it difficult for adults to find jobs in factories, forcing them to drive their little ones to work to keep the fire burning their homes. The incidence of child labour would diminish considerably even in the face of poverty, if there are no parties willing to exploit them. Strict implementation of child labour laws and practical and healthy alternatives to replace this evil can go a long way to solve the problem of child labour. Children who are born out of wedlock, orphaned or abandoned are especially vulnerable to exploitation. They are forced to work for survival when there are no adults and relatives to support them. Livelihood considerations can also drive a child into the dirtiest forms of child labour like child prostitution and organized begging.

There are specific clauses in the draft of Indian constitution dated 26th January 1950, about the child labour policy in India. These are conveyed through different articles in the Fundamental rights and the Directive Principles of the State Policy. They lay down four specific policy rules regarding child labour.

1. No child below the age of 14 years shall be employed to work in any factory or mine or engaged in any other hazardous employment. (Article 14)

2. The state shall direct its policy towards securing that the health and strength of workers, men and women and the tender age of children are not abused and that they are not forced by economic necessity to enter vocations unsuited to their age and strength. (Article 39-E)

3. Children shall be given opportunities and facilities to develop in a healthy manner and in conditions of freedom and dignity and that childhood and youth shall be protected against moral and material abandonment. (Article 39-f)

4. The state shall endeavor to provide within a period of ten years from the commencement of the constitution for free and compulsory education for all children until they complete the age of fourteen years. (Article 45)

It was also decided that both the Union government and the State government could legislate on matters concerning child labour. Various legislative initiatives were also taken in this regard at both the State and Union level.

The main legislative measures at the national level are The Child Labor Prohibition and Regulation Act -1986 and The Factories Act - 1948. The first act was categorical in prohibiting the employment of children below fourteen years of age, and identified 57 processes and 13 occupations which were considered dangerous to the health and lives of children. The details of these occupations and processes are listed in the schedule to the said Act. The factories act again prohibits the employment of children less than fourteen years of age. However an adolescent aged between 15 and 18 can be recruited for factory employment only after securing a fitness certificate from a medical doctor who is

authorized. The Act proceeds to prescribe only four and an hour's work period per day for children between 14 and 18 years. Children are also not allowed to work in night shifts. Moreover, in the year 1996 the Supreme Court of India came out with a judgment in court that directed the State and Union government to make a list of all children embroiled in hazardous occupations and processes. They were then told to pull them out of work and asked to provide them with proper education of quality. The judiciary also laid down that Child Labor and Welfare Fund is set up. The contribution for this was to be received from employers who contravened the Child Labor Act. India is also a signatory to the UN Convention on the Rights of the Child, ILO Abolition of Forced Convention - No 105 and ILO Forced labour Convention - No. 29. A National Labor Policy was also adopted in the year 1987 in accordance with India's development strategies and aims. The National Policy was designed to reinforce the directive principles of state policy in the Indian constitution that every country is absolutely bound by its duty to provide free primary education to its children. It is important to remember that industrialization can afford to wait but youth cannot be captured for long. It is imperative that the basic tenet made in article 24 of the Indian constitution - prohibiting the employment of any child below fourteen years of age, in a factory, mine or any other hazardous employment be stopped - be adhered to. There should be no ambiguity in ensuring the right of every child to free basic education and the promise of the constitution should be fully implemented in the here and now.

Projects related with human resource development, dedicated to the child welfare issues must be given top priority by the central and state governments to stop the menace of child labour. Child labour laws need to be strictly implemented at the central and state levels. Corruption and negligence in child labour offices and employee circles should be dealt with very strictly by the judiciary and the police force. ■

Chronological Understanding of Earthquake is Intensity of N.E India with special reference to Assam Earthquake in 1950

Prasanta Kr Gogoi

1. Introduction

Northeastern Region, including Assam is prone to natural disasters like earthquake, floods, landslides, cyclone and occasional draught. The population in the NER of India is subjected to perennial and environmental disasters like, Earthquake, floods, landslides, Cyclones etc. Disasters cause sudden disruption to the normal life of a society and cause enormous damage to property to a great extent. Chronological review of the past major disasters show a very grim picture of the region in regards to potential disasters in future. The lesson learnt from these past events may guide us to take appropriate decisions in time of disasters.

1.1. Earthquake Occurrences

Wedge between two plate- (a broken part of the lithosphere which is generally floating on partially liquid asthenosphere beneath)- collision boundaries, the Himalayan in the north and the Indo-Burman in the east, the North-Eastern Region is one of the seismically most active regions of the world. With complex tectonic and geology set up of the region and intense continental convergence of the northward moving Indian plate at the rate of 20+03mm/year can produce earthquakes of magnitudes 8 and above every few hundred years. Consequently it has been under continual threat from major earthquakes and the subject being seriously debated in national and international forums.. The two great earthquakes of magnitudes 8.7 in 1897 and 1950 are memorable events in the annals of

earthquake history of the world. These earthquakes have been so intense that the rivers changed their courses, ground elevations immensely affected. Besides as many as twenty destructive earthquakes of magnitudes 6~7 rocked this region during the past century. Some better known damaging earthquakes of NE Region are described below:

2 Significant earthquakes in N-E India :

Both instrumented and non-instrumented events are listed below. Reported magnitudes are listed for instrumented events while the maximum observed intensities are listed for non-instrumented shocks. Some of the latter might also have magnitudes assigned to them by various authors, in which case the reference is state

A) Earthquakes during Non-Instrumental Period in Assam

" 1548 earthquake during the reign of king Suklenfa of Ahom kingdom

" 1596 earthquake during the reign of king Sukhamfa - do-

" 1601 earthquake during the reign of king Susengfa - do-

" 1642 earthquake during the reign of king Sarufa. - do-

" 1663 earthquake when Mirjumla fled away from Assam

" 1696 earthquake during the reign of king Rudra Singha. - do-

" 1732 earthquake.

" 1759 earthquake during the reign of king Rudra Singha - do-

" 1772 earthquake of relatively severe intensity.

" 1832 earthquake.

" 1848 earthquake.

B) Earthquake during Instrumental Period In Assam

The Earthquake during Instrumental Period In Assam

The following major Earthquakes occurred in the years 1869, 1897, 1923, 1930, 1943, 1947, 1950, 1985, 1984 & 1988.

1869 - Cachar (Assam), India, M 7.5

The earthquake that struck Cachar, Assam on 10th January 1869 caused heavy damage in the

region The epicentre of this earthquake located in the Cachar region of Assam. The impact of the shock was felt over 6,50,000 square kilometres. There was heavy damage in the towns of Cherrapunji, Silchar, Shillong and Sylhet and also in Manipur. Fissures opened on the banks of the Surma river and sand vents threw up great amounts of sand and water. The epicentral tract was 30 - 45 kilometres long and 5- 6 kilometres wide lying on the northern border of the Jaintia Hills. The hypocentre had a depth of 50 kilometres.

1897 - Near Rongjoli, Assam, India, Ms 8.7

This was one of the most powerful earthquake in the Indian sub-continent and probably one of the largest known anywhere. The quake wrecked havoc across southwest of the present states of Assam, Meghalaya and Bangladesh. About 1542 people were killed and hundreds more injured. Damage from the earthquake extended into Kolkata where dozens of buildings were badly damaged or partially collapsed. Shaking from the event was felt across India, as far as Ahmedabad and Peshawar. Seiches were also observed in Myanmar.

It had a magnitude estimated variously between Ms 8.7 and Mw 8.. The earliest report of extreme ground acceleration is recorded for this earthquake, where stones on the roads of Shillong as said to have "vibrated like peas on a drum". Recent studies also indicate that this might have been a blind earthquake because there was no surface exposure of the fracture Previously this earthquake was thought to have been caused by a slip along north dipping fault that forms the plate boundary under the eastern Himalayas. New studies show that it originated on a south-south-west dipping fault, named the Oldham Fault, bounding the north-western section of the Shillong Plateau. During the event, the total slip on this fault, amounted to 16 metres, which is among the greatest for any known earthquake. Geodetic observations indicate that the rupture extended up to 35 kilometres into the crust and might have even cut through its base, which in this region, lies at a depth of 43-46 kilometres. The rupture of the Oldham Fault terminated at a depth of 9 kilometres from the surface of the earth,

implying that this event was blind.

Previously this earthquake was thought to have been caused by a slip along north dipping fault that forms the plate boundary under the eastern Himalayas. New studies show that it originated on a south-south-west dipping fault, named the Oldham Fault, bounding the north-western section of the Shillong Plateau. During the event, the total slip on this fault, amounted to 16 metres, which is among the greatest for any known earthquake. Geodetic observations indicate that the rupture extended up to 35 kilometres into the crust and might have even cut through its base, which in this region, lies at a depth of 43-46 kilometres. The rupture of the Oldham Fault terminated at a depth of 9 kilometres from the surface of the earth, implying that this event was blind.

The earthquake caused great destruction to many towns in Assam and Meghalaya. Most often referred to is Shillong and Guwahati, where most of the structures like the Telegraph House, were demolished. For example, all stone works in the neighbourhood of Shillong, including most of the bridges, were absolutely leveled to the ground. The stone houses, and particularly the Churches, were reduced flat heaps of rubble. Two 30-40 ft tall monuments of excellent cut stone work were ruined. Ekra-built buildings also got damaged. Plank buildings of wooden framework and resting unattached on the ground remained intact. The severity of the effects in this area requires that this entire area is in the near field. Oldham has drawn the contour line encompassing the known cases of severe damage to indicate the "limit of severe damage" resembling a hat. On the basis of Oldham's descriptions another contour was drawn (Seeber & Armbruster, 1981) to show the limit intensity of VII to IX, which extends ~550km in E-W direction. This contour line delimits the intense liquefaction in the alluvial plains. The western extent of the 1897 landslides and intense liquefaction are sharply defined and abut with the 1934 Bihar earthquake landslides and "slump belt" respectively. According to them the 1897 rupture probably did not extend farther than longitude 93°E.

Landslides were reported all across the Garo Hills. The towns of Dhubri, Goalpara, Guwahati and Cochin Bihar in Assam and West Bengal were

heavily damaged. Earthquake fountains, some 4 feet high, were reported from Dhubri. The Jolboda and Krishnai bridges were also ruined. At Goalpara, a 10-foot wave from the Brahmaputra (possible subsidence), swept into the area, destroying the bazaar and many pukka buildings. Ground waves were reported from Nalbari, where the observer saw rice fields rise and fall as the waves passed under them. At Guwahati, the earth subsided along the Brahmaputra and several sand vents were formed. The Brahmaputra is also reported to have risen by 7.6 metres and even reversed its flow during the shock. Large scale subsidence was also reported from Muktagacha, Bangladesh. This town was constructed on reclaimed ground. Fissures and sand blows occurred over a wide area of Assam, Meghalaya, West Bengal and northern

Bangladesh. Fissures and sand blows were also reported from some parts of Bihar. The earthquake affected both Dhaka and Kolkata, which are presently the most densely populated cities in the region. At Dhaka, most of the buildings were heavily damaged and many collapsed. Sand vents also occurred at many places in the city. Kolkata, was also badly affected, though to a much lesser extent than Dhaka. Walls and parapets came off many buildings, and the steeples of some churches were broken off. Damage was reported from Bardhaman, Bhagalpur, Behrampur, Comilla, Chittagong, Jamalpur, Jessore, Khulna, Monghyr (Munger), Murshidabad, Naokhali (Maijdi) and Purnea. Shaking effects of the main shock were experienced over a wide area of the subcontinent as far as Himachal Pradesh, Myanmar and the present-day Indo-Pakistan border. At towns like Lucknow and Allahabad, the shaking was strong enough to displace crockery. At Kathmandu, trees and free standing objects swayed and people ran outdoors. To the south it was felt at Bezwa in Andhra Pradesh and in the west upto Sehore, in Madhya Pradesh. Chandeliers and lamps oscillated at Piploda and Khandwa. It was not felt in Mumbai, though instruments did pick up the disturbance. Long period effects such as water oscillations were also reported. At Ahmedabad, water in a tank was set into motion and it spilled over partitions in the tank. In Myanmar, on the Theingale River, near Tagaung, no tremors were felt but water in an old river course

was "lapping along its banks" and at Thayetmyo, water in a tank began to oscillate back and forth for about three minutes, rising 18 inches on the side of the tank. Hot springs at Sitakund became more active following the quake, while those at Rajgir discharged coloured water for three days.

1923 - (Meghalaya), India, Ms 7.1

A strong earthquake shook parts of south of Meghalaya, Assam, West Bengal and Bangladesh on the morning of 9th September 1923. The earthquake causes heavy damages at Mymensingh, Cherrapunji, Guwahati. The earthquake was also felt at Barisal, Chittagong, Nagrakata, Midnapore, Srimangal, Sivasagar, Tatung, Salonah, Borjuli, Narayanangj.

1930 - Dhubri (Assam), India, Ms 7.1

A strong earthquake shook parts of western Assam, West Bengal and Bangladesh on the morning of 2nd July 1930. Strong as it was the Dhubri earthquake most surprisingly but thankfully did not cause any fatalities, though a few were injured. This, in spite of the fact that it hit in the early hours of the morning. Most of the buildings in Dhubri and the surrounding areas were destroyed in this shock.

1943 - Near Hojai (Assam), India, Ms 7.2

The earthquake of 29th July, 1947, had a magnitude of 7.7 This earthquake is felt over larger region - Assam, Bengal (upto Kolkata) & Bihar (upto Purnea). At Jorhat in Assam water overflowed riverbanks. At Dibrugarh, Jorhat & Tezpur crack in walls & failure of electricity at Guwahati. The earthquake is also felt at Silchar, Kathmandu, Rajsahi, Krishnagar, Lasha, Cooch-Bihar, Mymensingh, Dhubri, Rangpur, Tezpur, Srimangal, Bogra, Kalimpong, Comilla, Darjeeling, Guwahati, Purnea. 1950 - Arunachal Pradesh, India, Mw 8.7 (also known as "Assam Earthquake of 1950".) This "Independence Day" earthquake was the 6th largest earthquake of the 20th century. Though it hit in a mountainous region along India's international border with China, 1500 people was killed and the drainage of the region was greatly affected. The resultant floods were the cause of most of the fatalities aftermath of this earthquake. The initial shock was followed by thousands of aftershocks, some of which were big earthquakes

enough to be reckoned. It had a magnitude of 8.7 and struck a relatively sparsely populated region along the Indo-China border. This earthquake is often referred to as the "Assam Earthquake of 1950".

The earthquake occurred at 7:39 PM on August 15, 1950. It was felt throughout north-eastern India and in many parts of eastern India. It was also felt throughout Bangladesh, Bhutan and Myanmar. Damage occurred in the entire region as far as Kolkata. It was felt across a wide area of the subcontinent, over an area totaling 4.5 million square miles. There was widespread devastation in Upper Assam, the Abor Hills and the Mishmi Hills. The region that suffered the most damage to life and property was 15,000 square miles. This included the districts of Jorhat, Lakhimpur, Sibsagar and Sadiya, in Assam. Dibrugarh and Saikooaghat were among the worst affected areas. Railway communications were disrupted due to damage to tracks and bridges. However, the area that suffered damage and encompassed by the isoseist VIII was nearly 75,000 square miles. There were fissures in the earth, from which water and sand was emitted. These are called sand vents and represent liquefaction due to intense ground shaking. Vast areas of land either were elevated or subsided, altering the drainage of the region.

There were huge landslides in the mountains and these dammed tributaries of the Bramaputra River, like the Dihang, Dihing and Subansiri. The latter was dammed by landslides for several days and some worst liquefaction damage was reported from the area where the river enters the plains. These were breached a few days later and resulted in serious flooding. Most of the loss of life was as a result of the flooding and not directly from the earthquake. Pilots flying over the meizoseismal area reported great changes in topography; this was largely due to enormous slides, some of which were photographed. Alterations of relief were brought about by many rockfalls in the Mishmi Hills and destruction of forest areas. 1,526 deaths were recorded, out of which 600 were from Lakhimpur and Sibsagar districts alone. In the Arbor Hills 70 villages were destroyed with 156 casualties due to

landslides. Dykes blocked the tributaries of the Brahmaputra; that in the Dibang valley broke without causing damage, but that at Subansiri opened after an interval of 8 days and the wave, 7 metres high, submerged several villages and killed 532 persons. Mathur concluded that at least 5×10^{10} cubic metres of material was involved in the sliding. This is about 30 times of the average load

of detritus carried by the river Brahmaputra annually. F. Kingdon-Ward, a botanical explorer

at Rima, very near to the epicentre, heard heavy explosive sounds. These sounds were also heard at many places in India and Myanmar, at distances of over 750 miles. Though his primary concern was getting back to India, he did confirm violent shaking at Rima as well as extensive landslides. Anders Kvale coined the term seismic seiche in 1955 to describe oscillations of lake levels in Norway and England caused by the earthquake.

This earthquake was caused due to a slip on the Jiali and Po Chu Faults in southern Xizang, along the border with northeast India. The fault plane mechanisms for this event indicates strike-slip faulting (Ben-Menahem et al. 1974) with one of the planes striking NW. Surface faulting is thought to have also occurred as a result of the quake. A recent fault plane solution by Chen & Molnar (1977) suggested a plane dipping NW with a slip in the dip direction of the plane. According to this model the source of all known great earthquakes, that is, the Himalayan detachment extends further east than the surface termination of the Himalaya, and also the locus of the 1950 event. The earthquake was followed by a large number of aftershocks, most of which were of magnitude 6.0

or greater. These were very frequent following the earthquake and continued for many years after the main shock. Their frequency however kept on decreasing with the passage of time. The aftershock zone extended from 94 degrees east longitude to 97 degree east longitude. The aftershocks (Chen and Molnar, 1977) are located primarily in the central portion of the Himalayan seismic area, and extended considerably beyond the limit of the landslides to the north and to the southeast.

SAND VENT AT ROWMARI, 12 JUNE, 1897
North Lakhimpur, Assam Bridge on Ranganadi

Saikhoaghat, Assam Cracks and fissures in Upper Assam Trunk Road
15TH AUGUST, 1950

References :

1. Geography of Assam p-23-26
2. Dynamic Himalaya pp-45-56, 78-89
3. Power-point presentation by Dr.D.C..Goswami on Brahmaputra.
4. www.goole.co.in Disaster of North-East ,PDF
5. Hill Geography, Vol-XX,XXVI et. al

THE IMPORTANCE OF COLLEGE LIBRARY WITH A SPECIAL REFERENCE TO ADP COLLEGE

Sukriti Hazarika

A college is an institution of higher education which usually offers two years higher secondary and three years bachelor degree courses. Some colleges offer master degree also.

The library is the most important intellectual resource to the academic community. Library is the most important part of a college. It is the most expensive educational resource centre of the college. It requires huge cost to provide full information support to the teaching learning process in the college. For its effectiveness a college library requires its due position in the overall structure of the college. It acquires process and maintains all sorts of reading materials to their user community. It requires adequate number of staff and sufficient fund to meet its real objectives.

A college library must fulfill the following basic needs to support the teaching, research and study requirements of the college community, if it is to be an intellectual workshop. The main objectives of college library are -

- i) To promote the records of human knowledge and to keep them up-to-date in accordance with the needs of the users of today and tomorrow.
- ii) To provide individual or group guidance to the library resource with information.
- iii) To encourage students to develop skills for self education and to introduce them to various types of documents and other media which may help in their education.
- iv) To assist the teacher in organizing the syllabus and method of teaching.
- v) To inform the teaching staff in developing current knowledge and information in the field of their interest.

In our college, the library was established in 1959. Initially, the college had no separate building for library but in 2003, we got a new building for the library. The library building of a college should be

well-equipped to provide adequate services and facilities so that the users can meet their requirements according to their academic purpose. Our college library has two floors, the ground floor is 2196 sq feet. The ground floor is covered by circulation area, stacks and almirahs of books and first floor is covered by almirahs of periodicals, magazines and reference books. There is also a reading room in first floor.

The collection of college library should be live-one that may able to meet the extent and nature of curriculum. In our library, the total no of books is 41,606. Other collection are mentioned below :

The no. of reference books	18,219
Periodicals	24
News Paper	9
Bound Periodicals	170
Audio-Visual materials	52

We have some special collection like -

Gandhian Study (347)
Human rights (More than 300)
Vivekananda studies
Ambedkar studies
(Books on) mushroom cultivation
Bio-fertilizer
Fashion designing, etc.

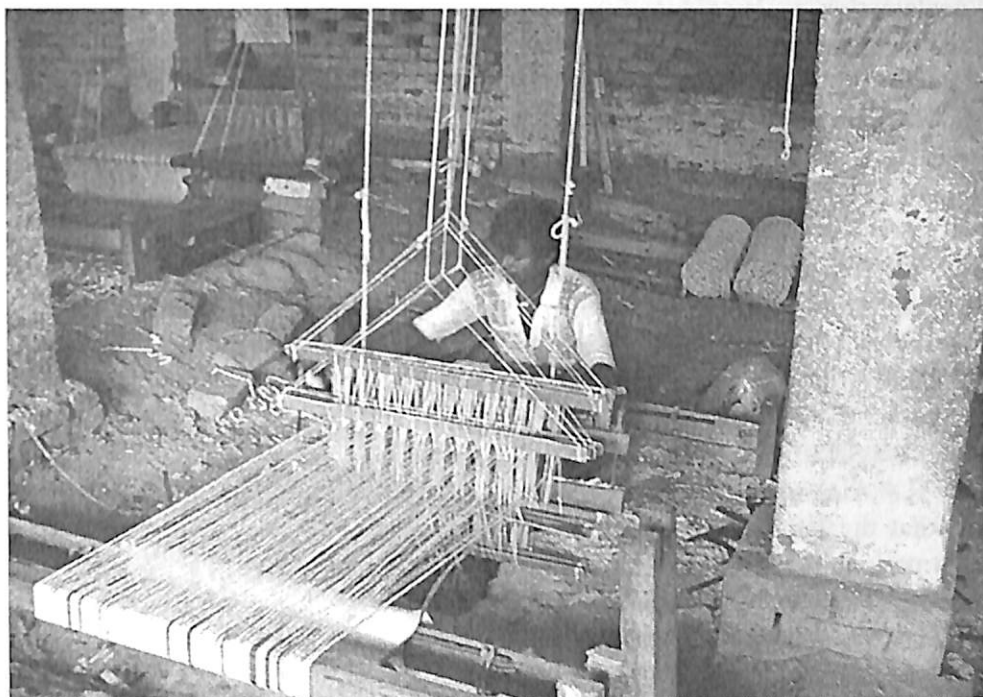
With other library services, now we provide online services such as - internet service, OPAC (Online Public Access Catalogue) through which users can search their required books on computer according to author, title, subject, accession number etc., E-Journal, N-List, and DOAJ (Directory of Open Access Journal).

Library automation is a phenomenon through which computer based information processing is used to day-to-day operation of library system and services. Library automation software, as application software performs day-to-day library activities through human interventions. There are many library software packages such as CDS/ISIS, SOUL, Libsys, E-Granthalaya, D-Space, GSDL, KOHA etc. In our library all are using SOUL software. Data entry of documents has almost been completed through the software. The issue return process through computer is started only for the teachers, 4. 8 students and B.Sc first year students. Within a few months, the issue return process will be done for all the students. Now, we have started 'Barwding' in our library. By using this technology, all can scan a document and member code of users and run the issue-return process swiftly without typing the accession no of document and the member code of users.

The library is the nerve centre of a college. It is considered as heart of the institution. In order to build up an adequate college library, the essential things like collection, efficient staff, reference, reprographic, internet services should be provided. When NAAC visits a college, library helps to contribute good marks to the college or institution. No academic institution should be established without a proper library and qualified library staff.

COTTAGE INDUSTRIES OF NAGAON DISTRICT AND THEIR ROLE IN THE ECONOMY

Parag Dutta

Cottage Industry is a kind of specialized form of small scale industry where the production of commodity takes place in the surroundings of homes and the workers, the so called labors are supplied by the family members only. In general, the machineries commonly used at homes, are utilized for the production of commodities. The importance of this type of industry has been advocated and documented by Mahatma Gandhi in almost all of his literary works. Gandhiji was the pioneer in highlighting the relevance of village industries and he stressed the need for the revival of village industries in India. He has made valuable contribution to the

development of the theoretical and practical aspects of village industries. A complete presentation of all the writings of Gandhiji on village industries is not possible. However, his thoughts regarding man, machinery and civilization are presented in his pioneering, work 'Hindswaraj'. In this book, Gandhiji made a strong attack on machinery and mass production. His observations regarding machinery and production by the masses are quite significant in the context of the changing patterns of industrial set up in India today. Today as we experience the ill effects of industrialization a lasting solution to the problems could be achieved only through rural industrialization which has a

capacity to create more employment opportunities with low investment and shorter gestation. It may act as a catalyst factor to solve the problems of poverty and penury, unemployment and underemployment especially in the backward areas. These industries also help to develop local initiative, co-operation and spirit of self reliance in the economy and at the same time help in the utilization of the available manpower for processing locally available raw materials by adoption of simple and indigenous techniques.

The finesse and exquisite workmanship of a wide variety of industrial products of ancient Assam earned universal acclamation, as is evident from many literary and historical records. In all branches industry and craftsmanship like weaving and sericulture, or metal, ivory, wood, leather, clay, cane, bamboo works and the like, the reputation of Assamese artisans was equal to that of the craftsmen of other parts of contemporary India. Self sufficiency had been the key-note of Assam's economy since very early period of history and various cottage industries formed in the state, therefore, an inalienable part of her culture. To a large number of the people these cottage industries had been, as it were, a way of life rather than mere source of living. Dr. E.A. Gait in his 'A History of Assam' has stated that the industry was highly developed in Ahom period. There are references to weavers, spinners, goldsmiths, potters and workers in ivory, bamboo, wood, hides and cane.

The largest of North Eastern States of India, Assam is rich in natural resources, minerals, forests and water and has vast tracts of fertile land. 70% to 80% of its population is engaged in agriculture and allied activities. However, in spite of being very rich in her natural resources, the state exhibits a very snail pace in the industrial sector. Assam is traditionally famous for its cottage industry. The region is especially famous for spinning and weaving. Cottage industries of the state include sericulture, handloom, cane and bamboo articles, carpentry, brass and bell-metal crafts etc.

The Central Assam District of Nagaon (spelled by the British as Nowgong) is one of the largest districts and the most populous district of Assam. It sprawls across almost four thousand

square kilometers of fertile alluvial plains and thickly forested hills. Almost 24 percent of the total area of the district is covered by forest of different intensity.

Nagaon district is full of natural resources consisting of fertile alluvial land; diversity of plants and animals in the forests in the form of forest resources, wetlands-marshy land and fisheries, deposits of minerals like granite and quartz and minor minerals as railway ballast, road metal, sand and brick clays etc. The clay found extensively in the alluvial tract of the district is quite suitable for the manufacture of bricks and earthenware. Like Assam, The district of Nagaon is practically dependent on agriculture and has not yet assumed a dominant role in industry. Tea manufacturing is the predominant industry in the district. In addition to the tea industry, there are few medium scale industrial units in the District.

Present Scenario of Economy of Nagaon District:

Economy of Nagaon District, in terms of natural resources endowment, is purely agrarian. It is providing livelihood to almost 78 percent of the total population. Rice is the principal crop cultivated in the district. Besides, Nagaon district accounts for near about 9 percent of the total fish production of the state. There are around 20 small and big rivers, large areas of water bodies, swamps and beels in Nagaon District having unique potential for development of inland fisheries. The district also has strong fishermen population.

The economy of Nagaon District also suggests that there has been a lot of development in aquaculture technologies during the last few decades. Animal husbandry is another major sector contributing to the economy of Nagaon District. Production is less than the demand in the district. The climatic condition of the district is suitable for poultry farming. Most of the poultry birds are reared in small units. Non availability of quality poultry feed in the local market along with high cost of ingredients and limited supply of essential medicines are the major constraints for development of this sector. The low productivity of the dairy animals is apparently due to poor genetic character of the local

cows. However, considering demand and supply in the district, there is ample scope for development of animal husbandry in the district, particularly in rural areas adjacent to urban and semi-urban areas.

Present Industrial Scenario of Nagaon District:

The district of Nagaon is practically dependent on agriculture and industry has not yet assumed a dominant role in employment generation. Tea manufacturing is the predominant industry in the district. In addition to the tea industry, there are few medium scale industries in the district.

Besides tea industry, jute industry, sugar mills, etc. are other notable organized sector industries in Nagaon District. There is good scope for agro-based industries in the district including Pisciculture and sericulture.

Tea Manufacturing is the predominant industry in the district. In the medium scale industry sector, in addition to Tea Industry, Assam Co-operative Jute Mill Ltd. Silghat, Kampur co-operative Sugar Mill, Katimari Weaving Project and Sack Craft paper project at Dhing are the main Industrial projects taken up in various sectors in the district.

Cottage Industries in Nagaon:

1. Handloom:

A unique feature in the Assamese society is the absence of a specific class for weaving. Spinning and weaving is commonly practiced, irrespective of caste and creed. Knowledge of weaving was considered essential for every Assamese girl and no girl was considered suitable for marriage unless she could acquire proficiency in the art of spinning, weaving and embroidery. Mahatma Gandhi, during his visit to Assam in had remarked:

"Every woman of Assam is a born weaver ... she weaves fairy tales in cloth... and as I saw these beautiful patterns, I could not help shedding a silent tear over India's past glory, and her lost art."

The handloom industry is the most important cottage industry in Assam and it is also a major part of the economy of Nagaon District. It is closely associated with art and culture of the society. Weaving of fabrics is a way of livelihood of large number of rural families and artisans. However,

this important sector is yet to be exploited commercially.

Jajori, which is located about 17 Km from Nagaon town is a very important centre of handloom production. Famous for its "Kacha Pat" products, there are approximately 6,705 nos of weavers here covering most of the families of the place. Considering its importance, govt. has established a Handloom Production Centre at Jajori. The area has immense potential by way of organizing, modernization, training and providing adequate marketing linkages. It is proposed to use the SHG method here to develop its inherent advantage fruitfully.

However in rest part of the district various Self Help Groups are associated with commercial production of Handloom products (both cotton yarn and silk yarn products) such as: Gamocha, Mekhela-Chador and other Assamese traditional dresses used by various communities at different occasions. However, the raw material for this industry i.e., cotton is seldom produced in the state and the producers have to purchase raw cotton yarn from the market in high prices. As such, the local handloom products in the market are found to be a bit costlier and are facing stiff competition from the looking alike power loom products from outside the state which are very cheap.

2. Sericulture:

Sericulture is one of the most ancient cottage industries of Assam as well as Nagaon District. Assam produces about 10% of total natural silk of India. In Assam weaving of silken cloths are still largely dependent on home-spun silk. Sericulture, therefore, is an important cottage industry of the State. The Sericulture industry of Assam forms the backbone of the rural economy of the state. An alternative to agriculture, most of the people from the rural background are engaged in the production of silks and silken goods. The state contributes 99% and 63% of the total Muga and Eri raw silk production in the country. There are approximately 1.9 lakhs families engaged in Sericulture.

It is claimed that the art of silk weaving was first brought from China to India by the Kiratas in Assam. Blessed with a humid subtropical climate,

Assam is known to produce some of the best quality silk. There are three varieties of silk worms in Assam. These are: eri (*Attacus ricini*), muga (*Antheroea Assamoea / Antheraea Assamensis*) and pat (*Bombyxtextor*) and its bountiful production had brought into existence one of the most prosperous cottage industries of Assam. The Brahmaputra Valley of India is the only region in the world where the worm *Antheroea Assamoea*, which produces the famous muga silk, is reared.

3. Handicraft: Cane & Bamboo:

Bamboo has played an important part in the lives of the people of Assam as well as the district. It has been an integral part of the cultural, social and economic traditions of the people, and is an important component of the wealth. It grows in natural forests, and is cultivated in homesteads, groves and on private plantations. It is utilized in many ways, as the basic raw material of the paper industry, for housing, fencing, functional articles, agricultural implements, basketry, and even fuel and food. People possess traditional skills of working with the material, and knowledge of the cultivation and management of bamboo. Building on traditional patterns of usage, bamboo and cane has evolved to become the basis for many artisans and craftspeople working on cane craft products for the market. Cane furniture of Assam is much sought after both in the national and international markets. The uses of Bamboo in day-to-day articles of Assamese people are listed below:

a. The main Bamboo products crafted for the domestic purposes are

1. Chalani (sieve),
2. Kula (winnowing fan)
3. Khorahi (small basket)
4. Dukula (big basket)
5. Dala (bamboo tray)
6. Duli (big basket)
7. Doon (measure)
8. Dhol (big measure)

b. Bamboo products used in fishing purposes

1. Polo
2. Jakai
3. Khalai
4. Dori

5. Chepa
  6. Paran
  7. Jhuti
  8. Hogra
- c. Bamboo musical instruments
1. Flute
  2. Gogana
  3. Thorka
- d. Some other commonly used bamboo products:
1. Bamboo brooms
  2. Knife handle
  3. Bamboo hand bags
  4. Folding Fans
  5. Bamboo mats
  6. Japi, etc.

The making of bamboo products is mainly a rural industry. It is commonly pursued by the agriculturists in their spare time as a subsidiary occupation. Its heavy concentration in the rural areas may primarily be attributed to the availability of bamboos in the villages and the very high demand for various bamboo products in every rural household. In Nagaon district of Assam, Kandali, Uriagaon and Kathiatoli are famous for the commercial production and supply of the best quality "Japis".

4. Agar wood Industry:

Assam's soil condition is particularly suitable for growing Sanchi plant or Agar wood. The Agar wood oil of Assam enjoys international brand equity. Agar wood or *Aquilaria Agallocha* has been identified as the most potential species of wood which can generate large scale income and employment for the people of Assam. It is noteworthy that today Reserved Forests of the State as well as the districts do not have Agar trees. Therefore, unnecessary restriction on growing Agar trees in private land and homesteads should be done away with. As Agar wood can grow abundantly and regeneration of this plant in Assam is very easy because of very special climate and soil condition, the restriction by Forest Department describing Agar wood as one of the endangered species need to be reviewed.

The Hojai Sub-division of Nagaon district is known for its Agar-oil industry. However, unfortunately, this industry is still in very infancy level

at the district as most of the people engaged in this industry are associated with this industry at village level and in smaller units.

5. Kuhila Craft:

Kuhila koth (Indian cork) is one of the main handicrafts of the Batadrava area of Nagaon district. Kuhila is cultivated in the low-lying, marshy areas. The portion that remains below the water is what is utilized. The fibrous outer covering is scraped with a knife and then dried in the sun. It is then cut lengthwise into small pieces, and these are then woven on a simple loom-like gadget made of wood and bamboo poles. The items produced include seats, mats, and cushions.

6. Woodcraft and Carpentry:

Helped by humid subtropical Monsoon Climate, Assam is very rich in her forest resources. On the basis of the timber procured from the forests of the state, the woodcraft developed its root in the state. This is one of the important old time industries of Assam. This industry is seen functioning both on cottage and on small-scale basis. In Assam as well as Nagaon district, the traditional carpenters who have been the important elements in a village society belong to the community Sut or Sutradhar. Generally, a carpenter earns his living by building houses, manufacturing carts, ploughs, looms, furniture, icons and boats.

The skill and ingenuity employed in woodcarving in the district are most commonly bestowed on places of worship. Artist craftsmen are called Khanikars, based in the Satras, receive honour and encouragement. Exquisite wood carvings are seen mostly on the decorative panels of the doors, walls, beams and ceilings in prayer houses.

Though wooden artifacts of all sizes found their admirers, it is observed that there is no regular or consistent demand for these articles in the market to ensure financial security of the craftsmen. Hence the carpenters gradually are drifting to other professions, mainly agriculture and in most occasions now, the craft is considered only a part-time occupation for the people in the district.

7. Pottery:

Pottery works has been a part of Human life since the beginning. The Kumars and Hiras are the two traditional communities in the district that are indulged in Pottery works. Their method of production is completely different from each other. The Kumars use the Potters wheel for producing their articles whereas the Hiras make them without the use of the wheel. The other striking feature of the Hiras is that, in their community only women indulge in pottery works. Men go out for procuring raw materials and for selling the finished items. These industries are seen at household level in almost all the corners of the district.

8. Traditional Assamese Jewellery Industry of Ranthali, Nagaon:

Jewellery making has been a tradition in Assam. Gold was available in many of the rivers like Subansiri, Dihing, Na-Dihing, Bharali and Brahmaputra flowing down from the Himalayas. In fact, a particular tribe of people, the Sonowal Kacharis, were engaged only in gold washing in these rivers. Assamese goldsmiths use an indigenous technique for melting gold and making jewellery. This art is influenced by the folk tradition of ornament making a many of the forms like the Kharuphool, the Bore, the Gorkhru, the Kanthi, the Har, the Hathphool and the Gajra are forms originally developed in folk jewellery and later adopted by city jewelers.

The goldsmiths and artisans of every district in Assam produce their own distinctive items. The most well-known pieces of Assamese jewellery include the doog-doogi, loka-paro, jonbiri, thuriya, gaam-kharu, gol-pata, dholbiri and keru.

Ranthali is a village in the Raha Tehsil of Nagaon District and is renowned for its traditional Assamese gold plated ornaments since long.

In spite of the declining number of goldsmiths manufacturing Assamese jewellery and the onslaught of modern jewellery, the traditional Assamese gold jewellery is known for its beauty and refinement.

retains its place of pride in Assamese society.

9. Supari (Dried Areca Nut) Industry:

Areca nut (Tamul) with Betel leaves (pan) is a part and parcel of the tradition of the Assamese people. The moist subtropical climate along with fertile alluvial soil of the state is very much conducive to the growth of this vegetation in the state. Areca nut is found in almost every homestead of the people in Nagaon district. Based on locally available nuts and nuts brought from nearby districts a few small industrial establishments are set up especially in some rural areas of the district for drying and packeting this nut with the aid of indigenous eco-friendly technology.

Role of Cottage Industries in the Economy of the District:

In a region where more than 70 % of the total people lives on agricultural activities in the rural areas, small and cottage industries built on the basis of locally available resources have a serious impact on the people. Nagaon is the most populous district in the state and the population pressure is arguably felt by the agricultural sector of the district. Heavy population pressure upon the agriculture of any region is supposed to diminish the productivity of labour. Below, in the table, number of main workers, marginal workers and non-workers of Nagaon district, as per 2001 Census is shown:

Total Workers	Main Workers	Marginal Workers	Non-Workers
727641	566195	161446	1586988

Source: Economic Survey Assam 2009-10

However, in comparison to the phenomenal growth of population in the district, the economic opportunities of the district have not been increased at per. The productivity of agriculture of the district has never been adequate to meet growing demand arising out of population increase.

Tea industry is the largest industry in the district with a total no of 131 small tea estates. Besides tea, there were 120 registered factories in the district in 2002 as per the data shown by economics and statistics department. Handicrafts are playing a key role in the district in providing employment to a large no. of people. Besides the people engaged in handloom and sericulture, number of handicraft units and artisans in the district during 1995-96 are shown in the table below:

No. of units	No. of Artisans
2188	8575

Source: Handicraft Census 1995-96

Nagaon district possess tremendous potentialities to grow agro-based small scale industries provided sincere effort is made. Nagaon district is often coined as the Rice Bowl of Assam. It also produces a considerable amount of other cereal crops and vegetables. Govt. Industrial Policy of Assam, 2008 as well as the NEDFI Data Bank recognizes that Nagaon district possess tremendous prospects of developing food processing industry at different levels. Moreover, the favourable physio-climatic environment of the district also supports numerous small, medium and large scale industrial set up for horticulture products like a wide range of vegetables, aromatic and medicinal plants, flowers, spices etc. There are opportunities to source organically grown fruits and vegetables. Only a few small scale factories have grown up in the

district on the basis of available agro-horticultural products available locally. These are:

1. Bakery and confectionary
2. Milk packetting
3. Rice, flour and spice grinding mills
4. Mustard oil extraction factory, etc.

The problem of unemployment has assumed dangerous position in India. Eminent economists have expressed the view that present problem of unemployment can be solved by cottage industries alone and not by large scale industries. Being a region with predominantly rural agrarian population, Nagaon district offers tremendous potentialities to grow small village level manufacturing units with its abundant natural resources and physiographic and climatic set up.

Cottage industries in the study area are faced with a number of difficulties. Our village artisans are mostly illiterate and poor. They have been employing traditional methods and techniques of production. But of late, they have taken to new and improved methods as a result of expansion of education and awareness among them. Government is also helping them by extending training facilities. Shortage of raw materials and difficulty in marketing the finished goods at reasonable prices, are other two great obstacles in the development of cottage industries. This results in hardships and exploitation of the artisans. The raw material becomes costlier in remote villages and absence of marketing organization results in disincentive to greater production. Moreover, the advancement of agro-based and allied sector industries in the district on a popular scale have however been found to be hit by several factors like power shortage, seasonal floods etc. as envisaged by North-Eastern Development Finance Corporation Ltd. (NEDFI).

This is the age of machines; mechanization is the order of the day all over the world. But in an underdeveloped and agricultural country like India and especially Assam, the importance of cottage industries cannot be over-emphasized. Even Mahatma Gandhi strongly recommended the development and expansion of cottage industries in India. He said,

"I can have no consideration for machinery which is meant to enrich the few at the expense of

many."

According to him, "Mechanization is good when the hands are too few for the work intended to be accomplished. It is an evil when there are more hands than required for work as is the case in India. The problem is how to utilize the idle hours of teeming million inhabitants of our villages which are equal to the working days of six months in a year."

***

References:

1. The Collected Works of Mahatma Gandhi; the Publications Division, Ministry of Information and Broadcasting, Government of India, New Delhi, 1973.
2. Dr. Prabin Baishya, Small and Cottage Industries of Assam, Manas Publications, Delhi 1989
3. Industrial Policy of Assam 2008, a publication by Govt. of Assam, 2008
4. Bhagabati, A. K., Kalita, M. C. & Baruah S. (Eds), 'Biodiversity of Assam, Status Strategy and Action Plan for Conservation', EBH Publishers, Guwahati, 2006
5. Bhagabati, A. K., Bora, A.K. & Kar, B.K., 'Geography of Assam' Rajesh Publications, New delhi, 2000
6. Sarma, M.K, Traditional Crafts of Assam, Development Dynamics through Tourist Marketing, Anshah Publishing House, New Delhi, 2008
7. NEDFI, Nagaon District databank, 2008

Websites:

1. www.online.assam.gov.in
2. www.vedyadhara.ignou.ac.in/wiki/.../Tourism-B8-Destination_Assam.pdf
3. <http://www.craftrevival.org>
4. http://en.wikipedia.org/wiki/Nagaon_district
5. <http://nagaon.nic.in/econ.html>
6. http://www.indianetzone.com/46/economy_nagaon_district.htm
7. <http://www.whereincity.com/india/assam/arts.php>
8. http://assamgovt.nic.in/business/business_entrprise.asp

A BRIEF REPORT ON DOWSON FISHERY ON NAGAON DISTRICT

Abhishek Bhuyan
B.Sc. 1st Sem.

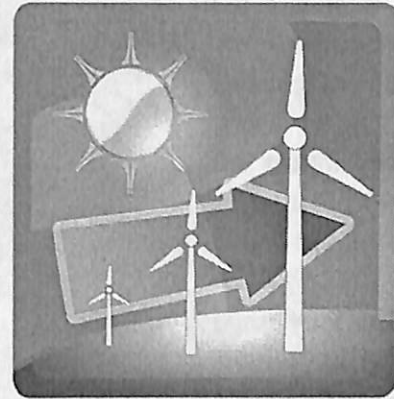
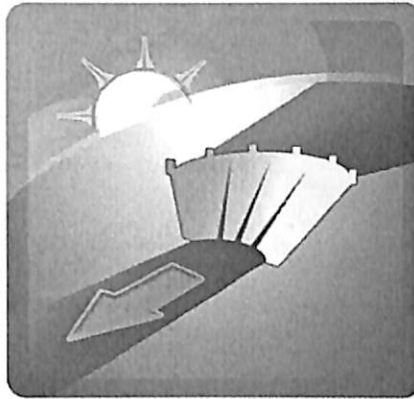
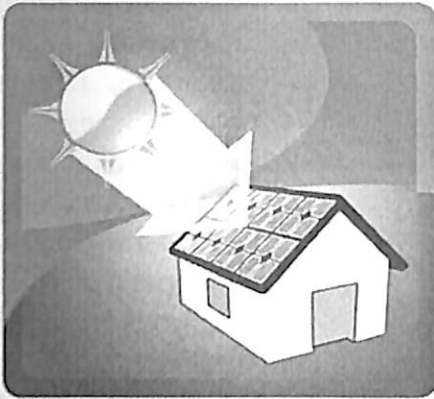

Pollution is a habitat contamination. It is a term that now a days all people have to think about. Pollution occurs in all habitats i.e. land, sea, fresh water and in atmosphere. Such pollution occurs in our neighbourhood everyday. One such example of pollution or more commonly can be called as environmental pollution is DOWSON FISHERY. The fishery is surrounded by Dowson school, Nagaon, Bengali Boys' School, Ram Krishna Road ,Harijan Basti water supply tank. Due to various problems water pollution of fishery has taken place. One of the major causes of this is the roadside debris. Due to the population growth in the locality ,various household debris, plastics, etc. are thrown on the bank of the fishery. The municipality has taken

some steps to prevent it. Another main reason is the lack of proper drainage system. During rainy season the banks of the fishery overflows. So it gets mixed up with drain water which contain all household wastage water; also creating trouble to the people. Another main reason of pollution is Algae, one type of fungus that intake oxygen from water; for which fish can't take oxygen sufficiently and so they die. And if not removed from the pond it can contaminate the water. Besides these three reasons, some other reasons are there which have not only polluted the environment but as well as the fishery; such as the existence of pig poultry nearby. To save the fishery not only the municipality but also the district administration has to take some strict measures.

Renewable Energy

Biplab Das
B.Sc. 1st Sem.

Sources of Renewable Energy :

Renewable Energy is the energy which comes from natural resources such as sunlight, wind, rain, etc. which are renewable (naturally replenished). In 2008, about 19% of global final energy consumption came from renewable; with 13% coming from traditional biomass, which is mainly used for heating and 3.2% from hydroelectricity. New renewable are accounted for another 2.7% and are growing rapidly. The share of renewable energy in electricity generation is around 18%, with 15% of global electricity coming from hydroelectricity and 3% from new renewable. While many renewable energy projects are large scale, renewable technologies are also suited to rural and remote areas, where energy is often crucial in human development. Mainly new renewable energies are solar energy; wind energy; modern biomass or biofuels; hydro energy and geothermal energy.

Solar Energy :

Solar energy is obtained from the solar

system. A legend claims that Archimedes used polished shields to concentrate sun light on the Roman fleet and repel them from Syracuse. Auguste Mouchout used a parabolic trough to produce steam for the first solar steam engine in 1866. Concentrating Solar Power (CSP) systems use lenses or mirrors and tracking systems to focus a large area of sunlight into a small beam. A wide range of concentrating technologies exists; which are -

- 1) Parabolic Trough
- 2) Linear Fresnel reflector
- 3) The Striling Dish
- 4) The Solar Power Tower

Various techniques are used to track the sun and focus light. In all of these systems a working fluid is heated by the concentrated sunlight and then used for power generation or energy storage.

Wind Energy :

Wind power is the conversion of wind energy into a useful form of energy, such as using wind turbines to make electricity, wind mills for

mechanical power, wind pumps for pumping water or drainage or sails to propel ships. At the end of 2009 worldwide name plate capacity of wind powered generators was 159.2 gigawatts. Energy production was 340 TWh, which is about 2% of worldwide electricity usage: and is growing rapidly having doubled in the past three years. Though its useful characteristics wind farms is not universally welcomed because of their visual impact and other effects on the environment. Still; around 80 countries in the world are using wind power on commercial basis; as per data till 2009. Also wind power is non dispatchable, meaning that for economic operation, all of the available output

must be taken when it is available.

Hydro Energy :

Hydro energy is simply energy that is taken from water and converted to electricity. Hydro energy can be obtained by using methods of capture. It is a clean energy source, as it does not emit any toxins. Though it is cheaper than other methods to convert energy to electricity. It has

some disadvantages such as it can change the natural flow of water which can make it possible to harm plants and animals of water.

Geothermal energy :

Geothermal energy is obtained by tapping the heat of earth itself. It is very expensive type of energy production of energy and can be obtained from very rare places.

A REFLECTION OR MOMENTS OF FRIENDSHIP

Darathi Laskar

H.S. 1st year

A Poet's words -

'He that is thy friend indeed,
He will help thee in thy need;
If thou sorrow, he will weep,
If thou wake, he cannot sleep;
Thus of every grief in heart,
He will thee both bearo part;
There are certain signs to know
Faithfull friend from a flattering foe.

'Friendship' and 'Friends', these words reflect the most beautiful relationship of the world, Good friends with time, become almost a part of our families. When I say 'all living being' I want to mean that friendship is not only confined to human

beings alone, but all kinds of birds and animals too, like cat, dear, rabbit, dog, horse, elephant, tiger, parrot, dove, duck, wolf, mouse, ant etc not only carry the bond of friendship but also exemplify it from time to time.

Friends, are the partners of children, adviser and safeguards of youngsters, competitors of adults and supporters of old persons. In every stage, friends perform different types of role in our life and every role gives us satisfaction, which makes us confident to do our own duties perfectly. Our friends come to our lives for a limited period of time and leave us one day, but they leave back their memories forever. I want to tell that our childhood friends do not stay in our lives forever as our teenage friends and our adult friends do not

stay in our lives ever but they make our lives always but they make our lives complete. They dwell in our minds forever specially the time spent with them are incomparable.

Can you imagine, our childhood without any friend? You can, because during that period we stay with our parents. But imagine our school life without friends! It is unimaginable because at that time we all make friends and want to spend time with them. The most beautiful time of our life is our school life, When we spend times with our friends, I have no words to write about the moments which

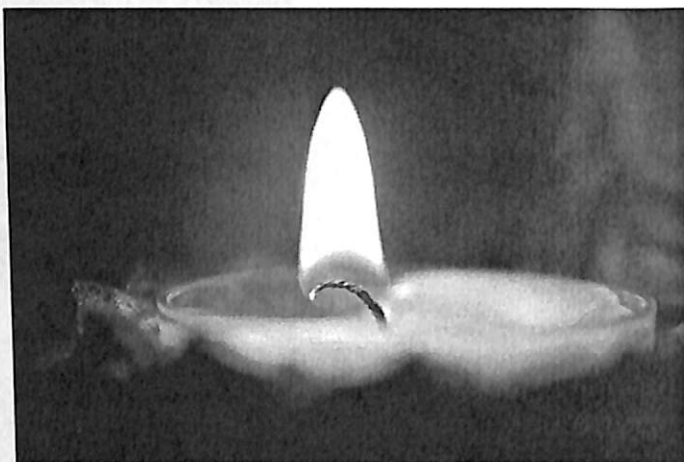
I spent in my high school life with my friends. These moments are priceless for me. I request the readers to please think about their own school life for once because when we remember. Our

school life we have tears in our eyes, a mild smile on our lips, a quite sadness and also wonderful happiness in our heart. The memories of school life in our heart and a wish in our mind that if only we could get back our school life once again! If we could get back the time with our friends of our school life for a moment! How beautiful times these were! The description or definition of friendship can not be given in letters or words. It is the only relationship which is unconditional.

In school life, especially in high school, we realize more the value of friendship. We

understand that these times are the happiest moment of our times. The lenity of age gives us the greatest gift of the world, our friends! Friends make our lives more interesting and memorable. After leaving school friends and school we come to college and make new set of friends. The life of college is also a different chapter of our life but our school life is simply great.

'Lovely times of school life
Will not return back ever
But the lovely missing memories of the life
Will stay in heart forever.'

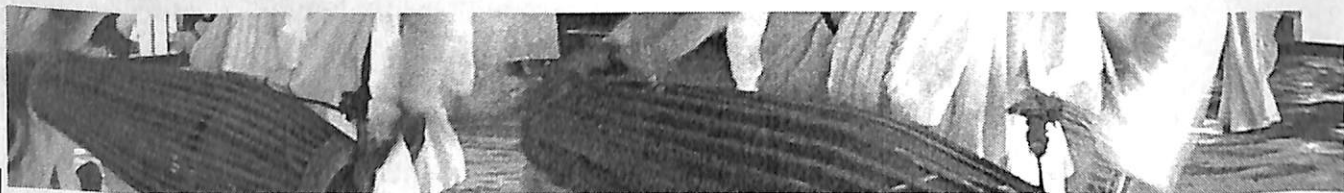

In 21st century, we treasure the memories of our friends in our slenbooks; beautiful moments with our friends in our albums. We always think that we shall never forget our friends in our life but in the race of our life, in the real world, our friends are lost like the ship which is lost in the great ocean. In the race of life and wealth, we make our friends our enemy competitors and then we forget our school life. We are

more focused on our work and progression. But even in such times some friends shall always be there with us in our journey of life and this makes our life comfortable and happy. Without friends we all are like mechanical robots who work and always want to make money.

In the racing world where people are indifferent to each other, there are still some people who enjoy their lives and its pleasures in the company of their friends.

'Friendship is something beyond words,
It's something which you feel...'

Women Education and Its Problems

Raihana Parbeen Barbhuyan

B. A. 3rd Year

"If you educate a boy, you educate one individual. If you educate a girl, you educate the whole family and if you educate a teacher you educate the whole community."

Mother is the first educator of a child. From birth to school age, the home environment and association of other members of the family play significant role in developing proper attitudes among them. But much more important is the influence of mother on the child. She is responsible for his or her upbringing and care. Therefore, it is very necessary that a mother is imbued with good qualities and acts as model. She should be an efficient citizen conscious of her rights and responsible.

The destiny of a nation moulded and fashioned through its education and as such, the education of women has a strategic importance. The significance of the education of women can

not be underestimated. There can not be an educated nation without educated women. If general education had to be limited to men or to women, that opportunity should be given to women, for them it would most surely be passed on the next generation.

In a democratic system the place of women like men has a great importance. Now a days, women are conscious about their rights and obligations. In India, the percentage of women education is on the increase and at present it is about 39.19%. In the eleventh plan, the National Government had launched a major scheme for the development and improvement of women education in the country. This will help to develop proper awareness in them. This is very necessary for the success of democracy.

Women education in our country has passed through several stages of development. In ancient

time, India both men and women had an access to education. In the vedic age equality was given to women. Both boys and girls received education in "Ashrams" and "Gurukulas", In the Rigveda mention was made of the "Rishikas" like Romasa, Lopamudra, Apala, Kadru, Visvavara, Ghosa and others.

Thus education of woman is of great importance in our national and social life and we have to be very careful in this respect. It is duty of our society and the government to provide adequate facilities for the education of women. Because if we educate a girl, we educate the whole family.

Problems of Women Education :

In the present progressive age it is desirable that men and women hold the same status in society. Generally co-education means education of both boys and girls together in the same institution. But there are some problems. So people try to establish new separate institution for their girls. Because girl students faced some problems in the co-educational institution. As regard hostels, men hostels have better facilities than women hostels. The girl students were kept under control in early years and in the later years also they are not permitted to go out after 6 O' clock in the evening.

Problems of Institutions :

In comparison to general colleges, women colleges and other institutions are few in number. So women students are enrolled in the co-educational institutions. In some places due to shortage of institutions women students withdrew their education and fall in wastage. The parent have a tendency to get their daughters married as soon as possible after they attain a certain age. Thus, conservative attitude of the people specially

in rural areas is a difficult problem.

Economic Problems :

Most of the people of our country depend on agriculture and small business like rope, basket and pot making. Boys and girls are enrolled in the educational institution, but the parents decide at last, to drop their girls from the educational institutions. Because in our social position education of boys is considered to be more essential than girls. Low income source has hampered the educational development of women.

Early Marriage :

Another social problem is the marriage of the girls in early stage. Most of the qualified grooms search for educated girls of teenage. Some of the parents think about the problem of daughter. There is an evil conception in their minds that girls are social burden for future. They decide to give marry of their teenaged daughter to a handsome youth as early as possible. After the completion of school education, the next duty of the girl is to marry anyone according to their parents will.

Conclusion :

Though education and training are the keys to entry into the areas of progress in all spheres of life, women continue to be greatly handicapped. Educational achievements of women are significantly low in our present society. The performance of new types of roles appropriate for women in the changing society should be encouraged. Mass Poverty is stumbling block in the way of women education. In rural areas centres of secondary and higher education should be opened for girls. The spread of education among women leads to improvement in their status which in turn leads to future educational, social and economic development of the country as a whole.

The Story of **MAMONI RAISOM GOSWAMI** A Note

Arindom Borkotoky

Mamoni Raisom Goswami is a wonderfully talented artiste. Many say that the myriad struggles and experience of life shaped her identity. To us, if someone does not have the urge from within to understand the reality, which is always laden with problems galore, the touches of real life remain unused as raw material instead of its being creatively converted into something else. In many of her stories, there is the centrality of fervor towards human relationships and at the same time, there is a tangible consciousness of the existence of death too. The practical experiences of this storyteller living within a specific circle help in the exposure of her subject matter. On the other hand, Mamoni Raisom Goswami as a woman remains at an undetermined distance cautiously guarding the pangs and sorrows of her life.

ANADALEKHA>> 2012 ୧୨୫

In 1957, at the Annual Story Writing Competition, Mamoni Raisom Goswami's story, 'Smritir Mukti' won the first prize. At that time, she was sixteen. The story was basically a poem in a monologue form. We can see the stream of consciousness as a narrative form used by our writers but oftentimes, we find it hard to acknowledge its wide diffusion, assuming it be the exclusive resource at the disposal of writers like Joyce and Woolf. The story of Mamoni Raisom Goswami is a desire to escape from a world, whose center is occupied by the memory of death and attachment and because of the existence of these very two contradictory consciousnesses, the redemption itself becomes elusive well-nigh impossible to achieve. In most of her stories and novels, there is a fervent attempt to escape from memories etched by the practical experiences of life. As a matter of fact, the humanism of Mamoni Raisom Goswami is actually a sort of social configuration of an extraordinarily instinctive woman's profound pangs of life.

Then, what can possibly be attributed to be the source of the rebelling nature of the characters in the stories or novels of Mamoni Raisom Goswami. As a reader, I feel that it is the quest to transcend herself that is actually responsible for keeping the characters of her stories and novels away from the usually observed general feminine conduct of characters, which are found in the stories and novels of other Assamese writers. On the other hand, her characters neither disregard nor do they tread beyond the magnanimity of a character in real life. The true worth of Mamoni Raisom Goswami as a writer is her thorough understanding of reality and hence the protests or the poignancy of her characters become palpably the same for the readers too. For this inclusive and enlarged form of humanism, she had created a world of

genderless readers, a world that goes beyond regional barriers and gives a national identity to it, through a narrative form that is completely detached, through the form of stream-of-consciousness with having the influence of social realism as in 'Nilkantha Braja', 'Ahoron' or 'Mamore Dhora Torowal'. Humanity is a word that has no history; it only has cultural heritage. Mamoni Raisom Goswami is one such writer who creates the meaning of that heritage in the present times, through the revolts and the heart rending grievances of life.

The internal stream of perseverance for redemption in the story of Mamoni Raisom Goswami is markedly manifest in the lines of her story, written at the age of sixteen. "Hearing footfalls, when Kaveri looked back, she saw her mother coming out of the Gokhai Ghar (Prayer Room). Disheveled hair. The untold miseries of the world seem to be manifested in the creases spreading from her white forehead devoid of the vermilion mark upto the throat. It seemed as if Kaveri was overwhelmed by the sight. Kaveri realized that her mother is completely free; no bondages of any kind can affect Kaveri's mother. Kaveri experienced a burning thirst in a corner of her heart. As if someone has informed her of eternal redemption. At this momentous instant, she could not think of anything else but death". Her mother's widowhood seemed to be a path for redemption in the eyes of Kaveri and instead of choosing to enter into such a trap, the path of death seemed to be the sole possibility for redemption of Kaveri. Later in her novels the quest for this redemption takes a natural recourse to love and sexuality. Sometimes, the words of Lawrence Birker as found in his book, 'Consuming desire : Sexual Science and the Emergence of a cultural Abundance' seem to be very true : As economic man realized his freedom only by submitting to the law of market, so

psychological man and woman realize their freedom only by submitting to the law of the sexual market. Love and reality and perhaps that developed.

There is a female masculinity in the women characters of Mamoni Raisom Goswami's novels. A prominent example of such a character is Damayanti in the story titled 'Sanskar'. The soul of a woman is always kept suppressed by the image of her body as gazed by male her body. Sexuality for Damayanti in the story 'Sanskar' is like what Michel Foucault has said- 'Sexuality is not the most intractable element in power relations, but rather one of those endowed with the greatest instrumentality : useful for the greatest number of manoeuvres and capable of serving as a point of support, as a linchpin, for the most varied strategies.' Mamoni Raisom Goswami's female characters also understood the physical matter physically and hence the love or protest coming from it was convincing to the readers regardless of their genders.

Mamoni Raisom Goswami's 'Sanskar' is one of the best stories in Indian Literature. This is story where she had to sale her body to live her life because to her economic condition. But still she rejects the proposal of getting married to Mahajan and then aborts again and again. It is considered Indian in the sense that in each of Damayanti's, or in other words, the protagonist's abortions, there is an outright rejection of a permanent identity implicitly imposed by men but at the same time, she cannot possibly transcend the gender apartheid created by a society that is quitessentially patriarchal in nature. Despite the fact that Pitambar Mahajan had agreed to accord her the status of a wife through marriage, she deliberately did not bear his child, simply because he was a shudra. This reflects not the arrogance of Damayanti but also arrogance of Krishnakanta, who belongs to the priest class and it becomes

conspicuously evident in his speech : "She has aborted purposefully. She will not carry a shudra's sperm. She has aborted your child purposefully, Pitambar! Pitambar....!" Although this kind of a physical expression of Damayanti, as a character, is it seems purely biological, the root cause is primarily economic. Viewed from this perspective, each and every abortion that Damayanti undergoes intentionally is basically a strong protest against the patriarchal mentality of using women as a sex tool. An attempt has been made through what Damayanti does, to simultaneously use man too for both sexual as well as economic support. There are no shades of any feminist's theory limited in this story but it is simply a story of a human organization experienced by Damayanti which has been constructed by confronting the human society head on. As said by Jacques Lacan, "Sexuality is a name that can be given to a historical construct." Perhaps it is because of her inability to stand the exploitative tortures that she reacts in the form of a protest and it is probably through protest that redemption is sought and found. If the meaning of Sanskar, the title of the story, is taken literally, which is reform, then we would have to contend that it is all about social reform or some sort of a reformation of a society. But this is not so, for the thematic concern of the story is primarily a women's capacity to take her own independent decisions in life. It also implies the possibility of making one's courage explicit towards carrying out some kind of a reformation in the society after the acquisition of that kind of an aptitude. In this sense, poverty, in this story serves as an enabling device for unearthing the meaning of our existence. Damayanti's mannerisms substantiate the fact that it is neither someone who is a dependent nor someone who is gliding in material prosperity can actually use the strong language of protest.

ENFRANCHISEMENT OF WOMEN : Role of Women's India Association

Alpana Baruah

The formation of Women's India Association (WIA) traces the growth of Indian women's movement in the late 19th and early 20th century- a period when the rights or wrongs of women became the major issues. The early attempt at reforming the conditions under which Indian women lived were largely conducted by men. By the late 19th century their wives, sisters, daughters and others affected by campaigns, such as that of women's education, had themselves joined in the movement. Women started forming their own organizations from the end of the 19th century first at the local and then at the national level.

In the years before independence (between 1917-45) there were two main issues that the

women's movement took up were (1) Political rights for women or enfranchisement of women and (2) reform of personal laws.

When Lord Edwina Montague, secretary of state for India, came to India to join the viceroy, Lord Chelmsford to survey the political scene in 1917 with a view to introduce constitutional reform, Indian women saw an opportunity to demand political rights. This led to the foundation of the women's India Association on 8th May 1917 in Madras (Adyar) by Annie Besant, Margaret Cousins and Dorothy Jinarajadasa. All three were Irish women theosophist and had been suffragettes in their own country. They were joined by Indian women Malati Patwardhan, Ammu Swaminathan, Mrs. Dadabhoy, Mrs.

Ambujammal, Dr. Muthulakhmi Reddy, Lady Nilkanth, Sarojini Naidu, Rameswari Nehru etc. The organization developed 48 branches with a membership of 2700 by 1921 and 3000 by 1926. WIA was regarded as the first truly feminist organization in India and it strongly supported Home Rule Movement.

GOAL AND OBJECTIVES:

In respect of women taking lead for the cause of other women, establishment and functioning of Women India Association (WIA) could be regarded as the first attempt to organize women on an all India basis. The main goal of WIA was to secure voting rights for women and women representation in the legislatures. They started their movement with the following objectives-

- (1) To present to women their responsibility as the daughters of India.
- (2) To secure for women the rights to be elected and
- (3) To bring women into a group for the purpose of self-employment and education.

THE MOVEMENT (JOURNEY TO ACHIEVE THE GOAL):

The rise and rapid growth of political agitation for Self Government in the country from the early years of the twentieth century made the women of India also conscious of their exclusion by British law from any share in the government of their land. Apart from the fact that women form half of the community, the fact that this country was passing through a phase of women's emancipation from ancient social and economic bondages had made women conscious of their political rights. The Home Rule Movement of Annie Besant was also instrumental in creating a general political consciousness among the educated women of India. The result was the formation of the Women's India Association in 1917 at Madras. The first challenge the Women's India Association faced in the political sphere was the question of women's right to vote.

Voting is the basis activity by which the citizen get assimilated into the political process. 'Politics' was a word that scared a large number of women. To attend a political meeting, to enter into a political work seemed to them to be an adventure only to be undertaken by, for woman to be interested in politics was to be unwomanly! It had traditionally been viewed as a male domain. So Women's India Association thought it necessary to impart political training to women. It was conscious that the mistake made by the western countries of leaving women out of the democrating and representative system should not be repeated in India. As an association it wanted to do political work of a nonparty but national in character on constitutional lines. It enabled the association to attract women of all shades of opinion who all wanted

women to gain political rights.

Annie Besant and Margaret E. Cousins linked it with the suffragette movement in the west. Margaret E. Cousins was one of the pioneers of the women's suffragette movement both in Ireland and in England and suffered imprisonment twice for that cause in both the countries. She identified herself with the cause of India's political struggle and the with the cause of women in particular. Both wanted the Indian women also to gain the same rights as the women in the west. Though the women's problems in England and its solution were bound to have an effect in India, the situation in India was different. Since India was under the control of the British Government, even if the Indians were ready to grant political rights to women, they could do so only in the Home Rule Government. Hence the nationalists wanted India to attain Home Role first and sidelined women's issues, whereas WIA wanted nationalist movement and women's movement to go simultaneously.

The campaign for political representation in India had two phases. Since women had no political rights and the basic political right was voting, in the first phase (1917-1926) the issues were enfranchisement of women and eligibility for the legislatures. In the second phase (1927-1947) the movement was for adult franchise and increasing women representation in the legislatures.

The first phase deals with the various steps taken by the women to attain voting rights and the eligibility for the legislatures. Getting voting rights in the Indian context was not an easy task. Various arguments were advanced by the opponents of women's suffrage such as "women are naturally unfit for the proper exercise of the franchise", "it is unfeminine" "it is contrary to nature"

etc. The British Government was also against granting voting rights to women, because it thought, it would have a great effect on the people of India who did not happen to know anything about that question. Lord Curzon openly opposed it by saying that Britain would loose India if Indian women were given voting rights.

It was the situation when the chief members of the Women's India Association (WIA) presented an address to E. S. Montague. On 1st December 1917, when he was in Madras, the memorable All India Women's Deputation consisting of fourteen women headed by Sarujini Naidu asked him women's franchise in India on the basis of sex equality. Leading Indian women gave for the first time public expression of their feeling. The crux of the demand of the deputation was that when franchise conditions for India were being drawn up women should be recognized as people. It really marked the beginning of a conscious women's movement in India. Since then Women's India Association identified itself with the cause of women's suffrage and the removal of sex disqualification for election to all the governing bodies. A memorandum signed by 23 women from different parts of the country, demanding votes for women on the same terms as men, was submitted to Sir Montague and Chelmsford. Women also sent representations to the Indian National Congress to consider a resolution in favour of the enfranchisement of Indian women.

The Indian National Congress at its session in Calcutta in 1917, over which Annie Besant presided, supported the demand for votes for women. It was stated that "women should not be disqualified on account of sex that the same tests be applied to women as are applied to men with regard to franchise and eligibility to all elective bodies". Subsequent annual sessions of the Indian

National Congress as well as many Congress committees also passed resolutions recommending the removal of sex disqualification in voting. Thus the Congress endorsed the resolution for women's equality with men in matter of franchise. The Muslim League also passed a resolution in 1918 saying that women should be given the power to vote. Women's organizations held meetings all over India to express support for women's franchise. Behind the scene, Margaret Cousins and few other members work hard to make their case. Petition politics was the main way of making an impression on the government.

When the Southborough Franchise Committee toured India in 1918 to examine the question of franchise, members of WIA carried on propaganda and constant agitation to acquaint the committee with their demands. Resolutions passed by the forty-five branches of the Women's India Association expressing their demand for vote was sent to the committee by them. The committee accepted women's petition but was initially reluctant to grant franchise to women as it felt they were not yet ready for it. The custom of secluding women was specially mentioned as one of the many problems in recording and registering voters. In consideration of the conservative sections of the population and the social customs of the country, the committee felt it was not advisable to extend the suffrage to include women. But WIA continued their agitation. Local branches of WIA held meetings, passed resolutions and forwarded them to London to give a certain measure of franchise to Indian women in the reform scheme which was under consideration. After the introduction of the Government of India bill in the parliament in 1919, on behalf of the Women's India Association, a committee consisting of Sarojini Naidu, Annie Besant and Mrs and Miss Herabai Tata gave evidence in London before

the Joint Select Committee for the extension of the franchise to them. On behalf of all the branches of the Women's India Association a cablegram was sent by its General Secretary Dorothy Jinarajadasa to the Joint Select Committee, London asking voting rights for the women of India. Members of the Women's India Association were also conscious of their dependence on the British Government for a change in the electoral laws. Hence they conducted campaigns to educate British public opinion on the needs of such reforms. Public meetings were held in many parts of Great Britain and many women's associations in England showed sympathy and interest in the cause of Indian women.

As a result, the Joint Parliamentary Committee of parliament finally agreed to remove the sex disqualification in case of right to votes but left it to the Provincial Legislatures to decide how and when to do so. Since the power shifted to the provincial legislatures, Women's India Association put pressure on the members of the Madras Legislative Council to sponsor resolutions for the same purpose. Finally, Travancore-Cochin, a Princely State, was the first to give voting rights to women in 1920 followed by Madras and Bombay in 1921. Other states followed. Regarding the right to enter into legislatures, the Reforms Enquiry Committee on Franchise Reforms recommended to empower the legislative assembly and provincial council to legislate in this regard. As a result, the Government of India accepted the resolution in 1926 passed by the Madras Legislative Council which was admitting women into the Legislative Council by nomination and by election. Thus the Madras Presidency threw open the legislature to women. Kamaladevi Chattopaddhaya though defeated was the first lady who stood for the Madras Legislative council elections in 1926 from mangalore.

In 1925, Assam Legislative Council as a first one permitted women to seek election. Other legislative councils in India followed. Thus the effort of the Women's India Association was successful and to achieve the goal, the association had a journey of struggles.

Conclusion:

The establishment of Women's India Association was the first attempt to organize women on an all India basis. The first challenge the Women's India Association faced in the political sphere was the question of women's right to vote. As an association it wanted to do political work of a nonparty but national in character on constitutional lines and to make Indian women conscious of their social and political rights. But it was seen that though WIA claimed to represent all Indian women, they were far removed from the masses of women whom they confidently sought to benefit. They targeted the government for solution and advice on what they considered problems. They concentrated on petition politics to make their case because such activity best suited their station and politics. They did not concentrate to motivate masses of women for their rights to vote specially the women of lower class and caste. The WIA

though defined itself as including and representing women of all races, cultures and religions, it only opened branches in different parts of south India only and remained connected to the Madras Theosophical Society. It failed to spread outside the Madras Presidency.

The Women India Association represented only a small group of urban educated women who belong to the major religious communities and upper-caste. That was why the Southborough Committee published its report in April 1919 did not recommended the extending the vote to women. The Report acknowledged the support for women's franchise has received from their educated counterparts and was not a general demand for the vote. The committee had received no evidence of support from the local government except in Bombay and Assam, but not from the Madras where the WIA was working extensively for women's franchise. Thus WIA had failed to mobilize and motivate the local mass of people specially the women. So the committee felt it was not advisable to extend the suffrage to include women and the struggle of WIA for female franchise extended. This was also the reason for the defeat of Kamaladevi Chattopadhyaya in the election of in her home constituency, south Canara, a part of Madras presidency in 1926 and Hannen Angelo who contested the seat reserved of the Anglo-Indian Community, Madras. Thus, the women failed to get their candidates elected. The women having failed to get their candidates elected, then sought to make good through nomination. This demand persuaded forcefully by the WIA led to the nomination of Dr. S. Muthulakshmi Reddy, the Vice President of WIA, a devoted social worker and a medical graduate, to the Madras Legislative Council where she took up the women's cause.

Alphabet

Debabrata Das

Translated by Neeta Sharma

Fierce firing continued within the deep forest. The sounds of bullets gradually came closer from the other end. Three of them were firing bullets against bullets. But their stocks kept diminishing and now there were long pauses in their retaliation. One of them was hit in his arm and was injured and so backed off into the depth of the forest. Two of them had now to carry on the retaliation. Their comrades might have in the mean time abandoned the camp and secretly stepped into the neighbouring country. By now they might have started scaling the hills. There is no more the urgency to resist the enemy. They intended to flee from the spot now. Both looked at each other and prepared to flee. He put down the haver sack on the ground and got ready to back out. The sound of firing came closer. He took a grenade and pulled its pin. He was about to hurl the grenade when he saw his mate suddenly lie down on the ground. He quickly hurled the grenade as far as he could and it exploded with a bang about thirty feet away from them. He then ran quickly near to the body of his injured friend. His friends face bore the signs of acute pain. Some how he uttered with great effort, "Finish me before you leave."

He took out his revolver as his friend wished. But how could he kill his friend who has been his companion for so long ? But there was no time to brood. The enemy soldiers might arrive at any moment and if they found his injured friend they

would torture him inhumanely to death. Or they might extract the addresses of their secret hideouts from him. So there was no time to think. He placed the revolver on his friends temple and asked "Do you have any work left incomplete?"

The injured friend replied, 'If you meet Papari some day, tell her that if our would be child is a boy, his name will be 'Suruj' and if it's a baby girl then her name will be 'Surujmukhi. If possible convey this request of mine. Now you do your job. I am closing my eyes. Long live our Revolution! Long live our Revolution! Ah! Suruj or Surujmukhi. Aa.. aaa ... aaa ....

0 0 0

"Suruj, wake up, its quite late. You'll be late for school."

Before waking up Suruj, Papari had finished the morning chores. Now she will make Suruj wash and freshen up and give him a cup of milk with biscuits. For the next one hour she will be busy with her son, reading with him or drawing on the slate. Then she bathes Suruj and prepares him for school. She too gets ready and at around 9:30 Papari drops him at school and takes the minibus to office. After being transferred to this town, she put Suruj in the kinder garten school as she couldnot manage anyone to come with her to look after Suruj. At noon Papari would come, pick up Suruj from school and would go back to office.

Today as she walked towards the bus stop after dropping Suruj, suddenly a Maruti van coming speedily, stopped by her side screeching its brakes. A well built tall boy wearing a jacket, got down from the rear seat and stood near her. She failed to recognize the boy with a gun in his hands and a face covered with beard and moustache.

The boy asked her, "Papari Baidew, do you live here ?"

"Yes, I got transferred to this place last month. But I can't recall you."

"I am Deepak, I was with dada in Kachin. I did not grow beard earlier, therefore you couldnot recognize me."

"O' Deepak! You've left the organization, haven't you ? I read in the newspaper."

"That's a long story, baidew. I'll tell you sometime later. Where do you stay here ?"

"Nearby. I've rented a part of the building on the ground floor near the pond."

"Papari ba, I'll come to your place within a day or two and then I'll talk to you. Today I'll take your leave."

It was dusk. Darkness was yet to creep in completely. Hearing a knock at the door, Papari switched on the light of the verandah and peeped through the curtain. Shymal. After a long interval she saw Shymal. His health has become more fragile and she would not have recognized him if she hadn't seen the deep cut mark on his chin. Immediately she flung the door open and invited him inside, "Come Shymal, get in."

By the time Suruj had also finished his glass of milk and joined them. She introduced Shymal to him, "Suruj, this uncle is the one who gave you your name."

Suruj said, "O, that means he is my name giving uncle." She said, " This uncle was with your father when he died. He loved your father a lot."

Shymal picked up Suruj on his lap, "Yes, I'm

your name giving uncle. Say what have I brought for you."

'What ?'

'A huge teddy bear. Let me give it to you.'

Shymal, opened the zipper of his bag and brought out a teddy bear.

Papari said to Suruj, "Now go and play inside. Let me talk to uncle."

Shymal was still an absconder. The police were unable to arrest him. Shymal asked her, 'Can I take shelter secretly in your house for two-three days ?'

She replied, 'Its better if you don't. Because even Deepak and others too come to my place now and then. They help me out even. How can I forbid them from coming ?'

Shymal asked, "Deepak ? Which Deepak ? The one who had surrendered ?"

She said, 'Yes, I'm talking of him only. If he sees you, don't you think he will create problems for you ?'

"Yes, you're right. Its better if I don't stay."

She again said, "Deepak looks awesome as he has gained a lot of weight and has a face full of beard and moustache. Since he keeps a gun for self-defence. Suruj calls him 'gun-uncle'.

0 0 0

"Ma, Ma, police uncle has come," Suruj said as he came running inside. She was busy in the kitchen. She said to Suruj, 'Go and ask him to wait. I'm coming."

Suruj returned. She washed her hands keeping aside her half done work. Then she opened the door and asked Subrata to come in. Recently Subrata had done her a great favour.

One day after returning from office she came to know that the police came enquiring after her. They irritated the landlord asking him many questions about her – Who's she ? Where does she work ? Where does she go ? Does any other surrendered

person except Deepak visit her ? Who are the unknown persons who visit her house ? They went back but again knocked at her door that evening. She saw Subrata standing in uniform before her. She called Suruj and introduced him, 'This is Subrata uncle. He was in the college with your father and me. Say Namaskar.'

Subrata was surprised to see her. He had come to investigate. One of Deepak's friend was absconding after committing a murder. Someone informed him that Deepak and his friends now and then visited her. So he came looking for her, earlier in the day too to this building. She said, 'Because of you I may be asked to vacate this house.'

'Why ? Why because of me ?' Subrata asked in surprise.

She said, 'You know that I'm a widow, living alone with a child. The landlord was already in awe seeing Deepak and others coming with arms. And now that the police has also started coming asking for me, this has increased my landlord's tension. He is apprehensive that there might be problems for him because of me. He has asked me to look for another house from next month. What a problem! Where shall I go with my small child ? After a lot of trouble I had found this house. No one is willing to give a lonely widow, a house on rent.'

Subrata said, "Is it ? Don't worry. I'll tell the landlord on your behalf that there won't be any trouble because of you. At least I'll assure them that the police will not trouble them for you. Will it be okay ?"

'Fine. Will you have a cup of tea ?'

"-No, not today. Sometime later. But let me tell you the reason behind my presence here. Actually I came to investigate about Deepak and his friends. Avoid them for sometime if they come. Avoid any other stranger too. It's better not to entertain anyone because police is still in search of the companions of Suruj's father. I'm saying all this

for the safety and security of Suruj and you too. Anyhow, you're a courageous lady. You've single-handedly taken up the responsibility of bringing up Suruj."

0 0 0

It was Sunday noon. Both the mother and son were lying on bed leisurely. Suruj asked, 'Ma, what would you like me to be when I grow up ?'

'Dear, I would want you to be a good human being when you grow up.'

"How can one be a good human being, Ma ?"

"You've to be educated and do good deeds,"-

"Ma, police uncle, name giving uncle, gun uncle, are they all good human beings ? Whom would you want me to be like, among them ?"

"-You decide for yourself when you grow up, my dear. Now come let me teach you, 'Aa, Aaa, Ka, Kha. See, this is 'Aa'."

Suruj again asked - "Ma, I am taught A, B, C, D in school. Now why should I learn Aa, Aaa, Ee, Eee ?"

"Because, Aa, Aaa, Ka, Kha is our mothertongue. Even if you learn A, B, C, D still you must learn your mothertongue properly my dear. As I am your mother, so our language with Aa, Aaa, Ka, Kha, is also like our mother. Don't you love me?"

Suruj instantly thrust his head into the bosom of Papari and tried to hug her with his little hands. "Ma, I love you so much."

"-Then you must also love our language. This language is our own like our mother as this country is our own. Your father loved his country, this language and all the people who live here and so one day...."

Papari's voice choked. Tears ran down her eyes. Seeing this Suruj said, "Don't cry Ma. I'll learn to be a good human being. Tell me, which is 'Aa'."

"Which one, Ma ?"

"Please teach me, Ma -" ■

Journey to the Last Station

Manoj Kumar Goswami
Translated by Neeta Sharma

The whistle of the 27 down train was heard from a long distance. Hurriedly Haridas looked at himself in the mirror of barber Binod Bihari's saloon. Neatly combed hair, clean shaved face (of course on credit in Binod Bihari's shop); his looks were of neither too cunning nor of a fool's type, alert eyes, thin neck, when he swallowed, the lump in his neck moved up and down like an engine's piston; clean shirt but a little torn on the shoulders but the only reason for his embarrassment was that his vest, full of holes like a fishing net, was distinctly visible under his shirt in the broad day light around. Haridas arranged his hair for the last time with his fingers. He emerged out of the saloon and walked fast on the steps to climb up to the over-bridge of the railway station.

Platform No-3 was overcrowded with passengers. The train was entering slowly into the station. The sound of the engine was lost in the midst of the tumult and uproar of the passengers which kept on increasing! The engine's smoke could only be seen going up slowly like the sigh of a poor man.

"Which is platform No.-13 ?" - a man panting and almost running out of breath, with a load of children on his shoulders and luggage around him asked Haridas. "Just climb down from here. That is your train," - Then Haridas

leisurely leaned on the railing of the over bridge and lit the half smoked cigarette which he took out from his pocket. He stood gazing at the increasing commotion on the platform below.

He was upset today. The last few days were not good for him. A few days back the astrologer who sits on a tiger's skin near Nepali Mandir had told him, "Better days are ahead of you, son. Jupiter and Saturn are in so and so positions. Sukra can be managed somehow. Now give me fifteen rupees". "That scoundrel astrologer! Fifteen rupees were just wasted." The day before yesterday while bringing goods from Prasad's grocery shop on credit, he had to hear a lot of rebuke from Prasad who asked for his unpaid previous balance. He insulted Haridas a lot. The same day the ASI of the local police station came and rotating his stick at Haridas' face had said: "Earning a lot, huh Saalaah! Hardly to be seen now a days. Either you give hundred and fifty or I'll put you in the lock-up, you son of a swine!"

Haridas thought how miserable days had befallen him. He couldnot get a good chance these days because people now a days had become very careful. His business was down. His son was to be admitted in school, but he had not been able to arrange the money till now; his wife who continued to be sick had to be taken to

a good doctor. What a life - indisciplined, insulting, devastated and filled with hatred !

Haridas walked quickly down the steps of the over bridge and stood on the platform. Busy and crowded. He walked aimlessly beside the boggies. People were boarding or getting down from the train; hawkers and vendors kept screaming! Two sullen faced ticket checkers; three army jawans sat on a trunk eying greedily a young girl sitting by the window, a vendor put down a box of cold drinks with a thud on the platform. "You people sit comfortably under the fan and we are being sandwiched in this heat' - an argumentative voice was heard from inside one of the compartments; a Marwari gentleman stepped down the train along with his family and two large suitcases in his hand....

For a moment Haridas' eyes were fixed on the Marwari gentleman, not on the gentleman exactly.... but on the suitcase in his hand, just as Arjuna in Mahabharata, neither saw the tree nor its leaves or branches, but only the object of his aim i.e. the eyes of the bird. Standing near the water-tap, with alert eyes Haridas followed the Marwari gentleman. He dragged both the suitcases to the centre of the platform, made his plump wife stand near them along with the two children, and himself looked here and there for a coolie. Haridas took two steps forward, the gentleman was about 25 meters away from the suitcases and was calling a coolie, and was also glancing now and then with alertness towards his family and the luggage. Taking a few more steps Haridas stood almost near the suitcases, pretending to arrange his slippers. Haridas greedily looked at the suitcases; fat like a pregnant cow, healthy and stout.... as Haridas stood thinking of stretching his hand to grab the suitcases and run, he saw the Marwari gentleman returning along with an old coolie....

Haridas was a little disappointed. Now he

stood near the dustbin where it was written 'Use Me'. Perplexed, he stood staring at the huge clock in the railway station. Today he needed some money for the next meal, to buy school books for his children and some medicines for his ailing wife. Life had never given anything to Haridas and he had also never asked in excess from life but whatever little is indispensable for a human being to sustain life. Haridas had been denied even that too. He had been disappointed again and again whenever he had asked even for the little that is needed to sustain the life of a human being. Haridas lighted a new charminar cigarette. Last piece, he threw away the empty packet. The usual foul smell came from the railway lines, a heap of left overs on the platform; the strong smell of Madrassi dishes being cooked in cheap oil came from the food vendor's stall, two constables rubbing tobacco on their palms walked lazily to and fro on the platform.

Quite suddenly Haridas looked up and then he saw the big black spot on the roof of the platform. A huge black circle on the platform's roof-cover. Almost four years back, a bomb had exploded on this spot of the platform. Oh! What a horrible scene it was! The station as if was torn into pieces with that huge sound of the blast. Within moments many human bodies were torn and scattered in pieces; as if the sound of a thousand engines was lost in the screams and wailings of the people, huge clusters of smoke and fire escaped into the sky through the torn roof of the platform. The roof was repaired later but that spot of black circle remained. Still Haridas could feel his heartbeat fast whenever his eyes fell on that spot.... The bomb was first discovered by a coolie - a watch with red wires, some batteries and a base of hard metal - before anyone could make out anything or could be alert and careful, the bomb exploded. Later

on the unfortunate coolie could be identified only from the torn pieces of his red uniform.

An engine was moving to and fro on platform number one. Some other engine blew short whistles. Haridas tried to follow two men and a woman separately. But in vain. He was not successful. Everyone seemed to be alert these days like a rabbit. No one is ready to be duped easily. The railway authority's caution hung on walls and pillars of the railway station. BEAWARE OF SUITCASE LIFTERS.

Yes, Haridas has been earning his livelihood by lifting other's suitcases and luggages. He is a suitcase lifter who takes advantage of the inattentiveness of railway passengers. Cursing his own life, Haridas stood leaning on the boggie of a train.

Suddenly Haridas became active. A neatly dressed man lean and thin, stood just in front of Haridas reading the list of reservation on the board - he had a briefcase in his hand. A sleek expensive briefcase. The man could easily be perceived to be a very busy person. The man with the briefcase in his hand, now moved towards the wheeler book stall. He kept the briefcase down and gazed at the newspapers. Haridas moved swiftly like a hyena. The man now opened a newspaper. After glancing at the front page, he spread the paper in front of his eyes to look into the next page - there was a grave but profound calmness on his face. Haridas stood near the man - a flick of a second, and then Haridas moved away. The briefcase was in his hand.

As he exited from the main gate of the railway station, he heard the long whistle of the train. As if the whistle was pursuing him. He stumbled and knocked against a man in his hurry to climb down the steps. Then he ran to the street, with the briefcase in his hand. He held the briefcase tightly to his chest as if it was some

valuable property. Like the railway engine he could feel something beating in his chest. No, this cannot be called a life, for Haridas. He could no more bear and tolerate this panic, excitement, shame and uncertainty. This is the end. Haridas took the decision, that this is the last time; he cannot allow his life to go on in this manner. Both his children are now growing up, very soon they will come to know about this profession of their father. No, he cannot allow himself to be identified as a worthless, barbarian, inhuman fellow, to his children. Yes, today; from today he will give up this profession for ever. So many people are living with honesty and dignity in this world. He will take whatever he finds in this briefcase and with it he will start a new life, he will move away along with his family, from this city and from its filthy life. May be this briefcase contains very little but he will be satisfied with whatever he gets. He made himself more determined and strong with a promise to himself.

He entered the by-lane. He would take the short cut to the main road. As if with great difficulty he tried to run away and escape from his recent past; the past which mocked and laughed at him. To escape from it, Haridas went towards the highway with quick steps. Slowly the darkness of evening was descending. In that dusky light a few young children were playing, two tired horses stood still, prayers praising Lord Krishna flew out of an open window.

Haridas felt a little more assured as he boarded the city bus. He thrust his face to the wind in the window. The indistinct light of the shops and market by the roadside seemed delusive to his eyes. Suddenly the bus halted. The police check post was before them. A few jawans haughtily boarded the bus, with automatic rifles in their hands.

"Open the box" - a jawan in a rough voice ordered one of the young co-passengers.

Haridas shivered from within. He could feel the sound of the railway engine in his chest. His face turned pale. Sounds of the boot came towards him too. He fearfully glanced at the briefcase.

'Hey, what's there in this ?' a jawan moved the briefcase with his feet.

'A few clothes', Haridas could hardly recognize his own voice. In case he was asked to open the briefcase, he did not have the key! The tall jawan eyed Haridas steadily for a few moments, and those few moments seemed to be endless to Haridas. However after that, the jawans noisily stepped down the bus.

Haridas filled his chest with a deep breath. He repeated his promise once more to himself. He was not going to face such a situation again. He would start a new life - a life in which each morning will be filled with hope and possibilities, not with misery and slander.

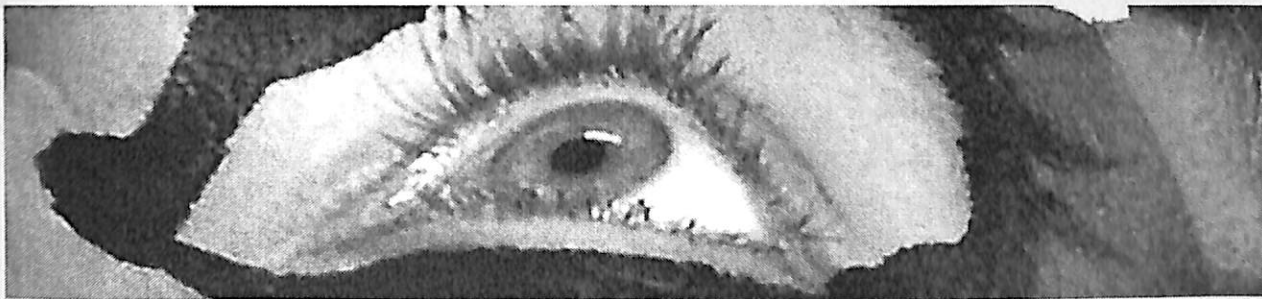
His wife opened the door. This area away from the city was now submerged in darkness. The kerosene lamp burnt dimly inside the house. All quiet and peaceful. The children were asleep. His wife kindled the fire in the kitchen and gave him water to wash his hands and feet.

Haridas kept the briefcase aside. His lean, thin and weak wife, always was in awe of him. She had to bear the burnt of Haridas' pain and insult throughout his day. Her weak body shivered in front of him - as if she was doing everything helplessly in fear and terror of that

anger and attack of her husband. But no; today he embraced his wife passionately. Both went to bed and slept beside the children. Haridas dimmed the light of the kerosene lamp; two bodies gradually became tired; her eyes slowly closed down in exhaustion and satisfaction. Haridas sat down and arranged the clothes of his sleeping wife. Then he increased the light of the lamp.

In the light, the briefcase could be seen aside in the room. Haridas picked up and brought the briefcase on the bed. He pulled out the tool box from under the bed and broke the lock of the briefcase with his tools. There was a dark black thick piece of cloth inside the briefcase. Haridas removed the cloth. A watch; a still red arrow hand; another thin arrow hand was gradually moving towards that still hand of the watch. Some batteries were beside it; some red-blue wires and a black metal base. Haridas recalled that incident of the railway station. A terrible sound; flames and thick rings of black smoke; screams of hundreds and hundreds of people flew towards the sky. Next moment blood, flesh, scattered pieces of human bodies, devastated platform.... Just after a few minutes, the bomb will explode with a huge sound, fire and smoke - as it happened in the railway station.

For a moment Haridas looked at his wife and two children sleeping on the bed. Then hugging that dreadful briefcase close to his chest, he lay down to sleep in between them. ■

CARVAK

Prof. Kailash Das

“We do not travel in order to arrive, but just to travel” – Goethe.

Suddenly you flash upon my mind to-day, young Carvak.
You are my soul's delight.
Of what a remote age, you are a modern poet - ever modern.
Burying God into the amassed intricacy of the Samhita,
You had come out, my friend
You had come out free along the free path...
It is the path, the only path, true in this earth.
You hadn't drunk the nectar mingled with
The opium of belief in God.
Why would you?
Embracing this Earth of dust, the affectionate lover,
Why would you search for the heaven – that proud lass
Who does not value the tears of eyes!

Did you ever compose love-poems?
Yet I know, – you are a poet
A poet of the Earth
A young lover of the Earth.

To-day, holding your hand, I fell like coming out
Into the path –
Trampling over the refuse of reasons, like dusts,
Leaving behind the jugglery of sacrament.

Let there be only the path in front,
Open sky and endless path,
Thro' it shall we go on forward
Overlooking at ease this solitude
Of the masses.

(Translated from Navakanta Barua's Assamese poem 'Carvak'.)

HUMANITY, THOU ART DEAD

Prof. Rabindra Chandra Bora (Retd.)

New Delhi Summit—
Gandhi, Jia, Castro, Arafat,
Rulers, leaders of the non-aligned worlds meet ;
Human right, progress and liberty
Neuclear Ban, peace and amity,
Incantations of these solemn words ;
Convey happy news of a happy occasion.

Just now someone has told
The tragic tale of
Neli, Cilapathar, Chamaria, Gohpur
A ghastly tale indeed !
The slaughter of hundreds of men and women child and old.
In the altar of man's fury
A new dimension is added to the horrid tale
Of Humanity's embroy being killed.

(Even Wordsworth must have awakened in his grave to bemoon again
'What man has made of man'!)

In the Capital complex
the assembly of big heads
Sumptous dinner at the glittering hall,
Hushed merriment in the closed room
All in praise of the high ideals of
Fraternity, brotherhood and freedom.
And in the Eastern front—
The great holocaust is being staged
The extended hands of hatred and violence
Have given burial
To the humanity's cherished ideals,
The sky is overcast

With the smoke of fire, bullets and bombers,
The power-hungry blind horses quick steps have
Trampled fathom deep humanity's cherished goals.

In the humanist's dungeon itself
The moving spirit of human soul
Is held captive.

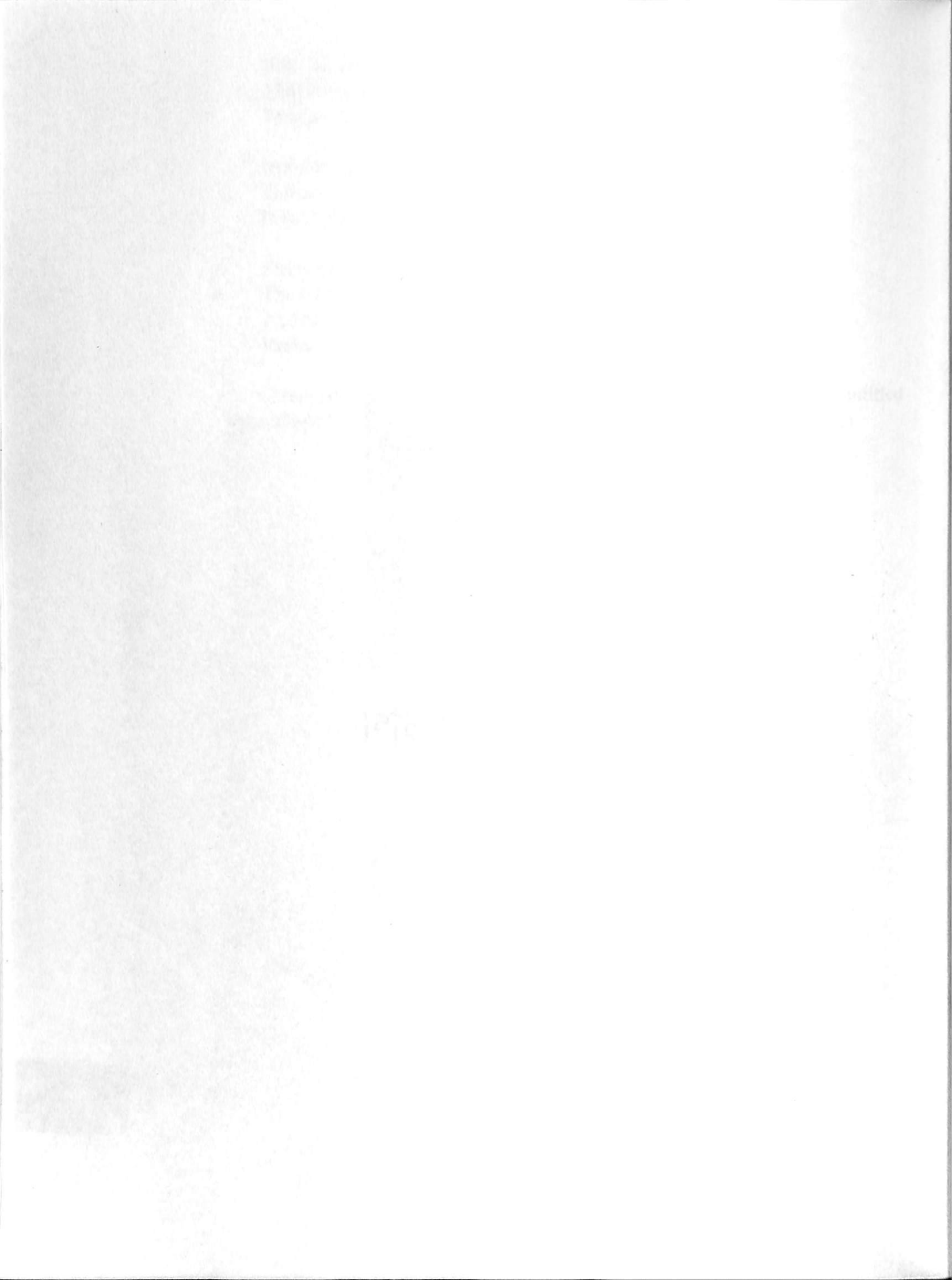
Every morning news bring –
The tragic news of the dead
And the news
Humanity, thou art dead!

(Translated from the author's self composed poem in Assamese entitled
মৃত্যু : মানৱতাৰ and published in the 3rd April 1983 issue of Agradoot.)

বীর
স্বাধীনতা বিপ্লব

বাংলা বিভাগ

আশাপূর্ণা দেবীর প্রথম প্রতিশ্রুতি : নারীবাদী বিশ্লেষণ

ড° অজিত কুমার সিংহ
সহকারী অধ্যাপক

‘জাগো নারী, জাগো বহিঃশিখা’ —এই শিখায় শিখায় নারীর রূপকে পর্যবেক্ষণ করার তাগিদ থেকেই সৃষ্টি হয়েছিল প্রথম এক প্রতিশ্রুতি— ‘পূজা করি মোরে রাখিবে উর্ধ্বে/সে নহি নহি....।’ —উদ্ভাসিত হল নারী রচিত, নারী কথিত নারীর এক অভূতপূর্ব ইতিহাস; বলতে পারি নারীর চোখে নারী কেমন— তার অবস্থান সমাজের কোন প্রকোষ্ঠে— এই দিক্চিহ্ন বুকে নিয়ে আবির্ভূত হল আশাপূর্ণা দেবীর ‘প্রথম প্রতিশ্রুতি’।

‘প্রথম প্রতিশ্রুতি’র পাঠ থেকে প্রাথমিকভাবে আমাদের যে জিনিস চোখে পড়ে—তার মমার্থ অবশ্যই অনুধাবন করতে হয়, ভাবতে হয় নতুন করে এ কথাটিকে— “সত্যবতীর গল্প আমার লেখা নয়। এ গল্প বকুলের খাতা থেকে নেওয়া। বকুল বলেছিল— ‘একে গল্প বলতে চাও গল্প, সত্যি বলতে চাও সত্যি।’”

অর্থাৎ ‘প্রথম প্রতিশ্রুতি’র কথক জানিয়ে দেন যে, তিনি এই আখ্যানের রচয়িতা নন; বর্তমান কথকতার পূর্বকারও একটি

ইতিহাসের রূপরেখা এখানে স্মৃতির গ্রন্থনায় উদ্ভাসিত হবে। আমরা বুঝতে পারি, লেখক আশাপূর্ণা দেবী গভীর কৌশলে, নতুন প্রাকরণিক ব্যাকরণের সাহায্যে ‘প্রথম প্রতিশ্রুতি’ আখ্যানের আদলটি নির্মাণ করে নিয়েছেন। তিনি জানিয়ে দিচ্ছেন— নারীর ইতিহাস শুধু বর্তমানে আবদ্ধ নয়; অক্সিপাসের মতোই তার অবস্থান ছড়ানো রয়েছে সামনে ও পেছনে। এখানে মিখায়েল বাখতিনের একটি প্রবাদপ্রতিম ভাষ্য প্রণিধানযোগ্য— "The contexts of dialogues are without limit. They extend into the deepest part and the most distant future."

অর্থাৎ, অতীতে যা ঘটেছিল এবং ভবিষ্যতে যা ঘটবে, তাদের নিরন্তর দ্বিবাচনিকতায় নারীর প্রতিবেদন গড়ে উঠেছে।

নারী চিরকালই সমানভাবে সমাজে নিগূহিতা-আশাপূর্ণা দেবী বুঝিয়ে দিতে চাইলেন— সেই সমাজ, যে সমাজে পুরুষ দণ্ডমুণ্ডের অধিকর্তা, আর নারী— অস্থির বিকৃত মস্তিষ্ক অস্ত্রবাসী এক সত্তা। নারী রচিত, নারী কথিত, নারী কেন্দ্রীকৃত এই পাঠকৃতি

প্রথম প্রতিশ্রুতি আশাপূর্ণা দেবী

সত্যবতী-সুবর্ণ-বকুল নাম্নী নারীদের কথা বলে যায় নারীরাই। পুরুষকেন্দ্রিকতার আবহে যে নারী প্রান্তিকায়িত অপর হিসেবে কার্যকরী ছিল, সেই সমাজ থেকে ওঠে আসা পাঠকৃতির দর্পণে নারীর কেন্দ্রীকৃত চেহারা উদ্ভাসনের এই সাহসীবীক্ষণ আমাদের মনে করিয়ে দেয় সমালোচক আফ্রা বেনের একটি মন্তব্যকে— “মেয়েদের স্বাভাবিক প্রতিভার যে নিদারুণ অপচয় যুগে যুগে হয়ে এসেছে তার নজির এইসব ‘আদর্শ’ মহিলারা। এঁদের বুদ্ধি ছিল, প্রতিভা ছিল.... ছিল না পুরুষশাসিত সমাজের প্রচলিত মূল্যবোধকে প্রশ্ন করবার মতো সাহস।”

আশাপূর্ণা দেবীর প্রতিবাদ-এর বিরুদ্ধে ঘোষিত হল যেন ‘প্রথম প্রতিশ্রুতি’র নারীকেন্দ্রিক সাহিত্য রচনার মধ্য দিয়ে। সমস্ত অতীত-বর্তমান ও ভবিষ্যৎ মিলিয়ে নারীপ্রাণের প্রতিবাদী সুরই যেন প্রতিধ্বনিত হয় এখানে, উত্থাপিত হয় এক নতুন ও অনাগত ভবিষ্যতের উদ্দেশ্যে এক মৌল জিজ্ঞাসা— “..... যুগচক্রের আবর্তনে সত্যবতী কেন এমন অধীর হয়....। আর নবকুমার কেন সে আবর্তন টেরও পায় না?”

এখানে পরিধি থেকে কেন্দ্রের দিকে ওঠে আসছে নারী— একটা সমাজ আছে এখানে যদিও, তবু বুঝতে পারি, আশাপূর্ণা দেবী নারীচৈতন্যে উদ্ভাসিত হয়ে প্রশ্নের জোয়ারে শরীর ভাসিয়েছেন। এবং এই প্রশ্নের মীমাংসাও অবশ্য তিনি স্বয়ং করে দিয়েছেন পাঠকৃতির দর্পণে কথকতায় সন্নিবিষ্ট হয়ে।

এই বিতর্কের সমাধান করেন তিনি নারী-পুরুষের, পিতৃতান্ত্রিকতার সঙ্গে নারী স্বাতন্ত্র্যের, উচ্চ শাস্ত্রানুমোদিত

বহুবিবাহের সঙ্গে স্ত্রীআচার ও ব্রত-পার্বণে, বহুবিবাহ বিরোধিতার মধ্য দিয়ে। যেমন, নারীর বিদ্যাশিক্ষা নিয়ে যে বিতর্ক আশাপূর্ণা দেবী সৃজন করেন, তাতে দেখি— “কেন, মেয়ে মানুষ তালপাতে হাত দিলে কি হয়? .... পড়লে চোখ কান হয়ে যায় তা জানিস।”

এই বিতর্ক শুধু সত্যবতী—নেতুর বিতর্ক নয়, সমকালের বাঙালি সমাজের বিতর্ক। আর বিতর্কটি শুধু লেখাপড়াতেই সীমাবদ্ধ নয়, জীবনের ক্ষেত্রেও সমান সত্য। সামন্ততান্ত্রিক বদ্ধ জলাশয়ের মানুষ নারী-পুরুষের জৈবিক পার্থক্যটিকে চরমতম যুক্তি হিসেবে গ্রহণ করে। তখনই সত্যবতীর মুখে শুনা যায় আধুনিক নারীবাদীর কণ্ঠস্বর— “ভগবান্ কখনো এমন এক চেখো নয়, ওসব বেটা ছেলেরাই সৃষ্টি করেছে।”

সমস্ত শাস্ত্র, সমস্ত আইন যে মূলত পুরুষ সৃষ্ট। নারী যে-ভাষায় কথা বলে, তা আসলে পুরুষ সৃষ্ট ভাষা; পুরুষতান্ত্রিক সমাজে নারীর কোনও পরিসর নেই— একথা আধুনিক নারীবাদীর প্রবলতম অভিযোগ। সত্যবতী বুঝে নিয়েছে শাস্ত্রই একটি অন্ধশক্তি, সমাজ চলছে সেই অন্ধশক্তির আধিপত্য মেনে নিয়ে। উপন্যাসের মধ্যে সৌদামিনীর উজ্জ্বল প্রান্তিকায়িত নারীর কণ্ঠস্বর উচ্চারিত হয়েছে— ‘আজন্ম পরাধীনতায় কাটল, স্বাধীনতা কাকে বলে তাই জানলাম না। ... মানুষ পরাধীন হয় তাই জানি। দেশের আবার স্বাধীন পরাধীন।’

এই উপন্যাসের আরেকটি নারী চরিত্র শঙ্করী। সে প্রেমের বশে হোক আর পুরুষের আকর্ষণের বশে হোক, এই পুরুষতান্ত্রিক সমাজের বদ্ধতার মধ্য থেকে পলায়ণ করে বিয়ে করেছে। আবার

সমাজের অতিরিক্ত চাপে বীতশ্রদ্ধ হয়ে আত্মহত্যাও করে। সে নারীর নিজস্ব স্থান বা পরিসর খুঁজে পেতে চেয়েছিল, কিন্তু শেষ পর্যন্ত পারেনি। মিখায়েল বাখতিন বিশেষজ্ঞ মাইকেল হলকুইস্টের একটি উক্তি এখানে প্রণিধানযোগ্য— "It is a chronotope thorough which language passes"- সেসময় নারীসত্তা, নারীচেতন্য, নারীভাষা, নারীর জগৎ, নারীর প্রতিবেদন-সমস্তই অনাবিষ্কৃত সম্ভাবনার দিকে তর্জনী সংকেত করে।

নারীর নিজস্ব পরিসরের জন্য নারী নিজেই খুঁজতে হয়— 'a room of their own!' সামাজিক পরিসরে প্রান্তিকায়িত অস্ত্রোসী হয়েও নারী কিভাবে যুগ যুগ ধরে পিতৃতন্ত্রের আয়ুধ হিসেবে সক্রিয় থেকেছে। আশাপূর্ণাদেবীর এই উপন্যাসে একটি 'own room' নারীর মধ্যে বরাদ্দ করার চেষ্টা রয়েছে। নারীচিন্তের বিরুদ্ধে নারী প্রতিবাদ জানায়। সত্যবতী শেষপর্যন্ত দাঁড়াতে চেয়েছে ব্যক্তি হিসেবে, মেয়ে-স্ত্রী-পুত্রবধূ-মা ইত্যাদি সত্তাতিরিক্ত চিহ্নায়ক প্রক্রিয়ায় নয়। কিন্তু তার উচ্চারণও পুরুষতন্ত্রের প্রলম্বিত ছায়ার বাইরে যেতে পারেনি। এই উপন্যাস প্রায়ক্ষেত্রে নারী নিপীড়কদের বিরুদ্ধে দাঁড়িয়েছে বটে; কিন্তু প্রায়ক্ষেত্রেই তো নারীই কথা বলেছে পুরুষতন্ত্রের তোতা পাখি হয়ে। সেখানে দেখি, নারী যখন ব্যক্তি হয়ে ওঠার জন্যে প্রাথমিক কয়েকটি সাহসী পদক্ষেপ নেয়, তখনও তার কণ্ঠস্বর অপরিচিত। জীবন আসলে নানা ধরনের দ্বিবাচনিকতার সমষ্টি; নিছক একবাচনিক পরিস্থিতি নিয়ে জীবন 'জীবন' হয়ে ওঠে না।

'প্রথম প্রতিশ্রুতি' উপন্যাসের নায়িকা সত্যবতীর লড়াই কোনও বিশেষ ব্যক্তির সঙ্গে নয়; তাঁর লড়াই এক শক্তির সঙ্গে। এই শক্তি আসলে শাস্ত্রের শক্তি, প্রথার শক্তি। যে শক্তি মানুষকে করেছে প্রতিনিয়ত দুর্বল, জিজ্ঞাসাহীন, ভীরা। স্বামীকে যে সত্যবতী অকপট চিন্তে বলে— "স্বামী হয়ে, বাপ হয়ে, ভাই হয়ে, ছেলে হয়ে তোমরা অভিষাপ দিয়া আসছ আবহমান কাল থেকে—"

পিতৃতান্ত্রিকতার ষড়যন্ত্রের নিগড় থেকে নারীসত্তার এই ক্রমউন্মোচন সমাজের বন্ধ জলাশয়ে—পৃথিবীর বোবা আকাশে-বাতাসে যেন ভোরের গান গেয়ে ওঠে। এখান থেকেই শুরু

হয় সত্যবতী তথা নারীসত্তার নতুন এক অধ্যায়। মেয়েরা মেয়েদের শত্রু, তা এ-উপন্যাসে পেয়ে থাকি। সত্যবতী যখন পুরুষতান্ত্রিক কুসংস্কারের প্রতি প্রতিবাদ করে তখন গ্রামের অন্যান্য নারী তাকে গালাগাল দিত। নারী ব্যক্তি হয়ে দাঁড়ানোর চেষ্টা করছে কিন্তু সমাজ এই দাঁড়ানোকে ভালো চোখে দেখছে না। এমনকী বন্ধ নারীসমাজ এই কাজে বাধা দিতে কোনও ভ্রক্ষেপ করত না। সত্যবতী তার স্বামীকে ভক্তি করতে চায় না; এমনকী পরনারী লোভী স্বশুরকে প্রণামের অযোগ্য ঘোষণা এক বৈপ্লবিক প্রতিবাদ। কথকের ভাষায়— 'ভয়ানক এক দুঃসাহসিক সংকল্প'— সেই সংকল্প নতুন জীবনের সন্ধানে। শেষপর্যন্ত, সত্যবতী পুরুষতান্ত্রিক সমাজের কাছে পরাজয় স্বীকার না-করে গ্রাম, স্বামী, পুরনো স্থান ও কাল-এগুলি পরিত্যাগ করে এক নতুন জীবনের সন্ধানে যাত্রা করে— 'ধীরে ধীরে বটতলায় এসে থামে। গরুর গাড়ীর পথ শেষ হয়।' — এখানেই তার নারী ব্যক্তিত্বের প্রকাশ।

সুতরাং, আলোচনার শেষপ্রান্তে এসে আমরা বলতে পারি, 'প্রথম প্রতিশ্রুতি' উপন্যাসে নারীচেতনাবাদী বিশ্লেষণী আলোচনায় উত্থাপিত হয়েছে এই সত্যই যে, সামগ্রিক নারীসত্তার উচ্চারণে যদিও যুক্ত হয়— 'আমার পথে পথে পাথর ছড়ানো।' তবু যে পিতৃতন্ত্রের একবাচনিক অপরতাসূন্য সৌধে ফাটল ধরিয়ে দিচ্ছে সত্যবতীর মত নারীর অন্তর্নিহিত চেতনা—তাকে বিনির্মাণই হয়ে উঠছে আমাদের অন্তর্করণের পুনর্নির্মাণের মূল আয়ুধ। প্রতিবাদ ও সহযোগিতার এই অনেকান্তিক আয়তনে 'প্রথম প্রতিশ্রুতি' যেন বার্তা হিসেবে প্রতিষ্ঠিত করতে চাইছে বাখতিনের— "dialogic model for an alternative vision of human subjectivity and the self other relations upon which it is predicated."

নারী জানতে চাইছে যেন, ব্যক্তিসত্তা ও সামাজিক সত্তার প্রকৃত নিসঙ্গতা ও বিচ্ছিন্নতা তত্ত্বগত ভাবে অসম্ভব। নারীর পরিসর জগৎ ও জীবনে স্বতঃসিদ্ধ। সত্যবতীর অসমাপ্ত লড়াইয়ের সূত্রে আমরা সামাজিক ও নান্দনিক পরিসর পুনর্নির্মিত হতে দেখি। সত্যবতী লড়াই করেছে পুরুষশাসিত সমাজের বিরুদ্ধে, হয়তো সে জয়ী হয়নি শেষপর্যন্ত, কিন্তু এতে তার নারীসত্তার অবস্থান প্রকাশিত হয়েছে।

এক মোহময়ী সান্নিধ্যের

স্মৃতি কথা

নয়নমণি মিশ্র

‘গুরু’ কথাটি শোনা মাত্রই অনেকেরই মানসপটে ভেসে উঠে যেন একটি কৌতুকব্যঞ্জক কথা ও চিত্র— দীর্ঘ শ্মশ্রু, গৌফ মণ্ডিত, আল-খাল্লা পরিহিত অদ্ভুত দর্শন এক বৃদ্ধ ব্যক্তি, যিনি এক বিশাল অনন্ত লোকের পথ দেখিয়ে থাকেন। এধরনের আরও হরেক মস্তব্য হরেক রকমে করে থাকে যদিও আসলে ‘গুরু’ কি— ? ‘গুরু’ কে? তিনি কি এমন জানেন, যা আমরা জানি না? তিনি কিভাবে আমাদের জ্ঞানের আলোক প্রদান করেন, এসব প্রশ্নের উত্তরে বলা যেতে পারে বহু বিবৃতি। কিন্তু, আসল অর্থে প্রকৃত মার্গদর্শক, পথ-প্রদর্শক ও এক নব ভবিষ্যতের স্রষ্টাই যে হচ্ছেন গুরু। শিক্ষক বা গুরু সম্পর্কে বলা যায়— (TEACHER'S ARE THE SECOND CREATOR OF WHOLE NATION, AND MANKIND)।

আবার, এভাবেও বলতে পারি যে— ‘অজ্ঞানের গভীরতম অন্ধকারে আমার জন্ম হয়েছিল, এবং আমার-শিক্ষাগুরু, জ্ঞানের আলোক-বর্তিকার দ্বারা আমার চক্ষু উন্মীলিত করেছেন। সেই শিক্ষা গুরু/শিক্ষকেই আমার কাছে এক এবং অদ্বিতীয়। জ্ঞানের স্রষ্টাস্বরূপ, শ্রেষ্ঠ ও মহাত্মা। যাঁর পাদপদ্মে আমি শতশত কোটি প্রণিপাত নিবেদন করি।

আমার শ্রদ্ধেয় শিক্ষাগুরুদের (অধ্যাপক) এই উপরোক্ত-বাক্যরাজীর মাধ্যমে অসীম শ্রদ্ধা নিবেদন পূর্বক আমার ছাত্র জীবনের এক চিরস্মরণীয় মুহূর্তের এক সংক্ষিপ্ত বর্ণনা এখানে তুলে ধরার চেষ্টা করছি।

সালটি (ইং- ২০০৭-২০০৮), আমি সবেমাত্র উচ্চতর মাধ্যমিক (Higher Secondary), পাশ করে নগাঁওর বলিষ্ঠ তথা শিক্ষার এক অপরূপ প্রাণকেন্দ্রস্বরূপ (আনন্দরাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়) বা সংক্ষেপে এ.ডি.পি কলেজে আনন্দলেখা >>২০১২

নামভর্তি করেছি। এ.ডি. পি কলেজ আমার বাড়ি থেকে বেশ দুরে অবস্থিত। এ ছাড়াও এক নতুন পরিবেশ, নতুন ছাত্রবন্ধু, ও অপরিচিত শিক্ষা গুরুদের সমাহারে আলোকিত এই মহাবিদ্যালয়টি সম্পর্কে আমার যেন এক বলতে না-পারা ভয় ও আতংক ছিল। এই ভয় যে প্রত্যেক নতুন ছাত্র-ছাত্রীর, যারা এক নতুন শিক্ষানুষ্ঠানের দিকে প্রথম চলা শুরু করে, প্রত্যেকেরই হয়ে থাকে, এবং যা হওয়াটা One kind of common matter.

কিন্তু, এই College এ ভর্তি হবার পর শুরু হল যেন এক নতুন জীবনের আনন্দমুখর অতুলনীয় অধ্যায়ের। যার মূলে ছিলেন সব শিক্ষক-অধ্যাপকদের— স্নেহ-ভালোবাসা, সহযোগিতা ও উৎসাহ-প্রদানের এক মহান গুণরাজি। এবং, তাঁদের কাছ থেকে অসীম ভালোবাসা ও জ্ঞানার্জন না-করলে হয়তো আমার তথা আমাদের সব সতীর্থদের ছাত্র জীবনের এক বৃহৎ জায়গা যেন বে-রঙীন ও জ্ঞান শূন্য হয়ে থাকতো।

কলেজের অন্যান্য সব বরণ্য শিক্ষক-শিক্ষিকাদের সঙ্গে দুই মহান ও শ্রদ্ধেয় শিক্ষাগুরু হলেন— বাংলা বিভাগের অধ্যাপিকা ড° অনিমা ভট্টাচার্য মেম ও অধ্যাপক ড° অজিত সিংহ স্যার।

প্রথমত — অজিত সিংহ স্যার সম্পর্কে বলতে গেলে আজও মনে পড়ে যায়— ওনি পড়াতে বাংলা সাহিত্যের অপরূপ সব গদ্য, প্রবন্ধ ও তার সাথে সমানভাবে আমাদের নিয়মিত প্রশ্নোত্তরের সবারকম নোটস্ও দিতেন। স্যারের আরেকটা মজার ব্যাপার হ'ল— ওনি মাঝে মাঝে পড়ানোর মধ্যেই আমাদের (unit test) নিতেন ও আমাদের যে-কোনো প্রশ্নের বুঝতে না-পারা কঠিন বিষয়কে ওনি (স্যার) এত সহজ-সরল কায়দায় বোঝাতেন যা-সদাসর্বদা মনের গভীরান্তরে অক্ষয় হয়ে থাকারই মতো। স্নাতক ২য় ও চূড়ান্ত বর্ষে (B.A- 2nd and

Final Year) 'কপালকুণ্ডলা' শীর্ষক এক বৃহৎ গল্পের পঠনকালীন স্যার কখনও কখনও আমাদের (ছাত্র-বন্ধু) হৃদয়কে কাটাতে বহু মজার ঘটনা-রম্যবার্তালাপের দ্বারা পাঠ পড়ানোকে স্যার যেন আরও অধিক রুচিশীল ও প্রাণবন্ত করে উপস্থাপন করতেন। স্যারের সেই মোহময়ী সান্নিধ্য আমাদের হৃদয়ে এক সৈকতের সমকক্ষ, যা বলে বা লিখে শেষ করাটা হস্তুব।

আমাদের বাংলা বিভাগেরই আরেকজন জ্ঞান কাণ্ডারী, তথা হৃদয়মধুর শিক্ষাগুরু (অধ্যাপিকা) ড° অনিমা ম্যাডাম সম্বন্ধে বলার আগে সর্বপ্রথম বলতে চাই ওনার— এক অপরিসীম অনন্দদায়ক হাঁসির কথা, যা বলার আমি হয়তো উপযুক্ত নই বস্তু বলছি এই জন্যই যে (স্যার ও ম্যাডাম) উনারা শুধু আমাদের ব্যাপক-অধ্যাপিকাই নন, আমাদের খুব ঘনিষ্ঠ বন্ধুও। তাই স্যার ও ম্যাডামকে বর্ণনার কোনো সীমা আদি অন্ত নেই, তাঁরা এত বৃহৎ পরিধির তথা সুবিশাল ব্যক্তিত্ব সম্পন্ন যাঁদের সঙ্গলাভ করা আমাদের জীবনের সর্বোশ্রেষ্ঠ, এক গণনাতে বরদানের সমকক্ষ। ম্যাডাম সম্বন্ধে আমার আন্তরিক মনোভাব অতিশয় সীমাহীন ও ওনার ক্লাশে পড়ানোকালীন প্রদর্শিত প্রকাশভঙ্গীও আমি বোধ করি এর আগে (এ.ডি.পি. কলেজে পড়ার আগে) কখনও দেখেছি বলে মনেই হচ্ছে না। ম্যাডাম পড়াতেন কবিতারাজী, অনেক স্বনামধন্য কবিদের সৃজনশীল কবিতাদির ভাবার্থকে ওনি যেন আরও অনন্য সাধারণ ও সর্বোচ্চ সৌন্দর্য তর রঙে রাঙ্গিয়ে আমাদের হৃদয়ে সে-সব জানার এক অধিক আগ্রহ ও তাঁর সাথে কৌতুহলের সৃজন করতেন। আমরা কলেজে এসেই যে অপেক্ষা করে থাকতাম বাংলার অতুলনীয় বার্তালাপ ও জ্ঞানদায়ক ক্লাশের জন্য। সত্যিই বহু অক্ষয় চিরস্মরণীয় মুহূর্তগুলোকে অতিবাহিত করেছিলাম আমরা এ.ডি.পি কলেজের আমাদের দিন সমূহে।

আমাদের এই দুই জ্ঞানকাণ্ডারীর অপরিসীম স্নেহের স্পর্শে ২০১০ সনের ৫ সেপ্টেম্বর দিনটি ছিল কলেজ জীবনের সবচেয়ে আনন্দের ও তার সাথে চরম বেদনার দিন। আনন্দের কারণটাই আগে বলি অর্থাৎ ৫ সেপ্টেম্বর (TEACHERS' DAY) এক স্বনামধন্য গুরুকে বন্দনা করার দিন। আমরাও প্রতিবারের মতো সেবারেও ১০/১৫ জন ছাত্র-ছাত্রী মিলে বেশ হৈচৈ ও আনন্দ স্ফুর্তির মাধ্যমে অতিবাহিত করেছিলাম আমাদের সে-বছরের TEACHERS' DAY অনুষ্ঠানটি। সে অনুষ্ঠানে আমাদের মাননীয় স্যার ও মাননীয় ম্যাডামের বহু মূল্যবান বক্তব্য, আমাদের ছাত্র-ছাত্রী সতীর্থদের গান ও কবিতাদির মাধ্যমে অতিবাহিত করা সে ক্ষুদ্র উৎসবটি যেন আমাদের সকলকে আনন্দে আশ্বিত করার পাশাপাশি চোখের এককোণে অশ্রুধারার সৃজন করছিল। যার মূলে ছিল ২০১০ সনের পর আমরা

পড়াশুনোকে বিদায় জানিয়ে এক নবদিগন্তের বাস্তবের পথের পথিক হবার পালা বা এককথায় কর্মজীবনের শুরু করার কথা। তারই পাশাপাশি ওনাদের সেই স্নেহশীল সান্নিধ্যকে আর না-পাওয়ার এক অচেনা অজানা বুকচাপা হরিষে বিবাদতার পরিস্থিতি। সব মিলিয়ে (a little happiness and a boundless sorrow sadness) এটাই যেন আমাদের সে-সময়কার প্রতিটি ক্ষণের আন্তরিক অনুভব ছিল। যা আজও আমাদের সকলকে (যারা ইদানীং— বিভিন্ন জায়গায় কর্মরত, কিংবা শিক্ষারত) আনন্দে আশ্বিত ও তার সাথে স্মৃতিবিভোর করে তোলে।

আমি সদা-সর্বদা একটু আধটু কলম নাড়তে-চাড়াতে ভালোবাসি এবং আমার এ শখকে এক উজ্জ্বল পথের দিশা দেবার মূলেও কিন্তু আমাদের বাংলা বিভাগের মাননীয় স্যার ও মাননীয় ম্যাডামের অবদান সর্বাপেক্ষে। কারণ উনাদের আশিসক্রমেই আমার এ কলেজের স্তম্ভ তথা ঐতিহ্যমণ্ডিত College Magazine 'আনন্দলেখা' এবং wall magazine এ লেখার সুবর্ণ সুযোগ করে দিয়েছিল বন্ধুদের পাপু মজুমদার (সাধারণ সম্পাদক) ও শান্তু ধর। যা আজও আমার মনের স্মৃতিতে আবদ্ধ হয়ে আছে ও থাকবে চিরতরে। স্যার ও ম্যাডাম আমার লেখা সমূহকে তাঁদের জ্ঞান-অভিজ্ঞতার দ্বারা পর্যবেক্ষণপূর্বক অত্যন্ত আন্তরিক ও ভালোবাসার সাথে সংশোধনও করেছেন। যা আমার মনের হৃদয়সনে চিরকাল অমর অক্ষয় হয়ে থাকবে এক গভীর শ্রদ্ধা ও স্মৃতিকথার সঙ্গে।

তাই শেষে দুই শিক্ষা গুরুকে আবারও একবার শতশত প্রণিপাতপূর্বক বলতে চাই—

'অজ্ঞান তিমিরান্ধস্য জ্ঞানাজ্ঞান শলাকয়া।

চক্ষুরক্ষ্মীলিতং যেন তস্মৈ শ্রীগুরুবে নমোঃ।।'

এবং,

অবশেষে—

এই লেখাটি আমার তথা অন্যান্য সকল বাংলা বিভাগীয় ছাত্র-বন্ধুদের জন্য এক অতুলনীয় স্মৃতির এক গভীর সন্তার যাঁর মূলে অবস্থিত আমাদের শ্রদ্ধেয় বাংলা-স্যার ও ম্যাডাম, যাঁদের বরদান ও সান্নিধ্য লাভ ছাড়া নিজেকে অত্যন্ত ভাগ্যহীন বলে মনে হতো, কিন্তু আমরা চরম ভাগ্যবান— যে আমাদের এই এ. ডি. পি. কলেজে আমরা এত গুণবান, রত্নশীল, তথা বরণ্য-বন্ধুবৎসল শিক্ষাগুরুদের অনন্যতম এই দুই জ্ঞান মন্ডাকিনীর পরম স্নেহ ও বিরল এক চিরযুগান্তর সান্নিধ্য লাভ করতে সক্ষম হয়েছি।

আমরা আমাদের ভাগ্যকে খুব সমুজ্জ্বল বলে মনে করি ও তার সাথে প্রভুকে আমাদের আন্তরিক একমাত্র প্রার্থনা যে— এই শিক্ষা গুরুদ্বয় যেন সদেব সুস্থ শরীর, সতেজ মন ও আনন্দ মুখের প্রকাশ ভঙ্গীমায় আগামী দিনসমূহে মঙ্গল, বিপদমুক্ত ও শান্তিময় জীবনকে অতিবাহিত করে চলেন।

আদিবাসী বনৌষধ

বাহুল চক্রবর্তী
স্নাতক তৃতীয় বর্ষ

প্রাথমিকভাবে বিশ্ব স্বাস্থ্য সংস্থা : WHO (World Health Organisation) এর মতে, "Wealth is a state of complete physical, mental and social well-being is not merely and absence of disease or infirmity."

কিন্তু আদিবাসী সম্প্রদায়ের ধারণা অনুযায়ী সু-স্বাস্থ্য হ'লে "Strong body built capacity to do manual work for at least 8-10 hrs. a day, body with firm flesh not too fat, bright eyes, good appetite, sound sleep and many take active part in house-hold duties."

এবার পদার্পণ করা যাক অসুখের সংজ্ঞায় :

Oxford Dictionary র মতে disease হচ্ছে A condition of the body or some part or organ of the body in which its function are distributed or despaired."

কিন্তু আদিবাসী ধারণা অনুযায়ী : An effect of bad

spirits or due to breach of some taboos for which an individual becomes physically weak".

আদিবাসীরা সাধারণত বাড়ির কারো অসুখ বিসুখ হ'লে ডাক্তার 'medicine man' নতুবা কোনো ওঝাকে সর্বপ্রথমে ডেকে আদিবাসী বনৌষধির সাহায্য নিতে সচেষ্ট হন। কিন্তু এই বনৌষধির ব্যবহারেও অসুখ অবদমিত না-হলে অতঃপর ডাক্তারদের শরণাপন্ন হন। কিন্তু অত্যাশ্চর্যভাবে প্রায় বহুলাংশেই তাদের বনৌষধির প্রয়োগে রোগব্যাপ্তি প্রশমিত হয়। তাই একাধারে তারা প্রত্যেকেই physician কিন্তু এটিও উল্লেখযোগ্য যে গাছ-গাছালির দ্বারা অসুখ-বিসুখ কার্যকরীভাবে প্রশমন করার পদ্ধতি বহুদিন আগেই আদিম মানব গোষ্ঠীর মধ্যে প্রচলিত।

আধুনিক কালে চিকিৎসা বিজ্ঞানের যথেষ্ট উন্নতি হ'লেও আদিবাসীরা চিকিৎসার ক্ষেত্রে তাদের পুরানো তথাকথিত ধ্যানধারণার উপরই এখনও বিশ্বাস অক্ষুণ্ণ বেখেছে। কোনো কোনো ক্ষেত্রে হয়তো আধুনিক চিকিৎসা নিচ্ছে। কিন্তু হাতের

সমনে যে "Medicine— man" বা natural herb support কে তারা conventional fullfledged" হিসাবে পাচ্ছে তাঁদের দ্বিগুণ চিকিৎসা করলে খরচও কম পড়ে। এই আদিবাসীরা তাদের বনৌষধির সাহায্যে অসুখকে মোটামুটি তিনিভাগে ভাগ করে—

1. অশুদ্ধ আত্মার প্রভাবে সৃষ্টরোগ (Diseases caused by bad mens or evil spirits)

ক) Leprosy (বা কুষ্ঠরোগ)।

খ) Small pox (জলবসন্ত)।

গ) Convulsion (মৃগী)।

ঘ) Spasm (মৃগী)।

২। ঋতুভিত্তিক রোগ (Seasonal diseases) :

ক) Cholera (কলেরা)

খ) Diarrheoa (গ্রহণী)

গ) Gastro entric (তাত্ত্বিক)

ঘ) Cough and colds (সর্দিকাশি)

3. আবহাওয়াভিত্তিক রোগ (Weather based disease) :

ক) Tuberculosis (যক্ষ্মা)

খ) Malaria (ম্যালেরিয়া)

পৃথিবীতে সর্বপ্রথম গাছ-গাছালির রস কিংবা শেকড় দ্বারা রোগ সারাবার পদ্ধতি জানা যায় 'LBER POPYRUS' নামক একটি পাণ্ডুলিপি থেকে যার

সময়কাল আজ থেকে প্রায় খ্রীষ্টপূর্ব

বোড়শ শতাব্দীর প্রান্তভাগে।

বনৌষধির সুব্যবহার প্রণালীর

বিষয়ে তিব্বতীয় পাণ্ডুলিপি, Terre-

-cicogniter' এত বনৌষধির

সমগ্র তথ্য সন্নিবিষ্ট করা আছে।

ইউরোপীয় সাহিত্যেও বনৌষধির

অনেক নজির পরিলক্ষিত হয়।

যেমন 'Shakespear' এর

'Othello' তে বিখ্যাত উক্তি প্রসঙ্গ

ক্রমে উল্লেখ করিতে পারা যায়—

"Not poppy or

mamdragora nor all the

drowry symps of this

world shall ever medicine

thee to that sweet sleep."

তদ্রূপ T. J Williams এর লেখায়

উল্লেখ ঘটে : Mandrake root

resembles with the human body and it is used as a charm. It is carried by women of Eastern Europe, a cham against stenlity. M..... in AIPS often carry it as a protection against mishap.

'Shakespeare' এর দ্বারা উল্লেখিত থেকে একরকম আফিম তৈরী হয়। এবং আমরা সকলেই জানি যে আফিম ঘুমের সহায়ক।

তদ্রূপ "FJ williams" এর ভাষ্যে বিচ্ছুরিত ম্যানড্রেক (Mandrake) or Manrogore সুরার সহিত সংমিশ্রণ করে গান করলে ব্যথা কার্যকরীভাবে উপশম হয়। এবং সিকিমে এটি পাওয়া যায়। এবং সিকিমে আদিবাসীরা এর ব্যবহার সম্পর্কে অবহিত।

উত্তর-পূর্ব ভারতের আদিবাসীরা কেতকী উদ্ভিদ (Ketaki bryophyta) ব্যবহার করেন নিদ্রার ঔষধ হিসাবে। এবং স্থানীয় আদিবাসীরা ভাবেন কেতকী ফুল মাথাফুরন এবং দুর্বলতার উপশম করে। এবং এটির বীজ অনেক রকম ক্ষত আরোগ্য করে।

নিম্নে কতিপয় বনৌষধি যেগুলি স্থানীয় আদিবাসীর মধ্যে জনপ্রিয় সেগুলির বর্ণনা করা হল—

i) গোবরে শেলন (Abies Spectabis) : এর পাতার রস আদিবাসীরা এবং কোচ রাজবংশীরা হজমকারক এবং হাঁপানির ঔষধ হিসেবে ব্যবহার করে।

ii) বোজো (Acorus calamus)

: কফ, কাশি, এবং হাফানিতে এটি

বহুলাংশে ব্যবহৃত হয়। এর আদার

মতো অংশ ব্যবহার করা হয়

ম্যালেরিয়া, এবং চর্মরোগ নিরাময়ে।

iii) তিতেপতি (Artemisia

Indica) : এর পাতা এবং ফুলের

রস অল্পসল্প রক্তপাত বন্ধ করতে

সাহায্য করে।

iv) বিমুখা (Acomitum Bisme)

: আদিবাসীরা এর শুকনো শেকড়

চিড়িয়ে ভক্ষণ করেন। মূলত

মধুমেহ, স্নায়ুর ব্যথা এবং কেশী

স্বরের নিরাময়ক হিসাবে।

v) পাংরা (Entade Khudi) এর

বীজথেকে মলম তৈরি করে গালে

লাগালে 'গলগস্ত' রোগ সারে।

vi) আপনে ঝাল (Achyranthes

আদিবাসী বনৌষধ

বাহুল চক্রবর্তী
স্নাতক তৃতীয় বর্ষ

(Synocardia odorata) : বীজের তেল কুষ্ঠ এবং
চামড়ার হোমিওপ্যাথি ঔষধের জন্য।

xiii) সর্পগন্ধা : বাকলের রস উচ্চরক্তচাপ, অনিদ্রা, জ্বর এবং
স্নায়বিক দুর্বলতায় ব্যবহৃত হয়। এই সর্পগন্ধা বা সিনকোনা
(Cinchona)র তিনটি বিভিন্ন প্রজাতির (Species) আছে—
যেগুলি যথাক্রমে—

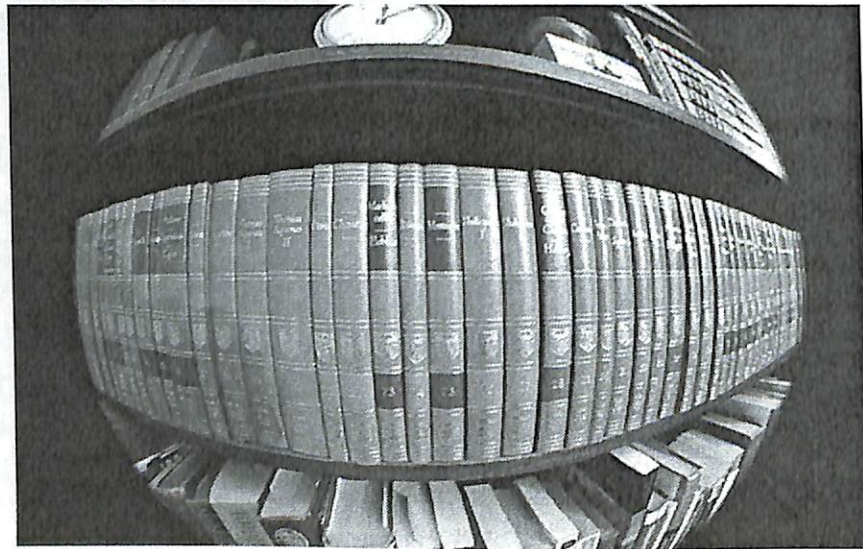
- 1) Cinchona affincinensis linn
- 2) Cinchona Succiubra var
- 3) Sincona ledgenana mucus

এই সর্পগন্ধাকে ম্যালেরিয়া প্রতিষেধক হিসেবে বহু আগে থেকেই
পাহাড়ের আদিবাসীরা ব্যবহার করছেন। বর্তমান এর Synthetic
product (সংশ্লেষিত উৎপাদন) র ঔষধ হিসাবে ব্যবহৃত হচ্ছে।

গাছ গাছালি এবং লতাপাতা ব্যবহৃত হয়। হোমিওপ্যাথি ঔষধের
জন্য 462 রকমের গাছগাছালি সিদ্ধাইয়ের জন্য 1121 প্রকারের
ভূখ. তিব্বতী চিকিৎসায় 279 রকমের লতা, ইউনানি চিকিৎসায়
751 রকম গাছপালা এবং পরম্পরাগত চিকিৎসাতে 4671
প্রকারে বনৌষধি ব্যবহৃত হয়। তদুপরি দেশে প্রায় 25 হাজার
ভেষজ ঔষধ সক্রিয় হয়ে আছে। এই ভেষজ গাছ গাছলির
শতকরা 99% ছড়িয়ে আছে আদিবাসীভিত্তিক বনাঞ্চলে।
সেইজন্যই হয়তো আদিবাসীরা অধুনা চিকিৎসার সাহায্য ছাড়াই
সুন্দরভাবে জীবন নির্বাহ করতে সক্ষম হয়েছে।

প্রসঙ্গ গ্রন্থ (Reference books) :

1. Common medicinal plants of North Eastern
Region.
2. Trees of North-East and Bengal.
3. Studies in Santal medicine connected
folklore.

Methodology র ক্লাস। ভাবতেও কেমন
 আজ যে এই স্যারকে শ্রেণি কক্ষে পাব সে আশা
 এককোণেও কখনও হান পায়নি। যাক দীপক সেন স্যার
 Methodology পড়াবেন। আমাদেরকে পড়ানোর
 মধ্যে যে উৎসাহ ও উৎসুকতা দেখেছি, তা অনুভব
 মধ্যে ভিন্ন একটি জোশ অনুভূত হয়। প্রথমদিন
 তিনি বার বারই বলছেন আমি আজ পাঠ্য বিষয় নিয়ে
 চিন্তা করব না, শুধু গল্প করব। কেননা অনেকদিন পর
 এই ছাত্র-ছাত্রীকে তিনি কাছে পেয়েছেন। কিন্তু আশ্চর্যের
 তিনি নানা কথার মধ্যে দিয়ে মূল বিষয়টুকুই আলোচনা
 বাদ দেননি, প্রাসঙ্গিকতা বজায় রাখতে শুধু মাঝে মাঝে
 ছোটোখাটো অংশ বলে গেছেন। আমার কিন্তু কিছুতেই
 মনে যে স্যার ব্যক্তিগত বক্তব্য গুলো অতিরঞ্জিত কিছু
 ন। কেননা ব্যক্তিগত আলোচনার প্রসঙ্গে তিনি বিশ্বকবি
 মার্থের মৃত্যু দিবসের কথা বর্ণনা করেছেন। যেদিন রবি
 হুজুগতের সঙ্গে সম্পর্ক বিচ্ছিন্ন করে অলৌকিক জগতে
 গান— সেসময় স্যার বালক ছিলেন। একদিকে গোটা
 তার জনসাধারণ কবির নশ্বর দেহকে শেষ-শ্রদ্ধা জানাতে
 ন। অন্যদিকে কলকাতার প্রান্তরে প্রান্তরে কালো শোকের
 নিবিড়ভাবে ছড়িয়ে পড়েছে। কলকোলাহল মুখর
 তার এ দৃশ্য দেখে স্যার কিছুই বুঝতে পারছিলেন না।
 চারিদিকে নিঃশব্দ আবহাওয়া বয়ে চলেছে, কার মৃত্যু
 ছে। সেদিন ছিল ২২ শে শ্রাবণ ১৯৪১। সমস্ত দিন
 যাওয়ার পর বিকেলের দিকে স্যারের পিতা ঘরে প্রবেশ
 সঙ্গে সঙ্গে স্যার পিতার নিকট থেকে জানতে চেয়েছেন
 কি হয়েছে। পিতা বললেন যে রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর মারা
 গেলেন। এই বয়সে তিনি রবীন্দ্রনাথ কে তা অতশত বুঝতে
 পাননি। স্যারের ধারণা হয়েছে বোধহয় কোন দেবতা বা
 ঠাকুর মারা গিয়েছেন। সে ভগবান দেখতে কেমন ছিলেন সে
 হুহল স্যারের মনে জেগে রয়েছে। তাই পিতাকে আবার প্রশ্ন
 করেছেন রবীন্দ্রনাথ দেখতে কেমন। বালক ছেলেকে
 আলোর জন্য পিতা বাড়িতে রক্ষিত দীর্ঘ চিত্রিত রবীন্দ্রনাথের
 চিত্র দেখিয়ে বললেন ইনি হলেন রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর। সময়

অতিবাহিত হওয়ার বেশ কিছুদিন পর স্যার রবীন্দ্রনাথের মৃত্যুর
 পরিচয় জানতে পেরেছেন।

এরপর অবসান হল আর এক কালাজয়ী কবি জীবনানন্দ
 দাশের। ১৯৫৪ ই কবি অন্যমনস্ক ভাবে কলকাতার রাজপথে
 চলেছেন। যেদিন জীবনানন্দ ট্রামে চাপা পড়েন সেদিনও স্যার
 কলকাতায়ই ছিলেন। স্যারের স্পষ্ট মনে পড়ছে যে-পথে ট্রাম
 চলাচল করে সে পথ ছিল ঘাসে পরিপূর্ণ। কিন্তু এই ধরনের
 পথে চলা-অবস্থায় কবি কি ভাবে চাপা পড়েছেন, এমনকি অন্ততঃ
 বিশফুট পর্যন্ত ছেঁড়ে গেলেন তাই-ই আশ্চর্য পথের জনসাধারণ
 ট্রাম চালককে ধরে নিয়ে আসলে সে জানায় আমি হর্ণ এর পর
 হর্ণ বাজিয়ে যাচ্ছি কিন্তু লোকটা শুনল না। কবির জীর্ণদেহ স্যার
 স্বক্ষে দেখে এসেছেন এবং কিছু করতে না-পারায় ভীষণ বেদনা
 অনুভব করেছেন। স্যার এমনও বলেছেন কবি জীবনানন্দ দাশই
 ভাবের জগতে হারিয়ে যেতে যেতে নদীর ধার বেয়ে
 লোকালয়ের আড়ালে পশুপাখিদের জগতে চলে যেতেন।
 এমনকি তার এই একনিষ্ঠতার জন্য তিনি হাঁস, শঙ্কচিল, শকুন
 ইত্যাদি নিয়ে কবিতা রচনায় অসাধারণ দক্ষতা দেখিয়েছেন। তিনি
 যে-কোনো রূপ নিয়ে অর্থাৎ গাংচিল হয়েও বাংলার বুকে জন্ম
 জন্মান্তরে ফিরে আসতে চান। স্যারের মতে এই ধরনের কবি
 পৃথিবীর কোনো কালে কোনো স্থানে দ্বিতীয়বার জন্ম নেবেন না।
 সুতরাং স্যারের মুখ দিয়ে এই দুজন কবিকে আজ আবার নতুন
 ভাবে উপলব্ধি করেছি।

জীবনের এই পর্যায়ে পৌঁছে স্যার প্রতি মুহূর্তে অনুভব
 করছেন জীবনের খণ্ড খণ্ড কিছু কাহিনি, গল্প ও মন্তব্য। তিনি
 বলছেন 'আমার শিক্ষক যতীন্দ্রমোহন সেনগুপ্ত আমাকে বলেছেন
 কোনোদিন কিছু লিখে প্রকাশ করতে যাবে না, কেননা সেখানে
 আর্থিক লেনদেনের বিষয় এসে যায়। টাকার প্রয়োজনে বিদ্যায়
 উপযুক্ত জ্ঞান লাভ হয় না, জ্ঞান লাভ করতে হ'লে শুধু পড়ে
 যাও। যত পার বই পড়, আজ তোমাদের মধ্যেও যদি কেউ
 আমার বাড়িতে আস এবং আমার গল্প শুনে লিখে নাও, আমি
 তাতে অত্যন্ত খুশি হব, সে-কথা শুনে আমার মনে হয়েছিল হে
 ঈশ্বর, সে-দিন আমার ভাগ্যে কখনও আসবে কি! বলতে পারি
 না।

জীবনের আনন্দময় পরিবেশ — এ.ডি.পি কলেজে কাজ করাই আমার
জীবনের সবচেয়ে আনন্দময় ঘটনা। ছাত্র-ছাত্রী অত্যন্ত আদরের। কলেজের
প্রত্যেকের কাছ থেকে অত্যন্ত স্নেহ-মমতা পেয়েছি।

বাংলা বিভাগের সদ্য অবসরপ্রাপ্ত বিভাগীয় প্রধান ড° অনিমা ভট্টাচার্যের সঙ্গে সাক্ষাৎকার প্রতিবেদন

সাক্ষাৎকার পর্বের সঞ্চালকদ্বয়
অধ্যাপক ওরাহিদুজ্জামান
ড° অজিতকুমার সিংহ

শোনিতপুর জেলার ঢেকিয়াজুলীতে ১৯৫২ সনের ১৫-
ই জানুয়ারী অনিমা ভট্টাচার্যের জন্ম হয়। পিতা যতীন্দ্রমোহন
চক্রবর্তী ও মাতা হেমপ্রভা চক্রবর্তী। পিতা ব্যাঙ্ক কর্মচারী ছিলেন।
এখানে উল্লেখনীয়, তিনি ছিলেন ব্যাঙ্কের ম্যানেজার। এখনও
পুরোনো তথা বয়স্ক মানুষকে আমাদের বাড়ির পরিচয় নিতে
গেলেই ম্যানেজারের বাড়ি বলে উল্লেখ করেন।

আমার পিতা শুধু ব্যাঙ্ক ম্যানেজার ছিলেন না; তিনি ছিলেন
নারীশিক্ষার পথ প্রদর্শক। সমাজের গণ্ডিবদ্ধ মানসিকতার উর্ধ্বে
ছিলেন তিনি। আমরা আটবোন ও দুই দাদা। আমি পঞ্চম। স্থানীয়
ছেলে-মেয়েদের শিক্ষিত করে তোলার জন্য স্থাপন করেন
'নেতাজী বিদ্যালয়'। এই স্কুলটি তৎকালীন সময়ে বাঙালি
সমাজের একমাত্র শিক্ষার পীঠস্থান ছিল। এই স্কুল থেকেই আমি
১৯৬৯ সনে এইচ. এস. এল. সি (ম্যাট্রিক) পাশ করি। পি.
ইউ পাশ করি শিলং লেডি কিন কলেজ থেকে। একই কলেজ
থেকে সাম্মানিক বাংলা (অনার্স) নিয়ে ১৯৭৩ সনে স্নাতক
ডিগ্রি লাভ করি। ১৯৭৬ সনে গৌহাটি বিশ্ববিদ্যালয় থেকে
বাংলা বিষয়ে স্নাতকোত্তর (এম. এ) ডিগ্রি লাভ করি। এরপর,

২০০৬ সনে 'আসাম বিশ্ববিদ্যালয়', শিলচর থেকে পি এইচ. ডি
ডিগ্রি।

বিবাহ ১৯৮০ সনের ২৪ ফেব্রুয়ারি। বিয়ে হয় নগাঁও
শহরের বিশিষ্ট চিকিৎসক ডাঃ উমাপদ ভট্টাচার্যের জ্যেষ্ঠ পুত্র
ডাঃ উষারঞ্জন ভট্টাচার্যের সঙ্গে। তিনি ছিলেন নগাঁও জিলার Di-
rector of Health Service। বর্তমানে সরকারি চাকরি জীবন
থেকে অবসর গ্রহণ করলেও সমাজসেবার নিজে থেকে নিয়োজিত
করে রেখেছেন।

আমাদের দুই পুত্রসন্তান। জ্যেষ্ঠ পুত্র ডাঃ উদয়ন ভট্টাচার্য
নগাঁও জেলার রহা হসপিটালে কর্মরত। অন্যদিকে কনিষ্ঠ ডাঃ
অনুপম ভট্টাচার্য দিল্লী মহামান্য লোকনায়ক হসপিটালে কর্মরত।
আমি একসময় (বিয়ের পূর্বে) তেজপুর কলেজে চাকরি
করেছিলাম। কিন্তু বিয়ের পর নগাঁও শহরের এ.ডি.পি কলেজে
বাংলা বিভাগে যোগদান করি।

আমার জীবনে সফল কাজ হল, কিছু কিছু দরিদ্র ছেলে-
মেয়েদের পড়াশুনার ব্যাপারে যথাসম্ভব সাহায্য। শুধু পড়াশুনা
নয়; অসহায় মানুষদের সাহায্য করাই আমার মূল উদ্দেশ্য। এ

ছাত্র কিংবা তিন বছর 'হয়বরগাঁও আদর্শ হাইস্কুলে'র G.B সদস্য ছিলাম। এর আগে 'নগাঁও বাঙ্গালী বালিকা হাইস্কুলে'র পরিচালন কর্মির সদস্যও ছিলাম। এছাড়া, Indian Redcross Society-র Life membership, Assam State AIDS Control Society, Woman Grievances Redresses Cell Nagaon Sadder Police Station- এর সাথেও জড়িত। এগুলি ছাড়াও বিভিন্ন দাতব্য সংস্থায় যথাসম্ভব সাহায্য প্রবেশিত হাত বাড়িয়ে দিয়ে থাকি।

চকুরি জীবন থেকে অবসর গ্রহণের পূর্বপর্যন্ত এ.ডি.পি কলেজের প্রায় সব কিছু কাজেই অংশ গ্রহণ করেছিলাম। Woman Study Centre- এ কয়েক বছর সভাপতি পদে ছিলাম। Medical Cell এবং Ambedkar Study Centre এর Co-ordinator হিসেবেও কাজ করেছি। Ambedkar Study Centre- এ জড়িত থাকাকালীন অবস্থায় নানা ধরনের স্টুডেন্ট সফলভাবে রূপায়ন করতে পেরেছি। এসব অনুষ্ঠানের মধ্যে ছিল দলিত ছাত্র-ছাত্রীদের মধ্যে চিত্রাঙ্কন প্রতিযোগিতা, শিক্ষামূলক ভ্রমণ ও আশ্বেদকারের জীবন দর্শনের উপর রচনা প্রতিযোগিতা বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য।

ব্যক্তিগত পছন্দ ও অপছন্দ—

১। পছন্দের রং — লাল। ২। প্রিয় ফুল — পলাশ ও গোলাপ। ৩। প্রিয় পোশাক — শাড়ি। ৪। পরিচয় —

সর্বভারতীয় এবং বাঙালি।

ব্যক্তির প্রভাব — বাবার চারিত্রিক প্রভাব আমার উপর বেশি পড়েছে। বাবা ছিলেন সম্পূর্ণ উদার ব্যক্তিত্বসম্পন্ন পুরুষ। তিনি নারীশিক্ষার ঘোর সমর্থক ছিলেন। সাইকেল চালাতে আমি খুব ভালবাসতাম। পুরুষ-নারীর মধ্যে পার্থক্য বুঝতাম না। পুরুষালি ব্যবহার আমার মধ্যে ছিল। এ.ডি.পি কলেজে একসময় নৈশ ক্লাস চালু ছিল। সেই সময়ে ফৌজদারি পট্টি থেকে কলেজে রাতে একা আসা-যাওয়া করতাম। প্রায়দিন রাত্রি আট ঘটিকা হয়ে যেত। কোনওদিন অসুবিধার সন্মুখীন হয়নি। সবাই আমাকে মান্য করত।

বিষাদময় ঘটনা : কারোর উপর কোনও ক্ষোভ, দুঃখ নেই।

জীবনের আনন্দময় পরিবেশ — এ.ডি.পি কলেজে কাজ করাই আমার জীবনের সবচেয়ে আনন্দময় ঘটনা। ছাত্র-ছাত্রী অত্যন্ত আদরের। কলেজের প্রত্যেকের কাছ থেকে অত্যন্ত স্নেহ-মমতা পেয়েছি। পারিবারিক জীবনে হোক আর শিক্ষকতায় হোক, আমার স্বামী ডঃ ভট্টাচার্যের কাছ থেকে সম্পূর্ণ সহযোগিতা পেয়েছি। প্রাক্তন বিভাগীয় প্রধান ড° মলয় রায়ের সঙ্গে কাজ করে। অত্যন্ত সুখী হয়েছি। পরবর্তী সময়ে ড° অজিতকুমার সিংহ যোগদান করার পর অত্যন্ত সহযোগিতার মধ্য দিয়ে চাকরি জীবন সমাপ্ত করলাম।

কবিগুরু তুমি যে এক সাহসী বীর

নয়নমণি মিশ্র

জীবনের বিশাল রণক্ষেত্রে তুমি এক সাহসী বীর
তোমার অজস্র স্বর্ণময় রচনার দ্বারা,
প্রস্ফুটিত হয় তম রচনাময়ী সাহসীর।
নিজ প্রতিভার গুণে
তুমি জগতবাসীকে দিয়েছ এক
অমর, অক্ষয় বরদান,
তেজময় তোমার রচনা
বাংলা সাহিত্যের এক দিকপাল তুমি
মোরা ভারতবাসী চিরদিনই থাকব যে,
তোমার বিশাল অবদানের কাছে ঋণী।।
বাংলার চারদিক তুমি নিজ
রচনায় যেন করেছ
এক সুতোতে যুক্ত,
পল্লীগ্রাম থেকে নগরবাসীর স্বরূপকে
প্রকাশিত করে তুমি যে বানিয়েছ,
এক একটি অমূল্য মুক্তো।
তোমার রচনায় পথহারা ভারতবাসী
দেখেছে যেন এক
অপূর্ব আলোকময় পথ
তুমি ও তোমার রচনা সমগ্র বিশ্বের দরবারে

আশা

ড° অজিতকুমার সিংহ

আশা, তোমার পেছনে ছুটেছি আমরা,
দূর দিগন্তে, এক প্রান্ত থেকে অন্যপ্রান্তে।
যখনই পৌঁছে অবুঝ প্রাণ, এক অজানা অচেনা দেশে,
আশা ছুটে চলে যায় মরিচিকার উদ্দেশে।
ব্যর্থ হয়েও এগিয়ে যায়, চীন বেদুইনদের কাছে,
ক্লান্ত, পরিশ্রান্ত, তবুও থামতে চায় না।
কঠিন কাঁটায় ভরা কদমাস্ত পথ
আশায় আশায় চলে অন্ধকার রথ।

পরিতাপ

পঙ্কজ দেবনাথ

স্নাতক তৃতীয় বর্ষ

ভুল কেন হয়, কেন ভুল হয়?

ভুল কি হতে পারে—

বেদনাদায়ক আগে তো কখনও জানিনি

তার ক্রন্দন সুর আমার প্রাণে আঘাত হানে।

সেই ভুলের কথা আবার মনে পড়ে যায়,

যে-দৃঢ় বিশ্বাস হিমালয়ের অস্তিত্বের মতো

কিভাবে ভেঙে দিলাম একবারও ভাবিনি তো আগে।

আজ থেকে তুমি আমার সন্তানের রক্ষাকবজ

কারণ হয়েছে, সেই সন্তান হতার।

তার চোখ দুটি আমাকে করে প্রশ্ন,

কি করেছ? দ্বারে রেখেছি তোমায়।

এখন আমার সন্তান কোথায়?

তার দুধ খাবার সময় হয়ে গিয়েছে

আমাকে বলে দাও, সে ক্ষুধায় কাতর।

দুদিন হল অনিদ্রায়, অনাহারে বসে আছি,

কোথায় লুকিয়ে রেখেছ, বের করে দাও ওকে,

আমি আর খুঁজে বের করতে পারছি না।

কি বলি আর, তোমার বিশ্বাসে আঘাত দিয়েছি,

নিয়েছি তোমার সন্তানের প্রাণ।

যে-ভুল করেছি, বলতে পারব না তোমার,

পরিতাপের আগুনে পুড়ে যাচ্ছি।

আজ আমার চেতন হয়েছে, বুঝতে পেরেছি

সন্তান হারার বেদনা যে কত বড় হতে পারে।

তার হিসাব কোনও মাকে দিতে পারব না

তা তো আগে জানতাম না।

কখনও ভেবে করি নাই কাজ,

তাই, আজ ভুলের হিসাব শেষ করতে পারি না,

কি বলে চাইব যে ক্ষমা, তা ভাবি একবার

সে কি করবে আমায় ক্ষমা?

যার সন্তান স্তন হতে কেড়ে নিয়েছি—

অহংকার

ধর্মিক বিশ্বাস

১৯৬৬ দ্বিতীয় সেমিস্টার

আমরা শ্রেষ্ঠ— এই মানব জাতির গর্ব,

আমরা চেষ্টায় আজ হয়েছে কত অপূর্ব।

এই মানব জাতি নিজেকে করে উচ্চমান্য,

আমরা বুঝি ঈশ্বরকে করে অমান্য।

আমরা সৃষ্টিতে তারা নিজেকে করে ঈশ্বর তুল্য,

এই নির্বোধ জাতি বুঝে না সে নহে দেবতুল্য।

আমরা না যে নিজেই এই ঈশ্বরের সৃষ্ট,

আমরা অপার শক্তির উপরে নেই কোনও জ্যেষ্ঠ।

আমরা যে অলৌকিক মহিমা ও শক্তি,

এই মানব মনে জাগায় অসীম ভক্তি।

আমরা হৃদয়ে এই মিথ্যা গর্বই হল অহংকার,

আমরা থেকে বিরত হতে পারলেই হয় অলংকার।

আমরা হতে হয় প্রকৃত আত্ম-সন্ন্যাসী,

আমরা, আগে হতে হবে অহংকার ত্যাগী।

নেতাজীর প্রতি

সরোজ বণিক

স্নাতক দ্বিতীয় সেমিস্টার

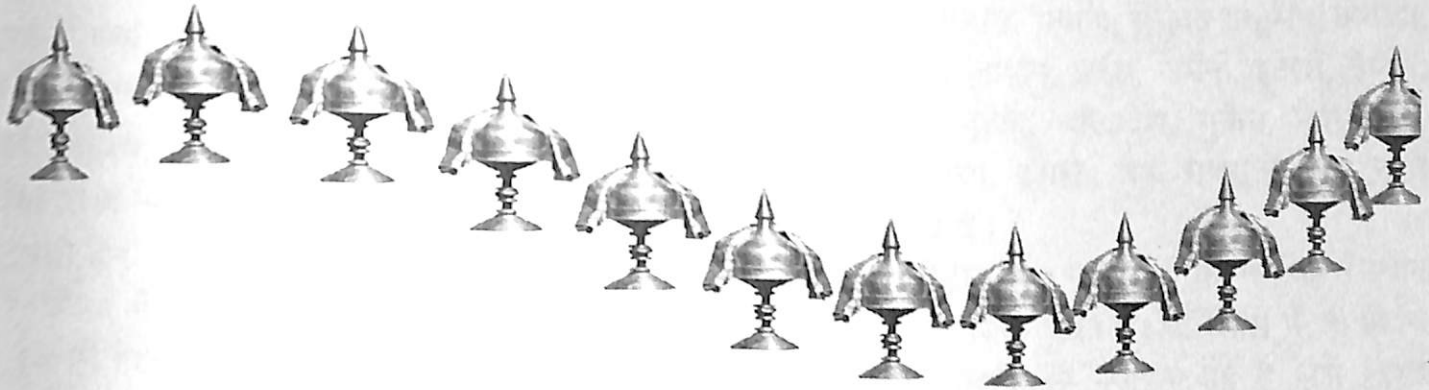
যেদিন ভারতভূমি ছিল পরাধীন ছিল দুঃখে
উঠেছিল দিকে দিকে ক্রন্দনের সুর
তখন তুমি উদয় হ'লে দেশের কোলে
করিতে সবার দুঃখকষ্ট দূর।
ভারত যখন ছিল জীবন্যুত প্রায়
আঁখি নীর বারতো সবার সর্বক্ষণ
তখন তুমি জেগে উঠলে রুধিয়া
ইংরেজদের করতে দমন।
সংগ্রাম তুমি করে গেলে
না-নিয়ে কোনও অবসর
সবার দুঃখকষ্ট টেনে নিয়ে
তুমি করিলে পুনঃ নিজ কলেবর।
যুদ্ধ তুমি করে গেলে,
না-হলে কখনও স্থির
হলে তুমি দেশপূজ্য আম জনতার
তুমি হলে প্রকৃত মহান বীর।
তোমার উচ্চ আসনতে
পারবে না কেউ হতে উপবিষ্ট
তুমি হলে সবার সেরা
তুমি সবার শ্রেষ্ঠ।
তুমি করলে আপ্রাণ চেষ্টা
ভারতবাসীকে দেখাতে স্বাধীনতার মুখ
তুমি সবাইকে দিয়েছিলে সুযোগ
দেখাতে উজ্জ্বল মুখ।
আজও তুমি বেঁচে রয়েছে
ভারতবাসীর হৃদয়মন্দিরে
তুমি হয়েছ দেশের মহৎ সেবক
এতে বেড়েছে দেশের সুনাম।
তোমার জন্মদিনে প্রত্যেক ভারতবাসী
জানায় নতমস্তকে প্রণাম।

पर हिन्दी

संस्कृत विभाग

संस्कृत विभाग

हिन्दी विभाग

अंतर्राष्ट्रीय स्तर पर हिन्दी

ड॰आब्दुल मान्दान

सहायक अध्यापक

भारतीय संघ की राजभाषा के रूप में हिन्दी आज सारे देश की भाषा है। सिद्धांत की दृष्टि से हिन्दी का जो राष्ट्रभाषा के लिये ग्रहण किया गया है, उसके जलिक क्षेत्र का सीमांकन भी किया गया है। न में हिमालय से लेकर दक्षिण में नर्मदा की तक और पूर्व में भागलपुर से पश्चिम में तक हिन्दी खड़ीबोली के रूप में फैली है साहित्य, पत्रकारिता, स्कूल-कॉलेज, प्रशासन, नसभा और विधान परिषदों में हर व्यवहार में ही है। संसार में कुल मिलाकर लगभग २८०० भाषाएँ नमें तेरह ऐसी भाषाएँ हैं, जिनके बोलनेवालों की संख्या साठ करोड़ से अधिक है। संसार की नों में हिन्दी को तृतीय स्थान प्राप्त है। इसके बोलनेवालों की संख्या तीस करोड़ के आसपास है। के बाहर करीब पचास देशों में आज हिन्दी बोलबाला चल रहा है। जहाँ पर एक ओर ने अपने को विश्वभाषा के रूप में स्थापित है, वही पर अब हिन्दी को भी विश्वभाषा की ओर बल दिया जा रहा है। हिन्दी को राष्ट्रसंघ की भाषा बनाने की बात की जा

भारत के बाहर अंतर्राष्ट्रीय स्तर पर जिन-जिन देशों में हिन्दी का तुरन्त विस्तार होता जा रहा है, हमारे विचार का मुख्य विषय है।

भारत के बाहर जिन-जिन देशों में हिन्दी शिक्षण की प्रक्रिया जारी है, उनमें प्रमुखतः वार्मा, श्रीलंका, फीजी, मॉरिसास, दक्षिण और पूर्वी अफ्रीका, सूरीनाम, मलाया, ट्रिनिडाड, गयाना, संयुक्त राष्ट्रसंघ, कनाडा, ब्रिटेन, चीन, जापान, फ्रांस, जर्मनी, इटली, नेपाल, पाकिस्तान, भूटान, बांलादेश, युक्रेन, नेदरलैंड्स, दक्षिण कोरिया, हंगरी, चेक गणराज्य और नर्वे आदि प्रमुख हैं।

अंतर्राष्ट्रीय स्तर पर हिन्दी का महत्वपूर्ण स्थान मॉरिसास को दिया जाता है। मॉरिसास में जो विश्व हिन्दी सचिवालय की स्थापना हुई है, उसे विश्व हिन्दी परिवार का प्रोत्साहन, समर्थन तथा सहयोग प्राप्त होना चाहिए, ताकि हिन्दी को प्रभावी ढंग से हम अंतर्राष्ट्रीय भाषा के रूप में प्रतिष्ठित कर सकें। मॉरिसास में हिन्दी शिक्षण 'बैठका' से लेकर विश्वविद्यालय की स्तर पर यात्रा तय कर चुका है। मॉरिसास सरकार ने सभी स्तरों पर हिन्दी भाषा के पठन-पाठन के लिये व्यवस्था की है। मॉरिसास में सरकारी प्राथमिक स्कूलों में सन् १९८८ में हिन्दी शिक्षण की स्थिति इस प्रकार रही है-

विद्यालयों की संख्या- २५४

अध्यापकों की संख्या- ६९०

निरीक्षकों की संख्या- ११

विद्यार्थियों की संख्या- ४९,०००

माध्यमिक स्तर पर मॉरिसास में करीब २० ऐसे माध्यमिक शिक्षण केन्द्र हैं, जहाँ अंशकालीन रूप में हिन्दी साहित्य सम्मेलन, प्रयाग के पाठ्यक्रमानुसार हिन्दी भाषा एवं साहित्य के पठन-पाठन का प्रबंध है। माध्यमिक स्तर पर २६ स्टेट सेकेंडरी तथा ७५ प्राइवेट सेकेंडरी स्कूलों में हिन्दी की पढ़ाई जारी है। इस स्तर पर लगभग बीस हजार छात्र हिन्दी भाषा का अध्ययन कर रहे हैं और डेढ़ सौ अध्यापक अध्ययन कार्य में लगे हुए हैं। १९८८ में केम्ब्रिज स्कूल सर्टिफिकेट एस. सी. परीक्षा में हिन्दी विषय को लेकर २७७१ छात्रों और हायर स्कूल सर्टिफिकेट एस. एस. सी. परीक्षा में विशेष कर प्रिंसिपल लेवल पर ५३० छात्रों ने भाग लिया। सन् १९९० में हिन्दी भाषा शिक्षण के क्षेत्र में पहली बार मॉरिसास विश्वविद्यालय के शिक्षाक्रम में हिन्दी को स्थान प्राप्त हुआ। यहाँ महात्मा गांधी संस्थान ने एम. ए. हिन्दी की शिक्षा भी प्रारंभ कर दिया है।

फीजी, जो अंतर्राष्ट्रीय स्तर पर हिन्दी शिक्षण में अग्रणी भूमिका निभा रही है। फीजी में प्राथमिक, माध्यमिक तथा उच्चतर माध्यमिक स्तर पर विद्यालयों में हिन्दी अध्ययन-अध्यापन की व्यवस्था फीजी सरकार के शिक्षा मंत्रालय की देख-रेख में होती है। वहाँ के हिन्दी प्रेमी लेखकों ने हिन्दी समिति तथा हिन्दी केन्द्र बनाएँ हैं, जो वहाँ के प्रतिष्ठित लेखकों के निर्देशन में गोष्ठियाँ, सभाएँ तथा प्रतियोगिताएँ आयोजित करते हैं। फीजी में हिन्दी साहित्यकारों में कमला प्रसाद मिश्र, महावीर मित्त, काशीराम कुमुद, राम नारायण, ज्ञानी सिंह, हजरत आदग, सलीम बंख़ा तथा ईश्वरप्रसाद चौधुरी आदि उल्लेखनीय हैं।

आज फीजी में हिन्दी शिक्षण की अच्छी व्यवस्था है तथा फीजी सरकार के शिक्षा मंत्रालय ने

हिन्दी को पूरी मान्यता दी है। आज कक्षा से लेकर उच्च सेकेंडरी स्कूल की तेरहवीं कक्षातक हिन्दी पढ़ाई जाती है। दक्षिण प्रशान्त के एकमात्र विश्वविद्यालय में हॉबी कोर्स के रूप में फीजी स्थित भारतीय उच्चायोग के प्रथम सचिव डॉ० विमलेशकांति वर्मा के निर्देशन में हिन्दी भाषा का अध्ययन का पाठ्यक्रम सन १९८५-१९८६ में प्रारंभ हुआ। आज फीजी के विश्वविद्यालय 'यूनिवर्सिटी आफ साउथ पैसिफिक' में हिन्दी पाठ्यक्रम डॉ० इन्दुचन्द्र के निर्देशन में चल रहा है।

सुरीनाम देश की आजादी के बाद वहाँ के चालीस प्रतिशत हिन्दुस्तानियों के लिये सरकारी प्राइमरी स्कूलों में हिन्दी पढ़ाई जाने की व्यवस्था की गयी है। इसके अतिरिक्त हिन्दी की प्रचार-प्रसार के लिये सुरीनाम में स्व० रघुनन्दन ब्रह्मा तिवारी ने 'मातगौरी' संस्थान की स्थापना की। संस्थान हिन्दी भाषा और साहित्य के अध्यापन, प्रशिक्षण और अनुसंधान की दिशा में बहुत कार्य की है। अगस्त २००१ में भूतपूर्व सूरीनामी हिन्दी परिषद के निर्देशक हरिदेव सहतु के निवास पर भारतीय सांस्कृतिक केन्द्र के बतौर प्रोफेसर आसीन, प्रो.पुष्पिता ने साहित्यिकों को एकत्रित कर 'साहित्य मित्र संस्था' नामक संगठन का जन्म दिया। सरनामी और हिन्दी भाषा के प्रचार-प्रसार के लिये सरनामी के प्रथम कवि जीत नारायण हॉलैंड में चिकित्सक की नौकरी करते हुए देनहॉग से 'सरनामी' नाम से पाँच वर्षों तक लगातार प्रत्रिका निकालते रहे। सुरीनाम में 'सरस्वती प्रेस' नाम से एक ही प्रकाशन है, जो देवनागरी में प्रकाशन कार्य करता है।

गयाना, जो अमेरिका के उत्तर पूर्वी तट पर स्थित ८३००० के इस भू-भाग पर सन १८१४ में ब्रिटिश उपनिवेश का हिस्सा बन गया था। ३० दिसम्बर, १९४७ को भारत तथा गयाना के बीच सांस्कृतिक आदान-प्रदान समझौता सम्पन्न होने के बाद हिन्दी शिक्षण को आधिकारिक रूप से बल

मिला। सन् १९७३ में गयाना की राजधानी जार्जटाउन में भारतीय सांस्कृतिक संबन्ध परिषद की स्थापना हो चुकी थी। सन १९७४ से भारतीय संबन्ध परिषद में भी हिन्दी शिक्षण की व्यवस्था की गई तथा गयाना विश्वविद्यालय में भी निदेशी भाषा के रूप में हिन्दी पाठ्यक्रम प्रारंभ किया गया। गयाना के सुप्रसिद्ध हिन्दी सेवी श्रीरंडल बुटीसिंह ने हिन्दी भाषा के लिये पुनर्जागरण का आह्वान अत्यन्त सशक्त एवं प्रभावशाली रूप में किया है।

हिन्दी भाषा शिक्षण के क्षेत्र में आंतर्राष्ट्रीय स्तर पर दक्षिण अफ्रीका का स्थान महत्वपूर्ण माना जाता है। बीसवीं सदी के प्रारंभ में दक्षिण अफ्रीका में भारतवासियों ने शैक्षिक, धार्मिक-सांस्कृतिक संस्थानों की स्थापना की। तब से इन संस्थाओं के द्वारा हिन्दी शिक्षा का प्रारंभ हुआ। पंडित नरदेव एक ऐसी विद्वान थे, जिन्होंने दक्षिण अफ्रीका में हिन्दी भाषा का भाग्य पलट दिया। उन्होंने २५ अप्रैल, १९४८ को 'हिन्दी शिक्षासंघ' की स्थापना की। सन् १९४८ से आज तक सहस्रों विद्यार्थी हिन्दी शिक्षा संघ द्वारा हिन्दी शिक्षण प्राप्त कर चुके हैं। सन १९६१ से डर्बन वेस्टविल विश्वविद्यालय में हिन्दी बी. ए. से लेकर एम. ए., पी. एच. डी. तक पढ़ाई जाती रही है। प्रारंभ में भारत के विद्वान श्रीआचारयुल हिन्दी पढ़ाया करते थे। फिर दक्षिण अफ्रीका के प्रोफेसर रामभंजन सीताराम ने काशी हिन्दू विश्वविद्यालय से एम. ए., पी. एच. डी. प्राप्त कर कुछ ही वर्षों में हिन्दी के अध्ययन-अध्यापन स्तर को भारत के स्तर पर पहुँचा दिया। फलस्वरूप असंख्य विद्यार्थियों को हिन्दी का उच्च ज्ञान प्राप्त होता रहा है।

त्रिनिडाड व टोबैगो की द्वितीय भाषा निःसेन्दह हिन्दी है। त्रिनिडाड में हिन्दी कैरोनी, कूवा, चौगुआनाज और सैन फर्नान्दो जैसे क्षेत्रों में बोली जाती है। सन १९१० में त्रिनिडाड की पाठशालाओं के पाठ्यक्रम में भोजपुरी हिन्दी शामिल हो गई थी।

सन १९११ तक कानाडाई मिशन स्कूल की सभी शाखाओं में यह भाषा अनिवार्य विषय थी और शिक्षक प्रशिक्षण महाविद्यालय में प्रत्येक शिक्षक को उसे सीखना पड़ता था। कुछ त्रिनिडाडवासियों के लिये हिन्दी इतनी महत्वपूर्ण है कि सन १९९६ में पश्चिमी गोलार्ध में प्रथम हिन्दी सम्मेलन आयोजित किया गया।

हिन्दी एक बहुराष्ट्रीय भाषा है और हिन्दी बोलनेवालों की संख्या अरबी, जिसे अन्त में संयुक्त राष्ट्रसंघ की सरकारी भाषा के रूप में स्वीकार किया गया, बोलनेवालों से अधिक है। भारतीय राजदूत डॉ॰ रमेश चन्दा ने संयुक्त राष्ट्र की राजभाषाओं में से एक के रूप में घोषित करवाने की वकालत करते हुए बहुभाषावाद की कार्यसूची मद ३२ पर संयुक्त राष्ट्र महाधिवेशन में २१ दिसम्बर को इस तथ्य की पुष्टि की। सुरक्षा परिषद में परिवर्तन के प्रावधान से पूर्व ही विश्व की अन्य आधिकारिक भाषाओं के साथ एक नई भाषा को संयुक्त राष्ट्र में लाने के बारे में प्रावधान किया गया है। एक नई भाषा को संयुक्त राष्ट्रसंघ की आधिकारिक भाषा के रूप में अपनाने के लिये संयुक्त राष्ट्र महासभा में कार्य संचालन नियमावली के नियम ५१ में संशोधन करने की आवश्यकता होगी।

१९६६ में अमेरिका में प्रवासी भारतीयों की संख्या करीब २० हजार थी, तो आज २०-२५ लाख हैं। आज दूसरी-तीसरी पीढ़ी पैदा हो रही है। उनमें चार लाख के लगभग हिन्दी भाषा-भाषी हैं। सातवाँ दशक अमेरिका में हिन्दी के लिये स्वर्णयुग था। करोड़ों रुपयों का अनुदान पाठ्य-पुस्तकों के लिये दिया गया। पी. एल ४८० के अन्तर्गत सैकड़ों शोधवृत्तियाँ भारत में फील्डवर्क करने के लिये दी गईं। अनेक ग्रन्थों के अनुवादों की व्यवस्था हुई और हिन्दी की पुस्तकें अमेरिका के बीस विश्वविद्यालयों के लिये प्रचुर मात्रा में खरीदी गईं। अमेरिका में हिन्दी के विकास के कोशिश की गईं। कवि लेखकों

अध्यापकों की संख्या- ६९०

निरीक्षकों की संख्या- ११

विद्यार्थियों की संख्या- ४९,०००

माध्यमिक स्तर पर मॉरिसास में करीब २० ऐसे माध्यमिक शिक्षण केन्द्र हैं, जहाँ अंशकालीन रूप में हिन्दी साहित्य सम्मेलन, प्रयाग के पाठ्यक्रमानुसार हिन्दी भाषा एवं साहित्य के पठन-पाठन का प्रबंध है। माध्यमिक स्तर पर २६ स्टेट सेकेंडरी तथा ७५ प्राइवेट सेकेंडरी स्कूलों में हिन्दी की पढ़ाई जारी है। इस स्तर पर लगभग बीस हजार छात्र हिन्दी भाषा का अध्ययन कर रहे हैं और डेढ़ सौ अध्यापक अध्ययन कार्य में लगे हुए हैं। १९८८ में केम्ब्रिज स्कूल सर्टिफिकेट एस. सी. परीक्षा में हिन्दी विषय को लेकर २७७१ छात्रों और हायर स्कूल सर्टिफिकेट एस. एस. सी. परीक्षा में विशेष कर प्रिंसिपल लेवल पर ५३० छात्रों ने भाग लिया। सन् १९९० में हिन्दी भाषा शिक्षण के क्षेत्र में पहली बार मॉरिसास विश्वविद्यालय के शिक्षाक्रम में हिन्दी को स्थान प्राप्त हुआ। यहाँ महात्मा गांधी संस्थान ने एम. ए. हिन्दी की शिक्षा भी प्रारंभ कर दिया है।

फीजी, जो अंतर्राष्ट्रीय स्तर पर हिन्दी शिक्षण में अग्रणी भूमिका निभा रही है। फीजी में प्राथमिक, माध्यमिक तथा उच्चतर माध्यमिक स्तर पर विद्यालयों में हिन्दी अध्ययन-अध्यापन की व्यवस्था फीजी सरकार के शिक्षा मंत्रालय की देख-रेख में होती है। वहाँ के हिन्दी प्रेमी लेखकों ने हिन्दी समिति तथा हिन्दी केन्द्र बनाएँ हैं, जो वहाँ के प्रतिष्ठित लेखकों के निर्देशन में गोष्ठियाँ, सभाएँ तथा प्रतियोगिताएँ आयोजित करते हैं। फीजी में हिन्दी साहित्यकारों में कमला प्रसाद मिश्र, महावीर मित्त, काशीराम कुमुद, राम नारायण, ज्ञानी सिंह, हजरत आदग, सलीम बंख़ा तथा ईश्वरप्रसाद चौधुरी आदि उल्लेखनीय हैं।

आज फीजी में हिन्दी शिक्षण की अच्छी व्यवस्था है तथा फीजी सरकार के शिक्षा मंत्रालय ने

हिन्दी को पूरी मान्यता दी है। आज कक्षा से लेकर उच्च सेकेंडरी स्कूल की तेरहवीं कक्षातक हिन्दी पढ़ाई जाती है। दक्षिण प्रशान्त के एकमात्र विश्वविद्यालय में हॉबी कोर्स के रूप में फीजी स्थित भारतीय उच्चायोग के प्रथम सचिव डॉ. विमलेशकांति वर्मा के निर्देशन में हिन्दी भाषा का अध्ययन का पाठ्यक्रम सन १९८५-१९८६ में प्रारंभ हुआ। आज फीजी के विश्वविद्यालय 'यूनिवर्सिटी आफ साउथ पैसिफिक' में हिन्दी पाठ्यक्रम डॉ. इन्दुचन्द्र के निर्देशन में चल रहा है।

सुरीनाम देश की आजादी के बाद वहाँ के चालीस प्रतिशत हिन्दुस्तानियों के लिये सरकारी प्राइमरी स्कूलों में हिन्दी पढ़ाई जाने की व्यवस्था की गयी है। इसके अतिरिक्त हिन्दी की प्रचार-प्रसार के लिये सुरीनाम में स्व. रघुनन्दन ब्रह्मा तिवारी ने 'मातंगौरी' संस्थान की स्थापना की। संस्थान हिन्दी भाषा और साहित्य के अध्यापन, प्रशिक्षण और अनुसंधान की दिशा में बहुत कार्य की है। अगस्त २००१ में भूतपूर्व सुरीनामी हिन्दी परिषद के निर्देशक हरिदेव सहतु के निवास पर भारतीय सांस्कृतिक केन्द्र के बतौर प्रोफेसर आसीन, प्रो.पुष्पिता ने साहित्यिकों को एकत्रित कर 'साहित्य मित्र संस्था' नामक संगठन का जन्म दिया। सरनामी और हिन्दी भाषा के प्रचार-प्रसार के लिये सरनामी के प्रथम कवि जीत नारायण हॉलैंड में चिकित्सक की नौकरी करते हुए देनहॉग से 'सरनामी' नाम से पाँच वर्षों तक लगातार प्रतिका निकालते रहे। सुरीनाम में 'सरस्वती प्रेस' नाम से एक ही प्रकाशन है, जो देवनागरी में प्रकाशन कार्य करता है।

गयाना, जो अमेरिका के उत्तर पूर्वी तट पर स्थित ८३००० के इस भू-भाग पर सन १८१४ में ब्रिटिश उपनिवेश का हिस्सा बन गया था। ३० दिसम्बर, १९४७ को भारत तथा गयाना के बीच सांस्कृतिक आदान-प्रदान समझौता सम्पन्न होने के बाद हिन्दी शिक्षण को आधिकारिक रूप से बल

मिला। सन् १९७३ में गयाना की राजधानी जार्जटाउन में भारतीय सांस्कृतिक संबन्ध परिषद की स्थापना हो चुकी थी। सन १९७४ से भारतीय संबन्ध परिषद में भी हिन्दी शिक्षण की व्यवस्था की गई तथा गयाना विश्वविद्यालय में भी निदेशी भाषा के रूप में हिन्दी पाठ्यक्रम प्रारंभ किया गया। गयाना के सुप्रसिद्ध हिन्दी सेवी श्रीरंडल बुटीसिंह ने हिन्दी भाषा के लिये पुनर्जागरण का आह्वान अत्यन्त सशक्त एवं प्रभावशाली रूप में किया है।

हिन्दी भाषा शिक्षण के क्षेत्र में आंतर्राष्ट्रीय स्तर पर दक्षिण अफ्रीका का स्थान महत्वपूर्ण माना जाता है। बीसवीं सदी के प्रारंभ में दक्षिण अफ्रीका में भारतवासियों ने शैक्षिक, धार्मिक-सांस्कृतिक संस्थानों की स्थापना की। तब से इन संस्थाओं के द्वारा हिन्दी शिक्षा का प्रारंभ हुआ। पंडित नरदेव एक ऐसी विद्वान थे, जिन्होंने दक्षिण अफ्रीका में हिन्दी भाषा का भाग्य पलट दिया। उन्होंने २५ अप्रैल, १९४८ को 'हिन्दी शिक्षासंघ' की स्थापना की। सन् १९४८ से आज तक सहस्रों विद्यार्थी हिन्दी शिक्षा संघ द्वारा हिन्दी शिक्षण प्राप्त कर चुके हैं। सन १९६१ से डर्बन वेस्टविल विश्वविद्यालय में हिन्दी बी. ए. से लेकर एम. ए., पी. एच. डी. तक पढ़ाई जाती रही है। प्रारंभ में भारत के विद्वान श्रीआचार्युल हिन्दी पढ़ाया करते थे। फिर दक्षिण अफ्रीका के प्रोफेसर रामभंजन सीताराम ने काशी हिन्दू विश्वविद्यालय से एम. ए., पी. एच. डी. प्राप्त कर कुछ ही वर्षों में हिन्दी के अध्ययन-अध्यापन स्तर को भारत के स्तर पर पहुँचा दिया। फलस्वरूप असंख्य विद्यार्थियों को हिन्दी का उच्च ज्ञान प्राप्त होता रहा है।

त्रिनिडाड व टोबैगो की द्वितीय भाषा निःसेन्दह हिन्दी है। त्रिनिडाड में हिन्दी कैरोनी, कूवा, चौगुआनाज और सैन फर्नान्दो जैसे क्षेत्रों में बोली जाती है। सन १९१० में त्रिनिडाड की पाठशालाओं के पाठ्यक्रम में भोजपुरी हिन्दी शामिल हो गई थी।

सन १९११ तक कानाडाई मिशन स्कूल की सभी शाखाओं में यह भाषा अनिवार्य विषय थी और शिक्षक प्रशिक्षण महाविद्यालय में प्रत्येक शिक्षक को उसे सीखना पड़ता था। कुछ त्रिनिडाडवासियों के लिये हिन्दी इतनी महत्वपूर्ण है कि सन १९९६ में पश्चिमी गोलार्ध में प्रथम हिन्दी सम्मेलन आयोजित किया गया।

हिन्दी एक बहुराष्ट्रीय भाषा है और हिन्दी बोलनेवालों की संख्या अरबी, जिसे अन्त में संयुक्त राष्ट्रसंघ की सरकारी भाषा के रूप में स्वीकार किया गया, बोलनेवालों से अधिक है। भारतीय राजदूत डॉ॰ रमेश चन्दा ने संयुक्त राष्ट्र की राजभाषाओं में से एक के रूप में घोषित करवाने की वकालत करते हुए बहुभाषावाद की कार्यसूची मद ३२ पर संयुक्त राष्ट्र महाधिवेशन में २१ दिसम्बर को इस तथ्य की पुष्टि की। सुरक्षा परिषद में परिवर्तन के प्रावधान से पूर्व ही विश्व की अन्य आधिकारिक भाषाओं के साथ एक नई भाषा को संयुक्त राष्ट्र में लाने के बारे में प्रावधान किया गया है। एक नई भाषा को संयुक्त राष्ट्रसंघ की आधिकारिक भाषा के रूप में अपनाने के लिये संयुक्त राष्ट्र महासभा में कार्य संचालन नियमावली के नियम ५१ में संशोधन करने की आवश्यकता होगी।

१९६६ में अमेरिका में प्रवासी भारतीयों की संख्या करीब २० हजार थी, तो आज २०-२५ लाख हैं। आज दूसरी-तीसरी पीढ़ी पैदा हो रही है। उनमें चार लाख के लगभग हिन्दी भाषा-भाषी हैं। सातवाँ दशक अमेरिका में हिन्दी के लिये स्वर्णयुग था। करोड़ों रुपयों का अनुदान पाठ्य-पुस्तकों के लिये दिया गया। पी. एल ४८० के अन्तर्गत सैकड़ों शोधवृत्तियाँ भारत में फील्डवर्क करने के लिये दी गईं। अनेक ग्रन्थों के अनुवादों की व्यवस्था हुई और हिन्दी की पुस्तकें अमेरिका के बीस विश्वविद्यालयों के लिये प्रचुर मात्रा में खरीदी गईं। अमेरिका में हिन्दी के विकास के कोशिश की गईं। कवि लेखकों

जिसके माध्यम से हिन्दी भाषा शिक्षण के संबंध में नवीन जानकारी हर सदस्य देश को प्राप्त हो। विश्व में हिन्दी शिक्षण-सामग्री तथा शिक्षकों की कमी, हिन्दी पुस्तकालयों में स्तरीय आलोचनात्मक ग्रन्थों का अभाव तथा अन्य बाधाओं को दूर करने की दिशा में विश्व हिन्दी परिवार के सदस्यों के बीच सभी स्तरों पर आदान-प्रदान का सिलसिला शुरू करने की आवश्यकता है। हिन्दी भाषा, एवं सहित्य के शिक्षण तथा प्रचार-प्रसार के संदर्भ में एक देश दूसरे देश का सहायक एवं पुरक कैसे बन सकता है, इसके संबंध में हमें तत्काल विचार करना जरूरी है।

संदर्भ ग्रन्थ सूची :

१. विमलेश कांति वर्मा, फीजी में हिन्दी : स्वरूप और विकास, पृ. स.-२००।
२. विमलेश कांति वर्मा, गगनांचल, विदेश

में हिन्दी : पूर्वार्ध एवं उत्तरार्ध, अक्टूबर-दिसम्बर-२००४।

३. ओम प्रकाश केजरीवाल- विदेश में हिन्दी : स्थिति और संभावनाएँ, पृ.स.- ३३८१।
४. जगदीश प्रसाद चतुर्वेदी, फीजी में प्रवासी भारतीय, पृ.स.-३६३।
५. बाल गणेश, द हिन्दी लैंग्वेज इन साउथ अफ्रीका, पृ.स.-३२५।
६. रामनारायण गोवन्दि, फीजी में प्रचलित हिन्दी लोकगीत, पृ.स.- १७१।
७. डॉ० कृष्ण कुमार, वैश्वकरण : अंग्रेजी और भारतीय भाषाएँ, पृ.स.- २२५।
८. राष्ट्रभाषा तथा भारतीय भाषाएँ - डॉ० बलदेव बंशी, पृ.स.- ५३।
९. हिन्दी भाषा का इतिहास, डॉ० भोलानाथ तिवारी, पृ.स.- २१।
१०. आधुनिक हिन्दी व्याकरण और रचना, डॉ० वासुदेव नन्दन प्रसाद, पृ.स.- १०।

आधुनिक हिन्दी काव्य में प्रकृति का मानवीकरण

गीतामाला बरा
सहायक अध्यापिका

साहित्य मानव जीवन का प्रतिम्बित स्वरूप है, अतः प्रकृति जो मानव की चिर सहचरी अनादिकाल से ही चली आ रही है, उसको भी साहित्य में स्थान दिया गया है। प्रत्येक सफल कवि की कविता में प्रकृति चित्रण किसी-न-किसी रूप में अवश्य रहता है। क्योंकि प्रकृति चित्रण से जहाँ भावाभिव्यक्ति में सुगमता होती है वहाँ काव्य में रमणीयता भी आ जाती है। प्राचीन काव्यों में विशेषकर संस्कृत के काव्यों में, चतुर्दिक फैले हुए प्रकृति के अनन्त वैभव का अप्रतिभ अंकन हुआ है। वह उनकी वन्दना करता हुआ उनका आह्वान करता है। उसके हृदय में आह्लाद और चिन्तन में जिज्ञासा है। प्रकृति के प्रति कवि में आत्मीयता एवं संवेदना है। आदि कवि वाल्मीकि के नयन कौंच पक्षी के वध को देखकर इतने आर्द्र हुए कि आज भी उनकी आर्द्रता सजीव रूप में उनके काव्य का आस्वादन कर अनुभव की जा सकती है।

हिन्दी साहित्य के मध्ययुग में प्रकृति का जिन रूपों में ग्रहण किया गया है वे कुछ भिन्न हैं। वहाँ भक्ति की भावधारा अत्यन्त प्रबल है। इस समय प्रकृति चित्रण क) उपदेशिका रूप में, ख) आलम्बन रूप में, ग) उद्दीपन रूप में, घ) अलंकार विदान में हुआ है।

परंतु आधुनिक काल में प्रकृति के बाह्य रूप का ही अधिक चित्रण मिलता है। द्विवेदी युग में प्रकृति चित्रण

सर्वथा इतिवृत्तात्मक ही रहा है। छायावादी युग में प्रकृति को अधिक महत्व मिला। प्रकृति इनके दुःख में दुःखी और हर्ष में पुलकित हुई। प्रकृति में चेतनसत्ता का आरोप किया गया। कवियों ने प्रकृति में परम तत्व के दर्शन किये। युग संघर्ष के बीच इन कवियों को प्रकृति की गोद में शान्ति मिली। प्रकृति के स्वच्छन्द वातावरण में सुख मिला। काव्य में प्रकृति के विभिन्न रूपों की अभिव्यक्ति हुई। प्रधानतः यह अभिव्यक्ति निम्न प्रकार से हुई-

- क) आलम्बन रूप में
- ख) उद्दीपन रूप में
- ग) अलंकार रूप में
- घ) भावों की पृष्ठभूमि के रूप में
- ङ) मानवीकरण के रूप में
- च) बिम्ब रूप में

छ) परोक्ष सत्ता की अभिव्यक्ति आदि।
प्रस्तुत लेख में सिर्फ आधुनिक कवियों की काव्य में प्रकृति के मानवकरण रूप पर विचार किया जायेगा।

जब शिशु इस संसार में आँख खोलता है, उसे अपने चारों ओर प्रकृति का वैभव दृष्टिगत होता है। इस प्रकार मानव का प्रकृति के साथ जन्मना संबंध है। प्रकृति पर माननीय चेतना का आरोप ही प्रकृति का मानवीकरण है। विशिष्ट भावों को व्यंजना के लिए जब कवि प्रकृति को मानव का रूप प्रदान कर देता है, तब वह कविता विशेष आह्लाद जनक बन जाती है। प्रकृति का मानवीकरण आधुनिक हिन्दी कविता की एक अन्यतम विशेषता है।

मैथिलीशरण गुप्तजी ने प्रकृति को मानव रूप, मानव वेश-भूषा और मानव-व्यापार से पूर्ण देखा है। प्रकृति में मानव की जो चेतनता और स्फूर्ति, प्रेम और सहानुभूति के इन्होंने दर्शन किये हैं। इन्होंने प्रकृति में प्रेयसी अथवा वासनामय सौन्दर्य का निरीक्षण नहीं किया। प्रकृति कभी तो इनके सम्मुख माता के रूप में प्रकट होती है और कभी सखी के रूप में।

यशोधरा काव्य में प्रकृति के रूप और व्यापार, सहानुभूति और संवेदना सब यशोधरा की अपनी व्याख्या के रूप में आये हैं। यशोधरा को अनुभव होती है कि उसी की भाँति पृथ्वी भी गौतम की अनुपस्थिति में तिल-तिल जल रही है। एक ओर गौतम तपस्या की अग्नि में जल रहे हैं, दूसरी ओर गोपा विरह की अग्नि में जल रही है और तीसरी ओर पृथिवी भी जल रही है। यहाँ पर मानव-प्रकृति और मानवेतर प्रकृति में कोई भेद नहीं रह गया है।

यशोधरा अपने हृदय की भावनाओं को प्रकृति में प्रतिबिम्बित पाती है-

मेरा ताप और तप उनका,

जलती है हा! जठर मही,
मैंने ही क्या सझा,
सभी मेरी बाधा-व्यथा सही ॥

उसी तरह गुप्तजी साकेत महाकाव्य में छाया तथा चित्रकूट का मानवीकरण किया है। यहाँ छाया और चित्रकूट को मानवीय रूप देकर सजीव माना गया है। कवि ने यह वर्णन कहीं स्वयं किया है, कहीं पात्रों द्वारा कराया है। ऊषा रूपी नायिका का वर्णन द्रष्टव्य है-

वेष-भूषा साज ऊषा आ गई,
मुख कमल पर मुस्कराहट छा गई,
पक्षियों की चहचहाट हो उठी,
चेतना की अधिक आहट हो उठी ॥

पंचवटी में अनेक स्थलों पर प्रकृति का मानवीकरण किया गया है। उदाहरण के लिए निम्न पंक्तियाँ द्रष्टव्य हैं, जिनमें कवि ने पवन का मानवीकरण किया है-

हँसने लगे कुसुम कानन के देख चित्र-सा
एक महान।

विकच उठी कलियाँ डालों में निरख मैथिली
की मुस्कान।

कौने-कौने से फुल खिले हैं उन्हें गिनाने
लगा समीर।

एक एक कर गुन गुन करके जुड़ आई
भौरों की भीर ॥

सुमित्रा नंदन पंत की कतिपय कविताएँ इस कोटि में आती हैं। पंत जी ने स्वीकार किया है कि अपने प्रथम कविता काल में उन्हें प्रेरणादायक एकमात्र वस्तु प्रकृति ही थी। उनके चाँदनी कविता में मानव चेतना की अभिव्यक्ति इस रूप में हुई है-

नीले नभ के शतदल पर
यह बैठी शारद हासिनि,
मृदु कर तल पर राशि मुखधर

नीरव अनिमेष एकाकिनि ?
वह स्वप्न जड़ित नत-चितवन
छु लेती अंग जग का मन
श्यामल कोमल चल चितवन
जो लहराती जग जीवन ?

सुर्यकांत त्रिपाठी 'निरला' ने प्रकृति के सुन्दर चित्र अंकित किए हैं। 'सखि वसन्त आया' एक ऐसा ही गीत है जिसमें वसन्त के आगमन के बाद किस प्रकार प्रकृति उल्लसित है, दिखाया गया है। वन के मन में हर्ष है और चारों तरफ नया उत्कर्ष छाया हुआ है। नयी वयःवाली लतिका ने किसलय की साड़ी पहन रखी है और तरु रूपी पति का आलिंगन कर रही है। भौरि गुंजार कर रहे हैं तथा कोमल का स्वर गुंजायमान है। मलयानिल बह रहा है। कमल खिल उठे हैं और सारी पृथिवी हरे-भरे हो गयी है। प्रकृति के ऐसे ही अनेक चित्र-गीतिका में मिलते हैं। सब में मानवीकरण की पद्धति अपनाई गई, जिससे सभी चित्र अत्यन्त सजीव हो उठी हैं।

इसी प्रकार 'जग के दुख दैन्य शमन पर' 'संध्या-सुन्दरी', विटप-वालिका, अप्सरा आदि कविताओं में भी मानवीकरण किया गया है। उनका सांध्य वर्णन कितना सजीव है-

कहो तुम रूपसी कौन ?
व्योम से उतर रही चुपचाप !
छिपी निज छाया छवि में आप ।
सुनहला फैला केश कलाम,
मधुर, मन्थर, मृदु मौन ।

निराला ने 'संध्या' को सुन्दरी का रूप प्रदान किया है-

दिवसावसान का समय
मेघमय आसमान से उतर रही है,
वह संध्या सुन्दरी परी सी,
धीरे, धीरे, धीरे ॥

मानवीकरण छायावादी प्रकृति चित्रण की बहुत बड़ी विशेषता है। जयशंकर प्रसाद जी कामायनी में प्रकृति में मानव भावनादि का आरोप किया है। इधर ऊषा सुनहले तीर बरसाती हुई जयलक्ष्मी के समान उदित हुई, उधर पराजित कालरात्रि जल में अन्तर्निहित हो गई और अस्त प्रकृति का विवर्ण मुख फिर से हँसने लगा-

ऊषा सुनहरे तीर बरसती
जय लक्ष्मी सी उदित हुई
उधर पराजित कालरात्रि भी
जल में अन्तर्निहित हुई।
वह विवर्ण मुख अस्त प्रकृति का
आज लगा हँसने फिर से ॥

उसी तरह 'धरा' को नायिका का रूप देते हुए लिखते हैं-

सिंधु सेज पर धरा वधू अब तनिक संकुचित
बैठी सी ।

प्रलय निशा की हलचल स्मृति में मान
किए सी ऐंठी सी ॥

महादेवी वसन्त रजनी को नवयुवती के रूप में चित्रित करते हुए लिखती हैं-

धीरे धीरे उतर क्षितिज से आ वसन्त रजनी ।
तारकमय नव वेणी बंधन, शीश फुल शशि
का कर नूतन,
रश्मिवलय सित घन-अवगुंठन, मुक्ताहल
अभिनाम बिछा दे,
चितवन से अपनी, पुलकती आ वसन्त
रजनी ॥

नागार्जुन अपनी मायावरी के बावजूद 'बहुत दिनों के बाद' जब अपने गाँव जाते हैं, तब जी भरकर 'पकी सुनहली फसलों की मुस्कान' देखते हैं। नवंबर के अन्त हेमन्ती बादलों की अतिशीतल बड़ी-बड़ी बूंदों को देखकर अपने रोम-रोम की

पुलक को इन शब्दों में व्यक्त करते हैं, हेमन्ती के बादल चार दिनों के रईस हैं, जैसे तुरन्त बोनस पाया हुआ मजदूर, वे किसी को चिढ़ाते नहीं, अपनी मौज में यहाँ-वहाँ शीतल बूँदें टपकाते जाते हैं। मानव जीवन और स्वभाव के साथ प्रकृति को जोड़कर देखने की अपनी संवेदना को प्राकृतिक उपादानों से भी व्यक्त कर देने की तथा जिन्हें प्रकृति या ऋतुओं का ज्ञान न हो, उनके लिए भी अपनी कविता ग्राह्य बना देने की कला नागार्जुन में अद्वितीय है।

ओह, कैसे मुड में इधर को
निकल आये हैं हेमन्ती बादल,
कल ही इन्हें लगता है,
तगड़ी बोनस मिली है

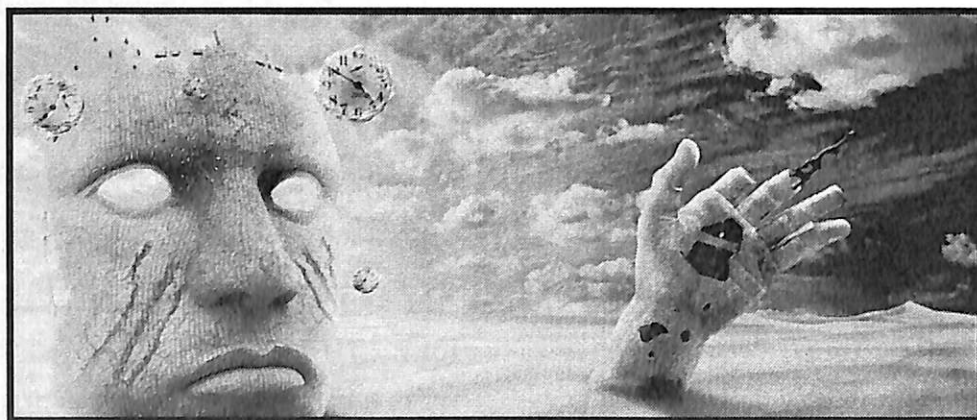
चार दिनों के रईस हेमन्ती बादल
मौज के अपने सहज मूड में हैं,
निश्चय ही, ये किसी को
चिढ़ाने नहीं निकले हैं।

निष्कर्ष : उपर्युक्त विवेचन से यह स्पष्ट होता है कि वास्तव में प्रकृति हमारे कवियों की प्रेरणा का स्रोत, सौन्दर्य का अक्षय भंडार, कल्पना का आगार तथा अनुभूति का अगाध सागर रही है।

कवि प्रकृति और मानव-मात्र के मध्य एक सूक्ष्म तादात्म्य स्थापित कर लेता है। प्रकृति, सच्चे अर्थों में मनुष्य की सहचरी हो जाती है कि वह उसी के साथ हँसती, गाती और रोती दीख पड़ती है। प्रकृति के साथ मनुष्य जाति के इस भावात्मक तादात्म्य का चित्रण हिन्दी कविता की एक महान उपलब्धि है।

सहायक ग्रन्थ :

१. शर्मा, ब्रजभूषण : साकेत समीक्षा।
२. सम्पा.- सिंह उदयभानु : तुलसी।
३. मिश्र, श्याम : यशोधरा की टीका।
४. शर्मा, डॉ० कृष्णदेव : पंचवटी।
५. तिवारी, अजय : नागार्जुन की कविता।

कृष्णकाव्य परंपरा और सूरदास

सिराज अली

अंशकालीन अध्यापक

भूमिका : वैष्णव भक्त कवियों द्वारा भक्ति, मृगार, वीर, करुणा आदि रसों के श्रेष्ठ साहित्य रचनाएँ हुई। यदि वैष्णव भक्ति का प्रचार न हुआ होता तो इतना विपुल और श्रेष्ठ साहित्य अस्तित्व में न आता। राम और कृष्ण के रूप, गुण, शील का वैसा साहित्यिक वर्णन वैष्णव भक्त कवियों द्वारा हुआ, वैसा न तो पहले हुआ था और न बाद में हो सका। भारतीय साहित्य में सौन्दर्य और माधुर्य का मणिकांचन संयोग इसी वैष्णव-भक्ति साहित्य में दृष्टिगोचर होता है। फलतः इस साहित्य को हम भारतीय वाङ्मय की एक श्रेष्ठ धरोहर समझते हैं।

कृष्णभक्ति काव्य परंपरा : मध्यकालीन सगुण भक्ति के आराध्य देवताओं में भगवान श्रीकृष्ण का स्थान सर्वोपरी है। कृष्ण भारतीय पुराण और इतिहास दोनों में सर्वाधिक वर्णित भी हुए हैं। जो विद्वान महाभारत को इतिहास की घटना मानते हैं, वे भारतीय इतिहास का सर्वाधिक प्रभावशाली व्यक्तित्व कृष्ण को ही ठहराते हैं। कृष्ण वैदिककालीन देवता हैं और महाभारत काल से उनका निरन्तर विकास हुआ है।

वैदिक ऋषि कृष्ण : कृष्ण के देवत्व रूप का विकासक्रम को पड़ताल करने से हमें पता चलता है कि उनका विकासक्रम वैदिक काल से ही प्रारंभ हो

गया था। 'ऋग्वेद' के अष्टम तथा दशम मंडल के कुछ सूक्तों के रचयिता ऋषि कृष्ण हैं। इसी वेद के प्रथम मंडल में भी श्रीकृष्ण का वर्णन हुआ है।

महाभारत, गीता और पुराणों में कृष्ण :

महाभारत में वर्णित कृष्ण का प्रारम्भिक रूप सामान्य मानव का रूप है, किन्तु बाद में यह ग्रन्थ परिवर्तित और परिवर्द्धित होता रहा तथा कृष्ण का परब्रह्म, विष्णु, नारायण आदि के प्रतिरूप परम देव के रूप में प्रतिष्ठित हो गए। महाभारत में कृष्ण बृष्णि, सात्वत, यदुवंशी, क्षत्रीय के रूप में अंकित हैं। गीता से वे स्वयं कहते हैं कि मैं बृष्णियों में वासुदेव हूँ। यदि गीता के आधार पर कृष्ण चरित्र का अंकलन किया जाय तो उनके दार्शनिक व्यक्तित्व का पुरी तरह उद्घाटन होता है।

पुराण ग्रन्थ में भी श्रीकृष्ण का आध्यात्मिक रूप का दर्शन हमें होता है। अन्य अवतारों को अंशावतार तथा कृष्ण अवतार को पूर्णावतार पहलीबार पुराणों में ही कहा गया है। भागवत पुराण में कृष्ण की

महिमा का गान करते हुए कहा गया है कि समस्त वेद भगवान कृष्ण की आराधना करते हैं। पुराणों में ही श्रीकृष्ण को योगेश्वर, सच्चिदानन्द, अच्युत, अविनाशी, स्वजातीय, बिजातीय आदि कहा गया है। भागवत पुराण, हरिवंश पुराण, विष्णु पुराण और ब्रह्मवैवर्त पुराण में श्रीकृष्ण की महिमा का गान बड़े विस्तार से हुआ है।

पुराणों में कृष्ण के दो रूप माने गए हैं- क) ऐश्वर्यमय कृष्ण और ख) माधुर्यमय कृष्ण।

ऐश्वर्यमय रूप के अन्तर्गत उनकी लोक रक्षण संबंधी लीलाएँ आती हैं, जिनके द्वारा वे राक्षसों और दानवों का संहार करते हैं। लोकरंजक रूप उनकी माधुर्य-भावना का द्योतक है, जिसके वे अपने भक्तों के अनुरंजन के लिए नाना प्रकार की लीलाएँ करते हैं।

संस्कृत-प्राकृत तथा अपभ्रंश काव्य में कृष्ण : कृष्ण-लीलाओं का संस्कृत काव्यों में सबसे पहले उल्लेख अश्वघोष के द्वारा रचित 'ब्रह्मचरित काव्य' में मिलता है। इसके बाद हाल-रचित 'गाहा-सतसई' (गाथा सप्रशती) में कृष्ण, राधा, गोपी, यशोदा आदि का नामोल्लेख पूर्वक वर्णन है। संस्कृत काव्य के प्रसिद्ध ग्रन्थ 'ध्वन्यालोक' में भी श्रीकृष्ण का उल्लेख मिलता है। इसके बाद 'नाट्यदर्पण', 'अलंकार-कौस्तुभ', 'कंदर्प-मंजरी' आदि संस्कृत ग्रन्थ कृष्ण के विविध प्रसंग से भरे हुए हैं। जयदेव रचित 'गीतगोविन्द' कृष्ण की सरस केलि-क्रीड़ाओं का वर्णन करनेवाला उत्कृष्ट और प्रख्यात गीति काव्य है।

आधुनिक भारतीय भाषाओं में कृष्ण : आधुनिक भारतीय भाषाओं में कृष्ण काव्य का प्रारंभ मैथिल-कोकिल विद्यापति से स्वीकार किया जाता है। राधा-कृष्ण की प्रेम लीलाओं का वर्णन करने के लिए विद्यापति ने 'पदावली' की रचना

की। इस पदावली का स्थान कृष्ण भक्ति काव्य परंपरा में अप्रतिभ है। नामदेव के कुछ पदों में कृष्ण का सगुण भक्तिपरक रूप उपलब्ध होता है। बंगाल आसाम के वैष्णव भक्त कवियों ने भी राधा-कृष्ण का वर्णन किया है।

मध्ययुगीन भक्ति सम्प्रदायों में कृष्ण : मध्ययुगीन काव्यधारा में कृष्ण के रूप और लीलाओं का वर्णन खूब हुआ। कृष्ण के लीला गायन में अनेक सम्प्रदायों का उद्भव हुआ। इन सम्प्रदायों में बल्लभ, निम्बन्ति, राधाबल्लभ, हरिदास और चैतन्य सम्प्रदाय विशेष रूप से उल्लेखनीय हैं।

सूरदास और उनके आराध्य कृष्ण : सूरदास, भक्तिकालीन कृष्णभक्त कवियों श्रेष्ठ कवि है। आचार्यों की छाप लगी हुई आठ वीणाएँ श्रीकृष्ण की प्रेमलीला का कीर्तन करने उठी, जिनमें सबसे ऊँची, सुरीली और मधुर झंकार अर्धे कवि सूरदास की वीणा की थी। उस युग में जितनी गहराई से कृष्ण के रूप और गुण का वर्णन सूरदास ने किया उतना किसी अन्य कवि नहीं कर पाया। चाहे वह मध्ययुग हो या आधुनिक युग, कृष्ण की लीला गायन में उनका सानी कोई नहीं।

सूरदास का वात्सल्य वर्णन : सूरदास के पहले हिन्दी कवि ने वात्सल्य रस का मधुर चित्रण नहीं किया था, पर पहली बार सूरदास ने इस क्षेत्र में इतना सुन्दर वर्णन किया है कि उसके बाद का सारा वात्सल्य वर्णन जुठन प्रतीत होता है। सूर शृंगार और वात्सल्य का कोना-कोना झाँक गए। बाल जीवन की मनोरम झाँकियों घटनाओं, चेष्टाओं आदि का बड़ा मनोवैज्ञानिक चित्रण किया है। सूर को माता-पिता के हृदय और बालमन की गहरी पहचान है। सही मायनों में कहा जाय तो उनकी लोकप्रियता का एक मात्र कारण है बाल मनोविज्ञान का उद्घाटन अथवा वात्सल्य वर्णन। इसके अतिरिक्त उन्होंने शृंगार

स तथा भक्ति रस का जो विशद वर्णन किया है उतना अन्य किसी कवि नहीं किया।

कृष्ण के भाव का चित्रम निम्नलिखित पद में दृश्य है-

‘मैया, कबहि बड़ेगी चोटी ?

कित्ती बार मोहि दुध पियत भई, यह अजहुँ है
ओटी

तूजो कहति बल की बेनी ज्यो है लाबी-मोटी।’

एक और उदाहरण कृष्ण के बाल-सुलभ चेष्टाओं का निम्नलिखित है-

‘मैया मोहि दाउ बहुत रिबझायौ

मौसो कहत मोल को लीन्हों, तु जसुमतिकब
त्रायो।

कहा करौ इहि रिस के मारै खेलन हौ नहि
बात।

पुनि-पुनि कहत कौन है माता, को हौ तेरौ
बात।

गोरे नंद यशोदा गोरी, तु कत स्यामल गात।

चुटकी दे दे गवाल नचावत, हँसत सबै मुसुकात।

तु मोही को मारन सीखी, दउहिँ कबहुँ न खीसै।’

इसके बाद यशोदा कृष्ण के क्रोधपूर्ण बातें सुनकर

मन ही मन प्रसन्न होती है और कहती है-

‘सुनहु कान्ह, बलभद्र चबाई, जनमत ही कोधुत

सुर स्याम मोहि गोधन की सौ, हौ माता तु

पुत।’

इस प्रकार के बाल सुलभ चेष्टाएँ सूरसागर में

धरे पड़े हैं। सूर कृत वात्सल्य भाव के कितने ऐसे

संचारी भाव हैं जिसका नामकरण अबतक नहीं

हुआ है उन्होंने वात्सल्य भाव का जो वर्णन किया है

उतना न कोई कवि किया और न कोई कर सका है।

अगर किसी कवि ने इस ओर अग्रसर हुआ भी तो

यह उसका जुठन ही प्रतीत होता है। सूर का वात्सल्य

वर्णन अप्रतीम है।

सूर का शृंगार वर्णन : शृंगार के दो भेद हैं- संयोग शृंगार और वियोग शृंगार। सूरदासजी ने वात्सल्य रस के अतिरिक्त शृंगार के संयोग और वियोग इन दोनों भेदों का भी वर्णन किया है। हिन्दी साहित्य में सायद ही ऐसा कोई कवि है, जो वात्सल्य का वर्णन तो किया ही, साथ ही साथ शृंगार के संयोग और वियोग का भी वर्णन सुन्दरता के साथ किया है।

सूर का संयोग शृंगार : वृंदावन में कृष्ण और गोपियों का संपूर्ण जीवन क्रीडामय है और संपूर्ण क्रीडा संयोग पक्ष है। रस के अनुभविभाव और संचारी भावों का प्रयोग उनकी विद्वता को चार चाँद लगाता है।

सूर के शृंगार रस वर्णन में गोपियों और राधा का प्रेम आकस्मिक घटना न होकर, उनके शैशव का प्रेम यौवन के माधुर्य रस में परिणत हो गया। उनमें प्रेम के संस्कार पक्के हैं। उनमें विद्यापति की गोपियों के समान रूप लिप्सा नहीं है, वरन सच्चाई की भावना है। वे भावना प्रधान हैं नन्ददास के गोपियों की तरह वकील नहीं है। सूर की राधा शुरु से आखिर तक सरल बालिका है।

शृंगार रस का स्थाई भाव ‘रति’ है। सूर ने दाम्पत्य रति, स्त्री पुरुष रति का विकास प्रस्तुत किया है। इस रति के नायक कृष्ण है और नायिका राधा व अन्य गोपियाँ। ये सब गोपियाँ विवाहित हैं। उसकी आयु लगभग ११-१२ से लेकर ५० वर्ष तक की है।

सूर के संयोग शृंगार के उदाहरण :

‘तु वै कौन दुहावै गैया ?

इत चितवन उत धार चलावत,

एहि सिखयों है मैया।’

सूर का विप्रलम्भ वर्णन : सूर के संयोग वर्णन की बात हो चुकी। इनका विप्रलम्भ ऐसा ही विस्तृत और व्यापक है। वियोग की जितनी अन्तर्दशाएँ हो

सकती है, जितने ढंगों से उन दशाओं का साहित्य में वर्णन हुआ और सामान्यतया हो सकता है, ये सब उसके भीतर मौजूद है। आरम्भ वात्सल्य रस के वियोग पक्ष से हुआ है। कृष्ण के मथुरा से न लौटने पर नन्द और यशोदा दुख सागर में मग्न हो गए। अनेक दुःकात्मक भाव तरंगे उनके हृदय में उठती हैं।

गहरी उत्सुकता और अधीरता के बीच (निर्वेद) और तिरस्कार मिश्रित 'रिवझलाहट' का यह मेल कैसा अनुठा उतरा है नीचे देखिए-

(यशोदा नन्द से कहती है।)

'नंद। ब्रज लीजै ठोकि बजाय।

देहु विदा मिलि जाहि मधुपुरी

जहँ गोकुल के राय ॥'

'ठोकि बजाय' में कितना व्यंजना है। तुम अपना ब्रज अच्छी तरह सँभालो तुम्हे गहरा लोभ है, मैं तो जाती हूँ। इस प्रकार हम देखते हैं कि उनका एक-एक वाक्य दो-दो, तीन-तीन भावों से लदा पड़ा है।

आगे चलकर गोपियों की वियोग दशा का जो धारा प्रवाह वर्णन है उसका तो कहना ही क्या है। न जाने कितनी ऐसी दशाओं का संचार उसके भीतर है। वियोगिनी गोपियाँ अपने उजड़े हुए नीरस जीवन के मेल में न होने के कारण उन्मादिनी के भाँति वृन्दावन के हरे-भरे पेड़ों को कोसती हैं-

'मधुवन। तुम कत रहत हरे?

विरह वियोग श्याम सुन्दर के ठाठे क्यों न जरे?

तुम हो निलज, लाज नहि तुमको, फिर सिर पुहुप धरे।'

इस तरह सुर ने न केवल वात्सल्य रस वरन श्रृंगार रस के विभिन्न पहलुओंपर अपनी लेखनी चलाई जिसके कारण वे जनमानस में सबसे अधिक लोकप्रिय हो गए।

कलापक्ष : भावपक्ष के वर्णन के पश्चात् उनके कलापक्षीय विशेषताओं पर भी प्रकाश डालना आवश्यक जान पड़ता है। उनके काव्यों की कलापक्षीय विशेषताएँ निम्नलिखित हैं-

भाषा : सूरकाव्य चलती हुई ब्रजभाषा का उत्तम नमुना है। इनकी भाषा समृद्ध, परिमार्जित, प्रगल्भ सुडौल है। इनकी भाषा में संस्कृत के तत्सम शब्द, खड़ीबोली, पूर्वी, हिन्दी, बुन्देली, राजस्थानी, गुजराती, पंजाबी, अरबी, पारसी आदि भाषाओं के शब्द भी प्रयोग हुए हैं। ब्रजभाषा में काव्य रचना करने के कारण इनको "ब्रजभाषा के अग्रदूत कवि" भी कहा जाता है। उनकी भाषा अलंकारिता, बिम्ब, प्रतीकात्मकता, संगीतात्मकता आदि गुणों से युक्त हैं। उन्होंने जिस चलती हुई ब्रजभाषा का प्रचार किया, उसके बाद देखा-देखी अन्य पुष्टिमार्गी कवि ने तथा रामचरित मानसकार गोस्वामी तुलसीदास ने भी 'विनय पत्रिका' में ब्रजभाषा में कविताएँ लिखना प्रारंभ कर दिया। जिसके कारण आज ब्रजभाषा को साहित्यिक भाषा की गरिमा प्राप्त है।

अलंकारविधान : सूरदासजी जब अपने विषय का वर्णन करते हैं तो मानों अलंकार शास्त्र हाथ जोड़कर उनके पीछे दौड़ा करता है, उपमाओं की बाढ़ आ जाती है, रूपकों की वर्षा होने लगती है। इस संदर्भ में एक दोहा अत्यन्त प्रसिद्ध है-

'तत्व तत्व सुर कही, तुलसी कहि अनुठी।

बचि खुचि कबिरा कहै, और कहि सो जुठी।'

अर्थात् काव्य के तत्व-तत्व को वे झाँक गए थे।

एक उदाहरण (अलंकार का)-

'चरण कमल बंदो हरि राई।

जाकी कृपा पंगु गिरिलंघे, अंधे को सबकुछ दरसाई।

बाँहिरो सुनै, गुँग पुनि बोले, रंक चले सिर छत्र धराई।

सूरदास स्वामी करुणामय, बार-बार बंदो तिहि
ई॥'

यहाँ रूपक अलंकार है- चरण कमल, अनुप्रास
अलंकार- राई, दरसाई, धराई, पुनरुक्ति प्रकाश-
बार-बार, विरोधाभाष- साधारणतः अपंग व्यक्ति
कल नहीं सकता, परन्तु वह पर्वत को पार कर
सका। तात्पर्य यह है कि लोग लंगड़े होते हुए भी
शुभ की कृपा से गिरि को पार कर सकते हैं। इस
प्रकार और भी विरोधाभाष अलंकार का प्रयोग इस
शब्द में हुआ है।

संगीतात्मकता : सूर के काव्य पूर्णतया
संगीतात्मक तथा रोचक है। सूर में सामाजिकता का
बंधन तो नहीं, पर अतिसय स्वतंत्र प्रवृत्तिका आग्रह
अवश्य है। उनके कविताओं में लय और तान भी
मौजूद है। ये ही विद्यापति के तरह गीतितत्व के
अधिक निकट पहुँच सके हैं।

सूर की शैली : सूरदास ने अपनी काव्यों में
छन्दोमय तथा उपदेशात्मक दोनों शैलियाँ परिलक्षित
होती हैं। इन दोनों शैलियों को हमें 'भ्रमर गीत' में
देखते हैं तथा अनुभूतिव्यंजक शैली संपूर्ण साहित्य
में द्रष्टव्य होता है।

शब्दशक्तियों का प्रयोग : सूर की कविताओं
में व्यंजना शब्द शक्तियों का श्रेष्ठ प्रयोग पाया जाता
है। सूर की तरह लाक्षमिक एवं व्यंजनामूलक कविताएँ

बहुत कम कवियों की है। इस दृष्टि में कबीर इनके
निकट के कवि ठहरते हैं।

निष्कर्ष : निष्कर्ष रूप में हम यही कह सकते
हैं कि भाव और कलापक्ष इन दोनों गुणों से युक्त
इनकी कविता इतनी पुष्ट है कि कोई कवि इस दृष्टि
में अधिक सफल नहीं हुए। किसी कवि ने भावपक्ष
में ही अपना सत्ता, स्वीकार किया तो किसी कवि
ने कलापक्ष को अधिक विस्तार, पर यहाँ तो इन
दोनों पक्षों का भण्डार है। अतः इनके लोकप्रियता
के लिए इतना कहना ही प्रयाप्त है। कृष्ण भक्ति
साहित्य में इनका स्थान सर्वोपरी है इस कथन का
सबसे आलोचकों ने मुक्त कंठों से स्वीकार किया है,
परन्तु कृष्ण साहित्य में ही नहीं अपितु सम्पूर्ण भक्ति
साहित्य में इनका स्थान सर्वोपरी मानना होगा। यँ तो
भक्ति के क्षेत्र में हम किसी को ऊँचा या नीचा नहीं
मान सकते, लेकिन आचार्य रामचन्द्र शुक्ल द्वारा
लगाएँ गए एकांगी लक्षण हम स्वीकार नहीं कर
सकते। अतः एक जिद के रूप में हम इन्हें हिन्दी
भक्ति साहित्य के उच्चकोटी के कवि मानते हैं और
इस दृष्टि में नये सिर से आलोचना करने के पक्ष में
हैं। ज्यादा क्या कहना बस इतना ही कहना है-

“सुर सुर तुलसी शसि, उडगन केशवदास
अबके कवि खोद्योत सम जहाँ-तहाँ करत
प्रकाश।”

सहायक ग्रन्थ सूची -

1. हिन्दी साहित्य का इतिहास : डॉ० नगेन्द्र।
2. 'त्रिवेणी'-आचार्य रामचन्द्र शुक्ल : सम्पादक: डॉ० रामचन्द्र त्रिपाठी।
3. भारतीय साधना और सूर साहित्य : डॉ० मुंशीराम शर्मा।

***

दलितों के सुधारकर्ता (मसीहा) बाबा साहेब भीमराव अम्बेडकर

गंगा कुमारी छंदेलिया
स्नातक तृतीय वर्ष

श्रीभीमराव अम्बेडकर का जन्म अनुसूचित जाति के एक अत्यन्त निम्न परिवार में १४ एप्रैल सन १८६९ ई. में हुआ था। सन १६०७ ई. में उन्होंने मेट्रिक की परीक्षा उत्तीर्ण की और उसी समय इनका विवाह रामबाई से हो गया। विवाह होने पर भी उन्होंने पढ़ाई जारी रखी। भीमराव अम्बेडकर दलित वर्ग के उत्थान के कार्य में भी सक्रिय हैं। उन्होंने अपना सम्पूर्ण जीवन दलितों, पीड़ितों, दुखियों, शोषितों के उत्थान, उद्धार और प्रगति हेतु समर्पित कर दिया। अम्बेडकर जी का जन्म निम्न वर्ग में हुआ और उच्चवर्ग द्वारा वे भी बार-बार तिरस्कृत हुए। इसलिए उनके पास इस वर्ग के पीड़ित एवं प्रताड़ित मनुष्य की दुख गाँथा प्रत्यक्ष अनुभव का विशाल भंडार था। उनके समय में छुआ-छुत इस तरह फैला हुआ था, मानो मलेरिया रोग समाज में दलितों को वह दर्जा, वह मुकाम नहीं दिया जाता था। उनकी धारणा थी कि जब तक भारत की जाति-पाँति, छुआ-छुत की पीठीका पर निर्मित समाज में

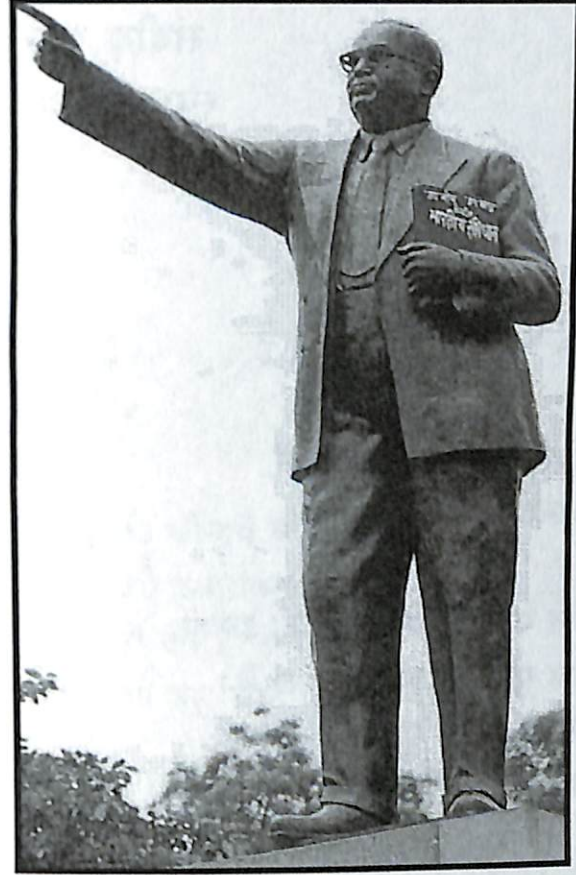
क्रांतिकारी परिवर्तन नहीं होगा, तब तक राजनीतिक स्वतंत्रता अधूरी रहेगी। राजनीतिक क्रांति के समाजवर सामाजिक और सांस्कृतिक क्रांति भी आवश्यक हैं। दलितों में वे मात्र एक व्यक्ति थे जिन्होंने छुवा-छुत के खिलाफ आन्दोलन शुरू कर दिया। उस समय भारत के स्वाधीनता के लिए लड़ रहे थे और जिस तरह से दलितों के उत्थान के लिए आर्थिक और सामाजिक संघर्ष आवश्यक था, उसी तरह शिक्षा भी आवश्यक था। बिना शिक्षा प्राप्त किये मनुष्य में चेतना जागृत नहीं होती है। इसी उद्देश्य की पूर्ति के लिए उन्होंने सिद्धार्थ महाविद्यालय का स्थापन किया। उसी कारण अम्बेडकर की परिश्रमिकता, कर्तव्यपरायणता, कार्यकुशलता आदि के कारण सारे विश्व में उनकी श्री फैल गयी। इन्होंने अनुसूचित जनजातियों के उत्थान हेतु अनेको काँलेजों की स्थापना की। अम्बेडकर जी ने समाज में जितने भी पीछड़े हुए व्यक्ति हैं, जो समाज से सताये हुए व्यक्ति, तथा समाज दलित समझकर सावरिज छोड़ दिया, उन्हें

उन्होंने जीने का हौसला दिया। वे महान विधवेत्ता, राजनीतिज्ञ, समाज-सुधारक, औजस्वीवक्ता और अचूक लेखक भी थे। उन्होंने दलितों की समुचित संज्ञा की प्राप्ति के लिए अनेक आवेदन-निवेदन किया, पर उस पर किसी ने कोई ध्यान नहीं दिया। उसे देखकर उन्होंने जोरदार विरोध किया। तब भी अकथित उच्च वर्ग ने कुछ भी ध्यान नहीं दिया, पर गांधीजी पर इसका गहरा प्रभाव पड़ा। इसी कारण उन्होंने कहा था कि स्वराज पाने के लिए अस्पृश्यता दूर करना होगा। इसे दूर किए बिना स्वाधीनता मिलना असंभव है। गांधीजी की इस विचार से अम्बेडकर को नयी शक्ति तथा अनुप्रेरणा मिली।

उसके बाद ही उन्होंने दलितों के हक के आन्दोलन को तोत्रतर किया। कुछ कुछ दलितों के दलितपन को देखकर उन्होंने कहा दलितपन दलितों की सबसे बड़ी कमजोरी है। दलितपन एक प्रकार का भिखमंगापन है। दलित पन रहने पर कोई समाज शासक की गद्दी पर बैठ नहीं सकता। मांगनेवाले दायों को देनेवाला बनाये बिना दलितों की उन्नति असंभव है। हमें शासक बने बिना अपनी समस्या का कोई सम्मानजनक समाधान नहीं होगा। इसलिए हमें दलितपन छोड़ना होगा, देश का शासक बनना ही होगा। उन्होंने ही दलितों को आत्मसम्मान से, स्वाभिमान से जीने का हक दिलाया। आरक्षण के माध्यम से दलितों को रोजगार और कर्मसंस्थापन दिलाया।

भीमराव अम्बेडकर ने ऐसी कई योगदान तथा समाज सुधारक कार्य किये हैं, जिन्हें भूल पाना हमारे लिये असंभव है। उन्होंने इतने धर्मशाला, पाठशाला तथा अनेकों समाज सुधार कार्यशाला का निर्माण किया है, उन्होंने दलितों, पीड़ितों, गरीबों, उपेक्षितों के उत्थान के लिए अपना पूरा जीवन समर्पित किया था, हमारा कर्तव्य है कि हम भी उसी दिशा

में आगे बढ़ें और समाज में जो अंधविश्वास फैली है, कि छुवा-छुत तथा अनुसूचित जनजातियों के प्रति घृणा की जो भावना आज जनता के मन में है, उसे

हम सबको मिलकर मिटाना होगा। अन्यथा देश कल्याण की और नहीं बढ़ सकता। इसके लिये हम जनता को एक दूसरे का सहारा बनकर इस लड़ाई में आगे बढ़ना होगा और भीमराव रामजी अम्बेडकर के पथ का अनुकरण करना होगा। इसी में हमारे देश का भविष्य निहित है।

डा. भीमराव रामजी अम्बेडकर भारत में ज्यादा अनुसूचित जाति तथा दलितों के सच्चे पथ प्रदर्शक थे। उन्हीं के कारण हमारे देश में स्वाधीनता के पश्चात् छुवा-छुत की भावना कम हुई।

पिताजी

संदीप कुमार सिंह
स्नातक तृतीय छमाही

एक पल भी आराम नहीं हैं,
जब से बोझ उठाया है।
जीवन के इस रंग भवर में,
फँसता ही चला गया हैं।

बीत गये दिन खुसियों की इनकी,
अब मुश्किल घड़ियाँ आई है।
पिताजी बड़ी मुश्किल से यहाँ,
अब दो पैसा कमायें है।

अपने को परेशान करके,
परिवार को ऊँचा उठाया है।
एक पल भी आराम नहीं है,
जब से बोझ उठाया है।

उठकर सुबह काम पर जाता

पिता क्या धर्म है इन्हें निभाता।
रो पड़ती है नाजुक आँखियाँ,
जब न सके वे इसको निभाया।

थी मन में आशाएँ अनेक,
पुरा न किये, कोई भी एक।
मार दिये चाहत को अपने,
तोड़ दिये साठी सपने अपने।

एक पल भी आराम नहीं है,
जब से बोझ उठाया है,
जीवन के इस रंग भवर में,
फँसता ही चला गया है।

***

वृक्ष बचाओ

स्मीता शाह

स्नातक पहला छमाही

धरा को सौन्दर्य बनाने वाले,
पेड़ जैसे स्वाभिमानी बनो।
जो हमें देते हैं जीवनदान,
फिर भी हम से ही होते हैं आकान्त।

जीवन देकर भी वह,
मनुष्य से ही मारा जाता है।
दूसरे के हित के लिए वह,
जीवन से हारा जाता है।

प्रकृति को हराभरा बनाकर वह,
मनुष्य को देते हैं कितने ही आनन्द।
यह समझ न पाते मानव,
कि करते हैं उसी का हनन।

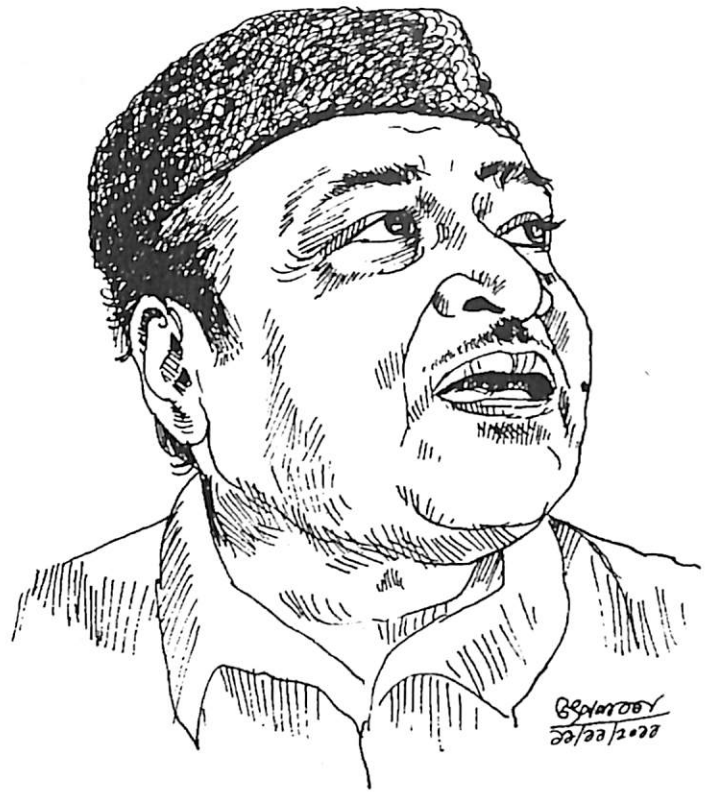
आज का संदेश है-
कि वृक्ष को बचाओ।
जन्म या अन्य तिथि पर,
कम-से-कम एक वृक्ष जरूर लगाओं।

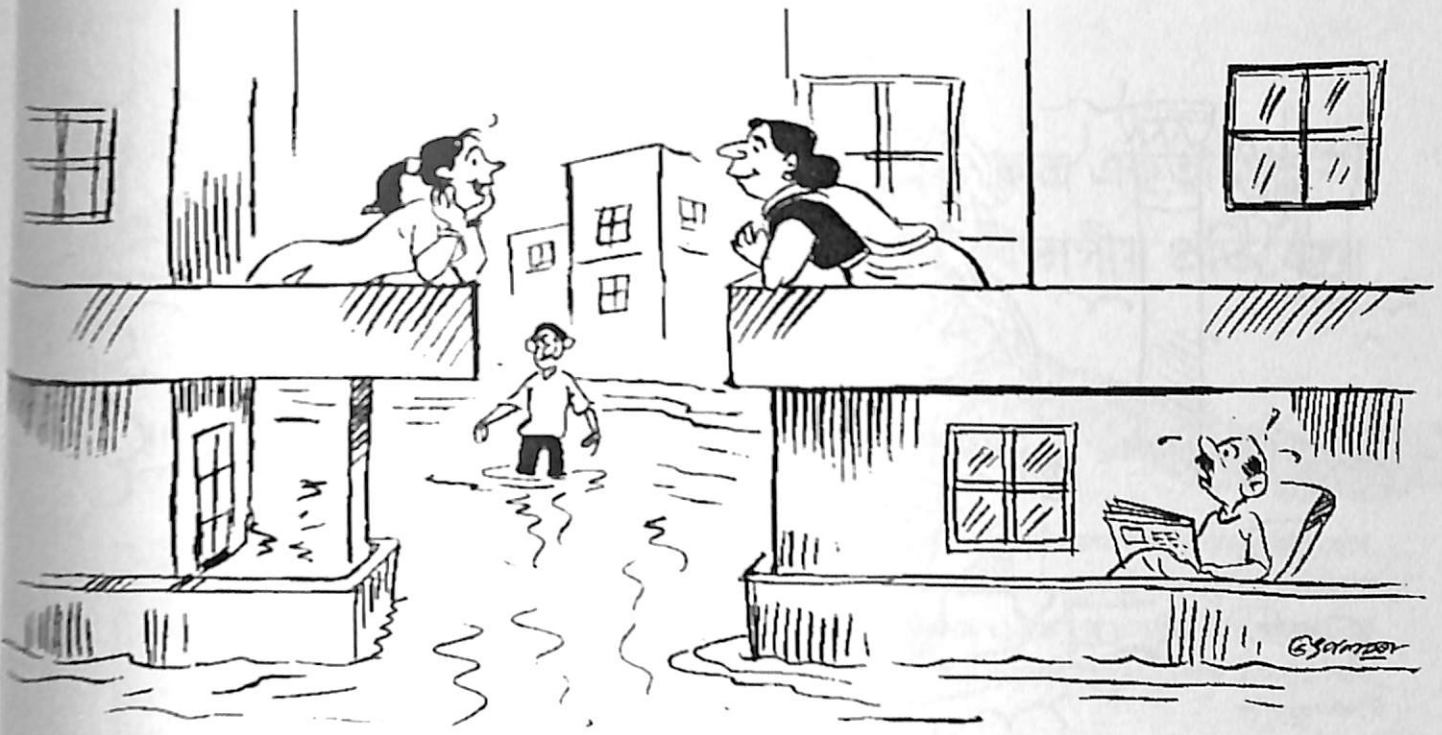
* * *

মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন ছাত্ৰ

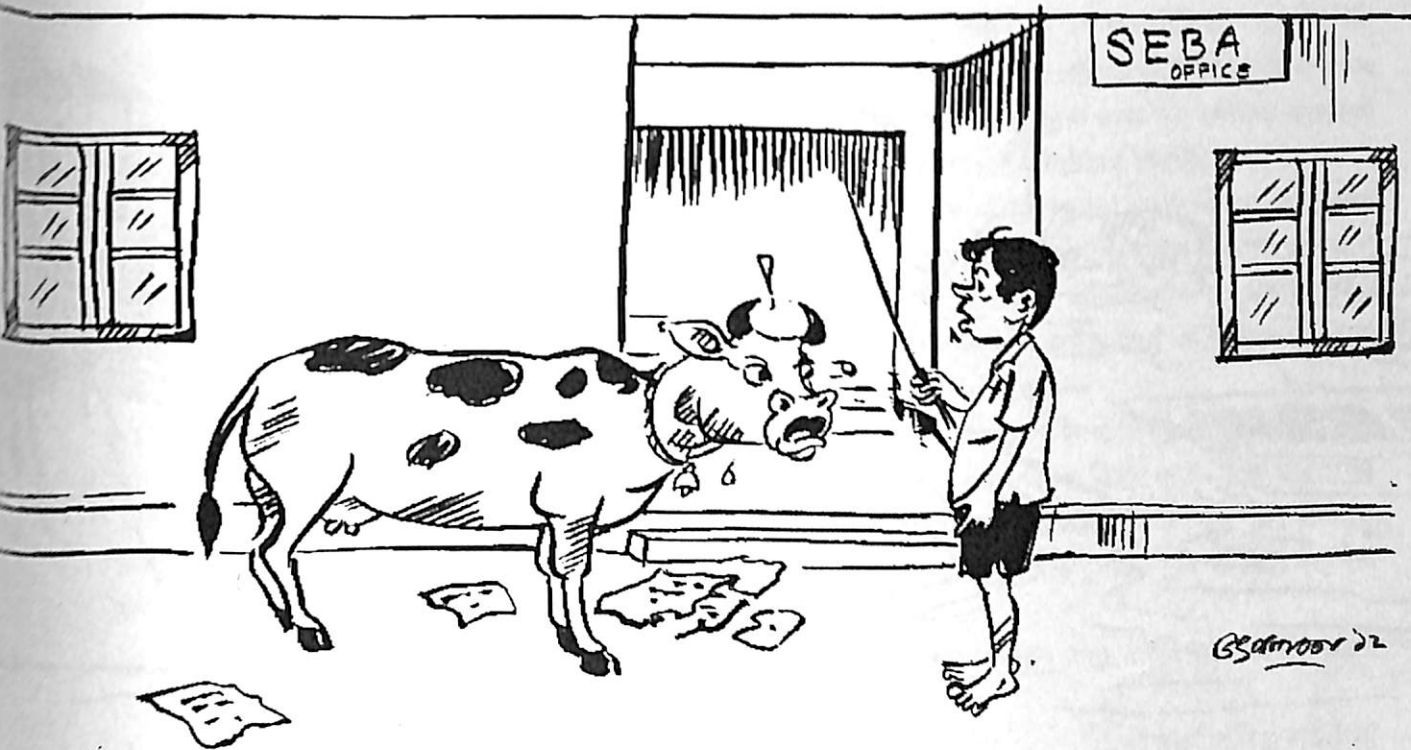
উৎপল বৰাৰ

কেইটিমান শিল্পকৰ্ম

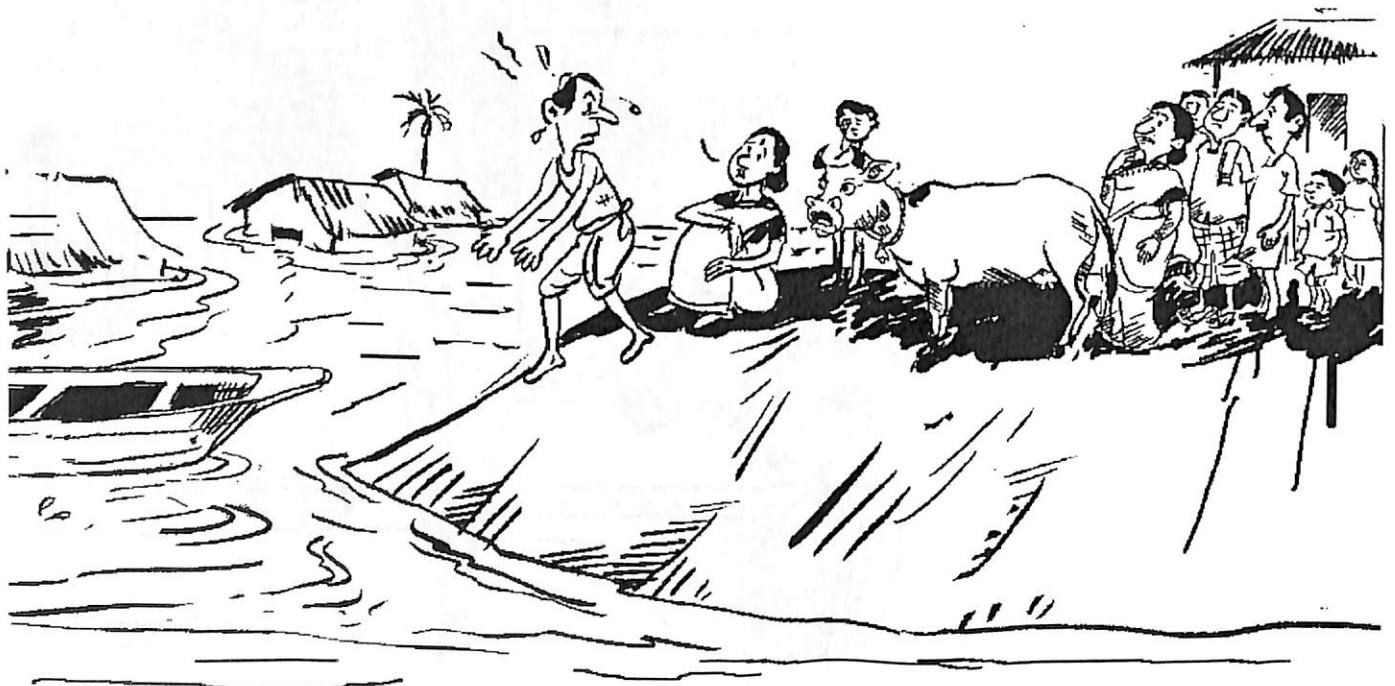
ସାଧୁ ସିଂହଭୈରବ ପ୍ରଦୀନ ମହାଶୟ ମାତ୍ର ୬୦୦ କୋଟିର ଲେଞ୍ଚାର ଯୋଜନା କରନ୍ତି । ସିଂହଭୈରବ ଚଳା ଉପଯୋଗ କ୍ଷିତିଭାଗ୍ୟ ବିଳତ
 ସାଧୁ ମାଗିଲେଟେ ନାହିଁ !

କେ'ଣେ କେ'ଣେ ବଧୈ ଯାବେ ବିଷୟ ?
 କିସକର-ହକତ ହକତକାଣେ ସାଧୁ ଯାଏ ହୁଏତ ଭୁଲି ଯେ ଯାଏ
 କେ'ଣେ ନାମାମ ବିଷୟ ? ...

ମାୟାବାଜ, ତାଲ ଅଟେ ନିଜ ଗାଢ଼ । ବର୍ଷ ପାଖିକ ବର୍ଷକ ଆଡ଼ି ନିମ୍ନର ଗଠ 'ଓ' ବାଧ୍ୟତା ଦୁଲି ଲୁହନ ନରକରୁତ ମାଲ
 ଭଲ ପାତେ ଚିରାନ୍ତ ହେଲେ ...

ହସି, ମନୁଲୋ ହସିଆ ବି ହିକ ହୋଉତେ ବ୍ୟାଧି କଲେ ବୁଝ । ଆମି ଗନ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଲୋଡ଼ା ଗର୍, ବ୍ୟାଧି ବ୍ୟାଧି ବ୍ୟାଧି କଲେ ଚିଡ଼ି ଚିଡ଼ିଲ ନାହିଁ, ବାଧି ବ୍ୟାଧି ନାହିଁ ....

ছাত্ৰ একতা সভাৰ বিভাগীয় প্ৰতিবেদন

উপ-সভাপতিৰ প্ৰতিবেদন

আৰম্ভণিতে যিজন ব্যক্তিৰ নামেৰে এই মহাবিদ্যালয়খনৰ নামকৰণ কৰা হৈছে, সেইজনো অসমৰ সিংহপুৰুষ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনক এই সুযোগতে শ্ৰদ্ধাৰে সুঁৱৰিছোঁ। লগতে মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যক্ষ যাৰ অকৃত্ৰিম ত্যাগৰ ফলত এই মহাবিদ্যালয় খনৰ জন্ম হ'ল, তেখেত স্বৰ্গীয় শুকদেৱ গোস্বামীদেৱক 'আনন্দলেখাৰ' জৰিয়তে শ্ৰদ্ধাৰে সুঁৱৰিছোঁ।

প্ৰকৃতপক্ষে মহাবিদ্যালয় ছাত্ৰ একতা সভাৰ উপ-সভাপতিৰ আসনৰ পৰা কৰিবলগীয়া কাম তেনে নায়েই বুলিব পাৰি। তথাপি চাবলে গ'লে কাৰ্যনিৰ্বাহকৰ এজন জ্যেষ্ঠ সদস্য হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহকৰ সভাবোৰত শুদ্ধ মত দানেৰে সঠিক সিদ্ধান্ত লোৱাত সহায় কৰা, সম্পাদকসকলক বিভিন্ন সময়ত দিহা-পৰামৰ্শ দি কাৰ্য ক্ষেত্ৰত

সহায়-সহযোগ কৰা আদি গুৰু দায়িত্বই থাকে।

মহাবিদ্যালয়ৰ যিকোনো কাৰ্য কৰিবলৈ সামূহিক প্ৰচেষ্টাৰ প্ৰয়োজন। মই উপ-সভাপতিৰূপে কৰণীয়খিনি নিষ্ঠাৰে কৰি গৈছিলোঁ। বিভিন্ন কাৰ্যত সহায় আগবঢ়াই বিভাগীয় সম্পাদকসকলৰ প্ৰতিটো কাৰ্যসূচী সফল ৰূপায়ণৰ বাবে দিহা-পৰামৰ্শ, সহায়-সহযোগ আগবঢ়োৱা, মহাবিদ্যালয়ৰ নিয়মীয়া পাঠদান আৰু সুস্থ শৈক্ষিক বাতাবৰণ অটুট ৰাখিবলৈ প্ৰয়োজনীয় ব্যৱস্থাৰ কথা মই সদায় আঙুলিয়াই দিয়াৰ লগতে প্ৰচেষ্টাও চলাইছিলোঁ।

প্ৰিয় সতীৰ্থবৰ্গক মই এই ছেগতে অনুৰোধ জনাব বিচাৰিছোঁ যে— ছাত্ৰ একতা সভাৰ বিষয়ববীয়াসকলৰ কাৰ্যৰ ওপৰত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ বিভিন্ন সুবিধা-অসুবিধা, মহাবিদ্যালয়ৰ উন্নতি-অবনতি, সুনাম-দুৰ্নাম বহু পৰিমাণে নিৰ্ভৰ কৰে। গতিকে আমি সম্যকভাৱে বুজা উচিত যে এজন দায়িত্বশীল, সৎ কৰ্মী-বিষয়ববীয়া সকলো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰে হিত সাধক আৰু এজন দায়িত্বহীন, অকৰ্মন্য বিষয়ববীয়া সকলো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে ক্ষতি সাধক। গতিকে সকলোৱে নিজৰ নিজৰ দায়িত্ব পালন কৰি মহাবিদ্যালয়ৰ নাম অটুট ৰাখে যেন।

মহাবিদ্যালয়ৰ যিকোনো সভা-সমিতি, বিভিন্ন প্ৰতিযোগিতা বা উৎসৱ-পাৰ্বণ আদি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবেই পতা হয় আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উপস্থিতি আৰু সক্ৰিয় অংশগ্ৰহণৰ ওপৰতে ইয়াৰ মানদণ্ড নিৰ্ভৰ কৰে। কিন্তু পৰিতাপৰ কথা আমাৰ মহাবিদ্যালয়ত এনে অনুষ্ঠানবোৰত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উপস্থিতি তেনেই তাকৰ পৰিলক্ষিত হয়। আগন্তুক দিনবোৰত উক্ত অনুষ্ঠানবোৰত সকলোকে উপস্থিত থাকি সেইবোৰৰ মানদণ্ড আৰু সৌষ্ঠৱ বৃদ্ধি কৰিবলৈ অনুৰোধ জনাইছোঁ।

সদৌ শেষত মোৰ কাৰ্যকালত অজানিতে হোৱা দোষ-ত্রুটিবোৰৰ কাৰণে ক্ষমা বিচাৰি আৰু মহাবিদ্যালয়ৰ সৰ্বাঙ্গীণ উন্নতি কামনা কৰি মোৰ প্ৰতিবেদনৰ সামৰণি মাৰিলোঁ।

গীতাৰ্থ প্ৰতিম শইকীয়া

সাধাৰণ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

আলোচনী এখন মহাবিদ্যালয়ৰ 'দাপোণ' স্বৰূপ। কিয়নো আলোচনীৰ মাধ্যমতেই বিভিন্ন প্ৰান্তৰ অহা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ অন্তৰ্নিহিত প্ৰতিভাৰ প্ৰতিফলন হৈ পূৰ্ণ বিকাশ হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। এখন মহাবিদ্যালয়ৰ শৈক্ষিক পৰিৱেশৰ উন্নতিত আলোচনীয়ে যথেষ্ট অৰিহণা যোগাই আহিছে। সেয়ে আলোচনী এখনক মহাবিদ্যালয়ৰ গৌৰৱ বুলিবও পাৰি।

নিজ স্বার্থৰ কথা পাহৰি 'ৰাজস্বৰা স্বার্থৰ' কথা ভাবিবলৈ এই মহাবিদ্যালয়ে যি সুযোগ সুবিধা দিলে তাৰ বাবে মহাবিদ্যালয় কৰ্তৃপক্ষলৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। যান্ত্ৰিকতাপূৰ্ণ জীৱনৰ দুৰাৰদলিত সমূহীয়া স্বার্থ তথা এই মহাবিদ্যালয়ৰ বাবে যৎকিঞ্চিৎ সহায় আগবঢ়াবৰ বাবে মোক যি সুবিধা দিলে তাৰ বাবে মহাবিদ্যালয় কৰ্তৃপক্ষৰ ওচৰত চিৰকৃতজ্ঞ। মহাবিদ্যালয় তথা ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, বন্ধুসকলৰ বাবে কি কৰিলোঁ সেয়া আপোনালোকৰ বিচাৰ্য। কিন্তু মই যে এই মহাবিদ্যালয়ৰ পৰা বহু অভিজ্ঞতা বুটলিবলৈ সক্ষম হ'লোঁ সেয়া মোৰ সৌভাগ্য। আমাৰ অধ্যক্ষ ড° ছৰিফ উদ্দিন আহমেদ ছাৰ উপাধ্যক্ষ হৰিবুৰ বহমান ছাৰৰ তত্ত্বাৱধানত মই সাধাৰণ সম্পাদক হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিবলৈ পাই নথৈ আনন্দিত। অতি সতৰ্কতাৰে আৰু সাৱধানে প্ৰতিটো কামত আগবাঢ়িবলৈ তেওঁলোকে মোক পৰামৰ্শ দিছিল। অধ্যক্ষ মহোদয়ৰ তত্ত্বাৱধানত মহাবিদ্যালয়খনে প্ৰায় সকলো দিশে চকুত লগাকৈ প্ৰগতি লাভ কৰিছে। তাত যদি মোৰ অকণমানো অৱদান আছে বুলি আপোনালোকে ভাবে তেন্তে মই পৰম কৃতার্থ অনুভৱ কৰিম।

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মাজত ঐক্যবোধ আৰু শান্তি শৃংখলা মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ মহোদয় আৰু ছাত্ৰ একতা সভাৰ সহযোগত অতি সুন্দৰভাৱে বজায় ৰখা হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে যি আমাক সহযোগ দিলে তাৰ বাবে তেওঁলোকক মই বিশেষভাৱে ধন্যবাদ জনাইছোঁ। মহাবিদ্যালয়ৰ বহু স্থায়ী আৰু অস্থায়ী অসুবিধা বা সমস্যা দূৰ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা বাবে মহাবিদ্যালয়ত বৰ্তমান সুস্থিৰ পৰিৱেশ বিৰাজ কৰিছে। যাৰ ফলশ্ৰুতিত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে এক অত্যাধুনিক পুথিভঁড়াল, বহু কম্পিউটাৰ, Xerox Machine প্ৰতি বিভাগতে Aqua guard ৰ সুবিধা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। তাৰ উপৰিও মহাবিদ্যালয়খনত এটা সুন্দৰ Indoor Stadium নিৰ্মাণ কৰা হৈছে। গঢ় লৈ উঠিছে লগতে মহাবিদ্যালয়খনত C.C Cameraৰো ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। ইয়াৰ লগতে আন এটা সু-খবৰ এয়ে যে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ শাৰিৰিক বিকাশ আৰু সুস্বাস্থ্যৰ বাবে অধ্যক্ষ মহোদয়ে ব্যায়ামাগাৰ নিৰ্মাণৰ কামো ইতিমধ্যে আৰম্ভ কৰিছে।

মহাবিদ্যালয়ত মোৰ কৰিব লগা বহুতো কাম আধৰুৱা হৈ থাকিল। আশা কৰোঁ অনাগত দিনত হ'ব লগা ছাত্ৰ একতা সভাৰ সাধাৰণ সম্পাদক তথা সদস্যসকলে মোৰ আধৰুৱা কাম আৰু মহাবিদ্যালয়ৰ সকলো সমস্যা সমাধানৰ ক্ষেত্ৰত সাহসেৰে আগভাগ ল'ব।

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ সাধাৰণ সম্পাদক হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰাৰ সময়ত মোক সহায়ৰ হাত আগবঢ়োৱা সকলো বন্ধু-বান্ধৱীলৈ অশেষ ধন্যবাদ থাকিল। বিশেষকৈ তাৰিফ, অংকুৰ, বাপ্পি, মেঘালী, ইজাজ, চাজিব, গাৰ্গী, সিদ্ধাৰ্থ, পিকুলৈ মোৰ হিয়াভৰা শুভ কামনা থাকিল। প্ৰাক্তন সাধাৰণ সম্পাদক পাৰ্থ প্ৰতীম কলিতাই মোক যি দিহা-পৰামৰ্শ দি উপকৃত কৰিলে তেওঁকো এই প্ৰতিবেদনৰ জৰিয়তে কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

শেষত প্ৰত্যেকজন ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ জীৱনৰ সফলতা কামনাৰ লগতে মোৰ কাৰ্যকালত জ্ঞাতে-অজ্ঞাতে কৰা ভুলবোৰৰ ক্ষমা মাগি আৰু শিক্ষাগুৰুসকলৰ মৰম আৰু আশিস বিচাৰি মোৰ প্ৰতিবেদন সামৰিছোঁ।

'জয় আই অসম'

'জয়তু আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়

ইফতিকাৰ হুছেইন

সহকাৰী সাধাৰণ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

জয় জয়তে নিবেদিছোঁ মোৰ শ্ৰদ্ধাৰ প্ৰণাম সেইজনা মহান পুৰুষলৈ, যি জনাৰ নামেৰে নামকৰণ কৰা হৈছে এই মহান শিক্ষা অনুষ্ঠানটি। লগতে সশ্ৰদ্ধ প্ৰণাম জনাইছোঁ জ্ঞানৰ পোহৰ বিলোৱা দক্ষ অধ্যক্ষ মহোদয় আৰু চিৰনমস্য শিক্ষা গুৰুসকললৈ।

নগাঁও চহৰৰ শীৰ্ষ স্থানীয় আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ দৰে এখন মহাবিদ্যালয়ৰ সহকাৰী সম্পাদকৰ বিষয়ববীয়া হ'বলৈ পাই মই গৌৰৱ অনুভৱ কৰিছোঁ। লগতে মোক এই পদটিৰ বাবে মনোনীত

কৰা মোৰ শ্ৰদ্ধাৰ শিক্ষাগুৰুসকললৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

সহকাৰী সাধাৰণ সম্পাদকৰ কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰাৰ পাছত তথা মোক কাৰ্যকালত ছাত্ৰ একতা সভাৰ সমূহ বিভাগীয় বিষয়ববীয়ালৈ সম্পূৰ্ণৰূপে সহায়-সহযোগিতা আগবঢ়াইছিলোঁ। মহাবিদ্যালয়ৰ বাৰ্ষিক সপ্তাহ সমাৰোহ আৰু নৱাগত আদৰ্শ সভা আদি সকলো কৰ্মসূচীতে মই নিঃস্বার্থভাৱে বৰ উলহ-মালহেৰে সহযোগিতা আগবঢ়াইছিলোঁ।

সদৌ শেষত মহাবিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ উজ্জ্বল ভবিষ্যৎ কামনা কৰাৰ লগতে মোৰ কাৰ্যকালত হোৱা অনিচ্ছাকৃত ভুল-ভ্ৰমৰ বাবে সকলোৰে ওচৰত ক্ষমা ভিক্ষা বিচাৰিছোঁ। আগন্তুক দিনত মহাবিদ্যালয়খনিয়ে যাতে সকলো ক্ষেত্ৰতে এখন বাহুবলীয়া শিক্ষানুষ্ঠানৰূপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে, তাৰেই কামনাৰে মই মোৰ প্ৰতিবেদনৰ সামৰণি মাৰিলোঁ।

'জয় আই অসম'

জয়তু আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়

গীতুমণি বৰা

সাংস্কৃতিক বিভাগৰ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

পোন প্ৰথমে ২০১১-১২ বৰ্ষৰ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ সাংস্কৃতিক সম্পাদকৰ পদৰ বাবে মনোনীত কৰি মোক এই দায়িত্বভাৰ চলাই নিবলৈ যোগ্য বুলি ভবা ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, বন্ধু-বান্ধৱী আৰু শিক্ষাগুৰুসকলক মোৰ সেৱা জনালোঁ।

মই জ্ঞাত-অজ্ঞাত সেইসকল ব্যক্তিৰ স্মৃতিত শ্ৰদ্ধাৰ্থ আগবঢ়াইছোঁ— যি সকলে এই আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ক প্ৰগতিৰ পথত আগুৱাই নি জ্ঞানৰ দ্বীপ জ্বলাই নিঃস্বার্থ অবদান আগবঢ়াই গৈছিল।

সন্মানীয় অধ্যক্ষ মহোদয়ৰপৰা মই কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰাৰ পাছত মই মহাবিদ্যালয়ৰ বাৰ্ষিক সপ্তাহ সমাৰোহত মোৰ যি দায়িত্ব সেই দায়িত্বসমূহ বিভাগীয় তত্ত্বাবধায়ক অধ্যাপক খগেন্দ্ৰ মহেলা ছাৰ, আমিনুল ইছলাম ছাৰ আৰু ড° গায়ত্ৰী দাস বাইদেউৰ পৰামৰ্শ ক্ৰমে সূচাৰুৰূপে অনুষ্ঠিত কৰিলোঁ। মোৰ বিভাগৰ

প্ৰতিযোগিতাবোৰৰ ভিতৰত একক অভিনয়, সাজপাৰ, একাংক নাট, একক নৃত্য, মুখা, ব্যঙ্গ নাট, অভিনয়, কৌতুক আদি আছিল।

এই প্ৰতিযোগিতাসমূহ অনুষ্ঠিত কৰোঁতে মই লক্ষ্য কৰিছিলোঁ যে, প্ৰতিযোগিতাসমূহত খুব কম প্ৰতিযোগীয়েহে অংশগ্ৰহণ কৰিছিল। যাৰ বাবে বিচাৰকে বিচাৰ কৰাৰ অসুবিধা পায় বা সেই প্ৰতিযোগিতা বাতিল কৰিবলৈ বাধ্য হয়।

আমাৰ মহাবিদ্যালয়তেই এনে বহুতো প্ৰতিভাসম্পন্ন ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, বন্ধু-বান্ধৱী আছে, যি এই প্ৰতিভা প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ লাজবোধ কৰে বা এই সন্মান নিজৰ প্ৰতিভা প্ৰদৰ্শন নকৰে। মই ভাবোঁ ই ছাত্ৰ-ছাত্ৰী বন্ধু-বান্ধৱীসকলৰ সম্পূৰ্ণ ভুল ধাৰণা। এই সপ্তাহ সমাৰোহ সকলোৰে প্ৰতিভা বিকাশৰ এটা সুযোগহে যাৰ জৰিয়তে তেওঁলোকে এসময়ত উচ্চ সন্মানৰ অধিকাৰী হ'ব পাৰিব। নিজক সমাজৰ আগত পৰিচিত কৰাৰ পাৰিব। গতিকে আগন্তুক দিনবোৰত হ'বলগা এই বাৰ্ষিক সমাৰোহত সকলো ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, বন্ধু-বান্ধৱীসকললৈ মোৰ এক কাতৰ অনুৰোধ— যাতে সকলোৰে এই সমাৰোহত দলে বলে যোগদান কৰে।

এইবেলি মহাবিদ্যালয়ত 'সৰস্বতী মাতৃদেৱী' পূজাভাগ সুকলমে অনুষ্ঠিত হৈ যায়—যিজনাক আমি পূৰ্বৰে পৰা শিক্ষাৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী হিচাপে জ্ঞান কৰি আহিছোঁ। এই উৎসৱত বিভাগীয় তত্ত্বাৱধায়কত্ৰয় খগেন্দ্ৰ মাহেলা ছাৰ, আমিনুল ইছলাম ছাৰ আৰু ড° গায়ত্ৰী দাস বাইদেউৱে সম্পূৰ্ণভাৱে আগভাগ লৈছিল। লগতে মহাবিদ্যালয়ৰ সাধাৰণ সম্পাদক ইফতিকাৰ হুছেইন আৰু 'আনন্দলেখা'ৰ সম্পাদক কুলদীপ বৰদলৈয়ে মোক যথেষ্ট সহায়-সহযোগ আগবঢ়াইছিল। মোৰ সহপাঠী হিৰো, ধন, পদুম্না এইকেইজনেও যথেষ্টভাৱে মোক সহায় কৰিলে। গতিকে তেওঁলোকলৈও মোৰ অশেষ ধন্যবাদ থাকিল।

'আনন্দলেখা' অলপ সোনকালে প্ৰকাশ হ'বলৈ ধৰাত মই আগন্তুক দুটা উৎসৱৰ মহাপুৰুষ 'শ্ৰীশ্ৰীশংকৰদেৱৰ জন্ম তিথি' আৰু 'নবী উৎসৱ'ৰ কাৰ্যৰ কথা উল্লেখ কৰিব নোৱাৰিলোঁ। মই ভাবো হৈ যোৱা সমূহ কাৰ্যসূচীৰ দৰে এই উৎসৱ দুটিও সুন্দৰকৈ পালন কৰিম। শেষত জ্ঞাত-অজ্ঞাতভাৱে যদি কেতিয়াবা মোৰ শিক্ষাগুৰুসকলৰ আগত ভুল-ত্ৰুটি হৈছিল তাৰ বাবে মই ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা মাগিছোঁ। মোৰ বন্ধু-বান্ধৱ সকলৰো পুনৰবাৰ শলাগ লৈছোঁ।

'হে আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়।

এই সংখ্যা আনন্দলেখা

তুমি সদায় জাকতজিলিকা হোৱা।

তুমি সদায় সূৰ্যৰ দৰে প্ৰচণ্ড হোৱা

তুমি গৌৰৱৰ পাত্ৰ হোৱা

তুমি বিজয়ৰ পতাকা উৰোৱা

হে জ্ঞানালয় তুমি জয়ী হোৱা।"

জগত পাটৰ

সাহিত্য আৰু আলোচনী বিভাগৰ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

মধ্য অসমৰ উচ্চশিক্ষাৰ প্ৰাণকেন্দ্ৰ স্বৰূপ তথা ঐতিহ্যমণ্ডিত ইতিহাসেৰে পৰিপূৰ্ণ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ সাহিত্য আৰু আলোচনী সম্পাদকৰ দৰে গুৰুত্বপূৰ্ণ পদত অধিষ্ঠিত হ'বলৈ পাই মই নতৈ আনন্দিত হোৱাৰ লগতে মহাবিদ্যালয়ৰ যিসকল ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে মোক সহায়-সহযোগিতা কৰিলে সেই সকলোলৈকে আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। আলোচনী তথা সাহিত্য বিভাগৰ সম্পাদক হিচাপে দায়িত্বভাৰ লোৱাৰ পিছত ঘটি যোৱা বিভিন্ন আমোদজনক, দুখজনক আৰু হতাশাজনিত ঘটনাই আগন্তুক দিনবোৰত আনন্দ দিয়াৰ লগতে আমনিও দিব।

মহাবিদ্যালয়ৰ 'আনন্দলেখা'ৰ সম্পাদকৰ দায়িত্বভাৰ লৈয়ে মই পোন-প্ৰথমে আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাচীৰ পত্ৰিকা 'জোৱাৰ' মহাবিদ্যালয়ৰ সপ্তাহ সমাৰোহত প্ৰকাশ কৰিলোঁ। লগতে পত্ৰিকাখনি গুণগত মানদণ্ড উন্নত কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিলোঁ। এইক্ষেত্ৰত মোক সহায়ৰ হাত আগবঢ়ালে ইফতিকাৰ, জগত পাটৰ, স্মৃতি, বকিবুল আৰু পল্লৱীয়ে। তেওঁলোকৰ ওচৰত মোৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ থাকিল।

মহাবিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী তথা শিক্ষকবৃন্দৰ সাহিত্য-চৰ্চাৰ ঐতিহাসিক সাক্ষী বহন কৰিছে, এই মহাবিদ্যালয়ৰপৰা প্ৰতি বছৰে প্ৰকাশ হোৱা 'আনন্দলেখা'ৰ প্ৰতিটো পাতে পাতে। অপ্ৰিয় হ'লেও সত্য যে আমাৰ মহাবিদ্যালয়খনত প্ৰতি বছৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী তথা শিক্ষক কৰ্মচাৰীৰ সংখ্যা যিদৰে বাঢ়ি গৈ আছে, সেইদৰে প্ৰতি বছৰে নতুন নতুন শিতানে 'আনন্দলেখা'ৰ শ্ৰীবৃদ্ধি হোৱা নাই। বৰং কিছু সংখ্যাত ইয়াৰ প্ৰকাশ নিম্নগামী হোৱা দেখা গৈছে। প্ৰতিজন আলোচনী সম্পাদকেই আশা কৰে তেওঁৰ সম্পাদনাত সৰ্বাংগ সুন্দৰ তথা উচ্চ মানবিশিষ্ট আলোচনী উপহাৰ দিয়াটো। কিন্তু ছাত্ৰ-ছাত্ৰী তথা শিক্ষকবৃন্দৰ সামূহিক প্ৰচেষ্টাৰ অবিহনে এই কাম অসম্ভৱ। এই ক্ষেত্ৰত মই কিমান সফল হৈছোঁ তাৰ মূল্যায়নৰ ভাৰ আপোনালোকলৈ এৰিলোঁ। এখন আলোচনীৰ মূল হেঙাৰ হ'ল গুণগত লেখাৰ অভাৱ। লেখা বিচাৰি বহু ছাত্ৰ-ছাত্ৰী তথা শিক্ষকৰ ওচৰ চাপিছিলোঁ যদিও আশানুৰূপ ফল পোৱা নাছিলোঁ। গুণগত

লেখক অগ্রাধিকাৰ দিয়া হয় যদিও আলোচনীখন এটা সীমাৰ মাজত আবদ্ধ হোৱাৰ বাবে বহু লেখাই বাতিল কৰিছিলোঁ। তাৰ বাবে সম্পাদক হিচাপে মই সকলোৰে ওচৰত ক্ষমা মাৰ্জনা বিচাৰিছোঁ।

মহাবিদ্যালয় সপ্তাহ সমাৰোহত সাহিত্য বিভাগৰ সম্পাদক হিচাপে মোৰ তত্ত্বাৱধানত অনুষ্ঠিত হোৱা প্রতিযোগিতাসমূহ মই কৃষ্ণৰূপে অনুষ্ঠিত কৰিবলৈ সক্ষম হ'লোঁ। ইয়াত কিমান সফল হৈছোঁ সেয়া আপোনালোকৰ বিচাৰ বিষয়। এই সমাৰোহত সহায়কাৰী শিক্ষাগুৰু অৰিন্দম বৰকটকী, ড° অজিত ভৰালী, ড° এম. হৰিভূষণ আৰু নীতা শৰ্মা বাইদেউক মোৰ কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। লগতে ছাত্ৰ একতা সভাৰ সদস্যবৃন্দক ধন্যবাদ জনালোঁ, বাংলা আৰু হিন্দী বিভাগৰ লিখনিসমূহৰ আৰ্থিকতাই-চিতি দিয়াৰ বাবে ড° অজিত সিংহ আৰু ড° আব্দুল মন্নান ছাৰক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰাৰ লগতে অজন্তা প্ৰেছৰ স্বত্বাধিকাৰী কৈলাস কুমাৰ বজৰোৱা প্ৰমুখ্যে সমূহ কৰ্মীলৈ কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

অৱশেষত বহু কষ্ট স্বীকাৰ কৰি হ'লেও, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ হাতত তুলি দিবলৈ সক্ষম হ'লোঁ। আলোচনীখনৰ বেটুপাত আধুনিক অসমীয়া চিত্ৰ শিল্পীসকলৰ অন্যতম পথিকৃৎ প্ৰণৱ বৰুৱাদেৱৰ বিখ্যাত পেইণ্টিং 'দ্যা লিটল বুদ্ধ' ব্যৱহাৰ কৰি তেখেতৰ প্ৰতি গভীৰ শ্ৰদ্ধা নিবেদন কৰিছোঁ। সাম্প্ৰতিক সময়ত এই পেইণ্টিংখনৰ বিষয়বস্তুৰ গুৰুত্বও অপৰিসীম। শেষত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ সৰ্বাংগীণ উন্নতি কামনা কৰিলোঁ।

কুলদীপ বৰদলৈ

তৰ্ক আৰু আলোচনাচক্ৰ বিভাগৰ সম্পাদিকাৰ প্ৰতিবেদন

সৰ্বপ্ৰথমে মই আমাৰ মহাবিদ্যালয়খনি যিগৰাকী মহান অসম সন্তানৰ নামেৰে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিলে সেইজনী পুৰোধা ব্যক্তি 'আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনদেৱৰ পদযুগলত একাজলি শ্ৰদ্ধাঞ্জলি অৰ্পণ কৰিলোঁ আৰু লগতে আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যক্ষ তথা পিতৃস্বৰূপ শঙ্কৰদেৱ গোস্বামীদেৱৰ চৰণত মোৰ সশ্ৰদ্ধ প্ৰণাম নিবেদন কৰিলোঁ।

'The teacher is the architect of the mind and noble life.'

তৰ্ক আৰু আলোচনাচক্ৰ বিভাগৰ প্ৰতিবেদনৰ আৰম্ভণিতে মই আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ মাননীয় অধ্যক্ষ মহোদয়, উপাধ্যক্ষ মহোদয় আৰু মোৰ শিক্ষাগুৰুসকললৈ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা আৰু কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

২০১১-১২ বৰ্ষৰ তৰ্ক আৰু আলোচনাচক্ৰ বিভাগৰ সম্পাদিকাৰ বাবে যিসকল শিক্ষাগুৰুৱে মোক যোগ্য বুলি ভাবি বিভাগীয় সম্পাদিকাৰ কাৰ্যভাৰ অৰ্পণ কৰিলে, তেখেতসৱলৈও এই প্ৰতিবেদনৰ জৰিয়তে অশেষ ধন্যবাদ যাচিলোঁ। লগতে ২০১১-১২ বৰ্ষৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ সমূহ বিষয়ববীয়া আৰু মহাবিদ্যালয়ৰ সকলো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে মোক সকলো ক্ষেত্ৰতে সহায়-সহযোগিতা আগবঢ়োৱাৰ বাবে আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

২০১১-১২ বৰ্ষৰ বিভাগীয় দায়িত্ব মই গ্ৰহণ কৰি ২০১১ বৰ্ষৰ মহাবিদ্যালয় সপ্তাহ সমাৰোহত মোৰ বিভাগৰ বিভিন্ন প্রতিযোগিতাসমূহ সুকলমে সম্পাদন কৰাত আত্মনিয়োগ কৰোঁ। লগতে মহাবিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলেও এই প্রতিযোগিতাসমূহত সক্ৰিয় অংশ গ্ৰহণ কৰি তেওঁলোকৰ অন্তৰ্নিহিত প্ৰতিভাৰ পৰিচয় দিয়ে আৰু এইসমূহ সুচাৰুৰূপে পৰিচালনা কৰাত যথেষ্ট সহায়-সহযোগিতা আগবঢ়ায়, যাৰ বাবে মই নিজে কিছু পৰিমাণে কৃতকাৰ্য হোৱা যেন অনুভৱ কৰিলোঁ।

২০১১-১২ বৰ্ষৰ বিভাগীয় সকলো কাম-কাজ পৰিচালনা কৰাত মোক উৎসাহ-উদ্দীপনা আগবঢ়োৱা মোৰ শ্ৰদ্ধাৰ তত্ত্বাবধায়কদ্বয়— শিক্ষা বিভাগৰ অধ্যাপিকা সৰ্বিতা দেৱী বাইদেউ আৰু ইংৰাজী বিভাগৰ অধ্যাপক অৰিন্দম বৰকটকী ছাৰলৈ মোৰ অশেষ ধন্যবাদ আৰু কৃতজ্ঞতা জনালোঁ। এই সুযোগতে আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ ড° ছৰিফ উদ্দিন আহমেদ ছাৰলৈও মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

'জয়তু আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়।'

'জয়তু মহাবিদ্যালয়ৰ বাৰ্ষিক আলোচনী 'আনন্দলেখা'।

যাজ্ঞা দেৱী

ব্যায়াম বিভাগৰ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

প্ৰতিবেদনৰ আৰম্ভণিতে সেইসকল ব্যক্তিক শ্ৰদ্ধাৰে সঁৱৰিছোঁ, যিসকলে দেশমাতৃৰহকে অশেষ কষ্ট স্বীকাৰ কৰি মৃত্যুক আঁকোৱালি ল'লে। ২০১১-১২ বৰ্ষৰ মই ব্যায়াম বিভাগৰ সম্পাদকৰ সময়ছোৱাত যিসকল ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে মোক সহায় কৰিলে তেওঁলোকলৈ মোৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ থাকিল।

কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণৰ কিছুদিনৰ পিছতেই মহাবিদ্যালয় বাৰ্ষিক সপ্তাহ সমাৰোহ অনুষ্ঠিত হয়। সপ্তাহ সমাৰোহত মোৰ বিভাগত পাঞ্জা, ভাৰোত্তলন আৰু দেহশ্ৰী প্ৰতিযোগিতাসমূহ অনুষ্ঠিত হয়। সংখ্যাৰ লেখত সীমিত হ'লেও, বহু নীতি-নিয়মৰ মাজেৰে উক্ত খেলসমূহ পৰিচালনা কৰাটো মোৰ বাবে যথেষ্ট কষ্টকৰ হৈছিল। যি কি নহওক, পৰাগ দত্ত ছাৰ প্ৰমুখ্যে কেইজনমান ছাত্ৰ-বন্ধুৱে মোক যথেষ্ট সহায় কৰাত মই খেল সমূহ সূচাৰুৰূপে অনুষ্ঠিত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিলোঁ। প্ৰতিযোগিতাৰ মান নিখুঁতভাৱে বিচাৰ কৰাৰ স্বার্থত খেলসমূহ পৰিচালনাৰ দায়িত্ব শ্ৰদ্ধেয় আব্দুলাম ছাৰৰ ওপৰত অৰ্পণ কৰিছিলোঁ। এই ছেগতে খেল সমূহত যোগদান কৰা সমূহ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনোৱাৰ লগতে বিজয়ীসকলক অভিনন্দন জনাইছোঁ।

আমাৰ কাৰ্যকালৰ সময়ছোৱাত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়খনিয়ে যেন এযোৰ নতুন সাজ পিন্ধিলে বুলি ক'ব পাৰি। আগতে আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ বহু বস্ত্ৰৰ অভাৱ আছিল যদিও বৰ্তমান ই সকলো ফালেদি সমৃদ্ধিশালী হৈ উঠিছে।

শেষত মোৰ কাৰ্যকালৰ সময়ছোৱাত মোৰ জ্ঞাতে অজ্ঞাতে হোৱা সমূহ ভুল-ত্রুটিৰ বাবে সকলোৰে ওচৰত মই ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰিছোঁ। তদুপৰি মোৰ কাৰ্যকালত মোক সহায় কৰা তত্ত্বাৱধায়কদ্বয় ছাৰ প্ৰমুখ্যে আন ছাত্ৰ-ছাত্ৰীলৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ। নগাঁৱৰ অন্যতম শিক্ষানুষ্ঠান তথা মোৰ শ্ৰদ্ধাৰ বিদ্যামন্দিৰ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ সৰ্বাংগীণ বিকাশৰ কামনা কৰি মোৰ প্ৰতিবেদন ইমানতে সামৰিলোঁ।

জয়তু আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়

ৰিয়াজুল ইছলাম

ক্রীড়া (বহিঃ) বিভাগৰ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

জয় জয়তে অসমৰ সুযোগ্য সন্তান সিংহ পুৰুষ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনদেৱৰ প্ৰতি সশ্ৰদ্ধ প্ৰণাম আৰু মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ মহোদয় প্ৰমুখ্যে সমূহ শিক্ষাগুৰু তথা কৰ্মচাৰীবৃন্দলৈ মোৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

বিভাগীয় সম্পাদক ৰূপে কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰাৰ কেইদিনমান পিছতে মহাবিদ্যালয়ৰ বাৰ্ষিক ক্ৰীড়া সপ্তাহ সমাৰোহ অনুষ্ঠিত হয়। এই বাৰ্ষিক ক্ৰীড়াসপ্তাহ সমাৰোহত ভলীবল, কাবাডী, ক্ৰিকেট আদি বিভিন্ন ধৰণৰ খেল পতা হৈছিল। এইখিনিতে মন কৰিবলগীয়া যে সপ্তাহ সমাৰোহত যোগদান কৰা প্ৰতিযোগীৰ সংখ্যা নিচেই কম আছিল। বিশেষকৈ ল'ৰাৰ তুলনাত ছোৱালীৰ সংখ্যা একেবাৰে নগণ্য আছিল। প্ৰতিযোগীৰ অভাৱৰ বাবে কিছু খেল বাতিল কৰা হৈছিল।

গতিকে মই আশা ৰাখিছোঁ যে ভৱিষ্যতে মহাবিদ্যালয়ৰ ক্ৰীড়া প্ৰতিযোগিতাত সকলো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে অংশ গ্ৰহণ কৰি অনুষ্ঠানসমূহ উদ্‌যাপনৰ উদ্দেশ্য সাৰ্থক কৰি তুলিব। যি সকল ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে বিভিন্ন প্ৰতিযোগিতাত অংশ গ্ৰহণ কৰি নিজৰ প্ৰতিভা আৰু আগ্ৰহ দেখুৱালে তেওঁলোকক মোৰ আন্তৰিক অভিনন্দন জনাইছোঁ।

মোৰ কাৰ্যকালৰ সময়ত মোক প্ৰেৰণা যোগোৱা শিক্ষাগুৰু তথা ক্ৰীড়া বিভাগৰ তত্ত্বাৱধায়কদ্বয় আৰু বন্ধু বৰ্গলৈ সেৱা আৰু আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

সদৌ শেষত মোৰ অজানিতে হোৱা ভুলৰ ক্ষমা বিচাৰি আৰু মহাবিদ্যালয় তথা ছাত্ৰ একতা সভাৰ সৰ্বাঙ্গীণ উন্নতি কামনা কৰি মোৰ প্ৰতিবেদন সামৰিলোঁ।

নিপুল টেৰণ

ক্রীড়া (আন্তঃ) বিভাগৰ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

বিভাগীয় প্ৰতিবেদনৰ আৰম্ভণিতে সেইসকল ব্যক্তিক শ্ৰদ্ধাৰে সূৰবিহেঁ, যিসকলে দেশমাতৃৰ হকে অশেষ কষ্ট স্বীকাৰ কৰি মৃত্যুক সাবটি ল'লে। মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ, উপাধ্যক্ষ মহোদয় তথা সমূহ শিক্ষাণ্ডকলৈ মোৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

যি সকল ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, বন্ধু-বান্ধৱীৰ উৎসাহ উদ্দীপনাৰ বাবে ২০১১-১২ বৰ্ষৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ ক্ৰীড়া (আন্তঃ) বিভাগৰ সম্পাদকৰ দায়িত্ব হাতত ল'বলৈ পালোঁ তেওঁলোক সকলোকে মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা আৰু হিয়াভাৰা মৰম যাচিলোঁ।

মহাবিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ ২০১১-১২ বৰ্ষৰ কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণৰ কিছু দিনৰ পিছতেই মহাবিদ্যালয় বাৰ্ষিক সপ্তাহ সমাৰোহ অনুষ্ঠিত হয়। সপ্তাহ সমাৰোহত মোৰ বিভাগত কেৰম, বেডমিণ্টন, বাস্কেটবল, দবা আদি বিভিন্ন ধৰণৰ খেল অনুষ্ঠিত কৰা হৈছিল। এই খিনিতে মন কৰিবলগীয়া যে বাৰ্ষিক সপ্তাহ সমাৰোহত যোগদান কৰা প্ৰতিযোগীৰ সংখ্যা বেছি আছিল যদিও ল'ৰাৰ তুলনাত ছোৱালীৰ সংখ্যা কম আছিল। গতিকে মই আশা ৰাখিছোঁ যে আগন্তুক দিনত মহাবিদ্যালয়ৰ ক্ৰীড়া প্ৰতিযোগিতাত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে বিপুলভাৱে অংশ গ্ৰহণ কৰিব। যিসকল ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে বিভিন্ন প্ৰতিযোগিতাত অংশ গ্ৰহণ কৰি নিজৰ প্ৰতিভা আৰু আগ্ৰহ দেখুৱালে তেওঁলোকক মোৰ আন্তৰিক অভিনন্দন জনাইছোঁ।

ক্রীড়া (আন্তঃ) বিভাগত কোনো সহকাৰী সম্পাদক নাছিল। সংখ্যাৰ লেখত সীমিত হ'লেও, বহু নীতি-নিয়মৰ মাজেৰে খেলসমূহ পৰিচালনা কৰাটো মোৰ বাবে যথেষ্ট কষ্টকৰ হৈছিল। যি কি নহওক, বিভাগীয় তত্ত্বাৱধায়কদ্বয় ড° জয়ন্ত বৰ্মন ছাৰ আৰু কিশোৰ কুমাৰ শ্বাহ ছাৰ আৰু মোৰ সহপাঠী আবুল হুছেইন, আমিৰ হুছেইন, আতাউৰ ৰহমান, কুলদীপ বৰদলৈ, জামাল উদ্দিন, জেচমিন চুলতানা, ছুনাৰাই মোক বিভিন্ন কামত সহায়-সহযোগিতা তথা দিহা-পৰামৰ্শ আগবঢ়োৱাৰ বাবে মোৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ আৰু শুভেচ্ছা যাচিছোঁ।

শেষত মোৰ কাৰ্যকালৰ সময়ছোৱাত মোৰ জ্ঞাতে-অজ্ঞাতে হোৱা সমূহ ভুল-ত্রুটিৰ বাবে সকলোৰে ওচৰত মই ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰিছোঁ। তদুপৰি সমগ্ৰ কাৰ্যকালত মোক সহায় কৰা শ্ৰদ্ধেয় ড° জয়ন্ত বৰ্মন ছাৰ আৰু কিশোৰ কুমাৰ শ্বাহ ছাৰ প্ৰমুখ্যে আন ছাত্ৰ-ছাত্ৰীলৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰি নগাঁৱৰ আগশাৰীৰ শিক্ষানুষ্ঠান তথা মোৰ শ্ৰদ্ধাৰ বিদ্যামন্দিৰ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ সৰ্বাংগীণ বিকাশ কামনা কৰি মোৰ প্ৰতিবেদন ইমানতে সামৰিলোঁ।

“জয়তু আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়”

ফকৰুল ইছলাম

সমাজ সেৱা বিভাগৰ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

প্ৰতিবেদনৰ আৰম্ভণিতেই অসমী আইৰ অস্তিত্বৰ ৰক্ষাৰ্থে প্ৰাণ আৰ্হতি দিয়া শ্বহীদসকললৈ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জ্ঞাপন কৰিছোঁ। সমাজ সেৱা বিভাগৰ সম্পাদক হিচাপে মোৰ দৰে এজন ছাত্ৰক মনোনীত কৰাৰ বাবে মহাবিদ্যালয় কৰ্তৃপক্ষ, ছাত্ৰ একতা সভাৰ বিষয়ববীয়া আৰু সমাজসেৱা বিভাগৰ তত্ত্বাৱধায়ক ছাৰলৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

শিক্ষিত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ দ্বাৰা জনসাধাৰণৰ জাতীয় স্বাৰ্থৰ হকে কিছুমান উন্নয়ন আৰু গঠনমূলক কাম কৰিবলৈ সচেতন কৰাটোৱেই হ'ল সমাজ সেৱাৰ মূল লক্ষ্য। সমাজ সেৱা বিভাগৰ সম্পাদক হিচাপে মোৰ কৰিব লগীয়া বহুখিনি আছিল। তথাপিহে পায়মানে যিখিনি কৰিব পাৰিলোঁ তাৰ বাবেই মই সুখী।

সৰ্বশেষত মহাবিদ্যালয়ৰ সৰ্বাংগীণ উন্নতি কামনা কৰাৰ লগতে মোৰ কাৰ্যকালত অজানিতে হোৱা দোষ-ত্রুটিৰ ক্ষমা বিচাৰিছোঁ আৰু এই সকলো কৰিবলৈ সুযোগ দিয়াৰ বাবে আপোনালোকক পুনৰ ধন্যবাদ আৰু কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰি মোৰ প্ৰতিবেদন সামৰিলোঁ।

দিজু নাথ

ছাত্ৰী জিৰণি কোঠাৰ সম্পাদিকাৰ প্ৰতিবেদন

জয় জয়তে আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষা গুৰুসকললৈ মোৰ কৃতজ্ঞতা তথা শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰিছোঁ আৰু মোক সকলো ক্ষেত্ৰতে সহায় কৰা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক মোৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ সদস্য হ'বলৈ পাই মই সঁচাকৈয়ে গৌৰৱান্বিত হৈছোঁ। ছাত্ৰী-জিৰণি কোঠাৰ সম্পাদিকাৰ পদ লোৱাৰ পাছতেই মোৰ কৰ্মসমূহ সুচাৰুৰূপে চলাবলৈ সবল চেষ্টা চলাইছোঁ। হয়তো কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত বিফলতাৰ মুখো দেখিছোঁ। মোৰ কাৰ্যকালৰ সফলতাই এক উৎসাহৰ বাহ সাজিছে মোৰ হৃদয়ত আৰু বিফলতাই এক নতুন জ্ঞানৰ তথা অভিজ্ঞতাৰ সন্ধান দিছে।

কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰাৰ কেইদিনমানৰ পিছত মহাবিদ্যালয় বাৰ্ষিক 'সপ্তাহ সমাৰোহ' অনুষ্ঠিত হয়। এই বাৰ্ষিক সপ্তাহ সমাৰোহত মই লুডু, হাইনিজ ছেকাৰ, চালাট, পিঠা-পনা আদি প্ৰতিযোগিতাসমূহ পাতিছিলোঁ। তাৰ কিছুদিনৰ পাছতেই নবাগত আদৰণি সভা অনুষ্ঠিত হয়। এনেদৰে ব্যস্ততাৰ মাজতেই মই মোৰ দায়িত্ব সুকলমে চলাই নিয়াত সক্ষম হৈছোঁ বুলি ভাবোঁ।

মোক বিভিন্ন কামত সহায়-সহযোগিতা তথা দিহা-পৰামৰ্শ আগবঢ়োৱা তত্ত্বাৱধায়িকাদ্বয় শ্ৰদ্ধেয় বত্ৰমালা ৰাজখোৱা আৰু মালৰিকা বৰুৱা বাইদেউৰ লগতে মোৰ সহপাঠী মলয়া ইংতিপী, গংগা শৰ্মা, জিমলি ৰংপিপিলৈ আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

মহাবিদ্যালয়ত ছাত্ৰীৰ বৰ্দ্ধিত সংখ্যাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি জিৰণি কোঠাৰ বাবে কিছু অতিৰিক্ত সা-সামগ্ৰী, ক্ৰীড়া সামগ্ৰী প্ৰদান তথা অধিক সংখ্যক শৌচাগাৰ, প্ৰজাৰাগাৰ নিৰ্মাণ কৰাকে ধৰি অত্যাৱশ্যকীয় বিষয়সমূহ সহায়তাবে বিবেচনা কৰিবলৈ অধ্যক্ষ মহোদয় তথা পৰিচালনা সমিতিলৈ অনুৰোধ জনালোঁ।

শেষত মোৰ কাৰ্যকালৰ সময়ত জ্ঞাতে-অজ্ঞাতেই যিবোৰ ভুল কৰিছোঁ তাৰ বাবে সকলোৰে ওচৰত ক্ষমা বিচাৰি মই মোৰ প্ৰতিবেদন ইমানতে সামৰিলোঁ।

জয়তু আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয় ।। জয় আই অসম ।।

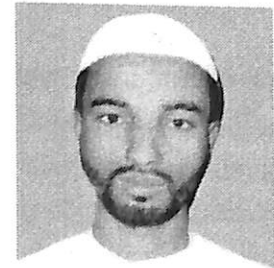
পূজা বৰা

ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সাহায্য নিধি বিভাগৰ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

বিভাগীয় প্ৰতিবেদনৰ প্ৰথম কলমত মই শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জ্ঞাপন কৰিলোঁ যিজন ব্যক্তিৰ নামেৰে আমাৰ মহাবিদ্যালয় স্থাপিত হৈছে। লগতে মহাবিদ্যালয়ৰ পিতৃ স্বৰূপ শুকদেৱ গোস্বামীদেৱৰ পদ কমলত মোৰ তৰফৰ পৰা একাঁজলি পুষ্পাঞ্জলি অৰ্পণ কৰিলোঁ।

বিভাগীয় প্ৰতিবেদনৰ শুভাৰম্ভণিতেই মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ, উপাধ্যক্ষ, শিক্ষাগুৰু তথা সমূহ কৰ্মচাৰীবৃন্দলৈ মোৰ সশ্ৰদ্ধ প্ৰণাম জনাইছোঁ। যি সকল ছাত্ৰ-ছাত্ৰী বন্ধু-বান্ধৱীৰ উৎসাহ উদ্দীপনাৰ বাবে ২০১১-১২ বৰ্ষৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সাহায্য নিধি বিভাগৰ সম্পাদকৰ দায়িত্ব ল'বলৈ পালোঁ, তেওঁলোক সকলোলৈকে মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা আৰু হিয়াভৰা মৰম জনালোঁ।

নগাঁও চহৰৰ অন্যতম শিক্ষানুষ্ঠান আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ বিভাগৰ সম্পাদক হ'বলৈ পাই মই সঁচাকৈয়ে গৌৰৱান্বিত। বিভাগীয় কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰিয়েই মহাবিদ্যালয়ৰ আৰ্থিকভাৱে পিছপৰা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ সাহায্যৰ বাবে বিভাগীয় তত্ত্বাৱধায়িকাদ্বয়— মামণি ফুকন ৰাজখোৱা, কাকলি বৰুৱা আৰু সোণজিৰা হাজৰিকা বাইদেউসকলৰ লগত আলোচনা কৰি প্ৰয়োজনীয় সাহায্যৰ ব্যৱস্থা কৰোঁ।

মোৰ কাৰ্যকালত বিশেষভাৱে সহায় কৰা চানিম, হাচিব, প্ৰাঞ্জল, পাৰবিজ, আজহাৰ, ৰেবিকা আৰু মেহেদিলৈ মোৰ হিয়াভৰা মৰম আৰু ধন্যবাদ যাচিলোঁ। লগতে অজানিতে হোৱা ভুলৰ বাবে ক্ষমা বিচাৰি মহাবিদ্যালয় তথা ছাত্ৰ একতা সভাৰ সৰ্বাঙ্গীণ উন্নতি কামনাৰে মোৰ প্ৰতিবেদন সামৰিলোঁ।

‘জয়তু আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়’

‘জয়তু ছাত্ৰ একতা সভা’ ।। ‘জয় আই অসম’

আমিৰ হুছেইন

সংগীত বিভাগৰ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

প্ৰতিবেদনৰ আৰম্ভণিতে অসমৰ সুযোগ্য সন্তান, সিংহপুৰুষ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনদেৱৰ প্ৰতি সশ্ৰদ্ধ প্ৰণাম আৰু মহাবিদ্যালয়ৰ সমূহ শিক্ষাণ্ডকলৈ মোৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰিছোঁ। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ ২০১১-২০১২ বৰ্ষৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ বিভাগীয় বিষয়ববীয়া হ'বলৈ পাই সঁচাকৈ আনন্দিত হৈছোঁ।

মই পোন প্ৰথমে সেইসকলক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ, যিসকলে মোক এই পদটিৰ বাবে উপযুক্ত বুলি বিবেচনা কৰিলে। বিভিন্ন সময়ত সহায়-সহযোগিতা আৰু উৎসাহ-উদ্দীপনা আগবঢ়োৱা বন্ধু-বান্ধৱীসকলকো ধন্যবাদ জনালোঁ।

মই কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰাৰ কেইদিনৰ পিছতে আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ 'বাৰ্ষিক সপ্তাহ সমাৰোহ' চাৰিদিনীয়া কাৰ্যসূচীৰে বৰ উলহ-মালহেৰে আয়োজন কৰা হয়। এই সপ্তাহ সমাৰোহত সংগীত বিভাগৰ জৰিয়তে বিষ্ণু ৰাভা সংগীত, জ্যোতি সংগীত, বৰগীত, আধুনিক গীত, লোকগীত, ভূপেন্দ্ৰ সংগীত প্ৰতিযোগিতা অনুষ্ঠিত কৰি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ অন্তৰ্নিহিত গুণবোৰ বিকশাই তোলাত সহায় কৰা হয়। প্ৰতিযোগিতাত স্থান প্ৰাপ্ত প্ৰতিযোগীসকলক পুৰস্কাৰ আৰু মানপত্ৰে সন্মানিত কৰি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ প্ৰতিভা বিকাশ হোৱাত সহায় কৰা হয়। উক্ত সমাৰোহত অনুষ্ঠিত হোৱা সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানত আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ শ্ৰদ্ধেয় শিক্ষাণ্ডক, ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু নিমন্ত্ৰিত শিল্পীয়ে গীত পৰিৱেশন কৰিছিল।

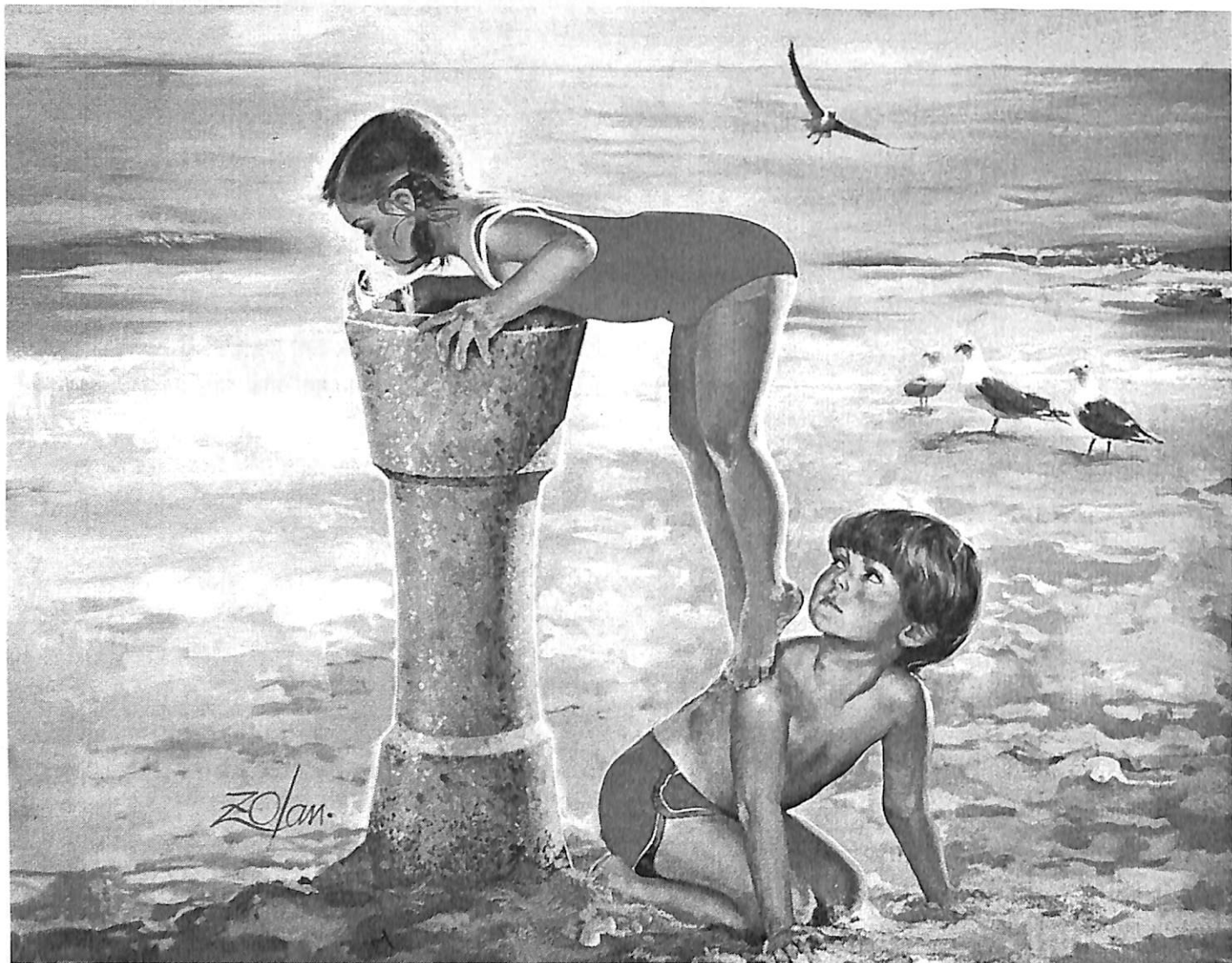
মোৰ কাৰ্যকালত মোক প্ৰেৰণা যোগোৱা মোৰ শ্ৰদ্ধেয় শিক্ষাণ্ডক তথা তত্ত্বাৱধায়ক গংগাৰাণী দাস বাইদেউ, অৰ্চনা দাস বাইদেউ আৰু শ্ৰদ্ধাৰ প্ৰাঞ্জল হাজৰিকা ছাবলৈ সেৱা আৰু আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

সদৌ শেষত মহাবিদ্যালয়ৰ সৰ্বাঙ্গীণ উন্নতি কামনা কৰাৰ লগতে মোৰ কাৰ্যকালত অজানিতে হোৱা ভুল-ত্রুটিৰ বাবে সমূহ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু শিক্ষাণ্ডকসকলৰ ওচৰত ক্ষমা বিচাৰি এই প্ৰতিবেদনৰ সামৰণি মাৰিলোঁ।

ৰকিবুল ইছলাম

THE BEACH

the beach, where people go to relax and enjoy the sun and sand. It's a place where children can play and build sandcastles. The beach is a beautiful and peaceful place.

Retd. Teachers of ADP College - 2012

Whom we remember with deep sense of gratitude

Prof. Debananda Devnath
Deptt of Physics
Service Period :
11-01-85 to 31-12-11

Prof. Padum Saikia
Deptt of Assamese
Service Period :
02-03-81 to 11-01-12

Dr. Anima Bhattacharjya
HOD, Bangla
Service Period :
07-09-81 to 15-01-12

Students Securing First Class in B. A. Final Exam. 2012

Gitartha Pratim Saikia
Assamese (Major)

Dibyajyoti Das
Economics (Major)
with Distinction

Joyshree Devi
Economics (Major)
with Distinction

Perbin Raihana Sultana
Education (Major)

Iqbal Hussain
Political Science (Major)

Md Najmus Shad
Arabic (Major)

Julius Terang
Geography (Major)

Students Securing First Class in B. Sc. Final Exam. 2012

Iqbal Ahmed Chowdhury
Zoology (Major)
with Distinction

Saverin Sultana Ahmed
Zoology (Major)
with Distinction

Shelim Ahmed
Botany (Major)
with Distinction

Luit Das
Physics (Major)
with Distinction

Shahnaz Parbin
Zoology (Major)
with Distinction

Farida Begum
Zoology (Major)

Yahia Ahmed
Zoology (Major)

Students Securing First Class in BCA Final Exam. 2012

Pranjal Roy

Fujail Ahmed Faruki

Apurba Kr. Bhuyan

Chinmoy Tamuli Phukan

Partha Pratim Bora

Office-Bearers of **the Students' Union**
Session- 2011-2012

Sitting (L to R) : Fakhru Islam (Secy., Indoor games & Boys' Common Room),

Reajul Islam (Secy., Gymnasium), Diju Nath (Secy., Social Service),

Standing (L to R) : Nipul Terang (Secy., Games & Sports, Out-door),

Jagat Pator (Secy., Cultural), Rokibul Islam (Secy., Music),

Kuldeep Bordoloi (Secy., Literary & Magazine), Jashna Devi (Secy., Debate & Symposium),

Iftikar Hussain (GS), Amir Hussain (Secy., Students' Aid Fund),

Gitumoni Bora (AGS)

Absent in photograph : Gitartha Pratim Saikia (VP) and Pooja Das (Secy., Girls' Common Room),

Pride of the College...

Iftikar Hussain

Winner of Gold Medal
 in North-East
 Basket Ball Competition,
 2011-12

Prasuja Pran Nath

Winner of the Best
 Comedian Award in
 GU Youth Festival
 2011-12

EDITORIAL BORAD OF ANANDALEKHA
54TH ISSUE
SESSION : 2011-12

Dr. S. U. Ahmed
President

Prof. Habibur Rahman
Working President

M. Habib Ullah
Prof. In-charge

Mrs Neeta Sharma
Prof. In-charge

Dr. Ajit Bharali
Prof. In-charge

Kuldeep Bordoloi
Editor

Gitartha Pratim Saikia
Member

Iftikar Hussain
Member

From left to right : Prof. Arindom Borkataki,
Principal Dr. S. U. Ahmed,
Vice Principal H. Rahman and Prof. Jiban Narah.

An observance of Lakshminath Bezbarua's
Smriti Divas in college campus

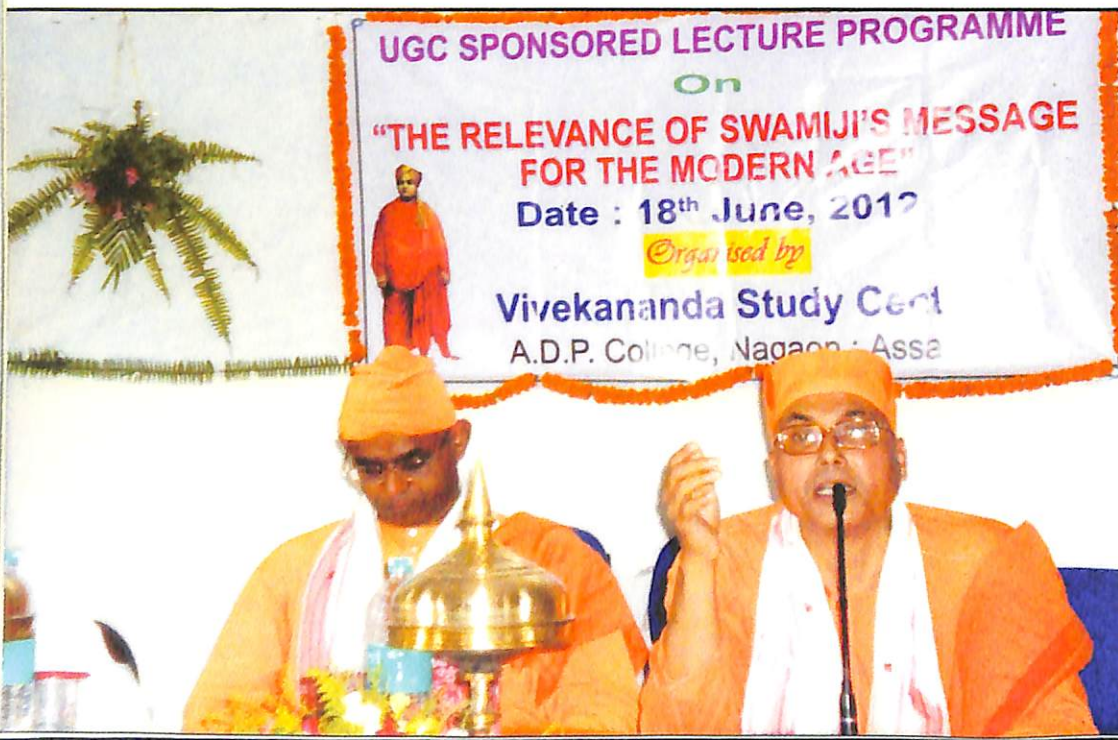

Foundation laying scene of college Gymnasium...

Dr. N. C. Barman, Retd. Principal and President of college G. B. is seen inaugurating the Language Lab. of the College

Appointed speaker and distinguished guests are seen in the concerned Lecture Programme

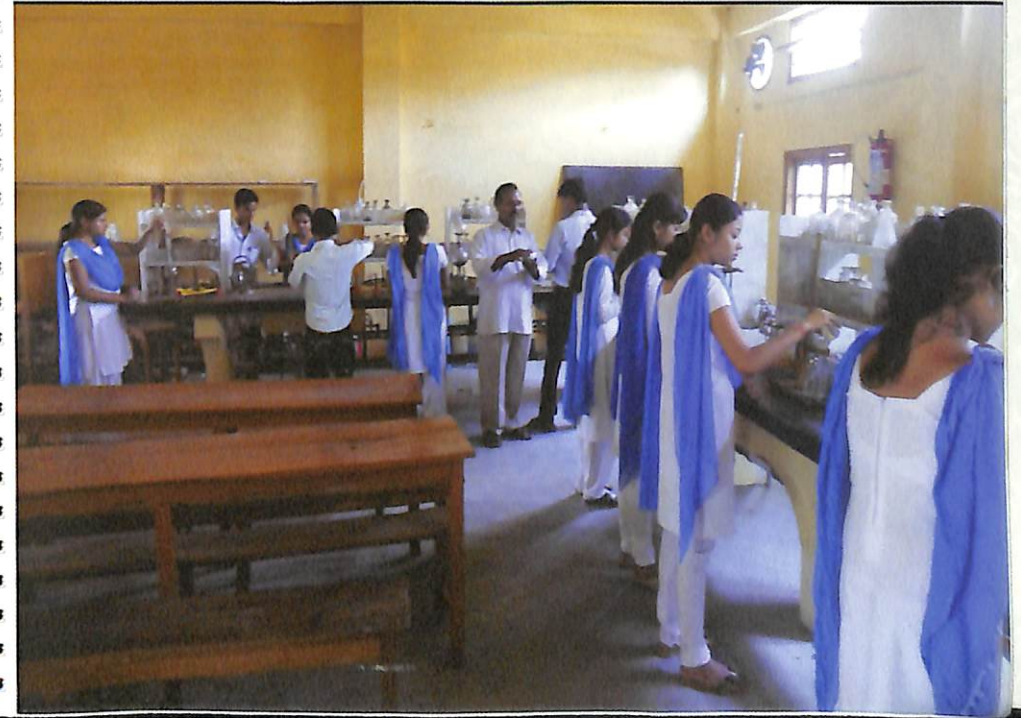
Students Queue for submission
of Admission Form

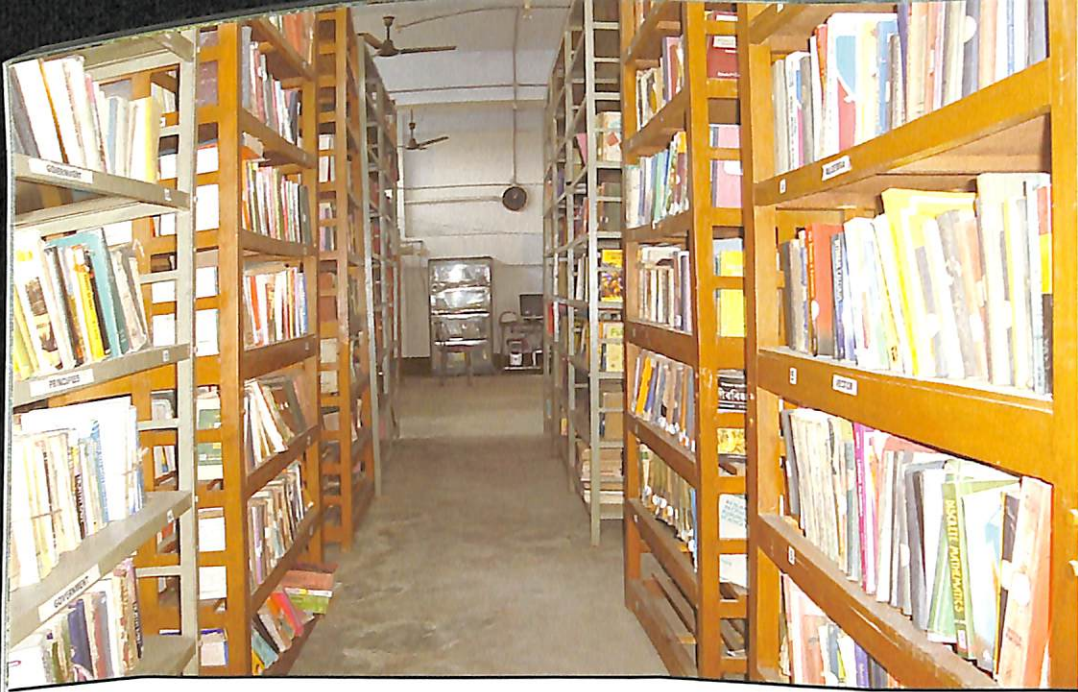

Girl- Students' Queue before
Cash Counter in Admission process

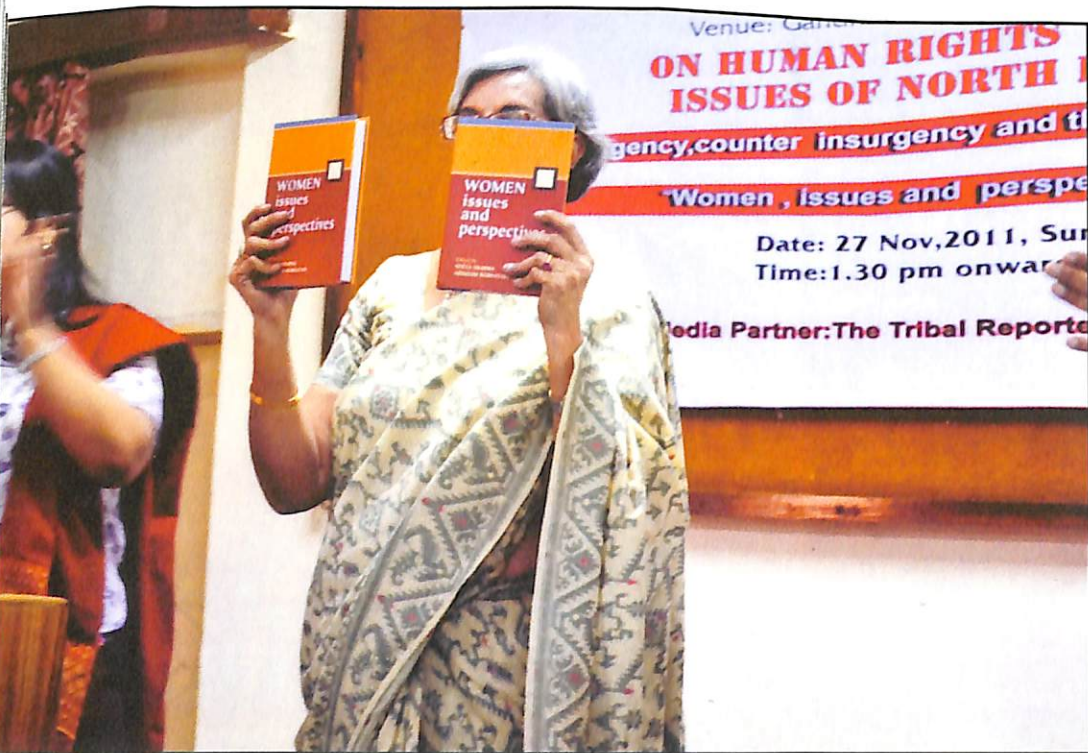

Students engaged in Chemistry Lab...

Inner-view of College Library

Book-Release-programme of
College Publication in Delhi

From left to right :
Principal Dr. S. U. Ahmed, (extreme right) with
distinguished guests in
Book Release Function in Delhi

Anandaram Dhekial Phookan College, Nagga

Principal Dr. S. U. Ahmed is seen unfurling the College Flag on the 54th Foundation Day and offering floral Tributes

Malyarpan at the Bust of Anandaram Dhekial Phookan by Vice Principal H. Rahman on 07-09 2012, the 54th College Foundation Day

Malyarpan on 54th College Foundation at the BUST of the Founder Principal Late Sukdev Goswami by Principal Dr. S. U. Ahmed, Vice Principal H. Rahman & Students

Principal is seen inaugurating the College Wall Magazine 'JOWAR' on 54th College Foundation Day

Principal is seen felicitating Ms. Rita Chwdhury, Sahitya Academy Award winner on occasion of the Open Meeting Function of the 54th Foundation Day

Dr. N. C. Barman is seen felicitating the Meritorious students...

Amarndararam Dhekial Phookan College, Nazimraam

Vice Principal, Principal & G.B. President are seen with distinguished guests in the open meeting of the 54th College Foundation Day

A view of Teachers-Students & Audiences in the Open Meeting of the 54th College Foundation Day on 07-09-2012

Principal Dr. S. U. Ahmed is delivering welcome address and presenting his report ...

Government Medical Professional College, Naggaon

College Girs' Hostel Campus-1

College Girs' Hostel Campus-2

College Indoor Stadium

জাতীয় সংগীত

অ' মোৰ আপোনাৰ দেশ
অ' মোৰ চিকুণী দেশ
এনেখন শূৰলা
এনেখন সুফলা
এনেখন মৰমৰ দেশ

অ' মোৰ সুৰীয়া মাত
অসমৰ সুৰদি মাত
পৃথিৱীৰ ক'তো
বিচাৰি জনমটো
নোপোৱা কৰিলেও পাত

অ' মোৰ ওপজা ঠাই
অ' মোৰ অসমী আই
চাও লওঁ তোমাৰ
মুখনি এৰাৰ
হেঁপাহ মোৰ পলোৱা নাই

সাহিত্যৰথী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা

ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ